

EUROPA ÎN BALANȚA FORȚELOR

VOL. III

ROMÂNIA ȘI PROBA LABIRINTULUI (1939-1989)

Gh. Buzatu
Marusia Cîrstea

OPERA OMNIA

TIPO MOLDOVA

**GH. BUZATU
MARUSIA CÎRSTEA**

**EUROPA
ÎN
BALANȚA FORȚELOR**

- Vol. III -

**ROMÂNIA ȘI PROBA LABIRINTULUI
(1939-1989)**

**IAȘI
TIPO MOLDOVA
2010**

COLECȚIA
OPERA OMNIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISBN:

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	6
I – ROMÂNIA ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE (1939-1989).....	8
PROBA LABIRINTULUI – EVOLUȚII ȘI INVOLUȚII.....	10
II – ROMÂNIA ÎN SISTEMUL GERMAN DE DOMINAȚIE (1940-1944)....	32
1940 – 1944: ANTONESCU VERSUS HITLER	34
26 IANUARIE 1943: MAREȘALUL ANTONESCU DESPRE „SECRETELE” ÎNCREDERII SALE ÎN VICTORIE	188
REVOLUȚIE ORI CONSPIRAȚIE? COTITURĂ ISTORICĂ ORI TRĂDARE NAȚIONALĂ? 23 AUGUST 1944 DUPĂ UNELE PROBE EPISTOLARE	204
MAREȘALUL ION ANTONESCU – ULTIMUL „DOMN” AL TUTUROR ROMÂNILOR.....	234
III – ROMÂNIA SUB REGIMUL STALINIST DE OCUPAȚIE TOTALĂ (1944-1958).....	252
„DECENIUL BARBARIEI” - ROMÂNIA SUB PUMNUL DE FIER AL LUI I. V. STALIN (1944-1953)	254
DIN VREMURILE LUI DEJ, PĂTRĂȘCANU, LUCA, PAUKER ȘI GROZA	301
KREMLIN, Iunie 1945 – ACADEMICIENI ROMÂNI PRIMIȚI DE I. V. STALIN	339
4-5 SEPTEMBRIE 1945, KREMLIN: ÎNTREVEDEREA DR. PETRU GROZA – I. V. STALIN	346
2-3 APRILIE 1946, KREMLIN: DELEGAȚIA P.C.R. PRIMITĂ DE I. V. STALIN	349
9-12 IANUARIE 1951: LIDERII STATELOR COMUNISTE EUROPENE CONVOCAȚI DE STALIN LA KREMLIN ACCEPȚĂ RISCUL UNUI NOU RĂZBOI MONDIAL!	363
MEMORIALISTICĂ POLITICĂ – VICII ȘI VIRTUȚI.....	372

UN CUTREMUR POLITIC: MOARTEA LUI STALIN, REACȚII ÎN ROMÂNIA	378
IV – DIN ISTORIA „CONFLICTELOR FRĂȚEȘTI” DINTRE ROMÂNIA ȘI U.R.S.S. (1958-1988).....	390
UN NOU RĂZBOI DE 30 DE ANI (1958-1989).....	392
28 IULIE 1964 – ION GHEORGHE MAURER PRIMIT DE CHARLES DE GAULLE.....	398
4 și 9-10 SEPTEMBRIE 1965, MOSCOVA: N. CEAUȘESCU ȘI LIDERII SOVIETICI	407
ȘANSA ROMÂNIEI – CHINA.....	424
MAI 1968: N. CEAUȘESCU – CHARLES DE GAULLE	527
NEGOCIERILE ISTORICE N. CEAUȘESCU – RICHARD NIXON (2-3 AUGUST 1969)	539
26 MAI 1973: N. CEAUȘESCU PRIMIT LA VATICAN.....	563
25 IULIE 1980: N. CEAUȘESCU – GISCARD D’ESTAING	572
V – UN FINAL PLANIFICAT (1989)	578
EVENIMENTELE DIN DECEMBRIE 1989 ÎN CONTEXT INTERN ȘI INTERNAȚIONAL	580
ULTIMA ÎNTREVEDERE CEAUȘESCU – GORBACIOV (MOSCOVA, 4 DECEMBRIE 1989)	609
VI – BIBLIOGRAFIE.....	630
Colecția ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ (1986-2010)	632

Cuvânt înainte

de

Gh. Buzatu

Cu acest volum, *Europa în balanța forțelor* ajunge într-un punct final. Nu însă, se înțelege, și istoria Europei, ale cărei desfășurări viitoare sunt – trebuie să rămână! – o mare provocare și pe deplin nebănuite. Mai ales dacă avem în vedere evenimentele din urmă, survenite la intersecția recentă de veacuri și de milenii și premise neîndoielnice ale unor evoluții complet imprevizibile, la proporții și cu consecințe incalculabile!

Cititorul va înțelege lesne bucuria și satisfacția noastră o dată cu apariția volumului III al *Europei în balanța forțelor*, fiind consacrat integral evoluției României în decursul unei jumătăți de veac și, totodată, reprezentând numărul 198 al Colecției noastre *Românii în istoria universală*, fondată în urmă cu exact un sfert de secol. În egală măsură, se impune să avem în vedere că, apropiindu-ne de numărul 200, ne-am propus ediția anastatică a clasicei sinteze a istoriografiei române și europene moderne – *Istoria Românilor din Dacia Traiană* a lui A. D. Xenopol (12 vols.), pentru ca ulterior să definitivăm ediția a II-a critică a magistralei *Istории a Românilor* de N. Iorga (10 volume).

Încheind aceste rânduri preliminare, ce altceva ne-am putea dori – nouă și, deopotrivă, Cititorului – decât numai spor și succese, deplină sănătate?!

Iași, 20 septembrie 2010

I

ROMÂNIA ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE (1939-1989)

PROBA LABIRINTULUI – EVOLUȚII ȘI INVOLUȚII

Conflagrația mondială din 1939-1945 a fost marcată, în chip firesc, de numeroase date marcante. Și, totuși, o singură zi – **23 august 1939** – prezintă în context o semnificație aparte, în sensul că, fără a trimite la vreun eveniment notoriu din perioada ostilităților, pe care dimpotrivă le-a precedat, totuși intră în discuție dat fiind că, pur și simplu, a determinat de o manieră categorică desfășurările istorice la scară planetară.

Atunci, **în noaptea de 23/24 august 1939, la Kremlin s-a semnat faimosul Pact Hitler-Stalin sau Ribbentrop-Molotov**, după numele miniștrilor de externe desemnați de către cei doi dictatori pentru a-l negocia și parafa, și care document, de atunci încolo, deține o întâietate indiscutabilă în privința tuturor superlativelor negative posibile: cel mai catastrofal, cel mai controversat, cel mai nenorocit, cel mai odios, cel mai sumbru și cel mai plin de consecințe act găzduit în cuprinsul veacului al XX-lea. În mod practic, el a închis o epocă, aceea a păcii armate dintre 1919 și 1939, a condus nemijlocit la izbucnirea celui de-al doilea război mondial și a inaugurat calvarul pentru milioane și milioane de oameni, state și civilizații.

Istorici de faimă mondială ai conflictului din 1939-1945 (Arnold Toynbee, A. J. P. Taylor, Pierre Renouvin, Edward H. Carr, Maurice Baumont,

Donald Cameron Watt, Jean – Baptiste Duroselle, Andreas Hillgruber, Henri Michel, Ernst Nolte, William L. Shirer, A. M. Nekrici, Stéphane Courtois) s-au exprimat de mult în privința rolului și locului **Pactului din 23 august 1939** în determinarea evenimentelor, iar studiile recente, întemeiate pe dezvăluirile de ultim moment ale arhivelor secrete, confirmă pe deplin concluziile avansate. Fapt remarcabil, România nu a fost de fel implicată, devenind, din contra, una dintre cele dintâi victime ale „sistemului” introdus de Pactul Hitler-Stalin. Ceea ce, pentru statul și națiunea română n-a constituit vreun temei de recunoaștere, dimpotrivă, un impuls pentru a-l repudia cu violență, fapt survenit la 22 iunie 1941.

Relativ la cursul evenimentelor în direcția datei fatidice de 1 septembrie 1939, studiile de specialitate datorate unor prestigioși istorici din întreaga lume conchid că, în determinarea faptelor spre finalitatea cunoscută, s-au dovedit hotărâtoare *tendențele de expansiune teritorială și ideologică* ale puterilor revizioniste – în ordine: Germania, U.R.S.S., Italia și Japonia. Pe de altă parte, liderul celui de-al III-lea Reich, Adolf Hitler, nu ar fi putut să „arunce” lumea în război, dacă nu ar fi beneficiat, în sensul cel mai deplin al cuvântului, de avantajele faimoasei *politici de conciliere* promovată după 1933 de cabinetele de la Londra și Paris față de Germania nazistă, și care, cum se știe, a culminat cu înțelegerea de la München din septembrie 1938.

29 septembrie 1938 – Acordul de la München

Deopotrivă, în momentul decisiv, mai precis în luna august 1939, Hitler a beneficiat decisiv de cotitura survenită în politica generală a U.R.S.S.: de la negocierile angajate cu Marea Britanie și Franța pentru bararea agresiunii fasciste în Europa, inclusiv pe cale militară, la apropierea față de cel de-al III-lea Reich, concretizată la 23 august 1939 într-un pact bilateral de neagresiune. Având în vedere atât conținutul documentului care, cel puțin momentan, regla în felul său „conturile” dintre cele două puteri reprezentând forțele ireconciliabile ale comunismului și fascismului, cât și consecințele sale, imediate și de

perspectivă, Tratatul de neagresiune sovieto-german a avut un rol determinant și fatal pentru destinul păcii europene și mondiale. De vreme ce, grație Pactului, Hitler a devenit arbitru indiscutabil al păcii europene, atunci când el nu mai dispunea în repertoriu decât de o singură soluție – războiul!

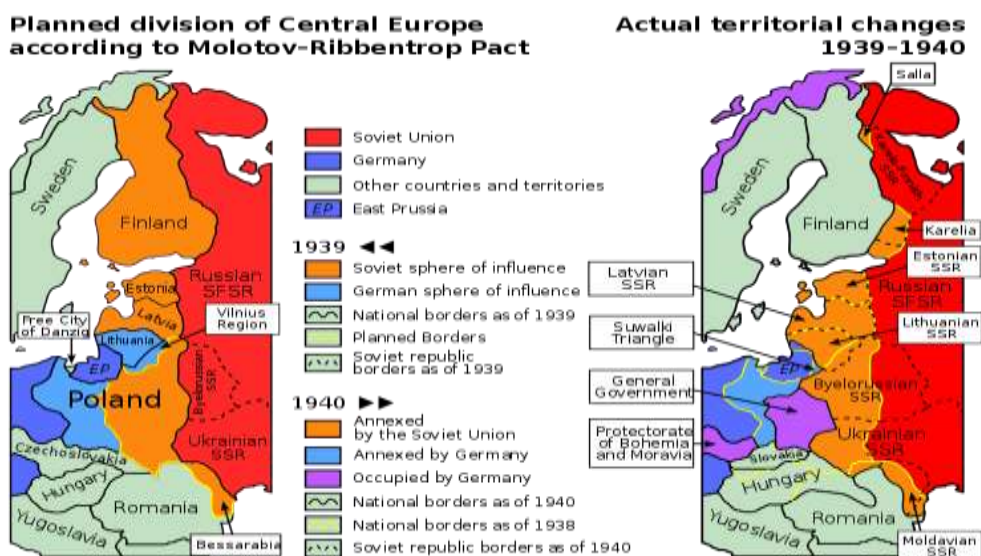

23 august 1939 – Kremlin, semnarea Pactului sovieto-german

Elocvent în acest sens a fost dialogul liderilor diplomatici ai Germaniei și Italiei din 11 august 1939, atunci când contele Galeazzo Ciano s-a interesat de pretențiile reale ale Berlinului la adresa Poloniei: „Ei bine, ce doriți Dv. în definitiv – Coridorul [polonez] sau Danzigul?”, l-a chestionat ministrul de Externe al Italiei pe omologul său german, Joachim von Ribbentrop. Replica acestuia din urmă a fost în consens cu politica promovată de Führerul Adolf Hitler: – „... Noi vrem războiul!”

Derularea evenimentelor în linie dreaptă în direcția izbucnirii celui de-al doilea război mondial a fost marcată de Acordul de la München din 29 septembrie 1938 și de Pactul Hitler-Stalin din 23 august 1939. Dintre marii istorici care au investigat „Münchenul”, reținem pe Maurice Baumont, Pierre Renouvin, J.-B. Duroselle, A. J. P. Taylor, Telford Taylor, Klaus Hildebrand, Jiri Hochman, M. S. Hitchins, Martin Gilbert și Richard Gott. În opinia lui Telford Taylor, acordul din 28 septembrie 1938 a constituit „un punct crucial al istoriei moderne”, în vreme ce, potrivit celebrului istoric britanic A. J. P. Taylor, prin voința liderilor guvernelor Germaniei, Italiei, Marii Britanii și Franței, în capitala bavareză sistemul de la Versailles „a fost nu numai ucis, ci și înmormântat”. Comparativ cu Münchenul, Pactul de la 23 august 1939 încheiat la Moscova a fost și este mult mai aspru judecat de istorici, iar aceasta, evident, în raport cu rostul său nemijlocit în sacrificarea păcii și deschiderea căii spre declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Vom aminti, în acest sens, demonstrațiile și concluziile convingătoare expuse de cunoscuți istorici și kremlinologi, precum, în primul rând: Michel Heller și A. M. Nekrici, A. J. P. Taylor, Donald Cameron Watt, William Carr, William L. Shirer, Pierre Renouvin, Maurice Baumont, Alan Bullock, Sebastian Haffner, Wolfgang Leonhard, P. M. H. Bell, V. M. Falin, N. V. Zagladin, Gabriel Gorodetsky, David Fisher și Anthony Read. Punctele de vedere exprimate de aceștia, dincolo de unele nuanțe, explicabile date fiind unghiul și momentele abordării problemei, concordă în mod tulburător. Michel Heller și A. M. Nekrici, de pildă, au descifrat că, la 23 august 1939, „o cotitură s-a produs realmente în istoria Europei și a lumii – *Uniunea Sovietică a deschis poarta războiului* [mondial] semnând Pactul cu Germania (subl. ns.)”, în vreme ce cunoscutul ziarist și istoric american William L. Shirer a consemnat că Stalin, „inamicul mortal” din ajun al lui Hitler, „a făcut posibilă” decizia acestuia de a ataca Polonia la 1 septembrie 1939. Maurice Baumont, membru al Institutului Franței, nu i-a contrazis pe cei menționați, ci a adăugat că Pactul de la 23 august 1939 „a încurajat puternic pe Hitler să riște declanșarea <<marelui conflict>> (subl. ns.)”, ceea ce și marele istoric Pierre Renouvin reținuse, anume că „*Pactul de la 23 august 1939 a fost acela care a decis soarta păcii* (subl. ns.)”. Alan Bullock, cel dintâi biograf de celebritate mondială al lui Hitler, observa că, mulțumită Pactului cu Stalin, Führerul a căpătat „mâinile libere” pentru a putea invada Polonia în 1939 fără nici un fel de riscuri.

Un alt aspect, examinat în detaliu, este acela al prețului cu care Hitler i-a smuls, în 1939, lui Stalin semnătura pe Pactul de neagresiune. Și în această privință, în prezent, lucrurile sunt clare. Condiția finalizării negocierilor, desfășurate în cea mai mare taină, a fost încheierea unui protocol adițional secret, în conformitate cu care Berlinul recunoștea în „sfera de interese” a

Kremlinului – mergându-se până la acordarea „dreptului” de ocupație – mai multe state sau porțiuni de state, incluzând ori vizând Finlanda, Țările Baltice, Polonia și România. Lucrurile fiind de-acum prea bine cunoscute, vom face apel la recunoașterile unor specialiști. Revenim, prin urmare, la Michel Heller și A. M. Nekrici, atât de categorici și sub acest aspect: „După ce U.R.S.S. a semnat protocolul secret în privința sferelor de influență, Germania și-a văzut asigurat spatele în Est. Calea atacului împotriva Poloniei era deschisă”. William L. Shirer insista în a demonstra cum, prin „târgul cinic” cu Hitler, Stalin „a dat semnalul unui război [contra Poloniei] care, după toate probabilitățile, avea să ia proporțiile unui conflict mondial”. În ceea ce-l privea, istoricul rus N. V. Zagladin, confirmat de apariția la Moscova a pseudo-jurnalului lui V. M. Molotov, conchidea fără șovăire: „În asemenea condiții istorice concrete [august 1939], Hitler a fost mai interesat în neutralizarea U.R.S.S.-ului decât Uniunea Sovietică în neutralizarea Germaniei. Aceasta s-a și reflectat în semnarea protocolului secret, propus Germaniei ca anexă la Pactul de neagresiune și care delimita sferile de influență în Europa de Est. U.R.S.S., după cum i se părea lui Stalin, neriscând nimic, dobânda posibilitatea să-și extindă teritoriul, recăpătând ceea ce pierduse în cursul războiului civil. *Practic, Stalin, încheind târgul cu Hitler, a aprins <<lumina verde>> pentru agresiunea fascistă în Europa* (subl. ns.). Această alegere reflecta concepția sovietică despre <<interesele U.R.S.S.>> și despre a căror prioritate s-a vorbit încă la Congresul al XVII-lea al P.C. (b) [în ianuarie 1934]”¹.

Divizarea și cotropirea Europei Est-Centrale:
„Opera” lui Stalin și von Ribbentrop (1939-1941)

Semnificația generală și consecințele dezastruoase pentru România ale Pactului și Protocolului secret din 23 august 1939 au fost evidențiate și de istoricii români (Viorica Moisuc, Valeriu Florin Dobrinescu, acad. Florin Constantiniu, Ioan Scurtu). Nu demult, investigând aceeași temă, am apreciat

¹ Detalii despre dezbaterile istoriografice relevate – Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului, 1939-1945*, București, Editura RAO, 2007, p. 33-37.

vigoarea și logica argumentelor lui Pamfil Șeicaru, unul dintre cei mai de seamă ziariști români ai veacului trecut. Având în seamă că, oriunde și oricum, evenimentele trebuie examinate și expuse cu obiectivitate în înlănțuirea lor cauzală, trebuie să admitem că, dacă la început au fost Pactul Hitler-Stalin și Protocolul său secret (articolul 3), din acestea au rezultat în chip logic și necesar, la 26-27 iunie 1940, notele ultimative ale U.R.S.S. succedate, din partea României, de evacuările Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța, apoi de subscrierea dictatelor de la Viena (30 august 1940) și Craiova (7 septembrie 1940). România Mare a eșuat, iar Războiul Refacerii Unității Naționale din 1941-1944, care i-a urmat, a fost stăvilit, urmare a capitulării și trădării de la 23 august 1944, când – considera Pamfil Șeicaru (1950) – „*Statul român s-a prăbușit*”. Și, tot pe atunci, el observa că România se dovedise în general după primul război mondial un factor neglijabil al oricărei „*politici de insurecție împotriva geografiei și a istoriei, politică inițiată de cei care <<jucau cartea rusească>>.* Astăzi poporul român expiază concluzia politicii făcute de la 1919 până la 23 august 1944”. Iar, pentru a ne opri aici, același a reținut, în termenii adecvați, această realitate de forță și blestem a evoluției noastre contemporane: „*Tot ce s-a abătut, după 23 august [1944], asupra nenorocitei noastre patrii era virtual cuprins în actul loviturii de stat*” (1952).

Pentru cititorul nostru, trebuie să fie cât se poate de clar că, stăruind asupra datei de **23 august 1939**, nu ne propunem decât să evidențiem semnificația majoră a zilei respective în istoria veacului trecut. Departe de noi gândul de-a afirma că la 23 august 1939 ar fi survenit începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, cu hotărâre – nu, dar, în mod sigur, atunci, **România, și nu numai, a intrat în Labirint!**

Despre ce-a fost vorba, cititorul va afla în continuare.

Nu însă înainte de-a desprinde, din *Dicționarul Enciclopedic*, sensurile la propriu și la figurat ale termenului: „**Labirint** – 1. Construcție cu foarte multe încăperi și galerii, încât orientarea este dificilă (de exemplu palatul Hampton Court, lângă Londra). 2. (În arhitectura parcurilor) Alei întortocheate, mărginite de arbuști. * Drumuri încâlcite; (*prin extensie*) problemă, situație încâlcită, greu de rezolvat”; „**Labirintul din Creta**: – (în mitologia greacă), operă arhitecturală, alcătuită dintr-un număr foarte mare de încăperi și coridoare, cu o dispunere atât de complicată, încât ieșirea era aproape de negăsit. Construit de Dedal, în Creta, la porunca regelui Minos, pentru a-l închide pe Minotaur. Teseu a reușit să-l străbată ajutat de firul Ariadnei. Unul dintre simbolurile mitice ale Labirintului este acela al lumii sau al vieții considerate o carceră, ale cărei drumuri întortocheate nu pot duce, în cele din urmă, decât către moarte”².

² *Dicționar Enciclopedic*, vol. IV, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 2-3.

În raport cu presiunile grozave ale prezentului și provocările crescânde ale viitorului, considerăm ca fiind de maximă relevanță și actualitate apelul lansat în decembrie 2005 de reputați istorici francezi (Alain Decaux, Marc Ferro, Pierre Milza, René Rémond ș.a.) sub titlul **Libertatea pentru istorie**, care surprindea elementele definitorii³, înseși *permanențele* scrisului istoric modern, în sensul că:

„Istoria nu-i o religie. Istoricul nu acceptă nici o dogmă, nu respectă nici un lucru interzis, nu cunoaște tabù-uri. El poate să deranjeze. Istoria nu este tot una cu morală. Istoricul nu are rolul de-a exalta ori de-a condamna, el explică. Istoria nu este sclava actualității. Istoricul nu aplică trecutului schemele ideologice contemporane și nu introduce în evenimentele de odinioară sensibilitatea prezentului. Istoria nu-i tot una cu memoria. Istoricul, într-un demers științific, colecționează amintirile oamenilor, le compară între ele, le confruntă cu documentele, cu obiectele, cu urmele existente, și stabilește faptele. Istoria ține cont de memorie, dar nu se reduce la ea. Istoria nu este un domeniu juridic. Într-un stat liber, definirea adevărului istoric nu aparține nici Parlamentului, nici autorității judiciare. Politica statului, chiar animat de cele mai bune intenții, nu este politica istoriei”⁴.

... Este – trebuie să recunoaștem – tulburător de frumos și de adevărat. Dar să rememorăm: „... *Politica statului, chiar animat de cele mai bune intenții, nu este politica istoriei*”. Iar, dacă lucrurile stau astfel, cu certitudine, atunci la noi, în peisajul științific actual, ilustrat de o școală istorică prin ai cărei corifei (A. D. Xenopol, Gh. I. Brătianu, Andrei Oțetea, P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, David Prodan și, cu supra de măsură, fenomenalul Nicolae Iorga) am pătruns de mult în elita istoriografiei universale, apariția așa-ziselor **Rapoarte finale** Wiesel ori Tismăneanu a fost, mai mult decât inutilă, ci pur și simplu penibilă. Mai ales dacă avem în seamă ținuta lor cvasi-științifică, semnificația și scopurile propagandistice predominante în exces.

Cu referire însă la prezentul nostru volum, vom preciza că nu ne propunem o investigație formidabilă și vastă, nici definitorie pentru vreo tendință istoriografică. Nu ambiționăm să realizăm mai mult decât o lucrare interesantă, bazată pe surse relevante și indiscutabile, referitoare la o problemă care ne-a preocupat adeseori, dar n-a și stăruit în atenția noastră specială. Mai precis, avem în vedere istoria unei perioade de 50 de ani (1939-1989) reprezentând un segment cardinal și spectaculos al unui veac, al XX-lea, ce s-a dovedit în integralitate nenorocit, fie numai dacă avem în vedere că „a găzduit” 3 păci armate, 2 conflicte mondiale și un război rece și care, reunite, întrucât a decurs unul din altul, fac toate laolaltă 100 de ani!!!

În context, prin urmare, limitele cronologice propuse de noi reprezintă

³ Textul integral al documentului poate fi aflat în vol. II al *Europei în balanța forțelor*, cap. privind lovitura de stat de la 23 august 1944.

⁴ „L’Histoire”, Paris, no. 306/Janvier 2006.

prin forța lucrurilor un interludiu, dar care se recomandă, sub multiple aspecte (premise și proporții, desfășurare și consecințe), drept **devastator** ... Avem tot dreptul, așadar, să ne întrebăm: cum de-a fost posibil așa ceva? Diverși istorici, de orientări diferite, vor da, natural, explicații deosebite. Deși, în opinia noastră, răspunsul depinde de o singură și tristă realitate: Secolul al XX-lea a fost, mai înainte de orice sau mai presus de toate, unul nenorocit, fiind – vai! – „rezervat” manifestărilor extreme și conflictelor fatidice dintre **–isme**. Nu ne propunem, aici și acum, să le enumerăm, mărginindu-ne să le menționăm pe cele mai frecvente în dicționare și sinteze ori mai ales frecventate și chiar exersate⁵ în societate, deci pe seama indivizilor⁶:

- **liberalism/conservatorism**
- **capitalism/socialism**
- **sionism/comunism**
- **creștinism/islamism**
- **iudaism/hinduism**
- **extremism/rasism**
- **naționalism/internaționalism**
- **regionalism/ globalism**
- **bolșevism/fascism/național-socialism**
- **hitlerism/stalinism/franchism**
- **horthysm/codrenism**
- **castrism, maoism** etc. etc.

Fideli opiniilor exprimate de maeștrii istoriografiei universale moderne, facem apel la N. Iorga, care, identificând în 1938 permanențele istoriei (pământ, idee, rasă), a deslușit fără ezitare că, „în stările acestea de spirit, stă forța motrice a oricăror evoluții istorice, rezultatul material care decurge de aici putând fi, bineînțeles, și un motiv, prelungit, pentru acțiuni viitoare”, pentru a stabili finalmente: ideea – „iată ceea ce pune în mișcare popoarele”⁷. La rândul său, Arnold J. Toynbee, în celebru *A Study of History*, releva, tot pe atunci, că „este posibil ca pentru orice societate, indiferent de vârstă, un sfârșit moral să reprezinte întotdeauna provocarea decisivă pentru viitorul ei. Oricum ar fi, fără îndoială însă că propria noastră societate de astăzi se confruntă cu o provocare mai degrabă de ordin moral decât material”⁸.

⁵ Cf. Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, Craiova, Editura Mica Valahie, 2004, p. 437 și urm.; Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor*, I, 1919-1939, București, Editura Mica Valahie, 2007, p. 11-12.

⁶ Ernst Nolte, *Fascismul în epoca sa. Action française. Fascismul italian. Național-socialismul*, București, Editura Vivaldi, 2009, p. 44-46.

⁷ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, 1944, p. 252.

⁸ Arnold J. Toynbee, *L'Histoire. Un essai d'interpretation*, Paris, Gallimard, 1951, p. 231.

Revenind cerbicia disputei **-ismelor**, reținem că în ansamblu, din perspectiva actuală, decisivă s-au dovedit, prin amploare, intensitate și consecințe, confruntările – un eufemism mascând nu o dată războaiele generale și totale – dintre capitalism, comunism și fascism, mai cu seamă în anume perioade nu prea îndepărtate⁹, iar epilogul încă se lasă așteptat, de vreme ce, după eșecul istoric al Germaniei, Italiei și Japoniei în 1945, a urma în 1989-1991 prăbușirea sistemului comunist est-european și a U.R.S.S. și, în prezent, S.U.A. și China își dispută supremația de lideri mondiali autoritari. În context, se admite o singură certitudine, formulată categoric de cel care a fost Jean-Baptiste Duroselle, celebrul istoric francez al relațiilor internaționale¹⁰, dar este dificil de apreciat ce se va petrece în rest. Este motivul pentru care preferăm să ne orientăm după opiniile specialiștilor de prestigiu. Un autor frecvent menționat în ultima vreme, l-am numit pe Eric Hobsbawm, observa în această privință că: „Structura Secolului XX apare [...] ca o eră – catastrofă, din 1914 până în anii care cuprind consecințele celui de-al doilea război mondial, ce a fost urmată de aproximativ 25-30 de ani de extraordinară dezvoltare economică și transformări sociale, care, probabil, au schimbat societatea umană mai mult decât orice altă perioadă de aceeași durată. Această din urmă perioadă o putem considera retrospectiv ca un fel de Vârsta de Aur, și așa ar fi fost considerată dacă ar fi ajuns la un rezultat la începutul anilor '70. Ultima parte a secolului a fost o nouă perioadă de descompunere, nesiguranță și criză, și realmente, pentru mari părți ale lumii, cum sunt Africa, fosta U.R.S.S. și fostele țări socialiste din Europa, o nouă perioadă de catastrofă. Pentru că anii '80 au deschis drumul pentru ultimul deceniu, dispoziția celor care au reflectat la trecutul și viitorul secolului a fost o crescândă tristețe fin de siècle. De la punctul de avantaj al anilor '80, Secolul XX a trecut printr-o scurtă epocă de aur, pe drumul de la o perioadă de criză la alta, spre un viitor necunoscut și problematic, dar nu și obligatoriu apocaliptic”¹¹.

⁹ Vezi, în acest sens, excelentele sinteze datorate lui Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Grupul Editorial Corint, 2005; Stéphane Courtois, coordonator, *O noapte atât de lungă. Apogeul regimurilor totalitare în Europa, 1935-1953*, București, Editura Vremea, 2008; C. J. Bartlett, *The Global Conflict. The International Rivalry of the Great Powers, 1880-1970*, London – New York, Longman, 1984; Wilfried Loth, *Împărțirea lumii. Istoria Războiului Rece, 1941-1955*, București, Editura Saeculum, 1997; A. W. DePorte, *Europe between the Superpowers*, New Haven – London, Yale University Press, 1979; Andreas Hillgruber, *Die Zerstörung Europas. Beiträge zur Weltkriegsepoche 1914 bis 1945*, Frankfurt – Berlin, Propyläen, 1989; Imanuel Geiss, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000*. ediția a II-a, București, Editura All, 2008.

¹⁰ Vezi *Tout Empire périra. Théorie des relations internationales*, ediția a III-a, Paris, A. Colin, 1992.

¹¹ Cf. *O istorie a secolului XX. Era extremelor. 1914-1991*, București, Editura Cartier S.R.L., 2000, p. 17.

Volumul *Românii între Hitler și Gorbaciov: Proba labirintului (1939-1989)* îngăduie cititorului să parcurgă – după modelele, din fericire, frecvente în istoriografia contemporană universală – traseul unei perioade de 50 de ani (1939-1989), care aproape se confundă cu *sfârșitul secolului nenorocit* la care ne-am referit dintru început. Practic, un *fin du siècle*, și nu mai puțin de mileniu, plin de evenimente de anvergură, aglomerate într-o manieră ce, în mod curent, ar necesita chiar 2-3 veacuri pentru a le fi „găzduit”, cu prefaceri de proporții nemaîntâlnite, unele desfășurându-se chiar sub ochii noștri, cu efecte departe străbătătoare în timp și spațiu. Este remarcabil faptul că perioada aflată în atenție, departe de-a se confunda cu un exercițiu de sinteză, propune cititorului de-a pătrunde secretele anilor 1939-1989 grație unor documente fundamentale, atât de mult căutate și gustate de către iubitorii trecutului. Și asta pentru că ele redau cu exactitate și direct, adeseori cu farmec, episoadele surprinse, fapt pentru care istoricii însuși sunt în prima ordine interesați în descoperirea și valorificarea lor prin publicare. Sunt în discuție *stenogramele* întrevederilor desfășurate la nivelul șefilor de state și de guverne, al diplomaților (miniștrii de externe, ambasadorii și plenipotențiarilor cu misiuni speciale), al delegațiilor marilor cartiere generale, al șefilor și agenților serviciilor secrete etc. Este lesne de presupus că, în asemenea situații, al discuțiilor organizate *la vârf* erau abordate și soluționate problemele sau „dosarele” esențiale, de către personalitățile cele mai avizate din structurile oficiale civile și militare, iar, în caz de război ori pace, informațiile expuse ori schimbate cu asemenea ocazii devin „secrete de stat”, cu atât mai mult ori poate tocmai de aceea căutate cu febrilitate de cercetătorii arhivelor ori de oamenii serviciilor de spionaj interne și, mai ales, străine sau adverse! Situațiile se prezintă cu totul fericit atunci când, pentru unele cazuri, s-au efectuat și păstrat înregistrări radio ori video, după cum și atunci când întâlnirile „la nivel înalt” beneficiau de prezența și, deci, de serviciul unor stenografi calificați, unii dintre ei deveniți – tocmai de aceea – celebrii, așa precum *Paul Otto Schmidt*, interpret și funcționar în cadrul M.A.E. german, traducătorul oficial al lui Adolf Hitler și al altor lideri naziști, ulterior memorialist; *B. F. Podțerob*, de la M.A.E. din Moscova sau la București Gh. Barbul, interpretul preferat al lui I. Antonescu în întâlnirile sale cu Adolf Hitler, cel dintâi memorialist de nivel european al Mareșalului¹², stabilit după război la

¹² Cf. Gh. Barbul, *Mareșalul Antonescu. Al III-lea om al Axei*, ediție completă Valeriu Florin Dobrinescu, București, Editura Pro-Historia, 2001. Cel dintâi volum al *Memorialului* a apărut în 1950 la Paris, astfel că lui V. F. Dobrinescu îi datorăm nu numai ediția completă, ci și versiunea în limba română. În fond, în ordine strict cronologică, Gh. Barbul a fost precedat ca memorialist dedicat epocii celui de-al doilea război mondial, de către inegalabilul Grigore Gafencu, fostul ministru de Externe al României și ministru la Moscova (1938-1940; 1940-1941), care publicase două cărți de referință rămase în bibliografia mondială a problemei (vezi *Préliminaires de la Guerre*

Paris, unde l-am cunoscut în 2001, când ne-a atenționat cu un izbutit „portret” al fostului său șef și pe care-l publicăm în anexa volumului.

Istoriografia consacrată celui de-al doilea război mondial, marcată de unele realizări aparținând chiar anilor ostilităților, a înregistrat după 1945 succese remarcabile pe plan general, rezultatele înregistrate – sub raport cantitativ și calitativ – plasând-o indubitabil la cel mai înalt nivel științific, probat exemplar de faptul că, judecat în ansamblu, conflictul din 1939-1945 a devenit cel mai studiat eveniment din întreaga istorie a umanității, acoperit deja de o bibliografie imensă însumând cel puțin 1,5 milioane titluri cărți și studii¹³.

În context, se înțelege, domeniul *izvoarelor istorice* s-a impus grație marilor *colecții de documente diplomatice și militare*, editate de echipe de specialiști din Marea Britanie, S.U.A., Germania, Franța și Italia, după ce, în 1946 U.R.S.S. s-a retras. Având în vedere poziția și politica României în 1919-1945, de cel mai mare interes pentru noi sunt documentele germane, din volumele publicate după 1950 reținând îndeosebi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945* (seriile C/1933-1937, D/1937-1941 și E/1941-1945) și *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungstab) 1940-1945*, îngrijite de Helmuth Greiner, Percy Ernest Schraum și colaboratorii (4 vols. Frankfurt, 1965, respectiv 8 vols., München, 1982). Unul dintre editori, Andreas Hillgruber, reputat specialist în istoria celui de-al doilea război mondial și al relațiilor româno-germane (1938-1944), a procedat la selecționarea stenogramelor întrevederilor lui Adolf Hitler cu șefii de state și de guverne sau cu diplomații străini dintre 1939 și 1944¹⁴, care au servit ca model și colegilor noștri¹⁵. Să reținem de asemenea că, simultan, au văzut lumina tiparului numeroase documente din colecțiile

à l'Est. De l'accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941), Fribourg, W. Egloff, 1944; idem, *Derniers jours de l'Europe. Un voyage diplomatique en 1939*, Fribourg – Paris, Egloff – Éditions L.U.F., 1946, ambele bucurându-se de traduceri în principalele limbi de circulație internațională). După Gafencu și Barbul, în perioada imediat următoare, galeria memorialiștilor provenind din seria proeminentă a diplomaților români de calibru s-a îmbogățit grație lui Ion Gheorghe, Al. Cretzianu, N. Petrescu – Comnen, Mihail Sturdza, George I. Duca, Raoul Bossy ș. a.

¹³ Cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981, p. XXXIX; Gh. Buzatu, *Actul de la 23 august 1944 în perspectiva unor noi documente*, în vol. *Istorie și societate*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 9-10.

¹⁴ Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und diplomaten bei Hitler*, I, 1939-1941; II, 1942-1944, Frankfurt, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, 1966-1970. Volumul I a apărut și în versiune franceză: *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939 – Décembre 1941*, Paris, Fayard, 1969.

¹⁵ Vezi, în acest sens, Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999; Vasile Arimia, I. Ardeleanu, Ștefan Lache, Antonescu – Hitler. *Correspondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, I-II, București, Editura Cozia, 1991.

diplomatice britanice¹⁶, americane¹⁷, franceze¹⁸, italiene¹⁹, iar, în ultima vreme, Federația Rusă²⁰.

Istoricii și, deopotrivă, cititorii români se pot considera de-a dreptul privilegiați de vreme ce beneficiază, grație eforturilor antemergătorilor, de numeroase lucrări de referință declarațiile făcute „în intimitate” de liderii Germaniei, U.R.S.S., României și colaboratorii lor în cursul conflagrației din 1939-1945. Din motive lesne de înțeles vom reține, și în această situație, doar unele exemple privindu-l pe Adolf Hitler²¹, I. V. Stalin²² sau Ion Antonescu²³, în

¹⁶ *Documents on British Foreign Policy 1919-1939*, E. L. Woodward, Rohau Butler, eds., London, HMSO, 1946 (trei serii).

¹⁷ United States of America, Department of State, *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers*, 1938 (5 vols.), 1939 (5 vols.), 1940 (5 vols.), 1941 (7 vols.), 1942 (7 vols.), 1943 (6 vols.), 1944 (7 vols.), 1945 (9 vols.), 1946 (10 vols.), 1947 (3 vols.).

¹⁸ Vezi *Documents diplomatiques français, 1933-1939* (în două serii, după 1964); *Documents diplomatique français, 1944* (mai multe volume, după 1996).

¹⁹ Ministero degli Affari Esteri. Commissione per le pubblicazione dei documenti diplomatici, *Documenti Diplomatici Italiani*, în mai multe serii pentru anii 1861-1943 (seria 9, 1939-1943, Roma, 1954 ...)

²⁰ Ministerstvo Inostrannîh Del Rossiiskoi Federații, *Dokumentî vneșnei politiki 1939 god*, vol. XXII, 1-2, Moskva, Mejdunarodnîe Otnoșenia, 1992; *Dokumentî vneșnei politiki, 1940-22 iunia 1941*, vol. XXIII, 1-2, Moskva, Majdunarodnîe Otnoșeniia, 1995-1998; idem, *God Krizisa, 1938-1939*, I-II, *Dokumentî i materialî*, Moskva, Izdatelstvo Politiceskoi Literaturî, 1990; Ministerstvo Inostrannîh Del Rossiiskoi Federații, Ministerstvo Inostrannîh Del Rumânii, *Sovetsko-Rumînskie otnoșeniia*, I, 1917-1934; II, 1935-1941. *Dokumentî i materialy*, Moskva, Mejdunarodnîe Otnoșeniia, 2000 (vezi și ediția în limba română – 2 vols., București, Editura Enciclopedică, 1999-2002); O. A. Rzheshhevsky, ed., *Stalin i Churchill. Vstreči. Besedi. Diskussii. Dokumentî. Kommentarii, 1941-1945*, Moskva, Nauka, 2004; Galina P. Muraško, T. V. Volokitina, T. M. Islamov, A. F. Noskova, L. A. Rogovaia, eds., *Vostočnaia Evropa v dokumentah rossiiskov arhivov 1944-1953 gg*, I-II, Moskva – Novosibirsk, Sibirskii Hronograf, 1997-1998. Vezi în context și Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, edițiile I și II, București – Iași, 1996, 2010.

²¹ Vezi mi ales Dr. Henry Picker, Hrsg., *Hitlers Tischgespräche in Führerhauptquartier, 1941-1942*, Bonn, Athenäum-Verlag, 1951; traduceri: Hitler, *cet inconnu*, Paris, Presses de la Cité, 1969; *Zostolnîie razgovorî Ghitlera*, Smolensk, Rusiç, 1998; Martin Bormann, *Libres propos sur la guerre et la paix, recuellis sur l'ordre de ...*, I-II, P. Flammarion, 1952-1954; alte ediții – H. R. Trevor Roper, ed., *Hitler's Table Talks, 1941-1944. His Private Conversations*, New York, 2000 (prima ediție L, 1953); *Conversazioni Segrete*, Napoli, Richter, 1954; Helmuth Heiber, Hrsg., *Hitlers Legebeprechnungen. Die Protokollfragment seiner militärischen Konferenzen, 1942-1945*, I-II, Stuttgart, 1962.

²² Vladimir Nevejin, *Stalin o voine. Zastolnîie reçi 1933-1945 gg*, Moskva, Iauza-Eksmo, 2007.

cazul celui din urmă dispunând de un *Jurnal* (septembrie 1940-iulie 1944), ca șef al Cabinetului Militar de la București²⁴.

În urmă cu mai mulți ani, având prilejul să valorificăm un important set de documente descoperite în arhivele străine. Documentele însoțite de un amplu studiu²⁵, au fost recent reeditate²⁶, punând în evidență aspecte cardinale interesând *statutul internațional al României* în perioada determinată de cele două date nefericite ale istoriei contemporane în ansamblu: 23 august 1939 și 23 august 1944. Titlul volumului, *România și proba bumerangului*, așa după cum am subliniat, ne fusese sugerat de Mircea Eliade cu clasica sa *Probă a bumerangului*, pe care de acea dată chiar ni l-am asumat în subtitlu; care urmărea să ateste, și sperăm că am reușit, că, în ciuda drumului parcurs și a evenimentelor tragice survenite din 1939 până în 1944, România a revenit după numai cinci ani sub blestemul groaznicei realități geopolitice sancționată de odiosul Protocol secret al Pactului Hitler – Stalin din 23 august 1939²⁷. Iar aceasta s-a produs în urma „actului istoric” de la 23 august 1944. Un asemenea deznodământ ne determină să considerăm că 23 august 1939 a marcat pentru destinul istoric al României, o dată fatidică și nu numai după cum s-a evidențiat, de vreme ce teritoriul național (în speță, Basarabia), fără știrea și voința posesorului, a fost parțial mutilat prin înțelegerea criminală dintre guvernele totalitare ale U.R.S.S. și Reichului nazist. Astfel că, în virtutea faptelor grave instantaneu declanșate și îndeosebi a celor ce s-au succedat pe decenii întregi într-o perfectă cauzalitate, se poate aprecia fără reticență că a survenit *intrarea României în labirint*. Probabil că experimentul continuă, dar, pentru moment, acceptăm că pentru România proba labirintului a cuprins cel puțin anii 1939-1989, incluzând așadar integral epoca celei de-a doua conflagrații mondiale sau a „Războiului Rece” și a unor regimuri sociale distincte (capitalist și comunist, separate de o minimă tranziție prin 1944-1947)²⁸.

După cum cititorul poate constata, noi avem în atenție *cazul României*, pe când – s-a afirmat dintru început – la 23 august 1939 nu numai țara noastră ci *lumea în ansamblu*, prin voința lui Hitler și Stalin, beneficiari ai „înțelegerii”

²³ M. D. Ciucă și colab., eds., *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vols. I-XI, 1940-1944, București, Arhivele Naționale ale României, 1997-2008.

²⁴ Vezi Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu. 1940-1944*, I-II, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008-2010.

²⁵ Cf. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003.

²⁶ Cf. *Românii în arhivele străine*, II, Iași, Tipo, 2009.

²⁷ Cf. Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, p. 32 și urm.

²⁸ Vezi Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 511-566.

manifestate de liderii tuturor celorlalte Mari Puteri ale momentului, s-a aflat aruncată în flăcările celui mai groaznic război din istorie, din care au rezultat legic, am putea spune, „Războiul Rece” și, în prezent, cruciada planetară împotriva terorismului.

Nu credem că ar fi decurs cumva vreun avantaj în urma faptului că doar România, ci toate statele și națiunile de pe mapamond au fost constrânse după 23 august 1939 să exerseze proba labirintului. Dimpotrivă, faptul a fost în măsură să agraveze parcurgerea traseului, exacerbandu-i dificultățile, ascuțind contradicțiile și amânând peste măsură ieșirea din tunel. Acesta-i, în fond, motivul pentru care trebuie să constatăm cu maximă atenție dacă, după peste 70 de ani, am părăsit cu adevărat *Labirintul*?

Față cu complexitățile extraordinare și interpretările exagerate, unele de-a dreptul aberante, ale problemei labirintului exersată de România între 1939 și 1989, am socotit că este cel mai nimerit să lăsăm să se pronunțe înseși personajele-cheie care au fost implicate, într-o ordine cronologică pe care, înainte de-a o socoti *obligatorie*, se dovedește oricum *firească*, *dacă avem în vedere că îngăduie* cunoașterea progresivă a evenimentelor, desprinderea unora din altora și deznodământul ineluctabil. Răstimpul celor 50 de ani în atenție a constituit una din perioadele cele mai grele ale istoriei noastre, în care adeseori s-a pus în discuție *însăși existența* statului și a națiunii române! Este posibil, firește, să fim contraziși, deși, dintre atâtea mărturii, nu putem ignora declarația lui I. V. Stalin făcută în mai 1945 liderului Iugoslaviei I. B. Tito în sensul că, apreciat comparativ cu primul război mondial din 1914-1918, conflictul mondial în curs (1935-1945) oferea drept beligeranților victorioși o *șansă* nemaiîntâlnită, astfel încât „acela care ocupă un teritoriu își impune și sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajung armatele sale. Altfel nici nu poate fi”²⁹. Or, în acel moment (mai 1945), România, într-adevăr, după Pactul nefast Hitler-Stalin și războiul o forțase provizoriu spre o neutralitate imperfectă (1939-1940), apoi spre alianță cu Germania nazistă (1940-1944) și spre Războiul din Est în tabăra lui Adolf Hitler și contra Națiunilor Unite (1941-1944), răstimp în care, grație lui Ion Antonescu, și-a păstrat independența și suveranitatea cu o integritate teritorială încălcată, după 23 august 1944 a devenit instantaneu și a rămas (1944-1958) *un stat ocupat de U.R.S.S.*, situație rezultată din realități și consacrată prin acte internaționale impuse de învingătorii din 1945, inclusiv S.U.A. și Marea Britanie. Mai mult decât atât, situația s-a agravat în urma acordurilor secrete încheiate între învingătorii de moment privind divizarea Europei est-centrale, inclusiv răsăritene, în „sfera de interese” (de

²⁹ Cf. Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, 1990, p. 74-75.

genul „înțelegerii” W. Churchill – I. V. Stalin, Kremlin, 9-10 octombrie 1944)³⁰, ceea ce în 1947 Tratatul de Pace impuse foștilor „sateliți” ai Germaniei (România, Finlanda, Ungaria și Bulgaria) au recunoscut ca atare³¹. Altfel spus, România a ajuns, sub limitele înseși ale catastrofei, o țară nu numai ocupată dar și jefuită cu tratat.

Așa după cum s-a observat³², situația și evoluția de după 1944-1945 a Europei Est-Centrale – și nu numai – a fost determinată în chip decisiv de realitățile rezultate din conflagrația mondială a anilor 1939-1945. Se poate afirma, fără nici reținere, că al doilea război mondial, prin consecințele sale și, deopotrivă, prin „realitățile” pe care le-a impus în Europa, și în lume, a reprezentat fără nici o exagerare începutul și sfârșitul tuturor relelor. „Opera” războiului a fost desăvârșită, mai ales în 1944-1947, pe calea diplomației, sub paravanul unor demersuri și presiuni politico-militare și ideologice brutale. Evoluțiile sunt prea bine cunoscute, pentru că, în perioada de referință, I. V. Stalin și colaboratorii săi apropiați, în frunte cu V. M. Molotov, titularul Externelor de la Moscova, au smuls realmente partenerilor lor din Coaliția Antifascistă, în primul rând Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii, recunoașteri decisive în ceea ce privește plasarea Europei Est-Centrale în „sfera de interese” a U.R.S.S. pentru epoca postbelică. Negocierile în acest sens, inițiate de prin 1942-1943, au fost concretizate în 1944-1945 sau în 1946-1947, prin sistemul Tratatelor de Pace impuse în 1946-1947 foștilor sateliți ai Germaniei naziste, în speță României, Ungariei, Bulgariei și Finlandei. Iar, acolo unde și atunci când, în epocă, diplomația a eșuat, procesul a fost aprofundat de desfășurările „războiului rece”, care a succedat nemijlocit ostilităților „calde” dintre 1939 și 1945, ele separându-i complet și pentru multe decenii pe Marii Învingători din 1945: U.R.S.S. – pe de o parte, S.U.A., Marea Britanie și susținătorii lor – pe de altă parte. În iulie 1947 surveni, în context, refuzul statelor de sub dominația sovietică (Polonia, România, Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia, Albania și ... Finlanda) de-a accepta *Planul Marshall*, evenimentul consacrand „ruptura Europei”³³. Și aceasta nu era totul. Pentru că, din anii războiului mondial, serviciile secrete sovietice și organismul creat anume pentru declanșarea și conducerea *revoluției proletare mondiale*, *Cominternul* (1919-1943), succedat de *Cominform*, s-au pregătit pentru momentul în care forțele armate ale U.R.S.S., respingându-i pe agresorii germani ori pe aliații lor, au trecut la „eliberarea” – în fapt, la ocuparea – țărilor

³⁰ Cf. Gh. Buzatu și colaboratori, *România în ecuația războiului și păcii (1939-1947)*, I-II, Iași, TipoMoldova, 2009, *passim*.

³¹ Cf. Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, p. 388 și urm.

³² Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, p. 511 și urm.

³³ André Fontaine, *Istoria războiului rece*, I, traducere, București, 1992, p. 104.

Europei Est-Centrale – Polonia și România, Cehoslovacia și Ungaria, zona Balcanilor, unde trebuia ca – așa după cum i-a prezis Stalin lui Tito, din câte ne reamintim – în urma tancurilor roșii să fie instaurate *noi regimuri social-politice*, după chipul și asemănarea celui comunist moscovit. Totul a fost preparat în detaliu, astfel că, în clipa oportună, Kremlinul, acționând în forță și fără nici un respect față de tradițiile locurilor ori față de legile internaționale, au procedat la instalarea unor guverne marionetă atât la București cât și la Varșovia, atât la Praga cât și la Budapesta, la Sofia, Tirana și chiar în sectorul estic al Berlinului, proiectat capitală a zonei de ocupație sovietică din Germania. Nu s-au pus probleme în privința statelor baltice, acestea fiind de-a dreptul absorbite de Imperiul sovietic în baza „transformărilor istorice” deja operate de Kremlin prin 1939-1940 în litera acordurilor secrete Hitler-Stalin! Toate acestea explică zguduiri suportate în 1944-1945 de țările Europei Est-Centrale, confruntate în egală măsură cu ocupația sovietică (proclamată „*eliberare*” de către agenții Moscovei reuniți în *partidele comuniste* din țările vizate) și „*procesele revoluționare*” declanșate și derulate sub protecția tancurilor și a forțelor de securitate rusești. S-au creat, în acest mod, „condițiile propice” pentru schimbarea regimurilor social-politice existente și adoptarea „modelului” moscovit. Un specialist binecunoscut precum Jean-François Soulet a observat cu temei că, în 1944-1945, „*Armata Roșie devine omniprezentă în Europa Orientală și balcanică. Prin dreptul de cuceritor, ea deține România, Bulgaria, Ungaria, părțile orientale ale Austriei și Germaniei, iar, ca aliat, se stabilește provizoriu în Polonia și Cehoslovacia. În țările ocupate de armata lor, comportamentul sovieticilor este totalitar. Reprezentanții Uniunii Sovietice (Vișinski, viceministru al afacerilor externe, trimis în România și Bulgaria; mareșalul Voroșilov și generalul Sviridon în Ungaria...) Intervin fără rușine în toate domeniile, mai ales în cele politice. În România, Armata Roșie permite câtorva comuniști să răstoarne guvernul de coaliție al generalului Rădescu, în favoarea unuia dintre ai lor. La fel procedează și în Bulgaria. Protestele membrilor englezi și americani ai Comisiilor Aliate de Control – total neutralizate de sovietici – nu servesc la nimic...*”³⁴ Să reținem că, pretutindeni în Europa Est-Centrală, procesul comunizării forțate a fost asemănător, numai cronologia faptelor a diferit, în funcție, desigur, de condițiile și de forțele locale (diferite de la o țară la alta) ori în funcție de dispoziția sau comportamentul ocupanților sovietici.

Așa după cum s-a relevat³⁵, în toate statele amenințate de comunizare după 1944/1945 din Europa Est-Centrală modelul sovietic a fost impus cu brutalitate și numai prin forme oarecum distincte. În general, însă, forțele Armatei Roșii ori ale NKVD-ului, consilierii sovietici și comuniștii locali (aflați

³⁴ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, traducere, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 22-23.

³⁵ Cf Gh. Buzatu, *Sistemele totalitare: „modele” de export/import*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 22-23/1999, p. 8-11.

de ani și ani în serviciul Kremlinului) au avut rolurile esențiale. S-a acționat decisiv pentru acreditarea și impunerea forțată a opiniei că sistemul social-economic sovietic reprezenta unica formă „valabilă” cunoscută de istorie, că, în mod sigur, după exemplul U.R.S.S., numai modelul stalinist era singurul capabil să rezolve absolut *toate problemele* de viitor.

Un capitol foarte interesant al problemei abordate privește, desigur, pe eroii exportului/importului de modele totalitare, în cazul în speță – cel comunist. Vom observa că, de regulă, istoricii și kremlinologii i-au avut și-i au în vedere cu predilecție pe principalii „actori”, mai precis pe: **Enver Hodja** în Albania; **Gheorghe Dimitrov** în Bulgaria; **Klement Gotwald** în Cehoslovacia; **Wladislaw Gomulka** și **Boleslaw Bierut** în Polonia; **Mátyás Rákosi** și **László Rajk** în Ungaria, **Wilhelm Pieck** și **Walter Ulbricht** în Germania de Est ș.a.m.d.³⁶ Cercetările noastre în biblioteci și arhive vor stăruia asupra acestui aspect – considerăm noi – fundamental al comunizării, stăruind în context asupra rolului acestor „eroi ai stalinizării” după 1944-1945 în România. Cu alte cuvinte, în atenția noastră se vor afla, atât în text cât și în anexele tezei de doctorat, personaje precum **Gh. Gheorghiu-Dej**, **Emil Bodnăraș**, **Ana Pauker**, **N. Ceaușescu**, **Vasile Luca**, **Teohari Georgescu**, **Lucrețiu Pătrășcanu**, **Iosif Chișinevski**, **Gh. Apostol**, **Miron Constantinescu**, **Leonte Răutu**, **M. Roller** ș.a. În România, „asaltul” comunismului s-a declanșat imediat ori în urma loviturii de stat de la 23 august 1944, care a marcat prăbușirea regimului mareșalului I. Antonescu și retragerea Bucureștilor din **Axa** fascistă, un corolar al înregimentării în tabăra Națiunilor Unite, în frunte cu U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie. Ceea ce a „pregătit” contextul pentru extinderea și consolidarea dominației U.R.S.S. în Europa Est-Centrală. Istoricul francez Jean-Marie Le Breton a reținut faptele și procesele și consecințele lor profunde: *„Prăbușirea Germaniei hitleriste, instalarea Armatei Roșii la Berlin și la Viena, cu, drept corolar, prezența ei la Varșovia, Budapesta, București și Sofia, distrugerea structurilor burgheze ale vechilor sateliți ai Reichului, îndepărtarea polonezilor de la Londra și a iugoslavilor lui Petru II și ai lui Mihailovici, absența în Europa Occidentală a unei contra-puteri serioase care să facă față Uniunii Sovietice, toți acești factori s-au conjugat pentru a deschide calea celei mai mari zguduiți care afectase vreodată ansamblul lanțului de țări ce se întindea de la Marea Baltică la Marea Neagră și la Marea Adriatică, la est de Germania. Evenimentele, mai mult decât un plan prestabilit, au favorizat Uniunea Sovietică și i-au permis să instaureze în această regiune regimuri nu numai calchiate după al ei, dar și întrutotul obediente față de Moscova”*³⁷. În

³⁶ Pentru detalii Hugh Seton-Watson, *The East European Revolution*, ed. a II-a, London, 1952 (ediția originală – London, 1946); R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London, 1994 (vezi și traducerea în limba română – București, 2003).

³⁷ Jean-Marie Le Breton, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, București, 1996, p. 73.

ansamblu, procesul comunizării Europei Est-Centrale a cunoscut trăsături comune, dar nu identice, iar faptele s-au derulat potrivit unui calendar și ritm deosebite. Sub acest aspect, istoricul Jean-François Soulet, pe care l-am menționat deja, a surprins în modul următor situațiile intervenite în spațiul de referință după terminarea celui de-al doilea război mondial: „Fiecare an de la sfârșitul celui de-al doilea conflict mondial marcase o etapă în construirea edificiului stalinist în Europa de Est: fundațiile solide fuseseră săpate în 1944-1945; <<marele edificiu>> de patru <<etaje>> fusese terminat în 1946 (Bulgaria, România, Polonia, viitoarea Germanie de Est); pentru acestea din urmă, 1947 fusese anul finisărilor (desemnarea, după alegerile din ianuarie, a unui prim-ministru și a unui președinte al republicii comuniste în Polonia; dispariția oricărei opoziții legale în Bulgaria, începând cu luna august...). În 1948 au fost terminate ultimele patru <<etaje>>: în România, regele Mihai părăsind țara pe 3 ianuarie, alegerile au dat (în martie) 405 din 414 mandate comuniștilor; în Cehoslovacia, adunarea (aleasă imediat după <<lovitura de la Praga>>, pornind de la o listă unică) a promulgat o nouă constituție de tip sovietic; Ungaria a devenit și ea o <<democrație populară>>, după fuziunea Partidului comunist cu cel socialist în iunie și demisia forțată, la 30 iulie, a președintelui republicii, Tildy, liderul Partidului micilor proprietari; în sfârșit, în Germania, divizarea (latentă în 1946) a devenit efectivă după decizia luată la 19 iunie 1948 de autoritățile celor trei zone occidentale de a aplica aceeași reformă monetară înainte de a <<fuziona>> pe față într-o singură entitate. Eșecul blocadei Berlinului de Vest de către sovietici (iunie 1948-mai 1949) a dus la constituirea a două state separate, dintre care unul, Republica democrată, a fost condus (din septembrie 1949) exclusiv de Partidul comunist”³⁸. Faptele ilustreau, în opinia aceluiași, „puternicul val de expansiune a comunismului sovietic controlat în totalitate de Moscova”³⁹.

Nu-i cazul să revenim, dar perioada ocupației brutale sovietice (1944-1958)⁴⁰ a echivalat în multe privințe cu reîntoarcerea la barbarie. Foștii lideri politici „burghezo-moșierești” și mai toată elita culturală, dacă n-au fost lichidați precum Mareșalul Antonescu și colaboratorii săi, au împânzit curând după aceea închisorile și lagărele, iar țara învinsă, care – vai! – a fost jefuită prin Armistițiul din 1944 și Tratatul de Pace din 1947, a fost desfigurată în privința teritoriului național. Ținuturi scumpe și sfinte ale spațiului dintre Nistru și Tisa (Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța, Insula Șerpilor, Cadrilaterul, ostroavele de pe Dunăre) au fost înghițite prin voința Învăgătorilor din 1945 și nu știm sigur

³⁸ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, p. 30-31.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Cf. Sergiu Verona, *Military Occupation and Diplomacy. Soviet Troops in Romania, 1944-1958*, Durham – London, Duke University Press, 1992, *passim*; Alesandru Duțu, *România în istoria secolului XX*, București, Editura Fundației România de Măine”, 2007, p. 165 și urm.

când/sau dacă vor mai reveni acasă ... Țara întreagă, după voința și chipul ocupantului, a devenit un imens abator, măcelarul însuși fiind în pericol de-a se îneca în baia de sânge nevinovat. Bilanțul dezastrului (însușind peste 2,4 milioane de victime) nu-i de fel exagerat, ci doar nesigur⁴¹ ... Cine și când va stabili cu precizie cândva cifrele exacte, dar, mai ales, care au fost victimele și cine – călăii? Pretutindeni în lume, se știe prea bine, au fost urmăriți exemplar responsabilii Holocaustului nazist, iar românii de ce n-ar proceda identic întru depistarea și pedepsirea celor culpabili în cazul Holocaustului Roșu extins în România pe etape, mai întâi prin 1917-1920, apoi în 1940-1941, iar global după 23 august 1944? Despre pericolul care plana asupra României dispunem de numeroase și pilduitoare probe, dar, în acest cadru, apelăm la una singură, de sorginte comunistă, mai precis la mărturia fostului lider comunist Gh. Apostol. Desprindem din amintirile acestuia, referirile la faptul cu sfârșitul celui de-al doilea război mondial a coincis la București cu „o adevărată invazie a kominterniștilor sosiți din Uniunea Sovietică, în conducerea partidului și statului”, în fruntea invadatorilor situându-se Ana Pauker⁴², care, alături de Vasile Luca și Ștefan Foriș, ar fi urmărit să formeze o *troică* pe postul de „principalii gropari ai poporului român”⁴³. Și toate acestea în condiții externe deosebit de grave, de vreme ce, „după terminarea războiului, Marile Puteri (U.R.S.S., S.U.A. și Anglia) ar fi șters de pe harta Europei România. Moldova s-ar fi alipit Moldovei Sovietice, Transilvania ar fi fost dată Ungariei, Banatul – Iugoslaviei, Dobrogea – Bulgariei. România ar fi rămas cu Muntenia și cu Oltenia. Desigur că s-ar fi găsit o soluție și pentru aceste două provincii. Probabil că ar fi avut și ele soarta Moldovei, devenind teritorii ale U.R.S.S.-ului”⁴⁴. De partea cealaltă a baricadei, C. Rădulescu-Motru, reputatul filosof și fost președinte al Academiei Române, din corpul căreia a fost ... lustrat în 1948, a consemnat, în amplul său *Jurnal* acoperind chiar perioada comunizării după 1944, că România era amenințată să devină colonie a U.R.S.S. prin cooperarea „agenților Moscovei” la București – Ana Pauker, Vasile Luca, Emil Bodnăraș ș.a.⁴⁵ Dintre toți liderii comuniști ai epocii, memorialistul o individualiza pe Ana Pauker, caracterizată fără rețineră drept „cea mai perfectă unealtă a Rusiei în România”⁴⁶. Previziunile savantului erau sumbre în toate privințele, din moment ce, la 11 ianuarie 1949, se destăinuia ca: „Mă aștept ca în curând Academia R. P. R. să nu se lase mai prejos și, pentru a face plăcere lui Stalin, să declare că neamul românesc este o colonie rusească și că Decebal a fost un rus neaoș [...]”

⁴¹ Florin Mătrescu, *Holocaustul Roșu*, III, *Addenda*, București, Editura Irecson, 2008, p. 27.

⁴² Cf. Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu-Dej*, București, 1998, p. 86.

⁴³ *Ibidem*, p. 87.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Cf. C. Rădulescu-Motru, *Revizuiiri și adăugiri. 1945*, vol. 3, București, Editura Floarea Darurilor, 1999, p. 373-374 (însemnare din 24.9.1945).

⁴⁶ *Ibidem*, vol. 8, p. 165.

Adaug la aceste însemnări câteva reflecții care nu sunt acum de actualitate dar care pot ajunge de actualitate, în cazul că România va fi eliberată de sub ruși de către puterile apuse și se vor chema la răspundere acei cari au mijlocit comunismului bolșevic supunerea neamului românesc. După ce normă se va judeca culpabilitatea românilor rusofili? Eu cred că cei mai culpabili nu sunt acei de origine străină ca Ana Pauker, Vasile Luca, Bodnăraș și toții evreii care au ocupat locuri în poliție, ci mai culpabili sunt aceia de origine română, care prin situația lor erau adunați să apere Statul românesc. În primul rând membrii Academiei Române, care era considerată ca sanctuarul naționalismului românesc: un Mihai Sadoveanu, un [Traian] Săvulescu, un [C. I.] Parhon, Andrei Rădulescu chiar, [...] Iorgu Iordan, părintele [Gala] Galaction și toți intelectualii de seamă care prin trecutul lor prezentau o cheazășie a naționalismului românesc în ochii mulțimii ...”⁴⁷

Din toate punctele de vedere, ocupația Armatei Roșii în România, a 12-a în ordinea istorică a invaziilor care au debutat în prima jumătate a secolului al XXVIII-lea⁴⁸, s-a dovedit indiscutabil cea mai gravă și mai dură în raport cu restul țărilor est-centrale europene, situate dincoace de „Cortina de Fier”. Nu este cazul să intrăm în detalii, dar România, în viziunea cotropitorilor, trebuia să plătească pentru participarea din proprie inițiativă la atacul din 22 iunie 1941, fiind, după Italia, al III-lea aliat militar de valoare al lui Adolf Hitler în campania din 1941-1944. Entuziasmul la invadarea celei dintâi țări „inamice” pe continentul european, conjugat cu răzbunarea mai nedisimulată în vreun fel s-au transformat într-un veritabil val pustiitor amintind de timpurile barbarilor, cu atât mai mult cu cât „eliberatorii” au fost – în unele cazuri – invitați cu inconștiență chiar *dinlăuntrul României* să procedeze ca atare! Citez în acest sens: „Soldațiiăștia ruși, care trec pe străzile Bucureștiului, cu zâmbetul lor de copil și cu bătăria lor cordială, sunt niște îngeri. De unde iau putere să nu pună foc peste tot, să nu ucidă, să nu prade, să nu prefacă în scrum orașul acesta în care locuiesc mamele, nevestele, surorile, amantele celor care au asasinat, incendiat și nimicit propria lor țară?” Iar în continuare: „... Nu pot lua în tragic toate incidentele sau accidentele. Mi se par normale. Chiar juste. Nu e drept că România să scape prea ușor (subl. ns.)”⁴⁹.

Perioada 1944-1989 au fost intens investigată de istoricii români și străini, mai ales în ultimul deceniu apărând numeroase studii, monografii și sinteze⁵⁰, volume de documente⁵¹ și bibliografii⁵². În funcție de tematica

⁴⁷ *Ibidem*, vol. 7, p. 13-14.

⁴⁸ Aurel Sergiu Marinescu, *1944-1958: Armata Roșie în România*, II, București, Editura Vremea, 2001, p. 516.

⁴⁹ M. Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 561-562, 569.

⁵⁰ Vezi, în acest sens, Academia Română, *Istoria Românilor*, X, *România în anii 1940-1946*, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor*, p. 523-566; Vasile Pascu, *Regimul*

volumului de față, prezintă un interes deosebit problemele privind politica externă a României dintre 1944 și 1989, rolul și locul ei în relațiile internaționale. În această privință aspectele fundamentale în atenție cuprind: lovitura de stat de la 23 august 1944 și consecințele sale pe planul poziției externe a României, regimul Convenției de Armistițiu din septembrie 1944, prezența la Conferința Păcii de la Paris din 1946 și Tratatul de Pace din februarie 1947; „căderea” în comunism (1944-1947) și România sub obediența exclusivă a Kremlinului (1947-1952); cele dintâi semnale ale slăbirii subordonării totale a Bucureștilor de Moscova (1952-1958); retragerea trupelor sovietice din România, drumul spre independența politică limitată, Declarația din aprilie 1964 și cele dintâi manifestări de insubordonare față de Kremlin (1958-1965); manifestări, privilegii și limite ale insubordonării (1965-1978); succese și eșecuri (1978-1989); prăbușirea regimului comunist în România, succedată de o aparentă ieșire din Labirint (1989)⁵³. Aparentă, întrucât, după

totalitar comunist în România (1945-1989), I-II, București, Editura ClioNova, 2007; Valentin Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, coordonatori, *Raportul final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, Humanitas, 2007; Vasile Ernu și colaboratori, *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*, Chișinău, Cartier, 2008; Florin Mătrescu, *Holocaustul Roșu. Crimele comunismului internațional în cifre*, I-III, ed. a III-a, București, Editura Irecson, 2008; Liu Yong, *Sino-Romanian Relations: 1950's – 1960's*, București, INST, 2006.

⁵¹ Vezi, de exemplu, Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea Comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, I-II, București, Editura Paideia, 1998; Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu, eds., *Istoria Comunismului din România. Documente. Perioada Gh. Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, București, Editura Humanitas, 2009; Romulus Ioan Budura, ed., *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, București, 2005; idem, ed., *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975. Documente*, București, 2008; Dan Cătănuș, ed., *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, I, 1957-1965, București, INST, 2004; Ion Buzatu, *Istoria Chinei și a civilizației chineze. România și China*, București, Editura Uranus, 2009; anexele documentelor tipărite periodic în „Analele Totalitarismului”, cea mai bună revistă academică de istorie contemporană, apărută sub egida Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române.

⁵² Vezi *Bibliografia istorică a României*, vols. VIII-XIX, București, Editura Academiei, 1996-2010.

⁵³ Din bogata literatură recentă de specialitate consacrată acestor probleme, inclusiv acelor privind periodizarea desprinderii Bucureștilor de Kremlin, reținem: Gh. Buzatu și colaboratori, *România în ecuația războiului și a păcii*, I-II, ed.; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003; Alexandru Duțu, *Sub povara Armistițiului. Armata română în perioada 1944-1947*, București, Editura Tritonic, 2003; Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului. Alinierea politicii externe românești la cea sovietică în anii '50*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2008; Florin Constantiniu, ed., *Diplomați români și devierea de dreapta*,

mai mult de 20 de ani de la execuția lui Nicolae Ceaușescu, trebuie să admitem că, fiind confrunțați cu dificultățile enorme și eșecurile netăgăduite ale acestei perioade de reconversie a socialismului în capitalism, admițând că *Istoria se repetă*, nu suntem în măsură să excludem din calcul abandonarea Labirintului pentru a reveni la matcă? Iar, dacă lucrurile stau într-adevăr astfel, cel puțin după unele aparențe, trebuie să precizăm că ne este absolut indiferent dacă sunt în discuție **același ori un alt Labirint!**

București, Editura Tritonic, 2004; dr. Constantin Moraru, *Politica externă a României, 1958-1964*, București, Editura Enciclopedică, 2008; Ștefan Lache, *România în relațiile internaționale, 1939-2006*, București, Editura Fundației România de Măine, 2007; Dan Vătăman, *Politica externă a României de la Armistițiu și până la semnarea Tratatului de pace (1944-1947)*, București, Editura Pro Universitaria, 2009; idem, *România în relațiile internaționale (1939-1947)*, I-II, București, Editura Pro Universitaria, 2009; Lucian Popescu, *Istoria recentă a politicii mondiale*, București, Editura Corint, 2010.

II

ROMÂNIA ÎN SISTEMUL GERMAN DE DOMINAȚIE (1940-1944)

1940 – 1944: ANTONESCU VERSUS HITLER

Pentru evoluția situației României în epoca celui de-al doilea război mondial examinarea raporturilor politice, economice, militare sau culturale între București și Berlin, tot astfel după cum și relevarea contradicțiilor dintre regimul antonescian și cel de-al III-lea Reich reprezintă unul dintre capitolele esențiale, deși, cu unele excepții notorii (Andreas Hillgruber, Martin Broszat, Arnold J. Toynbee și Veronica M. Toynbee, Gerhard L. Weinberg, Jurgen Forster, Armin Heinen, Aurică Simion, Rebecca Haynes, Alesandru Duțu, I. Scurtu ș.a.)¹, insuficient investigate. Este revelator că, după o jumătate de veac, monografia faimosului Andreas Hillgruber rămâne clasică, nefiind în vreun fel afectată de trecerea timpului ori de cercetările mai recente². Din rândul surselor publicate, de cea mai mare importanță se dovedește, în continuare, colecția de documente diplomatice descoperite după 1945 în arhivele germane capturate, tipărită după război în mai multe serii și limbi (germană, engleză și, parțial, franceză)³. În același timp, arhivele diplomatice și militare din București sau Pitești (fondurile acoperind relațiile româno-germane în anii 30-40 ai secolului XX) au fost intens investigate, dar, în mod paradoxal, documentele (în mare cantitate și de excelentă calitate) nu au fost și mulțumitor valorificate, în studii speciale, monografii și colecții de izvoare.

Sintezele apărute și documentele editate ori cel inedite consultate evidențiază cu pregnanță toate deficiențele și slăbiciunile „noii ordini europene” instalată de Reichul nazist și, deopotrivă, atestă caracterul fragil și întâmplător, lipsit de perspective durabile în domeniul raporturilor existente între România și Germania. S-a dovedește o dată în plus, dacă mai este nevoie, că, în timp ce pentru Marele Reich al lui Adolf Hitler România se număra printre statele ale căror prietenie ori obediență, și chiar supunere, se impunea din multiple necesități militare, economice și politico-diplomatice, pentru țara noastră, din

¹ Cf. unele mențiuni în Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei Române, 1981; ed. a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010. O bibliografie la zi în Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1935 și 1940*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 190-207.

² Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944*, ediția a II-a, Wiesbaden, 1965 (ediția originală – Wiesbaden, 1954), traducere: *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994.

³ Pentru deceniile IV-V, vezi îndeosebi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945*, Baden-Baden, cu începere din 1950, seriile B, C, D și E.

contră, alianța cu Germania și sateliții săi, în cadrul Axei Berlin-Roma-Tokio, departe de-a reprezenta o necesitate, reprezenta exclusiv rodul evoluțiilor politice și militare la nivel continental și pe plan intern, din ajunul și din prima etapă a conflagrației din 1939-1945. În ceea ce-l privește pe Conducătorul Statului român din anii 1940-1944, I. Antonescu s-a declarat el dispus să mențină România în orbita Reichului german⁴, dar aceasta n-a fost nicidecum voința și predilecția poporului român. Este interesant, din acest punct de vedere, să reținem ceea ce declara însuși Antonescu în reuniunea din 18 septembrie 1940 a Consiliului de Miniștri: „Noi ne-am așezat pe Axa Roma-Berlin. Mergem sută la sută și cu cea mai mare cinste în această direcție. Am pornit așa, nu ne mai uităm la dreapta sau la stânga”⁵.

Orientarea spre Berlin, direcția spre *Axă* exprimau, în acel moment, poziția legionarilor și a partizanilor generalului Antonescu reuniți în același guvern. Mai apoi, după eliminarea legionarilor de la putere în ianuarie 1941, generalul s-a simțit dator să dea noi asigurări, în sensul că „România merge fără nici o șovăire alături de *Axă*, de Marele Führer și Ducele Mussolini”⁶. „Alianța” cu Berlinul, ca inițiativă și aprofundare – au subliniat Ion și Mihai Antonescu nu o singură dată, uneori până la saturație în epoca marilor succese germane pe

⁴ Vezi Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, 11 volume apărute pentru anii 1940-1944, București, 1997-2008; Iosif Constantin Dragan ed., *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire. Mărturii și documente*, 4 volume, Veneția, Editura Nagard, 1986-1990; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, I-III, Ploiești-R. Vâlcea-Iași, 2005-2008; 3 vols., ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

⁵ *Pe marginea prăpastiei*, I, București, 1942, p. 105.

⁶ Cf. „Timpul” din 29 ianuarie 1941.

toate teatrele de operațiuni militare în 1940-1941 – și-o revendicau în exclusivitate aproape, ceea ce, pe de altă parte, pune pe terenul just al faptelor adevărul că poporul român nu a ținut la apropierea și prietenia Germaniei naziste. Despre faptul că Antonescu a legat, fără voia poporului, soarta țării de aceea a Germaniei și a aliaților săi, în februarie 1942, Mareșalul a declarat lui Joachim von Ribbentrop, șeful diplomației naziste, că: „Singur și numai cu sprijinul domnului Mihai Antonescu am declarat *fără a întreba poporul* că politica ce trebuie s-o duc este alături de *Axă* (subl. ns.)”⁷. Pe de altă parte, referitor la atitudinea și simțămintele opiniei publice naționale, ale întregului popor român față de Germania, mai ales după ce Berlinul, de acord cu Moscova și Roma, a patronat în 1940 „opera” rășluirilor teritoriale, un martor ocular străin al evenimentelor, l-am numit pe K. St. Pavlowitch, primul-secretar al ambasadei iugoslave la București în acea vreme, consemna în amintirile sale că, după prăbușirea României Mari, deși regimul antonescian angajase țara în sistemul *Axei* fasciste pe un drum „fără ieșire și fără întoarcere”, în schimb „marea majoritate a românilor era ostilă germanilor”, astfel că 90% dintre ei doreau „eșecul total” al Reichului nazist și al aliaților săi în războiul mondial în curs⁸.

Evaluările erau confirmate procentual de nota din 24 aprilie 1941 a Secției a II-a (Informații) a Marelui Stat Major care consemna: „Germanii sunt mulțumiți de conducerea administrativă a generalului Antonescu, dar *nu sunt* mulțumiți de faptul că 90% din totalul românilor sunt antigermani (subl. ns.)”⁹. Realitățile expuse explică inevitabilitatea contradicțiilor dintre București și

⁷ *Procesul mării trădări naționale*, București, 1946, p.13.

⁸ K. St. Pavlowitch, *Roumanie-Allemagne (1936-1941)*, în „Balkan Studies”, vol.15-2 (1974), Thessaloniki, p. 257-259.

⁹ Cf. *Contribuția României la victoria asupra fascismului*, București, 1965, p. 64-65 (foto).

Berlin între 1940 și 1944, într-un ritm și o intensitate direct proporționale cu aglomerarea eșecurilor de proporții ale trupelor fasciste pe toate teatrele de operațiuni militare, prefigurând de o manieră categorică și deznodământul raporturilor dintre regimul antonescian și Reich, adică alterarea lor progresivă, compromiterea și sfârșitul lor, în clipa prăbușirii Mareșalului, cum avea să se întâmple și în alte state aliate ori satelite ale Berlinului – Italia, Bulgaria, Finlanda și Ungaria¹⁰.

Problematica raporturilor româno-germane dintre 1940 și 1944, iar, în context, apariția și dezvoltarea contradicțiilor dintre București și Berlin, pe măsura adâncirii crizei blocului statelor Axei și a înfrângerilor repurtate pe fronturile celui de-al doilea război mondial, își află actualmente reflexul istoriografic într-o bogată literatură de specialitate. Dintre contribuțiile temeinice consacrate aspectelor în discuție revenim la monografiile regretaților Andreas Hillgruber și Aurică Simion¹¹ ori ne referim la studiile și articolele apărute¹². Literatura memorialistică reține însemnările diplomaților români și germani (Raoul Bossy, Mihail Manoilescu, Gh. Barbul, Mihail Sturdza, Ion Gheorghe, Paul Schmidt)¹³, ultimul punându-ne la dispoziție și relatările făcute

¹⁰ Cf. Maxime Mourin, *Le drame des états satellites de l'Axe, de 1939 à 1945*, Paris, 1957, *passim*.

¹¹ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, ediția citată; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din August 1944*, Cluj-Napoca, 1979.

¹² Vezi Ilie Ceaușescu, *Atitudinea și activitatea Marelui Stat Major român în perioada septembrie 1940 – 23 August 1944, ostile politicii duse de Germania hitleristă în România pentru contracararea unor măsuri antipopulare ale dictaturii antonesciene*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 5-6, București, 1979; D. Șandru, A. Karețchi, I. Saizu, *Dificultăți în „colaborarea” româno-germană (1940-1944)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D.Xenopol»”, Iași, tom. XXIII (1986); D. Șandru, I. Saizu, *Unele aspecte privind consecințele economice ale prezenței trupelor germane în România (1940-1944)*, în „Anuarul ...”, Iași, tom. IV (1967); Leonida Loghin, Mihai Inoan, *Considerații referitoare la relațiile militare româno-germane în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, în *File...*, vol. 5-6.

¹³ Vezi G. Barbul, *Mémorial Antonescu, Le III-e homme de l'Axe*, I, Paris, 1950; Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Rio de Janeiro – Madrid, 1966; Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii. Iulie-august 1940*, ediție Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1991; idem, *Memorii*, I-II, ediție Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1993; Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, I-II, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993; idem, *Jurnal (2 noiembrie 1940 – 9 iulie 1969)*, ediție Ion Mamina, București, Editura Enciclopedică, 2001; Camil Demetrescu, *Note – Relatări*, ediție Nicolae C. Nicolae, București, Editura Enciclopedică, 2001; Constantin Vișoianu, *Misiunile mele (Culegere de documente)*, ediție George G. Potra, Nicolae Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1997; Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit: Mareșalul Antonescu. (Calea României spre statul satelit)*, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1996 (ed. orig. – Heidelberg, 1952); Paul Schmidt, *Hitler's*

autorităților americane în Germania imediat după terminarea ostilităților¹⁴. De un interes fundamental pentru abordarea și elucidarea problemelor sunt volumele de documente diplomatice, la care ne-am referit, apărute în seria cunoscută privind politica externă a celui de-al III-lea Reich¹⁵, precum și cele editate în ultimii ani de istorici români¹⁶; pe aceeași listă includem și colecția stenogramelor întâlnirilor lui Adolf Hitler cu militarii și diplomații străini în anii 1939-1944¹⁷, în acest cadru integrând stenogramele întrevederilor oamenilor politici români cu liderul Reichului¹⁸, precum și cele două variante – germană și română – ale ultimei întrevederi a Führerului cu Mareșalul Antonescu la 5 august 1944¹⁹, ca și relatările generalului Titus Gârbea pe marginea aceluiași episod²⁰.

Interpreter, London-Melbourne-Toronto, 1951 (cf. și traducerea în limba română: *Interpretul lui Hitler își amintește*, în „Almanahul Flacăra 1974”, București, p. 313-328).

¹⁴ Cf. Nicolae Dascălu, *Politica nazistă în sud-estul Europei în ajunul și în timpul celui de-al doilea război mondial în relatările interpretului personal al lui Hitler*, I-II, în „Anuarul...”, Iași, tom. XXIII/2 (1986) și tom. XXIV/2 (1987).

¹⁵ A se vedea, pentru anii 1940-1944, ultimele serii ale colecției (D și E): *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945*, Serie D, 1937-1941, vols. XI1 – XIII2, Bonn – Göttingen, 1964-19170; *Akten...*, Serie E, 1941-1945; vols. I-VIII, Göttingen 1969-1979.

¹⁶ Vezi Mircea Mușat și colab., eds., *23 August 1944. Documente*, I, 1939-1943; II, 1944, București, 1984; V. F. Dobrinescu și colab., *Relațiile militare româno-germane. 1929-1944. Documente*, București, Editura Europa Nova, 2000.

¹⁷ Andreas Hillgruber, Hrsg, *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, I, 1939-1941; II, 1942-1944, Frankfurt-am-Main, 1966-19180 (volumul I a fost tradus în limba franceză: Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler*, Septembre 1939 – Decembre 1941, Paris, 1909).

¹⁸ Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.

¹⁹ Andreas Hillgruber, *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler* II, p. 481-501; „Magazin istoric”, nr.3/1968, p. 39-47; „Magazin istoric”, nr. 7-8/1968, p. 38-43.

²⁰ Cf. „Anuarul...”, Iași, tom. XXIII/2/ (1986), p. 816-820.

Ajuns la putere în condiții interne și internaționale deosebit de complexe²¹, în situația în care România fusese ciuntită de imperialismele mari și mici ori era complet izolată pe plan extern, generalul I. Antonescu a apelat și a beneficiat efectiv de asistența Legației germane din București²².

Investit cu depline puteri în calitate sa „Conducător al Statului român” după abdicarea regelui Carol al II-lea în folosul fiului său Mihai, generalul va proclama la 14 septembrie 1940 România stat „național-legionar”. Cabinetul

²¹ Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2001, *passim*.

²² Vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik*, Seria D, 1937-1941, Band XII, *Die Kriegsjahre* (1. September bis 13. November 1940), Bonn, 1964, p. 191-20; A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976, p. 23-36.

format tot atunci, incluzând cu precădere reprezentanți ai Gărzii de Fier, în frunte cu Horia Sima însuși, desemnat vice-premier, și-a propus de la bun început să realizeze o „schimbare totală de front” a politicii interne și externe²³. Pe plan extern, așa după cum era de așteptat, orientarea politicii României spre Berlin a fost neîntârziată și totală în stadiul respectiv²⁴. Astfel, generalul Antonescu a făcut cunoscut de îndată că România renunța la toate obligațiile ce-o angajau potrivit tratatelor și pactelor semnate în epoca interbelică²⁵; a reînnoit solicitarea regelui Carol II privind venirea unei Misiuni Militare germane în țară pentru „instruirea” armatei române și, în fond, pentru asigurarea pazei zonei petrolifere²⁶, după cum s-a exprimat în folosul unei strânse colaborări cu Reichul. Din acest punct de vedere, diplomații naziști reținură faptul că Antonescu era „gata în orice moment” a înfăptui aderarea României la o „uniune economică” cu Germania. A mărturisit – relatea în mai 1941 Manfred von Killinger, ministru al Reichului la București – că „este un adept al totalei uniuni economice europene și, pe mai departe, al unei uniuni politice europene sub conducerea Germaniei”²⁷. În acest fel, guvernul antonescian dovedea că rămânea fidel angajamentului luat din primul moment, la 8 septembrie 1940, prin emisarul lui Antonescu la Berlin, Valer Pop, în sensul că România își propunea inaugurarea unei epoci noi de „colaborare intimă cu Germania în primul rând pe tărâm politic, militar, economic”²⁸. La 18 noiembrie 1940, în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri, generalul a făcut cunoscută intenția sa de a adera la Pactul Tripartit, ceea ce s-a și înfăptuit, la 23 noiembrie, cu ocazia vizitei sale la Berlin²⁹. Prin acest pas, România adera la sistemul Axei, consecințele fiind de durată asupra situației și evoluției de ansamblu a țării. Condițiile raporturilor statornicite între București și Berlin conduseră de îndată – ceea ce documentele deja tipărite și noile surse, descoperite în arhivele din țară și de peste hotare pun în evidență – la situația stranie că nu s-au putut împlini rezultatele scontate, că ideala și fructuoasa cooperare s-a transformat rapid în contrariul ei, atât pe planul politico-diplomatic sau militar, cât și economico-financiar sau cultural. Așa cum, de altfel, vom surprinde în paginile de mai jos. „Alianța” România-Reichul nazist se va prelungi, este adevărat, aproape patru ani, dar ea a fost permanent minată de contradicții interne grave ori mai puțin grave, formale ori de esență, „stabilitatea”, câtă a existat, fiind determinată sau salvată de interesele regimurilor de la București și de la Berlin în conducerea războiului mondial și, nu mai puțin, de raporturile personale bune statornicite

²³ Ibidem. p. 38.

²⁴ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România*, p. XIV.

²⁵ Interviu pentru „Völkischer Beobachter” din 13 octombrie 1940.

²⁶ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, p. 97-98.

²⁷ A.N.R., fond *Microfilme S.U.A.*, rola 9, cadrul 149598, (telegrama nr. 1248 din 5 mai 1941).

²⁸ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. XIV.

²⁹ *Ibidem*; A. Simion, *op. cit.*, p. 140 și urm.

între Hitler și Antonescu, din primul moment (Berlin, noiembrie 1940). Din momentul în care, în disputa cu legionarii pentru putere, generalul Antonescu s-a impus atenției lui Hitler³⁰, care l-a preferat la conducerea Statului Român, România a ajuns la statutul unei țări satelite a Reichului. Este dificil de evaluat cât a reprezentat un avantaj pentru România ori dimpotrivă, dar, dintr-un anumit punct de vedere, având în seamă că Mareșalul a apreciat la un mod cu totul personal „prietenia” cu Adolf Hitler, inconvenientele n-au întârziat să apară. Căci, în cursul Războiului din Răsărit (1941-1944), Antonescu a situat, deasupra și împotriva tuturor realităților și argumentelor, valoarea camaraderiei și a „cuvântului” dat Führerului, care nu mai aveau valoare de vreme ce devenise evident, pe toate fronturile, că Germania nu mai avea capacitatea să reziste în fața trupelor Aliatilor, în cazul în speță în fața Armatei Roșii. De aici și până la a-și juca *ultima carte* ca militar și om de stat n-a mai fost decât un pas, care a fost făcut la 23 august 1944.

Începând de la 22 iunie 1941, România s-a înrolat în războiul mondial, participând, alături de Germania și aliații ei, la ostilitățile împotriva U.R.S.S., pentru început, iar, apoi, punându-se treptat în stare de conflict cu toate Națiunile Unite. Interesele purtării războiului, cu fazele sale de succes și de eșecuri în serie după 1942/1943, au afectat pe toate planurile raporturile româno-germane, care, datorită accentuării crizelor politico-diplomatice, militare și economice în cadrul Axei, au complicat toate resorturile sau compartimentele alianței Hitler-Antonescu. În această privință, declarațiile oficiale pornite de la Berlin sau București despre multilaterală și ideala conlucrare între România și al III-lea Reich erau departe de-a mai exprima o realitate concretă, bunele intenții neexistând decât în limbajul documentelor declarative. În timp ce evoluția ostilităților a agravat în fond contradicțiile româno-germane, determinând de-o manieră decisivă natura și intensitatea lor. Sub raporturile cronologice și de conținut alianța Berlin-București a fost, pentru început, în anii 1940-1941, afectată de problemele economice, ca și de solicitările imperioase ale lui Antonescu de-a se anula dictatul de la Viena; ulterior, în 1942 – 1943, acestor probleme li s-au adăugat aspectele colaborării militare pe frontul de Est, situația evreilor și a Grupului etnic german din România, pentru ca, în etapa finală, adică în 1943-1944, să predomină divergențele politico-diplomatice, ajungându-se chiar în preziua actului istoric de la 23 august 1944 la avertismentul Mareșalului înaintat reprezentanților lui Hitler la București în ultimele 48 de ore dinainte de impact în sensul că România se considera, în lipsa unui sprijin militar german efectiv, absolvită de toate obligațiile asumate și intenționa un armistițiu cu Națiunile Unite³¹. De la un capăt la altul al colaborării româno-germane *problema statutului României* în

³⁰ Vezi telegrama lui Joachim von Ribbentrop din 25 ianuarie 1941 (în *Akten zur deutschen auswärtigen Politik*, Band XI, Bonn, 1964, p. 987).

³¹ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, 1984, p. 297-299.

cadrul Axei s-a aflat neconținut pe tapet, abordarea ei survenind însă doar în momentele de „criză” înregistrate între București și Berlin.

Una din problemele care a afectat raporturile româno-germane a fost aceea a anulării dictatului fascist de la Viena din 30 august 1940³². În fapt, Transilvania, în egală măsură cu restul provinciilor istorice pierdute în vara tragică a anului 1940, a preocupat stăruitor în decursul întregii epoci a conflagrației secolului din 1939-1945 pe toți străluciții reprezentanți ai corpului diplomatic românesc, în frunte cu titularii Ministerului Regal al Afacerilor Străine din București:

- Grigore Gafencu (decembrie 1938-mai 1940);
- Ion Gigurtu (iunie-iulie 1940);
- Mihail Manoilescu (iulie-septembrie 1940);
- Mihail Sturdza (septembrie-decembrie 1940);
- Ion Antonescu (ianuarie-iunie 1941);
- Mihai Antonescu (iunie 1941 – august 1944);
- Grigore Niculescu-Buzești (august-noiembrie 1944);
- Constantin Vișoianu (noiembrie 1944 – februarie 1945);
- Gh. Tătărescu (martie 1945 – noiembrie 1947).

Este remarcabil că unii dintre cei menționați ne-au lăsat importante volume cu caracter memorialistic³³, alții (precum Grigore Niculescu-Buzești) diverse sinteze de serviciu³⁴, în vreme ce Antoneștii și Tătărescu – materiale ce acoperă fonduri întregi în arhivele noastre diplomatice ori mărturii cuprinse în colecții internaționale de documente, cei dintâi grație raporturilor lor speciale cu Adolf Hitler și colaboratorii săi³⁵, iar ultimul – ca prim-delegat al României la

³² Vezi, mai jos, date referitoare la dictat și istoriografia problemei.

³³ Vezi Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena, Memorii, Iulie-august 1940*, București, Editura Enciclopedică, 1991; Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, ediția a II-a în limba română, Alba Iulia-Paris, Editura Fronde, 1994. Cf. și relatările lui Valeriu Pop, cel care l-a „dublat” pe Mihail Manoilescu la Viena în 29-30 august 1940 (*Bătălia pentru Ardeal*, ediție Sanda Pop și Nicolae C. Niculescu, București, Editura Enciclopedică, 1992; *Bătălia pentru Ardeal*, ediție Nicolae Mares, București, Editura Colosseum, f.a.).

³⁴ Vezi Gh. Buzatu *România cu și fără Antonescu*, p. 177-180 (studiul *Politica externă a României și criza europeană, 1920-1940*, 45 pag. dact., descoperit de noi la Hoover Institution Archives, Stanford University, Palo Alto, Collection Brutus Coste, Box nr.1).

³⁵ Vezi Adreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, I-II, ediția citată; idem, *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939-Décembre 1941*, ediția citată; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, ediția citată; stenogramele întrevederilor Hitler-Ion Antonescu ori Hitler-Mihai Antonescu dintre noiembrie 1940 și august 1940 au fost reținute și traduse de Ion Calafeteanu, *op. cit.* ori de Vasile

Conferința Păcii de la Paris din iulie-octombrie 1946 – în colecțiile de acte oficiale ale areopagului păcii³⁶. Mai puțin „interesant” din punctul de vedere al temei abordate de noi a fost C. Vișoianu, care a condus destinele diplomației noastre într-o foarte scurtă perioadă, dar dominată și bulversată de presiunile sovietice pentru impunerea guvernului de factură comunistă dr. P. Groza.

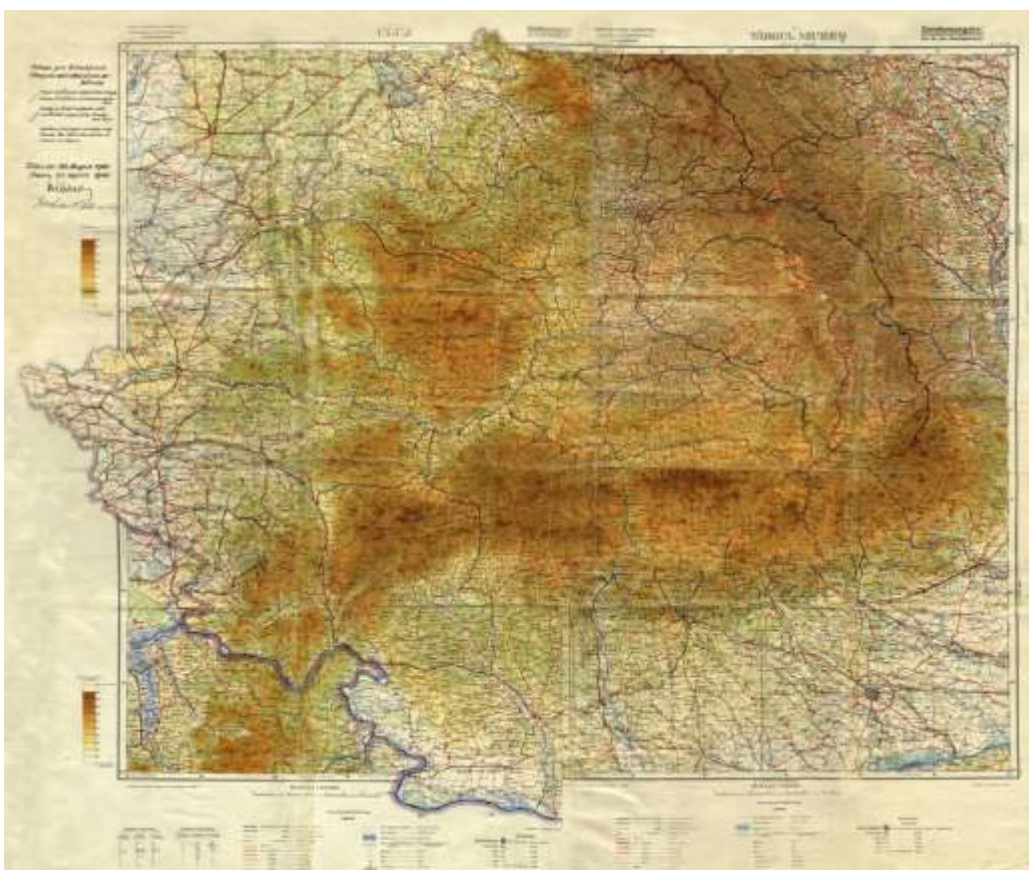

Pentru cei menționați, indiferent de convingerile politice și de perioadele de gestionare a M.A.S. român, problema anulării dictatului de la Viena s-a impus ca un obiectiv primordial și constant al activității lor și aceasta de la Mihail Manoilescu, care a semnat așa-zisul „arbitraj”, dar pe care l-a atacat și contestat instantaneu, și până la Gh. Tătărescu, care și-a susținut bătălia până la discursul rostit în Adunarea Deputaților la 23 august 1947, cu prilejul ratificării Tratatului de Pace de la Paris³⁷.

Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, I-II, București, Editura Cozia, 1991.

³⁶ Vezi și unele intervenții și în Ion Enescu, *op. cit.*, passim; Gh. Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, București, Editura Enciclopedică, 1996, passim.

³⁷ Cf. Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944-1947*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 430. „... Redobândirea Transilvaniei – a precizat delegatul României – a constituit pentru guvernul nostru obiectivul cel mai important al acțiunii sale și redobândirea Transilvaniei a devenit centrul întregii sale activități diplomatice [...]. În această luptă guvernul și țara au triumfat: Transilvania întreagă face parte din trupul României. Au triumfat drepturile noastre imprescriptibile asupra acestei provincii – leagănul românismului -, au triumfat jertfele generațiilor care au trudit și au luptat pentru pământul românesc și pentru libertatea românească”. Se relevă, în continuare, sprijinul diplomației sovietice (*ibidem*, p. 456-458).

Textul hărții pe care, în august 1940, Joachim von Ribbentrop și Galeazzo Ciano, semnați în colțul din stânga-sus, au delimitat zona de Nord-Vest a României pentru a o “dăru” Ungariei horthyste, prin Dictatul de la Viena

Pentru fiecare dintre diplomații menționați s-au aflat în deosebită atenție și s-au constituit în exemplu acțiunile lui N. Titulescu din epoca interbelică în apărarea Transilvaniei românești³⁸, deci ale maestrului diplomației Bucureștilor, care, pentru a-și dovedi atașamentul față de obiectivele luptei sale, a solicitat prin testament să fie (așa cum este) înmormântat în inima Transilvaniei! De ce Transilvania? Pentru că, așa cum se exprimase într-un faimos discurs rostit la Ploiești în mai 1915, pentru intrarea României în războiul unității naționale: ”... România nu poate fi întreagă fără Ardeal [...]. Pentru Ardeal nu-i viață care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i efort, care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumusețează, până și moartea se schimbă, încetează de a fi hidoasă, devine atrăgătoare! Ardealul nu e numai

³⁸ Cf. Frederick Kellogg, Gh. Buzatu, *Nicolae Titulescu and Transylvania*, în volumul *România în istoria universală*, II/1, Iași, 1967, p. 653-660.

inima României politice; priviți harta: Ardealul e inima României geografice!”³⁹.

Fiind de acord cu decizia impusă la Viena de Germania și Italia în privința cedării nordului Transilvaniei, Ungariei, regimul Regelui Carol al II-lea și-a semnat, se cunoaște prea bine, sfârșitul lamentabil, după ce acceptase nenorocita evacuare a Basarabiei și nordului Bucovinei și inițiasse negocieri cu Bulgaria relativ la Cadrilater⁴⁰. Noul regim, al generalului Antonescu, ca să nu-și lege numele în nici un fel de noile cedări teritoriale, s-a format la 14 septembrie 1940⁴¹, lăsând în seama guvernului demisionar, a oamenilor săi, să efectueze practic pe teren operația cosmetizării noilor granițe ale României. În guvernul legionaro-antonescian de la 14 septembrie 1940, M. Sturdza, membru marcant al Mișcării Legionare, a fost desemnat la conducerea M.A.S. de la București. În ciuda legăturilor strânse cu Berlinul, Mișcarea Legionară n-a fost de acord cu cedarea Transilvaniei. Punctul de vedere respectiv a fost susținut de reprezentantul legionar în Consiliul de Coroană din noaptea de 30-31 august 1940⁴², iar Sturdza – în memoriile sale – relatează că, plecând din Berlin la începutul lui septembrie 1940 și având o discuție cu Joachim von Ribbentrop, ministrul de Externe al Reichului, i-a spus acestuia că, dacă Mișcarea Legionară ajungea la putere, „nu vom mai permite nici o violare a granițelor noastre”⁴³. Tot în aceeași lucrare, fostul titular al M.A.S. din București consacră un capitol special atitudinii legionarilor față de dictatul de la Viena⁴⁴, pe care-l considera stupid⁴⁵, și în privința căruia, având în vedere rolul Germaniei la semnare, pretindea că ar fi comunicat unuia din colaboratorii Legației Reichului la București: „Cu aceasta [cu decizia de la Viena] ați pierdut probabil războiul”⁴⁶. La 14-16 noiembrie 1940, acompaniindu-l pe generalul I. Antonescu la Roma, în vizită la Benito Mussolini, Mihail Sturdza s-a întâlnit cu omologul său italian, contele Galeazzo Ciano, căruia de asemenea i-a imputat „contribuția” Italiei în nașterea dictatului din 30 august 1940⁴⁷. În sfârșit, în calitatea-i de lider al diplomației române, Mihail Sturdza l-a însoțit pe Antonescu și la Berlin, la 22-24 noiembrie 1940, asistându-l pe Conducătorul Statului la întreprinderile sale cu

³⁹ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, București, Editura Științifică, 1967, p. 142-143.

⁴⁰ *Vezi Istoria Românilor*, VIII, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003, p. 589 și urm.

⁴¹ Generalul fusese investit ca prim-ministru de către Carol al II-lea încă la 4 septembrie 1940, iar la 5 septembrie 1940 depusese jurământul.

⁴² Cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II/2, 1933-1940. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p.1. 284 (intervenția dr. Vasile Noveanu).

⁴³ Mihail Sturdza, *op.cit.*, p. 172.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 166-172.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 171.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 191.

Hitler și cu unii dintre colaboratorii săi, inclusiv von Ribbentrop. Din motive lesne de înțeles, memorialistul nu-l simpatiza de fel pe Antonescu, dar a apreciat poziția sa clară, exprimată pe un ton hotărât în fața liderilor naziști de la Berlin: Acolo – a reținut Sturdza – Antonescu a prestat o „elocventă și bine documentată protestare privitoare la Arbitrajul de la Viena”⁴⁸.

O situație cu totul curioasă, chiar anormală, a existat de-a lungul anilor 1941-1944, când România s-a angajat în războiul drept al eliberării Basarabiei și Bucovinei de Nord, alături de Germania, care fusese inițiatoarea impunerii dictatului vienez împreună cu Italia și de Ungaria, beneficiara nefastei decizii. Dar ceea ce trebuie bine reținut – fapt care, orice s-ar pretinde, nu ține câtuși de puțin de o tentativă de reabilitare a Mareșalului Antonescu – nici un moment regimul de la București din 1940-1944 n-a acceptat dictatul vienez, l-a declarat caduc cu începere de la 15 septembrie 1941, l-a atacat pe cele mai diverse căi, inclusiv, dacă nu chiar în primul rând, la Adolf Hitler, autorul soluției din 30 august 1940. Cei care au condus ostilitățile, care s-au impus în aceste acțiuni au fost Ion Antonescu, el însuși ministru de externe în prima jumătate a anului 1941⁴⁹, și Mihai Antonescu, titularul M.A.S. între 29 iunie 1941 și 23 august 1944⁵⁰, care a pregătit – în fruntea unei echipe de excelenți specialiști și patrioți – toată documentația Mareșalului pentru întâlnirile sale cu Hitler; el a condus „războiul nervilor” cu Budapesta, a adunat și sistematizat, în cadrul cunoscutului **Birou al Păcii** de după 16 iunie 1942, toate materialele trebuincioase pentru viitoarea Conferință de Pace⁵¹ ori a pregătit și editat monumentală lucrare în două volume *Siebenbürgen* (1943), sub conducerea istoricului C. C. Giurescu, cu colaborarea unor condeie de primă mărime ale științei și culturii naționale. În anii conflagrației, dintre toți vizitatorii lui Adolf Hitler (regi și șefi de state și de guverne, diplomați s.a.), nici unul, dar absolut nici unul, nu s-a bucurat de statutul pe care Ion Antonescu nu numai că și l-a impus, dar l-a impus și lui Hitler, anume de a discuta deschis cu Führerul orice problemă, oricât de gravă, chiar dacă în contradictoriu. Această situație a fost recunoscută de către Hitler în persoană, iar interpretul Führerului, Paul Schmidt, a recunoscut-o fără reticențe, atât în memoriile sale⁵², cât și mai ales în cursul interogatorului luat de

⁴⁸ *Ibidem.* p. 195.

⁴⁹ Generalul Antonescu a condus M.A.S. din București în perioada 27 ianuarie – 29 iunie 1941 (cf. M.A.S. al României, *Anuar diplomatic și consular – 1942*, ediția citată, p.167).

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ Vezi Ion Ardeleanu, „Biroul Păcii”: *Proiecte privind soluționarea problemelor frontierelor României și realizarea unor bune relații în Balcani (1942-1943)*, în „Europa XXXI”; t. I-II/1992-1993, p. 128 și urm.

⁵² Vezi Paul Schmidt, *Hitler's Interpreter, passim*. A se confrunța cu amintirile lui Gh. Barbul, care-l însoțea pe Mareșal la Hitler, pentru a asigura traducerea în limbile germană-franceză (vezi *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, ediție V.F. Dobrinescu, Iași, Editura Institutului European, 1992).

învingători după război⁵³. La un moment dat, Schmidt a declarat anchetatorilor săi americani: „...*Toate conferințele [lui Hitler] cu ungurii și românii au atins și problema Transilvaniei [...]. În special Mareșalul Antonescu nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o țară europeană, o insulă europeană în marea slavă și că Transilvania era stânca cea mai mare a insulei* (subl. ns.)”⁵⁴. În abordarea problemei, rolul lui Paul Schmidt este foarte important, dat fiind că – în afara cazurilor în care Ion Antonescu și-a dictat notele asupra întâlnirilor sale cu Hitler⁵⁵ – tălmăciul Führerului a fost acela care a întocmit toate stenogramele oficiale germane ale întrevederilor, care s-au păstrat și editat după război în diverse colecții de documente, dar în primul rând de Andreas Hillgruber. În acest loc se impune, desigur, să stăruim asupra faptelor în discuție. Astfel, în anii 1940-1944, Hitler și Antonescu s-au întâlnit în mai multe rânduri, mai precis la: Berlin, la 22 noiembrie 1940⁵⁶; Berlin, la 23 noiembrie 1940⁵⁷; Obersalzburg, la 14 ianuarie 1941⁵⁸; München, la 12 iunie 1941⁵⁹; Berdicev (Ucraina), la 7 august 1941⁶⁰; Rastenburg, la 11 februarie 1942⁶¹; Rastenburg, în aceeași zi⁶²; Rastenburg, la 10 ianuarie 1943⁶³; Rastenburg, în aceeași zi⁶⁴; Castelul Klessheim (Salzburg), la 12 aprilie 1943⁶⁵; Klessheim, la 13 aprilie 1943⁶⁶; Rastenburg, la septembrie 1943⁶⁷; Rastenburg, la 3 septembrie 1943⁶⁸; Klessheim, la 26 februarie 1944⁶⁹; Klessheim, la 17 februarie 1944⁷⁰; Klessheim, în aceeași zi⁷¹; Klessheim, la 23

⁵³ Vezi N. Dascălu, *Politica nazistă în sud-estul Europei în ajunul și în timpul celui de-al doilea război mondial în relatările interpretului personal al lui Hitler*, I-II, în loc cit.

⁵⁴ *Ibidem*, II, p. 297.

⁵⁵ Este cazul întrevederilor din 23-24 martie 1944 de la Klessheim (Vasile Arimia și colab., *Antonescu-Hitler*, II, p. 143 și urm.) ori din 5 august 1944 de la Rastenburg (*ibidem*, p.166 și urm.).

⁵⁶ Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler*, I, p. 354 și urm.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 372 și urm.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 431 și urm.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 589 și urm.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 621 și urm.

⁶¹ Idem, *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 43 și urm.

⁶² *Ibidem*, p. 57 și urm.

⁶³ *Ibidem*, p. 196 și urm.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 202 și urm.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 214 și urm.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 228 și urm.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 300 și urm.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 311 și urm.

⁶⁹ *Ibidem*, p.348 și urm.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 355 și urm.

⁷¹ *Ibidem*, p. 360 și urm.

martie 1944⁷²; Klessheim, la 24 martie 1944⁷³; Rastenburg, la 5 august 1944⁷⁴; Rastenburg, în aceeași zi⁷⁵.

Examinarea stenogramelor celor 20 de întrevederi ne îngăduie să desprindem că Ion Antonescu a supus atenției lui Hitler: problema Transilvaniei în general, chestiunile desprinse din impunerea și aplicarea dictatului de la Viena, anularea lui imediată sau după terminarea ostilităților, în cadrul reuniunilor: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 16, 17, 18 și 19. Câteva exemple sunt necesare:

Chiar la prima întâlnire cu Adolf Hitler, Ion Antonescu a declarat fără echivoc Führerului, blamând soluția impusă la Viena, că pământul Transilvaniei „a aparținut României în istoria lui și n-a fost niciodată divizat. El a susținut teza aceasta cu unele date istorice și a dezmințit, de asemenea, în această ordine de idei, că secuii ar putea fi considerați unguri. El a subliniat că, desigur, România va sta acum liniștită, dar, *la încheierea păcii generale, ea își va ridica imediat din nou glasul pentru a obține dreptate și a făcut aluzie la faptul că el consideră posibilă o soluționare satisfăcătoare pe baza unui schimb de populații între Ungaria și România* (subl. ns.)”⁷⁶. Față de precizările lui Antonescu, Hitler a replicat finalmente că „*istoria nu se va opri în anul 1940* (subl. ns.)”⁷⁷.

⁷² *Ibidem*, p. 389 și urm.

⁷³ *Ibidem*, p. 398 și urm.

⁷⁴ *Ibidem*, p.480 și urm.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 484 și urm. În majoritatea cazurilor, beneficiem de textele traduse ale stenogramelor din edițiile Andreas Hillgruber, în Vasile Arimia și colab., eds. *Antonescu-Hitler*, I-II, *passim*; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Enciclopedică, 1999, *passim*.

⁷⁶ Vasile Arimia și colaboratori, eds., *Antonescu-Hitler*, I, p. 44.

⁷⁷ *Ibidem*.

La întrevvederea din ziua următoare, Antonescu a revenit asupra problemei Transilvaniei, deschisă prin dictatul vienez, reamintindu-i lui Hitler că „România va avea un cuvânt greu de spus la stabilirea păcii generale”⁷⁸.

La întrevvederea din 11 februarie 1942, Mareșalul a solicitat Führerului să impună Ungariei, din momentul în care fusese satisfăcută la Viena, să-și angajeze în mai mare măsură forțele pe Frontul de Est⁷⁹. La reuniunile din 23-24 martie 1944, deci la numai câteva zile după ocuparea Ungariei (inclusiv a nordului Transilvaniei) de către armata germană, Antonescu a aflat prilejul cel mai nimerit pentru a contesta dictatul, ceea ce a făcut într-una după ce guvernul său l-a declarat caduc la 15 septembrie 1941. În contextul precizat, însuși Hitler a deschis problema, observând că „nu mai poate rămâne singurul susținător al Arbitrajului de la Viena”⁸⁰, ceea ce i-a îngăduit Mareșalului – după cum desprindem din notele dictate lui Radu Davidescu, șeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului – să facă o expunere sintetică a trecutului românilor⁸¹:

*„Poporul românesc este o mică națiune cu trecut îndelungat de lupte, sacrificii și suferințe și [...] acest popor stă pe locul lui din secolul al 3-lea, de la formarea Daciei de către romani. Singur a continuat lupta timp de o mie de ani cu toți barbarii. Deși nu avem documente, nu este posibil ca timp de o mie de ani să fi rămas cu brațele încrucișate pentru a privi hoardele barbare trecând în sus și în jos. De la anul 900 poporul românesc a început lupta contra unurilor. Această luptă a durat o mie de ani și când la 1918 credeam că s-a terminat, acest proces istoric a fost redeschis prin Arbitrajul de la Viena...”*⁸².

În ciuda demersurilor sale, Mareșalul n-a obținut, până în august 1944, vreo promisiune a Führerului pentru anularea concretă a Dictatului vienez, ci doar promisiuni, apoi asigurări. În definitiv a fost exact ceea ce Hitler i-a declarat generalului la a doua întrevvedere a lor, din 23 noiembrie 1940, anume că istoria nu avea să se oprească la acel moment, recunoscând deschis că arbitrajul nu mai reprezenta „soluția ideală”⁸³. A fost motivul fundamental pentru care, la ultima sa întrevvedere cu Hitler, din 5 august 1944, Mareșalul, pretindea el⁸⁴, căutând să exprime condițiile în care România ar mai putea rămâne alături de Germania, a dorit să afle o sumă de asigurări, drept care, după problemele concrete puse liderului nazist (sprijinul Reichului pentru apărarea

⁷⁸ *Ibidem*, p. 52.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 186.

⁸⁰ *Ibidem*, II, p. 144.

⁸¹ *Ibidem*, p. 148.

⁸² Cunoașterea în detaliu a problemelor îl indică pe autorul unei inspirate istorii concise a românilor, întocmită și publicată de Ion Antonescu imediat după terminarea primului război mondial (cf. *Românii, Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, ediția a II-a, București, Editura Clio, 1990; ediția originală – București, 1919).

⁸³ Vasile Arimia și colab., eds., *Antonescu-Hitler*, I, p. 44; Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler*, p. 364.

⁸⁴ Vezi nota dictată de Antonescu după întrevvedere.

terestră a nord-estului României, pentru apărarea aeriană și consecințele unei schimbări de atitudine a Turciei în război), cea de a patra a fost „**chestiunea privitoare la atitudinea viitoare a Ungariei și ce se va petrece în spațiul ungar în viitorul apropiat** (subl. ns.)”⁸⁵. Schmidt, în stenograma sa, îl confirmă pe Antonescu⁸⁶. Pe deplin stăpân atunci pe destinele Ungariei, Hitler a dat „o garanție absolută că nu se va întâmpla nimic”, că va interveni decisiv „în cazul celui mai mic pericol” (Schmidt)⁸⁷. Era vorba, evident, de desfășurarea ostilităților și Mareșalul putea pleca liniștit de la Rastenburg, convins că Führerul avea să se răzgândească în privința arbitrajului vienez. Oricum, Antonescu n-o declară, dar deja se putea dispensa de o asemenea „asigurare” de vreme ce, Germania nemaifiind capabilă să asiste România, el a rămas convins că-l alertase pe Hitler în privința posibilei detașări a Bucureștilor de *Axa*⁸⁸, deși stenograma Schmidt îl contrazice categoric, nespunând ceva despre un asemenea demers⁸⁹. Subliniem că, dacă, cu adevărat, Mareșalul optase din acel moment, de la 5 august 1944, pentru părăsirea *Axei*, fapt pe care l-a comunicat precis lui Clodius în seara zilei de 22 august 1944 la București, el avea asigurări de la Aliți – cu care tratase intens prin delegații proprii și intermediari începând din martie 1944⁹⁰ – că, în cazul unui armistițiu, dictatul de la Viena **avea să fie anulat**.

Abandonându-l pe moment pe Mareșal în discuția noastră, credem că se impune să atragem atenția asupra inițiativei sale de a edita elegantul și temeinicul Album prezentând fruntariile României (în mai multe limbi de circulație internațională), care a slujit delegației române la Paris în 1946 și, ulterior, a fost reeditat⁹¹. Tot astfel se impune să reținem aceste rânduri din memorandumul redactat de Mihai Antonescu și predat de Mareșal lui Hitler cu prilejul vizitei sale din 11 februarie 1942 la Marele Cartier General al *Wehrmachtului*:

„Poporul român îndeplinește azi în lupta de la Răsărit o misiune anonimă și colectivă în prăbușirea slavismului, care este marea misiune a poporului german. Dar poporul român are o misiune și față de el însuși: Transilvania. Poporul român s-a născut în Carpații Daciei, a trăit în unitatea

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 191.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 192.

⁸⁸ Este varianta lui Antonescu, în nota dictată de el.

⁸⁹ Vasile Arimia și colab., eds., *Antonescu-Hitler*, II, p. 194. Cităm din document: „...Nici un aliat al Germaniei nu este atât de loial ca România. Ea va rămâne de partea Germaniei și va fi ultima țară care va părăsi Reichul, pentru că știe că sfârșitul Germaniei înseamnă sfârșitul României”.

⁹⁰ Vezi Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional*, *passim*.

⁹¹ Vezi Mircea Cociu, ed., *Spațiul istoric și etnic românesc*, volumele I-III. București, Editura Militară, 1992-1993.

geopolitică a Daciei, pe care nici Imperiul Roman unificator nu a înlăturat-o și nici invaziile nu l-au putut îndepărta. Singur, lovit de veacuri, invazii și imperialisme, el a înfruntat aici toate primejdiile și aici va muri. Transilvania nu este un pământ, un teritoriu, este leagănul românilor, este sufletul nostru. Cum nu poți scoate pe niebelungi și pe luptătorii lui Adolf Hitler din Valea Rinului, nici o forță de pe lume nu ne va scoate din Podișul Transilvaniei. Poporul român luptă azi în contra slavismului și a comunismului, dar mâine el va trebui să lupte în contra acelor care i-au luat pământul fără luptă. Transilvania este datoria noastră față de noi înșine și nu va fi un singur român care să nu moară pentru ea. Mai bine să ne prăbușim într-o luptă dreaptă, decât să trăim veacuri în rușinea nedreptății [...]. Poporul român [...] are dreptatea cu el, trebuie să aibă și forța de a o obține și a o păstra, pentru zidirea acestor drepturi, poporul român are datoria să nu-și distrugă toate forțele ca să se expună la invazia ungară și umilința românească sau la cerșirea unor drepturi pe care trebuie să le treacă prin sabie, dacă aceia care i le-au răpit nu i le restituie... ”⁹².

La rândul lui, Mihai Antonescu a fost permanent alături sau pe urmele Mareșalului, susținând drepturile României asupra nordului Transilvaniei în întrevederile cu Adolf Hitler⁹³, cât mai ales în cele cu Joachim von Ribbentrop, al cărui invitat a fost la Berlin și căruia la 16 noiembrie 1941 i-a făcut o declarație de principiu de la care **nu s-a abătut** până la 23 august 1944:

„Consider ca o datorie elementară, Domnule Ministru, acum când mă primiți la Berlin în vizită oficială și când discut cu dv. problemele neamului românesc, să vă afirm simplu și lămurit că actul de la Viena din 1940 este un act născut mort [...]. Că acest act nu va putea să rămână niciodată în picioare pentru că poporul român îl va călca în picioare, dacă nu se va putea altfel”⁹⁴.

În ianuarie 1943, Mihai Antonescu l-a însoțit pe Mareșal la Rastenburg, la întrevederea cu Hitler din 10 ale lunii respective⁹⁵ ori având discuții separate cu Joachim von Ribbentrop. Acestuia i-a anunțat ca subiect special al discuțiilor tot problema Transilvaniei, astfel că, atunci când Führerul a primit delegația română, a avut loc – după cum a relatat însuși liderul diplomației române colegilor din guvern – următorul dialog insinuant:

„ ... În timpul mesei, diferite convorbiri.

Cel dintâi lucru care m-a întrebat Führerul imediat a fost: câte ceasuri i-ai vorbit lui Ribbentrop pe chestia Transilvaniei?

Spun: Nu încă, mi-o rezerv pentru diseară.

La care Führerul mi-a răspuns: Nu mai este nevoie, că mi-a vorbit Mareșalul destul.

⁹² Vasile Arimia și colab., eds., *Antonescu-Hitler*, I, p. 171-172.

⁹³ Din 28 noiembrie 1941 sau 23 septembrie 1942.

⁹⁴ Vasile Arimia și colab., eds., *Antonescu-Hitler*, II, p. 143.

⁹⁵ Vezi Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 202 și urm.

*I-am spus: Totuși va trebui s-o reiau, afară dacă Excelența Voastră îmi dă un răspuns care să facă inutilă convorbirea...*⁹⁶.

În etapa postbelică, în cadrul preparativelor delegaților români pentru participarea la Conferința Păcii de la Paris, chestiunea anulării integrale a dictatului vienez s-a aflat, se înțelege, în centrul preocupărilor. După cum și în politica Marilor Puteri, al U.R.S.S., de exemplu⁹⁷. În mai-iunie 1946, Bucureștii au primit cele dintâi semnale liniștitoare în sensul că Marii Aliați (U.R.S.S., în rândul întâi)⁹⁸ respinseseră orice pretenție ungară asupra Transilvaniei⁹⁹. În atare condiții a fost de înțeles motivul pentru care, la 13 august 1946, în excelentul expozeu prezentat în planul Forumului Păcii de la Paris ministrul de Externe al României, Gh. Tătărescu, a insistat din primul moment, cu satisfacție, asupra anulării dictatului vienez, după cum urmează:

„Proiectul de Tratat de Pace oferă întregului popor român și o altă sursă de recunoștință prin hotărârea formulată de articolul 2, care declară nulă și neavenită sentința de la Viena din 30 august 1940, în virtutea căreia Transilvania de nord era alipită în mod arbitrar la Ungaria și readuce frontiera româno-ungară la traseul de la 1 ianuarie 1938. Această hotărâre, care redă României Transilvania de nord, smulsă Patriei Române prin violență și constrângere, pune în sfârșit capăt pentru vecie opresiunii îndelungate și repetate a cărei victimă a fost poporul român.

Pronunțată în numele justiției și în același timp – suntem convinși – în numele sacrificiilor fără număr consimțite de întreaga națiune română, această hotărâre deschide perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român și poporul ungar și promite să stingă ultimele focare de agitații, moștenire a unui trecut dureros, care a împiedicat până astăzi stabilirea unor relații amicale între aceste două popoare.

*România primește acest act reparator cu voință fermă de a-și îndeplini fără șovăire rolul său de factor al concordiei și ordinii între celelalte popoare libere și democratice...*¹⁰⁰.

La ce se referea, în fond, Gh. Tătărescu? După 23 august 1944, cum am precizat, România, drept recunoștință pentru cotitura efectuată în război și pentru a se atenua pierderea Basarabiei, a nordului Bucovinei și Ținutului Herței în folosul U.R.S.S., a fost susținută de Aliați să obțină anularea sentinței de la Viena. Începutul datează chiar din vremea discuțiilor de la Moscova pentru

⁹⁶ Vasile Arimia și colab., eds., *Antonescu-Hitler*, II, p. 27-28.

⁹⁷ Cf. T. V. Volokitina și colab., *Transilvanskii vopros. Venghero-rumânskii territorialnîi spor i SSSR 1940-1946. Dokumentî*, Moskva, Rosspen, 2000, *passim*.

⁹⁸ Deși în iunie 1944, la nivelul conducerii M.A.E. al U.R.S.S., s-au avansat proiecte privind: 1 – consacrarea dictatului vienez; 2 – anularea dictatului și 3 – „independența” Transilvaniei (*Transilvanskii vopros...*, p. 8-9).

⁹⁹ Vezi detalii în Ștefan Lache, Gh. Țuțui, *La Roumanie et la Conférence de la Paix de Paris (1946)*, București, Editura Academiei, 1987, p. 158 și urm.

¹⁰⁰ Apud Ion Enescu, *op. cit.*, p. 398-399.

Convenția de Armistițiu¹⁰¹. După cum se știe, în Convenție s-a înscris un articol cu prevederi condiționate (*restituirea Transilvaniei ori a celei mai mari părți a provinciei României*), pentru ca în anii 1945-1946 să câștige teren cauza anulării integrale a dictatului de la Viena. Tratatul de Pace s-a semnat la 10 februarie 1947, la Paris, iar la 23 august 1947 Parlamentul României l-a ratificat în unanimitate în temeiul intervenției lui Gh. Tătărescu, care a prezentat necesara expunere de motive¹⁰², din care reținem aceste precizări pline de semnificație:

*„Tratatul ce veți ratifica constituie nota de plată a unui război pierdut, dar el constituie în același timp și actul reparator al unei cauze câștigate. El abundă în clauze purtătoare de griji și de poveri, dar el cuprinde și câteva clauze purtătoare de lumină și de nădejdi: pacea, independența, colaborarea internațională, Transilvania”*¹⁰³.

Pacea, așadar, s-a întronat în anul de grație 1947, oribilul dictat fiind anulat prin litera Tratatului de la Paris, dar cele petrecute la 30 august 1940 și întreg lanțul de grozăvii ce au urmat deciziei de la Viena încă nu puteau fi uitate. Retras și hăituit, căci în curând avea să fie arestat și să moară în gulagul comunist, Mihail Manoilescu, economistul de faimă mondială, în febra specifică presimțirii propriului sfârșit, și-a compus memoriile, în care, ca unul dintre foștii principali „actori” ai dramei vieneze, insera următoarea judecată și previziune în privința destinului celor care îi forțaseră mâna în problema sacrificării Transilvaniei:

„... Ca într-o melodramă de gust învechit, dar plină de deznodăminte drepte, toți cei vinovați de mutilarea Transilvaniei și-au primit o cumplită pedeapsă. Hitler s-a prăbușit sub ruinele Reichului său; Mussolini a fost împușcat de un fugar la o margine de drum; Ribbentrop a sfârșit când nemții l-au descoperit că îi trăda; Csaky a murit în condiții stranii la două luni după funestul arbitraj, iar Bardossi, ministrul ungur de la București, devenit în urmă prim-ministru, a fost executat în 1946.

*Transilvania noastră e vrăjită”*¹⁰⁴.

S-ar putea afla o încheiere mai nimerită pentru toată drama Transilvaniei de la 1940-1944?

După cum era de așteptat într-o epocă a războiului general și total, **problema petrolului** s-a aflat consecvent și predominant la ordinea zilei în raporturile dintre Berlin și București în intervalul 1940-1944. Așa cum am

¹⁰¹ Cf. V. F. Dobrinescu, *Problema Transilvaniei în Convenția de Armistițiu de la Moscova (12/13 septembrie 1944)*, în „Europa XXI”, Iași, tom. III-IV/1944-1995, p. 187 și urm.

¹⁰² Apud Ion Enescu, *op.cit.*, p. 552-468.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 466.

¹⁰⁴ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, p. 292.

evidențiat cu alte prilejuri¹⁰⁵, comparativ cu Marele Război de la 1914-1918, izbucnirea, desfășurarea și soarta conflagrației secolului din 1939-1945 au depins, **infinit mai mult**, de **factorul petrol**. Să-l reținem, dintre atâția studioși ai problemei, pe francezul Jean-Jacques Berreby, autorul unei documentate istorii mondiale a „aurului negru”, și care a afirmat: „**Mai mult decât primul război mondial, războiul din 1939-1945 a depins de petrol, a cărui importanță a fost esențială**”¹⁰⁶. Există, așadar, motive serioase pentru care ne propunem să investigăm separat problema de referință și a cărei esență se desprinde, în primul rând, din însuși titlul capitolului special la care îl trimitem pe cititor: **Petrolul – cheia alianței ori mărul discordiei?**

Tezaurul României s-a aflat în rândul problemelor pe care guvernul Antonescu și-a propus să le rezolve cu concursul Reichului german. Multiplele aspecte legate de Tezaur (decizia guvernului român de expediere în Rusia, depunerea la Moscova, condițiile de securitate, evenimentele din 1917-1918 și confiscarea de către autoritățile sovietice, destin etc.) am fost și sunt amplu dezbătute de către istorici¹⁰⁷. În perioada interbelică, recuperarea Tezaurului a

¹⁰⁵ Vezi Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 314 și urm.; idem, *Războiul și problema petrolului românesc*, în Academia Română, *Istoria Românilor*, VIII, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 554 și urm.; idem, *Petrolul românesc și războiul mondial (Noi aspecte)*, în *Festung Ploiești*, I, Ploiești, Editura Printeuro, 2003, p. 55 și urm.

¹⁰⁶ Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du pétrole*, ediția citată, p. 207. Pentru date și considerații recente despre rolul și locul petrolului în determinarea conflictului vezi Aymeric Chauprade, *Géopolitique. Constances et changements*, Paris, Ellipses, 2003, p. 643; *Festung Ploiești*, Ploiești, Editura Printeuro, 2003, *passim*.

¹⁰⁷ Vezi, îndeosebi, Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, București, Editura Saeculum I.O., 2000, reeditare (ediția originală – București, Cartea Românească, 1934); C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale 1914-1920*, vol. III, București, 1933; *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, cuvânt înainte de acad. G. Oprescu, București, Editura Academiei, 1958; Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, Constantin Botoran, eds., *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917)*, București, Editura Globus, 1993; Lavinia Betea. Alexandru Bărlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu, București, Editura Evenimentul Românesc, 1998; Cristian Păunescu, Marian Ștefan, *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, București, Editura Fundației Culturale „Magazin Istoric”, 1999; Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996; Viorica Moisuc, *Romania's Treasure Evacuated to Moscow in 1916 and Confiscated by the Soviets. A Present International Problem*, Timișoara, Editura Augusta, 2001; Petre Otu, *Sub semnul marilor dispute. Prima vizită a lui Nicolae Ceaușescu la Moscova*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 2/2001; „Dosarele Istoriei”, nr. 11/2001, număr special – *Problemă a trecutului, problemă a prezentului: Tezaurul României la Moscova*, din sumar: Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu și Tezaurul României*, p. 24-27.

preocupat pe I. I. C. Brătianu, I. G. Duca, Vintilă I. C. Brătianu, N. Titulescu, acesta din urmă reușind în 1935 să determine U.R.S.S. să restituie unele piese. Ion Antonescu, un mai puțin decât predecesorii săi la guvernare, n-a considerat „închisă” problema, chiar dacă lumea era cuprinsă în vâlvătaile războiului planetar. Astfel, în toamna anului 1941, deci chiar în toiul Războiului din Răsărit, Mareșalul a aflat răgazul și disponibilitatea să se ocupe de soarta bunurilor naționale (în primul rând stocul metalic al Băncii Naționale a României) pierdute ori confiscate în/de U.R.S.S. după Revoluția bolșevică din Octombrie 1917. Așadar, în octombrie 1941, pe atunci când trupele germane amenințau direct Moscova, Banca Națională a României s-a adresat Președinției Consiliului de Miniștri și Ministerului Regal al Afacerilor Străine din București cu o informare privind situația Tezaurului evacuat în Rusia cu 25 de ani mai devreme. Rezoluția pusă de Antonescu pe adresa B.N.R. stabilea ca Berlinul să fie înștiințat în privința Tezaurului nostru, iar la Moscova, în perspectiva pe atunci „sigură” (!) de a cădea în mâinile trupelor germane, s-a propus declanșarea unor investigații pentru aflarea în muzeele și arhivele sovietice centrale a bunurilor pierdute după 1917. A intervenit în consecință, la 1 noiembrie 1941, Raportul nr. 5 479 al lui Alexandru Ottulescu, guvernatorul B.N.R., adresat Mareșalului. Documentul, însoțit de cele două tabele cuprinzând (a) detalii privind repartiția la București a celor 1 436 lăzi din Tezaur returnate de Moscova în 1935 și (b) lista bunurilor Academiei Române care nu fuseseră restituite cu același prilej (Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Cabinetul Militar), venea ca o completare a unui raport din octombrie 1941, fiind de cel mai profund interes cuprinzând informații exacte și sistematice despre valoarea stocului metalic al B.N.R., plus bijuteriile Reginei Maria evacuate la Moscova în decembrie 1916 (suma exactă: 314 580 456,84 lei aur + 7 000 000 lei aur), despre condițiile predării și garanțiile primite, despre depozitarea bunurilor la Kremlin și despre valorile BNR trimise în cel de-al doilea transport din 1917 (suma precisă: 1,594 miliarde lei, din care 500 000 lei arhivă și 574 523,57 lei aur). Restul bunurilor publice sau private înglobate tot în cel de-al doilea transport totaliza 6,5 miliarde lei aur. Exceptând cele 1 436 lăzi restituite în iunie 1935 României de U.R.S.S., Alexandru Ottulescu stabilea valoarea Tezaurului rămas la Moscova la 6 067 153 343,19 lei aur, care, la nivelul anului în curs (1941), ajunsese să reprezinte 371,8 miliarde lei, aceasta fiind suma pentru care România putea emite pretenții de despăgubire din partea puterii inamice. Rezoluția Mareșalului Antonescu pe Raportul guvernatorului B.N.R. din 1 noiembrie 1941, înregistrat la Cabinetul Civil al Președinției Consiliului de Miniștri sub nr. 16 489/13 noiembrie 1941, impunea Ministerului Afacerilor Străine să inițieze demersuri la Berlin pentru acceptarea trimiterii unei comisii romane speciale la Moscova, imediat după capturarea capitalei sovietice, pentru a se îngriji de recuperarea Tezaurului. Drept urmare, între 23 noiembrie și 2 decembrie 1941, Direcția Economică din cadrul Ministerului Afacerilor Străine din București a întocmit directivele corespunzătoare vizând aducerea la îndeplinire a rezoluției Mareșalului. În același timp, Ministerul Afacerilor

Străine, Academia Romana, Muzeul de Antichități din Iași, Mitropolia Moldovei, Arhivele Statului ș.a. au prezentat listele proprii cuprinzând documentele, cărțile și obiectele artistice trimise la Moscova în 1917. Pe aceasta baza, generalul Radu Rosetti, ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, avea să înainteze lui Mihai Antonescu, titularul Externelor și președintele *ad interim* al Consiliului de Miniștri, un raport incluzând măsurile preconizate pentru a se împlini redobândirea Tezaurului.

Evoluțiile militare și politice ulterioare pe fronturile celui de-al doilea război mondial nu au oferit, cel puțin până la încheierea ostilităților în 1945, nici un alt prilej favorabil pentru atingerea obiectivului vizat. Credem ca a fost un „caz fericit”, întrucât, dacă avem în vedere politica de forță promovată de U.R.S.S. și regimurile de ocupație întronate de Kremlin în România și în toată zona est-central europeană imediat după 1944-1945, ar fi fost posibil ca Tezaurul recâștigat în condițiile indicate de Antonescu și cu concursul Germaniei să fi fost trecut în categoria ... „capturilor de război” operate de trupele romane, alături de cele germane, în teritoriile din Est după 22 iunie 1941, iar prin Convenția de Armistițiu din 12-13 septembrie 1944 ar fi sporit enorm pretenția despăgubirilor de război!

Pe planul consecințelor posibile pentru menținerea/sistarea raporturilor statornicite în 1940 între Reichul nazist și România antonesciană cele mai amenințătoare s-au dovedit în fapt pregătirile forțelor politice de la București pentru dobândirea dictaturii antonesciene și încetarea războiului hitlerist, pentru retragerea din *Axă* și trecerea de partea Națiunilor Unite. Preparativele complotiștilor au inclus contactele inițiate în secret cu reprezentanții Aliaților în vederea stabilirii condițiilor de armistițiu în cazul abandonării taberei fasciste, pentru stabilirea condițiilor propice, producerea cotiturii însăși. De remarcat că toate aceste demersuri, realizate de regulă în capitale neutre și prin reprezentanți ai grupărilor burgheze, s-au desfășurat în bună parte cu știința autorităților antonesciene, care – în stadiul atins în 1943-1944 de evoluția generală a ostilităților – nu numai că le-au sprijinit, ci au inițiat și purtat ele însele, pe cont propriu, negocieri ultrasecrete cu aliații anglo-americani pentru aflarea soluției celei mai convenabile în perspectiva, ce se profila tot mai clar, a prăbușirii Germaniei¹⁰⁸. Un rol bine determinat în angajarea și conducerea tratativelor cu

¹⁰⁸ Vezi, în acest sens, Vasile Mocanu, *Tentative ale cercurilor politice burgheze de scoatere a României din "Axă" și alăturarea ei Națiunilor Unite*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 8, București, 1980, p. 233 și urm.; D. Tuțu, *Tentative și contacte ale guvernului și burgheziei române pentru ieșirea din războiul dus alături de Germania hitleristă*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj-Napoca, vol. XV/1978, p. 603 și urm.; Gh. Buzatu, A. Simion, *Preliminarii diplomatice ale actului de la 23 august 1944*, în *Actul de la 23 august în context internațional*, p. 210 și urm.; Al. Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, 1957.

Marile Puteri inamice ale Axei l-a avut Mihai Antonescu, care a acționat consecvent sub acoperirea Mareșalului Antonescu și a vizat în „dialog” capitalele neutre (Ankara, Stockholm, Berna, Lisabona sau Madridul, dar și Cairo), plănuind, în primele șapte luni ale anului 1943, o acțiune pentru care s-au primit și asigurările „Ducelui” Benito Mussolini¹⁰⁹. Cu toate măsurile luate, tratativele nu s-au dus în cea mai deplină discreție, care, în fond, nici nu s-a urmărit, astfel că Berlinului nu i-a fost deloc dificil să ia cunoștință de acțiunile diplomatice ale Bucureștilor. Aflând de cele întâmplate, autoritățile hitleriste au socotit de îndată că însăși „trăinicia” Axei era periclitată, că sateliții (în cazul de față – România) puneau la îndoială capacitatea Reichului de-a obține victoria și, în consecință, au intervenit pentru sistarea convorbirilor secrete. Ca atare, între București și Berlin s-au ivit noi motive de încordare a raporturilor, îmbogățindu-se registrul contradicțiilor dintre capitalele respective.

Mai înainte de orice, Mihai Antonescu însuși – apreciind în primăvara anului 1943 că sosise „momentul propice pentru acțiune”¹¹⁰ – a redactat un memoriu destinat lui Joachim von Ribbentrop, înaintat prin Manfred von Killinger. Antonescu, relatează secretarul său, „enumera toate contactele luate sau propuse neutrilor și, în special, cu Spania, Portugalia și Turcia. El ruga insistent Reichul să-i încredințeze misiunea de a trata cu anglo-saxonii. Prin intermediul acestor state, el deschidea calea compromisului. Primul care luă cunoștință de acest document fu von Killinger. El îl examinează cu atenție și declară că era de acord. Încurajat, Mihai Antonescu redactă un al doilea memoriu. El a fost încredințat lui von Killinger; conținea propuneri secrete. Mareșalul trebuia, la momentul potrivit, să discute cu Hitler”¹¹¹. Pe de altă parte, hitleriștii au obținut ei înșiși, prin canalele proprii, informații mai mult sau mai puțin exacte despre tratativele României. Și aceasta pe cele mai diverse căi și metode: prin propriile contacte cu reprezentanți ai Națiunilor Unite, prin acțiunea serviciilor de informații, prin interpretarea și decodificarea unor mesaje schimbate între București și delegații săi din capitalele neutre¹¹². Nu rareori, „scurgerea” informațiilor a fost întâmplătoare ori chiar dirijată de către partenerii aliați, anume pentru a provoca tensiune și derută în rândul membrilor Axei. În sfârșit, au fost cazuri când diverse fapte de culise au devenit publice datorită indiscrețiilor presei aliate, precum se va întâmpla, în martie 1944, cu misiunea prințului Barbu Știrbey la Cairo.

Germania nu a acceptat, este lesne de imaginat, inițiativele României. După Conferința de la Casablanca a liderilor occidentali ai Marii Coaliții, unde

¹⁰⁹ Renato Bova Scoppa, *Colloqui con due dittatori*, Roma, 1949, p. 70 și urm.

¹¹⁰ G. Barbul, *op. cit.*, I, p. 186.

¹¹¹ Precum în cazul descifrării telegramelor lui Scarlat Grigoriu către Mihai Antonescu (vezi Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler, II, 1942-1944*, p. 230-231).

¹¹² Cf. Klaus Hildebrand, *The Foreign Policy of the Third Reich*, London, 1973, p. 131-134.

s-a lansat formula impunerii **capitulării necondiționate** pentru Germania și aliații săi, în definirea politicii Reichului și, în consecință, a Axei a prevalat punctul de vedere personal al lui Adolf Hitler, care, până la prăbușirea totală din mai 1945, a respins orice soluționare pe cale politică a conflictului mondial. Führerul, victimă a „doctrinei” național-socialiste și a viziunii proprii asupra evoluției ostilităților, a păstrat până la sfârșit convingerea că dispunea de „argumentele” militare și ideologice convenabile pentru a-și apropia victoria ori, cel puțin, pentru a evita dezastrul¹¹³. Era, așadar, de așteptat ca Hitler să intervină pe lângă Mareșalul Ion Antonescu, reclamând – adesea pe un ton ultimativ – sistarea negocierilor secrete și pedepsirea vinovaților. Așa a făcut-o mai ales în aprilie 1943, când s-a întâlnit la Klessheim cu Ion Antonescu și când, într-o stare de vădită surescitare, i-a explicat Mareșalului toate nemulțumirile sale față de demersurile dirijate de Mihai Antonescu în vederea unei păci separate cu Aliții¹¹⁴. Reproșurile Führerului l-au vizat direct pe ministrul de Externe român, sub a cărui acoperire – declara el – „miniștrii români în capitalele țărilor neutre desfășoară o activitate deosebită în ceea ce privește încheierea păcii”¹¹⁵. Un martor ocular, din nou Gheorghe Barbul, a relatat despre „atmosfera” întrevederilor din 12 și 13 aprilie 1943¹¹⁶. Examinarea minutelor întrevederilor Hitler – Antonescu din aprilie 1943¹¹⁷ confirmă întocmai veridicitatea relatărilor lui G. Barbul¹¹⁸. Ambele documente, întocmite ca de obicei în asemenea împrejurări de Paul Otto Schmidt, la 15 aprilie 1943, denotă că „dosarul Mihai Antonescu și, legat de aceasta, problema negocierilor secrete ale României în capitalele neutre au reținut în proporție de 75-80% atenția interlocutorilor”¹¹⁹. Hitler n-a putut ascunde că se afla încă sub impresia catastrofei de la Stalingrad¹²⁰, ceea ce nu l-a oprit să vorbească despre așteptata „victorie deplină a Reichului în război”¹²¹. A atacat brusc „cazul Mihai Antonescu”, având la dispoziție un raport din care a prezentat cu amănunte și cronologic date ce evidențiau că Berlinul surprinsese suficiente informații despre tratativele secrete ale României, îndeosebi din Turcia, Spania, Portugalia,

¹¹³ Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, 1942-1944, p. 217-225.

¹¹⁴ *Ibidem.*, p. 220, Vezi și D. Tuțu, *op. cit.*, p. 606.

¹¹⁵ G. Barbul, *op.cit.*, I, p. 186-187. Vezi detalii în capitolul următor.

¹¹⁶ Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, 1942-1944, p. 217-225, 228, 232, Vezi și A. Simion, *Preliminarii...*, p. 278-285.

¹¹⁷ Vezi însă și amintirile generalului Ion Gheorghe, ministrul României la Berlin (*op.cit.*, p. 289-290).

¹¹⁸ De altfel, Hitler însuși a precizat că punea problemele respective „în centrul discuției” (Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 223).

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 214-217.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 216-217.

¹²¹ *Ibidem*, p. 217 și urm.

Elveția și Vatican¹²². A afirmat chiar, la un moment dat, că dispunea de o știre „foarte exactă, despre un anume demers la Madrid a ministrului N. Dimitrescu prin diplomații argentinieni și portughezi de acolo”¹²³. Führerul a dezaprobat toate acțiunile întreprinse, mai ales că avea impresia că demnitarii români vorbiseră și „în numele” Reichului, ceea ce oricum nu se putea accepta, apoi pentru că era „neloial” ca Bucureștii, potrivit „tratatului de alianță” cu Berlinul, să nu-și fi avertizat partenerul¹²⁴. El era convins că membrii Axei sunt legați „la bine și la rău”¹²⁵. Antonescu era rugat să reflecteze asupra urmărilor grele pentru *Axă* ale demersurilor întreprinse fără acordul Berlinului¹²⁶. În cursul convorbirilor din 13 aprilie 1943, Hitler a adus noi argumente asupra „pericolelor” posibile prin sondajele de pace separată¹²⁷, dat fiind că „dușmanii principali ai Axei și-au făcut o părere cu totul greșită despre poziția Germaniei și Italiei”¹²⁸. A rugat, prin urmare, pe Mareșal „să aibă grijă să nu se mai repete în viitor astfel de acțiuni”¹²⁹.

După cum vom constata, Mareșalul a sărit în apărarea adjunctului său. Deși s-a declarat „foarte mirat” de toate cele aflate, el le-a calificat „intrigi”¹³⁰. Dar s-a angajat să dispună „o cercetare minuțioasă”¹³¹, iar, finalmente, l-a asigurat pe Hitler că România avea să rămână în război „alături de Germania”¹³².

Se cunoaște că, în ciuda așteptărilor Legației germane din București¹³³, nu s-a ajuns la destituirea lui Mihai Antonescu. Dar nici acțiunile întreprinse de oamenii săi în capitalele neutre nu au fost sistate¹³⁴. De la mijlocul anului 1943 a survenit accelerarea negocierilor secrete cu delegații Aliaților, identificându-se din acel moment **trei canale esențiale: Istanbul-Ankara, Cairo și Stockholm**¹³⁵, mai ales că eșecurile de pe teatrele de operațiuni militare s-au accentuat, iar România, un stat satelit și nu ocupat de cel de-al III-lea Reich, va beneficia de libertatea de manevră la care ne vom mai referi.

¹²² *Ibidem*, p. 220.

¹²³ *Ibidem*, p. 222.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 223.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 231.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 230.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 223.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 224.

¹³¹ *Ibidem*, p. 229.

¹³² Gh. Barbul, *op.cit.*, I, p. 188-189.

¹³³ Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 170 și urm.

¹³⁴ Vezi N. I. Lebedev, *Krah fașizma v Rumîinii*, Moskva, 1976, p. 452-426.

¹³⁵ Al. Cretzianu, *The Rumanian Armistice Negotiations: Cairo, 1944*, în „Journal of Central European Affairs”, vol. XI. No. 3, October 1951, p. 243-258; idem, *The Lost Opportunity*, *passim*; Georges Cioranescu și colab., *Aspects des relations russo-roumanies. Retrospectives et orientations*, I, Paris, 1967, p. 174 și urm.

În literatura științifică consacrată istoriei celui de-al doilea război mondial¹³⁶, problema **statutului internațional al a României** nu a fost abordată, cel puțin până în prezent, în mod special, ci doar tangențial. Așa se explică faptul că, în diverse lucrări, uneori în cazul aceluiași autor, se întâlnesc referiri eronate, contradictorii pe marginea aspectului în discuție. Cel mai adesea cititorul se confruntă cu următoarea situație: se vorbește de suportarea de către România a unui **regim de stat ocupat** (alteori, ceva mai nuanțat, se indică **regimul de stat cvasi-ocupat**), în vreme ce pentru perioada ulterioară loviturii de la 23 august 1944 existența unui asemenea regim a fost, dacă nu ignorată, tăgăduită și chiar demonstrată. Cu referire nemijlocită la regimul României antonesciene în raporturile cu Reichul nazist, Mihai Fătu a fost, la un moment dat, cel mai tranșant, străduindu-se să demonstreze nu numai caracterul sută la sută ... fascist al dictaturii, ci și grozăviile „ocupației naziste” în România până la 23 august 1944¹³⁷. „Regimul politic instituit de Antonescu – a subliniat el, în context – a fost o mostră (sic!) de crimă de înaltă trădare față de poporul român pe care istoria nu o poate califica altfel”¹³⁸.

Problema ce se află în atenția noastră prezintă mai multe aspecte, după cum urmează:

Cel dintâi aspect privește **statutul internațional al României** între 1940 și 1944. A fost România **un stat aliat** al Axei ori, pur și simplu, **o țară ocupată** sau **cvasi-ocupată** de către Germania? După cum am menționat, potrivit unor specialiști, lucrurile ar fi stat, în adevăr, astfel. O asemenea opinie a avut o largă circulație îndeosebi în anii războiului și la începutul perioadei postbelice. Să nu neglijăm, în context, că propaganda aliată a excelat în a prezenta în epocă România, Finlanda, Ungaria și Bulgaria, după cum Croația și Slovacia, drept state ocupate de către al III-lea Reich. Mai mult decât atât, politica oficială a Națiunilor Unite s-a condus după același principiu, precum, de exemplu, S.U.A. care, în octombrie 1940, au dispus blocarea tuturor bunurilor românești de peste Ocean, de îndată după sosirea Misiunii Militare germane la noi, pe motivul că am fi devenit o țară ocupată¹³⁹. Cunoscând azi documentele fundamentale ale epocii și apreciind cu luciditate situația, se poate afirma categoric că intrarea Misiunii germane nu a echivalat cu ocuparea României, precum în cazurile

¹³⁶ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, p. VII- XXXVIII.

¹³⁷ Mihai Fătu, *Contribuții la studierea regimului politic din România (septembrie 1940-august 1944)*, București, 1984, p. 190, 347-348.

¹³⁸ *Ibidem*.

¹³⁹ F.D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, O.F. 428 Rumania /Memorandumul lui H. Morgenthau pentru Roosevelt din 10.10.1940); Biblioteca Centrală de Stat, București, fond Al. Saint Georges, pachet LV/7 (nota verbală prezentată de Mihai Antonescu lui F. M. Gunther, București, 30.10.1940).

Poloniei în 1939, Iugoslaviei în 1941 și Ungariei în 1944. De altfel, însăși directiva semnată de Hitler la 10 octombrie 1940, la trimiterea Misiunii Militare la București, insista ca nu cumva acțiunea *Wehrmachtului* la noi să dea „și cea mai mică aparență de ocupație militară a României (subl. ns.)”¹⁴⁰. În adevăr, Misiunea Militară germană a fost invitată (dar nu de Antonescu, ci, inițial, de Regele Carol al II-lea), iar, când în noiembrie 1940 România a aderat la Pactul Tripartit, a acționat ca o țară cu drepturi suverane, parte contractantă¹⁴¹.

Revenind la propaganda aliată din vremea războiului, consemnăm că, la 14 august 1941, Roosevelt și Churchill, semnând *Charta Atlanticului*, la care au aderat apoi toate celelalte Națiuni Unite, inclusiv U.R.S.S., la 24 septembrie 1941, își propuneau, la punctul al III-lea, cu gândul desigur la țările aflate în situația României, să redea „drepturile suverane și liberul exercițiu de guvernare al celor care au fost privați de ele prin forță”¹⁴². Spre sfârșitul ostilităților în Europa, asemenea formulă a fost abandonată de Aliați, întrucât și-au dat seama că, propunându-și să pedepsească într-un fel sau altul statele colaboratoare ale Axei, trebuiau să scoată România, Ungaria, Bulgaria și Finlanda dintre țările ocupate, în această situație nemai-funcționând criteriul de culpabilitate proprie pentru care acestea puteau fi chemate la răspundere.

Statutul juridic internațional al României în raporturile cu membrii Axei, cu Germania în mod special, nu a fost precizat printr-un document anume. Precum în cazurile altor state, *practica și-a spus cuvântul*, iar realitatea istorică ne obligă să consemnăm că – dintre toate țările aflate în situație analogă (Ungaria, Finlanda și Bulgaria) – România, alături de Finlanda, s-a bucurat de la început și până la sfârșit de un regim ce o **exclusea automat din categoria statelor ocupate de Reichul nazist**. Numai în atare situație au fost posibile, în august-septembrie 1944, „defecțiunea” și, deci, desprinderea celor două țări – pe căi diferite, dar cu același sens și efect – de Axa fascistă.

Pentru definirea statutului internațional al României dintre 1940 și 1944 nu pot fi neglijate:

1. Raporturile personale stabilite între Hitler și Antonescu. Direcția de principiu a României spre *Axă* a depins hotărâtor de voința Conducătorului Statului român din 1940-1944 care, aparent dezinteresându-se de precizarea naturii relațiilor bilaterale între București și Berlin, făcea ca trăinicia sistemului să depindă personal de el. Într-una din primele ședințe ale guvernului său (21 septembrie 1940), generalul Antonescu a declarat deschis: „Noi mergem sută la

¹⁴⁰ *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945*, Serie D: 1937+1945, Band XI/I, Bonn, 1964, p. 2319-240 (doc. Nr. 171).

¹⁴¹ Cf. A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976, p. 140 și urm.

¹⁴² Alexandru Vianu și colab., *Relații internaționale în acte și documente*, II, 1939-1945, București, 1976, p. 111.

sută, până la moarte, alături de Axă. Ori triumfăm cu Axa, ori cădem cu Axa”¹⁴³. O declarație similară o făcuse în ședința din 18 septembrie 1940 a cabinetului¹⁴⁴. De asemenea, la 5 august 1944, deci la ultima întrevedere cu Hitler, Mareșalul l-a asigurat pe Führer de hotărârea sa de a continua războiul alături de Germania, fapt relevat atât de varianta germană, cât și de cea română¹⁴⁵. Nota germană a reținut această expresie a Mareșalului: „România va rămâne de partea Germaniei și va fi ultima țară care va părăsi Reichul, pentru că știe că sfârșitul Germaniei înseamnă sfârșitul României”¹⁴⁶. Pentru discuția noastră, de mare interes este recunoașterea lui Hitler că armata română era aliată *Wehrmachtului* în războiul mondial¹⁴⁷.

Poporul român nu a împărtășit *in corpore* punctul de vedere al Mareșalului. Percepând această situație, în februarie 1942, Mareșalul se destăinuia lui Joachim von Ribbentrop în acest sens: „...**Singur și numai cu sprijinul domnului Mihai Antonescu am declarat fără a întreba poporul că politica ce trebuie s-o duc este alături de Axă** (subl. ns.)”¹⁴⁸.

Relativ la raporturile personale dintre Hitler și Antonescu, se impune precizarea că acestea, de natură specială, au afectat relațiile dintre Berlin și București, cu avantaje directe pentru Reichul nazist, dar și cu foloase indiscutabile pentru tratamentul rezervat României în cadrul Axei. Se știe că, după Mussolini, Mareșalul Antonescu se bucura cel dintâi de stima Führerului între toți liderii țărilor Axei, iar Conducătorul, în cadrul întrevederilor sale cu Hitler, nu și-a ascuns niciodată gândurile, expunându-și deschis opiniile și situația României. A. Simion a observat că, deja la primele întrevederi cu Hitler, Antonescu a recurs la un ton ferm, ceea ce, departe de a-i displace Führerului, a făcut impresie asupra-i¹⁴⁹. Nu mai târziu decât în ajunul loviturii de la 23 august 1944, Antonescu i-a reamintit lui Hitler, cu prilejul menționatei întrevederi din 5 august 1944, că problemele economice provocaseră tot timpul „raporturi foarte încordate” între România și Reich, precizându-i datoria sa de-a apăra „avutul și munca poporului și statului român”¹⁵⁰.

¹⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 25, dosar 1074, f. 16; *Pe marginea prăpastiei*, I, București, 1942, p. 112-114.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 105 („...Noi ne-am așezat pe Axa Roma-Berlin. Mergem sută la sută și cu cea mai mare cinste în această direcție. Am pornit așa, nu ne mai uităm la dreapta sau la stânga”).

¹⁴⁵ Vezi „Magazin istoric”, nr. 7-8, 1968, p. 38 și urm.; idem, nr. 3, 1968, p. 39 și urm.; Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, 1942-1944, Frankfurt am Main, 1970, p. 484+501.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 501.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 500.

¹⁴⁸ Cf. *Procesul mării trădări naționale*, București, 1946, p. 13.

¹⁴⁹ A. Simion, *op. cit.*, p. 149.

¹⁵⁰ Cf. „Magazin istoric”, nr. 7-8, 1968, p. 43.

Documentele tipărite evidențiază în ce grad, în cursul campaniei din Est, conflictul româno-german s-a manifestat și în domeniul militar. Studiile lui Andreas Hillgruber și Alesandru Duțu l-au pus în valoare¹⁵¹. Ca exemplu, insistăm asupra telegramei din 3 decembrie 1942 trimisă de I. Antonescu generalului Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major român. Era la scurt timp după succesul contra-ofensivei sovietice la Stalingrad, soldată cu prinderea în „cleștele” Armatei Roșii a armatelor 6 germană, 3 și 4 române, iar Mareșalul a ținut să sublinieze: „Răspunderea în fața istoriei o port eu pentru că nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, *datorită ușurinței cu care a procedat conducerea germană*, a lipsei totale de prevedere și a impasivității cu care a primit semnalele noastre de alarmă și pregătirile știute din vreme ale inamicului”¹⁵². Tot pe atunci, relevă Alesandru Duțu, „absența unor tratate sau convenții militare, încheiate în adevăratul sens al cuvântului, a avut consecințe negative asupra relațiilor militare româno-germane, faptul fiind invocat chiar și de Ion Antonescu, cunoscut pentru felul în care și-a respectat promisiunile făcute, inclusiv cele verbale. La 9 decembrie 1942 [...] Mareșalul român reamintea Feldmareșalului Erich von Manstein, comandantul Grupului de Armate «Don», că între Germania și România nu exista până la acea dată «nici o convențiune, nici politică, nici militară» și atenționa conducerea germană că «nimeni nu ne poate cere altceva decât ceea ce noi consimțim a da»”¹⁵³. Ne întrebăm dacă o asemenea „inculpare” a responsabilităților germane ar fi fost posibilă în cazul existenței unui regim de ocupație al Berlinului la București.

2. Pe planul politico-diplomatic reține atenția faptul că, în anii războiului, România s-a bucurat de *largi posibilități de manevră* în domeniul relațiilor internaționale. Astfel, în primul rând, România a întreținut relații diplomatice nu numai cu membrii Axei, ci și cu statele neutre (Spania, Portugalia, Elveția, Suedia, Turcia sau Vaticanul), iar, în măsura în care nu a intervenit starea de beligeranță, cu membrii Națiunilor Unite (S.U.A. ș.a.), ceea ce nu s-a petrecut în cazul țărilor realmente ocupate de Germania (Polonia, Cehoslovacia, Danemarca ș.a.) ori a regimurilor marionetă ale lui Tiso, Ante Pavelici sau Quisling. Mai mult decât atât, România, tocmai beneficiind de relative posibilități de acțiune, a desfășurat ample negocieri de pace separată în anii 1943-1944. Berlinul a aflat de acest lucru și, în primăvara anului 1944, Hitler, cum se știe, a solicitat personal lui Antonescu pedepsirea liderului diplomației de la București, profesorul Mihai Antonescu, „principalul vinovat”. Care însă a acționat cu avizul Mareșalului! Acesta, bineînțeles, a luat apărarea principalului său colaborator și, în schimbul asigurării că „România își va

¹⁵¹ Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu, passim*; Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, Editura Enciclopedică, 2000, *passim*.

¹⁵² Cf. 23 August 1944, *Documente*, I, 1939-1943, București, 1984, p. 465.

¹⁵³ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 10-11.

continua drumul alături de Germania până la sfârșitul războiului”¹⁵⁴, nu a admis să se dispenseze de serviciile celui aflat în culpă¹⁵⁵. Este adevărat că angajamentul Mareșalului de reînnoire a atașamentului față de Berlin era grav, însă statutul României de satelit nu a fost „alterat”, Führerul a admis și nu a mai insistat¹⁵⁶.

Pentru elucidarea problemelor în atenție se impune, netăgăduit, să luăm în dezbateră și poziția Reichului în privința respectării/violării statutului României. Fără a intra în detalii, atragem atenția asupra următoarelor aspecte:

Luând act de negocierile separate de pace ale Budapestei și Bucureștilor, Hitler a dispus, în ianuarie 1944, pregătirea operațiunilor „Margarethe I” și „Margarethe II”, adică ocuparea Ungariei și, respectiv, a României de către forțele *Wehrmachtului*¹⁵⁷. Planul „Margarethe I” a fost executat, la 19 martie 1944, astfel că Ungaria, ocupată de unitățile naziste, va combate alături de Reich până la dezastrul final din primăvara anului 1945. În ceea ce privește România, după întrevederile Hitler – Antonescu din 26-27 februarie 1944, Berlinul decide contramandarea tuturor preparativelor de executare a operațiunii „Margarethe II”¹⁵⁸, de unde și preexistența condițiilor propice pentru pregătirea și declanșarea loviturii de stat din august 1944: în țară nu vor exista și acționa trupe germane de ocupație, ci doar unitățile care intrau în componența misiunilor militare ori trupele care, alături de armatele române, acționau în zona operativă de la Iași-Chișinău. Ca atare, problema ce atrage atenția este următoarea: dacă, în concepția conducerii O.K.W.-ului, România ar fi fost o țară ocupată, înainte de ianuarie 1944, mai era nevoie de un plan pentru... ocuparea ei?

Dar nu numai O.K.W.-ul, ci și Ministerul de Externe al Reichului – deci departamentul ce era cel mai mult în măsură să definească și să impună respectul limitelor admise în raporturile dintre Berlin și București – **nu accepta în 1944**, cu numai o lună înainte de cotitura de la 23 august 1944, **includerea României între țările ocupate**. Dimpotrivă. În acest sens, la 20 iulie 1944, Joachim von Ribbentrop se adresa lui W. Keitel, răspunzând la o solicitare a Feldmareșalului, adjunctul lui Hitler la conducerea O.K.W.-ului, precizându-i că până atunci Germania nu tratase România decât ca „**un stat aliat** (subl. ns.)”¹⁵⁹. Și, lucru deosebit de semnificativ, fundamental din punctul de vedere al problemei tratate de noi, era următorul pasaj din documentul menționat: „**A trata România ca pe un teritoriu ocupat, cum se tinde ocazional de către**

¹⁵⁴ Andreas Hillgruber, *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 223-224.

¹⁵⁵ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 August 1944 în context internațional*, p. 222-223.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ Cf. Percy Ernst Schramm, Hrsgb., *Kriegstagebuch des Oberkommandes der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab)*, IV/7, München, 1982, p. 247 și urm.

¹⁵⁸ Cf. Andreas Hillgruber, *op.cit.*, II, p. 348-363.

¹⁵⁹ Vezi „Revista Arhivelor”, nr.3/1974, p. 405 (doc. nr. 27).

diferite foruri germane [în genere, de către cele militare], **nu este, firește, posibil** (subl. ns.)”¹⁶⁰.

Din discuție nu poate lipsi¹⁶¹, firește, precizarea că singura zonă a României *realmente ocupată* de Germania a fost nord-vestul Transilvaniei: „cedată” Ungariei horthyste prin odiosul dictat de la Viena din 30 august 1940, această parte a țării a fost invadată de forțele *Wehrmachtului* la 19 martie 1944, adică atunci când s-a pus în aplicare planul „Margarethe I” al O.K.W.-ului. Ea va rămâne sub ocupația germană, dublată de cea maghiară, până la 25 octombrie 1944, când trupele române, în alianță cu cele sovietice, au alungat de pe meleagurile străbune ultimele rămășițe fasciste.

3. Concluzionând, ne întrebăm: care a fost, în ultimă instanță, statutul internațional al României între 1940 și 1944, care a fost regimul ei în cadrul Axei fasciste? Respingând *de plano* orice demonstrație despre existența unui regim german de ocupație în România, admitem în schimb utilizarea unui termen ce nuanțează situația, în raport nemijlocit cu realitatea istorică. Termenul a fost folosit și înainte de 1939, dar s-a impus în domeniul dreptului internațional și al politicii mondiale cu deosebire în epoca celui de-al doilea război mondial și după aceea: *satelitismul*. Cu alte cuvinte, România a avut în cadrul Axei **regimul unui stat satelit**¹⁶². Numai o atare situație a îngăduit Conducătorului Statului, Mareșalului Ion Antonescu, ca, deși făcând războiul alături de *Axă*, să rămână încrezător în... victoria Națiunilor Unite, în frunte cu Anglia! De aici au decurs avantaje pentru România care, deși adesea minime și total ignorate ori desconsiderate din clipa loviturii de stat de la 23 august 1944, nu putem astăzi să nu le luăm în seamă. Între altele, cum am subliniat, ele au constituit una din **premisele esențiale pentru succesul însuși al loviturii de stat**. Deopotrivă, slăbiciunile „Vechiului Regim”, al lui Antonescu, au oferit tot atâtea condiții favorabile de acțiune complotiștilor, care, nu o singură dată, au operat nestingheriți. Pe de altă parte, România **nici un moment nu s-a integrat complet în sistemul politico-diplomatic, economic și militar al Axei, iar în 1941-1944 nu a aplicat „soluția finală” în spiritul recomandărilor ori modelului dictate de la Berlin**¹⁶³. Dar, în acest domeniu, cercetările nu sunt

¹⁶⁰ *Ibidem*.

¹⁶¹ Pentru alte opinii, inadecvate, vezi îndeosebi I. E. Levit, *Uciastie fașistskoi Rumîinii v agresii protiv SSSR*, I, Chișinău, 1981, *passim*.

¹⁶² Despre evoluția țărilor satelite în cadrul sistemului hitlerist, vezi excelenta sinteză (încă) semnată de Maxime Mourin, *Le drame des états satellites de l'Axe, de 1939 à 1945*, Paris, 1957, 275 p.

¹⁶³ Referitor la aceste aspecte a se vedea, mai ales, Ion Coja, ed., *Holocaust în România?*, București, Editura Kogaion, 2002; Gh. Buzatu, coord., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, p. 193-200; Alesandru Duțu, Constantin Botoran, coord., *Al Doilea Război Mondial: Situația evreilor din România, I/1, 1939-1941*, București, Editura Țara Noastră, 2003 (ediția a II-a a lucrării, cea dintâi, din 1994, fiind interzisă și trimisă la ... topit?!); Michael Shafir, *Între negare și trivializare prin comparație: Negarea*

definitive, iar patimile și controversele sunt în toi, astfel că este preferabil să nu intrăm în detalii. Mai ales că nu această problemă formează subiectul cărții.

În concluzie, satelitismul în tabăra Reichului, favorabil Berlinului, a reprezentat *esența* statutului României între 1940 și 1944. Din momentul declanșării loviturii de stat de la 23 august 1944, regimul respectiv a încetat, dar nici un fel de avantaje n-au survenit în folosul României. Din contra. Și iată în ce împrejurări sau de ce:

Lovitura de stat a însemnat, pentru cei care au pregătit-o și înfăptuit-o, dar nu și pentru întreg poporul român, *un fel de act al voinței naționale*. Declanșat într-un context internațional prielnic, actul de la 23 august 1944 a exprimat voința complotiștilor de a determina ca România să reintre în drepturile sale suverane depline, în limitele independenței naționale și refacerii integrității teritoriale, cel puțin parțiale, dacă nu depline, care era de la sine înțeles că nu mai era cu puțință în condițiile în care U.R.S.S. se anunța învingătoare braț la braț cu S.U.A. și Marea Britanie! Documentele de bază ale complotiștilor, precum în rândul întâi Proclamația regală și Declarația guvernului din noaptea de 23/24 august 1944, au făcut cunoscute țării și lumii întregi obiective realiste, în funcție de promisiunile date de Aliați în cadrul negocierilor secrete anterioare și, de asemenea, potrivit principiilor cuprinse în *Charta Atlanticului*, în declarațiile marilor conferințe interaliatice ale liderilor aliați și reprezentanților lor (Casablanca – ianuarie 1943, Moscova – octombrie 1943, Teheran – noiembrie-decembrie 1943 etc.). Cu adevărat, răsturnarea dictaturii antonesciene a coincis automat cu încetarea stării de beligeranță a României de partea Axei fasciste, fapt făcut cunoscut imediat prin Proclamația Regelui Mihai I, iar, în cursul nopții de 23-24 august 1944, cu înrolarea *de facto* a țării în tabăra Națiunilor Unite, situație consacrată și *de jure* la 24 august 1944, orele 16,30, prin declarația oficială de război a noului guvern condus de generalul Constantin Sănătescu. România s-a angajat, totodată, să semneze imediat Armistițiul cu Marile Puteri ale Națiunilor Unite (U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie), prin care urma a se consfinți oficial sfârșitul ostilităților cu acestea. Convenția de Armistițiu s-a semnat, se știe, în noaptea de 12-13 septembrie 1944, la Moscova, marcând retroactiv intrarea României, cu începere din zorii zilei de 24 august 1944, în războiul contra Germaniei naziste și a ultimilor ei aliați, dar, neacordând României, după cum nu o va face nici Conferința Păcii de la Paris din 1946 și nici Tratatul de Pace de la Paris din 10

Holocaustului în țările postcomuniste din Europa Centrală și de Est, Iași, Editura Polirom, 2002. Volumul reprezintă un anti-model de scriere a istoriei, un manifest de tipul cominformist al anilor '50, în care sunt condamnați în bloc toți cei care nu admit opiniile neștiințifice, supraréaliste și falsificate ale „Centrului”. Am reținut „opera” lui M. Shafir, neistoric de profesie dar propagandist al neadevărului prin faptă, tocmai pentru că propune exact ceea ce ... respinge – **negarea și trivializarea istoriei prin comparație, mai precis terfelirea pe scopuri străine cercetărilor documentate, obiective și echilibrate.**

februarie 1947, regimul la care – după modelul Italiei – se aștepta: **nu beligeranța, ci calitatea de cobeligerant al Națiunilor Unite**¹⁶⁴. Ce însemna cobeligeranța în condițiile date, desprindem din această definiție cuprinsă într-unul din dicționarele de drept internațional public apărut la București: „Situația în care se află un stat care participă la un conflict armat alături de alte state, împotriva unui inamic comun, fără a face parte din alianța cu statele alături de care participă la lupte. În această situație se află, de regulă, statul care la începutul ostilităților luptă alături de un grup de state, iar apoi întoarce armele împotriva acestora. Cobeligeranța creează efecte pe planul răspunderii internaționale, statul cobeligerant având dreptul să ia parte, alături de celelalte state beligerante, la încheierea păcii, să devină parte contractantă la tratatul de pace și să beneficieze de reparații de război”¹⁶⁵. Nu a fost – evident, în nici un fel – cazul României la 1944-1947. De unde și consecințele tragice, în mai toate privințele, pentru statul și poporul român.

Situația internațională a României după 23 august 1944, **cea la care a sperat și aceea care a rezultat**, a depins decisiv de acordurile secrete încheiate între marii parteneri ai Națiunilor Unite și care, dacă nu exprimau deschis țelurile contractanților, oricum nu le ignorau în subtext. În august 1944, țările din sud-estul Europei fuseseră din luna iunie împărțite în *sfere de interese* între Est și Vest, prin acorduri interaliatate (este adevărat) cu caracter temporar, dar reînnoite în octombrie 1944 la Moscova de W. S. Churchill și I. V. Stalin, menținute neștirbite după terminarea conflictului general, într-un fel „permanentizate” până la prăbușirea U.R.S.S. în 1991 și chiar după aceea¹⁶⁶. Numeroase și elocvente documente provenind din arhivele române și străine evidențiază *deteriorarea* continuă a statutului internațional al țării imediat după 23 august 1944. Vom menționa numai unele dintre aceste documente, fără a pretinde că avansăm deja concluzii finale. Ne mulțumim cu sugestii pentru concluzii riguroase, obiective. Astfel:

- La 28 august 1944, Gr. Niculescu-Buzești, ministrul de Externe al guvernului C. Sănătescu, transmitea reprezentantului nostru la Ankara, Al. Cretzianu, o lungă comunicare, care, a doua zi, a fost predată ambasadorilor S.U.A. și Angliei din capitala Turciei. Nota sesiza că, de la 24 august 1944, România se afla în stare de război cu Germania¹⁶⁷ și că, la București, fusese bine

¹⁶⁴ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 August 1944*, p. 467 și urm.

¹⁶⁵ Ionel Cloșcă, coordonator, *Dicționar de drept internațional public*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 55.

¹⁶⁶ Elisabeth Barker, *British Policy in South-East in the Second World War*, *passim*.

¹⁶⁷ La 30 august 1944, România a rupt relațiile diplomatice cu Ungaria, Croația, Slovacia și regimul lui Mussolini, iar la 31 octombrie 1944 – cu Japonia (Arh. M.A.E., București, fond 71/1939 E9, vol. 352, f. 162-163, 173). La 7 septembrie 1944, România a declarat război Ungariei horthyste care ocupase partea de nord-vest a Transilvaniei (*ibidem*, f. 173).

primită declarația lui V. M. Molotov din 25 august 1944 în sensul că Armata Roșie nu va dezarma trupele române care continuau lupta împotriva celor naziste¹⁶⁸. Guvernul român spera că promisiunea va fi respectată, insistând să se stopeze capturarea militarilor români de pe frontul din Moldova. Se exprima dorința de a se stabili imediat relații diplomatice cu U.R.S.S. Cel mai important era însă paragraful al 7-lea al notei: „Guvernul român, care de acum înainte se afla în situația *de facto* de cobeligerant, *dorește ca Națiunile Unite să-l recunoască drept aliat* (subl. ns.)”¹⁶⁹. Nota prezentată a rămas fără nici un fel de urmări practice.

- La 31 august 1944, același Gr. Niculescu-Buzești, prin telegrama nr. 44, s-a adresat tot lui Cretzianu pentru a-i informa pe diplomații S.U.A. și Angliei la Ankara. Se aprecia ca fiind „insuportabilă” situația rezultată din amânarea semnării armistițiului planificată să se producă la Moscova¹⁷⁰. Demnitarul român nu ascundea realitatea crudă: „...Începe [în România] să se răspândească impresia că amânarea semnării armistițiului a fost determinată de dorința de a ocupa integral teritoriul românesc de către trupele sovietice”¹⁷¹. Faptul nu era justificat, din momentul în care „guvernul român a lichidat aproape în întregime prin propriile sale mijloace rezistența germană”¹⁷². Se insista, totodată, ca Marile Puteri Occidentale să obțină de la U.R.S.S. respectarea promisiunii date în cursul negocierilor secrete anterioare lui 23 august 1944 în sensul că Armata Roșie va ocoli o anumită zonă din România (inclusiv capitala țării), tocmai pentru a nu lăsa impresia că intervenea în afacerile sale interne¹⁷³.

- A doua zi, la 1 septembrie 1944, telegrama nr. 55 expediată de Niculescu-Buzești la Ankara se pronunța în mod cât se poate de categoric în sensul că trupele aliate „au impresia că [ele] consideră România drept o țară ocupată”¹⁷⁴.

- Tot la începutul lunii septembrie 1944, Al. Cretzianu a prezentat ambasadorului sovietic în Turcia, Vinogradov, nota cu numărul 1 383. Respectând instrucțiunile sosite de la București, diplomatul român relata un fapt cu totul *sui generis*: un general sovietic din București solicitase autorităților române să-i arate în ce mod se îngrijiseră de asigurarea pazei echipei lui I. Antonescu, ascunsă – după evenimentele din noaptea de 23-24 august 1944 – în detenție într-o casă conspirativă a P.C. din România din Capitală. Conduși la fața locului, reprezentanții aliați, la plecare, au sechestrat pe toți foștii demnitari,

¹⁶⁸ A.N.R., fond *Microfilme* S.U.A., rola 662, cadrele 467-471 (raportul nr. 1619/Ankara, 1.9.1944 al ambasadorului S.U.A. către Departamentul de Stat).

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*, cadrul 1027 și urm.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ *Ibidem*.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

pe care i-au pus sub paza soldaților Armatei Roșii, care au fost „dublați” de câțiva ostași români. Nota lui Cretzianu califica toate cele întâmplate drept „o încălcare fățișă a suveranității României”¹⁷⁵.

- Reprezentanți ai guvernelor de la București s-au referit și în alte ocazii la involuția lentă dar sigură a României spre regimul de stat ocupat: Niculescu-Buzești, de exemplu, în întâlnirea cu reprezentanții presei din 1 septembrie 1944¹⁷⁶; același într-o discuție cu un reprezentant al O.S.S.-ului la București¹⁷⁷; Iuliu Maniu într-o întâlnire cu Burton Berry, reprezentantul oficial al S.U.A. la București, în seara de 8 decembrie 1944¹⁷⁸; C. Vișoianu, succesorul lui Niculescu-Buzești la conducerea M.A.S., într-o întrevedere cu Burton Berry la 3 ianuarie 1945¹⁷⁹.

- După semnarea convenției de armistițiu¹⁸⁰, instituirea regimului de ocupație a fost sancționată prin crearea Comisiei Aliate (sovietice) de Control, cu prerogative atât de largi încât putea stânjeni și chiar anula autoritatea guvernelor de la București, toate inițiativele lor.

Revenim la istoricul **Ion Calafeteanu**, editorul volumului de documente intitulat ***Români la Hitler*** (București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, 290 pagini). Editorul, cunoscut specialist în istoria relațiilor internaționale contemporane, a avut inspirația de a-i urmări pe aceia dintre oamenii noștri de seamă (diplomați, istorici și militari, șefi de stat și de guverne), care, trecând pe la Berlin în cursul celor 12 ani (1933-1945) ai Reichului nazist menit, în concepția bolnăvicioasă a lui Adolf Hitler, să dureze pe puțin o mie de ani, n-au pierdut prilejul de a fi fost primiți, cu sau fără rost, de către Führer în persoană! Printre cei foarte cunoscuți cititorului s-au aflat: Gh. Brătianu (1936), Regele Carol II (1938), premierul I. Gigurtu (1940), miniștrii de externe Grigore Gafencu (1939), Mihail Manoilescu (1940), M. Sturdza (1940) și Mihai Antonescu (1941-1943), dar îndeosebi generalul/apoi mareșalul Ion Antonescu. Acesta din urmă a fost primit de Hitler, între noiembrie 1940 și august 1944, de 20 de ori și, după cum se știe, n-a ezitat vreodată să-i prezinte lui Hitler cele mai grave probleme care-l preocupau ori care interesau România aflată în război. Pe la Berlin au trecut, în sfârșit, Regele Mihai I și Regina-Mamă Elena, care au fost de asemenea primiți de către Adolf Hitler, la 28 noiembrie 1941, dar, întrucât minuta întrevederii nu s-a păstrat, documentul nu se află în culegerea lui Ion

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ Arh. M.A.E., fond 71/1939 E9, vol. 532, f. 27-29.

¹⁷⁷ A.N.R., fond *Microfilme S.U.A.*, rola 662, cadrele 497-499.

¹⁷⁸ Idem, rola 630, cadrele 767-769 (telegrama nr. 52/București, 19.12.1944).

¹⁷⁹ Arh. MAE, fond 71/1939 E9, vol. 189, f. 258-259.

¹⁸⁰ Faptele relatate sunt probate și de condițiile în care s-au purtat negocierile pentru semnarea convenției de armistițiu, examinate în capitolul relativ la raporturile româno-sovietice după 1944.

Calafeteanu, după cum nici în volumele tipărite anterior de istoricii români ori străini (Andreas Hillgruber, Vasile Arimia, Ion Ardeleanu ș.a.) După cel de-al doilea război mondial, interpretul personal al lui Hitler, faimosul Paul Schmidt, interogat de anchetatorii americani, și-a reamintit de primirile Conducătorului Statului Român la Cancelaria Reichului din Berlin ori la Cartierul General al armatei germane: „**În special Mareșalul Antonescu** – a subliniat Schmidt – **nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o țară europeană, o insulă europeană în marea slavă și că Transilvania era stâncă cea mare a insulei**”. Nu o singură dată convorbirile Hitler-Antonescu au fost tensionate, cu totul neobișnuite pentru doi „aliați” angajați pentru o cauză comună – războiul antisovietic. Așa, de exemplu, Gh. Barbul, interpretul Mareșalului Antonescu, a surprins atmosfera dominantă într-un rând la Cartierul General al lui Hitler, în aprilie 1943: „... **Am găsit pe Hitler aruncând flăcări. El striga: trădare...**” Este lipsit de îndoială că dezbaterile la nivel înalt și-au avut rostul lor, atât înaintea, cât mai cu seamă în vremea ostilităților generale din 1939-1945. Deși trebuie să admitem că, adesea, ceea ce Hitler nu socotea convenabil să transmită personal interlocutorilor săi străini lăsa pe seama locotenenților săi. Așa a fost cazul, în primăvara anului 1939, atunci când Grigore Gafencu, în cursul unui turneu diplomatic vest-european, s-a oprit firește la Berlin. Atunci, nici Joachim von Ribbentrop, șeful diplomației Reichului, nici Adolf Hitler (vezi Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 25-37) nu i-au transmis esențialul diplomatului român, ci Hermann Goering, Mareșalul celui de-al III-lea Reich.

Concluzia generală care se impune privește situația – incredibilă, dar într-un tot reală – că pentru România lovitura de stat, împotriva tuturor așteptărilor și contrar tezelor și datelor vehiculate timp de peste o jumătate de veac, n-a coincis nicidecum cu mult trâmbițata ... eliberare, ci a marcat trecerea instantanee de la regimului de stat satelit al celui de-al III-lea Reich la acela de stat ocupat de către U.R.S.S., care a procedat imediat și nestingherit la comunizarea forțată a țării. Degradarea statutului internațional al României, consacrată prin numeroase acorduri secrete și tratate bilaterale sau multilaterale, semnate în principal între 1944 și 1947 de către toți Marii Îvingători din 1945, nu putea să nu prejudicieze grav și pe o lungă perioadă evoluția de ansamblu a statului român, în mod sigur până la prăbușirea „modelelor sovietice” în țările Europei Est-Centrale, cel puțin.

ANEXE

[1]

**Stenograma întocmită de Paul Otto Schmidt, la 23.XI.1940,
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu,
Berlin, 22 noiembrie 1940,
în prezența Ministrului de Externe al Reichului**

La început Antonescu a transmis salutări din partea Regelui și poporului României pentru Führer. El însuși este printre cei care consideră marea operă a lui Adolf Hitler cu o deplină admirație și nutrește încrederea cea mai deplină în Führer. Führerul a răspuns că este mulțumit de faptul că are posibilitatea să-l salute pe Conducătorul noului stat român. Din cauza asemănării Weltanschauung, el a urmărit cu simpatie în ultimii câțiva ani lupta politică internă a poporului român.

Când noul ministru al României și-a prezentat documentele de acreditare, el (Führerul) i-a descris împrejurările care l-au adus de el (Führerul) în strâns contact cu evenimentele legate de asasinarea lui Codreanu.

În ceea ce privește viitorul, el crede în strânsa colaborare dintre România și Germania. Aceasta va fi avantajoasă nu numai pentru relațiile directe dintre cele două țări, dar este de asemenea necesară pentru motive politice generale, având în vedere puternicul atac etnic și ideologic care amenință întreaga Europă. Aceasta silește toate națiunile care au o orientare diferită de a democrațiilor occidentale – prin urmare, de asemenea Germania și România – să se unească și să-și apere interesele în comun.

Antonescu s-a referit la faptul că în convorbirea avută cu Ministrul de Externe, el a accentuat deja schimbarea completă ce a avut loc în România. Între trecut și viitor, acolo s-a deschis o prăpastie de netrecut. Sprijinit de mișcarea național-legionară, el este reprezentantul viitorului României și vorbește Führerului în calitate de soldat, ale cărui declarații coincid exact celor spuse.

Încă de la asumarea puterii, el a căutat să adere la *Axă*. Aceasta a avut loc în condițiile care probabil n-au fost niciodată atât de grele pentru un om politic. Scopul său este să reorganizeze țara și s-o fortifice – în sfera economică precum și în viața administrativă, politică, intelectuală și militară. El are un singur scop în vedere, și anume să contribuie la victoria *Axei* în acest război. El va căuta să recupereze în interior ceea ce a pierdut în exterior. Reconstrucția armatei, întărirea morală și a forței ei militare constituie prima lui sarcină cu scopul ca România să poată fi gata cât mai curând posibil de a-și putea îndeplini misiunea ei corespunzătoare și în domeniul militar. România are trecutul cel mai glorios dintre toate popoarele care trăiesc în regiunea Dunării și în Balcani. Ea este națiunea cea mai veche din această zonă și își trage originea încă înainte de Hristos, când imperiul întemeiat de romani s-a întins asupra (zonei) Dunării, a Carpaților și a Nistrului (cu o linie de frontieră așa cum a existat înainte de cedarea Basarabiei).

Din punct de vedere istoric este un caz unic de limbă și administrație înființate ca urmare a dominației romane de 200 de ani și rămase mai mult sau mai puțin neschimbate până în ziua de azi. În cei 1 800 de ani care au urmat după dominația romană, România și-a menținut limba, obiceiurile și același tip rasial. Și acesta este un caz unic în istorie. În legătură cu aceasta, este demn de remarcat, îndeosebi, faptul că timp de zece secole România a avut de suferit, unul după altul, valuri ale barbarilor care au trecut pe marele drum al națiunilor europene. Datorită puterii lui de rezistență, poporul român a supraviețuit totuși tuturor acestora, ba chiar și-a menținut limba intactă, într-o asemenea măsură, încât din nord și până în Dobrogea, din Basarabia și până în Banat, nu există nici un fel de dialecte, ci pretutindeni se vorbește aceeași limbă română. Românii au fost primul popor care a ieșit din Evul Mediu având o organizație politică.

Timp de 500 de ani ei au luptat împotriva rușilor și i-au oprit la Dunăre. Luptele împotriva tătarilor, care fuseseră opriți la Nistru, au durat 300 – 400 de ani. România a trebuit de asemenea să lupte împotriva Austro-Ungariei și apoi din nou, timp de 200 de ani, împotriva Rusiei. În ciuda unor forțe destul de mici și a lipsei unei armate puternice, poporul român a rezistat timp de două mii de ani tuturor atacurilor și, în cursul acestor două mii de ani de dezvoltare, el a ajuns acolo unde se găsea abia cu câteva luni în urmă, când, datorită calamității din istoria lui cea mai recentă, a avut din nou de pierdut atât de mult. România nu va renunța niciodată la lupta ei; românii au fost primii în aceste regiuni și vor fi ultimii care să le părăsească. Greșelile unei singure generații au fost pedepsite cu multă severitate. România a pierdut roadele unei dezvoltări de 2 000 de ani. Dar ea va mai lupta încă o dată mii de ani pentru a dobândi poziția la care, după părerea ei, este îndreptățită. Pentru prima oară în istoria ei, ea a fost învinsă fără să fi luptat. Dezordinea internă era totuși atât de mare, încât România nu era capabilă să lupte și credința în conducerea Statului dispăruse complet. Ea nu a găsit nici un sprijin din afară, iar puterea ei morală de rezistență interioară, prin urmare, s-a prăbușit. Toate acestea s-au întâmplat din cauză că în spatele vechiului regim forțele întunecate ale bolșevismului și iudaismului au dus în

mod intenționat la dezorganizarea țării, cu scopul de a o arunca în brațele bolșevicilor.

La asumarea puterii, după cea de-a treia lovitură de stat, el (Antonescu) nu avea la spatele său nici un fel de forțe armate pe care să se fi putut bizui, căci el n-a vrut să folosească armata pentru o reglementare internă, întrucât considera acest lucru ca fiind primejdios pentru viitorul țării sale. De asemenea, el nu avea nici o legătură cu Garda de Fier, ci simpatiza numai cu aceasta din punct de vedere spiritual și sprijinea lupta ei pentru dreptate și recunoaștere internațională. Din cauza aceasta, el a fost persecutat de fostul Rege și amenințat cu moartea. La asumarea puterii el a fost nevoit să accepte consecințele grave ale perioadei precedente de demoralizare fără margini. Astfel, evacuarea Basarabiei și Bucovinei sub presiunea rusă a avut loc în împrejurări foarte dureroase. Timp de luni de zile în aceste regiuni au avut loc ciocniri de frontieră care s-au soldat cu numeroase pierderi de ofițeri și soldați. Desigur, acum situația este mai liniștită, însă curentul de refugiați din Basarabia și Dobrogea nu se mai termină. Refugiații aceștia, al căror număr Antonescu l-a evaluat la 300 000, reprezintă o mare povară pentru Statul român, care trebuie să-i încartiruiască, să-i hrănească și să le dea bani.

După verdictul de la Viena, politica sa s-a bazat pe două piloane: garanția cu privire la frontiere și protecția minorității celor 1 350 000 de români rămași în Ungaria, a căror viață, proprietate și libertate au fost garantate pe baza acestui verdict. Totuși, ungurii au încălcat imediat obligația pe care și-au asumat-o față de Germania și Europa. 45 000 de refugiați au părăsit partea ungară a Transilvaniei. Ei au fost maltratați și jefuiți de avaturile lor. Femei și copii au fost asasinați de unguri și mulți dintre refugiați au ajuns în România cu ochii scoși, limbile tăiate și unghiile smulse.

El (Antonescu) n-a luat măsuri de represalii, dar neliniștea din România este covârșitor de mare. În afară de aceasta, mai există condiția dezastruoasă a țării în genere, dezorganizarea administrației și a poliției și, în sfârșit, criza economică, care este prima de la sfârșitul războiului mondial. Ea trebuie atribuită faptului că România a avut de suferit chiar acum o recoltă proastă, datorită căreia recoltarea nu a dat decât un procent de 30% și efectele acesteia au fost intensificate și mai mult datorită angajamentelor de livrări pentru *Axă*, angajamente care au fost îndeplinite în mod strict. Mișcarea național-legionară, pe care el se bazează, trebuie reorganizată, pentru că toți conducătorii ei fuseseră zvârliți în închisori de foștii conducători.

În aceste împrejurări, el se adresează Germaniei cu cererea de a-l ajuta în sfera politică și economică. El poate reconstrui țara din punct de vedere politic numai în cazul când la frontieră va fi pace. El cere ajutor economic pentru dezvoltarea României, dar și spre avantajul Germaniei și Italiei. Pentru dezvoltarea economiei române el are nevoie de credite pe termene lungi, cu un procent de dobândă mic. Având în vedere presupusa intervenție a Americii și atitudinea nesigură a Rusiei, Germania trebuie să conteze pe un război îndelungat și este, prin urmare, de asemenea, în interesul Germaniei să dezvolte

industria României pentru a avea la dispoziție într-o măsură mai mare produsele țării. Pe lângă industrie ca atare trebuie îmbunătățit, de asemenea, sistemul de transporturi. El acordă o atenție specială dezvoltării industriei interne de produse alimentare cu scopul, ca și pe această cale, să evite toate transporturile inutile.

În concluzie, Antonescu a declarat că el va adera la Pactul Tripartit în ziua următoare; totuși, el nu se va mulțumi cu simplul act al aderării, ci va fi, de asemenea, gata să lupte cu arma în mână împreună cu puterile Axei pentru victoria civilizației.

Führerul a răspuns că are înțelegerea cea mai profundă pentru situația dificilă în care s-a găsit Antonescu. Când s-a dat verdictul de la Viena situația era de așa natură încât amenința să izbucnească un conflict între România și Ungaria, conflict care ar fi putut duce la o catastrofă generală. Din punctul de vedere al Germaniei, o astfel de desfășurare a evenimentelor ar fi dus la crearea unui vid militar și politic. Întrucât, pretutindeni în natură, asemenea viduri sunt totuși imediat umplute, era de așteptat ca prăbușirea statului român să aducă pe arenă bolșevismul. Acum, el este, totuși, convins că România, în pofida tuturor dificultăților, va fi pusă din nou pe picioare. Dacă bolșevismul ar fi pătruns în România, chiar și numai temporar, el ar fi fost eliminat sau deportat în Siberia, așa cu s-a întâmplat în alte regiuni ocupate de Rusia. Viitorul României ar fi fost distrus pentru un timp incalculabil.

Germania nu ar fi avut posibilitatea să facă nimic în fața acestei situații, problemele istorice sunt în cea mai mare parte reglementate prin forță, iar nu prin fraze. Pe timpul acela, Germania nu era totuși în situația de a folosi forța. Abia după sfârșitul campaniei militare din Franța ea a început să-și retragă trupele din pozițiile mult avansate în Occident. Cu toate acestea, presiunile politice au semnificație numai dacă ele pot fi în mod automat sprijinite prin mijloace militare. În caz contrar, ele sunt fără folos, fiind o pură mistificare. El (Führerul) nu ia niciodată vreo măsură până ce nu este convins că o poate de asemenea sprijini din punct de vedere militar.

Din acest motiv, el și-a manifestat dorința de a da un verdict de arbitraj în disputa româno-ungară. Era clar dinainte că ambele părți vor fi nemulțumite; una că a obținut prea puțin, iar cealaltă pentru că a fost silită să facă concesii prea mari. Era necesar să se țină echilibru între drepturile etnice și drepturile politice și istorice, luând în considerare sensibilitățile ambelor părți. În istorie asemenea hotărâri au fost în cea mai mare parte luate pe baza unor considerente strategice, economice sau dinastice și numai foarte rareori au fost luați în considerație factorii etnografici, în special din cauză că frontierele etnografice și geografice nu coincid aproape niciodată. El (Führerul) poate aprecia deplina greutate a sacrificiilor pe care a fost nevoită România să le facă. El crede, totuși, că este mai bine să se facă sacrificii grele și să se salveze prin aceasta esența națiunii, decât să se piardă întregul popor. De asemenea, Germania poate înțelege foarte bine cele ce s-au petrecut ulterior în regiunile cedate. Germania a avut de suportat multe lupte de naționalități și numai în Polonia minoritatea germană a pierdut 60 000 de persoane ucise; numărul acesta crește din zi în zi

prin descoperirea unor noi cadavre și s-ar putea cu ușurință să se ajungă până la 100 000 sau 120 000. Există pur și simplu timpuri în care nu rațiunea, ci pasiunea și ura au precumpănire. Însă el nu se îndoiește că va fi cu puțință să se pună capăt acestei perioade în relațiile româno-ungare și să se calmeze pasiunile. În analiza acestor evenimente groaznice, nu trebuie totuși să se piardă din vedere pericolul ce încă mai amenință.

Pierderile de efective germane în timpul războiului au fost lipsite de importanță; în materiale ele au fost, din punct de vedere practic, nule. În martie [1940], ea avea 230 de divizii. Dintre acestea, 20 sunt divizii blindate, cu material exclusiv german; 6 brigăzi blindate cu o anumită cantitate de material capturat, precum și 12 divizii motorizate. Este armata cea mai puternică și mai bine echipată pe care a avut-o Germania vreodată. Întrucât ea nu mai este angajată în Occident, iar în Norvegia vor fi necesare cel mult încă câteva divizii, acum ea stă la dispoziție pentru toate celelalte necesități.

Cu poate acestea, Germania este hotărâtă să termine războiul cât mai curând posibil și să excludă Anglia de pe Continent, odată pentru totdeauna. În actuala ei situație disperată, Anglia ar abandona bolșevismului întreaga Europă cu scopul de a se salva pe sine. Firește, ea ar face același lucru și cu Balcanii.

Relațiile dintre Germania și Rusia sunt reglementate prin tratat. Dar, în afară de aceasta, el se poate bizui, pentru toate eventualitățile, pe armată și forțele aeriene puternice. Germania nu are interese teritoriale în Balcani. Ea dorește să se concentreze asupra dezvoltării unor zone compacte mai apropiate, să obțină baze pe coasta Atlanticului și să-și dezvolte teritoriul ei colonial.

Din punct de vedere economic, Germania este totuși foarte mult interesată în Balcani și nu dorește, așa cum fac alte țări, să-și exporte numai acolo propriile ei mărfuri, ci, fiind cel mai mare consumator din Europa, ea dorește de asemenea să devină un mare cumpărător al produselor acesteia, în așa fel încât să suplinească propriile ei insuficiențe. În ceea ce o privește, Germania poate livra toate articolele tehnice necesare, produse chimice, mașini iar, în timpuri normale, orice material de război și dorește, în schimb, să-și procure materii prime. Din acest punct de vedere ea nu are interesul ca Balcanii să se cufunde într-o mare de sânge și lacrimi și a fost gata, în pofida serioasei poveri militare, să dea României o garanție. Aceasta din urmă nu a fost o frază goală; ea este sprijinită de 180 de divizii, fără a număra cele 50 de divizii din Occident. El (Führerul) este, din acest punct de vedere, gata la orice și hotărât să facă totul.

Din păcate, există un eșec minor care trebuie notat într-o parte a unei zone, deși nu în situația militară globală, în sensul că englezii au creat baze în Turcia de la care ar putea înainta mai departe spre nord pe calea aerului și să poată trezi lăcomia altor state. El (Führerul) este absolut hotărât să reducă la zero aceste încercări ale englezilor, cu orice preț. El cere ca România să-i ușureze acest lucru. Totuși, aceasta nu va împiedica participarea la luptă.

În continuare, Führerul a revenit din nou la chestiunile economice și a subliniat interesul pe care îl are Germania față de economia prosperă a României. Având în vedere strânsa afinitate ideologică dintre cele două

regimuri, vor fi aplicate la relațiile economice aceleași principii fundamentale care sunt în vigoare în economia internă, adică măsuri pe termene lungi și stabilitatea prețurilor. Germania ia în considerare încheierea unor tratate comerciale pe termene lungi cu România, pe o perioadă de 10 până la 20 de ani, în cadrul cărora surplusul global al producției României va fi preluat la prețuri fixe pentru anii următori. Germania însăși ar putea, în cadrul economiei sale de mari dimensiuni, să ajungă cu ușurință la o balanță între surplusurile de export mari și cele mici, variind, potrivit condițiilor de recoltă ale diversilor ani. După cum a fost menționat, prețurile vor rămâne întotdeauna stabile. În felul acesta, dezavantajele sistemului liberalist vor fi înlăturate pentru producători.

Cu scopul de a avea posibilitatea înlăturării acestui plan într-o Europă Nouă, el (Führerul) este hotărât să continue lupta până ce Anglia va fi în mod definitiv exclusă de pe continent. Țările care nu au frontieră comună, dar care, sigur în particular, au din punct de vedere etnic un interes comun pentru a înfrâna valul slav, trebuie să colaboreze în această chestiune. În convorbirile sale cu Molotov, el a încercat să determine o schimbare de direcție a expansiunii ruse și speră că va avea succes în această chestiune. Discuțiile au avut loc într-o atmosferă prietenească. Totuși, el nu i-a lăsat lui Molotov nici urmă de îndoială că Germania este sinceră în ceea ce privește granița față de România și i-a declarat, de asemenea, în legătură cu Finlanda, că nu va fi îngăduit un război în Marea Baltică. Molotov a căutat să determine dacă garanția acordată României este îndreptată împotriva Rusiei. Firește, răspunsul la aceasta a fost numai că Reichul nu poate îngădui nici o încălcare a teritoriului României, indiferent de țara care ar înlături această încălcare.

Apoi, Führerul a revenit din nou la conflictul greco-italian. Aici trebuie remarcată „o umbră temporară în tabloul general”, întrucât Italia nu a ținut seama în mod suficient de factorii geografici și sezonieri. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor ar putea duce la încercări din partea englezilor pentru a obține baze în Turcia. Germania se va opune unor asemenea încercări cu toată capacitatea ei. Făcând aceasta, ea nu va cere nici un ajutor militar din partea României, ci numai o colaborare între statele majore generale, care nu va constitui nici un fel de povară pentru statul român.

În legătură cu aceasta, Führerul a atras, de asemenea, atenția asupra unei încercări ruse de a acorda Bulgariei garanție și a declarat, privitor la aceasta, că Bulgaria nu a cerut nici un fel de garanție și că Germania, de asemenea, nu vede chestiunea aceasta în mod favorabil.

În concluzie, el și-a exprimat convingerea că Generalul Antonescu va reuși să reorganizeze armata română și să o transforme într-un instrument eficient al apărării naționale. El și-a exprimat satisfacția în legătură cu aderarea României la Pactul Tripartit și a subliniat că niciodată Rusia nu se va opune unui asemenea bloc de Puteri cum este cel pe care-l reprezintă Germania și prietenii ei. Stalin nu dorește să riște nimic, ci numai să obțină câștiguri. Prin urmare să i se arate clar că nu trebuie să-și îndrepte expansiunea spre zone în care sunt

interesate Germania și Italia, ci că trebuie să se îndrepte în alte părți. Ei speră că va fi posibil să se abată Rusia spre aceste alte direcții.

El înțelege perfect de bine dificultățile Generalului Antonescu, întrucât el însuși a avut în Germania o moștenire dificilă. Pentru opera de reconstrucție este important un partid puternic care să-i fie absolut devotat lui (Antonescu). După aceasta, procesul de reorganizare politică va aduce o nouă prosperitate în țară și, la urma urmelor, istoria lumii nu se termină cu anul 1940.

Antonescu și-a exprimat mulțumirile pentru cuvintele acestea de la urmă ale Führerului și i-a explicat din nou cu lux de amănunte programul lui de reconstrucție, atrăgând în mod special atenția asupra discuțiilor tehnice avute cu Ministrul Clodius. Apoi el a repetat observațiile în legătură cu rolul jucat de România ca insulă latină în Marea slavă, ca rezultat al capacității de rezistență a poporului român. El a descris dificultățile lui interne în reconstrucția țării și a menționat din nou chestiunea creditelor și a procentului de dobândă. El a menționat, de asemenea, dificultățile cu rușii la Gurile Dunării și a repetat planul pe care-l propusese deja Ministrului de Externe al Reichului de a construi un canal de la Cernavodă la Constanța, într-o perioadă de cinci ani, și făcând cheltuieli de 2 sau 3 miliarde lei, cu scopul de a zădărnici planul Rusiei de a împotmoli brațele Dunării care aparțin României, până într-o perioadă de 15 ani. Pe lângă aceasta, el a atras atenția asupra eforturilor ruse de a exclude Germania și Italia din Comisia pentru Dunărea Maritimă. În legătură cu aceasta, Antonescu a menționat de asemenea cererea Rusiei de a i se permite navigația vaselor de război până la Brăila, adică în spatele liniei de apărare a României în Moldova. Din cauza Moscovei, România nu poate obține cu adevărat liniștea, în special pe motiv că rușii nu vor să fixeze frontiera în mod definitiv.

Apoi, Antonescu s-a plâns, în declarații de o lungime considerabilă, despre felul cum a fost tratată minoritatea română de către Ungaria și a prezentat amănunte în legătură cu acest prost tratament și altele asemănătoare. Dacă germanii ar fi declarat că elementele de naționalitate sunt mai puțin importante la luarea hotărârilor istorice decât considerațiile de istorie, România poate pretinde Transilvania fără noi dificultăți, căci pământul acesta în istoria lui a aparținut României și n-a fost niciodată divizat. El a susținut teza aceasta cu unele date istorice și a dezmințit, de asemenea, în această ordine de idei, că secuii ar putea fi considerați unguri. El a subliniat că, desigur, România va sta acum liniștită, dar, la încheierea păcii generale, ea își va ridica imediat din nou glasul pentru a obține dreptate și a făcut aluzie la faptul că consideră posibilă o soluționare satisfăcătoare pe baza unui schimb de populații între Ungaria și România. El a pledat cu multă vigoare în favoarea tezei române, adică pentru o strictă respectare a verdictului de la Viena și în special a obligațiilor prevăzute de acesta cu privire la minorități și revenirea din nou asupra întregii chestiuni la încheierea păcii generale.

Führerul a replicat că, firește, în verdictul de la Viena n-a fost găsită o soluție ideală, dar că, în același mod în care Antonescu a prezentat justificarea pretențiilor române în declarații ce au durat timp de ore întregi, și reprezentanții

unguri au vorbit de asemenea în favoarea tezei ungare. Încă n-a venit timpul să se considere chestiunile în retrospectivă. El îi poate da, totuși, Generalului Antonescu asigurarea că înțelege pe deplin simțămintele, indignarea și durerea lui. În afară de aceasta, istoria nu se va opri în anul 1940.

După ce Antonescu a mai pledat cu multă vigoare punctul său de vedere, cu aceleași argumente, încă de câteva ori, discuția s-a terminat într-o atmosferă prietenească.

SCHMIDT

(ADAP, Serie D, Band XI/2, doc. nr. 381, p. 554-560; Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939 – Décembre 1941*, Paris, Fayard, 1969, doc. nr. 48, p. 354-364; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler*, I, doc. nr. 4, p. 35-51; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 57-66).

[2]

**Stenograma întocmită de Paul Otto Schmidt, la 25.XI.1940,
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu,
Berlin, 23 noiembrie 1940**

În audiența de rămas bun, pe care Generalul Antonescu a solicitat-o Führerului în mod expres, el declară că dorește să mulțumească Führerului, înainte de plecare, pentru cinstea de a fi fost invitat la Berlin, ca și pentru bunăvoința cu care a fost întâmpinat peste tot în cursul șederii sale.

*

A discutat cu Ministrul de Externe al Reichului probleme politice și s-a înțeles cu el asupra tuturor. E destul de recunoscător pentru strădaniile germane întru reglementarea litigiului româno-ungar.

Repetă că asupra acestui punct România va avea un cuvânt de spus la stabilirea păcii generale.

Poporul român ar fi gata să lupte pentru drepturile sale. În calitate de Conducător al acestui popor și ca soldat el trebuie să sublinieze aceasta.

Și în problemele economice a căzut la înțelegere cu domnii germani. În legătură cu aceasta, Antonescu reveni încă o dată asupra nevoilor de credit ale României. Și în această privință a ajuns la o înțelegere cu partea germană, exceptând problema dobânzii.

Aici pledă din nou pentru 41,2% și repetă argumentarea sa din cursul convorbirii cu Ministrul de Externe al Reichului, cum că eventuala pierdere de 1/2%, la această dobândă mică, ar fi mai mult decât compensată prin volumul mai mare de afaceri.

Despre problemele militare a discutat cu Feldmareșalul Keitel, ajungând și aici la un acord în toate privințele.

Va continua cu energie organizarea armatei române iar, la primăvară, armata română va fi o forță combativă. România nu cere restabilirea granițelor sale fără a fi luptat pentru aceasta.

Führerul răspunse că s-a hotărât să se întâlnească pentru prima oară cu un om care a reprezentat interesele României cu inima fierbinte. Îl poate asigura că el (Führerul), ca naționalist fanatic, înțelege foarte bine sentimentele, sarcinile și țelul despre care a vorbit Generalul Antonescu. Istoria universală a arătat întotdeauna înțelegere pentru un popor care a tins către țelul său cu un idealism credincios și o dăruire fanatică.

Marile revizuii istorice s-ar fi măsurat de cele mai multe ori și dintr-o transformare a mentalității popoarelor respective.

România, fiind acum aliată, îi poate da asigurarea că Germania va susține în toate privințele pe aliatul său, atât pe tărâm politic cât și pe cel economic. În spatele existenței statului român, stă de acum înaintea întregul Wehrmacht german.

Berlin, 25 noiembrie 1940
(ss) Schmidt

(ADAP, Serie D, Band XI/2, doc. nr. 389, p. 576-577; Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets*, p. 372-373; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, I, p. 52-53; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 66-67).

[3]

**Stenograma întocmită de Paul Otto Schmidt, la 14.I.1941,
pe marginea întrevederii Ion Antonescu – Adolf Hitler,**

**în prezența ministrului de Externe al Reichului, a Feldmareșalului
W. Keitel, a miniștrilor W. Fabricius și Manfred von Killinger
și a Generalului Alfred Jodl, Obersalzburg, 14 ianuarie 1941**

Generalul Antonescu a început convorbirea spunând că el a venit pentru a clarifica câteva chestiuni care s-au ivit după ultima lui vizită la Führer. Atât în România cât și în țările învecinate s-au schimbat multe după luna noiembrie.

În privința situației politice, el putuse spune Führerului, cu prilejul vizitei sale la Berlin, că este sprijinit de întreaga țară. În timpul acesta el a făcut îmbunătățiri substanțiale în domeniile: guvernării, finanțelor și economiei. Astfel, în ultimele patru luni el a redus, de pildă, cheltuielile cu 7 miliarde de lei și nu a mărit impozitele. El va folosi banii economisiți pentru a dezvolta economia română.

El a organizat și armata română. În aprilie ea va fi gata pentru mobilizare și va putea atunci să facă față tuturor situațiilor ce s-ar putea ivi.

De asemenea, rezervele de alimente acumulate, atât pentru populație, cât și pentru armată, vor fi suficiente până la noua recoltă. Administrația, de asemenea, va fi reorganizată pe o bază în întregime nouă.

Apoi Antonescu a vorbit despre Mișcarea Legionară care și-a pierdut pe adevărații ei conducători în lunga și eroica ei bătălie împotriva Vechiului Regim. După schimbarea din România, Guvernul a dat legionarilor deplină libertate în privința organizării lor și i-a sfătuit să urmeze modelul organizațiilor național-socialiste. Dar membrii Gărzii de Fier au făcut greșeala de a opri promovarea elitei intelectuale din țară, în timp ce au sprijinit ridicarea unor elemente inferioare din rândul populației. O altă greșeală a lor a fost hotărârea de a aplica în practică, dintr-o dată, toate idealurile lor revoluționare în pofida obiecțiunilor exprimate de Generalul Antonescu, cât și în mod direct de Legația germană.

În această privință, el (Antonescu) a dat totdeauna legionarilor exemplul german al unei revoluții în etape, căci a dorit realizarea dintr-o dată a tuturor idealurilor pe care le are cineva duce nu la țeluri constructive ci la distrugeri.

Prima greșeală a Legiunii – admiterea în rândurile sale a unor elemente inferioare – a avut ca rezultat infiltrarea comuniștilor în organizația legionară.

Aceasta constituie noua metodă bolșevică de penetrație în alte țări. Nu se mai înființează partide comuniste, iar comuniștii intră în număr mare în rândurile organizațiilor politice existente în țară.

Cea de a doua greșală făcută de legionari – de a dori să-și realizeze idealurile lor revoluționare dintr-o singură lovitură – a creat confuzie în administrația publică oriunde Guvernul a permis membrilor Gărzii de Fier să colaboreze. Aceasta se referă în mod special la ministerele ordinii publice și economiei.

Ca rezultat al acestor două greșeli fundamentale, opinia publică, care susținuse în mod covârșitor Mișcarea Legionară, a abandonat-o. El (Antonescu) a încercat de mult timp să-i readucă pe legionari din nou pe calea cea bună. El este susținut de marea majoritate a poporului român, de la țărani și până la profesiunile organizate ale justiției, armatei, inginerilor și profesorilor universitari. Aceste grupuri l-au sfătuit adesea să organizeze un guvern și un regim nou. Aceasta nu este totuși intenția lui. El dorește să mențină regimul legionar. Totuși, el trebuie să-l reorganizeze, cu scopul de a avea posibilitatea să guverneze cu el. El a primit, de asemenea, sfatul de a forma un guvern militar. El a respins și acest sfat, considerând că un guvern pur militar este ultima carte pe care o poate juca o țară.

Până acum el a încercat să-i convingă pe actualii conducători ai Legiunii. Cu toate acestea, trebuie să ne gândim să remediem abuzurile și, prin urmare, el intenționează să exercite presiuni pentru reorganizarea grabnică a Legiunii. Nu este nevoie să lupte cu aceasta, căci mulți din rândurile ei își dau seama că au pășit pe o cale greșită.

Cu scopul de a obține țelul acesta și a da posibilitatea guvernului să-și mențină libertatea lui absolută de acțiune, trebuie în primul rând să existe o diviziune cât se poate de clară între Guvern și Legiune. În afară de aceasta, după cum s-a spus mai înainte, este necesară o completă reorganizare a Legiunii. Pentru a atinge acest scop, este necesar ca să se stabilească contacte între Legiune și Partidul Național-Socialist cu orice ocazie posibilă. Este absolut necesar ca aceste relații să aibă loc numai prin intermediul lui (al Generalului Antonescu).

În concluzie, el poate afirma că-și va asuma el însuși sarcina de a organiza Legiunea, întrucât a devenit evident în ultimele patru luni că ea este incapabilă să facă aceasta prin propriile sale eforturi. Oamenii pe care el a vrut să-i facă conducători ai Legiunii și cărora el le-a încredințat sarcina reorganizării au dovedit anumite slăbiciuni.

Dacă dorințele referitoare la diviziunea dintre Guvern și Partidul Legionar, precum și la reorganizarea acestui partid de către el personal vor fi îndeplinite, el poate garanta că în foarte scurt timp România va deveni o țară capabilă nu numai de a-și ridica producția economică, dar și de a juca un rol în politica internațională.

Dacă aceste două dorințe nu vor putea fi realizate, el își va îndeplini totuși sarcina ce i-a fost atribuită de istorie, de a-și salva țara și de a o restabili

din nou, căci el a primit acest mandat direct de la popor, a cărui majoritate îl sprijină și are încredere în el. Desigur, în cazul acesta el va trebui să-și îndeplinească misiunea cheltuindu-și o mare parte din energia sa în dispute politice interne. Este, totuși, de datoria lui să-și salveze țara și el va face aceasta cu Legiunea, fără Legiune sau chiar împotriva Legiunii. El este, totuși, convins că nu va fi niciodată necesar să-și realizeze misiunea în opoziție față de Legiune.

Führerul a răspuns că declarațiile lui Antonescu pot fi privite sub două aspecte: aspectul istoric general, bazat pe experiența de câteva milenii, și aspectul concret al momentului inerent în situația actuală.

Din punct de vedere istoric se poate spune, pe baza unei vaste experiențe, că orice regim trebuie să se sprijine pe popor. Istoria a arătat că acolo unde lipsește această temelie și regimul se sprijină numai pe forță în cazul cel mai bun el nu supraviețuiește personalității excepționale de care a fost stabilit. Totuși, aceasta este o chestiune ce nu poate fi niciodată tratată din punct de vedere teoretic, ci numai în practică.

În privința celui de-al doilea aspect, care este legat de situația concretă a momentului, el din totdeauna a fost de părere că organizațiile specifice având o bază ideologică proprie nu sunt niciodată la fel de potrivite pentru toate țările și popoarele. Prin urmare, colaborarea germano-română nu depinde de existența unei organizații române identice sau adaptate după Partidul Național-Socialist. Dacă aceasta ar fi o condiție preliminară, în multe cazuri colaborarea dintre Germania și alte țări ar fi complet imposibilă. Dacă Generalul Antonescu anticipează un rezultat favorabil de pe urma ruperii relațiilor dintre Partidul Național-Socialist și Mișcarea Legionară, aceasta nu va însemna pentru Germania un sacrificiu. Desigur, Reichul se va călăuzi în întregime de dorințele României și nu are nici un fel de intenție de a se amesteca în afacerile interne ale ei.

Cauzele dificultăților cu legionarii au fost deja menționate de Generalul Antonescu, atunci când el s-a referit la pierderile de conducători în cursul perioadei militante. De altfel, Partidul Național-Socialist a folosit dintotdeauna relațiile sale cu Mișcarea Legionară pentru a scoate în evidență conducătorilor Legiunii faptul istoric că Generalul Antonescu este salvatorul țării și că din aceasta ei trebuie să tragă concluziile necesare. Germanii au căutat tot timpul să le arate în mod clar cât de important este ca ei să colaboreze cu conducerea Statului, într-o loialitate absolută.

Asupra celorlalte chestiuni ridicate de Antonescu, el (Führerul) nu poate să ia nici o poziție, pentru că este imposibil de a avea o perspectivă exactă de aici, din Germania, asupra acestor chestiuni. El nu poate spune dacă o contopire a lui Antonescu cu Mișcarea Legionară ar constitui o soluție. Totuși, dacă nu se va realiza această contopire, România ar fi expusă unor noi crize, întrucât fostul regim, care acum este în opoziție, și comuniștii, vor fi din nou încurajați, iar legionarii, în ceea ce-i privește, vor fi de asemenea nemulțumiți, așa încât se va cheltui multă energie cu reglementarea conflictelor din interiorul țării. Acestea sunt, totuși, lucruri pe care fiecare popor trebuie să le hotărască singur și în care

nu se poate amesteca cineva din afară. Asemenea chestiuni sunt hotărâte prin forța personalității.

În concluzie, Führerul a declarat că el nu-și poate exprima o părere asupra unei reglementări politice interne și a formulei guvernului român; totuși, relațiile dintre Partidul Național-Socialist și legionari au fost până în prezent totdeauna folosite numai spre a-i influența pe legionari potrivit cu declarațiile lui Antonescu. Dacă aceste relații n-au izbutit să ducă la rezultatele scontate și au dus, dimpotrivă, la atitudinea rigidă a legionarilor, firește că ele vor trebui să fie întrerupte.

Germania acordă importanță relațiilor oficiale cu Generalul Antonescu. Relațiile cu Partidul sunt pentru Germania mai puțin importante.

Antonescu a replicat că el vede chestiunile exact în același fel cum le-a prezentat Führerul chiar acum. El nu a cerut ruperea relațiilor dintre Partidul Național-Socialist și Mișcarea Legionară ci, dimpotrivă, el este de părere că aceste relații trebuie strânse și mai mult, cu scopul de a da Legiunii posibilitatea să profite de experiența Partidului Național-Socialist. Pur și simplu, el consideră important ca aceste relații să fie conduse numai prin intermediul lui (Antonescu).

El este de asemenea de acord cu Führerul privitor la valoarea și durabilitatea unui regim. El trebuie, totuși, să amintească Führerului că atunci când și-a asumat sarcina de a reabilita România după o carieră militară de 45 de ani, fără ajutorul vreunui partid, dar cu aprobarea mării majorități a poporului român, el s-a biziuit numai pe propria sa forță morală. După asumarea puterii, el nu și-a pierdut prestigiul nici în armată și nici în popor sau față de organizațiile profesionale. De fapt, cazul este exact contrar. Acestea continuă să se bizuie pe el și, fără a fi lipsit de modestie, el se poate, prin urmare considera că este singura persoană din România care poate face față oricărei situații.

În acest sens, Führerul a remarcat că și el este pe deplin convins de aceasta.

Apoi, Antonescu a declarat că dificultățile interne ale României din ultimele câteva luni l-au determinat pe el să-i ofere lui Horia Sima, în patru sau cinci ocazii, conducerea guvernului și a țării. I-a declarat acestuia că el (Antonescu) poate conduce țara numai prin propriile lui metode, dar că este, totuși, dispus să cedeze locul. Horia Sima însă a refuzat această ofertă și a declarat că nu este în măsură să-și asume o astfel de responsabilitate.

Răspunzând la o întrebare a Führerului, Antonescu a declarat că Horia Sima este profesor de școală secundară și are 35 de ani. După aceasta, el a trecut la probleme externe.

Privitor la Bulgaria, el a declarat că toate dificultățile au fost învinse și că aplicarea Tratatului de la Craiova se desfășoară în mod normal.

Relațiile cu Iugoslavia sunt corecte dar reci, îndeosebi după aderarea României la Pactul Tripartit și intrarea trupelor germane în țară. Neîncrederea Iugoslaviei merge atât de departe încât, la frontiera cu România, au fost concentrate trupe iugoslave.

Relațiile cu Rusia sunt destul de rele. Până în prezent a fost imposibil să se traseze o linie de frontieră definitivă. Comisia pentru demarcarea frontierei n-a avut posibilitatea să se întrunească timp de două luni, pentru că rușii și-au dizolvat delegația.

La frontieră există o neliniște permanentă: sunt trimiși neconținut agenți în România, iar Rusia face chestiuni de stat din incidentele cele mai mici. Așa, de pildă, ea a refuzat reluarea relațiilor economice dintr-un motiv foarte neînsemnat. Totuși, problema cea mai serioasă o constituie chestiunea Deltei dunărene, pe care Rusia vrea s-o acapareze. De fapt, acum ea are concentrate acolo mari efective de trupe, după cum se va putea vedea pe harta pe care el o va arăta ulterior Führerului. Este vorba de 7 corpuri de armată și 5 divizii blindate, având un număr corespunzător de avioane precum și pregătirile necesare pentru forțarea fluviului.

În privința Ungariei, chestiunile politice rămân deschise. Nu s-a realizat nici un progres în relațiile cu această țară după vizita lui la Berlin, în luna octombrie [noiembrie]. Abia acum 10 zile, el a propus reluarea discuțiilor, însă n-a primit nici un răspuns. Situația aceasta pricinuieste dificultăți în România, deoarece persoanele expulzate din partea Transilvaniei care a revenit Ungariei au sperat că vor avea posibilitatea să se reîntoarcă din nou la casele lor, ca rezultat al vizitei lui Antonescu la Berlin. El (Antonescu) în aceste împrejurări l-ar ruga pe Führer să facă tot ce-i stă în putere pentru ca relațiile dintre România și Ungaria să se dezvolte pe baza propusă atunci la Berlin.

România menține relații foarte corecte cu Statele Unite. Din numeroasele convorbiri avute cu ministrul american la București, Antonescu a rămas cu impresia că Statele Unite ar fi foarte bucuroase dacă ar putea găsi o bază de înțelegere în cadrul conflictului general și că atitudinea lor este mai de grabă antirusă.

Relațiile cu Marea Britanie sunt pe punctul de a fi rupte. Recent, ministrul Angliei i-a declarat lui (Antonescu) la București, că, dacă trupele germane vor traversa Dunărea, există posibilitatea ca forțele aeriene britanice să atace regiunile petrolifere din România. Antonescu a adăugat câteva observații în legătură cu poziția deosebit de expusă a orașului Constanța și a rezervelor de petrol înmagazinate acolo pentru Germania. Apoi el a subliniat că, în ceea ce privește România, ea este gata să folosească toate mijloacele de care dispune, inclusiv sprijinul armatei, pentru a ajuta Puterile Axei să ducă actualul conflict la o încheiere grabnică și victorioasă. El a făcut deja aceeași declarație cu prilejul ultimei sale vizite la Berlin.

Spre deosebire de situația de pe timpul acela, acum conflictul se apropie de frontierele României, în timp ce, pe de altă parte, atitudinea Rusiei este cel puțin îndoielnică. Din aceste motive este necesar ca el să reorganizeze mai repede armata, pentru ca să poată fi gata în caz de urgență. El va putea pune la dispoziție pentru cauza comună 30 de divizii cu soldați bine echipați și cu o capacitate bună de luptă.

Fiind deopotrivă convins de necesitatea de a-i împiedica pe englezi să obțină un cap de pod în Peninsula Balcanică și de a da posibilitatea italienilor să-și mențină pozițiile, el și-ar da imediat consimțământul, când Germania ar dori, să trimită trupe în România. Cu toate acestea, el trebuie să atragă atenția asupra situației dificile a României în privința aprovizionării și să ceară ca să se ia măsuri pentru aprovizionarea din Germania a trupelor germane.

Führerul a replicat că el a ordonat să se facă o anchetă asupra cazurilor menționate și a aflat că lipsa de alimente s-a datorat unei situații neobișnuite, ca rezultat al unei întârzieri a transporturilor maritime cu 4 sau 5 zile. Întârzierile acestea au fost pricinuite de zăpada abundentă din ultimele câteva zile. În principiu, planurile prevăd în mod absolut că trupele nu se vor aproviziona cu alimente din România. În orice caz, soldații nu dispun de mijloace financiare ca să facă cumpărături atât în România, cât și în Bulgaria.

În cursul desfășurării ulterioare a convorbirii, Antonescu a declarat că el a adus cu sine date exacte cu privire la componența armatei, producției și economiei, precum și la condițiile sociale din România, pe care el le va expune Führerului. În cele din urmă, el i-a transmis de asemenea și un aide-mémoire despre care a spus că conține declarațiile sale într-o formă concentrată.

Referitor la partea de politică externă din declarațiile lui Antonescu, Führerul a replicat că a fost foarte bucuros în legătură cu încheierea acordului româno-bulgar. Având în vedere starea de spirit care predomină încă în Iugoslavia, pentru el nu este surprinzător faptul că relațiile româno-iugoslave sunt corecte dar reci, deși chiar și acolo există elemente care văd lucrurile în mod diferit.

În privința Ungariei, Germania se găsește într-o poziție deosebită. Cu scopul de a salva Balcanii pentru Europa, ceea ce, firește, este de asemenea în interesul României, Bulgariei și Iugoslaviei, Germania pregătește o armată puternică. Englezii ar acționa cu totul diferit și ar părăsi cu calm întreaga Peninsulă Balcanică în mâinile rușilor. Armata care a fost strânsă pentru a salva Balcanii este departe de patria ei și, prin urmare, Germania depinde de consimțământul voluntar al țărilor în care este concentrată armata, precum și de consimțământul țărilor prin care ea trebuie să fie transportată. Antonescu ar trebui să se pună el însuși în situația Germaniei. Ea depinde atât de mult de consimțământul acestor țări, încât îi este imposibil să exercite vreo presiune asupra Ungariei.

Nici minoritatea germană din Ungaria nu se simte prea bine; dar constituie o realizare chiar numai și faptul că a fost posibil de a face Ungaria să înțeleagă că este și în propriul ei interes de a ușura tranzitul de trupe germane.

Acestea sunt circumstanțele cărora se datorează felul oarecum tergiversat în care au fost aplicate sugestiile făcute pe atunci cu privire la reglementarea disputelor ungaro-române.

În ceea ce privește Rusia, Molotov, cu prilejul vizitei sale la Berlin, a ridicat imediat chestiunea semnificației garanției germano-italiene și a încercat

să afle dacă această garanție este valabilă de asemenea în cazul unui conflict româno-rus.

În afară de aceasta, Rusia și-a exprimat intenția de a da Bulgariei o garanție și de a disloca acolo trupe. Rezultă în mod evident din aceasta că ambițiile Rusiei nu sunt satisfăcute și trebuie să se țină seama de faptul acesta. Pe de altă parte, el îi repetă lui Antonescu asigurarea că semnătura germană sub declarația de garanție constituie o îndatorire absolut obligatorie pentru Reich și va fi în caz de nevoie onorată nu numai la frontiera ruso-română, ci de asemenea și la alte frontiere. Prin urmare, el (Führerul) îi este recunoscător lui Antonescu că și-a reorganizat armata atât de repede.

Germania nu cere ca armata aceasta să fie folosită pentru a promova interesele sale, dar, dacă Germania va trebui să adopte o poziție forte din cauza României, ea va fi desigur bucuroasă să găsească armata română de partea sa. El a accentuat, totuși, că Germania va face față oricărei coaliții cu un calm deplin și cu sentimentul superiorității absolute.

În punctul acesta convorbirea a fost întreruptă și Führerul a luat ceaiul cu Antonescu și cu ceilalți membri din Statul său Major. Antonescu a îndreptat încă o dată convorbirea spre situația politică internă a României și și-a exprimat dezamăgirea lui față de Horia Sima.

Führerul a declarat că, după părerea sa, este imposibil de a guverna în România împotriva Gărzii de Fier. Cu toate acestea, în cele din urmă Antonescu va fi nevoit să devină, de asemenea, și conducătorul Gărzii de Fier și lucrul cel mai bun ar fi dacă dorința aceasta ar fi prezentată lui Antonescu chiar din partea Gărzii de Fier. Dar, orice s-ar întâmpla, el (Führerul) este convins că Antonescu este singurul om capabil de a călăuzi destinele României.

După ceai, convorbirea despre situația politică internă din România a continuat pe liniile de mai sus. S-a pus un accent special asupra rolului pe care îl joacă ministrul Killinger, întrucât este unul dintre cei mai vechi camarazi de arme ai Führerului și un bun judecător în privința dificultăților într-o țară după revoluție.

SCHMIDT

(ADAP, Serie D, Band XI/2, doc. nr. 652, p. 905-911; Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets*, doc. nr. 59, p. 432-441; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, I, doc. nr. 9, p. 6-74; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, doc. nr. 11/b, p. 73-81).

[4]

**Notă dictată la 15.I.1941 de Generalul Ion Antonescu
colonelului Radu Davidescu asupra întrevederii sale cu Adolf Hitler,
Obersalzberg, 14 ianuarie 1941**

Sosim cu avionul la ora 12,45, la Salzburg, de unde plecăm imediat, în automobil, la Fuschl.

La dejun, Domnul General Antonescu și însoțitorii săi sunt oaspeții Domnului von Ribbentrop. Notez printre invitați pe subsecretarul de stat Gauss, pe Domnul von Killinger, pe subșeful Protocolului, pe celebrul interpret Schmidt și pe Domnul von Hewel, care face legătura între Cancelariat și Auswärtiges Amt.

Conversația în timpul dejunului este vie și se desfășoară asupra unor subiecte fără importanță politică deosebită. Domnul von Ribbentrop face, la un moment dat, câteva observațiuni asupra deosebirilor ce există în ce privește metoda de lucru și spiritul funcționăresc din diferite țări. Ne comunică constatări din timpul vizitelor sale la Moscova: teama înalților funcționari sovietici de a-și lua răspunderea unei hotărâri fără aprobarea prealabilă a lui Stalin, precum și mijlocul lor invariabil de a se eschiva, pretextând că nu cunosc punctul de vedere al guvernului lor și promițând că vor cere instrucțiuni. Domnul von Ribbentrop a constatat această teamă și la Domnul Molotov, cu prilejul vizitei acestuia la Berlin, precum și la noul ambasador al U.R.S.S., Domnul Dekanozov.

Joachim von Ribbentrop

¹⁸¹ Rezoluția Generalului Antonescu: 16.I.1941 – *La Dosarul întrevederi, împreună cu celelalte acte și cu amănuntele conversației pe care le-am dictat d-lui Davidescu – G[eneral] Antonescu.*

În general, observațiile Domnului von Ribbentrop cu privire la sovietici nu-mi par inspirate de vreo considerațiune deosebită nici față de regimul sovietic, nici față de valoarea înfăptuirilor lui. D-sa mă aprobă fără rezervă când fac o apreciere asupra imposibilității oricărui progres într-o organizare socială și economică din care interesul individual este cu totul absent, cum este cazul Sovietelor.

Plecăm în automobile la Berghof, unde audiența la Führer este fixată pentru ora 16,30.

Deși este frig, Cancelarul Hitler ne primește în capul scării, îmbrăcat numai în tunică, fără palton. Dă o impresiune de calm desăvârșit, este destins, extrem de amabil, pe fața sa nu se vede nici o urmă de oboseală și pare preocupat mai degrabă de chestiuni ce nu tulbură spiritul mai adânc.

Remarc alături de Führer pe Mareșalul Keitel și pe Generalul Jodl.

Câteva minute mai târziu sosește și Domnul von Ribbentrop.

Conversațiunea Führerului cu domnul General Antonescu a decurs în trei etape: de la 4,30 până la 6, când s-a servit ceaiul. Numai din acest moment conversațiunea a avut loc în prezența unui cerc mai larg de persoane, precum și a însoțitorilor Domnului General Antonescu, până la ora 7.

De la 7 la 8 s-au reluat discuțiile în cerc restrâns.

Mă văd îndemnat să confirm, și din parte-mi, că toți aceia care au avut prilejul să se găsească în fața Führerului Cancelar, impresia de adâncă omenie pe care o face, sinceritatea neîndoielnică cu care se exprimă, timbrul seducător al vocii și blândețea privirii sale. Am fost surprins să remarc că în timpul conversațiunii nu face nici un fel de gest. Grijile războiului nu par apropiate de Berghof.

Führerul mulțumește încă o dată Domnului General Antonescu pentru vizita de acum. Contactul personal – spune Domnia sa – este un mijloc cu mult mai bun și mai ușor de a lămuri problemele ce se pun, decât un document scris, oricât de amănunțit.

Cancelarul ar fi foarte mulțumit dacă ar putea veni în România, pentru a întoarce vizitele Domnului General Antonescu, și regretă mult că împrejurările actuale îl împiedică să facă acest lucru. De altfel, Domnia-sa nu ar dori să traverseze Ungaria.

În ce privește preocupările domnului General Antonescu, Führerul Cancelar declară că le înțelege pe deplin. Domnia-sa își reamintește în termeni vii că a avut de luptat cu dificultăți interne și mai mari, deși venise la putere sprijinindu-se pe un partid disciplinat.

Greutatea de căpetenie provine din faptul că se găsesc întotdeauna elemente care nu-și dau seama că revoluția nu este o stare ce trebuie permanentizată, ci că trebuie urmată cât mai neîntârziat de o activitate constructivă.

Domnul General Antonescu observă că aceasta a fost marea greșală a revoluției franceze și a celei bolșevice, care au continuat multă vreme tulburările și distrugerile.

Continuându-și firul gândurilor, Cancelarul își amintește, cu oarecare vivacitate în glas, cum a fost silit acum 6-7 ani să înlăture elementele care nu înțelegeau acest lucru. Domnia-sa adaugă că nu este exclus ca Generalul Antonescu să se vadă obligat a face o operațiune asemănătoare; Domnia-sa are însă convingerea nestrămutată că Generalul Antonescu este singurul om în măsură să o facă.

Partidul Național-Socialist German, a doua zi după venirea la putere, a început punerea în aplicare a unui vast plan de reconstrucție. Și Führerul relevă cu mândrie vădită faptul că triumful revoluției național-socialiste a fost realizat necauzându-se nici o pagubă, nici cinci geamuri sparte.

Pentru a dovedi necesitatea elementară a unei evoluțiuni pașnice, Führerul se întemeiază pe legile nestrămutate ale istoriei naturale care determină selecțiunea speciilor. El invocă regularitatea cu care ființele tari înlătură obstacolele, asigurându-și victoria.

Programul de înfăptuire a Partidului Național-Socialist German este atât de vast, încât Führerul se întreabă dacă până în prezent a realizat 50%. Crede mai degrabă că nu a atins încă nici această măsură.

În ce privește România, Domnia Sa își exprimă părerea că un stat înconjurat de vecini cu sentimente inamice are o singură problemă imediată de rezolvat: asigurarea ordinii interne. Dacă un dușman ne-ar face vreo urare, nu ar putea să ne dorească „nimic mai bun, adică nimic mai rău”, decât continuarea agitațiunilor interne¹⁸².

Ridicându-se, Cancelarul Hitler se retrage cu Domnul General Antonescu și cu un cerc mai intim de colaboratori, printre care Domnul von Ribbentrop, Mareșalul Keitel și Domnul von Killinger, pentru a continua¹⁸³ conversațiunea în fața hărților. Însoțitorii Domnului General Antonescu trecem, împreună cu mai mulți înalți funcționari ai Cancelarului, într-o cameră vecină, despărțită de salon numai printr-o draperie. Din când în când pătrund până la noi câteva fraze ale Cancelarului.

„În toată Europa cunosc doi șefi de stat cu care îmi place să lucrez: cu Mussolini și cu Generalul Antonescu”.

Iar, mai târziu, răspunzând probabil unei chestiuni pe care nu am auzit-o, a Domnului General Antonescu, [Hitler a precizat]:

„Până la sfârșitul lunii aprilie, toate operațiunile se vor termina în sud-est”.

La ora 8 conversațiunea se încheie. Domnul General Antonescu își ia rămas bun. Führerul Cancelar, împreună cu toți colaboratorii săi, ne însoțesc cu multă cordialitate până la automobile, coborând cu noi scările într-o obscuritate aproape completă.

¹⁸² Subliniat de I. Antonescu în original.

¹⁸³ Este evident că aceste constatări aparțin colonelului Davidescu.

15 ianuarie 1941

(A.N.I.C., fond P.C.M. – C.M., dosar 69, f. 1-5; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, doc. nr. 11, p. 71-73; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, I, doc. nr. 11, p. 79-82).

[5]

**Stenograma întocmită de Paul Otto Schmidt, la 13.VI.1941,
pe marginea întrevederii Ion Antonescu – Adolf Hitler,
München, 12 iunie 1941**

Au participat ministrul de Externe al Reichului, Feldmareșalul General Keitel, Generalul Jodl, Generalul ... [așa în original].

În modul cel mai călduros, Antonescu l-a felicitat pe Führer, la început în numele poporului român și apoi în al său personal, pentru marile succese ale armatelor germane în războiul din Balcani și din Creta.

Poporul român știe că aceste victorii se datoresc geniului Führerului și pregătirii vaste – ca totdeauna, în adevăr clasică – a acțiunilor, precum și, nu în cele din urmă, vitejiei soldatului german.

După cum el (Antonescu) a mai declarat deja cu prilejul unor vizite anterioare, poporul român ar fi gata să meargă până la moarte alături de *Axă*, deoarece are o încredere absolută în simțul de dreptate al Führerului. Poporul român și-a legat soarta de cea a Germaniei, pentru că cele două popoare se completează economic și politic, au de înfruntat un pericol comun. E vorba aici de pericolul slav, care de-a lungul secolelor s-a făcut mereu remarcat și căruia acum, o dată pentru totdeauna, trebuie să i se pună capăt. Politica românească și poporul român sunt pe deplin conștiente de această necesitate.

De altfel, România s-a întors pe drumul cel bun, cel pe care l-a urmat timp de 40 de ani sub Regele Carol I, drumul alături de Germania. Aici nu este vorba în nici un caz de politica personală a lui Antonescu, ci de ceva, în spatele

căruia stă întregul popor român. Dovada acestui lucru se poate vedea din zelul general cu care poporul român îl urmează pe Antonescu în politica sa externă.

În timpul Războiului Mondial [din 1914-1918] România nu a luptat împotriva Germaniei, ci s-a aliniat împotriva Austriei și înainte de toate împotriva Ungariei, pentru a scoate în relief vechile sale revendicări și dreptul vechi de 2 000 de ani.

Odată atinse aceste scopuri, n-ar mai fi existat deosebiri de păreri între Germania și România. Aici nu trebuie uitat, că în Războiul Mondial aproximativ 2 ½ milioane de români au stat de partea Austriei și mulți dintre ei au luptat ca ofițeri cu calificare superioară în armata austriacă și au fost decorați cu Crucea de Fier. Printre aceștia se află actualul ministru de război german. Dacă despre faptul că interesele foștilor aliați în Războiul Mondial nu pot fi neglijate ar vorbi partea germană, ar trebui să se ia în considerare că românii au luptat de asemenea de partea Germaniei.

Antonescu a mai amintit, apoi, că la ultima sa vizită la Berchtesgaden l-a asigurat pe Führer că va restabili și menține în România ordinea socială și politică, că va aduce doar jertfele economice posibile, pentru a ușura Germaniei purtarea acestui război și că, în final, el va pune la dispoziția armatei germane teritoriul român pentru crearea de puncte strategice în vederea acțiunii din Balcani și Răsărit.

12 iunie 1941 – München

În ultimele trei luni, el (Antonescu) a arătat că se ține de cuvânt. De fapt, el a trebuit să treacă în interior printr-o criză social-politică de cea mai grea natură, ca urmare a neînțelegerilor dintre el și Legiune și, mai ales, a slabilor conducători ai acesteia. Deoarece el a avut însă poporul în spatele său, ordinea a fost restabilită. El poate astăzi garanta Führerului că ordinea internă din România este în mod absolut asigurată.

Pe plan economic, el a făcut tot posibilul, pentru a-i ușura Germaniei conducerea războiului, fapt consemnat în înțelegerea din 4 decembrie [1940] și, în acordurile ulterioare. Pentru aceasta el a trebuit să impună României grele îngrădiri economice, care la rândul lor au condus la criză economică. Dar prin

apropierea noii recolte toate pericolele au scăzut. În România nu va mai exista o criză economică serioasă și nici dificultăți sociale.

Referitor la angajamentul de a pune la dispoziția armatei germane toate mijloacele și toate înlesnirile pentru realizarea sarcinilor ei în România, și-a respectat cuvântul 100%. Cu excepția unor cazuri izolate, nimeni din armata germană nu s-ar putea plânge de vreo lipsă de promptitudine din partea României.

La ultima sa vizită la Berlin [noiembrie 1940] a făcut o expunere asupra trecutului istoric, a intereselor actuale și a poziției internaționale a României în cadrul politicii balcanice și europene și de aceea nu vrea să revină asupra acestora. El amintește faptul că, atunci, nu a prezentat nici un fel de pretenții și nici astăzi nu prezintă nici o pretenție. El știe că sarcina de primă urgență este de a termina războiul și că, pentru terminarea războiului, ar trebui făcut un pas foarte serios în Răsărit. El a venit pentru a pune la dispoziția Führerului pentru realizarea acestui pas toate forțele auxiliare militare, politice și sociale ale României.

Referitor la marele eveniment¹⁸⁴ care se apropie, el (Antonescu) și-a reorganizat forțele armate și și-a dezvoltat resursele economice și financiare. Toate acestea nu înseamnă însă că dorește să cedeze ceva din drepturile sale. El are o încredere absolută în simțul dreptății Führerului și roagă să nu se ia nici o hotărâre definitivă privind cerințele României înainte ca situația să fie încă o dată examinată în modul cel mai precis din punct de vedere etnografic, politic și istoric. La această examinare va trebui să se țină seama de viitor, căci Führerul lucrează pe termen lung. România a constituit timp de 400 de ani o barieră în fața slavilor și a Turciei, și din cauza poziției sale geografice, a relațiilor sale politice și economice, precum și a calităților sale de rasă, va putea juca și în viitor un rol asemănător vis-à-vis de Germania.

El (Antonescu) nu e politician și diplomat. S-a născut soldat și vrea să moară soldat. Ca diplomat și politician improvizat nu a avut până acum darul de a reuși să convingă pe Führer și pe colaboratorii acestuia de drepturile țării sale. Cunoscând această slăbiciune, el prezintă astăzi un memorandum, în care sunt analizate situația momentană și cerințele României. Românii sunt un popor nefericit, care a trebuit să primească lovituri foarte grele, nu pentru că el însuși a comis greșeli, ci pentru că nefericirea lui trebuie explicată prin greșelile păturii conducătoare și, în special, ale ultimului rege [Carol II].

În aceste împrejurări, el (Antonescu) îl roagă pe Führer să nu ia nici o decizie definitivă, fără ca România să fie încă o dată întrebată. Personal, Antonescu va păși în continuare pe drumul odată apucat al colaborării politice sincere și loiale cu Axa. El va ajuta și pe mai departe Germania în repurtarea victoriei, dar trebuie încă de pe acum să arate că, dacă se vor lua hotărâri care vor fi contrare intereselor vitale ale țării sale, propria sa poziție în România ar fi

¹⁸⁴ Era în discuție operațiunea „Barbarossa” – atacarea U.R.S.S.

în modul cel mai greu zdruncinată. Personal, el se simte luptător. A luptat timp de 45 de ani împotriva dificultăților și vicisitudinilor și niciodată nu a fost disperat. El a învățat că aceasta depinde de perseverență. El este și acum hotărât să meargă cu perseverență pe drumul care conduce spre victoria Axei în actualul conflict și spre recunoașterea drepturilor României.

Führerul a răspuns că pentru început ar dori să-și exprime sincera sa bucurie că Antonescu îl vizitează deja pentru a treia oară. El vrea să lămurească pe scurt situația actuală și să se refere la cauzele deosebite care au condus la această situație, în ceea ce privește România.

Antonescu s-a referit pe drept cuvânt la multe evenimente dureroase, pe care nici poporul român ca atare și în special Antonescu nu le-au comis în nici un fel, și a arătat că acestea se datorează greșelilor păturii conducătoare și în special ale ultimului rege. Din păcate, popoarele au trebuit din totdeauna să plătească pentru greșelile conducătorilor lor și pentru consecințele care decurg din acestea. În cazul de față, și poporul german face parte, fără îndoială, dintre popoarele îndoliate.

Începând din anul 1933, Germania s-a străduit să stabilească relații bune cu toate statele est-europene, cu care Reichul nu a avut divergențe nici politice și nici teritoriale. Din punct de vedere economic s-a reușit de mai multe ori să se îmbunătățească colaborarea cu aceste țări. Și România a colaborat pe plan economic cu Germania. Dar, deși ea nu poate avea nici un fel de interese contrare cerințelor de revizuire ale Germaniei, guvernele românești anterioare au luat din păcate poziție împotriva Reichului în Liga Națiunilor și la alte conferințe internaționale și au întărit în acest mod frontul anti-german.

Grea a fost situația din anul 1939. Având în vedere campania mondială pusă în scenă împotriva Reichului de către Franța și Anglia și de evreimea ce stătea în spatele acestora, Germania a vrut atunci să încerce clarificarea relațiilor sale cu România.

Regele Carol I-a văzut pe Führer [noiembrie 1938] și în cursul discuțiilor i-a dat să înțeleagă necesitatea stabilirii unei legături naționale între Germania și România, prin acordarea României a unei părți a Slovaciei de est precum și a Rusiei carpatice.

Prin puntea națională astfel creată urmau să se construiască, la propunerea lui Carol, o șosea și o linie ferată. El (Führerul) nu a putut să accepte și nici nu a acceptat această dorință. El i-a explicat lui Carol că nu vede nici o posibilitate pentru crearea unei astfel de legături naționale, nu din cauza dificultăților economice, dar mai ales a celor financiare.

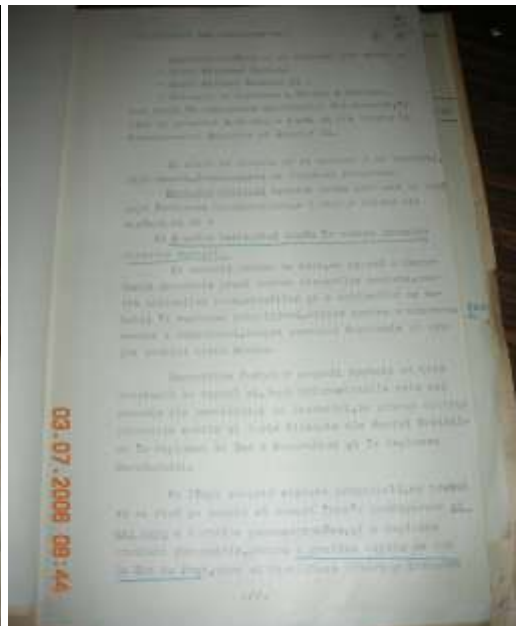
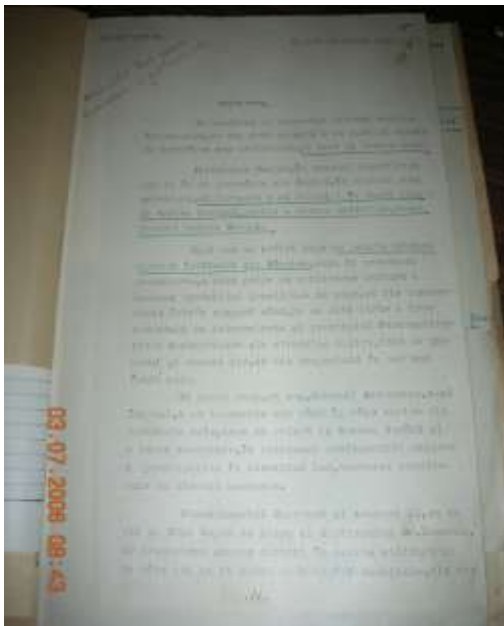
Cu atât mai mult, el (Führerul) a fost revoltat, când din partea Guvernului român nu s-a protestat împotriva afirmației franceze și engleze, de-a dreptul ridicole, cum că Germania ar vrea să cucerească Basarabia. Prin tăcerea sa, România s-a alăturat acestor cercuri, care aveau drept țel să înăbușe Germania printr-o combinație europeană sau și extra-europeană. Deși Regele Carol însuși făcuse propunerea unei legături naționale cu Germania, în aparență el a dat crezare

afirmațiilor britanice, că Reichul ar amenința România și prin acceptarea garanției Angliei a inclus țara sa în frontul antigerman.

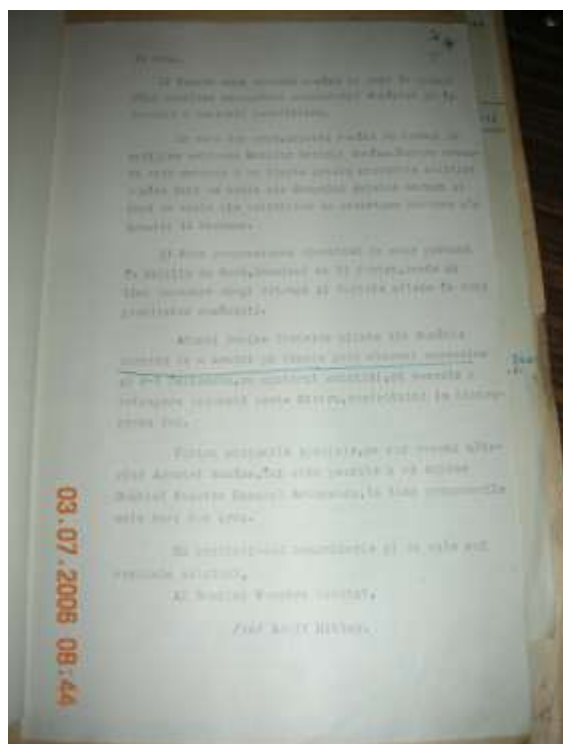
Exact aceleași afirmații au fost răspândite privind intențiile germane în regiunea Balticii și Finlandei, pentru a atrage Rusia în coaliția est-europeană. Aceasta a fost cauza care a pus Germania în situația dureroasă de a merge la Moscova, pentru a întreprinde o clarificare a acestei acuzații. În acest mod s-a realizat acordul festiv¹⁸⁵ cu Uniunea Sovietică, în care Finlanda, regiunea Baltică și Basarabia erau indicate ca neaparținând sferei de interese germane. Consecințele au fost extrem de dureroase pentru aceste teritorii.

Dacă țările care se iau în considerare nu ar fi intrat în frontul anti-german, atunci pentru Germania niciodată nu ar fi existat necesitatea de a merge la Moscova. Numai pentru că anumite state au acceptat garanția britanică împotriva Germaniei, acest foarte dureros acord cu Rusia a devenit necesar.

¹⁸⁵ Pactul din 23 august 1939!

Berlin, 18 iunie 1941: Mesaj special al lui Adolf Hitler destinat lui Ion Antonescu, anunțat că a decis atacarea U.R.S.S.

Din capul locului motive naționale și ideologice au împiedicat o colaborare între cele două țări. Asupra consecințelor acestui acord, el (Führerul) nu trebuie să se refere în mod deosebit.

Un an mai târziu, în 1940, situația ajunsese astfel încât, fără o intervenție a Germaniei, regiunea Baltică ar fi ajuns în dependență sovieto-rusă, ba chiar sub stăpânire rusă. Când apoi, în ultimul minut, Regele Carol s-a adresat din nou Reichului, pentru a opri soarta, care se profila în nori întunecați deasupra Balcanilor, amenințând să se descarce asemenea cu cele întâmplate în regiunea baltică, a devenit din capul locului clar că, dacă nu reușește, ca pe calea unei înțelegeri pașnice să se dizolve frontul adversarilor României, Rusia s-ar amesteca ca factor hotărâtor în problemele balcanice. Consecințele au fost clare, în special în România. Regele Carol a cerut o garanție. După o lungă și grea cumpănire, Germania s-a declarat gata să acorde această garanție. Nu s-a îndoit de faptul că acordarea acestei garanții ar fi considerată de către Stalin ca un act dușmănos. În cadrul acestei garanții au apărut trupele germane în România, în ore critice și doar prin prezența lor au înlăturat răul cel mai mare.

Pe plan politic, garanția dată României s-a extins astfel încât în timpul vizitei sale la Berlin¹⁸⁶ Molotov a pus imediat întrebarea dacă această garanție este îndreptată și împotriva Rusiei.

Führerul a răspuns evaziv, că nu consideră că Rusia ar avea intenția să atace România. Ca atare, textual garanția este valabilă pentru fiecare agresor. Mai departe, Molotov a întrebat dacă Germania este gata să fie de acord cu o garanție rusească analogă față de Bulgaria, care ar atrage după sine și ocuparea de către trupele rusești a teritoriului bulgar. Și, atunci, Führerul a trebuit să dea un răspuns negativ. El a stabilit la început că din cauza absenței unei propuneri bulgare pentru garanție, nu exista o analogie cu garanția românească și, de altfel, și-a rezervat dreptul unei discuții cu aliatul său, înainte de a da un răspuns definitiv. Mai departe, Molotov a amintit intenția rusă de a-și asigura în Dardanele baze militare. Și, aici, Führerul a răspuns cu o contrapropunere, care prevedea pentru Rusia anumite înlesniri în statutul Strâmtoarelor. Aceasta a dus în esență din nou la un răspuns negativ privind întrebarea pusă. Ca ultim punct, Molotov a abordat problema finlandeză, declarând că Rusia este „amenințată” de Finlanda și adăugând că pentru Uniunea Sovietică starea de suspensie din relațiile ruso-finlandeze este inacceptabilă. Și în acest caz răspunsul german a fost negativ, Führerul recunoscând că Finlanda nu se află în sfera intereselor germane, dar a caracterizat izbucnirea unui conflict ruso-finlandez drept o situație de nesuportat.

Toate acestea au fost declanșate până la urmă de garanția acordată României și începând din acest moment, Rusia a trecut în tabăra dușmanilor Germaniei.

¹⁸⁶ Noiembrie 1940.

Urmările acestei atitudini au ieșit pe plan militar imediat la iveală. Aici a fost vorba de concentrările formațiunilor rusești de motorizate și blindate la granița germană de răsărit, de transporturi mai mari de trupe din interiorul Rusiei spre vest și masarea unei flote aeriene puternice la granița germană.

Mai departe, Sir Stafford Cripps a găsit în Moscova mai multă bunăvoință decât până acum, iar legăturile ruso-engleze și-au pierdut caracterul lor platonic, adâncindu-se tot mai mult. A fost desigur clar că Rusia nu va începe iarna războiul, dar era evident că politica rusă pornea de la decizia de a profita de o situație favorabilă. În acest caz probabil atacul nu s-ar îndrepta prioritar împotriva Germaniei. Rusia ar încerca să se mulțumească cu intimidarea Germaniei prin masarea unei armate uriașe la granița răsăriteană a acesteia și să înainteze agresiv împotriva Finlandei și a României. Prin repercusiunile sale practice, o astfel de acțiune ar fi egală cu un atac direct asupra Germaniei, deoarece, în împrejurările actuale, Germania ar fi obligată să acționeze imediat, dacă ar avea loc un atac indirect.

Dacă în lupta pe viață și pe moarte cu Anglia s-ar folosi în Vest aviația militară, atunci ea ar fi legată prin armata rusă în Răsărit. Căci Germania ar putea acționa defensiv pe frontul aerian și ofensiv pe celălalt front, dar n-ar putea duce o ofensivă pe două fronturi.

Începând din iarna 1940/1941 Germania a ajuns la recunoașterea amară a faptului că, prin măsurile amintite mai sus, Rusia a devenit dușmanul Reichului. Consecințele sunt imprevizibile, dar nu ne putem îndoi de hotărârea Reichului de a înfrunta toate eventualitățile.

Având în vedere această situație serioasă, toate celelalte dorințe trec pe planul al doilea. Hotărâtor e ca în lumea opusă Rusiei să nu ia naștere tensiuni și dificultăți inerente, prin care forțele pornite împotriva Uniunii Sovietice s-ar risipi sau nu s-ar lega. De aceea, el (Führerul) îi este recunoscător lui Antonescu că acesta a recunoscut de la sine greutatea situației și a declarat că nu insistă acum asupra soluționării problemelor care ar putea să introducă tensiuni în blocul antirusesc.

Indiferent cum ar fi distribuite drepturile în particular, organizarea întregii Europe ar trebui întreprinsă cu o privire largă spre viitor. Germania însăși, pentru această organizare mai mare și mai amplă, a adus jertfe grele pe câmpurile de luptă, câmpuri pe care niciodată ea nu ar fi obținut un câștig teritorial pozitiv și a renunțat la efective naționale care s-au ridicat la sute de mii, pentru a nu crea piedici acelei mari reglementări de largă perspectivă.

În privința acestei mari reglementări, situația lui Antonescu s-ar consolida, poporul român s-ar strânge în jurul său, iar la capătul acestor mari frământări ar fi pe deplin justificată atitudinea adoptată atât de el însuși cât și de poporul său.

În particular, Führerul a rezumat situația în felul următor:

1. Stalin nu ar ierta niciodată Germaniei că s-a opus înaintării sale în Balcani.

2. Uniunea Sovietică ar încerca, prin concentrarea instrumentelor ei de putere la granița ruso-germană, să împiedice Germania în realizarea unei coterii hotărâtoare a războiului prin folosirea liberă a tuturor forțelor sale. Rusia dorește astfel să oblige Germania să piardă timp și speră astfel să câștige timp pentru Anglia și pentru ea însăși.

3. Uniunea Sovietică va folosi orice eventuală slăbire a Germaniei ca o ocazie istorică unică pentru a acționa împotriva statului pe care ea îl consideră principalul obstacol în continuă sa expansiune în Europa. În afară de aceasta, Stalin va imobiliza prin atitudinea sa forțele japoneze și va împiedica în acest fel Japonia să folosească întreaga sa forță vis-à-vis de America.

4. Uniunea Sovietică va încerca, prin atitudinea sa, să întărească dorința de rezistență a englezilor și să îi dea Americii speranța într-un aliat puternic pe continentul european. Rusia speră, înainte de toate, să poată împiedica terminarea războiului în anul 1941. În caz contrar, ea va fi decisă să suporte consecințele.

Cu puține zile înainte de intervenția Germaniei împotriva Iugoslaviei, Stalin a întărit în mod documentat această atitudine prin încheierea cunoscutului tratat cu Iugoslavia. Acest tratat este doar în aparență teoretic și platonice. Practic, el ar fi întărit rezistența iugoslavă și, de altfel, ar fi fost completat de obligația Rusiei de a livra Iugoslaviei arme și muniții. Doar reperițiunea acțiunii germane a împiedicat realizarea acestei obligații.

Terminarea războiului balcanic a avut cu atât mai mult drept urmare faptul că Stalin și-a adâncit relațiile cu Anglia. În acel moment, se afla la Londra Cripps pentru a lucra, după convingerea părții germane, în acest sens.

Pentru Germania ar fi rezultat din această situație următoarele consecințe:

1. Ar fi fost constrânsă să își întărească continuu frontul de Răsărit – unde până acum întreținea doar un număr neînsemnat de trupe –, în paralel cu trimiterile de trupe rusești. Germania ar fi fost obligată să se asigure înainte de toate prin comasarea în Răsărit de unități aeriene puternice. Aceste unități erau, de fapt, prevăzute pentru atacul asupra Angliei.

2. În aceste împrejurări, el (Führerul) a crezut că nu poate să-și asume responsabilitatea pentru realizarea atacului în vest. Un astfel de atac ar putea reuși în mod sigur doar atunci când întreaga armată aeriană germană ar fi angajată pentru ofensivă.

3. Din acest punct înainte, în conducerea războiului, Germania s-a familiarizat cu noile realități din Răsărit, cu toate consecințele lor¹⁸⁷. Germania se află în această privință într-o situație neplăcută, deoarece i s-ar putea astfel smulge inițiativa de acțiune, ceea ce ar pune-o în situația numai să pareze

¹⁸⁷ În Proclamația sa din 22 iunie 1941 către poporul german, Adolf Hitler a insistat, motivându-și declarația de război, asupra pericolului unei agresiuni a U.R.S.S. (cf. *Proclamația Führerului*, Berlin, Buch-und Tiefdruck, 1941, p. 5-13).

loviturile, de la caz la caz. Acest lucru ar fi insuportabil din punct de vedere militar.

Înainte de toate, există pericolul ca soarta războiului să nu se hotărască în 1941, și, ca în 1942, alături de creșterea din punct de vedere material a forțelor rusești, să câștige și Anglia din același punct de vedere. În ultimele săptămâni situația s-a înrăutățit în asemenea măsură, încât aducerea formațiunilor militare rusești la granița de răsărit a Germaniei obliga Germania să comaseze în Răsărit tot mai multe divizii, să le priveze de o activitate fructuoasă, să le întrerupă pregătirea și să le țină într-o permanentă stare de alarmă.

Astfel, rezultă tabloul unei mișcări de trupe care nu ar fi provocată de Germania. Germania ar fi obligată să ia măsuri de apărare, a căror neglijare nu ar fi justificată din punct de vedere politic și economic. Este clar că în acest mod ar avea loc o acumulare de trupe de ambele părți ale graniței. O astfel de situație ar fi bogată în tensiuni și posibilități conflictuale. În orice moment ar putea avea loc o descărcare.

În calitate de conducător al poporului german și de comandant suprem al armatei ar fi luat în această situație orice măsură pentru a fi gata și pentru a nu exista nici un fel de surprize, care ar periclita viitorul Reichului și al popoarelor aliate lui, printre care el (Führerul) numără în primul rând și România. Este clar că, dacă această ciocnire ar avea loc, ar fi în joc soarta Europei.

Contrar practicii engleze, el (Führerul) nu l-ar ruga totuși în nici un caz pe Antonescu să îi acorde sprijin. Dacă Germania ar urma să fie obligată de a face pasul mai sus amintit, atunci armata germană ar fi înzestrată cu cele mai bune mijloace care au existat vreodată în istorie și ar forța deznodământul în mod precis în favoarea sa. Führerul așteaptă, din partea României, ca ea să facă totul numai în interesul ei, pentru a ușura desfășurarea acestei discuții. El (Führerul) îl poate asigura deja acum pe Antonescu că, după terminarea conflictului, România va primi despăgubiri, care, atât cât interesează Germania, nu ar avea delimitări din punct de vedere teritorial.

În continuare, pe baza unor hărți, Führerul a explicat înaintarea pe porțiuni a trupelor rusești de la granița finlandeză până la cea românească. El a amintit aici incursiunile aeriene rusești tot mai numeroase în spațiul german. A venit momentul, în care la aceste incursiuni trebuie să se răspundă cu forța, deoarece în cazul absenței unei apărări, rușii ar deveni tot mai nerușinați. Un spațiu deosebit în dezbateri l-a ocupat, de asemenea pe baza hărților, prezentarea de către Führer a distribuirii forțelor aeriene rusești. Führerul și Antonescu au fost de acord că rușii vor încerca în mod sigur să atace din aer regiunile petrolifere și Constanța. De asemenea, trebuie să se ia în considerare acțiunile parașutiștilor ruși. Antonescu a prezentat, la rândul său, un plan de operații împotriva rușilor, pe care l-a discutat din punct de vedere militar cu Führerul. În afară de aceasta, a prezentat în detaliu măsurile de apărare a României împotriva unui atac rusesc, de asemenea pe baza unor hărți. Un loc deosebit în cadrul acestor discuții l-au ocupat măsurile împotriva inundațiilor, pe care România le luase deja, dar care, din cauza scăderii nivelului apei râurilor, vor deveni inutile.

La o remarcă a Führerului, că el se întreabă dacă România ar urma chiar începând din primele zile să colaboreze la acțiunea împotriva Rusiei s-au dacă o rămânere a României în afara conflictului n-ar determina rușii la o anumită reținere față de teritoriul românesc, Antonescu a răspuns că el însuși dorește să lupte alături din prima zi.

Rușii vor bombarda zonele petrolifere și, în cazul unei neagresiuni inițiale din partea României și „România nu i-ar ierta lui Antonescu niciodată, dacă ar lăsa armata română cu arma la picior, în timp ce trupele germane ar fi în marș prin România împotriva rușilor”. De aceea, el este de părere că România din prima zi trebuie să participe activ la luptă. La sfârșit, s-a mai abordat problema Comandamentului Suprem din România. Führerul i-a explicat lui Antonescu că el (Führerul) intenționează să-l lase să apară în fața poporului român drept Comandant Suprem în acest spațiu. El a explicat metoda prin care și în alte ocazii comandanții supremi ai armatei au procedat potrivit unor linii directoare elaborate, în general, la nivel central, dar individual posedau o libertate de acțiune relativ mare.

În cazul României, un stat-major de legătură condus de Generalul Schobert s-ar îngriji de respectarea liniilor directoare operative generale și totul ar fi reglementat în relațiile cu acest stat-major de legătură.

Antonescu a răspuns vizibil bucuros că el, ca soldat, acceptă cu plăcere această propunere de a fi Comandant Suprem, nu de dragul faimei, ci că promite să facă totul pentru a îndeplini cu succes misiunile ce îi revin.

În încheiere, Antonescu a mulțumit Führerului pentru prezentarea clară și sintetică a situației internaționale și a poziției României. El a împărtășit părerea Führerului în toate punctele. El, ca și armata română și poporul român, sunt extrem de siguri că Rusia, ca întotdeauna, reprezintă dușmanul comun, care intenționează să acționeze împotriva Germaniei sub dublul drapel al slavismului și al anarhiei, deoarece Reichul este singura țară din Europa consolidată în mod absolut din punct de vedere militar și social. Rușii ar dori să învingă Germania și

apoi să reia înaintarea în Europa, pe care ei au început-o mereu timp de zece secole ca slavi, timp de trei secole sub țări și timp de două decenii sub Stalin. El este de acord cu Führerul și cu faptul că Rusia se pregătește ca în momentul favorabil să înceapă lupta.

Între Rusia, pe de o parte, și Anglia și America, pe de altă parte, s-ar încheia o înțelegere în momentul în care aceste țări ar fi atins superioritate în înzestrarea cu arme.

Referitor la colaborarea care există deja între Rusia și Anglia, România a găsit mai multe indicii. Rusia, precum și Iugoslavia și Turcia, în spatele cărora se află bineînțeles Anglia, ar fi colaborat în mod absolut înaintea conflictului din Balcani.

În momentul când Rusia și-ar fi concentrat forțele la granița românească, turcii și-ar fi strâns 25 până la 30 divizii în poziții militare foarte dezavantajoase în Turcia europeană, iar în același timp Iugoslavia ar fi exercitat o presiune asupra României.

Și pe plan diplomatic s-ar fi simțit o asemenea colaborare. De la Moscova și Washington ar fi avut loc simultan o apropiere de România, pentru a o determina să-și schimbe cursul ei actual. Molotov¹⁸⁸ a declarat ministrului

¹⁸⁸ Demers explicabil în tentativa de a desprinde România de Germania. Pentru detalii, vezi mai ales: Proclamația lui A. Hitler către poporul german din 22 iunie 1941; Nota M.A.E. al Germaniei adresată Guvernului Sovietic la 22 iunie 1941, cu anexele; Raportul M.A.E. german despre propaganda și agitația politică a U.R.S.S. (cf. broșura *Proclamația Führerului*, text oficial, Berlin, Buch-und Tiefdruck, 1941, p. 11, 22-24, 27, 34, 39). Referiri la eforturile Moscovei, în aprilie 1941, de a începe prin Grigore

plenipotențiar Gafencu că acum a sosit momentul cel mai prielnic pentru o înțelegere între Rusia și România și s-a exprimat în cuvinte de cea mai înaltă apreciere la adresa aportului lui Antonescu ca om de stat.

München, 1941: Hitler și Antonescu au căzut de acord:
Dușmanul va fi Rusia!

Antonescu a adăugat că, după părerea sa, ar fi periculoasă o amânare a conflictului cu Rusia pentru victoria Axei. Dacă forțele armate ale Rusiei ar urma să se retragă puțin, atunci ele ar face acest lucru, doar pentru a câștiga timp. Forța de rezistență a armatei nu trebuie apreciată prea mult și populația își dorește eliberarea. Poporul român se gândește zi și noapte la ceasul răfuielii cu Rusia și dorește ca acest moment să sosească cât mai repede posibil, pentru a se putea răzbuna pentru tot ce i s-a întâmplat din partea Rusiei.

Despre perspectivele unei lupte împotriva Rusiei, Antonescu s-a exprimat foarte pozitiv. Nu trebuie să ne lăsăm duși în eroare de exemplele din istorie.

În timp ce Napoleon, ca și germanii înșiși, în 1917, a avut de luptat cu mari dificultăți de spațiu, spațiul, ca aliat al Rusiei, este eliminat acum de către motorul din aer și de pe pământ.

Gafencu „o politică de apropiere rapidă cu România, pentru a face această țară să renunțe la prietenia cu Germania” (p. 27).

Führerul a remarcat în legătură cu aceasta că e clar că scopul acțiunii constă nu numai în a nu permite armatelor rusești retragerea în vasta lor țară, ci de a nimici aceste armate.

În încheiere, a avut loc un dejun într-un cerc mai larg, după care Antonescu, într-o scurtă discuție, și-a luat rămas bun de la Führer.

Schmidt

(*Documents on German Foreign Policy 1918-1945*¹⁸⁹, Series D, vol. XII, London, HMSO, 1962, doc. nr. 614, p. 996-1006; Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets*, p. 590-603; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, I, p. 93-105; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 81-93).

[6]

**Stenograma întocmită de Paul Otto Schmidt, la 10.VIII.1941,
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu,
Berdicev (Ucraina), 6 august 1941**

Berlin, 10 august 1941

Führerul a înmânat, personal, Generalului Antonescu Crucea de Cavaler, în prezența feldmareșalilor Keitel și von Rundstedt, a Generalului Jodl și a colaboratorilor lor. Antonescu a fost însoțit de șeful său de Stat Major¹⁹⁰ și un aghiotant.

Înainte de înmânarea decorației, Führerul a declarat că, în urmă cu un an, când a decis să acorde României garanții de inviolabilitate a frontierelor, a fost conștient că această măsură, ca și celelalte care au urmat mai târziu, va determina Rusia, mai devreme sau mai târziu, să devină inamicul implacabil al Germaniei. În cursul ulterior al evenimentelor, Rusia a făcut, apoi, tot mai multe încercări de șantaj, așa că el (Führerul) a trebuit să se hotărască pentru a acționa rapid, ca să o ia înaintea inamicului, care, așa cum știm acum, era incredibil de bine înarmat. În legătură cu asta, el (Führerul) a întrebat România ce atitudine ar dori să adopte. Faptul că această țară luptă astăzi de partea Germaniei, după ce a depășit criza internă, într-o perioadă scurtă, se datorează exclusiv Generalului Antonescu, al cărui curaj, hotărâre, devotament și voință de a munci au reprezentat valori ce nu pot fi măsurate cu exactitate, dar care au avut o extraordinară influență în desfășurarea evenimentelor. Încă de la început Antonescu a avut încrederea personală a Führerului.

¹⁸⁹ În continuare, se va cita: *DGFP*.

¹⁹⁰ Generalul Alexandru Ioanițiu.

De când armele au început să vorbească, Generalul a arătat curaj și calitate de conducător. Fără ezitare, el s-a plasat imediat de partea Germaniei și în scurta perioadă de când conduce România a realiza lucruri extraordinare. În aceste condiții, este o plăcere și o mare satisfacție pentru Führer să știe că unități germane sunt, de asemenea, sub comanda Generalului Antonescu¹⁹¹.

Paul Otto Schmidt,
interpretul unei reuniuni Adolf Hitler – Philippe Pétain

Eliberarea Basarabiei reprezintă primul succes pentru Antonescu și el (Führerul) vrea să folosească această ocazie pentru a conferi Generalului Antonescu decorația prin care națiunea germană răsplătește curajul, eroismul și calitățile de conducere ale oamenilor ei.

Generalul Antonescu a mulțumit în modul cel mai sincer pentru atitudinea înțelegătoare pe care Führerul a arătat-o întotdeauna față de el. Acceptă cu bucurie decorația în numele Armatei Române și al poporului român. În felul acesta, el repetă asigurarea pe care i-a dat-o deja Führerului la prima întâlnire cu el, și anume că Germania poate conta fără rezerve pe poporul român, pentru că, la urma urmelor, nu Generalul Antonescu singur a mers cu Germania; în spatele lui s-a aflat întregul popor. Germania poate avea încredere și în viitor în viteaza și onesta națiune română. România se simte onorată că poate lupta împotriva dușmanului comun alături de Germania și, astfel, să-și contribuie la apărarea civilizației.

Apoi, Führerul a conferit Generalului Antonescu Crucea de Cavaler, precum și Crucea de Fier, clasa I și a II-a.

Într-o scurtă convorbire, în prezența Feldmareșalului Keitel și a colonelului Schmudt, care a urmat conferirii decorației, Führerul a declarat că clarificarea rapidă a relațiilor cu Rusia a fost foarte importantă. La începutul lui iunie el a avut convingerea că orice alt efort pentru a ajunge la o astfel de clarificare era tratat de ruși într-o manieră de tergiversare, astfel încât conflictul inevitabil putea numai să fie amânat pentru cel mult una sau două luni. În felul

¹⁹¹ Referire la Grupul Antonescu (Armatele 3 și 4 Române, Armata 11 Germană).

acesta, el s-ar fi declanșat într-o perioadă nefavorabilă pentru Germania, întrucât după mijlocul lunii august și începutul lunii septembrie era dificil, din cauza vremii, să se înceapă o operațiune militară împotriva Rusiei¹⁹².

După lungi deliberări și după o examinare profundă a propriei sale conștiințe, el (Führerul) a ajuns la convingerea că lupta era iminentă. El mulțumește României pentru că și-a dat seama imediat care este situația în ceea ce o privește și nu a făcut nici un fel de dificultăți.

Problemele care trebuie să fie rezolvate sunt aceleași ca la începutul campaniei, adică mai întâi distrugerea forței vii a inamicului și, apoi, distrugerea sau capturarea centrelor industriale puternice și a bazelor de materii prime ale Rusiei. În ceea ce privește prima chestiune, adică distrugerea forței vii a dușmanului, rușii înșiși au răspuns în maniera în care Führerul sperase întotdeauna, aproape sigur, fără însă a avea o certitudine. Ei au acceptat lupta în apropierea frontierei. Ținând seama de concentrarea extraordinară a forțelor lor, probabil că nu le-a mai rămas nimic altceva de făcut, întrucât o retragere a unor mase puternic concentrate nu mai era posibilă. În felul acesta, cea mai mare parte a armatei a suferit o înfrângere zdrobitoare, fiind făcută fie prizonieră, fie alungată. Numai resturi ale acestora au reușit să stabilească un nou front. Acestea însă sunt deja forțe de calitate mai slabă.

Rezultatele înaintării germane pot fi apreciate după numărul prizonierilor și mărimea prăzii: 900 000 prizonieri, 10 000 avioane, 13 000 tancuri, 10 400 tunuri și au fost capturate cantități considerabile de alte materiale. Întrucât, conform experienței războiului mondial, sunt cel puțin doi răniți la un prizonier, și rușii au luptat de data asta cu un fanatism deosebit, s-ar putea presupune că au fost scoși din luptă 3 până la 4 milioane de soldați ruși. Că rușii au suferit pierderi grele este indicat și de faptul că au fost combinate unele unități. În ceea ce privește al doilea obiectiv, anume ocuparea sau distrugerea centrelor

¹⁹² Chiar și așa, față de programarea inițială a *Operațiunii „Barbarossa”*, cel mai târziu la data de 1 mai 1941, atacul contra U.R.S.S. a fost amânat din cauza conflictului din Balcani, astfel că, ulterior, săptămânile pierdute au fost luate în calcul pentru a explica eșecul din fața Moscovei (decembrie 1941) și – probabil – al întregii campanii din Est!

industriale sau a bazelor de materii prime, el (Führerul) speră ca luna viitoare să fie posibilă ocuparea Leningradului, cu centrul său industrial, regiunile mineraliere din sudul Ucrainei, zona industrială din jurul Harkovului și zona industrială a Moscovei. El speră să atingă aceste obiective înainte de începerea vremii nefavorabile.

Führerul a apreciat că următorul obiectiv major este atacarea Leningradului, care poate să înceapă peste două zile, îndreptarea unor „bucle” care mai persistă încă pe linia frontului și distrugerea unităților care sunt încercuite în „pungi”. În continuare, trebuie să se înainteze în sud spre zonele mineraliere și, în final, ca ultimă operațiune, trebuie luată Moscova.

Chiar dacă s-ar fi obținut rezultate mai mari decât cel care au fost obținute acum, n-ar fi fost totuși posibilă o înaintare mai rapidă, din cauză că nu s-ar fi putut asigura aprovizionarea. În aceste condiții, a fost un succes pentru Germania că, practic, ea a putut să repună în funcțiune întreaga rețea de căi ferate în teritoriul ocupat, în parte cu material rulant rusesc, dar și cu material rulant german, după schimbarea ecartamentului. În toate condițiile însă aprovizionarea trebuie asigurată înainte de începerea următoarei înaintări, dacă nu se dorește repetarea aceleiași erori pe care a făcut-o o altă binecunoscută personalitate¹⁹³ în timpul acțiunilor împotriva Rusiei.

În continuare, Führerul a discutat cu Antonescu unele probleme strategice, precum modul de acțiune în Ucraina, în special cu privire la posibilitatea de a împinge forțele rusești din sudul Ucrainei într-o „pungă”, încercuită de câteva divizii de tancuri.

Antonescu a confirmat această posibilitate și a explicat, cu ajutorul hărții, planurile pe care le are în ceea ce privește Grupul de Armate aflat sub comanda sa. El a menționat, în acest sens, că în zona în care acționează el a lichidat toate punctele de rezistență în două săptămâni; și a insistat, în mod repetat, că, după lichidarea diverselor „pungi”, acolo se află concentrate prea multe trupe, astfel că poate exista pericolul unor dificultăți în aprovizionare. El a sugerat ca în primul rând diviziile italiene, care au fost aduse acum, să fie deplasate mai departe spre nord, ca să poată fi astfel prevenită aglomerarea de trupe.

Führerul a răspuns că au fost deja date ordinele necesare pentru deplasarea italienilor și pentru direcționarea generală a trupelor spre nord.

Antonescu a declarat, în continuare, că vrea să ocupe în sud nu numai Odessa, ci și Sevastopolul și Crimeea, ca să cuprindă astfel și bazele aeriene ale rușilor de pe care aviația acestora, cu noile lor bombardiere ce au o viteză de 500 km, bombardează Constanța.

Cu ajutorul hărții, Antonescu a prezentat mai departe planurile sale privind înaintarea în Ucraina spre est și sud a trupelor pe care le comandă, fără

¹⁹³ Napoleon în 1812!

să prevadă totuși date precise în legătură cu aceasta. El a indicat numai prin gesturi cu mâna direcția generală de înaintare pe care o avea în vedere.

După încheierea discuției, Führerul a avut o întâlnire cu Feldmareșalul von Rundstedt, în timp ce Antonescu era informat, într-o încăpere alăturată, despre intențiile germane privind Kievul etc., de către colaboratori importanți ai Feldmareșalului von Rundstedt.

(DGFP, Series D, vol. XIII, London, HMSO, 1964, doc. nr. 188, p. 296-299;

Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets*, doc. nr. 85, p. 622-626;

Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, doc. nr. 13, p. 93-96).

[7]

**Nota întocmită de Paul Otto Schmidt, la 17 februarie 1942,
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu
din 11 februarie 1942
(Cartierul General al Führerului/„Wolfsschanze”)**

Führerul a amintit că la ultima întrevedere cu Antonescu operațiunile împotriva Rusiei se aflau în plină desfășurare. De atunci a venit o iarnă timpurie grea și a trebuit să fie luate decizii importante. Ele erau necesare nu atât din cauza influenței directe a frigului asupra trupelor, ci, într-o măsură mai mare, din cauza acțiunii temperaturii joase asupra mijloacelor de luptă și de transport (mașini de luptă, tractoare, autovehicule), ca și a efectului ei paralizant asupra circulației pe calea ferată.

La începutul lunii decembrie o operațiune de succes a trebuit să fie întreruptă pentru că temperatura scăzuse până la minus 42⁰, în aceste condiții fiind imposibilă continuarea ofensivei. Armata germană a fost nevoită să ia în considerare noi modalități pe care nu le folosisese până atunci, pentru înfăptuirea aprovizionării la temperaturi de -35 până la -40 de grade. Nu numai șinele de cale ferată, dar și garniturile de tren și locomotivele au avut foarte mult de suferit din cauza frigului. De aceea, au trebuit să fie luate măsuri severe pentru păstrarea moralului de luptă și a capacității de conducere, de care depindea soarta întregii campanii. Azi greutățile sunt depășite, iar tactica rusească de infiltrări și de îngreunare a aprovizionării a eșuat. Cu aceasta, speranța Angliei și Rusiei de a constrânge trupele germane la o retragere napoleoniană a eșuat. Armata germană stă absolut ferm pe mari sectoare ale frontului și se pregătește să închidă zonele în care se află încercuite trupe rusești, deși, natural, operațiunea aceasta se desfășoară în timpul iernii mai încet decât vara, întrucât în condițiile atmosferice de acum nu se poate înainta în medie decât 8-10 km pe zi. Primăvara va aduce cu sine libertatea totală de mișcare.

În legătură cu luptele grele de la Harkov, care au fost foarte mult stânjenite de căderile de zăpadă, Führerul a avut cuvinte de apreciere pentru

comportarea trupelor române, în special a unității de schiori și a unei divizii române.

De acum înainte trupele germane vor ocupa, în esență, linia de front scurtată, așa cum a fost prevăzut, chiar dacă în anumite locuri mai sunt de lichidat intrândurile ce mai există.

Atacul Japoniei în Pacificul de Sud, care s-a răsfrânt atât de favorabil și în alte direcții, a dus la început la o ușurare a rușilor în Siberia, care au deplasat pe frontul european diviziile ce staționau acolo. Este vorba de aproximativ 22 divizii, care, bineînțeles, tot în Siberia vor fi completate.

Führerul a subliniat că el are în vedere numai o idee și un plan: să întreprindă toate pregătirile ca, în măsura în care iarna permite, să dea deja lovituri grele rușilor și imediat ce zăpada se topește și terenul se usucă să treacă la ofensivă. Pentru aceasta, trebuie întreprinse pregătiri mari și întinse, la care trebuie să contribuie în mod esențial și românii, italienii și ungurii. Operațiunile împotriva rușilor trebuie purtate cu scopul de a înfrânge definitiv forța rusească. Nu este vorba numai de a ocupa teritoriul, ci, înainte de toate, de a se ajunge la zdrobirea și dezarmarea ultimelor unități rusești. Astăzi, armata rusă este deja foarte mult slăbită. Multe divizii sunt de fapt numai rămășițe, dar sunt aruncate în luptă din nou cu acea lipsă de considerație față de oameni specific rusească. Au fost folosite chiar formații care, de fapt, nu erau pregătite pentru luptă. Astfel, divizia 269 de infanterie germană în cele 123 atacuri cărora le-a făcut față cu bine într-un interval de cinci săptămâni a trebuit să lupte și împotriva unor trupe rusești de construcții. În aceste condiții pierderile rușilor sunt ușor de imaginat. Armata rusă de astăzi nu se poate compara cu vechile trupe rusești din vara anului 1941. Imediat ce va veni primăvara, timpul va fi din nou favorabil pentru Germania și aliații săi.

Actualmente, preocuparea Germaniei este de a menține frontul și de a echipa material armata pentru ofensivă, în așa fel ca ea să poată acționa în punctele hotărâtoare cu o superioritate zdrobitoare.

În continuare, Führerul s-a referit la experiențele din lunile trecute. S-a văzut că armamentul german, care în Europa Occidentală s-a dovedit foarte bun, în Răsărit este prea greu. Aici o ploaie de 3-4 ore imobilizează de fapt armamentul greu pentru 2-3 zile. Cu toate acestea, nu vrea să renunțe la armamentul german; căci știe că acesta a repurtat victorii unice în vest, iar pe un sistem de șosele bun se comportă excelent. Datorită greutateii, el nu este potrivit pentru câmpia rusă fără drumuri.

A doua învățătură a fost în domeniul tancurilor și al apărării antitanc, care a fost aplicată la noul model. Noile tancuri sunt astfel echipate că ele ar putea fi caracterizate ca distrugătoare de tancuri, în timp ce apărarea antitanc, prin descoperirea epocală a unei noi arme, a devenit extraordinar de eficientă. A treia învățătură a fost în legătură cu transportul. Mijloacele de transport germane sunt, în Germania însăși și într-un grad și mai înalt în Prusia Orientală, rezistente la frig. Dar și aici, luând ca bază experiențele din Rusia, au fost introduse inovații, înainte de toate, motorul cu răcirea cu aer, iar la calea ferată, locomotivele cu tender suplimentar și o mantelare deosebită, așa că pentru iarna viitoare sunt excluse surprize de genul celor din acest an.

La remarca lui Antonescu că el speră, totuși, că până la iarna viitoare războiul se va încheia cu succes, Führerul a răspuns că în orice caz el se pregătește pentru toate posibilitățile, inclusiv pentru o nouă campanie de iarnă. Războiul se apropie de sfârșit mai degrabă în est, decât în vest. Situația Angliei este în actualele circumstanțe deosebit de nesigură. Marele plan al unei debarcări în Norvegia nu mai este ușor de realizat de către englezi, întrucât aceștia în situația actuală nu mai știu încotro să-și îndrepte forțele disponibile: spre Norvegia, spre Africa de Nord sau spre India, Australia sau Noua Zeelandă. Întrucât războiul a căpătat un caracter mondial, greutățile pentru Anglia se amplifică de la o zi la alta. Se poate astfel imagina că Anglia nu va reuși, cu mijloacele de transport disponibile, să ia măsuri de apărare peste tot unde acestea sunt necesare.

În ceea ce privește Rusia, nu este sigur dacă și după înfrângerea armatei ruse regulate nu va continua încă mult timp, dincolo de Ural, un război de partizani. În acest caz se vor forma 50-60 divizii din cele mai bune trupe, care vor lupta ani de zile împotriva restului armatei ruse dincolo de Ural și în Orientul îndepărtat.

Antonescu a mulțumit Führerului pentru expunerea asupra situației din Europa, din lume și de pe frontul rusesc. Problemele europene pot fi rezolvate definitiv numai dacă rușii sunt înfrânți. De aceea, sarcina cea mai stringentă este înfrângerea rușilor, care reprezintă din punct de vedere militar, cât și social cel mai mare pericol nu numai pentru popoarele statelor europene, ci și pentru civilizația europeană.

Trecând la situația de pe frontul rusesc, Antonescu a subliniat că aceasta nu l-a speriat niciodată. Orice specialist putea să spună dinainte că rușii vor folosi iarna pentru a face greutăți, chiar mari greutăți, armatelor germane și aliate, cum a fost cazul de fapt și până acum.

Führerul a arătat că dintr-o cuvântare a lui Timoșenko reiese că acesta vede unica salvare a Rusiei într-o campanie de iarnă cu ajutorul trupelor siberiene și din Ural și cu folosirea cavaleriei, prin care el vrea să-i amenințe pe germani printr-o nouă tactică operativă neobișnuită de infiltrare și să-i oblige la o retragere în decursul căreia aceștia să piardă materialul și armamentul lor greu. În mod sigur, Timoșenko crede că în acest fel el poate să provoace pentru a doua oară o catastrofă napoleoniană. Au fost poate luni în care se părea că acest plan are șanse de reușită, dacă armata germană nu și-ar fi revenit și nu ar fi ieșit din starea de demoralizare în care se găsea, după ce el (Führerul) a preluat conducerea, deoarece unii comandanți militari nu erau la înălțimea situației.

Antonescu a răspuns că el întoarce în fiecare dimineață filele calendarului cu aceeași bucurie ca a Führerului și constată că primăvara s-a mai apropiat cu o zi. El este convins că armata rusă nu mai prezintă o forță reală și se va afunda în haos, dacă în primăvară frontul ei este atacat energic.

Este regretabil că în toamnă nu s-a reușit să se pună mâna pe cele patru linii de cale ferată de la Moscova spre Caucaz și pe linia Moscova-Leningrad. Dacă s-ar pătrunde în zona Orel, atunci s-ar putea paraliza aprovizionarea rușilor, în special cu material englez și american, peste Caucaz.

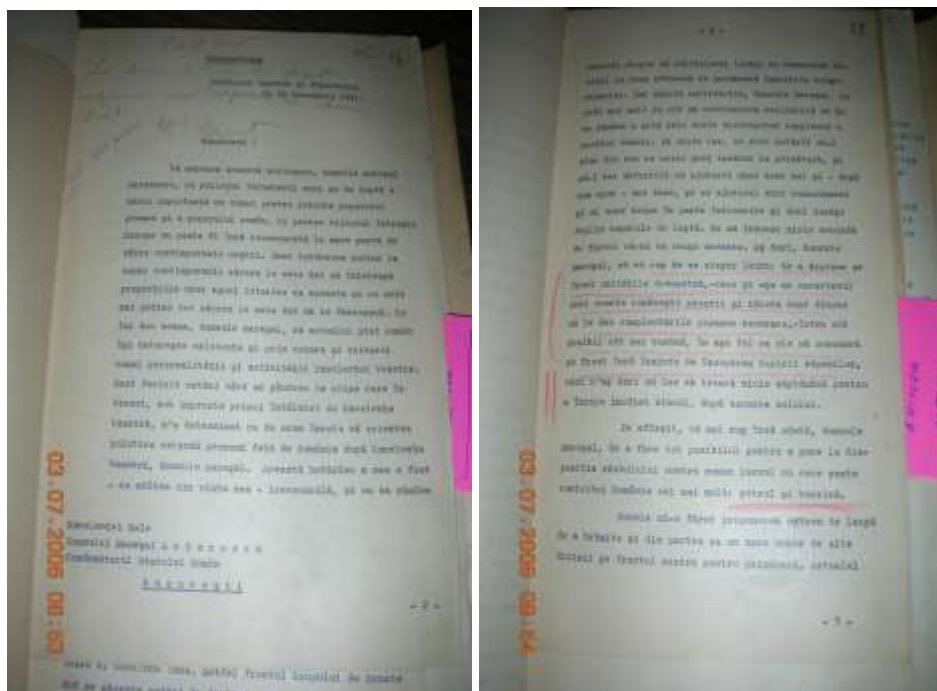
În rezumat, Antonescu a declarat că, în ceea ce privește sfârșitul războiului, el este la fel de liniștit ca în prima zi. Are încredere deplină într-o victorie germană și speră ca aceasta să se producă cât mai curând posibil, pentru ca în felul acesta să se deschidă calea pentru rezolvarea problemelor europene și mondiale.

În acest moment i s-a înmănat Führerului comunicarea despre căderea portului Singapore. El i-a dat-o mai departe lui Antonescu cu cuvintele că îi comunică o veste îmbucurătoare – și în același timp tristă – despre căderea, recent comunicată, a portului Singapore.

Antonescu a observat că japonezii folosesc o șansă unică în istoria rasei galbene și ei culeg în Asia de răsărit, ca și în mările sudului fructele coapte ale acestei situații unice.

Revenind la situația Rusiei, Antonescu s-a referit la minciunile împotriva României și a propriei sale persoane puse în circulație de partea rusă și engleză. El are „privilegiul” de a fi unul dintre oamenii de stat cei mai atacați de Londra și Moscova. Încă o dată el își exprimă convingerea privind victoria sigură asupra rușilor, pe care, de altfel, o împărtășește și poporul român. Trebuie să se facă acum un ultim efort, întrucât, dacă rușii s-ar afla la răsărit de Volga, n-ar mai putea să se reorganizeze. Le-ar lipsi atunci atât mijloacele de transport, cât și baza de aprovizionare pentru popor și armată. El este sigur că în primăvară și în vară se vor arăta urmările înfrângerilor anterioare ale rușilor, printr-o dezorganizare de-a dreptul catastrofală a hinterlandului lor, dezorganizare care, printr-o retragere masivă pripită, ar conduce la un adevărat haos și la o catastrofă în aprovizionare, precum și la epidemii, în cursul cărora rușii vor pierde probabil 20 milioane de oameni. De aceea, așa cum s-a mai spus, acum trebuie făcut un ultim efort din partea Germaniei și a aliaților ei, așa că soarta lui

Timoșenko și Stalin este hotărâtă. În scrisoarea pe care a transmis-o Führerului prin maiorul Engel, el a dat deja asigurarea, pe care vrea s-o repete acum, că România stă la dispoziția Reichului german cu toate resursele sale militare și economice.

Cartierul General German, 29 decembrie 1941:
Adolf Hitler îi scrie Mareșalului Antonescu solicitându-i
sprijin pentru Războiul din Est, în primul rând petrol și benzină

Dacă războiul durează mai mult, vor rezulta iarăși noi greutăți. De aceea, el speră ca, la scurt timp după încheierea războiului pe frontul rusesc, armata germană să poată să se îndrepte contra englezilor. Efortului american de război nu-i acordă o importanță hotărâtoare, în ciuda sumelor uriașe cheltuite în acest scop. S-ar putea, ce-i drept, strânge relativ repede materiale și oameni pentru o armată, însă un corp de ofițeri de elită, comandanți de regimente, generali de divizie sau conducători de corpuri de armată nu se scot din pământ. Pentru aceasta trebuie să existe o lungă tradiție. Din dolari în nici un caz nu se poate pune pe picioare o armată. De când japonezii au învins forța navală americană în maniera în care au făcut-o, el nu-și mai face nici o grijă în ceea ce privește o amenințare din partea americană.

După ce a vorbit până acum într-o anumită măsură ca european, el ar vrea acum să adauge câteva observații ca român, ca acela care este răspunzător în fața poporului român. În calitate de conducător al poporului român, el știe, ca și acesta, că țara sa joacă numai un rol modest în raport cu dimensiunea uriașă a

evenimentelor și, în comparație cu ceea ce face Germania, are numai o contribuție restrânsă la eliberarea și instaurarea noii ordini în Europa. Cu toate acestea, speră că în noua ordine europeană care se dezvoltă României i se va acorda locul pe care îl merită de drept.

Antonescu a început, apoi, să vorbească despre trecutul foarte apropiat, prezentând modul cum a preluat conducerea țării după lovitura de stat de la 6 septembrie 1940 împotriva lui Carol al II-lea. Atunci, România suferise grele pierderi teritoriale și, ca urmare a proastei gospodării a regimului precedent, era ruinată. La realizarea loviturii de stat, el (Antonescu) a spus de la început că România trebuie să ducă o politică externă complet nouă. Împreună cu Minai Antonescu, el a avut curajul să se pronunțe pentru o politică germană, deși atunci întregul popor român, sub impresia Dictatului de la Viena, a tratatului de la Craiova și a ultimatumului lui Molotov avea o atitudine antigermană, întrucât toate pierderile teritoriale erau puse în legătură cu acțiunea Axei. El a explicat totuși poporului român că este necesară o politică alături de Germania și că este convins că poporul român a fost pedepsit din cauza greșelilor unui regim incapabil, dar că, în final, i se vor acorda locul și drepturile care i se cuvin. În continuare, Antonescu a arătat că această politică a fost aprobată și întărită de întregul popor român prin două plebiscite, la primul fiind numai 24 000 voturi împotriva și 350 000 abțineri, iar la cel de-al doilea numai 100 voturi contra și 150 000 abțineri. Cu alte cuvinte, aceasta înseamnă că poporul român urmează în unanimitate politica lui Antonescu alături de Germania. În ciuda greutăților pe care le-au adus cu sine schimbarea regimului, cutremurul de pământ, criza economică din anul 1940 și lupta împotriva Legiunii, în întreaga perioadă s-a realizat reconstrucția armatei.

Apoi, au urmat manifestări ale unor oameni ce ocupă în cadrul Axei poziții înalte, care au zdruncinat încrederea de care el se bucură în România. El (Antonescu) nu vrea să se plângă, dar îl roagă pe Führer pur și simplu să înțeleagă situația sa. El a spus poporului român că, dacă îl urmează în liniște, toate drepturile sale vor fi restabilite în cazul unei victorii complete. Ca european, el a înțeles pe deplin că în condițiile de atunci Germania avea nevoie de liniște în Balcani și de asigurarea aprovizionării cu petrol și de aceea a luat anumite hotărâri.

Manifestațiile care au avut loc în ianuarie la Budapesta au căzut ca o bombă la București, în special referirea la declarația, după care toate forțele Axei, ceea ce înseamnă inclusiv ale României, luptă împotriva Angliei și Americii și pentru revizuirea tratatelor și granițelor. În afară de aceasta, la Budapesta s-a declarat că Germania este bucuroasă că s-a făcut dreptate Ungariei și s-a făcut din nou referire la declarația de la München. Aceste declarații, a continuat Antonescu puțin iritat, au provocat o explozie din partea opoziției din România, care a arătat poporului că mareșalul Antonescu ar fi un trădător al țării dacă el pledează pentru revizuirea granițelor în sensul Axei. Aceste cuvinte au strâns la un loc pe liberali, pe oamenii lui Maniu și pe comuniști.

Antonescu a subliniat că, spre deosebire de Ungaria, el nu a făcut niciodată uz de declarațiile oficiale pe care Führerul și ministrul de Externe al Reichului i le-au făcut în vizitele sale oficiale. Astfel, el nu a vorbit niciodată deschis că Führerul i-a spus la Viena că încă nu s-au scris ultimele pagini ale istoriei României. Tot atât de puțin s-a folosit el în scopuri politice de toastul ministrului de Externe al Reichului privind „la Grande Roumanie”, întrucât prin indiscreții de acest gen ar fi putut apărea complicații, care ar fi dăunat efortului de război comun și colaborării armonioase. Poporul roman nu știe deci ce i s-a spus lui (Antonescu) la Roma și Berlin despre situația viitoare a României și de aceea este atât de sensibil față de cunoscutele manifestări ungare de la Budapesta.

Antonescu a declarat că scopul urmărit de el este să salveze România, în răsărit să câștige garanțiile necesare împotriva dușmanului slav și să aștepte liniștit sfârșitul războiului, cu credința în spiritul de dreptate al Führerului, care, ca mare patriot, în mod sigur înțelege că patria se apără.

Acum poporul român urmărește cu mare atenție orice declarație sau manifestare a oamenilor de stat din Berlin și Roma.

În timp ce poporul român s-a arătat gata să-și jertfească tot petrolul și recolta, chiar cu prețul reducerii rației sale de pâine și renunțării la propriile rezerve, în așa fel încât, parțial, chiar industria suferă din cauza lipsei de păcură și în timp ce el s-a declarat gata să crească producția de petrol până la punctul de epuizare, poporul român este permanent amenințat de Ungaria. În același timp însă, Ungaria este obiectul unor atenții deosebite din partea oamenilor de stat ai „țărilor Axei”. În aceste condiții, Führerul poate înțelege în ce stare sufletească se află România. El (Antonescu) se întreabă ce interese are Axa și în special Germania să slăbească poziția lui Antonescu, fără ca prin aceasta să fie întărită cu ceva poziția lui Bárdossy; căci aceasta, în general, nu are nici un ecou în România. Poporul român pretinde că Ungaria trebuie să-și preia partea sa la efortul comun de război, ori să suporte consecințele. El (Antonescu) și-a dat cuvântul să pună la dispoziție întreaga sa armată și își va ține cuvântul. El ar

putea să mobilizeze și mai multe trupe, dacă ar fi necesar și să trimită pe front un milion de oameni. Fără îndoială, ar fi necesar un anumit ajutor din partea Germaniei pentru echiparea acestei armate cu material de război. România are nevoie însă pentru aceasta de asigurarea că Ungaria nici în timpul războiului, nici după nu va avea în nici un fel o poziție avantajoasă. Antonescu a înmănat apoi Führerului un Memorandum în limba germană, în care prezintă toată această succesiune de idei și îl roagă pe Führer, dacă poate să ia cunoștință, pe scurt, de conținutul lui. Nu vreau să mă laud, a declarat în continuare Antonescu, dar trebuie totuși să arăt că România a cheltuit până acum pentru războiul comun 200 miliarde lei și a mobilizat 700 000 oameni. Pierderile românești se cifrează la 54 000 ofițeri = 25% din corpul ofițeresc și 130 000 soldați = 23% din efective. Cu armata română reînarmată și cu efectivele completate, el (Antonescu) se pune la dispoziția Führerului oricând și este gata să mășăluiască până în Caucaz și în Ural.

În continuare, el a adus din nou vorba de neliniștea pe care o trezește în România atitudinea Ungariei și Bulgariei. El s-a referit, în special, la un articol al lui Bárdossy și la o declarație a șefului Marelui Stat Major al armatei ungare, după care trebuie să fie împiedicată repetarea evenimentelor din 1918 prin pregătirea unei armate ungare de 300 000 de oameni. Ce înseamnă asta? Ungaria face astfel aluzie la o nouă revoluție? În acest caz este cea mai mare prostie dacă Ungaria crede că ar putea să mențină ordinea. Fiindcă în această privință Ungaria este atât din punct de vedere militar, cât și social unul dintre cei mai slabi factori.

Führerul a pus ca explicațiile precedente, ca și cele următoare să-i fie traduse numai parțial în germană. El i-a răspuns lui Antonescu că a putut să-i înțeleagă ideile din textul francez și a declarat că atunci când Germania și Italia au luat hotărârea de arbitraj de la Viena, nici una dintre cele două națiuni nu era încântată de aceasta. Dimpotrivă, regele României s-a adresat Führerului cu rugămintea ca într-o situație critică Germania să-și impună influența pentru a preveni o situație catastrofală pentru România. Cauzele acestei catastrofe se aflau în politica de asistență britanică în care intrase România. România însăși este răspunzătoare pentru aceste greutăți.

Anglia a încercat să creeze o coaliție cu Rusia și alte țări împotriva Germaniei, afirmând că Germania ar vrea să anexeze țările baltice. Desigur, aceasta era o minciună sfruntată. De asemenea, s-a afirmat că Germania ar vrea să cuprindă Finlanda; era o minciună prostescă. După alte afirmații, Germania ar fi avut intenții cu privire la Basarabia. Era absurd. În toate cazurile, Anglia a încercat, pe baza acestor afirmații false, să pună pe picioare o coaliție europeană împotriva Germaniei, în care să includă în special Rusia. Germania a declarat în mod sincer, încă înainte de războiul din vest și din Norvegia, că toate aceste afirmații sunt inexacte și guvernul britanic cunoștea foarte bine aceasta.

Când ministrul de Externe al Reichului a plecat la Moscova, el le-a explicat rușilor că toate afirmațiile englezilor referitoare la teritoriile amintite erau lipsite de orice bază. Dacă Germania nu ar fi avut atunci această atitudine

față de Rusia, ea s-ar fi complicat încă din anii 1939 și 1940 cu un al doilea front, împotriva Franței și Angliei în vest și a Rusiei în est. Acest război pe două fronturi ar fi dus la zdrobirea Germaniei și aceasta ar fi atras după sine și distrugerea României, Ungariei, Bulgariei, statelor baltice și Finlandei, căci dacă Germania nu era în situația de a se opune acestor dușmani, în mod sigur, restul statelor ar fi fost înlăturate de aceștia.

Atitudinea regelui român în perioada următoare a fost atât de revoltătoare, că el însuși la întrevvedere cu Führerul a făcut acestuia propunerea să anexeze Slovacia și Rusia Carpatică și să se construiască prin acest teritoriu o autostradă și o cale ferată cu scopul de a stabili o legătură directă între Germania și România. El (Führerul) i-a declarat atunci regelui român că nu are nici un interes în acest proiect. Totuși, regele a acceptat varianta engleză, după care România și Basarabia, chipurile, ar fi fost amenințate de Germania și a primit garanția britanică. După aceasta, a urmat declarația guvernului Reichului, în care toate aceste ipoteze erau respinse ca minciuni și s-a observat un dezinteres al Reichului pentru aceste regiuni.

Ca urmare, a izbucnit apoi criza privind România, în cursul căreia regele s-a adresat Führerului cu rugămintea ca Germania și Italia să-i acorde ajutor împotriva Rusiei, Ungariei și Bulgariei. Întrucât înaintea războiului cu Franța Germania nu avea nici un fel de trupe în România și armata română, la rândul ei, dispunea de forțe slabe, singura cale pentru aplanarea unui conflict era un arbitraj între România, Ungaria și Bulgaria. Acest arbitraj a fost primit cu multă răceală la Budapesta și București, dar la Moscova, din cauza garanției germane pentru România, Reichul a apărut ca un dușman al Rusiei. Europa ajunsese la un punct crucial. Acum este vorba dacă bolșevismul va fi sau nu înfrânt. Dacă reușim să-l înfrângem și dacă popoarele legate prin arbitrajul de la Viena îl resping, nimeni nu ne împiedică s-o facem. Acum, pentru ambele părți, indiferent dacă una ar fi învingătoare, iar alta învinsă, un conflict între ele ar atrage după sine cele mai grele urmări. Pe moment nu se poate face nimic mai bun, decât să se evite de către fiecare parte, în orice condiții, o explozie.

Vizita ministrului de Externe al Reichului la Budapesta a obligat Ungaria la o contribuție de sânge mai mare și s-a potrivit ca altfel să se întărească poziția lui Antonescu. Intenția ministrului de Externe al Reichului și a feldmareșalului Keitel de a atrage mai puternic Ungaria a reușit. Ungaria va pune mai multe forțe la dispoziție pentru lupta comună. Antonescu a răspuns că explicațiile Führerului sunt extrem de logice. Totuși, Führerul nu poate să condamne un popor numai pentru că a avut odată un rege incapabil, care mai era și prizonierul intereselor evreiești. Carol nu a făcut politica poporului român, el a urmat linia ordonată de Londra și Paris și numai pe marginea prăpastiei el (Antonescu) a reușit să salveze poporul și să-l doboare pe rege, care avea tot poporul împotriva lui. De atunci poporul român și-a dovedit deja calitățile. El nu a optat pentru Axă din oportunism politic, ci pentru că interesele sale sunt legate de Germania și împărtășește aceeași concepție filozofică despre lume. Poporul român stă

neclintit în încheștarea de pe câmpurile de luptă cu speranța unui tratament drept după război.

În continuare, Antonescu a trecut în revistă încă o dată jertfele României: el a vorbit de 40 000 morți, din care 2 000 sunt ofițeri, și de 110 000 răniți, de pericolul inflaționist, de emisiunea statului în valoare totală de 34 000 000 lei, de producția totală de 5 300 000 tone de petrol, din care 3 900 000 tone au fost exportate în țările Axei, și a afirmat că 80% din totalul exportului de petrol a fost dat Germaniei și țărilor Axei. De asemenea, 90% din comerțul exterior se derulează pe această direcție. Din cauza cumpărăturilor masive România s-a golit de mărfuri. Poporul este gata de orice jertfă, pentru a obține victoria pe front împotriva rușilor; căci el știe că este vorba de o luptă pe viață și pe moarte. În acest timp Ungaria refuză. În producția de petrol n-a realizat nimic, atât în ceea ce privește producția, cât și rezervele. O situație similară este în colaborarea militară.

În plus, Ungaria ofensează permanent România. În timpul luptelor grele pentru Odessa, radio Budapesta a făcut în fiecare zi propagandă împotriva armatei române și a lui Antonescu. Din păcate, o parte din această propagandă a fost reluată de Roma. Faptul că Ungaria este reținută în coparticiparea sa la război îngrijorează serios România, în ceea ce privește perioada de după război, cu atât mai mult cu cât nici Bulgaria nu a fost atinsă de război. Führerul a răspuns că el nu poate să fie de acord cu concluzia lui Antonescu, conform căreia Ungaria și Bulgaria ar rămâne după război complet intacte, atât din punct de vedere material, cât și uman. El va face tot ceea ce stă în puterea lui (Führerului) pentru ca Ungaria să participe la război, altfel decât până acum. Bulgariei i s-a cerut pur și simplu să ocupe temporar anumite teritorii din Serbia ca să le pacifice, pentru ca diviziile germane de acolo să fie retrase și să fie angajate în luptele din Rusia.

În desfășurarea în continuare a convorbirii, Führerul a exprimat lui Antonescu înalta sa apreciere pentru marile realizări ale României și pentru jertfele aduse de populația sa și a declarat că scopul lui este să obțină o mai puternică participare prin jertfe de sânge și materiale, în special în domeniul petrolului, din partea Ungariei.

Nu se poate accepta ca o țară să se menajeze și numai alții să facă jertfe. Scopul lui (Führerului) este de a obliga Ungaria să-și aducă partea sa de jertfe și nu să stea deoparte, inactivă.

În încheierea acestei întrevederi, Führerul și mareșalul Antonescu s-au angajat într-o discuție deschisă de o prezentare a situației de pe frontul de răsarit făcută de generalul Jodl.

În final, s-a servit o gustare în cerc restrâns.

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 44-57; traducere – Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 111-122).

**11 februarie 1942, Cartierul General al Führerului/"Wolfsschanze",
întrevederea Adolf Hitler – Ion Antonescu
potrivit notei dictată a doua zi de Mareșal colonelului Radu Davidescu,
Șeful Cabinetului Militar**

EXTRAS
DIN DOSARUL VIZITA DOMNULUI MAREȘAL ANTONESCU
LA FÜHRERUL ADOLF HITLER

CONVERSAȚIA
dintre Domnul Mareșal Antonescu și Führerul

Conversația a durat 2½ ore înainte de dejun
Conversația a durat 1½ oră după dejun

Führerul a început cu expunerea generală asupra frontului de Est, arătând cum vede situația în ansamblu, lăsând destul de clar să iasă în relief că au fost lucruri neprevăzute la timp, că unele defecțiuni ale comandanților sau chiar ale soldaților l-a obligat să ia comanda și măsuri drastice în acord cu situația.

S-a găsit un ordin al lui Timoșenko în care se spunea ca să nu se facă nici un menajament în oameni, să se pătrundă adânc în spatele frontului pentru a distruge depozitele, centrele de transmisiuni spre a determina astfel retragerea întregului front și repeta 1812.

Ca răspuns la această tactică, a dispus: oricine și oriunde pătrunde, să nu părăsească frontul ci să dea lupta; cine părăsește frontul să fie sancționat cât mai sever. Datorită acestor dispozițiuni ruse și germane s-au creat situații tactice și strategice paradoxale dar desigur că cu toate pierderile, s-a răsturnat tactica lui Timoșenko căci în prezent frontul ține destul de bine și nu vede nici un pericol, din contră rușii uzează total și barbar toate forțele încă disponibile.

A doua parte a expunerii: iarna a fost un foarte mare adversar al tuturor mijloacelor noastre de la avion la tanc și servicii. Mijloacele grele care au dat succese în altă parte, aici în frig și zăpadă nu au dat nimic.

Această surpriză pentru comandamentul german a determinat la o organizare de divizii mai ușoare și să treacă de la moto la hipo pentru a putea să ducă pe acest teatru, operațiunile de terminare.

În privința operațiunilor viitoare: planuri în curs; se pregătesc acțiuni, sunt mari rezerve, mijloace noi de luptă cu care vor da probabil trupele lupte mai bine ca la începutul campaniei. S-au perfecționat pătrunderea tunului anticar și prin organizare mobilitatea diviziei și posibilității manevriere pe teren rus.

Führerul a spus că este decis să termine în această vară, până la limita maximă, urmărirea pentru distrugerea și scoaterea din luptă definitiv a rușilor.

Ajutorul american și englez nu va fi eficace; primele înfrângeri rusești vor duce și la pierderea legăturii cu exteriorul și nimic nu mai e posibil căci au pierdut cei mai buni soldați și materiale și acum fac numai improvizații. Pătrunderile rusești vor fi oprite căci rezervele merg spre puncte vulnerabile.

Ansamblul operațiunilor mondiale: important intrarea Japoniei în acțiune care va ușura mult operațiunile militare.

Nu mi-a vorbit în nici un fel de ceilalți aliați ci de trupele române. A spus că un regiment de skiori a avut un succes considerabil iar seara mi-a spus că Div. I-a a cucerit Alexandrovska (sector Dniepetrovsck).

A vorbit de greutățile de aprovizionare germane și a întrebuințat chiar termeni aspri contra comandamentelor și comandanților germani care au dat dovadă de uzare, sau acte de neîncredere ceea ce a determinat măsuri drastice contra lor și acum situația este considerabil ameliorată și chiar soldații care au avut aerul că se clătinau, s-au călit și și-au dat seama că acțiunea din spate nu prezintă un mare pericol și nu se mai intimidează ci rămân pe loc (deci cazuri de defecțiune pentru comandamente și pentru soldați).

Nu a făcut nici o indiscreție în privința planurilor de operații pe alte teatre de operațiuni.

A admirat și adus elogii comandanților și armatei japoneze, dovedind cu această ocazie că este o armată de primul ordin capabilă de cele mai mari surprize.

Ascultând ce spunea despre Japonia, bănuiam dacă nu invidia dar cel puțin nostalgia ce i-o provoca această acțiune japoneză, care punea în umbră acțiunea lui și a armatei germane.

Mi-a mulțumit ca și altădată pentru loialitatea cu care servesc cauza comună, lăsând să înțeleg (fără a spune precis) că nu a găsit aceiași înțelegere la toți. Mi-a subliniat că România joacă un mare rol în această acțiune.

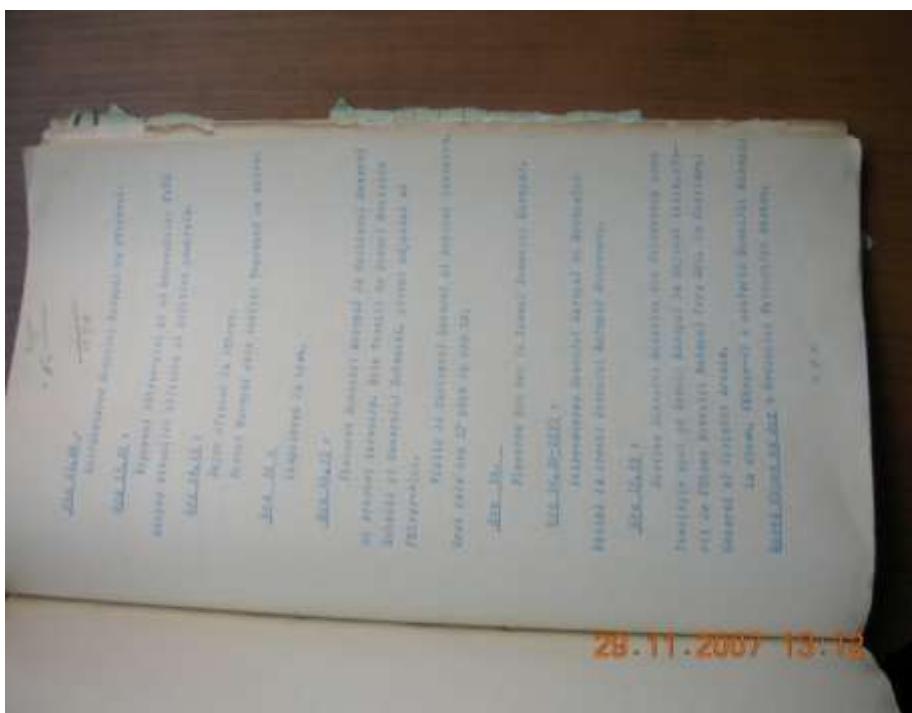
I-am arătat Führerului toate impresiile mele actuale și viitoare asupra posibilităților rusești și pe care nu le socotesc mari, datorită pierderilor suferite.

Am arătat că România este decisă să continue cu aceeași contribuție lupta începută pentru că e luptă.

Am arătat că în lupta din vara anului 1941 s-au pierdut foarte mult mulți ofițeri și soldați din cei mai bine instruiți, foarte mult material și muniții; am scos în evidență – în comparație cu alți aliați – și cantitativ și calitativ valoarea aportului român pentru lupta comună.

Am subliniat că avem la Est de Nistru mai mult de 170-180 000 oameni, valoarea a 10 mari unități, care inițial au fost duse numai pentru menținerea ordinii în Ucraina, între Nistru și Nipru; din cauza greutăților armatei germane și a necesităților operative, au fost duse și în Crimeea și la Marea de Azov la dispoziția Comandamentului german.

Am arătat că la cererea lui am răspuns că viu cu toate forțele militare odată cu armata germană; am subliniat condițiile noastre și am depus memoriul cu anexa și anexele pentru a arăta planul politic și economic.

Însemnări din *Jurnalul* Mareșalului Antonescu:
Primirea la Adolf Hitler (11 februarie 1942)

Am analizat memoriul depus și am pus două condiții:

- Ori Ungaria și Bulgaria vin cu totalitatea forțelor de luptă, altfel prezintă un pericol din cauza atitudinii șefilor militari și politici bulgari și unguri.

- Am comparat ce au făcut ei și ce am făcut noi.

- Am subliniat că Ungaria și Bulgaria au avut mari beneficii și acum Japonia în Extremul Orient, care depășesc limitele aspirațiilor.

În schimb România continuă a fi lovită chiar de aliații săi. În fraze categorice am subliniat:

- Ori vine și Ungaria la luptă

- Ori trage consecințele.

Apoi am cerut să ne dea muniții și materialul strict necesar ca: mijloace anti-car, anti aeriene, mijloace de transmisiuni și aviație.

Am arătat teama poporului român și greutatea noastră în țară pentru că Ungaria se rezervă pentru scopuri ușor de dedus pentru orice om politic cu experiență și responsabilitate istorică a situației lui.

La această expunere a mea, Führerul a răspuns că în ce privește armata română în prima fază a luptei, a spus public admirația pentru soldați, ofițeri și comandanții români; va face maximum pentru a da ce am cerut căci nimeni nu pretinde să luptăm fără muniții și ceea ce ne trebuie. Ungaria trebuie să facă și

ea acest sacrificiu ca și toți aliații pentru cauza comună. De aceea Domnul Ribbentrop și Mareșalul Keitel au fost însărcinați ca la Budapesta să vorbească tare; s-a spus ungarilor că dacă nu înțeleg și nu dau petrol, armată etc. vor trage consecințele. Ungaria s-a angajat să răspundă în mod loial.

Am întrerupt și am spus că trecutul Ungariei, acțiunea din vara 1941 precum și retragerea actuală de forțe mă fac să cred că vor trimite tot simbolic. Atunci Führerul, în accente violente, a spus că atunci vor avea de-a face cu mine vor trebui să vie pe front. Am reamintit că oamenii de Stat, în presă, în Parlament nu s-au sfiit să declare politic – după vizita Domnului Ribbentrop la Budapesta – că dacă ei merg pe câmpul de luptă vor avea întreaga Transilvanie; circulă acest zvon și aceasta demoralizează chiar pe românii de la noi. Mi-a răspuns pe cuvânt de onoare că asemenea promisiuni nu s-au făcut și nici nu se puteau face, nu corespund realității, nu s-a gândit să trădeze un aliat și nici un om de stat german nu o putea face. Este o perfidie. Mi-a spus că niciodată nu și-a călcat cuvântul, deci să nu am nici o îndoială.

Venirea Domnului Ribbentrop și declarațiile făcute ne-au demoralizat pe noi. „Pester Lloyd” a spus că „noi suntem rugați; alții cerșesc la Berlin și fac acte de supunere”, consider aceasta ca o îndrăzneală fără limită.

Acțiunea o cred rău apreciată ca și la Radio Budapesta când ei ne atacau pe noi și se laudau iar eu și soldații români eram acoperiți de insulte. Spectacol oribil dat celorlalte țări.

Bulgaria

În Bulgaria situația e alta.

A afirmat că situația Turciei nu e încă clară. Nu știe sigur dacă Turcia va rămâne neutră până la sfârșit sau va lua armele contra germanilor; constituie o enigmă pentru germani căci situația ar fi trebuit s-o determine ca să ia armele contra dușmanului, Rusia, de la care a avut suferințe mai mari decât Germania și România.

În Serbia trupele germane luate pentru a fi trimise pe frontul de Est, au fost înlocuite cu trupe bulgare și din această cauză a dat Bulgariei o parte din Serbia pentru ocupare, însă dă asigurări că Bulgaria niciodată nu va mai întreprinde vreo acțiune în contra noastră și e foarte sigur din această parte; dacă ar face ceva, și ei ca și ungurii vor plăti scump orice act contra României.

Am profitat de ocazie și am arătat Führerului punctul meu de vedere în privința Serbiei și Bulgariei și am arătat ca și în memoriu că o Bulgarie mare în care se află încă ministrul sovietic și care prin atitudinea brutală produce nemulțumiri în Balcani și provoacă situația tulbură, va putea duce la ralierea forțelor slave la acțiunea Serbiei. Acest pericol mare atât pentru România cât și pentru interesele germane în sud-estul Europei. Pe de o parte doborâm pe slavii de la Est și pe de altă parte favorizăm pe cei din Sudul și Centrul Europei. Führerul nu mi-a arătat (intenționat sau obosit) punctul său de vedere în această problemă. Seara am subliniat Führerului toate problemele române provocate de prezența trupelor și soc. germane de la noi cu tulburările aduse în viața economică a țării, probleme cunoscute. Führerul a dat ordin pentru reducerea la

maximum a trupelor din România și după ocuparea completă a Crimei și după ce va pune piciorul în Caucaz va retrage toate trupele din România; până atunci armata română nu e în stare să întrebuințeze aparatele complicate A.A.

Am cerut ca materialul A.A. să ne fie dat complet; vom instrui oamenii în Germania sau România. Mi-a răspuns că se va ocupa. Cunoaște neregulile economice semnalate și îmi dă voie să iau toate măsurile. Am spus că răniții și bolnavii pot rămâne dar am cerut să dea ordine pentru respectarea legilor țării așa cum ni s-ar cere să le respectăm noi dacă am fi al ei. Am subliniat din nou condițiunile în care particip la campania viitoare: Ungaria și completarea lipsurilor cu atât mai mult cu cât diferendul între noi și Ungaria va lichida pe calea armelor, după terminarea luptei cu rușii. N-a venit timpul. Dacă suntem slăbiți noi și ungurii întăriți nu am putea să ne luăm drepturile.

Führerul a spus: Ungaria are posibilități de înarmare foarte reduse: dacă nu vine la luptă nu primește nimic. Cât privește lichidarea diferendului cu armele, rămâne o chestiune deschisă în fața viitorului.

Am ținut să fac afirmația făcută: nu acceptăm definitiv arbitrajul de la Viena, în speranța de a obține de la el o afirmație de revedere a arbitrajului. Nici cu această ocazie nu am primit vreo speranță de la Führer.

Deoarece câștigă cel ce luptă, voi continua cu perseverență, oricare ar fi mentalitatea Germaniei, pentru a răsturna arbitrajul de la Viena chiar prin acei ce l-au făcut. Sunt sigur că voi reuși.

Vorbind din nou de cuvântarea Domnului Ribbentrop de la Budapesta, în care a amintit ca să facă Ungariei justiție, am arătat cazul făcut de presa maghiară pentru demoralizarea noastră. Pentru a nu face Germaniei o situație dificilă, nu am făcut caz de toastul Domnului Ribbentrop care a spus la banchet că ridică paharul pentru România Mare și Führerul a spus că România Mare s-a realizat. Am răspuns că pentru noi România Mare nu înseamnă slavizare spre răsărit și maghiarizare spre vest ci restabilirea blocului etnic român, existent înainte de arbitrajul de la Viena. Același lucru l-am spus și Mareșalului Goering și Domnului Ribbentrop.

Nici un om politic nu va avea curajul să spună că a renunțat la Ardeal și nici România nu poate admite pumnalul din inimă ce i-a fost înfipt la Viena. Aceasta am afirmat-o și Domnului von Killinger (în tren).

Text dictat subsemnatului de Domnul Mareșal Antonescu la 12.II.1942 – Colonel Davidescu.

(Arhiva C.N.S.A.S., fond 40 010/„Tribunalul Poporului” 1946, vol. 3, f. 256-258; J. C. Dragon, *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, III, Cannaregio/Veneția, Nagard, 1989, p. 269-252; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler*, I, p. 178-184; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 111-122).

**Cartierul General al Führerului/ „Wolfsschanze”,
textul notei întocmită de Paul Otto Schmidt la 17 februarie 1942
Pe marginea discuțiilor Adolf Hitler – Ion Antonescu
Cu prilejul întrevederii din seara de 11 februarie 1942**

După terminarea cinei, într-un cerc restrâns, Führerul avu o convorbire mai scurtă cu Antonescu, în cursul căreia acesta referindu-se la declarațiile sale anterioare, repetă cu oarecare vioiciune, cererea ca Ungaria să fie determinată să participe pe câmpul de luptă cu totalitatea forțelor ei. Dacă Ungaria va persevera în actuala ei poziție ambiguă, atunci România trebuie să ceară garanții că, mai încolo, nici Ungaria, nici Bulgaria nu vor întreprinde ceva împotriva României.

Führerul răspunse imediat că el dă această garanție în mod absolut, fiindcă ar considera cât se poate de necinstit dacă cumva drept recompensă pentru cele săvârșite de România în lupta comună să rezulte pentru această țară dezavantaje de vreun fel din partea altora. Așa ceva ar fi incompatibil cu sentimentul de onoare german și cu stima pentru aliatul român. La această luare de poziție principială, Führerul adaugă că pentru el această garanție nu este, totuși, suficientă. În afară de aceasta, este necesar ca Ungaria să participe cu întreaga putere la lupta care este și lupta ei, îndeosebi fiindcă ar fi împovărată de un număr mare de probleme sociale nerezolvate și anume Ungaria nu are voie să participe numai simbolic la luptă, ci trebuie să mobilizeze tot ce poate alcătui ca forțe armate. Cu privire la Bulgaria, Führerul arată că forțe bulgărești ar fi ocupat temporar o parte a Serbiei cu scopul de a reprima pe răsculați, divizia 113 germană, staționată temporar acolo, a fost dusa, la Harkov; vor urma și alte divizii.

Dacă el (Führerul) ar avea certitudinea absolută asupra poziției pe care o va lua Turcia odată pentru totdeauna în viitor, atunci n-ar fi problemă pentru el, ca printr-o anumită presiune, să determine Bulgaria la participarea la război. Nu e sigur însă dacă Turcia va adopta mereu o neutralitate loială și dacă Bulgaria ar fi angajată. Nu se poate ști în ce fel se va răsfrânge aurul englez, care joacă un rol în rândul deputaților turci, după cum Rusia sau Germania par a învinge. Despre un lucru îl poate însă asigura pe Antonescu, că după Război Bulgaria nu va întreprinde, în nici o împrejurare ceva împotriva României.

Antonescu mulțumi cu satisfacție vădită Führerului pentru declarația clară și neechivocă pe care a făcut-o la cererea sa.

Apoi el repetă mai pe larg temerile sale, expuse deja înainte de amiază față de atitudinea Ungariei și adaugă că aceasta va folosi orice pretext pentru a se sustrage obligației primite acum de a participa viguros la război. Antonescu merse chiar până acolo ca pe baza informațiilor primite să-l asigure pe Führer sută la sută, că și de aici încolo ungurii vor trimite numai un mic număr de trupe pe front și se vor sluji de orice pretext pentru a ocoli îndeplinirea unor promisiuni incomode.

La aceasta Führerul răspunse că asemenea metode nu le vor fi de nici un folos ungurilor. Ei și-au luat obligația unor acțiuni și trebuie să-și respecte obligațiile. În caz contrar și Germania se va simți dezlegată de obligațiile ei față de Ungaria.

În afară de aceasta ei sunt dependenți de Germania în ce privește materialele și în cazul neîndeplinirii obligațiilor luate n-ar mai primi nici un fel de livrări de materiale.

Independent de aceasta, o nerespectare a obligațiilor lor va fi privită ca un motiv de justificată neîncredere și va avea consecințele la care am făcut aluzie. De altfel, Italia este de aceeași părere.

Manfred von Killinger (1886-1944),
Ministrul Germaniei la București (1941-1944)

În continuare, el atinse situația prezenței trupelor germane pe teritoriul românesc. Convorbirea avută în după-amiaza zilei de astăzi cu generalul feldmareșal Keitel în problemele legate de aceasta ar fi mers spre clarificarea lor. Deci urmează ca totul să se aranjeze; de asemenea, criza economică își va afla sfârșitul.

În legătură cu aceasta, Führerul observă că trupele germane vor fi retrase cât de curând. E probabil ca de îndată ce situația apărării aeriene o va permite, arma aeriană să fie prima care va fi evacuată din România.

O parte a materialului ei o va lăsa României. Și răniții vor fi imediat transportați.

Aici Antonescu protestă ușor și declară că e vorba mai puțin de prezența trupelor sau și mai puțin a răniților, ci mai degrabă de cheltuielile pe care, chipurile, le cauzează.

Continuând, Führerul declară că ar retrage cu plăcere din România și forțele armate navale deoarece le-ar putea utiliza foarte bine în altă parte. Însă nu vrea să se pripească și vrea să mai aștepte până curând flota rusească va fi nimicită cu noile tipuri de torpile care urmează să intre în acțiune.

În chestiunea pusă cu privire la zăbovirea răniților pe teritoriul românesc, Antonescu sublinie încă o dată că el are mai puțin de obiectat împotriva prezenței trupelor, ci mai curând împotriva neregulilor ivite la anumite achiziționări masive făcute de foruri militare germane. El rugă ca atât organizațiile economice, cât și cele oficiale de serviciu ale trupei să fie subordonate ambasadei și subliniază că Domnul von Killinger este la curent cu toate. Îi este cunoscut și faptul, că la prețuri de 2-3 ori mai mari, 1 000 de vagoane de lână și 20 000 vagoane de cereale ar fi fost scoase pe sub mână din România și duse într-o direcție necunoscută.

În continuarea discuției, Antonescu atinse problema de politică internă. El îi mulțumi Führerului pentru măsurile energice pe care, după cum este informat, le-a luat Germania pentru a pune capăt echivocului privitor la Legiunea românească. Întregul popor român este potrivit Legiunii și-i pune pe aceeași treaptă cu comuniștii.

El (Antonescu) speră că Legiunea e foarte strict supravegheată fiindcă el consideră absolut posibil ca conspirații și ordine să ajungă din Germania pe căi ascunse, la legionarii români.

Führerul răspunse că i-a primit pe legionarii români în Germania numai în silă. Însă în împrejurările de atunci, pentru Antonescu ar fi fost mai bine ca oamenii pe care ar fi trebuit să-i condamne la moarte, să iasă din România. El îl asigură pe Antonescu că în cazul în care Horia Sima ar da cuvântul său de onoare (... rânduri ilizibile...), pe pământ german s-ar urzi comploturi împotriva unui aliat.

De altfel, nu a prețuit niciodată caracterul lui Horia Sima, în special după intermezzo-ul ciudat cu invitația la Berchtesgaden, și-l consideră neloial.

Antonescu îi mulțumi Führerului și mai aminti, în legătură cu aceasta, sprijinul pe care legionarii români l-ar fi primit din partea cetățenilor germani din România și din afara ei.

Convorbirea se încheie cu o scurtă discuție despre probleme economice, care nu aduse nimic nou față de cele spuse în convorbirea dinaintea amiezii, și Führerul îl conduse apoi pe Antonescu până la trenul său.

Berlin, 17 februarie 1942

(ss) Schmidt

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 57-61; traducere – Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler*, I, p. 185-188; Ion Calafeteanu, ed., *Români la Hitler*, p. 122-125).

**22-23 septembrie 1942, Jitomir (Ucraina) și Cartierul General
al Führerului "Werwolf" (Vinnița, Ucraina), notele dictate
de prof. Mihai Antonescu, viceprim-ministrul român,
pe marginea convorbirilor sale
cu Adolf Hitler și Joachim von Ribbentrop**

Primit de dl. von Ribbentrop la aeroportul din Jitomir, D-sa mă anunță din primul moment că, după ce voi avea convorbiri de 24 de ore împreună, voi merge împreună cu D-sa pentru ca să-l vedem pe Führerul Adolf Hitler la Cartierul său din apropiere.

Am avut o primă convorbire asupra chestiunilor militare, în special chestiunea – transporturilor în Marea Neagră și a dificultăților ivite;

Chestiunea armamentului și unele măsuri de apărare antiaeriană care urmau să fie discutate la Marele Cartier.

Am intervenit pe lângă dl. von Ribbentrop ca să se ajungă la o concentrare a trupelor noastre în mod unitar și într-o singură regiune și dacă este posibil să fie retrase din acțiunea din Caucaz, unde erau angajate, și să constituie un front, nu însă în regiunea Calmuciei și în Cotul Donului și într-o situație atât de gravă, ci în jurul Rostovului.

Dl. von Ribbentrop m-a rugat ca toate aceste chestiuni să fie discutate la Marele Cartier cu mareșalul Keitel sau cu generalul Warlimont, în care scop, după ce a ascultat expunerea mea, a însărcinat pe ambasadorul Ritter ca să meargă împreună cu dl. col. Davidescu, șeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului, care mă însoțea, și dl. general Gerstenberg, șeful Misiunii Aeriene în România, care, de asemenea, mă întovărășește, pentru a pune problema la Marele Cartier, rămânând ca apoi dl. von Ribbentrop, seara, în urma rezultatelor obținute sau nu să discute cu mine din nou problemele și, eventual, să intervenim din nou la Marele Cartier dacă ar mai fi fost nevoie.

Am început apoi convorbirile cu dl. ministru von Ribbentrop, arătându-i contribuțiile și jertfele militare ale României.

I-am arătat situația trupelor noastre aflate pe front, lipsa mijloacelor motorizate și blindate, lipsa posibilităților de transport, precum și risipirea excesivă și periculoasă a unităților noastre din Crimeea, în Caucaz, până la Cotul Donului și în regiunea Stalingradului, ceea ce face imposibilă coordonarea unitară a armatei noastre și, firește, buna ei conducere.

Am semnalat că dispozitivul de iarnă al armatei române este dintre cele mai periculoase, insistând ca trupele române sau să fie puse într-o altă regiune sau, în orice caz, să fie trimise acolo mijloace blindate și motorizate și să se organizeze o rezistență normală, deși stăruința mea cea mai mare este pentru schimbarea acestei regiuni.

Cu toate că am venit acolo să discut probleme politice în principal și nu militare, am cerut apoi, totuși, ca să se țină seama de întârzierile în executarea

comenzilor de armament, ca și la materiile prime și semifabricatele pentru industria de război.

Mihai Antonescu (1904-1946)

Am semnalat că în timp ce noi am livrat petrol în cantități excepțional de mari, trecând de 6 700 000 tone pentru Axă, din care 5 500 000 tone pentru Germania, armamentul care ne-a fost livrat este în cantități mai mici, punându-ni-se, în același timp, și o diferență de preț mai mare. În sfârșit, am arătat nevoia ca să se ia măsuri de apărare antiaeriană în zona petroliferă Ploiești, Cernavodă, Pod-Tighina, Giurgiu – București, cerând aparatură și instalațiuni pentru ceață artificială, o escadrilă de vânătoare de noapte, patru aparate detectiv electromagnetice Wärsburg și trei baterii 120 A.A.

I-am arătat d-lui von Ribbentrop toate sforțările pe care le-am făcut și nevoia de a fi sprijinit. De asemenea, i-am arătat d-lui ministru von Ribbentrop nevoia de procurare de avioane și material de aviație, aceasta cu atât mai mult cu cât înregistrăm pierderi financiare excepționale prin livrarea petrolului la prețul Oil-Paktului și pierderi economice prin amenințarea cu epuizarea rezervelor de petrol, ca și prin finanțarea producției și exportului pentru Germania și război, deși, în schimb, primim materiale de război care merg pe câmpul de luptă și se pierd; și acesta plătit foarte scump.

Am arătat întârzierile în livrări.

Pentru marină nu s-au trimis materiale spre terminarea dragoarelor; echipamente și materiale nu numai pentru marină, dar pentru întreaga armată ne sunt indispensabile pentru a sprijini refacerea unităților dezorganizate.

Am arătat că acestea nu pot duce la noi sarcini financiare pentru România și am repetat cererea formulată în noiembrie 1941 la Berlin de a se

constitui contul de armament într-un cont aparte, începând de la 1 ianuarie 1941, spre a fi lichidat acest cont la sfârșitul războiului, dar nu în sarcina României.

În orice caz, separarea completă a contului de armament de contul creditelor obișnuite și de clearing. Am insistat, arătându-i situația transporturilor din Marea Neagră, ca să ni se lase libertatea completă a transporturilor, arătându-mă vexat de tonul unei adrese trimise de colonelul Assmann, ministrului Marinei, în care, cu propriile noastre vase, ni se spunea că trebuie să cerem autorizație specială pentru transportul cerealelor din Transnistria, deși Transnistria se găsește sub ocupație militară românească.

Dl. ministru von Ribbentrop, sesizând dintr-o dată formula nepotrivită a scrisorii, m-a rugat să nu mă formalizez și a dat ordin, pe loc, ca acesta să fie pedepsit sau în orice caz să se dea o lecție cuvenită autorului adresei.

I-am mulțumit d-lui ministru von Ribbentrop și i-am arătat că nu pot lăsa discuția suveranității noastre la discreția oricui.

Am discutat, apoi, chestiunea finanțării misiunii germane în România și a acoperirii conturilor noastre, destul de ridicate, cerând să ni se dea 45 milioane franci elvețieni, reprezentând contractul Oerlikon; să se găsească soluția pentru acoperirea sau garantarea celor 500 milioane R.M. de la Berlin, precum și a garantării emisiunilor Băncii Naționale de circa 500 milioane lunar pentru efectivele germane din România.

I-am arătat d-lui von Ribbentrop că finanțarea nevoilor militare germane în România a dus la o emisiune de circa 34 miliarde, pe lângă finanțarea exportului de petrol și altele. Că, în orice caz, nu putem continua a face finanțarea exportului și a trupelor, decât pe baza unui plan serios stabilit, care să asigure complet acoperirea sa tehnică pentru Banca Națională și economică și morală pentru guvern.

Dl. ministru von Ribbentrop mi-a tăgăduit toată înțelegerea și elaborarea unui plan, conform căruia am primi diverse cantități de aur, deize, participațiuni – așa cum cerusem eu – precum și sporirea mărfurilor care ar intra în contingentele pe anul următor, recunoscând că fără aceste mărfuri nu putem absorbi de pe piață lei și mergem la un fenomen de inflație sigură.

Chemând pe dl. Clodius pentru a-i da dispozițiuni în acest sens și rugându-l să-i transmită d-lui Funk intervențiunea sa pentru toată sollicitudinea, i-am pus d-lui ministru von Ribbentrop problema cantității de aur restante (7 160 kg) din contingentele și angajamentele anului trecut, obținute cu prilejul vizitei mele la Berlin.

Dl. ministru Clodius mi-a spus că acea clauză de aur nu joacă decât dacă România își respectă exportul său, precum și toate contingentele de petrol și cereale promise, ceea ce n-ar fi cazul.

În ce privește chestiunea aprovizionării pusă în diferite ocaziuni și a finanțării noi, cerute pentru trupele noastre de peste Bug, așa cum i-am răspuns generalului Beker că acestea ne-ar obliga să retragem trupele noastre, întrucât nu putem suporta un efort financiar pe lângă efortul militar atât de mare, aceeași formulă am spus-o și d-lui ministru von Killinger, rămânând definitiv

stabilit ca de acum înainte să nu se mai pună această problemă a finanțării și aprovizionării trupelor române, ea urmând a se face de Marele Reich German.

Am discutat apoi cu dl. von Ribbentrop situația jertfelor militare ale României și a contribuției românești în raport cu situația militară a vecinilor.

I-am prezentat d-lui von Ribbentrop o hartă în care figura potențialul militar al Ungariei și Bulgariei în comparație cu potențialul României.

I-am amintit de memorandumurile remise de guvernul român Guvernului Marelui Reich, precum și memorandumul din 11 februarie 1942, pe care l-am redactat eu însumi pentru a fi remis Führerului cu prilejul vizitei d-lui mareșal Antonescu la Marele Cartier German.

I-am arătat că această situație grea de a vedea teritoriul nostru vid de trupe, în timp ce vecinii își conservă trupele, constituie pentru noi o gravă neliniște și am solicitat d-lui ministru von Ribbentrop să dispună, de asemenea, sau demobilizarea unităților care apasă granițele noastre, sau România să fie înarmată ca să reziste acestei presiuni.

Dl. von Ribbentrop mi-a spus că Marele Reich a garantat teritoriul României și-și va respecta acest angajament, care este un angajament de onoare pentru Germania, astfel că nu trebuie să ne temem.

I-am răspuns că nu mă tem în acest moment, dar Ungaria pândește un ceas greu pe front pentru ca atunci să pună Germania și Axa în fața faptului împlinit, astfel că datoria mea de conștiință și răspunderea mea de ministru al Afacerilor Străine este să lămuresc acest lucru și să obțin garanții, cu atât mai mult cu cât dl. von Ribbentrop și Guvernul Reichului n-au discutat nimic cu guvernul român atunci când au cerut participarea trupelor noastre în rășărit, și s-a mărginit la unele convorbiri militare, împiedicându-ne astfel să ne facem o acțiune diplomatică, în care am fi pus aceste condițiuni din vreme.

I-am vorbit, apoi, d-lui ministru von Ribbentrop de situația grea, apăsătoare și păgubitoare pe care o creează Ungaria în Transilvania de nord și de rivalitatea româno-ungară, arătându-i că Comisia Hencke-Roggeri n-a putut să dea rezultate mai mari și că n-a făcut, dimpotrivă, decât, poate, să încurajeze pe unguri în iluzia lor a definitivității actului de la Viena.

Dl. ministru von Ribbentrop a spus că Comisia Hencke-Roggeri nu și-a terminat lucrările, că de îndată ce le va termina și înainte de a-și fixa punctul de vedere va trece din nou la București, când va face unele sugestii, această comisiune neavând caracterul unei imixțiuni în suveranitatea românească, ci fiind pur și simplu un organ de informație conciliatorie. Am folosit acest prilej ca să-i pun d-lui von Ribbentrop problema viitorului românesc și a garanțiilor pe care trebuie să le cerem, semnalându-i situația confuză diplomatică pe care o avem, datorită faptului că nici cu Italia n-am mers la legături prea apropiate; raporturile cu Finlanda, Slovacia și Croația sunt singurele mai strânse, deși și acolo am avut destule dificultăți datorită intrigilor Ungariei.

În ce privește Bulgaria, am făcut pași înainte tocmai în dorința ca să arătăm că nu practicăm o politică de ură, ci, acolo unde sunt condițiuni normale de conviețuire, suntem cei dintâi care să le folosim.

Am arătat, apoi, d-lui von Ribbentrop problema gravității situației românilor din Transilvania de nord, arătând că aceștia sunt la marginea puterilor și că trebuie neapărat să se facă o intervențiune energică pentru ca să se termine regimul de teroare și zbucium al românilor de acolo, cu atât mai mult cu cât continuarea acestei situații ajunge să înrăutățească nu numai politica externă și orientarea noastră, dar și politica internă.

Dl. von Ribbentrop m-a întrebat dacă fac aluzie la acțiunea d-lui Maniu, pe care ungurii o pun în paralel cu acțiunea lui Tibor Eckhardt.

I-am spus d-lui ministru von Ribbentrop că dl. Maniu n-a făcut decât un act de fixare a unei poziții morale, dar nu un act de ostilitate împotriva guvernului. Că, în orice caz, am datoria să-i spun d-lui von Ribbentrop că nu pot să iau absolut nici o măsură împotriva d-lui Maniu și nu mă gândesc s-o fac, pentru că dl. Maniu este singurul care poate din când în când să scrie sau să vorbească despre problema Transilvaniei, care rămâne totuși la temelia drepturilor Neamului Românesc.

I-am spus, apoi, d-lui von Ribbentrop că dacă vrea ca Neamul Românesc să aibă o altă poziție, să fie unitar și să nu mai îngăduie ca fiecare din sânul lui să discute diferite ipoteze și știri, are soluțiunea foarte simplă, sau a rezolvării problemei Transilvaniei fără întârziere și-l asigur că în ziua aceea nu se va mai pune problema d-lui Maniu, nici a atitudinii mele de conștiință, fiindcă eu nu pot descuraja pe românii din Transilvania de nord și ofensa spiritul protestatar al Neamului, luând măsuri împotriva d-lui Maniu.

Cred însă că dl. Maniu nu va face acte împotriva țării și dacă ar face, desigur, ar trebui să cunoască rezistența noastră, care suntem preocupați de a asigura unitatea și viitorul Neamului.

Pe această temă și discutând amplu problemele Transilvaniei, am ajuns cu dl. von Ribbentrop la un punct destul de intens, arătându-i nedreptatea actului de la Viena, drepturile României și poziția Ungariei.

Dl. von Ribbentrop mi-a dat unele răspunsuri și mi-a precizat unele greutăți.

Am discutat, apoi, cu dl. von Ribbentrop întreaga problemă europeană, discuție care a durat peste patru ore. Am început convorbirea dimineața la ora 10½ și am terminat-o la ora 4½.

Cu acest prilej, i-am spus d-lui von Ribbentrop ce gândesc despre problemele europene, despre necesitatea ca Europa să fie reconstruită, despre respectarea misiunii și particularismelor naționale ale fiecărui popor, despre necesitatea ca Europa să-și regăsească respirația și să se poată astfel reclădi.

Dl. von Ribbentrop m-a întrebat ce aş face în locul său.

I-am răspuns: „Voi profita de această onoare pentru ca să vă spun deschis gândul meu”.

Și i-am înfățișat d-lui von Ribbentrop punctul meu de vedere asupra reconstrucției europene, arătându-i necesitatea ca să fie rezolvate anumite probleme, Germania trebuind să-și ia curajul dacă vrea într-adevăr să sprijine popoarele europene pentru o activitate nouă.

Dl. von Ribbentrop mi-a vorbit cu multă francheță despre raporturile diferitelor țări europene, despre eforturile Germaniei, despre situația grea a Germaniei.

Atunci când am vorbit de necesitatea de a convoca în conferințe internaționale pe reprezentanții acestor state pentru a crea o comuniune, dl. von Ribbentrop mi-a spus că va examina chestiunea și că în orice caz este un lucru care trebuie să-l preocupe.

Am discutat apoi, conform programelor și notelor depuse în scris, problema Transnistriei, unde trebuie să mărturisesc că n-am făcut nici un efort, dl. von Ribbentrop primind de la început principiul invocat, adică al exercițiului dreptului de ocupație teritorială, care conform legilor războiului ne aparține și în care, prin urmare, nimeni nu se poate introduce, cu atât mai mult cu cât România a făcut investiții pe care urmează să le acopere din producția Transnistriei.

Am discutat cu dl. von Ribbentrop, apoi, chestiunea regimului Dunării, semnalându-i împotmolirile de la Sulina, care cer sarcini financiare noi.

România a dat 500 milioane în 1941/1942 și 500 milioane în 1942/1943. Este timpul ca Germania să ne acorde credite speciale în mărfuri și să reglementăm taxele, ca să se poată acoperi din încasări cheltuielile.

Am discutat, apoi, problema regimului Porților de Fier, arătându-i că nu pot primi ca în acest regim să se introducă și Germania, care nu este un stat riveran la Porțile de Fier și să repetăm experiența făcută altădată de alte țări la Porțile de Fier.

Dl. von Ribbentrop, în chiar prezența mea, a dat dispozițiuni ca să se comunice ministrului Martius la Viena că este de părere ca chestiunea regimului Porților de Fier și a participării Reichului să nu mai fie discutată, cel puțin până la sfârșitul ostilităților.

Am discutat, apoi, situația schimburilor germano-române. I-am arătat dl. von Ribbentrop modul cum merg livrările petrolului și greutatea de finanțare ale producției de petrol și ale exportului.

I-am prezentat situația emisiunilor Băncii Naționale și amenințarea inflației, dezorganizarea prețurilor și dezechilibrul statului, insistând pentru ca prin aur, devize și participațiuni să putem obține o colaborare tehnică și o acoperire pentru Banca Națională, iar prin livrări de mărfuri, să putem ajunge la absorbirea acestor lei de pe piață.

Am cerut întocmirea planului financiar, arătând că conturile de credit german se ridică mereu și singura cale de stingere a lor este armamentul, care în realitate duce la epuizarea poporului român dacă ar continua să-și dea bogățiile lui, ca să nu primească în schimb decât armament, care se pierde pe câmpul de luptă.

Am pus, apoi, problema prețurilor germane și române și a jocului de prețuri, gravitatea consecințelor ridicării prețurilor germane față de prețul petrolului, care este mai mult fix, cu vagi deviații; și am discutat o serie de alte probleme tehnice care figurează pe programul negocierilor, asupra cărora nu mai insist.

În general, dl. von Ribbentrop mi-a arătat o înțelegere și cordialitate deosebită, preocupat de probleme europene cu o sinceritate pe care mă simt obligat să n-o mărturisesc nici în chiar aceste note ale Departamentului, rămânând să revin asupra lor mai târziu.

După aceea, dl. von Ribbentrop mi-a făgăduit toate eforturile pentru înțelegerea drepturilor politice și mai ales pentru soluționarea imediată a chestiunilor economice și financiare ale României, precum și intervențiunea sa pentru satisfacerea unor cereri militare și în orice caz a cererilor de armament.

Discursurile au durat până târziu noaptea.

La plecare, după ora 12, am primit vizita d-lui Schmidt, directorul Presei germane, care a venit să-mi prezinte scuze pentru incidentul din mai și să explice că niciodată nu s-a gândit să jignească Guvernul Român și cu atât mai puțin pe mine personal prin orice fel de declarații, dar că numai intriga și intervenția ungară a dat acest caracter unor simple intervenții de prietenie personală pentru dl. Ciordaș.

A doua zi dimineța, în ziua de 23, înainte de plecarea la Marele Cartier al Führerului, am discutat cu dl. Clodius unele probleme.

În drum spre Marele Cartier al Führerului, am discutat cu ambasadorul Ritter toate problemele, dl. von Ribbentrop plecând cu avionul de la un cartier la celălalt pentru a informa pe Führer asupra obiectului discuțiilor noastre.

Dl. ambasador Ritter mi-a vorbit cu mult respect despre armata română, despre opera mareșalului Antonescu, despre strădania guvernului și despre propria mea strădanie, care au produs efecte de stimă în Germania, putând oricând conta pe o dreaptă măsurare a eforturilor noastre.

D-sa mi-a vorbit despre eforturile pe care le făcusem în ajun, mergând la Marele Cartier pentru a pune problemele militare pe care le ridicasem eu în ajun și asupra cărora dl. col. Davidescu și generalul Gerstenberg au dat toate relațiile.

Darea de seamă a discuțiilor d-lui col. Davidescu este anexată la această convorbire.

De asemenea, nu mai repet punctele de vedere care au fost discutate cu acest prilej de mine, în afară de evocarea lor generală, întrucât asupra tuturor am depus note separate care figurează în dosarul acestei vizite și pe care le-am dezvoltat oral, unele foarte ample.

23. IX.1942

Mergând la Führer am insistat în special pe elementele militare.

Am arătat primejdia în care ne găsim față de Ungaria și Bulgaria care și-au conservat forțele militare, la care mi-a răspuns: „Puteți conta pe numeroasele divizii germane care sunt gata să respecte semnătura dată și pentru garantarea teritoriului Dvs. și propriul lor prestigiu.

Ungaria nu va îndrăzni să vă atace”.

I-am spus Führerului Adolf Hitler că dacă Germania reprezintă o națiune întreagă, care prin național-socialism s-a creat din nou și a dăruit o armată – și fiindcă în Germania armata este a național-socialismului și nu național-socialismul al armatei – și dacă Führerul însuși are împrejurul lui nu numai armată, dar toată elita național-socialistă formată în timp de zece ani de luptă și organizare, în România nu există decât mareșalul Antonescu care poartă marea răspundere istorică și pe prestigiul lui reazemă toată răspunderea formală. Și alături de el sunt eu care port, și trebuie să port, o răspundere tehnică.

Am datoria deci să atrag atenția asupra tuturor primejdiilor și situațiilor care ar putea tulbura viitorul țării mele.

I-am arătat Führerului ca este o datorie pentru mine să-i arăt că Neamul Românesc urmărește cu tenacitate scopul real și final al unității sale, fiindcă legea pământului n-o scriu legile războiului.

De aceea însă, nu insist de data aceasta prea mult.

Îi atrag însă atenția că trebuie luate măsuri pentru descongestionarea frontierei românești sau întărirea României și nerisipirea forțelor sale în răsărit.

După aceea, i-am arătat Führerului chestiunile militare pe care le discutasem în ajun cu dl. von Ribbentrop și care fuseseră în aceeași zi discutate la Marele Cartier, insistând asupra concentrării trupelor românești într-o singură zonă și asupra dotării lor cu echipament de iarnă și material motorizat și blindat, precum și completarea dispozitivului românesc prin unități germane care să-i poată face situațiunea geografică și regiunea grav inferioară în care se găsește, totuși, o regiune de trăit.

I-am spus Führerului că [eu] cred că este nedrept să se dea Națiunii Românești să apere cea mai periclitată regiune de pe frontul din răsărit și este prea greu pentru soldații noștri s-o facă.

În orice caz, i-am atras atențiunea (că poziția) strategică în care se găsesc este dintre cele mai primejdite și i-am declarat Führerului că eu cred că concentrarea unităților noastre într-o singură regiune, organizarea lor din vreme, înainte ca iarna să vină, ar putea să ajute conservarea noastră, altfel ne pierdem armata.

I-am spus Führerului că din ajun dl. von Ribbentrop, primind punctul meu de vedere în mare parte, dăduse prin ambasadorul Ritter dispozițiunea ca unele din diviziile angajate în Caucaz să fie retrase și altele să fie concentrate în acea regiune.

Iar Führerul Adolf Hitler mi-a făgăduit că va completa cu divizii motorizate și blindate situația acestor unități, deși nu va merge la o concentrare unitară a lor într-o altă regiune, fiindcă este prea târziu ca acest lucru să mai fie schimbat.

În ce privește apărarea antiaeriană, Führerul mi-a arătat că înțelege dificultatea apărării teritoriului împotriva bombardamentelor aeriene și mi-a arătat că va trimite totuși avioane de vânătoare pentru apărarea noastră și va instala o rețea de la coasta Mării Negre bulgară până la coasta noastră și Ploiești, cu acest scop.

Cu acest scop, i-am cerut Führerului ca să dea dispozițiuni mareșalului Keitel, care era prezent la convorbiri, ca să se completeze armamentul cerut de trupele noastre, să ni se dea echipament și armament cu care să putem face față nevoilor de instruire ale armatei, încercând, în același timp, și refacerea unora din unitățile distruse.

Führerul mi-a făgăduit toată înțelegerea și chiar în fața mea a dat dispoziții mareșalului Keitel în acest sens.

La sosirea mea la Marele Cartier al Führerului, dl. von Ribbentrop mă anunțase că Führerul îmi va face o expunere.

Mi-a spus că aceasta înseamnă că de data aceasta Führerul dorește să vorbească mai mult cu mine, știut fiind că atunci când Führerul dorește să evite discuțiunea cu cineva a anumitor probleme, preferă să expună el situația.

Pregătisem pentru Führer o carte cu dedicație în care am spus: „Omului pe care se reazemă onoarea unui secol, liniștea Europei și dreptatea Țării mele”.

Führerul deschizând cartea și văzând dedicația a avut un gest de tresărire, după care mi-a dat mie cuvântul.

La început, ca și la sfârșit, am insistat asupra primejdiilor și drepturilor Neamului Românesc, ca și asupra greutăților și jertfelor militare pe care le facem.

În ce privește problemele economice și financiare le-am expus sumar.

Am arătat că suntem amenințați de inflație datorită finanțărilor exportului și nevoilor germane din România;

Că suntem în primejdie de a epuiza rezervele noastre de petrol;

Că, pe de altă parte, suntem expuși la un dezechilibru grav din împrejurarea că se secătuiește economia națională din exporturi de petrol, cereale și altele, în aceeași măsură în care inflația agravează situația și în care statul român nu primește în schimb nimic, sau materii prime foarte scumpe, de fier, intrând toate în producția de armament, și nu mărfuri care să poată absorbi de pe piață moneda și întreține activitatea și producția.

I-am cerut sprijinul pentru aceasta și i-am spus că dl. von Ribbentrop mi-a făgăduit elaborarea unui plan economic și financiar pentru echilibrarea schimburilor și acoperirea emisiunilor.

Führerul a spus că dă tot sprijinul în această direcție.

Conduc de dl. von Ribbentrop la aeroport, am avut timpul să discut din nou îndelung cu dânsul, reluând problemele europene.

I-am vorbit deschis că nu cred că o soluție imperială în Europa este posibilă și că, dimpotrivă, ar putea să ducă la prăbușirea Europei.

I-am amintit exemplul lui Iuliu Cezar, care a distrus Imperiul roman prin nerespectarea particularităților naționale ale grupurilor și instituțiilor naționale, căutând să uniformizeze totul.

Acest lucru a înlesnit năvălirea barbarilor, Asia fiind vulcanul care a aruncat lava mulțimilor sale asupra Europei, ori de câte ori n-a găsit nici o rezistență.

I-am vorbit, apoi, despre necesitatea ca viața europeană să fie organizată fie pe bază de principii noi, fie rechemându-se fiecare popor la misiunea lui; și am susținut nevoia unei colaborări mai întinse între țările europene.

Dl. von Ribbentrop, foarte cordial, mi-a spus că înțelege perfect aceasta și că va convoca, chiar pornind la Berlin, o nouă reuniune ca să marcheze un nou an de la semnarea Pactului Tripartit și mai târziu va examina și problema unor alte manifestări europene.

Atunci când eu i-am dat exemplul despre un pact politic, care ar putea fi încheiat, la început bilateral, cu aluzia de adeziune pentru celelalte țări, pentru ca totuși să se înceapă într-un fel a se cunoaște și a se cimenta ordinea europeană, dl. von Ribbentrop mi-a spus că va examina chestiunea. Foarte cordial, dl. von Ribbentrop a avut cuvinte pline de amabilitate pentru mareșalul Antonescu, elogi pentru armata noastră, mărturisiri pline de stimă pentru guvern și pentru opera Neamului Românesc în genere.

Mi-a vorbit, fără să fi deschis măcar cuvântul, despre experiența legionară și despre evadarea lui Horia Sima, la care n-am răspuns decât amintind că Țara a trecut prin împrejurări grave, dar că sunt mulțumit că prestigiul Mareșalului și strădania noastră au putut să stăvilească și să asigure unitatea morală a Regatului.

Dl. von Ribbentrop mi-a vorbit plin de cordialitate despre intențiunea sa de a veni în România.

Convorbirea economică dezvoltată, ca și unele puncte din convorbirile mele figurează în procesele-verbale ale Consiliului de Miniștri în care am expus aceste rezultate.

Toate acestea le anexez în extrase.

(Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 125-136).

[11]

23 septembrie 1942, nota lui Paul Otto Schmidt pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Mihai Antonescu, viceprim-ministrul român, la Cartierul General al Führerului/„Werwolf”

[Întocmit] Berlin, 26 septembrie 1942

Prezenți: ministrul de Externe al Reichului, ministrul Hewel.

Mai întâi, Antonescu a transmis salutul Mareșalului, care își exprimă din nou, loialitatea față de Führer, precum și dorința de a se întâlni cât mai curând cu Führerul. Întrucât în cursul dimineții a avut discuții mai lungi cu ministrul de Externe al Reichului, nu vrea să-l rețină pe Führer cu amănunte tehnice, ci exclusiv pentru a îndeplini o sarcină din partea Mareșalului, și anume de a-l ruga pe Führer să consimtă de principiu la gruparea trupelor române în sectorul

de front care se află sub comanda Mareșalului și la organizarea spatelui și la amenajările tehnice necesare pentru trupe, având în vedere venirea iernii.

Führerul a răspuns că războiul cere de multe ori mutarea rapidă a trupelor dintr-un anumit loc al frontului în altele. Așa a fost cazul la Bug și în Crimeea și acest lucru s-a dovedit a fi necesar și acum. El s-a gândit să repartizeze mareșalului Antonescu un sector de front, în esență, în Caucaz și la Marea Neagră și să pună sub comanda sa și Armata a 6-a germană, așa cum divizii germane se află sub comandă italiană și invers. Astfel, trei divizii de munte italiene au fost dislocate în Caucaz, cu consimțământul Ducelui; apoi, apariția unui pericol la flancul german a făcut necesară în ultimul moment dirijarea celor trei divizii în altă parte.

Mareșalul Antonescu va conduce, în afară de trupele române, și unități germane puternice de tancuri și motorizate și va obține un sector care este cel mai mare primit vreodată de un aliat, cuprinzând o întreagă armată.

În continuare, Antonescu a prezentat un tablou al contribuției României la război și al pierderilor suferite și s-a referit la convorbirile sale cu ministrul de Externe al Reichului în legătură cu cererea de material de război. Fără să vrea să ridice probleme politice, el roagă, având în vedere capacitatea dovedită României de a forma noi unități, ca Germania să ajute în timpul iernii care vine la refacerea materială a unităților române epuizate în luptă.

Führerul a răspuns că el, fără să aștepte inițiativa română, a pus deja la dispoziție un număr suplimentar de tancuri pentru diviziile de tancuri românești. El consideră acest fapt ca absolut normal, căci el, în esență, pleacă de la convingerea că Germania și aliații săi se află toți într-o barcă, din care nimeni nu poate să coboare pe drum. Toți am pieri dacă ar învinge bolșevismul. Asta echivala cu sfârșitul nu numai al țărilor, ci și al popoarelor respective, care ar fi exterminate de bolșevici. Sau vom învinge împreună: în această luptă pe viață și pe moarte nu poate însă să existe decât o victorie categorică. Și ea nu poate fi obținută decât dacă finlandezii, românii, ungurii și italienii sunt în situația de a acorda ajutor eficient.

Aceasta este întrebarea hotărâtoare a întregii lupte. Dacă i se răspunde pozitiv – și el nu are nici cea mai mică îndoială – în fața tuturor țărilor aliate se află o lungă perioadă de dezvoltare în liniște și cu bune rezultate; ei se află în fața unei sarcini atât de mari, încât este necesară o colaborare de perspectivă pe termen lung.

În aceste condiții, va avea loc în viitorul mai îndepărtat o strânsă colaborare, în primul rând cu România. El (Führerul) apreciază, personal, extraordinar de mult contribuția românească. El dă astfel expresie clară sentimentului său de înaltă apreciere pentru generalii și ofițerii români, care au primit mai multe înalte distincții decât cei ai celorlalte armate aliate.

Rușii vor fi loviți sistematic de Germania, până ce Uniunea Sovietică se va prăbuși.

Jertfa românească este într-adevăr mare, dar Germania a jertfit și mai mult. Ea a învins Polonia, Franța și Iugoslavia și în est a dat mult tribut de

sânge. Ea nu îi folosește pe aliați așa cum procedează englezii, australienii, canadienii și americanii. Germania luptă în locurile care sunt deosebit de periculoase. Ea nu-și cruță sângele și consideră că este necinstit să pună pe alții să scoată castanele din foc pentru ea.

El (Führerul) este bucuros de contribuția mare pe care România o aduce în efortul comun de război. Este în interesul Germaniei ca România să nu fie sleită din punct de vedere militar când se încheie războiul. Ar fi lipsit de sens. La sfârșitul războiului trebuie să se realizeze o colaborare strânsă și cu România, la fel ca aceea cu Italia. Dușmanii Germaniei și ai aliaților ei văd o astfel de colaborare pe termen lung cu o neliniște extremă și caută să semene sămânța discordiei.

El (Führerul) este de acord că România face pentru război tot ce-i stă în puteri, dar și Germania face totul. Germania este victima bombardamentelor aeriene engleze în interesul victoriei comune, pentru că Luftwaffe este ocupată în răsărit și Africa de Nord. Că Germania are o mare înțelegere pentru contribuția României și a armatei române reiese, printre altele, și din faptul că, prin comunicate speciale, s-a adus la cunoștința poporului german mai des contribuția României. El este fericit să constate prețuirea de care se bucură soldatul român în Germania.

Antonescu a răspuns că el a prezentat la începutul întrevederii un tablou al contribuției României la război fără intenția de a-l folosi în tratative. Poporul român își îndeplinește obligațiile pur și simplu dintr-un sentiment al datoriei sale. Numai popoarele de negustori încearcă să facă afaceri în astfel de cazuri. Popoarele cu instinct sigur, ca cel român, preferă lupta. Românii au realizat apărarea Europei timp de secole împotriva invaziilor asiatice.

În continuarea întrevederii, Antonescu a amintit pe scurt câteva puncte discutate în timpul dimineții, precum livrările românești de petrol, el promițând că România va face în continuare eforturi în această direcție. El a atins, de asemenea, problema finanțării legată de exportul de petrol și problema armamentului, discutate în cursul dimineții.

În răspunsul său, Führerul s-a referit la protecția terenurilor petrolifere de la Ploiești. El a subliniat greutatea organizării unei zone de vânătoare de noapte și i-a explicat lui Antonescu în amănunțime ce aparatură numeroasă este necesară pentru avertizarea aeriană, pe de o parte, și localizarea avioanelor inamice și ghidarea radio-electrică, pe de alta.

Și Germania a putut amenaja centuri de apărare numai treptat și în special în jurul unor zone importante, căci construirea unei zone de apărare cere o astfel de risipă de aparatură și personal, încât Anglia, de exemplu, s-a văzut obligată să recurgă în măsură mai mare la femei pentru deservirea aparatelor de localizare.

Führerul a arătat pe baza unei hărți cum pot să fie apărate eficient zonele importante ale României cuprinse între mare și munți, sub forma unei semiluni de aproximativ 1 500 km lungime, ceea ce necesită o aparatură imensă.

Referitor la aparatele de vânătoare de noapte, Führerul a arătat că un singur pilot are nevoie de o instrucție de ani de zile și a remarcat că în Germania s-a observat că, în momentul în care zonele de vânătoare de noapte devin cunoscute, avioanele dușmane pur și simplu le ocolesc.

Referitor la problemele valutare și economice ridicate de Antonescu, Führerul a declarat că Germania este interesată să vadă moneda României în siguranță, întrucât, în caz contrar, efectele ar putea să amenințe și Germania. De altfel, Germania duce o politică de încheiere a unor acorduri comerciale pe termen lung, de zece până la douăzeci de ani, în cadrul cărora posibilitățile industriale și agricole ale ambelor țări se pot completa în mod reciproc avantajos. În răspunsul său, Antonescu a revenit asupra problemei apărării aeriene a orașului Ploiești. Desigur, guvernul român este răspunzător de apărarea acestei zone. El îl roagă pe Führer numai să-i ușureze greutatea responsabilității prin punerea la dispoziție de către Germania a aparatului de dirijare și localizare, avioane de vânătoare și instalații pentru producerea ceții artificiale.

Führerul a răspuns referindu-se din nou, cu amănunte, la greutățile tehnice care fac deosebit de dificilă amenajarea unei zone de vânătoare de noapte. Germaniei i-au fost necesari doi ani ca să construiască și să utilizeze zone de vânătoare de noapte. O lărgire de 100-200 km a unei astfel de zone durează două luni.

Aparatele de vânătoare de noapte au nevoie pentru întrebuințarea lor eficiente, pe de o parte, de aparate de localizare, dispuse în zone adânci, care să sesizeze dușmanul pe cale radio-electrică și, pe de altă parte, de aparate de ghidare, prin care vânătorii de noapte să se apropie până la 80 sau 100 de metri de avioanele dușmane. Apărarea Berlinului începe deja în Olanda și Belgia, ca și la granița germană și pe Rin, ceea ce înseamnă o distanță de 600 km de capitală. O a doua zonă de apărare este în Mitteldeutschland, la o depărtare de aproximativ 300 km de Berlin, căci aparatele de vânătoare de noapte pot fi întrebuințate cu folos numai la o anumită distanță de obiectivul apărât și atunci numai într-un număr limitat de 20-30 avioane, pentru că în caz contrar se incomodează reciproc.

După câteva cuvinte despre camuflarea artificială, Führerul a declarat că cele mai sigure mijloace de respingere a avioanelor inamice sunt încă proiectoarele și antiaeriana, și în special proiectoarele, care orbesc echipajele avioanelor inamice.

Aici întrebarea a trebuit să fie întreruptă din cauza orei înaintate, întrucât în caz contrar delegația română, din cauza căderii întinericului, nu ar mai fi putut să aterizeze la București.

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 106-110; traducere – Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 136-139).

**Cartierul General al Führerului/ „Wolfsschanze”,
10 ianuarie 1943, ora 11,30 – Nota lui Paul Otto Schmidt
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu**

[Întocmit] Berlin, 15 ianuarie 1943

Führerul, care l-a primit pe Antonescu stând în picioare și a rămas astfel în tot timpul întrevederii, care a durat trei ore și jumătate, a început imediat să vorbească despre problema Horia Sima, pe care vrea să o clarifice încă înainte de a intra în discuțiile propriu-zise. El a subliniat că, personal, dintre legionari, în afară de aceia pe care Antonescu i-a prezentat într-o vizită anterioară, nu cunoaște pe nimeni, și nici pe Horia Sima. El l-a invitat pe acesta odată, împreună cu mareșalul Antonescu, la Obersalzburg, cu intenția de a realiza o înțelegere între amândoi, asemănătoare cu cea înfăptuită la timpul său între el și feldmareșalul von Hindenburg. Modul în care Horia Sima, sub un pretext, nu a dat curs invitației, îl arată ca un om fără caracter și în ochii Führerului a demonstrat clar că Horia Sima nu ar putea niciodată să devină conducătorul României. El (Führerul) s-a decis atunci fără rezerve pentru Antonescu și au fost date ordine clare cu privire la această luare de poziție către autoritățile interesate din Germania.

Aceste dispoziții vor fi urmate întocmai, chiar și atunci când Führerul n-ar mai fi în viață. De aceea, el (Führerul) a fost indignat când a auzit că în România s-ar fi afirmat că autoritățile germane ar fi mijlocit fuga lui Horia Sima și l-ar fi încurajat în acest sens, ba chiar că el însuși ar fi implicat în această afacere. El nu este omul care își schimbă aliații de la o zi la alta. Dacă s-a declarat odată pentru cineva, el îi rămâne credincios acestuia. Când Horia Sima a fost din nou arestat, el (Führerul) a dat ordin ca la întoarcerea lui în Germania să fie împușcat; l-a revocat totuși imediat, când i s-a comunicat că mareșalul Antonescu a afirmat că împușcarea lui Horia Sima este o condiție pentru colaborarea în continuare între Germania și România, căci el nu are obiceiul de a accepta astfel de condiții. Acum va decide spontan ce trebuie să se întâmple cu Horia Sima și urmează pur și simplu să-i comunice decizia sa.

Antonescu, care a ascultat cu oarecare surprindere expunerea Führerului, făcută pe un ton foarte hotărât, a contestat să fi făcut vreo legătură între evadarea lui Horia Sima și Führer. El a vorbit numai de responsabilitatea organelor de supraveghere germane și dl. Killinger trebuie să fi înțeles total greșit declarațiile sale. El roagă ca acesta să fie invitat la întrevedere și în prezența sa (a lui Antonescu) să raporteze încă o dată Führerului ceea ce a declarat Mareșalul în această chestiune. Antonescu contestă, de asemenea, că ar fi pus condiția ca Horia Sima să fie împușcat și că de aceasta ar depinde în continuare colaborarea dintre Germania și România. Și aici el trebuie să spună că este vorba de o eroare a ministrului german.

Mareșalul Antonescu primit de Joachim von Ribbentrop (1943)

Führerul nu a dat curs cererii lui Antonescu de a-l invita pe ministrul german la întrevedere și a răspuns numai că el îi dă lui Antonescu garanția că Horia Sima nu va ajunge viu în România. În desfășurarea în continuare a convorbirii a mai avut loc un larg schimb de opinii între Führer și mareșalul Antonescu asupra situației legionarilor. Antonescu a explicat că în România Horia Sima este respins de toți. Chiar și legionarii sunt împotriva lui. De aceea, el nu ar putea niciodată să devină conducătorul României. Prin atitudinea sa, el a împiedicat legiunea română să se încadreze în noul stat. El (Antonescu) roagă numai ca Germania să facă un gest clar în problema Legiunii. El a lăsat să se înțeleagă că se gândește la predarea tuturor legionarilor, care se mai găsesc încă în Germania. Führerul nu a respins aceasta, ce-i drept, dar a declarat că unii legionari sunt angajați în industria de armament germană (uzinele Heinkel, Rostock) și nu se poate lipsi de ei acolo, așa că nu se pune problema predării acestor legionari. Problema dacă și când s-ar putea preda României restul acestor legionari, Führerul a lăsat-o deschisă, fără să ia totuși o poziție clară de respingere.

În continuare, s-au discutat în detaliu, pe baza hărților, evenimentele militare care s-au întâmplat la străpungerea frontului românesc de către ruși. Führerul a explicat că nu este vorba acum de a constata responsabilitățile sau de a ridica problema vinovăției, ci pur și simplu de a vedea ce trebuie făcut pentru redresarea situației grele create prin străpungerea rusească. El i-a făcut la început lui Antonescu o prezentare globală a străpungerii rusești și a urmărilor ei și s-a folosit pentru aceasta de diferite hărți militare, pe care erau clar prezentate aspectele separate ale fiecărei lupte. Führerul a criticat deosebit de aspru atitudinea generalului german Heim, a comandantului Diviziei 22 germană și Diviziei 1 de tancuri română, care, aflate în spatele frontului românesc, nu au intervenit la timp pentru a închide spărturile. Heim, între timp degradat, scos din armată și arestat, a prezentat ca scuză pentru inactivitatea sa faptul că el pierduse complet legătura cu românii.

Antonescu a observat că aceasta poate fi înțeleasă cel mult din punct de vedere pur tehnic, întrucât rușii distruseseră, de fapt, aproape complet posturile de emisie ale armatei române, dar Heim, în conformitate cu ordinele, în final trebuia totuși să înainteze pe baza ordinului organului militar superior, care comanda, în același timp, și trupele române. Antonescu, apoi, a prezentat, la rândul său, un material cartografic voluminos despre faptele separate ale străpunerii, pe baza căruia a expus opinia românească asupra evenimentelor. Ea a culminat în afirmația că românii s-au bătut cu o viteză extraordinară, dar ca urmare a înarmării proaste au cedat în fața forțelor superioare. Pierderile românești au fost extraordinar de mari. Din patru generali, trei au căzut în lupta la baionetă. De asemenea, au căzut toți comandanții de companii. În mod deosebit, Antonescu a criticat înarmarea deficitară a trupelor române cu tancuri Skoda, care au fost ușor străpunse de tunurile rusești. Pe baza mai multor diagrame, Antonescu a explicat tactica aplicată de ruși. Tancurile rusești înaintază în mai multe valuri. Primul val constă din cele mai grele tancuri care își îndreaptă focul imediat asupra apărării antitanc și reușește în scurt timp să o scoată din luptă și s-o anihileze. Al doilea val, format din tancuri medii, care pătrund în pozițiile infanteriei și le străbat în toate direcțiile. Ele sunt ca un tăvălug. Abia în urma acestora vine infanteria rusească. În afară de aceasta, Antonescu a criticat atitudinea organelor militare germane, care pe nedrept au imputat armatei române incapacitatea, în timp ce era vorba pur și simplu de proasta înarmare a acesteia.

Führerul a răspuns că unor astfel de declarații, care se aud pe front, unde tonul în general este mai aspru, nu trebuie să li se dea o greutate prea mare. Dacă într-o unitate germană sunt compartimente care se retrag, cei responsabili sunt trași la răspundere și uneori împușcați, după care și unitățile vecine, care își mențin pozițiile, nu sunt ferite de o critică aspră. Toți găsesc aceasta absolut normal. Greutăți apar numai dacă unitatea care se retrage aparține unei alte națiuni aliate și deci ar trebui să i se aplice și ei aceeași metodă ca la o unitate germană.

Că trupele române s-au luptat vitejește, acest fapt a fost recunoscut și de către partea germană. El însuși a exprimat acest lucru prin acordarea a numeroase distincții ofițerilor și trupei. Că tancurile Skoda nu sunt bune este de acord, ca și cu faptul că, probabil, și înarmarea a fost deficitară. Dar nu este vorba acum de a face reproșuri cuiva și de aceea Antonescu nu este nevoie să apere armata română și să justifice atitudinea ei. Este vorba numai de a limpezi din nou situația într-un timp cât mai scurt posibil. Condiția prealabilă pentru aceasta este o rezistență cât mai lungă a unităților încă disponibile, pentru ca să se poată astfel câștiga timp în vederea întreprinderii de contramăsuri împotriva înaintării rusești.

Führerul a prezentat, apoi, lui Antonescu, în linii mari, cum își imaginează el rezolvarea situației primejdioase dintr-o parte a sectorului de sud al Frontului din Răsărit.

Mai întâi, trebuie ca armatele încercuite la Stalingrad să se mențină pe poziții în orice condiții.

În afară de aceasta, trebuie menținut Rostovul. În orice caz trebuie să se formeze acolo un cap de pod. El (Führerul) speră totuși să-i poată opri pe ruși pe o linie nord-sud, la o oarecare distanță de Rostov.

În continuare, Führerul a explicat lui Antonescu, pe baza hărții, cum consideră el că s-ar putea lichida, după oprirea înaintării rusești, situația creată de aceștia.

În spațiul de la sud de Voronej el vrea să concentreze o armată de șoc și cu aceasta să lovească mai întâi spre sud-sud-est și după aceea spre est, printr-o lovitură de cârlig, să transforme pătrunderea rusească într-o înfrângere catastrofală, pe care el vrea să le-o provoace în spațiul dintre Donul inferior și cel superior și, astfel, concomitent, să depresureze și armata de la Stalingrad. Führerul a exprimat opinia că el nu mai vrea să lase ca partea frontului de pe Don îndreptată spre nord să se desfășoare din nou de-a lungul fluviului, ci s-o disloce mai departe spre sud, să fie mai aproape de calea ferată est-vest de la Stalingrad, ceea ce ar însemna o ușurare extraordinară a aprovizionării. Rușii, de altfel, din cauza înaintării lor, de acum, au greutăți tot mai mari cu propria lor aprovizionare, întrucât se îndepărtează tot mai mult de garile lor de descărcare de pe liniile Moscova-Rostov și Moscova-Stalingrad. Aici a apărut o deosebire de opinii între Führer și Antonescu cu privire la existența sau inexistența căii ferate Talobaja-Kalaci. Antonescu afirma că aceasta poate fi exploatată, în timp ce Führerul susținea că după mai multe recunoașteri aeriene a rezultat că există numai terasamentul, dar calea ferată propriu-zisă nu este. Antonescu pare însă să nu se fi lăsat convins.

În încheierea convorbirilor militare foarte detaliate asupra altor amănunte, Führerul a atins pe scurt problemele economice nereglementate între Germania și România, cu observația că va vorbi mai mult despre acestea după-amiază. Ceva mai amănunțit s-a referit numai la problema petrolului, subliniind puternic necesitatea unor livrări mai mari pentru ducerea războiului comun, prin creșterea producției și micșorarea consumului. Cu privire la reglementarea financiară, a cărei dezbateră, de asemenea, o rezervă pentru după-amiază, Führerul a observat numai că dacă românii afirmă că ei obțin în schimbul livrărilor de petrol numai material de război, care este folosit pe câmpul de luptă, Germania ar putea să răspundă că și petrolul este folosit numai pentru război.

În încheierea întrevederii, a avut loc o masă, la care au participat, printre alții, ministrul de Externe al Reichului, Mihai Antonescu, feldmareșalului Keitel și generalul Jodl.

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 197-201; traducere – Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 171-176).

**Cartierul General al Führerului/ „Wolfsschanze”,
la 10 ianuarie 1943, ora 19,30 – Nota lui Paul Otto Schmidt
pe marginea întrevederii A. Hitler – I. Antonescu**

[Întocmit] Berlin, 15 ianuarie 1943

Sunt prezenți: ministrul de Externe al Reichului, feldmareșalul Keitel, generalul Jodl, generalul Zeitzler, locțiitorul primului-ministru român, Mihai Antonescu, ministrul român al înzestrării Armatei, Dobre, șeful Marelui Stat Major român, generalul Șteflea.

Convorbirea, la care participanții au stat în picioare, grupați în jurul unei hărți mari, a constat, în esență, într-o trecere în revistă a situației politice și militare. Führerul a început cu afirmația că în ochii săi factorul hotărâtor în lupta actuală stă în aceea că nu există, ca la celelalte războaie, o miză, care mai târziu ar putea fi recucerită, dacă ea ar fi pierdută în actuala confruntare. Indiferent pe ce front se desfășoară lupta, ea este o luptă permanentă pentru a fi sau a nu fi. Dacă Germania în vest sau Germania și aliații săi în sud și răsărit sunt bătuți, rezultatul ar fi oricum același. Anglo-saxonii ar fi numai teoretic potențiali câștigători, căci în cazul unei înfrângeri a Axei și a aliaților ei Rusia ar fi așa de puternică pe continent, încât anglo-saxonii ar pierde aici orice influență.

Deosebirea hotărâtoare între situația Europei Centrale după prăbușirea din 1918 și situația ce ar rezulta din înfrângerea Axei și a aliaților ei constă în aceea că în anul 1918 în spațiul rusesc a apărut un vacuum ca urmare a prăbușirii regimului țarist, ceea ce nu este cazul acum. De altfel, în ciuda prăbușirii militare a Germaniei în 1918, în spațiul rusesc au apărut o serie de state care, în fond, erau și urmări ale Brest-Litovskului. Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania și Polonia au devenit state independente și România a putut să se mărească, tocmai pentru că fosta Rusie ieșise din război total slăbită. În cazul înfrângerii Axei și aliaților ei situația ar fi astăzi complet altfel. Ar exista un imperiu bolșevic puternic, cu o industrie puternică și cu surse de materii prime bogate și cu mari mase de oameni, care ar urmări mai departe cu energie vechile țeluri expansioniste ale Rusiei cu ajutorul acestor mase: spre nord până la Oceanul Atlantic și până la ieșirea Mării Baltice în Marea Nordului, spre vest, peste întreaga Europă occidentală și spre sud în direcția Mării Mediterane. Această expansiune a bolșevicilor va fi ușurată de faptul că în multe țări ale Europei domnește un fel de matriță marxist-socialistă pre-bolșevică, care a făcut apte aceste țări pentru dizolvarea în imperiul bolșevic și ele, la un moment dat, ar ajunge într-o situație de criză, la o dezmembrare internă. Aceasta este valabil în special pentru Suedia și țările Europei de vest. Dacă am părăsi, de exemplu, zona de ocupație germană, Franța n-ar fi guvernată nici de Pétain, nici de Laval, ci de bolșevici. La fel ar fi în Spania, unde la plecarea lui Franco, care concentrează în mâinile sale frânele puterii, bolșevicii ar prelua guvernul. În

slavii de sud dormitează, ca și în spațiul ceh, de altfel, un fel de stare intelectuală, gata să se îndrepte spre Moscova din motive naționale. Acest bolșevism intelectual de salon pe baze rasiale va sfârși în momentul crizei într-o mișcare panslavistă cu pecete roșie. În general, peste tot în țările Europei masele de oameni cu condiții de viață sociale fără perspectivă au oscilat în alegerea lor între o Europă a ordinii și un regim bolșevic, prezentat lor ca fiind mai bun, pentru ca, în final, să se decidă pentru ultimul. Dacă în aceste condiții Germania și aliații săi sunt obligați să lupte este vorba despre o luptă pentru existență, și nu de un război pentru ocuparea de teritorii. În istoria sa, Europa a trăit numai de două-trei ori asemenea asalturi. Prima dată, când au venit hunii; aceștia au distrus vechea ordine europeană și au instaurat haosul pentru câteva secole; a doua oară, a urmat năvălirea mahomedanilor, din Balcani până aproape de Europa Centrală, iar maurii, venind din cealaltă parte, au înaintat prin forță până la Pirinei și spre Sicilia. Al treilea asalt a fost reprezentat de invazia mongolă, care s-a desfășurat până în Câmpia sileziană și acolo, din motive rămase până astăzi necunoscute, s-au oprit. Toate aceste trei asalturi au avut drept țintă frumoasa și bogata Europă și urmăreau să predea continentul european popoarelor invadatoare ca loc pentru pășunat.

În lupta gigantică de astăzi pentru apărarea de un nou asalt de acest fel trebuie să se țină seama de perioade lungi de timp și să se aprecieze linia succesului sau insuccesului nu după acte singulare, ci după cursul general al evenimentelor.

În toamna anului 1939 exista un front occidental nu departe de Rin și unul de răsărit expus primejdiei, care ajungea până în coridorul polonez. Această situație grea s-a schimbat fundamental ca urmare a războiului și a rezultatelor sale. Führerul a prezentat, apoi, pe baza hărții, dezvoltarea în continuare, explicând de o manieră clară rezultatele obținute până acum, așa cum se prezintă ele în spațiul geografic european. Primul rezultat a fost eliminarea amenințării dinspre est. Un al doilea rezultat a fost în primăvara și vara anului 1940, când s-a obținut siguranța spre vest și nord. Al treilea rezultat a fost intrarea Italiei în război.

Al patrulea rezultat a fost siguranța pe frontul de sud, cu posibilitatea de a lovi podul spre Africa de Nord, ceea ce ducea până la amenințarea Alexandriei.

Îndreptându-și atenția spre răsărit, Führerul a calificat intrarea Finlandei în rândul aliaților ca un alt rezultat important pentru sectorul de nord al frontului răsăritean. În partea de mijloc și de sud a frontului răsăritean rușii au fost împinși înapoi.

În interiorul acestui spațiu uriaș, care stă la dispoziția Germaniei și aliaților ei ca rezultat al mersului războiului de până acum, există greutatea cu Franța. Prin întăririle de pe coasta de vest, asemănătoare unui zid, ca și prin întărirea treptată a trupelor germane până la 52 de divizii (fără efectivele de aviație, care se ridică la încă 100 000 oameni), prin echiparea excelentă și prin dotarea lor cu cele mai bune tancuri, Germania s-a asigurat în vest împotriva

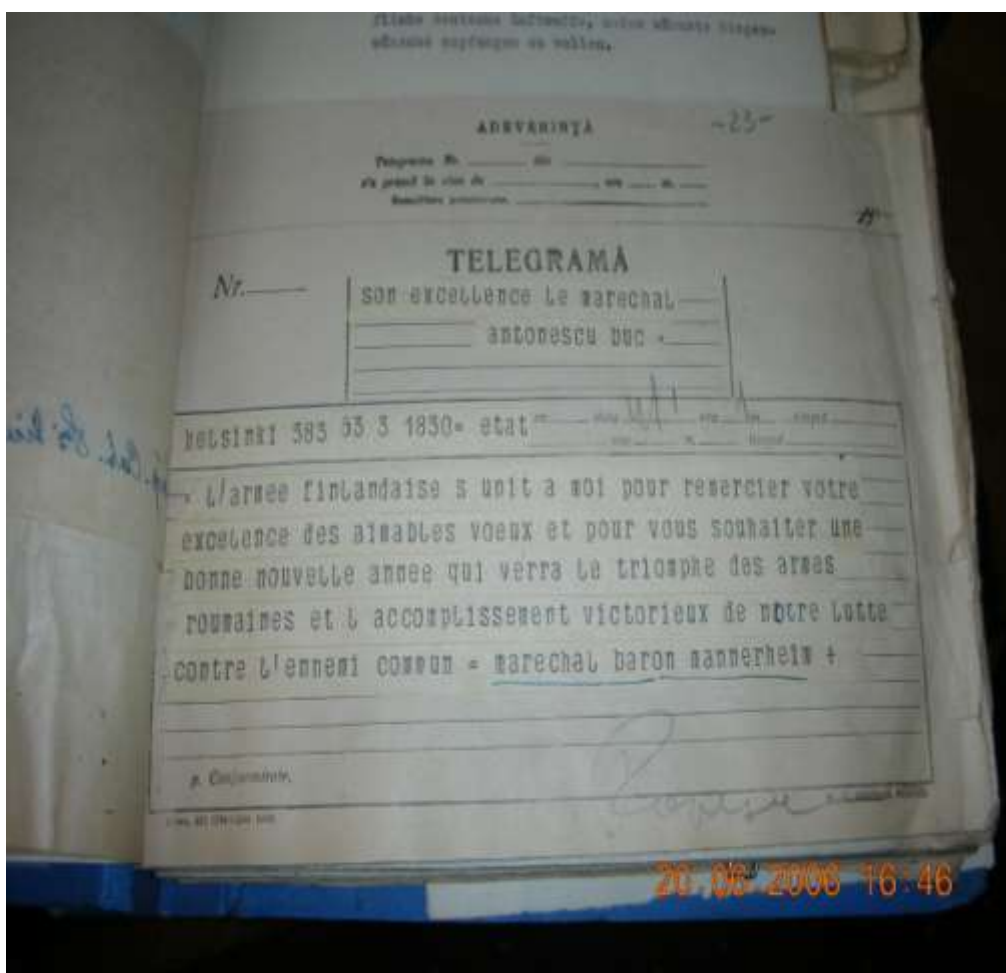
unor încercări de debarcare întreprinse de englezi și americani. Iar dacă ar fi întreprinse aceste încercări de invazie, ele ar suferi o înfrângere categorică.

De șase luni el a avut îndoieli tot mai mari în ceea ce privește loialitatea francezilor. În aceste condiții, Franța constituia un pericol; căci o mare parte a statului era încă independentă și posedea o forță proprie de apărare. Ce-i drept, era formată numai din opt divizii, dar acestea ar fi putut fi folosite drept cadre pentru o rapidă creștere a acestora până la 25-30 de divizii. Din această cauză, când a devenit clară trădarea generalilor francezi, el a pornit la luptă și a înaintat cu unitățile rapide și cu diviziile de tancuri până la Marea Mediterană. Evenimentele declanșate prin debarcarea anglo-saxonilor în nordul Africii, în afara ocupării Coastei franceze a Mării Mediterane, care a avut loc în primele 48 de ore, au determinat ocuparea Corsicai și posibilitatea unei legături spre Africa peste un foarte scurt sector de mare. Această legătură spre Africa, între Sicilia și Tunis, ar putea să fie asigurată prin baraje de mine prin care Marea Mediterană ar fi tăiată în două și englezii ar fi definitiv obligați să folosească pentru transporturile lor spre zona Mediteranei de răsărit lungul drum maritim din jurul Africii. Pentru aceasta, ei ar avea nevoie de un tonaj de cinci până la șase ori mai mare decât dacă ar fi putut folosi direct calea prin Marea Mediterană. În afară de aceasta, pe calea maritimă lungă ele sunt expuse acțiunilor submarinelor germane care devin tot mai eficiente. Führerul a explicat în amănunt noua metodă de aprovizionare a submarinelor cu ajutorul submarinelor-cisternă și a schițat zona principală de operații a submarinelor germane în Atlanticul de Nord și în Atlanticul de Sud, cu extensiune în jurul Capului Africii și până în zona Madagascarului. În timp ce numărul submarinelor crește permanent și angajarea lor este mai mare decât cel mai înalt nivel atins în războiul mondial, pierderile au scăzut considerabil. Numărul submarinelor este acum de nouă ori mai mare decât în anul 1939.

Pe baza unor surse engleze și americane, s-a putut stabili cu siguranță că anglo-saxonii au putut să înlocuiască până acum numai jumătate din vapoarele scufundate. Dacă Roosevelt vorbește în ultima sa cuvântare despre construirea unui tonaj de 8 milioane (nu capacitate de transport), la această constatare, în afară de întrebuintarea tonajului, care dă o impresie complet falsă, mai este demn de remarcat și faptul că el nu a declarat că aceste nave ar fi în exploatare. Germania în mod sigur a scufundat un registru brutto, adică capacitate de transport, de 9 milioane tone. La care se adaugă încă 3 milioane tone de nave avariate. Fără să mai socotim navele avariate sau scufundate de mine, asupra cărora nu există date precise, au fost scufundate 12 milioane tone, din care, chiar dacă luăm drept corecte datele anglo-saxonilor, numai cinci sau șase milioane sunt înlocuite.

Comunicatele asupra victoriilor americane de pe frontul de luptă din Extremul Orient sunt exagerate. Este vorba despre lupte între detașamente mici, de două până la trei mii de oameni. Succesele locale, pe care probabil americanii le-au obținut, sunt contrapuse de ei pierderilor de nave de luptă, crucișătoare și distrugătoare. China, a cărei populație se ridică la 300 milioane, poate să fie

aprovizionată cu material de război numai pe calea aerului. Germania poate să aprecieze ce înseamnă asta chiar în momentul actual, în care o armată germană de 250 000 de oameni, încercuită la Stalingrad, poate să fie aprovizionată pe calea aerului numai cu extrem de mare greutate.

Helsinki, 4 ianuarie 1942: Mareșalul Antonescu, felicitat de Mareșalul Mannerheim, cu prilejul Anului Nou

Japonezii nu vorbesc mult, dar ei acționează. Ceea ce și americanii și englezii tot încearcă; în orice caz, ei sunt dependenți de transportul pe mare și trebuie să învingă aici greutăți enorme. Și nici aprovizionarea lor cu petrol nu este lipsită de neplăceri, cum, probabil, se vede. Ei nu mai au în apropierea Europei ca zonă de aprovizionare cu petrol decât Orientul Mijlociu.

Dacă ar fi să-l piardă odată, rămâne ca unică sursă de aprovizionare America. Le lipsesc cositorul, cuprul, manganul și molibdenul, precum și cauciucul.

În ceea ce privește capacitatea de producție a anglo-saxonilor, America dispune de o populație de 128 milioane, adică un număr egal cu cel al Marelui Reich german și al spațiului pe care îl controlează direct. La capacitatea de producție a Axei mai trebuie avute în vedere și cele demografice și materiale ale Belgiei, Olandei, Franței, Elveției, nordului Italiei, ca și ale sudului și estului Europei. În afară de aceasta, Axa dispune în spațiul controlat de ea de cantități imense de cărbune și fier. La aceasta, se adaugă reconstrucția zonelor industriale rusești, care progresează permanent, și capacitatea de producție germană ce se mărește considerabil. Führerul a exemplificat cu dezvoltarea aprovizionării cu energie electrică în zona industrială a Ucrainei și a dat câteva cifre ca exemplu.

Zona controlată de Germania și aliații săi este astfel foarte bine înarmată pentru luptă. În această luptă nu există decât o rană deschisă: Rusia, și aici există acum triumful Rostov-Stalingrad-Caucaz ca zona cea mai importantă. Trebuie să avem mereu în atenție această importantă realitate și să nu ne lăsăm influențați în judecata noastră de mersul unei faze singulare a marii drame, ci dimpotrivă, tocmai în perioade de criză să ne păstrăm nervii tari. Dacă Germania ar pierde două treimi din zăcămintele de fier, până la 85 procente din sursele de petrol, ca și tot cărbunele cocsificabil și, pe lângă aceasta, ar trebui să se confrunte cu o lipsă mare de cauciuc, situația ei ar fi disperată. Dar asta este exact situația în care se află Rusia. Ce-i drept, Rusia posedă încă zăcămintele de fier din Ural, însă nu are cărbune cocsificabil. Lipsa de alimente și deficitul uman sunt alte greutăți care până la urmă o vor doborî.

Dacă cineva l-ar întreba (pe Führer) cum și când va fi sfârșitul războiului, ar răspunde că aceasta este singura întrebare la care, în întreaga istorie, nici un om de stat sau comandant militar n-au putut răspunde precis. Führerul a citat ca exemple, în acest sens, războaiele punice, războiul de treizeci de ani și războiul de șapte ani. În nici un caz oamenii de stat sau comandanții militari n-au putut să spună într-un anumit moment ceva precis despre sfârșitul războiului și au obținut totuși în final victoria. Într-un mare conflict, precum este actualul război mondial, totul depinde numai de urmărirea neabătută a scopului, de cunoașterea ilară a condițiilor pentru atingerea lui și de preocuparea pentru înfăptuirea lui. În fruntea acestor condiții se află ținuta spirituală, adică hotărârea fanatică de a nu capitula, indiferent de circumstanțe. Ținuta spirituală nu trebuie să fie numai la vârf, ci trebuie să pătrundă până la ultimul comandant de companie și soldat. În acest fel momentele dificile sunt depășite cel mai bine. Aici Führerul a citat din nou exemplul campaniei militare din Norvegia și a evocat cu lux de amănunte toate întorsăturile nefavorabile și nenorocirile care au caracterizat de la început această campanie. Atunci numai datorită hotărârii conducerii militare s-a obținut în final victoria. El a arătat în amănunțime că pentru campania din Norvegia nu au fost suficiente nave, că vasele de aprovizionare pentru operațiunea Narvik nu au sosit, că în Narvik erau disponibili numai 2 000 de oameni, fără armament greu, că, în sfârșit, zece distrugătoare au fost scufundate, în parte, din cauza lipsurilor în aprovizionare, dar că prin echipajele acestora trupele de la Narvik au putut fi întărite

considerabil și până la urmă au rezistat. El a descris incidentele din Oslo, de la aeroportul din Namsos și alte surprize neplăcute ale campaniei din Norvegia.

În aceeași idee, Führerul a amintit anul 1923, când el credea deja că are puterea și timp de șase ore i se părea că speranța i se îndeplinise, până s-a produs dezastrul și el însuși a fost arestat. Și în acest caz, datorită dârzeniei, până la urmă totul a fost din nou bine. Dacă soarta și providența au vrut ca în aceeași perioadă, în fruntea diferitelor popoare din Europa să se afle oameni mari, este sarcina acestora să elibereze Europa. Ceea ce democrații sistemului de la Weimar în Germania, Sforza al Italiei și Negrin al Spaniei nu au reușit niciodată, au izbutit acești oameni, care nu printr-o întâmplare, ci datorită providenței s-au aflat în fruntea popoarelor lor. Cu mintea clară, ei au trebuit să găsească slăbiciunile și punctele vulnerabile ale adversarilor lor și să-i înfrângă prin fanatism și credință, încrederea în succes în această luptă, având în vedere persoanele din partea adversă, este cu atât mai îndreptățită. Nu există nici în America, nici în Anglia un conducător adevărat. Dacă n-ar fi fost războiul, Churchill n-ar fi venit niciodată la putere și fără război Roosevelt și politica lui ar fi falimentat astăzi. Numai Stalin poate fi apreciat ca mare adversar. De aceea el (Führerul) vede cu deplină încredere viitorul.

Mareșalul Antonescu a mulțumit Führerului pentru expunere, la care el nu are nimic de adăugat, decât declarația deja făcută că România a intrat în război ca să-i pună la dispoziție tot ce-i stă în putere pentru obținerea victoriei. El (Antonescu) este de acord cu Führerul că singurul dușman mare este Stalin. Acesta trebuie considerat un bărbat creator, care a reușit să-i ridice pe slavi, astfel că aceștia reprezintă astăzi, în contrast cu situația anterioară, o forță militară considerabilă. Pentru aceasta, acum este vorba să lovim această Rusie a lui Stalin în punctele decisive. Antonescu a arătat aceste puncte pe hartă și a indicat Leningradul, Moscova, Kuibîșev și Stalingrad. El a lăsat să se vadă că ocuparea acestor puncte o consideră indispensabilă pentru victoria asupra Rusiei.

Führerul a răspuns la observația referitoare la Stalin că la izbucnirea războiului cu Rusia, Reichsmareșalul Goering l-a întrebat de ce îi consideră pe ruși un adversar militar demn de luat în seamă. Reichsmareșalul a opinat că nu trebuie ca rușii să fie supraestimați. Astăzi s-a dovedit că rușii sunt singurii dușmani cu adevărat mari ai Germaniei și că el (Führerul) nu i-a supraestimat la izbucnirea războiului. Rusia are o ideologie care este elementul susținător al statului și are în frunte, fără îndoială, un om important.

Ministrul de Externe al Reichului a intervenit, declarând că punctul său de vedere este că Stalin îi depășește cu mult pe cei din anturajul său.

În continuare, Führerul a declarat că totuși Germania și aliații săi vor învinge până la urmă. Căci Stalin conduce Rusia singur, cu brutalitate, fără nici o spiritualizare a maselor. Vechea Europă s-a dovedit, la urma urmelor, cel mai puternic factor spiritual. Un singur lucru n-a bănuit Europa: cât de pregătiți sunt rușii din punct de vedere militar și tehnic. Gradul de pregătire se deducea din aceea că Stalin îi trata pe ruși ca pe niște sclavi și întreaga lor vitalitate a fost

întrebuințată numai pentru realizarea unei uriașe înarmări. El a avut la dispoziție cel mai ieftin material uman din lume pentru opera sa uriașă de înarmare militară și economică. Cu toate acestea, din motive pe care le-am prezentat mai înainte, Europa deține superioritatea.

În încheierea convorbirii a avut loc cina, la care au participat aceleași persoane ca la întrevedere.

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 202-208; traducere – Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 176-182).

[14]

12 aprilie 1943, Salzburg, Castelul Klessheim, ora 5 p.m.

Nota lui Paul Otto Schmidt

pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu

După unele cuvinte de introducere, Führerul a specificat că, pe lângă dorința de a discuta probleme generale ce se ridică datorită situației date, ar avea un motiv deosebit pentru care l-a chemat la Salzburg. Personal, el (Führerul) ar dori să vină în România, dar, după cum poate și Antonescu să înțeleagă, nu se poate îndepărta în acest moment de locurile legate telefonic și telegrafic de Cartierul General și fronturile apropiate. Și Ducele a fost cu câteva zile înainte în Salzburg și, ca urmare, a fost invitația adresată Mareșalului Antonescu. În afară de aceste lucruri, în cazul unei vizite a Führerului la București, s-ar impune necesitatea unei opriri, ori la dus, ori la întors, la Budapesta.

Se pune în discuție un fapt care necesită clarificarea deja de câteva luni încoace, deoarece împiedică buna desfășurare a războiului și cere rezolvarea problemelor în urma masivelor pierderi de sânge.

Pentru a caracteriza situația, Führerul a subliniat că, conform fermei sale convingeri, pentru finalul acestui război nu există decât două posibilități: ori o victorie clară, ori o exterminare deplină. Situația de acum se deosebește de cea din 1918, când totul s-a rezolvat prin îndemănare politică și intrigi diplomatice, mai ales că în Răsărit nu mai există nici dușman și fiindcă acolo se produsese un vacuum militar. Dacă astăzi s-ar prăbuși frontul de Răsărit, sau dacă s-ar produce, ceva în Occident care să ducă la prăbușirea lui, atunci s-ar produce un vacuum militar în puterea armată a bolșevismului. Pentru ei, nici anii nu au importanță, adică, dacă s-ar încheia acum un compromis, acest lucru nu ar duce decât la amânarea primejdiei bolșevice. Tendința bolșevismului ar rămâne aceeași.

Dacă oamenii, conducători ai Europei de azi nu ar mai fi în viață, ar ajunge la putere o specie mai slabă. Se pune problema dacă puternicii conducători ai țărilor europene vor avea urmași tot atât de puternici. Probabil că nu e cazul. Astfel, primejdia evreiască s-ar menține, fie sub forma purului

bolșevism, fie sub o mască liberală. Primejdiile sunt, deci, permanente și nu există decât o singură cale de a le înlătura: o victorie sigură. În trecut, puterea germană trebuia să lupte împotriva hunilor, a ungurilor și a turcilor. Eforturile depuse acum sunt mai mici decât cele de atunci, dar primejdia e mai mare. Numai un succes deplin le-ar putea înlătura. Compromisurile nu ar putea afecta primejdia, ci i-ar da doar timp ca să se întărească și să se organizeze din nou. Zarurile au căzut la 1 septembrie 1939 și războiul trebuie continuat până la un sfârșit victorios. El (Führerul) afirmă acest lucru și din convingerea că jertfele aduse până acum nu au fost zadarnice. Chiar dacă au existat și eșuări, totuși, suma succeselor e mult mai mare, iar eșecurile nu au nici o legătură. Dușmanul din Răsărit a suferit, totuși, cele mai mari pierderi. Fostul comandant al armatei de rezervă sovietice a căzut prizonier la germani și a fost interogat cum se cuvine. În diferite probleme, declarația lui coincidea cu fapte pe care Germania le știa deja din alte surse. Acest general rus, care a căzut prizonier în decembrie, a spus că armata sovietică a suferit o pierdere totală de 11,4 milioane, adică morți, dispăruți, dintre care o mare parte erau sigur morți și o altă parte prizonieri și grav răniți. Aceste pierderi sunt de zece ori mai mari decât cele germane, incluzând cele de la Stalingrad.

În ceea ce privește situația catastrofală a forțelor omenești ale Rusiei, ar fi o adevărată nebulie slăbirea atacurilor împotriva Uniunii Sovietice, deoarece acest lucru ar ușura restabilirea rușilor. Germania nu va oferi Rusiei nici un răgaz și o va lovi în continuare până la nimicire. Și în primul război mondial i-au trebuit Germaniei 3 ani până a putut învinge Rusia. Primejdia țaristă a fost, bineînțeles, mai mică decât cea bolșevică. Pe Frontul de Răsărit, la nord de Marea de Azov, nu se mai găsesc decât trupe germane. La capul de pod al peninsulei Taman românii au luptat alături de aliații lor germani. În cel mai scurt timp, el (Führerul) va începe să lovească din nou trupele rusești. Se impune ca necesar a se lua măsuri pentru ducerea războiului până la ultimele consecințe și nu trebuie să existe nici o îndoială în puterea fanaticelor hotărâri. E imposibil de crezut că prin hotărâri neclare se poate câștiga ceva. Numai o victorie deplină poate duce la soluționarea situației și ar fi o crimă la adresa celor care și-au dat viața crezând într-o victorie deplină, să se întreprindă altceva. Această chestiune el o apără demult și o aduce la cunoștința fiecărui vizitator. El nu a făcut niciodată alt fel de declarații.

Încercările sale pentru pace le-a prezentat întotdeauna în public. Înainte de război, după campania din Polonia și din Franța el a oferit iar și iar Angliei pacea. De fiecare dată au fost văzute ca momente de slăbiciune.

În iulie 1940 a făcut ultima ofertă de pace și după refuzul acesteia a comunicat în public că nu va mai face nici o încercare de a face pace, ci va purta lupta până la ultimele consecințe. Nu a comunicat numai public acest lucru, ci l-a și reluat în întrevederile sale cu Mareșalul Antonescu și cu Mihai Antonescu. Dar la sfârșitul lui ianuarie a sosit o informație din Ankara, cum că Mihai Antonescu, după întoarcerea sa la București de la Cartierul General al Führerului, ar fi comunicat ambasadorului turc la București că el și Mareșalul

Antonescu se află într-o situație cu totul nouă, în ceea ce privește atitudinea Germaniei. Atât Hitler cât și Goering sunt înspăimântați de puterea rușilor. Convorbirile la Föhrer au dus la concluzia că, pentru salvarea Europei și a Germaniei, trebuie aleasă o cale de a realiza o pace de comun acord. Föhrerul ar fi pregătit pentru asta și ar fi renunțat la gândul unei predominări în Europa. Germania ar părăsi și Franța și toată Europa occidentală. Föhrerul, care citea aceste probleme supărătoare dintr-un document, iar mai târziu le traducea direct fără o citire în prealabil, fu întrerupt de Antonescu, care remarcă că ar fi vorba despre niște intrigi. Föhrerul îi răspunse că Germania are dovezi care atestă adevărul acestor afirmații, și a continuat cu lectura punctelor acuzatoare; în a doua jumătate a lunii februarie, a sosit o informație, conform căreia un diplomat neutru din București afirma că avusese o convorbire îndelungată cu Mihai Antonescu și în care acesta încerca să-l convingă că politica română e independentă față de Germania și că, numai sub anumite presiuni a trebuit să cedeze în una sau mai multe probleme. Acest lucru este însă cunoscut în Germania, de aceea Mihai Antonescu e mereu sub controlul Gestapo-ului. De asemenea, el a avut grijă și a ușurat părăsirea României de către cetățenii englezi care fuseseră maltratați în timpul regimului „Gărzii de Fier”. Cu această ocazie, a făcut și aluzii neprietenoase la adresa Germaniei. La începutul lui martie a ajuns prin Turcia la Berlin o informație cum că, în România există un conflict între politica de la curte, care tinde spre ieșirea din război a României și politica Mareșalului Antonescu, care se menține fidel liniei de până acum. Vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu adoptă foarte hotărât politica curții.

În prima jumătate a lui martie Mihai Antonescu ar fi declarat la București că ministrul de externe al Reichului nu i-ar fi dat informații asupra întrevederii pe care a avut-o cu Ducele la Roma, ci i-ar fi spus doar că el cunoaște și așa situația Italiei și că doar această situație l-ar fi determinat să meargă la Roma. Această comunicare i-ar fi arătat că ministrul de externe al Reichului nu e deloc mulțumit cu rezultatul călătoriei sale. Aceste afirmații ale lui Mihai Antonescu sunt cu totul inexacte.

Continuând lectura, Föhrerul a arătat că răul s-a ivit în martie, după întoarcerea trimisului român Dumitrescu de la București la Madrid și care a provocat anumite discuții în corpul diplomatic spaniol. Dumitrescu a căutat diplomați și trimiși ai Papei, ai Argentinei, Franței, Portugaliei, Finlandei și Turciei la Madrid, încercând să prezinte situația României ca deosebit de gravă. E aproape imposibil ca puterile „Axei” să câștige războiul. Germania va trebui, ori să cadă la o înțelegere cu rușii, lăsând astfel țările balcanice în mâinile bolșevicilor, sau se va prăbuși și astfel întreaga Europă va fi bolșevizată. Vicepreședintele Consiliului de Miniștri român a putut constata la vizita sa în cartierul general al Föhrerului că Hitler e pregătit pentru pace și că s-ar ajunge la o înțelegere cu englezii și americanii, că ar elibera și țările ocupate de el, cu excepția Ucrainei. Hitler speră că, pe această cale, ar putea salva Europa de pericolul bolșevic. România se află într-o situație catastrofală, deoarece 3/4 din

armata ei a fost distrusă. Dacă România nu ar fi o țară mai mult sau mai puțin ocupată, ar fi nevoie să încheie o pace separată. Dumitrescu a arătat, de asemenea, că Germania s-ar declara înțeleasă cu mutarea puternicei armate anglo-americane în Balcani, ca și cu ocuparea de către trupele americane a zonei renane. Dumitrescu a urmărit prin declarațiile sale să determine conducerea a trei țări la încercări de mijlocire între partidele conducătoare ale războiului. Bineînțeles, acțiunile întreprinse de el au spulberat convingerea că conducerea germană ar fi dezamăgită de sfârșitul războiului și că se ascunde în spatele României pentru a putea găsi soluții de încheiere a păcii. O confirmare a exactității declarațiilor corpului diplomatic din Madrid o constituie o informație a agenției „Associated Press” din Buenos Aires, din 2.4, conform căreia, trimisul român la Madrid l-ar fi căutat pe ambasadorul argentinian și i-ar fi comunicat temerile guvernului său privind desfășurarea războiului. Diplomatul român l-ar fi rugat, de asemenea, să transmită aceste temeri și guvernului argentinian (Fraza „el a arătat în mod deosebit și marile pierderi suferite de România”, Führerul nu a mai citit-o).

Vicepreședintele Consiliului de Miniștri a contestat în fața lui von Killinger exactitatea acestor informații, că ele ar fi opusul realității.

La sfârșitul lui martie a sosit o veste de la Berna, conform căreia trimisul român la Berna, Lahovary, a avut convorbiri cu guvernul elvețian, cu ambasada papală și alți șefi de misiuni din Berna, din ordinul lui Mihai Antonescu, convorbiri asupra stabilirii unei legături între România și aliații mai mici ai „Axei”, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu englezii și americanii prin mijlocirea Vaticanului. Trimisul Papei ar fi răspuns că un astfel de pas al guvernului român ar fi foarte bine văzut de către Papă.

De fapt, era vorba despre problema pe care Mihai Antonescu i-a prezentat-o lui von Killinger la 20 martie și prin care îi arata că a primit o comunicare de la Berna, conform căreia diferiți aliați, statele neutre și Vaticanul nu ar fi de acord pentru o acțiune diplomatică împotriva bolșevismului. Și guvernul federal ar fi de acord dacă România ar lua o inițiativă în direcția asta. Din spusele trimisului de la Berna reiese că și Finlanda s-ar alătura la această acțiune. Poziția Portugaliei și Suediei nu-i este încă cunoscută.

Când Domnul von Killinger îi comunica Vicepreședintelui Consiliului de Miniștri român cum că noi nu credem că o astfel de acțiune diplomatică ar avea vreun efect și că am refera ca guvernul român să renunțe la adâncirea acestui gând, Minai Antonescu a răspuns că va face acest lucru, dai fără să-și însușească succesiunea de idei a ministrului de externe al Reichului.

La sfârșitul lui martie, fostul trimis român la Londra, Tilea, i-a comunicat Domnului Maniu că, dacă ar veni la Londra, ar putea duce tratative nu numai cu englezii și americanii, ci și cu sovieticii.

Tot la sfârșitul lui martie, ambasada germană din Ankara a aflat că la ministrul de externe turc se știe că trimișii români în capitalele țărilor neutre au o activitate deosebită în ceea ce privește încheierea păcii.

În cursul lunii martie, Vicepreședintele Consiliului de Miniștri român l-a trimis pe unul din confidenții lui, Domnul Simionescu, într-o misiune secretă la Madrid și Lisabona. După cum rezultă din știrile sosite de la Lisabona, trimiterea lui Simionescu era în strânsă legătură cu încercările de a încheia pace. (La acestea, Mareșalul Antonescu a specificat că Domnul Simionescu a plecat din motive de sănătate în Elveția). La sfârșitul lui martie s-a primit o știre foarte exactă, potrivit căreia trimisul român la Madrid le-ar fi propus ambasadorilor argentinieni și portughezi, în numele guvernului român, să joace rolul de mijlocitori la transmiterea dorinței României de a încheia cât mai curând pace cu Națiunile Unite.

Mihai Antonescu i-a comunicat lui von Killinger, la începutul lui aprilie, că fostul ministru de externe spaniol, Serrano Suñer, ar fi vorbit cu trimisul Dumitrescu, spunându-i că are misiunea, din partea președintelui Consiliului de Miniștri portughez, Salazar, să întrebe pe Franco și Mihai Antonescu dacă poate primi copii ale planurilor de viitor ale Germaniei. Salazar ar dori să verifice apoi, împreună cu Vaticanul, dacă pe baza acestor copii se pot întreprinde anumite mijlociri.

Domnul von Killinger i-a răspuns imediat lui Mihai Antonescu că nu vrea să cerceteze mai departe această chestiune. A accepta astfel de lucruri, ar arăta dușmanului semne de slăbiciune, ar fi fără rost și ar dăuna numai.

La 6 aprilie, trimisul român la Madrid, Domnul Dumitrescu l-a căutat pe diplomatul german din Madrid pentru a-i spune că Bucureștiul îl obligă să raporteze, deoarece, conform unei știri din Madrid, corpul diplomatic din Madrid se adună la el și discută împreună despre propuneri de pace ale Germaniei. Aceste propuneri de pace au fost transmise de către Führer Mareșalului Antonescu la ultima lor întrevvedere din cartierul general al lui Hitler, iar, apoi, guvernul român i-ar fi adus la cunoștință lui Dumitrescu. Domnul Dumitrescu îi explică diplomatului german că informația asta e total eronată, asigurându-l că a făcut doar vizite cordiale colegilor săi la întoarcerea sa în Madrid și a încercat astfel să le prezinte pericolul bolșevic. În continuare, le-ar fi spus că Führerul nu dorește să asuprească celelalte state și că doar Wehrmachtul german e capabil să apere Europa de bolșevici. Este, deci, pentru România nu numai o datorie de onoare, ci și o necesitate vitală de a rămâne alături de Germania până la victoria finală.

Din această declarație a Domnului Dumitrescu reiese că informația pe care Domnul von Killinger i-a dat-o lui Mihai Antonescu nu a fost transmisă exact mai departe de către acesta, ci cu adăugirea unor amănunte inexacte.

Se poate constata că declarațiile Domnului Dumitrescu privind cunoașterea obiecțiilor germane au servit împotriva lui. Un om de încredere a comunicat că, potrivit unei informații recepționate de el, Domnului Dumitrescu i s-ar fi comunicat de la ministerul de externe român că trebuie să-și manifeste mirarea când va da răspunsul la întrebările care i se vor pune.

O altă confirmare a modului de acționare a Domnului Dumitrescu a fost o comunicare făcută printr-un mijlocitor de către o personalitate spaniolă foarte

apropiată de șeful statului, Franco, conform căreia Dumitrescu ar fi accentuat, în cercurile diplomatice de la Madrid, faptul că România ar fi obosită de război, că își manifestă dorința unei păci și că se îndoiește de victoria Germaniei. În această privință, Dumitrescu ar fi avut repetate discuții cu ambasadorul argentinian, care era cunoscut ca prieten de încredere al lui Sir Samuel Hoare. În Spania, această activitate a românilor a avut un efect catastrofal.

Führerul a mai adăugat la aceste realități că s-a hotărât să discute cu Mareșalul Antonescu aceste chestiuni, mai ales că a primit o confirmare a informațiilor printr-un general spaniol foarte cunoscut, care l-ar fi rugat să limiteze acțiunile trimisului român la Madrid, deoarece din activitatea acestuia rezultă că Germania ar fi la capătul posibilităților materiale și că și-a pierdut încrederea în victorie. Efectul acestei impresii asupra naționaliștilor spanioli care erau atașați Axei e nimicitor. Ei sunt revoltați că activitatea trimisului român continuă. De aceea, spaniolul a vorbit cu Hitler, rugându-l să pună capăt acestei atitudini.

Dacă trimisul român a făcut tatonările de pace în numele țării sale, atunci e neloial din partea României, deoarece trebuia să aducă la cunoștință acest lucru cel puțin aliaților ei, căci un aliat nu are chiar mână liberă în astfel de chestiuni, pe baza tratatului de alianță. În afară de asta, România mai are datoria morală de a fi sinceră cu țara prin al cărei sânge a fost apărată, și nu prin garanții americane. Dacă din aceste puncte de vedere activitatea trimisului român este penibilă, atunci atitudinea sa poate fi definită ca imposibilă, dacă și-ar lua rolul de orator al Germaniei. El nu are nici un drept de a vorbi în numele Germaniei sau al Führerului. Nici un șef de misiune german nu și-ar permite astfel de lucruri. Și dacă ar face-o totuși, ar fi imediat dat afară din funcție și închis într-un lagăr de concentrare. De aceea, el (Führerul) îl roagă pe Antonescu să folosească aceleași măsuri. Chiar dacă a considerat imposibilă atitudinea trimisului român în rolul său de sondor de pace, pur și simplu a fost revoltat de faptul că trimisul român a cutezat să vorbească în numele lui (al Führerului).

Dacă el (Führerul) ar avea astăzi convingerea că războiul e pierdut, atunci Mareșalul Antonescu ar fi printre primii care ar afla acest lucru și i-ar spune totodată că, dacă aceasta ar fi situația, războiul trebuie să se încheie pe alte căi. El nu ar întreprinde niciodată nimic fără a da știre înainte aliaților. Istoria Germaniei cuprinde exemple numeroase în ceea ce privește jertfele pe care ea le-a adus aliaților. Germania nu a încheiat tratate de pace fără a da de știre aliaților ei. El (Führerul) va vorbi întotdeauna deschis cu ducele, Antonescu, Horthy și Ryti, și nu va încerca niciodată să încheie pace fără știrea lor. Germania și aliații ei sunt legați la bine și la rău. Trupele lor au luptat împreună.

Führerul a mai adăugat că a trebuit să-i spună lui Antonescu toate aceste lucruri, deoarece el (Führerul) trebuie să se ferească de ceea ce diplomații români au afirmat în numele lui. Deoarece nu poate da o explicație oficială și nici o dezmințire, singura lui soluție este să se adreseze lui Antonescu. El a pus aceste probleme în centrul discuției, rugându-l pe Antonescu să le analizeze, nu

atât în legătură cu atitudinea Germaniei, ci mai mult privind urmările pe care le-ar putea avea în lume, atitudinea diplomaților români. Și, în afara de asta, a dorit să înceapă întrevăderea cu o problemă mai neplăcută, pentru ca finalul să nu fie prost, ci la sfârșitul convorbirii să poată fi discutate părțile pozitive ale legăturii româno-germane. Bineînțeles că nu așteaptă un răspuns imediat din partea lui Antonescu la această problemă neașteptată. El ar înțelege prea bine, chiar dacă Antonescu nu i-ar da nici un răspuns și bineînțeles nu i-ar lua-o înainte.

Antonescu i-a replicat că, din contră, ar vrea să-i răspundă imediat. E foarte mirat de cele auzite și profund impresionat de cele comunicate. El a crezut că România este privită ca unul dintre cei mai loiali aliați, mai ales că a adus un număr atât de mare de jertfe. Îl roagă pe Führer să-l creadă, căci pentru el, personal, loialitatea este calitatea principală și că el a urmat în viață întotdeauna un drum drept. El a impus țării sale politica Germaniei, deoarece era o necesitate vitală țării sale, ca pe această cale să înlăture ocuparea României de către slavi și stăvilirea anarhiei. Trebuie să i se facă dreptate poporului român și să se recunoască că punctul lui de vedere (al lui Antonescu) care predomină întreaga politică română, a găsit foarte multă înțelegere la poporul român. De asemenea, îl poate asigura pe Hitler că întreaga națiune română îl sprijină acum mai mult decât oricând și că nu permite nimănui să ducă o altfel de politică decât cea pe care el (Antonescu) o consideră cea mai bună, în interesul țării sale și al Europei, Führerul a răspuns că nu s-a îndoit niciodată de persoana Mareșalului. Încă din prima clipă i-a acordat încredere și această încredere e de nezdruccinat, căci providența dăruiește unei țări numai un om care o poate salva.

Antonescu îi mulțumi Führerului pentru încredere și îl rugă să-și extindă această încredere și asupra poporului român. Îl poate asigura că România merită acest lucru. Führerul va putea vedea că România își va continua drumul alături de Germania până la sfârșitul războiului. De asemenea, îl mai asigură încă o dată pe Führer că nimeni nu ar putea duce o altă politică decât cea pe care el (Antonescu) o consideră cea mai potrivită. Curtea nu are nici o influență asupra politicii și, de asemenea, nu găsește ecou în rândul maselor. Politica de opoziție, în special Maniu nu contează. Maniu nu a încercat să facă negocieri, deoarece știe ca astfel și-ar pierde libertatea. Totuși, el (Antonescu) nu se poate atinge de Maniu, deoarece el (Antonescu) își cunoaște poporul și nu dorește ca prin măsuri luate împotriva lui Maniu să facă o jertfă din acest om înaintat în vârstă și cu idei negative, dându-i prin aceasta ceea ce dorea de mult să obțină.

Antonescu afirmă apoi că diferiți intriganți l-au determinat pe rege să facă anumite gesturi. Însă de îndată ce el (Antonescu) a aflat de aceste lucruri, a acționat prompt. I-a trimis Regelui o scrisoare cu o avertizare severă și de atunci nici Curtea, nici opoziția nu s-au mai manifestat.

De asemenea, Antonescu dorește să profite de ocazie și să-i comunice Führerului că nu va lua niciodată vreo inițiativă fără a-i da lui de știre. Aceasta e o lege a unei simple loialități dar pe care el vrea neapărat s-o respecte. El este, de asemenea, convins că cea mai mare primejdie o reprezintă rușii în Răsărit și

de aceea el crede că în interesul României să se continue în anul acesta războiul împotriva rușilor și România trebuie să contribuie și ea la lupte împotriva unui inamic care reprezintă o forță îngrozitoare. Un compromis ar fi imposibil, deoarece ar crea pentru Europa dificultăți și mai mari: războiul trebuie dus până la ultima consecință.

În ceea ce privește activitatea trimisului român la Madrid, informațiile lui (Antonescu) nu corespund întrutotul cu cele înșirate de Föhrer. Totuși, el va întreprinde o cercetare minuțioasă și în condițiile date trimisul va suferi urmările negocierilor sale.

În ceea ce privește pe Mihai Antonescu, îl poate asigura pe Föhrer că acesta, împreună cu Gheorghe Brătianu, a fost unul din protectorii politici pentru Germania. Mihai Antonescu s-a despărțit mai târziu de Brătianu, deoarece acesta i se părea prea inactiv. E imposibil ca Mihai Antonescu să fie privit ca neloial față de Axă. E de neconceput ca Mihai să fi încercat vreodată să încheie pace sau să ceară ajutor la americani sau alte state, căci el (Mareșalul) nu ar putea suporta alături de el pe nimeni care ar fi neloial Germaniei.

Föhrerul îi răspunde că a fost nevoit să-i facă respectivele comunicări. Ultima hotărâre a fost determinată de știrea adusă de generalul spaniol, care este un reprezentant fanatic al ideii că Spania trebuie să aibă o atitudine corectă față de Axă și trebuie să-i aducă mari servicii pentru cauza comună. Ar fi fost imposibil de evitat o astfel de avertizare și, deci, a fost hotărâtoare în acțiunile Föhrerului. Bineînțeles că rămâne totul în grija Mareșalului, ceea ce dorește sau nu să facă pe baza informațiilor transmise. Chiar și Föhrerul a trebuit să ia o poziție de apărare în chestiunea respectivă, dar consideră acum problema încheiată. În continuare, Föhrerul a îndreptat cursul întrevederii asupra problemei legate de generalul Tătăranu care, printr-un ordin direct al Föhrerului către Feldmareșalul Paulus, a fost trimis cu avionul, cu puțin înainte de căderea Stalingradului la Antonescu pentru a da un raport. El a fost pus la punct de către Mareșal. Föhrerul ar dori acum, în cadrul acestei întrevederi, să clarifice situația și nedreptatea care i s-a făcut generalului, în timp ce primise ordinul Föhrerului. El a dat acest ordin pentru a salva unul din valoroșii conducători români de la prăbușire și să obțină serviciile acestui conducător pentru continuarea în comun a războiului. Același lucru s-a întâmplat și cu generalul german Hube, Föhrerul se bucură că a putut explica problema Tătăranu, care îl cam deranja. Tătăranu, la fel la Hube au știut prea puțin din motivele intime ale Föhrerului; ei au executat doar ordinul. Föhrerului i-ar părea rău dacă generalul ar fi privit ca laș. Nu a existat nici o posibilitate de întoarcere la Stalingrad, deoarece 7 avioane din 10 au fost lovite. Pe lângă aceasta, Föhrerul a aflat că respectivul general nu prea e prieten al Germaniei.

Antonescu a răspuns că a judecat cazul Tătăranu cu toată luciditatea. De fapt, ar fi trebuit să-l ducă în fața unui tribunal de război, deoarece a părăsit fortăreața fără ordinul Mareșalului. El nu a avut voie să facă acest lucru, atâta timp cât trupele române mai luptau, și chiar și după aceea ar fi trebuit să rămână lângă Paulus din motive de camaraderie. Totuși, un tribunal de război ar îi făcut

prea multă zarvă în jurul acestui caz. Așa, însă, generalul și-a dat doar demisia. Și așa el nu mai putea fi folosit la acțiuni active, deoarece sănătatea sa a fost complet distrusă în luptele de la Stalingrad. În ceea ce privește neatașarea lui față de Germania, Antonescu a explicat că, de fapt, corpul de ofițeri român e foarte disciplinat și nu-i este permis să se ocupe de politică. Cine nu era de părerea Mareșalului trebuia să-și dea demisia așa cum a făcut-o generalul Iacobici, care fusese în 1942 șeful statului major și nu a fost de acord ca românii să treacă Nistrul.

În încheiere, Führerul a mai prezentat lui Antonescu problemele pe care le-a discutat cu Ducele. Situația de acum din nordul Africii s-a produs din cauza greutatea de aprovizionare. Totuși, Germania și Italia vor să păstreze un mic cap de pod, care leagă multe forțe engleze și americane, obligând în continuare pe englezi să facă lungul drum de transport în jurul Capului Bunei Speranțe și astfel el să-și poată folosi submarinele, căci, dacă ar cădea Tunisia, atunci ar însemna ca vapoarele care, de exemplu, încărcău petrol din Haifa să se îndrepte spre Asia răsăriteană efectuând un traseu de 6 sau 7 ori mai lung.

Pentru a menține Tunisia este necesar ca forțele aeriene să fie întărite și să facă față cel puțin atacurilor anglo-saxonilor. Führerul e convins că dacă marina italiană ar renunța la punctul ei de prestigiu – recunoscut de altfel, de toate statele aliante și ar folosi navele ei mari, crucișătoarele și distrugătoarele pentru scopuri de transport – atunci situația aprovizionării în nordul Africii ar fi rezolvată. Germania s-a aflat într-o situație asemănătoare în timpul campaniei din Norvegia și, totuși, și-a pus flota de crucișătoare și distrugătoare în serviciul transportului. Navele mari nu mai au valoare și sunt învechite. Le trebuie prea multă apărare cu vapoare mici și forțe aeriene pentru a putea fi puse în acțiune, erau ușor reperabile.

Führerul a arătat cum a întâlnit greutatea la marina germană, când a încercat să pună în practică această idee, care ar fi putut fi înlăturate; el a încheiat această parte a explicațiilor cu observația că binele nu vine niciodată prea târziu și că, în cazul în care marina italiană s-ar folosi în asigurarea transporturilor, o schimbare a situației ar fi evidentă.

În continuarea discuției, Führerul comunică lui Antonescu că Mareșalul Rommel nu se mai află de multe săptămâni în Tunisia. El și-a dus trupele până la Gabés și e acum grav bolnav, deoarece a stat prea mult în Africa. Un german nu rezistă climei de acolo mai mult de un an. Rommel a stat însă în nordul Africii doi ani. El se află în concediu pentru a-și reface sănătatea; cu câteva luni în urmă a trebuit să-și întrerupă un tratament din cauza luptei care a izbucnit la El Alamein. Rommel este unul din cei mai buni comandanți. de armată, trecând prin greutatea din cauza defectuoasei aprovizionări. Marșul lui de retragere prin deșert a fost o acțiune magistrală.

Capul de pod din peninsula Taman, în Răsărit, nu a fost cedat deoarece leagă multe forțe rusești. Și portul din Novorosiisk trebuie apărat cu orice preț, întrucât dacă rușii îl câștigă, li se oferă posibilitatea să plece de acolo cu vapoare mici și să încerce să acosteze în Crimeea. Din porturile care le stau, deocamdată

la dispoziție rușilor, aceștia nu pot folosi nave mici pe distanțe foarte mari. Pe lângă aceasta, Führerul speră să obțină din nou, în scurt timp, legea negocierii pe frontul de Răsărit. Din cauza perioadei nămolose, înaintarea diviziilor model germane a fost întârziată. În condiții atmosferice mai bune aceste trupe ar fi putut respinge și mai mult pe ruși. Perioada noroioasă de acum are și părțile ei pozitive, deoarece oferă trupelor posibilitatea să-și revină și să se aprovizioneze cu material. Acest lucru este valabil mai ales pentru companiile de prim ajutor și de tancuri care au fost trimise în regiunile din spatele frontului.

În încheierea acestei întrevederi a avut loc un dîneu în cerc restrâns.

Schmidt

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 214-227; traducere – Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler*, II, p. 63-77; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 182-194).

[15]

**13 aprilie 1943, Salzburg, Klessheim, orele 12 –
Nota lui Paul Otto Schmidt
pe marginea întrevederii Adolf Hitler – Ion Antonescu**

[Întocmit] Salzburg, 15 aprilie 1943

Prezent ministrul de Externe al Reichului

Antonescu începu prin a arăta că, după o profundă reflectare, nu mai are nimic de adăugat la răspunsul său de ieri privitor la acuzațiile făcute de Mihai Antonescu. El a mai amintit că, în continuarea dîneului de aseară, a avut o discuție cu ministrul plenipotențiar von Killinger referitoare la Mihai Antonescu, întrebîndu-l, totodată, dacă are impresia că Mihai Antonescu ar fi împotriva Germaniei. Domnul von Killinger a negat aceasta și a subliniat doar necunoștința și lipsa de experiență ce-l caracterizează pe Mihai Antonescu.

Mareșalul a mai subliniat o dată faptul că Mihai Antonescu a fost protectorul politicii germane în România, că el este un om al faptei și și-a pus de multe ori viața în joc, când se afla de partea Mareșalului. Deși asemănarea de nume este izbitoare, totuși nu sunt rude, iar faptul că îl apără (pe Mihai Antonescu) nu e din motive de rudenie, ci pentru a-și salva propria onoare.

Führerul răspunde că materialul prezentat nu provine de la ministrul plenipotențiar von Killinger, ci se bazează, în primul rând, pe comunicările șefilor de misiuni diplomatice, care au discutat cu Mihai Antonescu și au anunțat, apoi, conducerii țării lor rezultatele convorbirilor avute. El (Führerul) nu știe dacă Mihai Antonescu e conștient de importanța părerilor sale. În orice caz, trebuie evitat faptul că politica germană să fie fals interpretată în străinătate

din cauza aliaților. Aceasta ar duce la efecte catastrofale ca, de exemplu, cunoașterea memoriului lui [Ottokar] Czernin, în anul 1917, fapt care a dus la distrugerea tratatului de pace a puterilor germane.

Căci, nici un conducător de război nu ar sfârși lupta dacă ar observa și cea mai mică slăbiciune la adversar. Dacă afirmațiile au fost făcute de Mihai Antonescu în numele statului român, atunci înseamnă că a fost o atitudine neloială. Iar dacă punctul de vedere german este astfel interpretat, efectul ar fi distrugător.

De altfel, primejdia bolșevică n-ar putea fi sporită niciodată printr-o înțelegere relativă sau un armistițiu. Germania nu poate crede acest lucru; dar, dacă un ministru aliat face declarații deplasate, atunci va face impresia că e doritor de pace și prin aceasta se întărește rezistența dușmanilor și se produc o serie de leziuni. Și e indiferent atunci dacă a avut bună sau rea voință prin atitudinea sa. Rezultatul unei astfel de acțiuni ar fi că, unele cercuri, doritoare de pace din Anglia, care se îndoiau de victorie, au din nou speranțe și le crește dorința de luptă.

Antonescu îi răspunse Führerului că este întrutotul de acord cu părerea lui. Conform expunerilor germane, se arată trei întrebări principale: 1. atitudinea regelui; 2. întrebarea dacă Mihai Antonescu a prezentat ministrului plenipotențiar din Madrid instrucțiunile ce i-au fost date.

Referitor la prima problemă, Antonescu a subliniat faptul că regele e un copil ce a fost îndreptat pe căi greșite, dar pe care el (Antonescu) l-a redresat energic.

În ceea ce privește a doua întrebare referitoare la faptul că Mihai Antonescu sau reprezentanți diplomatici ai României ar fi vorbit în numele Germaniei, după părerea sa (Antonescu) este vorba de interpretări greșite ale declarațiilor române, făcute prin diplomați străini.

În ceea ce privește cazul de la Madrid, după opinia sa, trebuie să fie vorba de adevărate intrigi. Ieri seara, după cum a mai amintit, a vorbit cu domnul von Killinger și i-a promis că îi va permite să vadă o scriere a regelui și telegramele oficiale din Madrid și Ankara, astfel încât Killinger va putea vedea adevărata stare a lucrurilor.

Führerul i-a răspuns că nu e vorba de aceasta, dacă diplomați străini au prezentat greșit ceea ce spusese partea română, ci dacă, în urma declarațiilor făcute trebuie să aibă impresia că România și Germania sunt gata pentru a încheia pace. Iar în legătură cu problema dacă sondările de pace au fost făcute de către România în numele Germaniei, nu e vorba de intrigi, ci de argumente concrete, ireproșabile și prin care temerile părții spaniole sunt confirmate. Ministerul de externe al Reichului a mai adăugat cum că a primit de curând vești din Madrid, conform cărora agitația de acolo a luat un caracter catastrofal. Antonescu atrase atenția asupra faptului că Mihai Antonescu ar fi anunțat ministrului de externe al Reichului contactarea pe care a avut-o cu diplomatul turc la ultima sa vizită în Cartierul General al Führerului, și ar fi primit aprobarea acestuia (a ministrului).

El (Antonescu) nu știa aproape nimic despre aceste întrevederi, deoarece nu luase parte la ele. Ministrul de externe al Reichului a subliniat în răspunsul său faptul că problemele de pace nu au fost abordate în discuția avută cu Mihai Antonescu. Din contră, și cu ocazia aceasta, îi explicase cum trebuie luptat fără nici un fel de compromis, până la victoria finală. Mihai Antonescu n-a pomenit nimic despre problema păcii, ci a discutat numai legăturile sale cu ambasadorul turc, de la care ar putea deține informații interesante, care l-ar interesa sigur și pe ministrul de externe al Reichului. Ministrul de externe al Reichului ar fi aprobat acest lucru.

Totuși, nu s-a vorbit nimic despre pace și Mihai Antonescu nu a avut impresia că ministrul de externe al Reichului s-ar fi interesat în mod deosebit de știrile turcești. El (ministrul) s-a impus pentru continuarea luptei fără nici un compromis.

Führerul remarcă că problema importantă constă în faptul că dușmanii principali ai Axei și-au făcut o părere cu totul greșită despre poziția Germaniei și a Italiei și asta numai din cauza acțiunii lui Mihai Antonescu. Și acum îl roagă pe Mareșal să aibă grijă să nu se mai repete în viilor astfel de acțiuni.

Mareșalul răspunde că îi este foarte recunoscător că au discutat problema aceasta. Adevărul este însă totalmente opus celui pe care Germania îl cunoaște.

Cu excepția Finlandei, România, dintre toți aliații Germaniei, a contribuit cel mai mult la război, participând cu 6 divizii în Caucaz, cu 3 divizii pe Marea de Azov și în Crimeea. A avut 200 000 de morți și 180 000 de răniți. Între aceștia se numărau 11 000 ofițeri și 9 000 de subofițeri. La toate acestea se mai adaugă pierderea materială de 2 armate. Unei țări care a adus astfel de jertfe, nu i se poate reproșa lipsa fidelității față de aliați. Ministrul de externe al Reichului ar fi arătat că, tocmai datorită acestor sacrificii, demersurile diplomaților români sunt cu atât mai neobișnuite. Fiecare cuvânt rostit aici, fără nici un pic de atenție, ar putea costa viața a mii de soldați. Cât de mare ar fi paguba, care a fost provocată de acțiunea lui Mihai Antonescu se poate vedea în știrile care au fost transmise în dimineața de astăzi și conform cărora Cordell Hull ar fi transmis ambasadorului Steinhardt o telegramă prin care îi cere să continue jocul cu Mihai Antonescu și să prelungească totul până ce invazia putea să aibă loc.

Führerul ar fi comentat că referitor la autenticitatea acestor informații nu există nici un dubiu. Totul se bazează pe convorbiri de telefon interceptate și oprirea și descifrarea unor telegrame. Dar a subliniat faptul că niciodată și din nici o parte, Mareșalul Antonescu nu a fost amestecat în toate acestea. Însăși această realitate subliniază că informațiile se potrivesc. Și cu aceasta, se poate încheia discuția referitoare la informațiile pe care el (Führerul) trebuia să i le comunice. Are, totuși o rugămintă: să li se atragă atenția diplomaților români să nu mai transmită știri false de genul celor de până acum.

Antonescu răspunsese că înțelege perfect că nimeni nu are dreptul să vorbească în numele altei țări în ceea ce-l privește pe Mihai Antonescu, și-a arătat toată încrederea pe care o avea în el, dar trebuie să recunoască că, în ultima vreme, a avut dificultăți cu el, și despre care domnul von Killinger a relatat precis și că aceasta devenise cancanul Bucureștiului (cearta dintre cei doi). Mihai Antonescu a muncit prea mult și nu s-a menajat deloc. Din această cauză e acum obosit și surmenat. L-ar durea foarte mult pe el (Mareșal) dacă Mihai Antonescu ar trebui să se despartă de el, după ce și-a pus de multe ori viața în joc pentru Mareșal. Dacă această despărțire trebuie să se facă acum nu o poate spune cu exactitate. Trebuie să se țină cont și de durerea pe care toată această situație i-ar provoca-o.

Führerul îi răspunsese că se poate bucura de întreaga sa încredere. După părerea sa, statele sunt reprezentate de oameni de seamă. România este deci reprezentată de Mareșalul Antonescu. Fără această încredere absolută în Mareșal, el (Führerul) nu și-ar fi îndreptat niciodată atenția asupra României. Regele e un copil, dar și copiii pot deveni periculoși când ajung în mâini rele, cum a fost cazul în Iugoslavia. Führerul a subliniat că nu are nici o pretenție, ci a arătat doar pericolele și că restul îl lasă în seama Mareșalului. Și a făcut asta tocmai din cauza vărsărilor mari de sânge din partea ambelor armate și a negocierilor și tratatelor, așa cum au fost ele văzute de către partea germană. El (Führerul) nu știa nimic despre deosebirile de opinii dintre Mareșal și Mihai Antonescu. S-a simțit numai obligat să-i arate mareșalului situația aceasta,

deoarece are în el toată încrederea ca și în Duce căruia, la fel îi aduce la cunoștință anumite întâmplări importante. Bineînțeles că se așteaptă la aceeași atitudine și din partea conducătorilor celorlalte state, căci între șefii de state ai țărilor aliate trebuie să domine încrederea. În caz că aceasta lipsește, totul este de prisos.

Antonescu răspunse că românii ar fi cuprinși de turbare dacă ar trebui să se despartă acum de Germania și, în caz că el ar observa o schimbare de atitudine a poporului român, s-ar retrace imediat. Führerul îi răspunse că în privința asta, e de altă părere. În vremurile acestea dificile, popoarele nu pot să mai gândească logic și nu mai aleg drumul cel bun. Atunci șeful de stat trebuie, împotriva voinței lor, să le îndrepte pe adevăratul drum. Antonescu răspunse că ar fi acționat asemănător cu poporul român și, în 1940 l-a constrâns să urmeze calea de colaborare cu Germania și va repeta aceasta ori de câte ori va fi nevoie.

În continuarea convorbirii, discuția s-a îndreptat din nou asupra lui Maniu, Mareșalul Antonescu a repetat motivele care l-au determinat să nu întreprindă nimic împotriva lui Maniu, care e privit de poporul român ca o personalitate istorică și, mai ales, în rândul țăranilor, unde are o deosebită trecere și care ar deveni, în urma unei acțiuni împotriva sa, un adevărat martir.

De fapt, Maniu n-ar îndrăzni să devină activ. Dacă ar face-o totuși, ar fi arestat imediat. În legătură cu aceasta, Antonescu a subliniat cât de calmă e situația în România față de alte state. Nu au avut loc nici greve, nici sabotaje, nici alte tulburări. Peste tot domnește liniștea, fără să se întreprindă măsuri în privința asta. Ca exemplu se pot da cele 40 000 de convoaie militare care au plecat din România, fără nici un incident.

În încheiere, discuția s-a îndreptat asupra problemei evreiești. Führerul a explicat că în această problemă – nu vrea să pară ca o critică – are alte concepții decât Mareșalul și amiralul Horthy. Führerul a arătat apoi măsurile cu care evreii au fost îndepărtați, atât în economie, în viața culturală în Germania în acest domeniu. În momentul cultural și în alte domenii, s-a văzut o adevărată înflorire. În alte țări, în care problema evreilor nu a fost clarificată total, ca de exemplu în Ungaria, situația este mult mai complicată. Evreii sunt aliații naturali ai bolșevismului și candidații pentru opozițiile ce au fost cucerite prin bolșevism. De aceea, Führerul e de părere, în opoziție cu Mareșalul Antonescu, că e cu atât mai bine să se acționeze radical împotriva evreilor. Führerul ar întreprinde-o luptă pe mare și ar prăbuși podurile în urma sa, deoarece tot e foarte puternică ura evreilor.

În Germania, în urma lichidării problemei evreiești, există acum un popor solidar, fără nici o opoziție. Nu există opoziții în economie, dar nici întoarcere din drumul pe care s-a pornit.

Antonescu răspunse că ar dori cu plăcere să scoată evreii din România, dar nu știe prea bine unde să-i ducă.

A amintit de dificultățile pe care le are la transportarea evreilor din România, prin Bulgaria și atitudinea aceasta a bulgarilor se datorește influenței

germane. Părții germane, bineînțeles, i-ar conveni o verificare a acestei probleme.

Cu aceasta s-a încheiat discuția.

Schmidt

(Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, p. 228-233; traducere – Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler*, II, p. 78-84; Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 194-198).

[16]

1944 martie 23-24 (București). Note dictate lui G. Davidescu de Mareșalul Ion Antonescu după penultima rundă de convorbiri cu Adolf Hitler

Convorbire cu Führerul Adolf Hitler

Prezenți:

- Führerul Adolf Hitler
- Domnul Mareșal Antonescu

Führerul a început prin a se exprima în termeni extrem de violenți la adresa Ungariei, regentului Horthy și guvernului.

Și-a arătat toată indignarea sa față de conduita acestui popor, spunând că față de purtarea perfect loială pe care a arătat-o Ungariei și conducătorilor ei, i s-a răspuns cu o lipsă de loialitate incalificabilă.

A spus apoi că deține date certe asupra intențiunilor Ungariei de a se retrage din război, mergând până acolo încât fixaseră și data acestei retrageri. În aceste afirmațiuni a dat o serie de amănunte fără importanță istorică pentru România, pe care nu le crede necesar a le reproduce.

Führerul a declarat apoi că dată fiind situația creată de Ungaria, nu mai are nici o obligație față de acest popor și, în consecință, nu mai poate rămâne singurul susținător al Arbitrajului de la Viena.

Făcând aceste declarații, Führerul s-a rugat să păstrez secretul pentru mine. A adăugat apoi că în curând va face o declarație publică în această privință.

În ce privește măsura politică luată prin instaurarea guvernului actual, Führerul mi-a explicat că aceasta a fost luată numai pe considerațiuni de ordin economic, pentru a nu se dezagrega viața economică a țării. El nu are alt rol decât pe acela de a executa dispozițiunile ce va primi de la Berlin.

Prin stabilirea acestor considerațiuni, Ungaria nu va mai fi o piedică transporturilor germane. Între alte avantaje obținute prin această politică, s-a realizat și aceea că se va putea circula în voie în lungul acestei țări, fără nici o greutate.

Împotriva armatei ungare, Führerul mi-a declarat că a luat măsuri radicale pentru că nu vrea ca Ungaria să devină o regiune de partizani. Și în cadrul acestei idei, Führerul a adăugat amănunte ce nu interesează cauza noastră.

Țin să subliniez încă faptul că a înfierat în termeni tari activitatea diplomatică a ministrului ungar de la Stockholm care oricât de abil a condus-o, totuși a fost total descoperit în manevrele ce făcea acolo.

Față de aceste declarațiuni, am răspuns mulțumind cu recunoștință, Führerului, în numele poporului român, pentru cele ce a hotărât și am arătat că aștept ca această hotărâre să fie adusă și public la cunoștința poporului românesc prin declarațiunea ce urmează să se facă.

I-am arătat apoi că deși pare cam tardivă această hotărâre, ea este totuși pentru mine o ușurare a poziției mele pentru istorie, armată și Neamul Românesc, deoarece până în aceste declarații mă găseam în paradoxala situație să lupt pentru o cauză comună a ambelor popoare, dar să vărs sângele alături de o țară care ne este dușmană, pe când Rusia, Anglia și Statele Unite declarau public că nu recunosc Arbitrajul de la Viena.

Sincere sau nesincere, aceste declarații publice făcute la Moscova, în parlamentul englez și în cercurile politice americane, exercitau totuși o puternică impresie asupra poporului român, care pe drept se întreba cum este posibil ca Germania să mențină acest arbitraj, când, adversarii declară acest arbitraj fără valabilitate.

În ce privește poporul ungar și conducătorii lui, oricât aș urî această nație cu care poporul românesc luptă de 1 000 ani pentru apărarea dreptului sfânt al

său, totuși ca ostaș și om nu am obiceiul ca atunci când un popor se prăbușește să mă arunc asupra lui, cu toată calificarea odioasă ce am pentru el și pe care o merită cu prisosință.

Am reamintit Führerului că nu a fost ocazie de la venirea mea la conducerea statului ca, atât verbal cât și în scris – atât eu cât și domnul Mihai Antonescu – să nu atragem atenția și la Roma și la Berlin și Excelenței sale personal și domnului von Ribbentrop asupra greșelii făcute la Viena în 1940 și care au fost consecințele în împrejurările tragice în care ne zbatem în lupta contra Rusiei și ce efecte de ordin politic și militar au produs asupra țării noastre.

În continuare am reamintit că de nenumărate ori am arătat ca ungurii de-a lungul întregii lor existențe ca popor – au trăit numai din acte de echivoc, dovedind ingratitudine față de cei ce le-au făcut servicii, în special cu Austria și, totodată, au împlântat pe la spate pumnalul vecinilor. I-am arătat că și de data aceasta vor face la fel. Evenimentele nu ne-au dezmințit.

Am arătat ca întotdeauna, în această acțiune de convingere dusă verbal și scris, am procedat cu timiditate, având teama că fiind interesați să nu fim bănuți că din ură și interes am dus acțiune contra unei țări care, deși în cadrul circumstanțelor actuale europene nu era aliată, rămâne totuși cel mai mare dușman al poporului românesc.

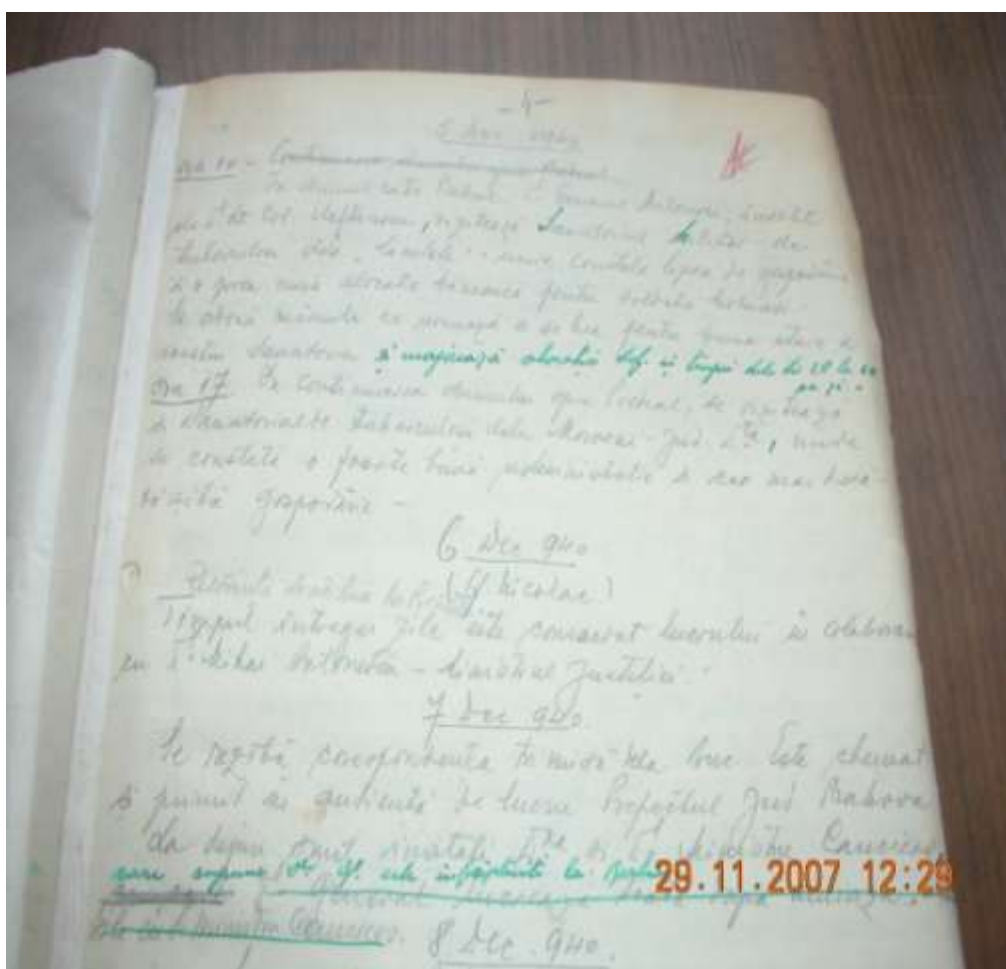
Privitor la dezarmarea Ungariei, am reamintit că în 1919-1920 nu am intrat în Ungaria, cum s-a spus și s-a crezut în Europa (chiar Germania), pentru jefuire, ci pentru înlăturarea anarhiei instaurată de Bell hun care ne amenința spatele, în timp ce Sovietele ne amenință de front. În acel moment dezarmarea Ungariei se impunea ca o necesitate absolută, ceea ce s-a realizat. Ceea ce s-a luat din Ungaria cu prilejul acelei campanii, nu a fost decât justa compensare a celor 13 000 de morți ai noștri și a materialelor consumate.

Cum Führerul mi-a vorbit în declarațiile sale că Ungaria se va bolșeviza din cauza condițiilor sociale – stăpânirea latifundiilor și a aristocraților – i-am arătat credința mea că ar fi o foarte mare greșeală să se lase pe liniile de comunicații și în inima noastră ca element despărțitor între noi și germani, Ungaria armată.

Am rugat pe Führer să nu aibă cea mai mică îndoială că în momente mai critice ca cele ce pot veni, Ungaria va trișa prin anarhie și acțiune militară, înfigând pumnalul pe la spate. Atunci vom avea a face și cu forțe armate ungare și cu partizani. Da aceea este preferabil să luăm asupra-ne numai riscul partizanilor unguri, contra cărora putem opune partizani români și germani.

La aceste obiecțiuni, Führerul a rămas să se mai gândească.

Neprimind un răspuns categoric, am declarat că această chestiune rămâne deschisă și atâta timp cât armata ungară nu va fi dezarmată total ca în 1920, datorită cărui fapt am avut liniște 20 de ani, noi nu putem risca toate forțele într-o bătălie la est pentru a nu rămâne descoperiți în fața Ungariei.

Însemnări olografe din *Jurnalul* Mareșalului Antonescu
(zilele 5, 6 și 7 decembrie 1940)

Ca încheiere a discuțiilor asupra Ungariei, am recomandat – ca înțelept lucru – ca Germania să nu se mulțumească cu măsuri de jumătate.

Am mai arătat Führerului că deși nu am elemente sigure și complete, totuși pentru că bulgarii sunt slavi și în ultimii doi ani au avut relațiuni foarte strânse și poate necunoscute cu Ungaria, nu am încredere nici în poporul bulgar, întrucât consider că România se găsește între două cuțite ce pot să-i fie înfipte în spate într-un moment greu politic sau militar.

La cele de mai sus, Führerul mi-a declarat că are convingerea că Bulgaria nu trebuie judecată la fel ca Ungaria. În Bulgaria există o mică minoritate bolșevică. Regența are tot interesul să se mențină și să păstreze structura actuală a statului și deci să lupte contra bolșevismului. În ceea ce privește situația militară, Führerul mi-a declarat formal: „Sunt decis să reiau Ucraina și o voi lua”.

Führerul crede că frontul de la Bobrinsk la Narva va ține ferm. În mlaștinile Pripetului nu poate exista un mare pericol mai cu seamă că vor fi distruse și căile ferate. La sud de Pripet se fac eforturi pentru menținerea frontului. Mi-a declarat că din cauza imposibilității tancurilor germane de a se mișca prin noroi, nu pot fi introduse de acum unități noi blindate în front.

Cu această ocazie, Führerul a dat amănunte asupra carului T. 34 rusesc, care are mare mobilitate prin noroi. Führerul mi-a dat apoi o serie de indicațiuni asupra Armatei Aero ce va veni pe frontul nostru pentru a se bate contra forțelor rusești.

Convorbirea cu Führerul Adolf Hitler

Feldmareșalul Wilhelm Keitel (1882-1946) General-colonel Alfred Jodl (1890-1946)

Prezenți 5

- Führerul Adolf Hitler
- Domnul Mareșal Ion Antonescu
- Domnul Ribbentrop
- Domnul Mareșal (Wilhelm) Keitel
- Domnul general (Alfred) Jodl
- Domnul Mihai Antonescu
- Domnul general (Ilie) Șteflea

Führerul a făcut o expunere largă asupra politicii mondiale cu incursiuni de ordin general și strategie mondială.

Din această expunere s-au desprins următoarele:

Führerul vede cu optimism situația Axei. Forțele japoneze plus cele germane totalizează cifre mai mari decât forțele adverse.

Führerul a făcut o aluzie, spunând că toate statele europene luptă pentru Europa. Cei ce fac acte de lașitate vor fi pedepsiți.

A făcut apoi un aspru rechizitoriu Italiei, arătând urmările ce a avut fapta ei pentru politica generală a Axei și situația strategică care a absorbit rezerve germane. Anglo-americanii nu pot fi superiori în forțe decât dacă ajung la raportul de 3/1. Azi nu au nici 1/1, deci avantajul este de partea Germaniei.

Führerul și-a încheiat expunerea, făcând o evidentă aluzie la noi, declarând că va da armament numai la acei ce merg să lupte contra Rusiei.

După expunerea făcută de Führer, am mulțumit pentru larga expunere, afirmând că poporul românesc este o mică națiune cu trecut îndelungat de lupte, sacrificii și suferințe și că acest popor stă pe locul lui din secolul al 3-lea, de la formarea Daciei de către romani. Sigur a continuat lupta timp de 1 000 de ani cu toți barbarii. Deși nu avem documente, nu este posibil ca timp de 1 000 de ani să fi rămas cu brațele încrucișate pentru a privi hoardele barbare trecând în sus și în jos. De la anul 900 poporul românesc a început lupta contra ungarilor. Această luptă a durat 1 000 de ani și când la 1918 credeam că s-a terminat, acest proces istoric a fost redeschis prin Arbitrajul de la Viena. Cum pe acest pământ există o pedeapsă Dumnezeiască, acestui popor i-a venit azi ziua pedepsei. Din nou procesul cu ungurii a intrat într-o fază hotărâtoare. Deosebit de procesul cu barbarii și ungurii, românii au rezolvat un alt proces istoric, acela cu turcii, început în secolul al 14-lea și care a fost lichidat la 1878. În acest timp, 2 secole ne-am luptat cu polonii și 4 secole cu tătarii.

General de Corp de Armată Ilie Șteflea (1887-1946),
Șeful MStM Român (1942-1944)

În secolul al 18-lea a început marele proces cu slavii, care este azi în continuare. Am fost de opt ori ocupați de ruși într-un singur secol. Am suportat singuri sau ajutați și am continuat această luptă istorică până la terminarea ei.

Azi România are adversari mici și mari.

Cei mici nu contează, căci dacă vom fi lăsați singuri vom lichida singuri incidentele cu aceștia, dar cu slavii nu putem lupta singuri; ne copleșesc cu numărul. Aici trebuie să găsim explicația alianței actuale cu Germania. Și în viitor ne vom alia cu oricine pentru lupta de dezmembrare a slavilor care ne amenință. Suntem singurul popor autohton din această parte a Europei. Popor de luptători și primii care am trecut la creștinism.

Lăsând la o parte aluzia făcută de contribuția care o cere Europa pentru război, am spus că două treimi din forțe sunt angajate pe front în linia I-a.

În ceea ce privește armamentul primit, am trimis totul pe front și nu am reținut nimic pentru alte scopuri, iar ce avem în interior este pentru completarea instrucției.

Trecând apoi la situația expusă la întrevederea anterioară, privitor la măsurile luate contra Ungariei și cauzei care le-a determinat, am arătat necesitățile militare ca să se suprimă culoarul secuiesc și toate forțele ungurești din Ardealul cedat să fie retrase pe vechea frontieră. Dacă această măsură aduce după sine constituirea de partizani, se va răspunde cu formarea partizanilor români. De aceea, este necesar să se permită înapoierea acasă a refugiaților, ca învățători, preoți, care să-și ocupe posturile lor, dându-ne puțința de a organiza și duce lupta contra eventualelor formațiuni de partizani.

Culoarul secuiesc este necesar a fi evacuat de trupele ungare și din considerentul că atunci când diviziile românești ce luptă în Moldova vor fi silite la retragere, nu pot intra în teritoriul unguresc.

După aceasta Führerul a modificat singur linia trasă pe hartă care era până la Meres (Mureș) și a dat ordin generalului Jodl ca trupele ungurești să fie retrase peste vechea frontieră de la vest de Oradea – Satu Mare.

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, II, București, Editura Cozia, 1991, p. 143-149).

[17]

1944 august 5. Notă dictată de Mareșalul Ion Antonescu în legătură cu întrevederea cu Führerul Adolf Hitler de la Rastenburg¹⁹⁴

În ziua de 4.VIII (5.VIII 1944 – n.ns.), la Cartierul General al Führerului (Wolfsschanze), în Prusia Orientală, am avut o convorbire de 5½ cu Führerul.

¹⁹⁴ Vezi și notele întocmite de Paul Otto Schmidt pe marginea întrevederilor de la CG al Führerului („Wolfsschanze”) din 5 august 1944 (apud Andreas Hillgruber, Hrsg., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, II, doc. 63-64, p. 481-501; traducere – I. Calafeteanu, *Români la Hitler*, doc. 23/b-c, p. 254-272).

Fiind chemat, programul vizitei a fost fixat de germani și discuția dusă de Führer.

Următoarele trei capitole esențiale au fost atinse de Führer în această convorbire.

- Relativ la atentat.
- Situația armatei germane pe frontul de est, a pierderilor ei, a posibilităților materiale de înlocuire a acestor pierderi, a armelor noi ce înțelege să introducă succesiv în acțiune, pe toate fronturile, pentru câștigarea războiului.
- Relativ la atitudinea României în viitor.

15 iulie 1944, Rastenburg: A. Hitler și W. Keitel
se întâlnesc cu lt.- colonel Claus Schenk Graf von Stauffenberg,
autorul atentatului din 20 iulie 1944

În ceea ce privește atentatul, Führerul a făcut, cu lux de amănunte și într-un ton variat de la calm la agitație și chiar enervare, istoricul luptei care s-a dus în contra sa prin acțiuni oculte și printr-o opunere în anumite ocazii, la anumite măsuri, opuneri făcute național-socialismului de vechea clasă aristocratică germană, atât din armată cât și din cadrul statului.

Din această lungă expunere rețin numai punctele esențiale, care sunt cam următoarele:

Vechea clasă conducătoare germană, destul de numeroasă și puternică ca trecut și poziție socială, împreună cu factorii economici au făcut totdeauna o

surdă opoziție național-socialismului, conducerii regimului, și în special Führerului.

Această clasă a înclinat către menținerea vechilor metode practicate în trecut, și o pactizare cu evreimea, pe care a calificat-o ca dușmană de moarte a progresului și civilizației europene și chiar a asemănat-o cu ce a rămas din clasa similară din Rusia sovietică, reprezentată prin generalii și Mareșalii ruși, judecați și condamnați în faimosul proces intentat acestora în 1936 de către Stalin. Insistând asupra acestui punct, a afirmat că generalii ruși au căzut victima lui Stalin pentru că ei ar fi fost înțeleși sau înclinați spre o înțelegere cu aceea din poporul german care azi sunt acuzați ca adversari ai săi și contra cărora e pe punctul să ia măsuri foarte drastice.

Führerul a afirmat apoi că așteaptă de 6 ani producerea acestui atentat și e foarte mulțumit că a avut loc pentru că i-a dat ocazia, pe de o parte poporului german să strângă rândurile în jurul său, iar lui posibilitatea să curețe prin măsurile cele mai radicale atât organizația de stat cât și, în special armata, de toate aceste elemente.

Führerul mi-a afirmat categoric că înfrângerea suferită recent de Grupul de Armată de Centru cât și cele din cursul verii și iernii din 1943 se datoresc toate numai defetismului provocat de aceste elemente, care prin atitudinea lor, a slăbit spiritul de luptă al soldaților germani.

Istoria, desigur, va judeca și trage concluziile definitive în această privință atunci când toate elementele care stau la baza politică și militară a conducerii războiului vor fi date la iveală și în ceea ce privește acțiunea purtată de Germania în lupta ei pentru cucerirea spațiului vital necesar ei, cât și pentru dominația europeană.

După ce a arătat așa cum vede problema, Führerul nu a ezitat să afirme că cele mai radicale măsuri de stărpire a elementelor ce le socotește vinovate de înfrângerile suferite de armata germană sunt în curs de a fi luate și nu se va opri în fața nici unui obstacol pentru curățirea radicală a acestor elemente, a corpului ofițeresc. Pentru a aduce la îndeplinire aceste intenții mi-a declarat că se folosește de Reichsführerul Himmler, căruia i-a încredințat cele mai vaste puteri în această privință, și de o comisie compusă din Mareșalul Keitel, Mareșalul Rundstedt, generalul Guderian și alți ofițeri membri marcanți ai SS pentru a stabili lista acelor care de la Mareșal până la cel mai tânăr ofițer sunt considerați că trebuie să fie excluși din viața militară a Reichului.

Este, desigur, o acoperire luată în fața istoriei pentru eventuale erori care, desigur, se vor comite în epurarea ce se urmărește.

Făcând aluzie la generalii germani prizonieri la ruși, care au fost constituiți într-un comitet de luptă împotriva național-socialismului – eu refuz să cred că e o acțiune pornită cu adevărat din inițiativa și voința ofițerilor germani, care au dat dovadă de înalt patriotism și un înalt sentiment al onoarei, calități războinice deosebite, de care au dat dovadă mai multe secole de-a rândul, în ocazii foarte grele pentru statul german – mi-a afirmat că nu va evita să dea cel mai drastic exemplu, executând familiile acestor ofițeri. A completat această

ultimă afirmare cu amenințarea care mi-a făcut-o că este decis să pedepsească de acum înainte cu moartea orice general de orice rang care se va mai retrage în fața inamicului.

Timpul va dovedi dacă revenirea și adaptarea în cadrul unei armate cu tradiție istorică și militară atât de bogată în fapte de glorie și mândrie, mijloacele acestea (...) vor da rezultatul așteptat sau vor duce la unele just contrare.

Văzând până la ce punct periculos se aluneca în această privință și gândind și la viața acelor Mareșali și generali germani cu care am luptat pe frontul din Rusia și România, unde au acționat cu trupe române, am găsit de a mea datorie să-l întrerup și să intervin în favoarea lor, afirmând că la toți acești generali, și în special la Mareșalii von Kleist și von Manstein, am găsit întotdeauna o ținută ireproșabilă de demnitate militară, o pricepere desăvârșită, și o atitudine extrem de corectă, care nu mi-au putut lăsa niciodată impresia unui sentiment de ostilitate contra regimului, ci din contră de fidelitate pentru patria lor și conducerea germană.

La aceasta Führerul mi-a răspuns că persoana celor doi Mareșali nu e pusă în joc, dar că, dacă ancheta ce se va face va dovedi că și Mareșalii sunt vinovați, el nu va ezita să aplice și acestora pedeapsa pe care o merită. Insistând asupra instantaneității cu care tot poporul german și armata germană au manifestat prin telegrame și scrisori sentimentele lor de fidelitate față de Führer, ceea ce a reconstituit și consolidat blocul german în lupta ce se duce, mi-a afirmat că soldații germani din Ministerul de Război, de îndată ce am aflat de atentat, au executat ei din proprie inițiativă, fără să spună pe ce criterii, pe ofițerii germani din acel minister presupuși ca ostili partidului și Führerului și a adăugat ca are telegrame de la soldații germani care cer onoarea de a executa ei pe generalii germani și Mareșalii germani care vor fi sortiți sumarei execuții. Führerul vede în acest gest semnul solidarității armatei cu persoana sa.

Impresia mea este că, dându-se curs acestor tendințe, mai ales în cadrul armatei, se va ajunge la rezultate contrarii și se alunecă iar pe o pantă periculoasă.

Rastenburg, 20 iulie 1944, după atentat:
A. Hitler îl conduce pe Benito Mussolini la „locul faptei”

Pentru a justifica și mai mult execuția măsurilor care-și urmează cursul lor tragic, Führerul mi-a arătat că, contra în ceea ce cred alții (probabil că a fost informat că printre acești alții sunt și eu, de aceea a ținut poate să insiste asupra acestui fapt), aceste măsuri, în loc să slăbească, vor întări armata și națiunea germană. A dat ca exemplu Rusia, unde după ce Stalin a înscenat, în condițiile tragice cunoscute, procesul contra generalilor, toți în Europa și chiar în Germania au crezut că datorită acestui procedeu, armat rusă a fost desființată. Realitatea dureroasă de azi ne arată, a subliniat Führerul, că armata rusă, în loc de dezorganizare și slăbire datorită acestor măsuri, a ieșit întărită considerabil, pentru că a fost purificată de elementele care aveau nostalgia vechiului regim, și are azi forța datorită căreia noi suferim ceea ce suferim. Rămâne și în această privință ca timpul să arate, întrucât comparația e justificată mai ales dacă se ține seama că armata germană de la 1940-1942 a dăruit fulgerător toată rezistența militară a Europei și a fost dusă în aceste lupte până la Stalingrad de către ofițerii germani care azi stau toți sub amenințarea dezonoarei și a morții pentru simplul fapt că fac parte dintr-o veche clasă care a adus totuși prosperitate, mărirea și gloria Germaniei.

Terminând acest capitol, Führerul a conchis că datorită atentatului a putut să ia prin Reichsführerul Himmler o serie de măsuri care-i vor da pe câmpul de luptă o armată nouă de aproape două milioane de oameni, pe care, ofițerii astăzi aflați sub acuzație, îi ocroteau și-i țineau în condiții de a nu participa efectiv și direct la luptă, și-i vor asigura un randament și mai mare în ceea ce privește producția materialului de război, afirmând că, atâta timp cât s-au ocupat militarii de industria de armament, randamentul acestei industrii nu era decât de 90% din producția actuală.

După ce a aruncat și acest blam, care, desigur, constituie o acoperire a carenței tehnice în care se găsește Germania în al patrulea an de război, pe care ea l-a provocat față de adversarii săi, Führerul s-a întors către mine și a adăugat:

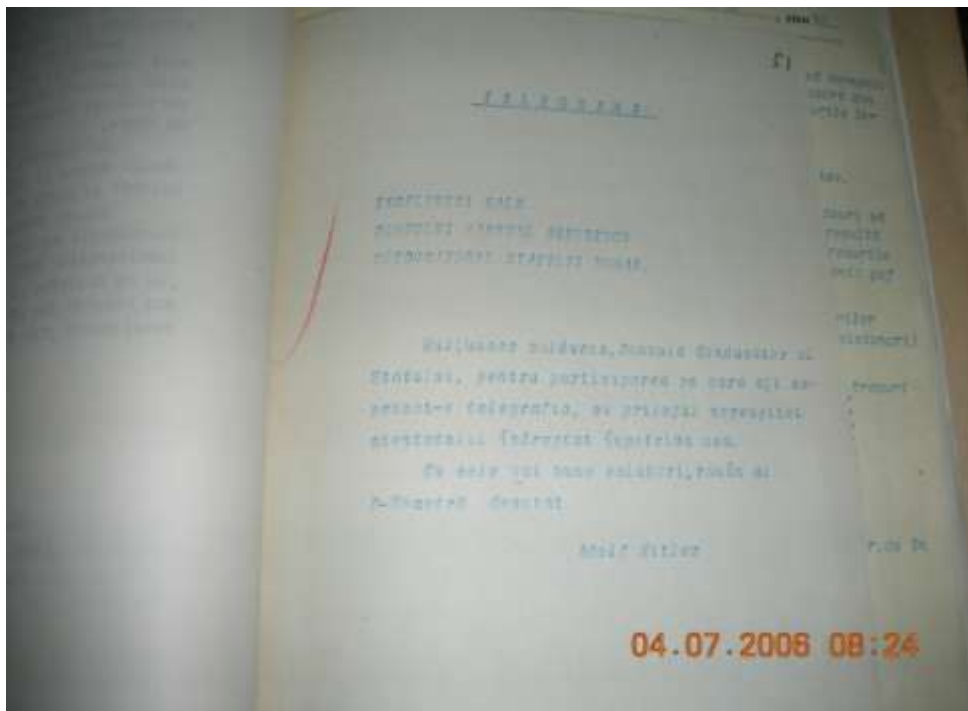
Am ținut să vă fac această comunicare în privința atentatului – cauzele lui, măsurile luate și consecințele lui – în fața Mareșalului Keitel ca exponentul cel mai înalt al armatei germane, alăturând în același timp și național-socialismul probabil cu îndoitul scop de a da Mareșalului Keitel un avertisment de ce trebuie să facă în calitate de președinte al comitetului de epurație și a-mi arăta pe de altă parte, solidaritatea armatei, prezentă la această expunere prin Mareșal, cu ideile sale.

După mine și după o justă observare a colonelului Davidescu, căruia i-am dictat aceste note, este adevărat că în Germania, revoluția începută la 1921 nu s-a terminat și-și urmează cursul. Metodele acestea pot să fie și salvatoare, dar și dezastruoase.

Terminând partea referitoare la atentat, Führerul a făcut o expunere a situației militare de pe frontul de est, a posibilităților tehnice asigurate Germaniei pentru lupta viitoare cât și a intențiilor sale de viitor.

Cartierul General German, 24 iulie 1944:
 Adolf Hitler îi mulțumește prin telegramă Mareșalului Antonescu
 pentru urările transmise cu prilejul nereușitei atentatului din 20 iulie 1944
 (original și traducere)

În ce privește situația de pe front, legând-o de atentat și, desigur, cu încercarea de a trece răspunderea asupra altora, Führerul a afirmat că defectiunea din sectorul central al frontului de est este consecința defetismului provocat de generalii germani, lăsându-mă să înțeleg că chiar în cadrul conducerii Grupului Central s-ar fi găsit ofițeri sus-puși implicați în atentat. Dacă realitatea ar fi aceasta, desigur că situația în care se găsește Germania ar fi mult mai gravă, pentru că experiența făcută de atâția ani în trecut a dovedit că nici o revoluție făcută de armată nu poate duce la distrugerea sigură și totală a statului.

Ținând seama de trecutul și disciplina de organizare și de superioritatea instrucției germane, sunt îndreptățit să cred că nu aceasta a fost cauza care a determinat prăbușirea Grupului de Centru și apoi prăbușirea întregului front. Sunt sigur că cercetătorii de mâine vor găsi și alte cauze ale acestui dezastru.

În ceea ce privește pierderile suferite de armata germană în primăvara și vara anului 1944, Führerul a afirmat că ele pot fi reprezentate sub raportul:

- armament infanterie 25% din producția pe iulie;
- armament greu și ușor de artilerie 50%;
- tunuri de asalt 45%;
- care de luptă 100%;

Față de această situație a conchis, afirmând că a luat astfel de măsuri ca în intervalul de o lună de la această dată, aceste pierderi să fie acoperite prin sporirea capacității de lucru, fără a influența producția și deci alimentarea războiului cu material tehnic.

În ce privește posibilitățile de viitor, Führerul – ca și în întrevvedere anterioară – s-a arătat foarte încrezător în posibilitățile germane și a subliniat că datorită atentatului, armata s-a întărit, pentru că prin purificarea cadrelor se va reuși să se pună ordine în haosul lăsat de delăsarea și chiar sabotajul ofițerilor din vechiul regim în posturile de răspundere pe front și în interior datorită faptului că au fost încredințate Reichsführerului Himmler conducerea și organizarea armatei din interior.

În ceea ce privește armamentul, pagubele produse nu sunt mari iar programul producției este în pantă ascendentă în toate domeniile.

Privitor la șansele de viitor, Führerul mi-a spus că numai cei lipsiți de energie pot pierde războiul și a ținut să repete a doua și a treia oară ceea ce s-a petrecut în războiul silezian, când, cu tot avizul Mareșalilor prusieni încărcăți de glorie și al oamenilor de stat, Frederic a perseverat și a învins. În această ordine de idei, a ținut să sublinieze energia Mareșalilor Tito și Stalin. În ceea ce privește acesta din urmă, a afirmat că în 1942 Rusia era total prăbușită și la această convingere ajunseseră toți generalii ruși și numai energia lui Stalin a susținut armata și poporul, realizând ceea ce a realizat.

Tito, deși pierde în fiecare lună 15 000 de oameni, totuși găsește în patriotism și în energia sa mijloace de a ridica noi oameni, reușind să imobilizeze circa 20 de divizii germane în Balcani (cifră care-mi pare exagerată).

Scoțând în afară aceste exemple, luând din trecutul glorios al Prusiei, cât și al celor doi conducători ai anarhiei slave, Führerul a conchis că este sigur de redresarea poporului german datorită atentatului și de întărirea armatei prin purificarea cadrelor ei.

Pentru ca să mă convingă și mai mult în această privință, Führerul mi-a spus că în 1933, când a luat conducerea Germaniei, nu avea nici un tun greu, iar în 1939, când a fost nevoit să se angajeze în luptă, Germania a avut cea mai puternică artilerie. În 1933 nu a avut nici un submarin, iar în 1939 – cea mai puternică flotă submarină; în 1933 – nici un tanc, în 1939 – cele mai puternice și valoroase unități blindate.

Comunicându-mi acestea, a adăugat că ceea ce a fost în stare să facă între 1933 și 1939, atât sub raportul tehnic cât și în ce privește dorința de a învinge, va fi în stare să facă de acum înainte.

După ce a terminat cu un lux de exemple și argumente expunerea referitoare la posibilitățile actuale și viitoare ale armatei germane, Führerul, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus în mod cu totul intempestiv și cu totul neobișnuit în practica dintre conducătorii de state, fără nici o indicație anterioară, că acesta a fost scopul întrevederii dintre România și Germania, arătând că vrea să știe atunci, deci imediat, dacă România și, în special conducătorul ei, Mareșalul Antonescu, a subliniat, sunt decizi să urmeze până la sfârșit Germania.

Total surprins de această întrebare, care venea, desigur, din calcul, după arătarea măsurilor drastice, care merg până la distrugerea ofițerilor și familiilor lor, luate în Germania contra acelor care nu sunt de aceeași părere cu conducerea germană în ceea ce privește metodele întrebuintate pentru conducerea politică și militară a statului, am căutat să câștig timp de reflectare asupra răspunsului ce urma să-i dau, arătând în prealabil Führerului regretul meu în ceea ce privește atentatul și părerea mea asupra situației din Răsărit, pericolele ce acest front prezintă pentru România și care sunt greutățile ce am de învins, din cauza situației provocate de bombardamentele aeriene inamice.

Terminând aceasta și revenind la chestiunea esențială care, am observat numai în ultimul moment că făcea obiectul real al convorbirii, am declarat categoric și fără cea mai mică ezitare că nu aș putea răspunde la întrebarea aceasta, deoarece am fost surprins și consider că această chestiune trebuie tranșată pe căi diplomatice. În plus, nu pot da un răspuns într-un fel sau altul până ce nu am cu răspuns la următoarele chestiuni prealabile:

1. Aș dori să știu care sunt intențiile Germaniei privitor la lupta dusă pe frontul de sud, care interesează România, afirmând că dacă trupele germane nu pot să mențină această parte a frontului, cel puțin pe linia actuală, România nu ar putea să se angajeze să meargă până la distrugerea ei totală alături de Germania. I-am reamintit că Germania s-a angajat să apere granițele României și că dl. von Ribbentrop a făcut recente declarațiuni prin care a afirmat că Germania se apără la Nistru. Führerul mi-a răspuns în mod categoric că este hotărât să mențină acest front, la care afirmațiune am răspuns că, fără a pune la îndoială această

afirmațiune categorică, sunt dator să-i reamintesc că în toamna anului 1943 mi-au fost făcute declarațiuni tot atât de formale că va executa din capul de pod Nicopol o acțiune pentru a restabili legătura cu Crimeea și a despresura trupele de acolo, iar în martie 1944, idem, declarația formală că în iunie 1944 va trece la ofensivă pentru a recuceri Ucraina. Reamintindu-i acest lucru, i-am adăugat că nici una din aceste două operațiuni nu au fost executate și că bănuiesc că nu o schimbare de atitudine a determinat aceasta, ci imposibilitatea în care s-a găsit s-o facă.

Am conchis spunându-i că nu pun nici de această dată la îndoială ca în ocaziile precedente, buna intenție a Führerului de a menține frontul actual din Moldova și Basarabia, dar ca militar cu experiență am adăugat că nu putem conta numai pe ceea ce voim noi să facem. Totul este în funcție de putința și, mai ales, de voința inamicului și nu trebuie să ignorăm că rușii au dovedit, până acum cel puțin o mare superioritate de forțe, de mijloace tehnice și de manevre.

Führerul a ezitat să afirme că în orice împrejurare va menține dreapta frontului pe poziția pe care se găsește.

2. Trecând la a doua întrebare prealabilă, am spus că, cu începere din aprilie, România este supusă la o acțiune de bombardament masiv, în special din partea aviației de bombardament și vânătoare americană. I-am arătat că acest bombardament se succede din săptămână în săptămână, că ne produce pagube considerabile la rafinării, la C.F.R., la industrii, orașe și ne costă numeroase victime omenești. În fața acestei acțiuni a inamicului, România este cu totul dezarmată, neavând nici mijloace de artilerie ș.a. decât numai pentru Ploiești, pentru București în măsură insuficientă și pierzând, din cauza luptelor aeriene și inferiorității și ca număr, și ca tehnică aproape total aviația ce am opus în aprilie și căreia azi Germania nu reușește să-i înlocuiască pierderile, atât la unitățile române cât și la cele germane, de vânătoare.

Am arătat că pagubele se cifrează la noi, la sute de milioane și, dacă continuă, frontul nu va mai putea fi alimentat, căci materialele de reparație ale materialului C.F. sunt epuizate, iar altele nu mai vin, iar numărul de locomotive și vagoane stricate împiedică buna aprovizionare a frontului. Această situație va crea în țară o situație economică dezastruoasă.

Am conchis că, dacă Germania nu ne dă posibilitatea ca să ne apărăm, România nu poate păstra această poziție la infinit, deoarece ar duce-o la o totală catastrofă.

Führerul nu mi-a dat nici o asigurare că e în măsură să mă pună în situația de a face față în condițiuni acceptabile bombardamentelor inamice. Mi-a afirmat cu această ocazie că din cauza sfaturilor greșite date de așii aviației germane Udet și Mölders s-a luat un drum greșit și fabricarea a două avioane, unul de vânătoare și altul de bombardament, a fost total ratată, din care cauză s-a pierdut și superioritatea aeriană.

Mi-a reamintit ca și în 1914-1918 superioritatea a trecut dintr-o tabără în alta și este sigur că perioada de criză a trecut și că în curând va putea face și în acest domeniu față (fără a afirma că va relua superioritatea), însă nu-și va risipi

mijloacele noi sau în curs de creație, întrebându-le în anumite sectoare, fără să spună care anume. Cu alte cuvinte, și la această a doua chestiune prealabilă, răspunsul nu a fost formal.

3. A treia întrebare prealabilă pusă a fost aceasta: i-am arătat că România se găsește astăzi într-o situație mult mai grea ca înainte, din cauza acțiunii Turciei.

Dezvoltând acest punct, am arătat că Turcia poate deschide Strâmtoarele pentru ca cota parte din flota italiană obținută de la anglo-americani să treacă în Marea Neagră, să răstoarne echilibrul aici și să facă posibile debarcări masive pe coasta românească. Am afirmat că România nu e în măsură să se apere în bune condiții.

Tot în legătură cu trecerea Turciei de partea aliaților, o altă consecință cunoscută de toți e că turcii pot pune la dispoziția anglo-americanilor bazele aeriene dinainte pregătite. Consecința va fi bombardamente anglo-americane zilnic sau chiar de mai multe ori pe zi asupra teritoriului român. În acest caz, situația României ar evolua vertiginos spre catastrofă.

Führerul mi-a spus că nu crede că Turcia va deschide Strâmtoarele și va da baze aeriene.

A evitat să-mi dea un răspuns cu ce ar putea să mă ajute în caz că aceste două eventualități s-ar transforma în plin, în fapte.

În sfârșit, a patra întrebare prealabilă pe care am pus-o a fost chestiunea privitoare la atitudinea viitoare a Ungariei și ce se va petrece în spațiul ungar în viitorul apropiat...

În ce privește Bulgaria, Führerul a fost mult mai puțin categoric. Mi-a spus că nu poate da nici o asigurare asupra atitudinii viitoare a Bulgariei, nu crede că va face acte care s-o ducă la pieire și nu știe care va fi prezentul de mâine al Bulgariei.

Am fost, desigur, foarte surprins de această ultimă afirmație.

Cum însă din expunerea enervată a Führerului nu am putut trage concluzia că am înțeles bine ce a spus privitor la regența bulgară, aș fi voit să revin pentru a mă edifica total asupra celor ce vrea să facă în Bulgaria în cazul unei carențe a regenței. Nu am putut-o face, deoarece a lunecat pe problema economică dintre România și Germania, care a dus la raporturi foarte încordate, deoarece Germania înțelege că România să finanțeze războiul ei pe teritoriul nostru și eu trebuie să apăr avutul și munca poporului și statului român. Întrebându-l, cu ocazia schimbului de argumente în dezbaterile acestei probleme, constatarea că în aceste timpuri, când totul trebuie să meargă la război și totul trebuie să fie pus în slujba războiului, rămânând ca socotelile să fie făcute mai târziu, expresia „meschinăriei” și „negustoriei” i-am răspuns, desigur, ceea ce trebuia să-i răspund și, în special, i-am arătat că este surprinzător pentru mine, care după 3 ani de luptă comună în care poporul și statul român au făcut sacrificii și pentru cauza lui, dar și pentru cea germană și pentru Europa (pentru că mi-a spus că Germania luptă pentru România și pentru

Europa), și că am crezut că am meritat altă răsplată ca aceasta ce aud azi din gura Führerului.

Ora fiind înaintată, m-am despărțit de Führer după o discuție de 5½ ore, fără să-i fi dat vreun răspuns, nici negativ, nici pozitiv la întrebarea intempestivă pe care mi-a pus-o.

(„Magazin Istoric”, nr. 7-8/1968, p. 38-44;

Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, II, p. 166-176).

[18]

Relatarea generalului Titus Gârbea pe marginea ultimei întrevederi Hitler-Antonescu

I. INIȚIATIVA ÎNTÂLNIRII

Întrevederea lui Antonescu cu Hitler de la 5 august 1944 a fost cerută de români. Celelalte au fost, mai mult sau mai puțin, inițiate și chiar comandate de Hitler. N-am vrut niciodată, în situația în care m-am găsit eu în timpul acestui război, să ies cu ceva în evidență, dar pot să afirm că autorul și susținătorul acestei ultime întrevederi între Mareșalul Ion Antonescu și Hitler am fost eu. Am fost eu pentru că la nivelul care mă găseam și în convorbirile cu marii șefi, militari mai ales, și chiar politici germani, mi-am dat seama că mergeam către prăpastie.

Și, când a survenit atentatul de la 20 iulie 1944, mi-am dat seama că poporul german, un popor răbdător și foarte disciplinat, a ajuns la capătul răbdării și unele cercuri militare și politice au pus la cale acest atentat ca să scape de acest Hitler care-i duce la pierzare. Nu m-am grăbit după acest atentat. După ce am avut o întrevedere cu ambasadorul Japoniei, generalul K. Oshima, m-am dus și la Berlin ca să vorbesc cu ministrul nostru și cu alte personalități și cu cunoscuți de-ai mei, pentru a-mi da seama cât de adâncă este această nemulțumire ce a culminat cu acest atentat. După ce am făcut această călătorie și după ce am raportat la București, cât mai curând pentru a informa verbal în legătură cu perspectivele foarte importante, cu caracter militar și politic, într-adevăr, mi-am dat seama că de pe urma acestui atentat, care dovedea o profundă ruptură între poporul german și dictatura nazistă, Hitler s-ar fi putut întâmpla să dispară.

Deci, mi-am dat seama că este momentul să se tragă concluziile, iar războiul să se încheie printr-un compromis pentru România sau chiar printr-o predare fără condiții.

Am susținut de mai multe ori că trebuie să vin imediat la București pentru chestiuni de armament. Deci, repet, organizatorul sus-amintitei

întrevederi am fost eu, șeful misiunii militare pe lângă Hitler, pe lângă O.K.W. și O.K.H.

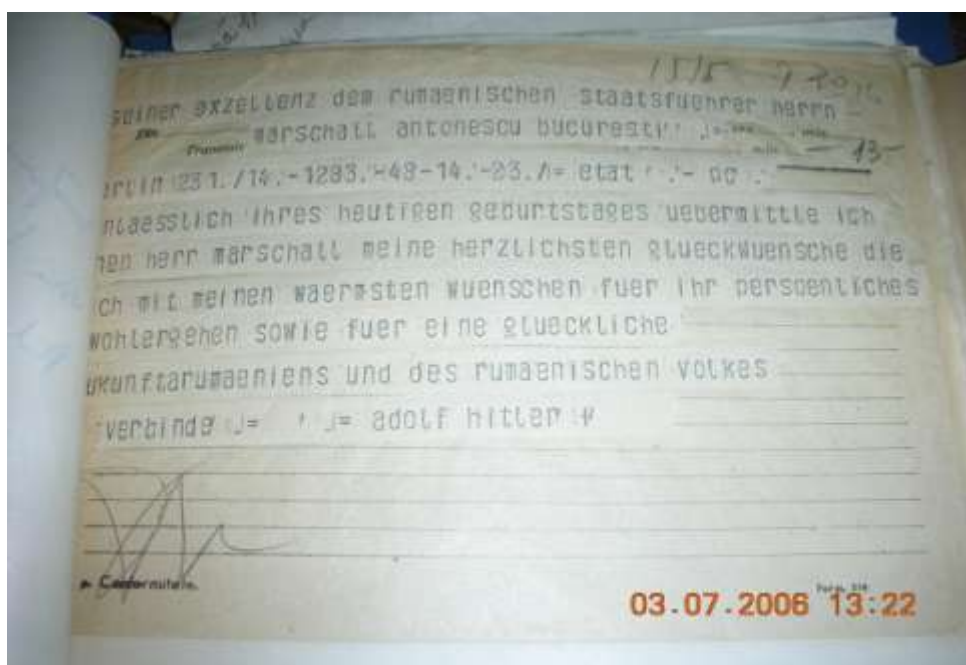
Ducându-mă la Berlin și vorbind cu ministrul României, generalul Ion Gheorghe, i-am pus întrebări în legătură cu necesitatea tragerii unor concluzii de pe urma atentatului asupra lui Hitler. Ministrul a fost foarte surprins de întrebarea mea și a cerut explicații. Răspunsul meu a fost că trebuia găsită o cale de încheiere a războiului. Fără să stea pe gânduri, ministrul a refuzat propunerea mea, motivând acest lucru prin faptul că Hitler ar fi ripostat vehement acestei posibilități. Cerbicia Führerului era bine cunoscută, dar în sinea mea eram convins de viabilitatea ideii pe care o formulasem și în această idee era bine ca partenerul de la București, Antonescu, să vină și să discute pe șleau asupra acestei probleme complexe. Știam la acea vreme că însuși Antonescu declarase că încercase încă din 1943, odată cu desprinderea de Axă a Italiei, să încheie o pace separată, în cooperare cu partea italiană. Promotorul acestei idei a fost Mihai Antonescu, mâna dreaptă a Mareșalului Antonescu.

Revenind la întrevvedere amintită, trebuie să repet că eu am ținut cu orice, preț ca Antonescu să vină.

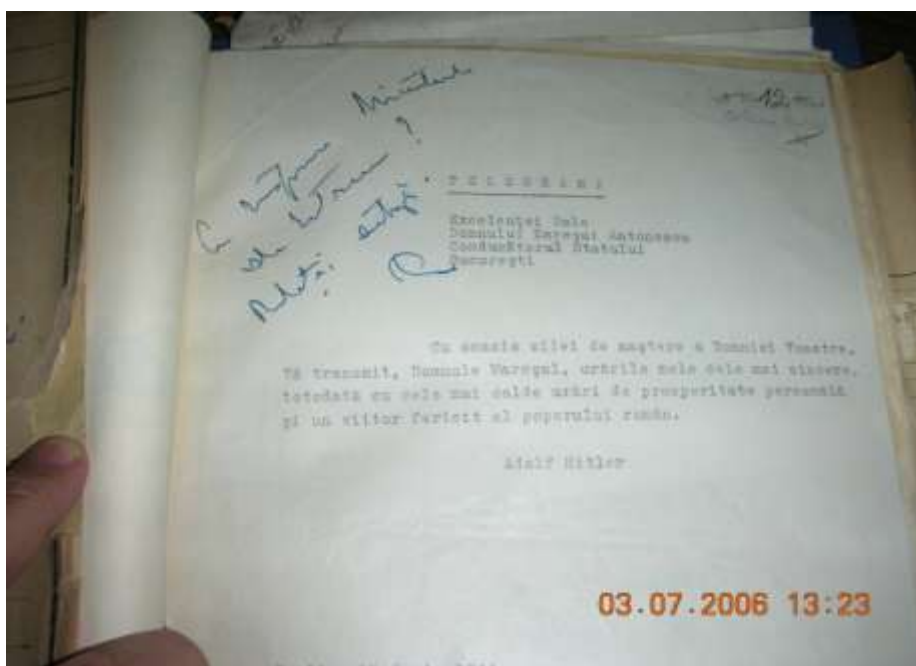
Mi s-a răspuns că Antonescu era bolnav, că era foarte ocupat și n-ar putea veni. Eu însă insistasem în direcția soluționării retragerii din război, fiind nevoit, pentru a-mi aduce la îndeplinire hotărârea, să apelez la un subterfugiu; am propus lui Antonescu să vină doar pentru a-l felicita pe Hitler pentru că scăpase cu bine după acest atentat, ceea ce părea necesar. Mi s-a răspuns că acesta era, în adevăr, un argument puternic. Eu am spus atunci generalului Șteflea, șeful Marelui Stat Major român, aceasta, felicitările erau, paradoxal, pe ultimul plan ca importanță, cea mai arzătoare problemă fiind încheierea războiului. Mi s-a spus să aștept și, începând cu data de 24 iulie, când eu raportasem la București, au trecut destule zile, vizita nefăcându-se decât la 5 august. A mai fost încă o dată nevoie să merg eu la București pentru a-i convinge pe acei demnitari că vizita era necesară.

Acum când îmi depăn aceste amintiri și sunt în posesia altor informații și știu că în acea vreme se duceau tratative de pace la Cairo și la Stockholm, altele, mai înainte în Spania și Portugalia, iar o întârziere a întrevederii între Hitler și Antonescu ar fi avut efecte negative asupra evenimentului ulterior, în desfășurarea importantei întrevvederi s-a produs un fapt care mi-a demonstrat că Antonescu tergiversase întâlnirea tocmai pentru a vedea rezultatele tratativelor de la Cairo și Stockholm.

Am mai spus și cu alte prilejuri că Antonescu suferea de un complex de inferioritate la aceste întrevederi, datorat în bună parte faptului că își dădea seama că Hitler făcea orori și că își distrugea propria creație, cea mașină de război, bazată pe realizările economiei germane interbelice.

Cartierul General German, 14 iunie 1944:
 Adolf Hitler îl felicită prin telegramă pe Mareșalul Antonescu
 la împlinirea vârstei de 62 de ani

Textul telegramei lui Hitler, tradus pentru Mareșalul Antonescu,
 cu rezoluția de a se răspunde neîntârziat

II. „ĂȘTIA SUNT GANGSTERI”

Ziua în care s-a hotărât Antonescu să stabilească data întrevederii m-a umplut de bucurie. Hitler a fost foarte încântat de această vizită și, mai mult decât atât, i-a trimis urgent unul din avioanele personale, un cvadrimotor puternic, care în ziua de 5 august 1944, în jurul orei 11, a sosit la Rastenburg („Wolfsschanze”), aducând pe Antonescu și suita sa, destul de numeroasă: pe lângă personalități militare, era prezent și ministrul nostru de externe, în eventualitatea unor discuții politico-diplomatice. Fără prea multă ceremonie la sosire, a început imediat conferința. Convorbirile au fost lungi, durând aproape șase ore, dar, spre dezamăgirea noastră, Hitler n-a vorbit, într-un discurs uriaș, de 3-4 ore, decât despre ticăloșia tuturor și în special, a poporului german, total lipsit de recunoștință pentru el, cel ce-i scosese din fundul prăpastiei și-l ridicase pe culmi neajunse încă de nimeni. Era atât de penibilă această atmosferă cu plângerile Führerului, alternate cu izbucniri de revoltă și de amenințări care nu făceau deloc cinste unei persoane atât de sus-puse încât nega însuși scopul lui Hitler, acela de a-i demonstra lui Antonescu că dreptatea era de partea sa, că războiul a luat această întorsătură pentru că toți își pierduseră încrederea în geniul său politic și militar și a amenințat din nou, fie și cu represaliile, încrederea poporului german. Toți cei prezenți, în frunte cu Antonescu, obosisem tot ascultându-l. În cele din urmă, această polologhie a luat sfârșit și s-au putut discuta chestiunile cu adevărat importante, de ordin militar. A luat cuvântul pentru aceasta nu Keitel, comandantul armatei, cel îndreptățit să poarte discuțiile, ci Guderian, cel răspunzător de frontul de est. Dar acesta, un om cu adevărat inteligent, cu multă judecată, abia luase conducerea acestui front uriaș, de la capul Nord și până în Balcani și încă studia ceea ce avea de făcut. Dotat cu o mare putere de gândire, Guderian și-a dat seama de importanța capitală a frontului de est, după ce frontul de vest fusese străpuns de Aliați în Normandia și de faptul că menținerea acestui front de est, pe care erau masate efective militare și umane enorme, era imperios necesară, mai ales după ce Armata Roșie își începuse operațiunile de amploare din vara anului 1944. Comandantul frontului de est a făcut cunoscute observațiile sale, arătând că cel mai probabil loc prin care Armata Roșie urma să-și concentreze ofensiva, era frontul românesc, singura porțiune întinsă care nu fusese teatrul unor operațiuni militare de amploare. El a cerut lui Antonescu să impulsioneze armata română, pentru a participa alături de armata germană la oprirea ofensivei sovietice. Marele atu, a subliniat Guderian, este terenul românesc, cu puternica cetate a Carpaților ce ar fi putut să împiedice punerea în valoare a principalei forțe sovietice, armata blindată. Antonescu și-a dat seama că teritoriul țării va deveni un teatru principal al operațiunilor militare și că, pentru a rezista, nemții ar fi lăsat de bunăvoie teritoriul românesc pradă distrugerii. În acest moment a intervenit Hitler, care a încercat să convingă că el nu va ceda teritoriul românesc nici în ruptul capului, că doar împrăjurări deosebit de grele l-ar face să renunțe la acest spațiu de

manevră. Antonescu asculta concentrat. În concluzie, Guderian nu cerea nimic altceva decât ca Marele Stat Major german, mână-n mână cu cel român, să pregătească evacuarea regiunilor vizate din nord-estul României, iar apărarea să fie asigurată pe lanțul Carpaților și pe Dunăre între care să fie masate mari efective umane germano-române. Din nou a intervenit Hitler, care a afirmat că această retragere, urmată de cedarea teritoriilor, se va face numai la ordinul lui expres, că românilor li se cerea, de fapt, doar o pregătire a terenului. Aceste intervenții au făcut dovada faptului că Hitler ajunsese să capete teamă de a ceda noi teritorii, au pus în evidență greșelile pe care Führerul le făcuse în aprecierea evenimentelor, faptul că acțiunile lui puteau să mai salveze ceva. Hitler a încercat să dovedească necesitatea luptei totale pentru stăvilirea ofensivei sovietice, a luptei pe Haupt Kampf Linie (linia principală de luptă).

Raporturile Hitler – Antonescu s-au aflat, cu prioritate, în atenția anchetatorilor și judecătorilor „Procesului marii trădări naționale” (București, 6-17 mai 1946), documentele examinate constituind un fond masiv reunind peste 30 000 file

A luat, apoi, cuvântul Antonescu, care era conștient că a-l ajuta în continuare pe Hitler echivala cu pierderea unor provincii românești. Hitler a insistat din nou asupra faptului că cedarea de teritorii ar fi făcută numai în disperare de cauză. Pe fondul acestei discuții, în contradictoriu cu Guderian,

Führerul a făcut o evidențiere impresionantă; el spuse textual: „Trebuie să mulțumim Mareșalului Antonescu, care consimte la această retragere pe Carpați în extremis”.

Antonescu ripostează ca s-ar putea rezista și la fața locului dacă germanii s-ar hotărî să dea ajutoarele mereu solicitate și mereu refuzate sau acordate într-un procent infim. Urmează un moment tensionat: Hitler, încruntat și nervos, sare din domeniul militar al discuției în domeniul politic, fără legătură. El îi cere lui Antonescu să răspundă dacă va lupta, ca aliat al Reichului, în fruntea armatei române până la limita extremă. Mareșalul a fost surprins și indignat de această întrebare fără ocol, care îndepărta perspectiva încheierii războiului. Foarte dezamăgit, Antonescu a răspuns prin niște întrebări. Iată-le: „Îmi cereți să mă sinucid împreună cu poporul și armata mea? Cum este cu putință? Cum puteți crede că aş lupta alături de diviziile germane, înarmate așa de bine, când ați refuzat mereu să-mi acordați ajutoarele militare solicitate? Cum credeți că veți menține frontul de Răsărit odată cu intrarea în război a Turciei (2 august 1944), intrare ce oferă Aliatilor posibilitatea cuceririi Mării Negre și a Bulgariei, chiar lângă noi? Cum credeți că, lipsiți de apărare antiaeriană, putem rezista raidurilor aliate?” Reacția neașteptată a lui Antonescu l-a descumpănit pe Hitler; acesta nu se aștepta la atâta vehemență și din această cauză răspunde cu lucruri care nu pot să stea în picioare. Astfel, se baza pe dușmănia de secole dintre Rusia și Turcia și era convins că Turcia nu va ataca direct axa. Această eroare îi dă din nou prilejul lui Antonescu să vorbească deschis, să-și dezvăluie opiniile. Hitler parează atacul și schimbă ideea, declarând că-și va onora de acum în colo promisiunile de ajutor și că va readuce în România diviziile germane dislocate de pe frontul de Răsărit, pentru a asigura linia de rezistență românească, nedându-și seama că, de fapt, în acea conjunctură, acest lucru era imposibil. Convorbirea capătă aspectul unui conflict în care cei doi parteneri dau și primesc răspunsuri dure. Toți erau vădit obosiți și Hitler a suspendat convorbirea, motivând necesitatea refacerii fizice a părților. Dar adevăratul rezultat al discuțiilor se vedește a fi fost nul. Ieșind din sala de conferințe, Antonescu se depărtează de germani și, față de mine și de ministrul nostru la Berlin, a izbucnit revoltat: „Auzi domnule, domnule, domnule... Țștia sunt gangsteri! Ai văzut, domnule, mi-a pus mâna în gât și m-a întrebat dacă sunt de acord să mă sinucid cu el, împreună cu armata și poporul român”?! Antonescu își trăda tulburarea lăuntrică printr-un zbucium exterior vizibil. Se gândea probabil și la tratativele secrete pe care le începuse. În acele momente, delegația noastră a fost invitată la masă; trebuie să spun că nu am fost percheziționați la intrare, dar fiecărei persoane române i se fixaseră una sau două „umbre” în sală. A fost o masă simplă și scurtă (s-au servit: o supă cu găluște cu carne Klops, carne fiartă cu cartofi fierți, un compot Ruhbarber, un pahar cu bere). Hitler era la pământ, atât fizic, cât și mai ales moral, după atentatul nereușit. Au urmat ore de odihnă pentru toți, dar ne-am dat acum seama că despre pace sau armistițiu nici nu mai era vorbă. Eram total și profund dezamăgiți, noi românii. În sera zilei de 5 august 1944 au mai avut loc convorbiri între Antonescu și Keitel, una

mai scurtă și una mai îndelungată între Antonescu și Guderian, în exclusivitate, în cadrul problemelor militare.

III. DIVERGENȚE ÎNTRE CONSILIERII MAREȘALULUI

S-a convenit ca a doua zi, înainte de plecare, să se mai pună la punct unele probleme militare și să se stabilească planuri și măsuri pentru modul în care vor acționa românii în eventualitatea retragerii. Se stabilise ca Antonescu și Hitler să nu se mai întâlnească în ziua plecării, fapt care a întărit astfel convingerea tuturor că la întâlnirea din ajun nu se realizase nici o înțelegere importantă, că tot ce se discutasese va avea ca efect o oarecare mișcare de trupe, în realitate neimportantă.

Cu puțin înaintea plecării, Antonescu m-a chemat pe peluza aeroportului pentru a-mi da instrucțiuni, dar și-a dat seama că era necesar să fie de față și ministrul nostru, generalul Ion Gheorghe. Ne-am depărtat cu vreo sută de pași de grupul german, iar Antonescu ne-a întrebat franc „Cei de făcut? Care-i soluția”? Ministrul a spus că pacea sau armistițiul ar fi fost ultimul lucru pe care Hitler le-ar cere, iar România trebuia să aibă aceeași atitudine. Om realist de felul lui, ministrul și-a dat seama că germanii au pierdut războiul și a declarat că, într-adevăr, se află într-o situație foarte gravă din cauza luptei pe două fronturi care se mișcă mereu și că vor fi, în final, înfrânți. Generalul Ion Gheorghe era convins că poporul german se va ridica după război, la fel cum a făcut-o și după 1918 și că poporul român nu trebuia să se desprindă de el, ci să cadă odată cu acesta. După aceea, Antonescu se îndreaptă către mine și-mi ceru părerea asupra problemei. Eu n-am ezitat să răspund, deși ministrul era de față că, după părerea mea, propunerea domniei sale ar fi privită ostil de majoritatea covârșitoare a românilor, care n-ar accepta în nici un fel un asemenea punct de vedere. Mă uitam la ministru, care cu o mimică adecvată, îmi împărtășea ostilitatea pe care o încerca în fața răspunsului meu și mi-am dat seama că singura șansă de salvare de la prăpastie era ieșirea din război, ruperea imediată a unei alianțe la al cărui capăt se afla sinuciderea. Antonescu a căzut într-o scurtă meditație, dar nu i se putea citi pe chip ce gândea despre cele două puncte de vedere total contradictorii ale noastre. După acest interval de tăcere, Mareșalul a declarat că va pleca la București, unde va aștepta atacul de neînălăturat al sovieticilor, timp în care ministrul va avea misiunea să intervină prin orice mijloace pe lângă aparatul diplomatic german pentru oprirea războiului. Cred că vă închipuiți mirarea care s-a așternut pe chipul generalului Ion Gheorghe, mai ales când Antonescu a precizat că trebuie să acționeze cum poate pentru a obține de la nemți un ajutor cât mai substanțial și pentru a opri retragerea de divizii germane de pe frontul românesc. Iar mie, Antonescu mi-a cerut să intervin pe lângă Keitel și Guderian pentru a obține de la nemți armament și apărare antiaeriană. Acestea au fost ultimele cuvinte rostite la acea întâlnire din 5 august 1944.

Avionul era gata de zbor; delegația română s-a suit în aparat după ce-și luase rămas bun într-o atmosferă rece. Ministrul nostru de externe n-a spus nici

măcar un cuvânt în timpul întrevederii, de altfel, el fiind antipatizat de cercurile germane. Avionul a intrat pe pistă și a decolat, a făcut un tur deasupra noastră, după care s-a îndepărtat spre sud-est. Imediat însă ce și-a stabilit direcția, avionul se întoarce brusc și aterizează în apropiere. Toți cei prezenți am fost mirați de întâmplare. Antonescu a fost convins că era vorba de mașinație ordonată de Hitler, care, supărat de faptul că Mareșalul îl înfruntase atât de deschis, ar fi ordonat să fie arestat. A coborât foarte nervos și ni s-a comunicat că totul s-a întâmplat datorită unei pene de motor a avionului, care nu mai putea face în deplină siguranță zborul și că delegației îi va fi pus la dispoziție un alt avion. Într-adevăr, peste un sfert de oră a apărut un avion identic, dar în tot acest timp Antonescu nu-și găsea liniștea, frământat, mi-a mărturisit mai apoi la București, de gândul care-l avusese că i se va întâmpla același lucru ca și lui Horthy, care a venit la o întrevedere și a fost arestat în martie 1944, după care Ungaria a fost ocupată. Temerea era întemeiată, căci cu mai multe luni înainte aflasem că exista un plan asemănător și pentru România („Margarethe II”) și că putea fi aplicat în caz de necesitate. Deși nu se dăduse nici un ordin de aplicare a planului, toți știau că discuția de la 5 august, atât de vehement purtată de Hitler și Antonescu, l-ar fi putut determina pe Hitler să aplice planul „Margarethe II”. Temerea românilor nu s-a adevărit însă, căci avionul ce apăruse a îmbarcat toată delegația noastră și a ajuns cu bine la București. Cel mai dezamăgit dintre toți am fost eu, căci problema semnării păcii sau măcar a armistițiului nici măcar nu a fost amintită, iar tot timpul afectat convorbirilor a fost ocupat de lunga plângere a lui Hitler și de acea discuție vehementă și în contradictoriu ce a culminat cu izbucnirea neașteptată a Führerului și cu răspunsul lui Antonescu prin întrebări dure, deschise, la care Hitler nu a putut răspunde cu nimic convingător.

IV. ÎN AJUNUL SFÂRȘITULUI

Iată, în încheiere, mai multe lămuriri și date despre convorbirile, despre discuțiile purtate de Antonescu, secondat de generalul Șteflea, cu Keitel și Guderian. Înainte de a se stabili data precisă la Rastenburg, adică la O.K.W., m-am interesat în dreapta și în stânga pentru a afla cum va fi abordată problema păcii și a armistițiului. Cea mai sigură sursă de informații au fost ofițerii în rezervă, cu grad de miniștri plenipotențieri, care la un pahar de băutură fină își exprimau deschis opiniile și informațiile. Toți, fără excepție, au fost mirați de întrebarea mea, dar au admis că ar fi posibil să fie abordată această temă, a păcii și armistițiului, avându-se în vedere faptul că la întrevederea cu Ion Antonescu fuseseră invitate toate personalitățile importante germane și că se formase un curent de nemulțumire a maselor. Mi s-a explicat după convorbiri că însuși Hitler ordonase acea mobilizare de somități pentru a demonstra unitatea de nezdruccinat a tuturor comandanților germani, unitate ce nu se lăsase destrămată, credea Hitler, nici de atentatul de la 20 iulie 1944. Din delegația noastră făcea parte și șeful cabinetului lui Antonescu, colonelul Davidescu, care

era depozitul gândurilor Mareșalului cu privire la conducerea aparatului de stat, mai erau două persoane civile din suita lui Ică Antonescu, ministrul de externe al nostru, și apoi ofițeri din suita lui Ion Antonescu și a lui Șteflea, în total, partea română fiind reprezentată de vreo 15 persoane. Temându-mă de eventualitatea ca ordinul de evacuare să nu cadă brusc, în jurul datei de 10 august, m-am întors în România pentru a-i pregăti pe ai noștri în cazul unei retrageri pe Carpați. Ajuns la București, mi-am dat seama de atmosfera penibilă care a urmat convorbirii cu Hitler, atmosferă creată de dezamăgirea tuturor celor care așteptaseră ca discuțiile să aibă urmări pozitive. Chiar de la întoarcerea delegației, toți și-au dat scama că rezultatul întrevederii era nefavorabil. În zilele de 14-15 august 1944, am putut sta de vorbă cu ministrul la Berlin, Radu Crutcescu, care, în acord cu lumea diplomatică românească, mi-a spus că ne îndreptăm spre prăpastie, că Antonescu nu mai are cum să conducă țara în acea situație și că singura soluție ar fi fost ieșirea cu orice preț din război. În schimb, ministrul nostru în Germania mi-a reproșat deschis poziția pe care o adoptasem, pretinzând că soluția propusă de mine era inadmisibilă; considera că, dacă s-ar fi adoptat punctul meu de vedere, ne-am fi dat pur și simplu pe mâna inamicului! De ce oare nu și-a dat seama că, în acest caz, poporul ar fi supraviețuit, ar fi avut o șansă mai bună de scăpare? Și de partea germană dezamăgirea își făcuse apariția, mai ales printre figurile ministerului german de externe.

Cât privește reacția cercurilor conducătoare apusene, după informațiile culese de la personaje germane, ar fi foarte greu să vă spun ceva, căci n-am aflat mare lucru. În zilele următoare atentatului nereușit, măsurile luate au fost atât de severe, atât de dure, încât toți cei care mai înainte își mai prezentau informațiile, își puseseră stavilă exprimării, temându-se de represaliile superiorilor lor.

Chiar Guderian, superior multor colegi germani era timorat, neliniștit de acea stare de fapt și, după cum mi-a mărturisit, a intervenit pe lângă Hitler pentru a se pune capăt campaniei de suspiciuni și de represalii.

După 5-6 august 1944, Mareșalul Ion Antonescu a avut același rol militar pe frontul de est, nu i s-a retras rolul său, el conducea efectiv problematica liniei de rezistență Focșani – Nămolosa – Galați – Marea Neagră. Tot frontul îl conducea Guderian, iar Grupul de Armate „Ucraina Sud” îl conducea generalul colonel Hans Friessner.

Ion Antonescu nu avea ideea fermă de a rămâne până la sfârșit alături de Hitler și nici gândul să rămână împreună cu România, cu armata ei și cu tot neamul nostru alături de Germania.

Părerea lui Antonescu cu privire la valoarea strategică și valoarea politică a lui Hitler, poate, mai înainte să fi fost de admirație reală, dar în 1943 și 1944, sunt convins că dictatorul român era mult mai critic față de acesta. Atitudinea lui Antonescu, eu socotesc, ca unul care am fost de față la ultima întrevedere între cei doi dictatori, a fost o atitudine demnă față de Hitler. Această conferință s-a sfârșit fără nici o concluzie, fără nici un rezultat. Eu am

sperat că în această conferință avea să se discute și o cerere de armistițiu și de deschidere a tratativelor de pace.

Am sperat, dar era o simplă speranță, ca a celui care se agață, când este vorba să se înece, și de un pai. Dar n-a fost vorba o clipă numai, despre vreo chestiune politică, precum problema vitală a păcii sau a armistițiului.

(Gh. F. Anghelescu, Gh. Buzatu, eds., în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A. D. Xenopol>>”, Iași, t. XXIII/2, 1986, p. 815-820; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, *Antonescu-Hitler*, II, p. 195-204).

26 IANUARIE 1943: MAREȘALUL ANTONESCU DESPRE „SECRETELE” ÎNCREDERII SALE ÎN VICTORIE

În anul fatal 1939, care și-a pus stigmatul asupra evoluției Europei pe multe decenii, netăgăduit că situația cea mai gravă a cuprins Europa de Est, iar în context și România. Se poate vorbi, fără reticențe, de intervenția decisivă a unui factor bănuțit, dar prea puțin credibil, în fapt de acțiunea unui veritabil blestem – acela al poziției geopolitice¹. Descoperiri recente au atestat odată mai mult – dacă mai era nevoie? – valabilitatea unui adagiu al lui Emil Cioran în sensul că traseul românilor în istorie a semnat, în primul rând, geografie. Mihai Eminescu, Nicolae Iorga și Pamfil Șeicaru, cei trei titani ai presei noastre politice², nu au neglijat – din unghiuri și în perioade diferite – **rolul și locul factorului rusesc** asupra orientării de ansamblu a României în relațiile internaționale. Fără nici o exagerare, dar aserțiunile lor în această privință au constituit și au rămas contribuții de referință ale unui neprețuit tezaur³, concretizat în învățături și maxime de valoare nepieritoare, la care revenim adeseori, mai puțin pentru a ne delecta, însă, mai cu seamă, pentru a afla

¹ Cf. Ernest Weibel, *Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours*, Paris, 2002, *passim*.

² Aceasta în ciuda susținerilor contrare ale unor „specialiști” improvizați sau interesați – Moses Rozen în cazul lui Eminescu, I. Ludo în acela al lui N. Iorga sau Mihail Sebastian în privința lui Pamfil Șeicaru. Reținem, în context, că I. Ludo, situându-se în 1944 printre declanșatorii holocaustului cultural în România ocupată de către trupele staliniste (vezi M. Ungheanu, *Holocaustul culturii române. Ipoteze de sociologie literară (1944-1989)*, București, Editura DBH, 1999, p. 39 și urm.; Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu, coordonatori, *Enciclopedia valorilor reprimite. Războiul împotriva culturii române (1944-1989)*, I-II, București, Editura Pro-Humanitas, 2000, *passim*), susținea asemenea monstruoșitate de genul că ilustrul nostru istoric, unul dintre cei mai mari ai lumii, în noiembrie 1940 „n-a fost ucis. S-a sinucis ... Vinovat numai el e ... Numai el și ai lui ...” (cf. Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga 1940-1947*, II, București, Editura 1000+1 Gramar, 2002, p. 151). Aproximativ în același timp, Mihail Sebastian reținea în *Jurnalul său* (la 5 iunie 1944), după o convorbire cu Pamfil Șeicaru: „Tipul e dezgustător, porcîn. Mi-e silă și scârbă că am stat de vorbă cu el” (cf. Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 547). Netăgăduit, comentariile sunt de prisos ... Informații și comentarii recente despre strălucitul jurnalist și istoric care a fost Pamfil Șeicaru, vezi în *Caietele Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc*, București, an. III, nr. 7/decembrie 2006, p. 47-63.

³ Vezi Gh. Buzatu, Ștefan Lemny, I. Saizu, eds., *Eminescu – Sens, timp și devenire istorică*, I-II, Iași, Editura Universității, 1988-1989; Pamfil Șeicaru, *Politica aistorică a României*, București, Editura Elion, 2002.

sugestii, lumini și rațiuni în cazuri cât se poate de concrete.

Pentru istoricul total care a fost N. Iorga, realitatea factorului geopolitic, cu precădere a celui rusesc și, apoi, sovietic⁴ ori investigarea și interpretarea lui în strălucitele-i sinteze nu mai reprezintă, de mult, o noutate. Mai ales că savantul a cercetat, în chip special, în anii „cooperării” politico-militare din vremea celui dintâi război mondial⁵, evoluția raporturilor ruso-române până la și în 1877-1878⁶, iar, ca strălucit cronicar de presă, îndeosebi în paginile „Neamului Românesc” (1906-1940), a reținut și comentat cu promptitudine dosarul relațiilor între București și Sankt Petersburg ori Moscova. Este motivul pentru care, mai jos, vom insista numai asupra a două momente, reținând opiniile exprimate în 1921 sau în 1936, la solicitarea expresă a lui I. Joldea Rădulescu, un ziarist al epocii interbelice, prea puțin cunoscut astăzi.

Vom reține, pentru început că, aflat în Italia, la 2 februarie 1921 N. Iorga a acordat corespondentului ziarului „Epoca” din Roma interviul intitulat ***România, Sovietele și Balcanii***⁷, pe care atașatul militar român l-a transmis de

⁴ Pe această temă, vezi, recent, volumul *Românii între ruși și sovietici*, număr special editat de Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române sub egida Laboratorului de Studii Ruse și Sovietice din cadrul Institutului de Istorie „N. Iorga” din București („Europa XXI”, Iași, nos. XIII-XIV/2004-2005).

⁵ De remarcat că, în aceeași perioadă, N. Iorga s-a aplecat și asupra raporturilor anglo-române sau franco-române.

⁶ Cf. Nicolae Iorga, *Istoria relațiilor române*, antologie întocmită de Florin Rotaru, traducere Anca Verjinski, București, Editura Semne, 1995, cuprinzând, pentru prima dată în românește, textul integral al micromonografiei *Histoire des relations russo-roumaines* (Jassy, Editions du Journal „Neamul Românesc”, 1917), p. 157-291.

⁷ Cf. V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, I. Burlacu, *Documente despre N. Iorga în arhivele militare românești*, în Gh. Buzatu, C. Gh. Marinescu, eds., *N. Iorga. Omul și opera*, II, Bacău, 1994, p. 213-215.

îndată, în traducere, ministrului de Război din București.

O dată cu trecerea timpului, pe măsura evoluției evenimentelor către războiul mondial din 1939-1945 și către catastrofa României din 1940 și 1944, nici nu mai știm cui – celor nominalizați deja sau generației de aur a anilor '20-'40 (Octavian Goga, Gh. I. Brătianu, I. Petrovici, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, Radu R. Rosetti, P. P. Panaitescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Sabin Manuilă, Constantin C. Giurescu, Emil Cioran, Petre Țuțea ș.a.) – să-i atribuim paternitatea unei butade celebre, pe cât de „brutală”, pe atât de reală, și anume că, de 300 de ani încoace, practic din 1711, când Petru cel Mare a atins Prutul, blestemul poziției noastre geopolitice a rezultat din faptul că, în orice moment al evoluției lor, **românii s-au aflat prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu!** Și, într-adevăr, mai cu seamă de la 1812 înainte, oricând vecinătatea Rusiei a reprezentat pentru politica generală a Iașilor și Bucureștilor, mai apoi a României, o premisă, o condiție și o rezultată, de prea puține ori un beneficiu și – vai! – cel mai adesea un dezavantaj, ca să nu spunem o obsesie și un pericol de prim rang, precum în mod cu totul deosebit în decursul existenței României Mari (1918-1940), căreia i-a pus capăt prin faimoasele și brutalele note ultimative din 26-27 iunie 1940, după cum și între 1944 și 1989, atunci când Kremlinul s-a pretins deopotrivă „prieten” și tutore ideologic (practic stăpân absolut – până prin '60) al Bucureștilor. Despre toate acestea ne vorbește, pilduitor, un document inedit⁸, recent descoperit în arhivele „procesului” intentat în 1946 foștilor membri ai cabinetului Ion Antonescu⁹, mai precis o lungă scrisoare (54 pagini dactilografiate), trimisă la 27 octombrie 1943 pe adresa lui Pamfil Șeicaru de către un confrate, în mod concret un ziarist pe care l-am numit deja – I. Joldea Rădulescu¹⁰.

⁸ Valorificat parțial de noi – cf. Gh. Buzatu, *Tradiție, încredere, construcție: „Românii s-au aflat prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu!”*, în vol. *România – NATO, II, Negocierea și ratificarea Protocolului de aderare*, coordonator Ilie Manole, Ploiești, Editura Printeuro, 2005, p. 157-168; vezi și „Historia”, București, nr. 39/2005.

⁹ Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București (în continuare, se va cita: Arhiva CNSAS), fond 40 010, dosar 13, f. 109-154 (Scrisoarea lui I. Joldea Rădulescu către Pamfil Șeicaru, din 23 octombrie 1943, trimisă în copie și lui N. Mareș, fost ministru în cabinetul Antonescu). Vezi răspunsul și comentariile lui N. Mareș (din 5 noiembrie 1943) la gestul lui I. Joldea Rădulescu, din 5 noiembrie 1943 (idem, vol. 13, f. 18-20). I. Joldea Rădulescu a beneficiat în anii războiului de relația cu Mihai Antonescu. Anterior războiului, el se manifestase ca un adept al lui M. Manoilescu, publicând între altele: *Țărănimea în statul național-corporatist (Statul breslelor)* (București, Tip. Universul, 1934, 22 p.). În ceea ce-l privește pe N. Mareș, acesta s-a dovedit, ulterior, deficitar la capitolul moral, din vremea ce în 1946 avea să prezinte corespondența cu I. Joldea Rădulescu „Tribunalului Poporului” drept probă a atitudinii sale ... anti-antonesciene!

¹⁰ În anii războiului, el a editat diverse ziare și chiar a beneficiat de sollicitudine din partea autorităților antonesciene.

Expeditorul, respectând regulile profesiei, avusese inspirația ca, întâlnindu-i în împrejurări diferite pe unii dintre liderii politici ai României Mari (N. Titulescu, N. Iorga, C. Stere, I. G. Duca, mareșalul C. Prezan), să-i chestioneze, între altele, **despre semnificația vecinătății Rusiei**. A obținut, se înțelege, fără dificultate, în replică, dezvăluiri și precizări fundamentale, demne oricând de o antologie. Ca să exemplific, voi reține că, în 1936, neîntrecutul N. Iorga s-a destăinuit jurnalistului I. Joldea Rădulescu: „*Paradoxul este acesta: cât timp nu ne atacă, trebuie să opunem Rusiei – dacă putem, bineînțeles – armata altora, armata Europei întregi. Dacă aceasta nu se poate, dacă Europa va fi divizată ca în 1914-1918, noi trebuie să stăm deoparte. Altfel, suntem distruși... Noi trebuie să ne ferim ca de foc să irităm pe ruși, întâi, fiindcă suntem prea aproape de ei, și, al doilea, fiindcă rușii sunt ca elefanții: nu uită niciodată. Oricum, trebuie precizat, prin declarații oficiale și prin presă, că n-avem nimic cu poporul rusesc, că ceea ce avem este cu regimul bolșevic, care ne amenință liniștea și siguranța internă*”. Cu un alt prilej, după dezastrul granițelor răsăritene în iunie 1940, mareșalul C. Prezan, unul dintre coautorii victoriilor răsunătoare din 1917-1919, și-a exprimat dezacordul față de propunerea ca România să fi intrat în război pentru a respinge notele ultimative ale lui Molotov privind Basarabia și Bucovina de Nord, motivând că „*ar fi fost o mare greșeală... Am fi fost zdrobiți și amenințați să pierdem, poate, și mai mult. Cred că rușii atâta așteptau: să fie provocați ca să ne ocupe*”. Însă șansa i-a surâs, cu adevărat, lui I. Joldea Rădulescu în 1927, când, la București, l-a primit premierul în funcție al României, nimeni altul decât I. I. C. Brătianu. Era cu puțin timp înainte de sfârșitul neașteptat al marelui bărbat de stat, unul dintre fondatorii și călăuzitorii marcanți ai României Mari, în cel dintâi deceniu al ei de existență. Dacă insistăm asupra gândurilor mărturisite de I. I. C. Brătianu ziaristului interesat de idei și convingeri remarcabile, o facem întrucât suntem convinși că România, aflată și astăzi pe o nouă turnantă a istoriei sale, este în situația când nu poate și nici nu trebuie să-și îngăduie experimente diplomatice ori să ignore pildele și îndemnurile ante-mergătorilor noștri iluștri, fie ei fondatori de țară, fie creatori și propovăduitori ai curentului permanent al opiniei publice naționale. Cu precizarea că, în funcție de momentul, de conținutul și de adresa dezvăluirilor, acestea se constituie într-un veritabil extras de testament politico-diplomatic al ilustruului Ionel I. C. Brătianu (1864-1927), vom reține pentru cititor câteva din pasajele cele mai semnificative pe tema enunțată din interviul acordat în 1927, de premierul României, ziaristului ... de ocazie, care, totuși, a fost I. Joldea Rădulescu. Menționăm, o dată în plus, că textul este inedit, iar întrebările din paranteze aparțin reporterului de la 1927: „I. I. C. Brătianu – *Știu că și alții fac sforări ca rușii să ne recunoască granița dinspre Răsărit; le-am făcut și eu. Nu zic că e rău, dar nu e nici bine, fiindcă această recunoaștere obținută, ne vom culca pe roze și vom uita de eterna primejdie rusească...*”. La întrebarea **ce era de făcut?**, Brătianu a observat: „*Nimic altceva decât să ne menținem mereu pe linia politică a alianței cu Anglia și Franța; orice deviere, cât de mică, de la această alianță, ne va fi fatală; cum ne-ar simți*

că ne îndepărtăm de protectorii noștri pentru a-i înlocui cu alții, sau că rămânem singuri, rușii ne vor ataca...”. În asemenea situație, a intervenit Joldea Rădulescu, se impunea să le răspundem rușilor? – drept care Ionel Brătianu a replicat ferm: „... Nu; dacă voi fi eu la guvern, nu vom răspunde; dacă vor fi alții și aceștia vor comite greșeala să răspundă, îți spun de pe acum ce se întâmplă: vom fi zdrobiți și însăși ființa statului va fi în primejdie de moarte. Rușii ne vor copleși cu numărul și ne vor invada întregul teritoriu. Suprema înțelepciune recomandă să nu ne batem niciodată, în nici o împrejurare și oricum s-ar prezenta alianța. Fiindcă odată terminat războiul, prietenii de arme se vor întoarce acasă, iar noi vom rămâne iarăși singuri, față-n față cu haotica, năucitoare amenințare. Vecinătatea cu Rusia – iată principiul de la care trebuie să pornească nu numai politica noastră spre Răsărit, dar toată politica noastră externă. Vecinătatea cu Rusia – nu sentimentele, nu afinitățile rasiale sau culturale, nu interesele economice comandă politica noastră externă. Merg cu acela, oricare ar fi el, care-mi dă mai multă certitudine că mă va apăra contra Rusiei, dar nu cu armele, căci sorții unui război cu Rusia sunt foarte problematici, chiar când în joc este cea mai puternică armată din Europa, ci prin mijloace pacifiste. Sunt sigur de Rusia, atâta vreme cât sunt mai tare pe terenul diplomatic și pe acela al alianțelor; din momentul în care s-a dezlănțuit războiul, partida poate fi socotită ca pierdută...”. Jurnalistul nu s-a dat bătut, oferind exemplul războiului Crimeii, temă care nu-i era necunoscută premierului de la București. „... Crimeea – a dezvoltat Brătianu – a fost un succes pentru aliați, fiindcă rușii erau conduși atunci de un țar care nu-nvățase nimic din strategia lui Alexandru I. Dacă rușii se retrag în interiorul țării, sunt imbatabili. Armata rusă nu poate fi înfrântă decât de acela care va ști sau va reuși s-o atragă în afară de frontierele Rusiei!”¹¹.

Între cei chestionați de I. Joldea Rădulescu, nu putea să lipsească Constantin Stere însuși, în 1930-1931. Potrivit „Marelui Basarabean”, care a avut un rol proeminent în politica României în 1914-1918, el fusese convins că, la sfârșitul primului război mondial, Rusia ar fi fost zdrobită, fiind eliminată de pe scena europeană pe cel puțin ... o sută de ani! Nu fusese așa, întrucât, de fapt, Rusia ieșise **regenerată** din conflagrație, probabil pentru că imperialismul țarilor a fost preluat și amplificat de Kremlinul Roșu¹².

Potrivit lui N. Iorga, la care propun să revenim, problema Rusiei bolșevice trebuia tratată în context. El s-a declarat în acord cu Berdiaev, opinând că bolșevismul reprezenta „un fenomen sufletesc specific rus, care nu poate – și, adăugăm noi, în 1990-1991, istoria a confirmat-o, nici **nu a fost finalmente!** – distrus cu tunul”¹³. Totodată, cine putea mai bine – ne întrebăm – să circumscrie în context problema Basarabiei? Să-l urmărim, așadar, pe N. Iorga: „... ”

¹¹ Arhiva CNSAS, fond 40 010, dosar 13.

¹² *Ibidem*, f. 116.

¹³ *Ibidem*, f. 119.

Basarabia ne-a picat în gură ca o pară mălăiață, care însă ne-a rămas în gât. N-o s-o putem înghiți decât dacă cineva ne va da o puternică lovitură de pumn în ceafă [...] N-o putem asimila decât dacă o zguduire socială internă ne determină, vrând-nevrând, să acceptăm un regim politic care convine structurii și vecinătății sale cu Rusia [...] Dar nici dacă ne vom transforma radical nu vom fi siguri de Basarabia, atâta vreme cât nu vom ști să punem între Rusia și noi barajul unei alianțe care să-i ție pe ruși în frâu. Basarabia ne va da într-o zi de furcă. Până atunci ea ne va obliga la cheltuieli militare enorme care însă, în clipa conflictului nu ne vor folosi la nimic”¹⁴. Prognoza istoricului s-a dovedit corectă: în iunie 1940 sfârșitul Basarabiei române a inaugurat procesul dezintegrării României Mari!

Tot în anul 1936, o dată cu N. Iorga, I. Joldea Rădulescu s-a întâlnit cu Poklewski-Koziel, fostul ministru al lui Nicolae al II-lea la București, unde a rămas după revoluția bolșevică. Fostul diplomat țarist constata că, la momentul respectiv, România nu mai putea conta în Europa, dintre cei mari, decât pe Marea Britanie și Franța, ne-excluzând posibilitatea ca, „în clipa când acestea vă vor lăsa din brațe, puteți să vă faceți testamentul”¹⁵. Nu aveau să mai conteze, atunci, nici Germania și nici Mica Înțelegere... De ce Germania – nu, s-a arătat intrigat Joldea Rădulescu. Considerentele expuse de Poklewski-Koziel s-au dovedit calificate: „... Germania? Germania singură ar putea să înfrunte Rusia, dar n-o va bate niciodată. Aceasta nu s-ar putea întâmpla decât dacă: sau Germania va fi ajutată de Anglia și Franța, ceea ce e exclus; sau Rusia nu va fi ajutată de Anglia și Franța, ceea ce e puțin probabil. Fiindcă, atunci când se va dezlănțui războiul, el va deveni iarăși un conflict european, dacă nu chiar mondial. Rivalitățile dintre marile puteri vor salva Rusia”¹⁶. În context, recomandările diplomatului s-au dovedit ferme și inspirate, confirmate integrale de evoluțiile europene dintre 1937 și 1947: „Să nu ieșiți de sub tutela Angliei și Franței; să nu provocați; în cazul când sunteți atacați, să vă retrageți frumușel în cort și să așteptați; dacă Anglia și Franța înving, veți fi salvați; dacă aceste două mari puteri vor fi înfrânte, să vă supuneți soartei și să așteptați alte câteva decenii sau secole, până [ce] o împrejurare vă favorizează să vă recuperați ceea ce ați pierdut. În general, sfatul meu, pe care l-am dat tuturor oamenilor politici români, este să evitați pe cât posibil de a participa la un conflict armat contra Rusiei, chiar alături de alții. Lăsați pe cei mari să se bată între ei, nu vă amestecați, stați departe, cât mai departe și cât mai mult timp departe...”¹⁷. Totodată, cel interviuat n-a ocolit, dimpotrivă, problema Basarabiei, prevestind că U.R.S.S. va interveni, la o „conjunctură favorabilă”, pentru a recupera teritoriul dintre Prut și Nistru, chiar printr-un atac militar¹⁸, iar România nu se va

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, f. 121.

¹⁶ *Ibidem*, f. 122.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

putea apăra. De ce? Întrucât cu Rusia – argumenta Poklewski-Koziel, ca și cum ar fi expus oficial punctul de vedere al Kremlinului stalinist – „*nu se poate bate oricine. Vrei să știi părerea mea sinceră? V-ați mărit prea mult față de puterile dv. morale... Și, ca să puteți păstra această moștenire extrem de grea, ar trebui să aveți altfel de oameni, și nu-i aveți* (subl. ns.)”¹⁹.

De asemenea, I. Joldea Rădulescu a convorbit de-a lungul anilor cu ziaristul T. Pisani²⁰, cu Ion Inculeț, în toamna anului 1940, după prăbușirea României Mari²¹, și cu un fost diplomat, al cărui nume nu-l comunică și nici nu cutezăm să-l bănuim, fără riscul de a ne înșela profund. Era tot în toamna anului 1940, iar Bucureștii, din naivitate, se îmbarcase pe aceeași navă cu Germania lui Adolf Hitler, care, aprecia interlocutorul necunoscut și nebănuit, deja ... pierduse războiul²². O situație în care era preferabil să fi fost extrem de prevăzători, să ne fi ținut – așa cum recomandase, dacă ne amintim, și Poklewski-Koziel – mult departe. Iar față de Rusia, continua diplomatul în cauză, nimic nu se impunea decât „*o prudență fără seamăn..., o atenție încordată asupra tuturor mișcărilor sale, sforțări continue pentru a păstra cu ea raporturile cele mai bune cu putință și, în sfârșit, grija de a rămâne cât mai departe de vreun conflict militar cu Rusia sau de a participa alături de alții, oricine ar fi ei, la un asemenea conflict*”. I. Joldea Rădulescu ne asigură că diplomatul ar fi conchis: „*Nu bolșevismul constituie primejdia morală care ne pândește, ci Rusia. Rusia, pur și simplu*”²³.

O concluzie se impune. Și, în prima ordine, trebuie să avem în vedere cu prioritate **momentul** când I. Joldea Rădulescu și-a redactat scrisoarea către Pamfil Șeicaru, din care, tot pe atunci, i-a trimis o copie și inginerului N. Mareș, care, la „procesul” din mai 1946 al echipei lui Ion Antonescu, a înaintat-o autorităților. Fără nici o îndoială, cu scopul de a fi dovedit că el, ca fost demnitar ministerial al mareșalului, ar fi păstrat contacte cu cei care se pronunțaseră împotriva Războiului din Răsărit. Textul lui Joldea Rădulescu, datând din 17 octombrie 1943, intervenea în clipa în care soarta Războiului din Răsărit fusese decisă, astfel că, netăgăduit, expeditorului îi era mai lesne să se pronunțe asupra deznodământului previzibil. Aceasta deși Joldea Rădulescu îl asigura pe destinatar că „sfârșitul războiului este încă departe”²⁴. Totuși, aprecia tot Joldea

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 124.

²¹ *Ibidem*. Acesta, într-un moment în care Bucureștii se orientaseră deja spre Axa Berlin-Roma-Tokio, ar fi declarat: „Cu rușii nu te poți bate... Rușii vor da mult de lucru Europei; ceea ce au făcut acum cu noi e numai începutul. Vei vedea, vei vedea...”.

²² *Ibidem*, f. 126.

²³ *Ibidem*, f. 127.

²⁴ *Ibidem*.

Rădulescu, cel puțin pentru România finalul „*se traduce prin dezastrul nostru sigur; iar din punct de vedere strict politic înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât o sinucidere*”²⁵. De unde și concluzia finală, neiertătoare, lesne de formulat în octombrie 1943, dar imposibil de admis în 1940-1941. „*Nu trebuia* – a conchis I. Joldea Rădulescu – *să intrăm în război*”²⁶. Totul era, aparent, cât se poate de clar, deși în judecarea esenței faptelor survenite lipsea – *în chip surprinzător ori, cine știe, pentru că așa impunea demonstrația (?)* – un **factor determinant: dar dacă războiul era purtat pentru eliberarea unor teritorii românești?! Se impune, în altă ordine, ca declarațiile liderilor politici, militari și diplomatici în forma comunicată de I. Joldea Rădulescu să fie coroborate și cu alte surse. În nici un caz, nu trebuie să rămânem la un singur izvor, scrisoarea examinată din octombrie 1943. Nu putem ignora riscul ca I. Joldea Rădulescu să fi impus spiritul timpului prezent (octombrie 1943) declarațiilor generale sau speciale smulse liderilor chestionați în răstimpul 1927-1940. Caz în care se impune să încheiem cum că declarațiile erau frumoase și utile, dar ... ireale. Ceea ce schimbă multe, dacă nu cumva complet, datele problemei. Nu însă și esențialul, și anume că în epoca modernă ne-a preocupat și trebuie să ne preocupe orișicând vecinătatea Rusiei, rolul și locul, destinul factorului rusesc în politica de ansamblu a României eterne. Pe de altă parte, problema nu s-a aflat, mai puțin, în atenția lui Ion Antonescu și a colaboratorilor săi. Din contră, a ocupat un rol predominant în strategia mareșalului, care a ales calea războiului alături de Axă contra U.R.S.S. și a restului Națiunilor Unite. Din considerente, care, și acelea, trebuie avute în vedere, cum a și fost cazul**²⁷.

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Vezi, de exemplu, Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră*, București, 1944; general Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944*, ediția a IV-a, Iași, Editura Fides, 1998. Motivând angajarea României în Războiul din Răsărit pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța, la 24 iunie 1941, fiind primit de V. M. Molotov în vizită de rămas bun, Grigore Gafencu, întrebat de liderul diplomației sovietice ce căuta România în tabăra Germaniei, a replicat cu demnitate: „În ce mă privește, nu pot avea față de evenimentele de azi, pe care istoria le va judeca, decât o atitudine de diplomat, adică de soldat al țării mele. Să-mi fie îngăduit în această calitate să-mi exprim părerea de rău că, prin politica lui urmată în timpul din urmă, guvernul sovietic nu a făcut nimic pentru a împiedica între țările noastre durerosul deznodământ de azi. Prin brutalul ultimatum din anul trecut, prin ocuparea Basarabiei, a Bucovinei și chiar a unei părți din vechea Moldovă, despre care am avut prilejul să vorbesc d-lui Molotov în mai multe rânduri, prin încălcarea teritoriului nostru, prin actele de forță care au intervenit pe Dunăre [...], Uniunea Sovietică a distrus în România orice simțământ de siguranță și de încredere și a stârnit îndreptățita teamă că însăși ființa statului român este în primejdie. Am căutat atunci un sprijin în altă parte [...] Lovitura cea dintâi, care a

Ajungem, în sfârșit, la concluzia finală: Numai aparent, potrivit relatării lui I. Joldea Rădulescu, mareșalul Antonescu pare să fi ignorat, în politica sa generală ce a condus la războiul României contra Rusiei Sovietice din 1941-1944, semnificația profundă, cu caracter de permanență, a *factorului rus*. Imposibil de admis, fie numai dacă avem în vedere educația și experiența Mareșalului. Dar, sub acest raport, precizările ce s-ar impune sunt ample și numeroase, mai mult decât relevante fiind precizările pe care Mareșalul Antonescu le-a formulat, în ianuarie 1943, în interviul – publicat integral în anexa acestui capitol – acordat jurnalistului italian Lamberto Sorrentini²⁸. Ulterior, în pragul sfârșitului de la 23 august 1944, Mareșalul nu și-a modificat viziunea, nici chiar în momentul alegerii între *război sau pace (respectiv, armistițiu)*. Ne referim la faptul că, în ultima sa întrevedere cu Ion Mihalache, în seara de 22-23 august 1944, când liderul P.N.Ț. i-a sugerat ca, a doua zi, să meargă la Palat, să discute cu regele Mihai I, admitând să semneze el armistițiul, Ion Antonescu a etalat unul dintre *factorii esențiali* care contraziceau toate calculele avansate de preopinientul său. Dar este preferabil să reținem din faimoasele *Însemnări din celulă*, așternute de Antonescu în ceasurile imediat următoare arestării sale în după-amiaza de 23 august 1944, un pasaj exemplar în demonstrația noastră: „*Vecinătatea Rusiei, reaua ei credință față de Finlanda, Țările Baltice și Polonia, experiența tragică făcută de alții, care au căzut sub jugul Rusiei, crezându-i pe cuvânt, mă dispensează să mai insist*”²⁹ – a punctat șeful statului român ca răspuns la sugestia lui I. Mihalache de-a se încrede, o dată mai mult, în *asigurările și propunerile Moscovei pentru un armistițiu direct U.R.S.S. – România*, încurajate în epocă, cum se știe, de către anglo-americieni. Să ne fie îngăduit, în context, să apreciem că, în fundamentul ei, problema, atunci, ca și în trecut ori ca acum, era în vizor. În fond, problema atitudinii României față de asigurările Marelui Aliat de la Răsărit s-a pus oricând în timpurile moderne. *Încheierea nu poate fi decât una singură: Netăgăduit, ÎNCREDEREA și GARANȚIA BUNELOR INTENȚII constituie prioritatea absolută care a fost, este și rămâne pe agenda raporturilor româno-ruse. Iar aceasta, fără îndoială, după tot ceea ce experiențele veacurilor precedente au clădit și năruit, precum doar în pagini*

zdruncinat temelia unei asemenea României, cheazășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus acum la un război între cele două popoare care niciodată în istorie nu au luptat unul împotriva altuia” (apud Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova. 1940-1941*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 230-231).

²⁸ Cf. Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 378-379. Textul integral al interviului a fost editat de istoricul Mihai Pelin (cf. „Independent”, București, 15 mai 2001, p. 5).

²⁹ *Ibidem*, p. 291.

de baladă, cu atâta sârguință!

Poate să apară cât se poate de straniu, dar Mareșalul Antonescu a intuit evoluția evenimentelor. În anume privințe, cu o precizie de-a dreptul șocantă. Astfel, pentru a rămâne în contextul precizat, Antonescu, răspunzând ziaristului italian deja menționat Lamberti Sorrentino la 26 ianuarie 1943, deci într-un moment decisiv și fatal pentru soarta marii conflagrații din 1939-1945 – finalul bătăliei de la Stalingrad, i-a dezvăluit, la insistențele acestuia, în ce consta – față de posibilitatea ratării victoriei – încrederea sa în destinul țării și al poporului român, și care, cu alte cuvinte, rămânea **marele său secret**³⁰.

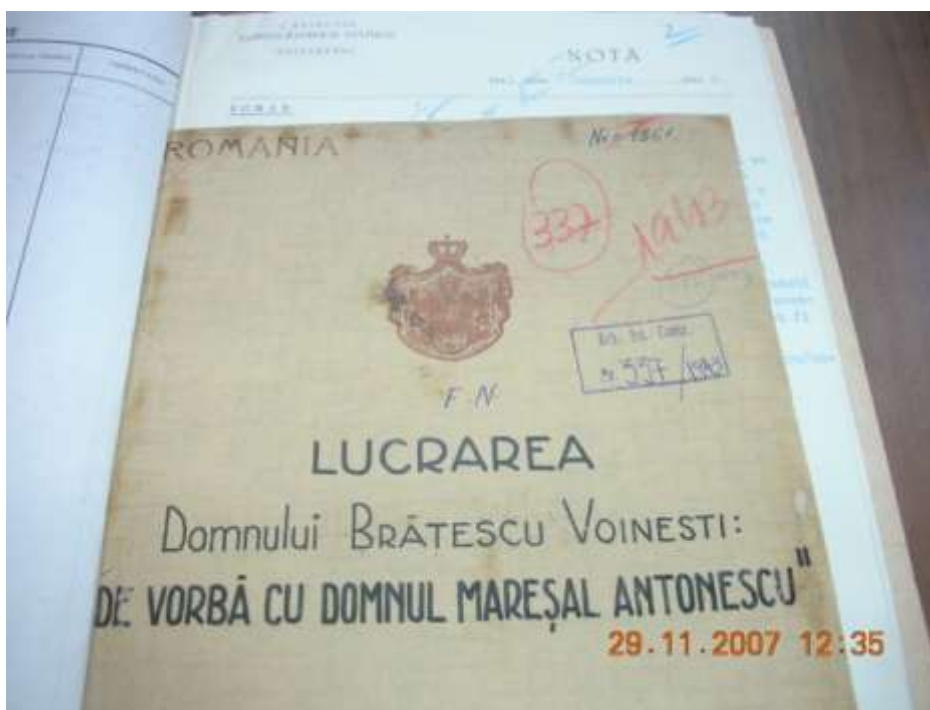
După cum am consemnat, Mihai Eminescu, Nicolae Iorga și Pamfil Șeicaru, cei trei titani ai presei noastre politice, s-au pronunțat constant și fără rezerve în privința *rolului factorului rusesc ori sovietic* asupra orientării de ansamblu ale Țărilor Române și, ulterior, ale României în relațiile internaționale.

Nu excludem posibilitatea ca I. Joldea Rădulescu să fi impus *spiritul timpului prezent* (octombrie 1943) declarațiilor generale sau speciale smulse liderilor chestionați în răstimpul 1927-1940. Caz în care se impune să încheiem noi cum că declarațiile *erau frumoase și utile, dar ... ne-reale. Ceea ce schimbă multe, dacă nu cumva complet, datele problemei. Nu însă și esențialul, și anume că în epoca modernă ne-a preocupat și trebuie să ne preocupe orișicând vecinătatea Rusiei, rolul și locul, destinul factorului rusesc*³¹ *în politica de ansamblu a României eterne*. Pe de altă parte, problema nu s-a aflat, mai puțin, în atenția lui Ion Antonescu și a colaboratorilor săi. Din contră, a ocupat un rol predominant în strategia Mareșalului, care a ales calea războiului alături de *Axă* contra U.R.S.S. și a restului Națiunilor Unite. Din considerente, care, și acelea, trebuie avute în vedere, cum a și fost cazul³².

³⁰ Vezi *infra* anexa 30.

³¹ Cristian Sandache, *Europa dictaturilor și originile războiului româno-sovietic*, București, Editura Militară, 2007, p. 137/360.

³² Cf. Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus, passim*.

Din comorile Arhivelor: Textul original al interviului
acordat de Mareșalul Antonescu scriitorului
I. Al. Brătescu-Voinești, membru al Academiei Române
(decembrie 1943)

Pentru a încheia, se impune a sintetiza: a devenit o realitate istorică indiscutabilă, stabilită cu precizie și recunoscută în consecință, în temeiul cercetărilor savanților de pretutindeni și de oricând, atestă că românii, rezultat al unei evoluții de două ori milenare, beneficiază de un avantaj de care au dispun mai puține popoare ca rod al prezenței lor în istorie – persistența lor, neconținută și în ciuda tuturor vicisitudinilor, în însăși vatra lor strămoșească. A fost și a rămas un fapt remarcabil, care și-a pus amprenta asupra devenirii și împlinirii noastre ca unul dintre popoarele fondatoare ale bătrânului continent, determinându-i comportamentul și caracterul, calitățile și defectele, ca să nu mai vorbim că și-a legat profund soarta de aceste meleaguri, pe care, stăpânindu-le și influențându-le, și-a asumat, natural, riscul unor influențe defel ne semnificative. De altfel, cum este bine cunoscut, creația populară, de cea mai înaltă calitate literară și valoare istorică, vorbind obsesiv despre „**codrul frate cu românul**”, surprindea tocmai o atare realitate, căreia ulterior unul dintre maeștrii filosofiei moderne, l-am numit pe **Petre Țuțea**, avea să-i dea noi valențe atunci când a opinat că **istoria noastră reprezintă, în primul rând, geografie**. În context, trebuie să reținem că, cu mai multe secole înainte, cronicarul **Grigore Ureche** îi

plasase în chip justificat pe români ca situându-se – prin tot ceea ce au fost și, adăugăm noi, în perspectiva desfășurărilor ce aveau să urmeze până la acest început de veac și de mileniu – „**în calea tuturor răutăților**” ...

Să reținem finalmente că nu toți autorii admit că evoluția raporturilor dintre Rusia Sovietică și România în perioada 1917-1941, determinate în chip copleșitor de politica externă în forță a Moscovei, ca și de tendințele ei consecvent expansioniste în dauna statelor vecine „imperialiste”, inclusiv România, ca și de temeiurile ideologice leninist-staliniste ale acțiunilor pe plan internațional, au condus OBLIGATORIU – NU SE PUTEA ALTFEL! – la deznodământul de la 22 iunie 1941, situând nu numai *de facto* dar și *in devans* statul român de partea inamicilor U.R.S.S.; iar aceasta, chiar dacă a fost vorba, cum au evoluat realmente realitățile, cu concursul temeinic al ... Kremlinului însuși (mai ales în 1939-1941), de acțiunea României alături de Germania lui A. Hitler. În ce privește România, războiul ei a avut, de la un capăt la altul (22 iunie 1941 – 23 august 1944) **un caracter drept și național**, în nici un caz, nefiind în discuție, așa cum ni s-a propus recent și în mod cu totul absurd³³, un ... „război antisemit” care ar fi „ținut din iunie 1941 până la 23 august 1944”, și al cărui „rezultat cel mai grav a fost ocuparea, în 1944, a României de către trupele sovietice și impunerea regimului bolșevic”?! Să reținem, de asemenea, că Mareșalul, consecvent convingerilor expuse lui Lamberto Sorrentini, avea să revină – în chip strălucit – într-un alt moment al războiului, în decembrie 1943, în interviul celebru acordat scriitorului I. A. Brătescu-Voinești, titular al Academiei Române³⁴. În final, exprimându-și o dată în plus și categoric încrederea în victorie pe Frontul de Est, Mareșalul a declarat: „**Luptă pentru a apăra ființa noastră a tuturor. Luptăm pentru frații cari au intrat în robie. Luptăm, fiindcă, dacă am face altfel, rândul nostru în robi ar veni**”³⁵

Este semnificativ că, mai cu seamă în cursul veacului trecut, conflictele locale sau generale (cele două conflagrații mondiale sau „războiul rece”), care n-au ocolit România, dimpotrivă, au pus și repus în discuție, adeseori până la exagerare, rolul factorului geopolitic în determinarea evoluției unei zone și, cu atât mai lesne, a istoriei unor popoare, în speță a românilor. N-a fost întâmplător că, în intervenția susținută în fața Congresului Internațional de Științe Istorice de la Zürich (septembrie 1938), **N. Iorga**, neîntrecutul nostru polihistor și unul dintre cei mai mari ai lumii, a surprins **rostul permanențelor** identificate în cei trei factori determinanți ai trecutului nostru – **națiunea** (*rasa*, în accepțiunea savantului), **ideea** și **pământul**. „*Este incontestabil ...* – a relevat strălucitul

³³ Vezi Emilian Bold, Răzvan Ovidiu Locovei, *Relații româno-sovietice (1918-1941)*, Iași, 2008, p. 295.

³⁴ Interviul a fost difuzat la Radio București în 20 decembrie 1943, reluat de presa scrisă a timpului și retipărit integral, inclusiv cu corecturile operate de Mareșal, în 2001, după materialul găsit de prof. Valeriu Râpeanu în arhiva Societății Române de Radio (cf. „Curierul Național”, București, 23-24 iunie 2001).

³⁵ *Ibidem*, p. 8.

istoric³⁶ – că ... mediul natural făurește, încet, dar neîncetat rasa, prin multele lui influențe, de care nimeni nu poate scăpa și prin ceea ce, pătrunzând în fiecare moment în suflete, ajunge să transforme și înfățișarea fizică a omului. Creatori ai semințiilor umane, pe care continuă să le modeleze cu drag, pământul și cerul dau încetul cu încetul un alt aspect exterior, acoperind același fond moral, ființei omenești”.

[ANEXĂ]

București, 26 ianuarie 1943 – Interviu acordat de Mareșalul Ion Antonescu jurnalistului italian Lamberto Sorrentini, de la „Il Tempo”³⁷

- Domnule Mareșal, știu că timpul Dv. este prețios...

M-a întrerupt. „Am timp. Luați loc” – și, așezându-se într-un fotoliu, mi-a arătat un altul în fața sa. Era un bărbat bine, cam la 60 de ani, încăperea era rectangulară, o masă lungă, cu câteva scaune în jurul ei. Părea biroul președintelui unui consiliu de administrație. Mi-a spus: „Am citit ce ați scris despre campania de la Odessa. Exact, scrupulos. Cu aceleași scrupule ați scris și despre Rusia și, în special, despre Polonia?”

- În ceea ce privește Rusia și, în special, Polonia, am fost nevoit să mă autocenzurez.

- Mă interesează autocenzurile...

- Din Rusia, Germania ocupă între 10 și 50 de kilometri de o parte și de alta a principalelor axe feroviare. Restul este în mâinile fracționarilor, pe care rușii îi numesc partizani și care fac să sară în aer jumătate din trenurile îndreptate spre Stalingrad. Hărțuiesc trupele germane în înaintare, întocmai cum erau hărțuite trupele lui Napoleon în retragere. De la Viena la Salino, un tren militar face opt zile, când anotimpul este prielnic. Când va veni iarna, timpul se va dubla. Subzistentele sunt drămuite. Înainte au încercat să le bage pe gât italienilor ce se mai putea folosi din grânavelile arse de ruși în fuga lor prin Ucraina, mi-au spus la comandamentul corpului expediționar, dar generalul Mese a fost implacabil: sau ne dați grâu ca lumea, așa cum primesc și germanii, sau facem stânga-împrejur. Le-au dat grâu ca lumea și Crucea de Fier cu spade...

³⁶ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, 1944, p. 239 și urm.

³⁷ Interviu acordat în seara zilei respective (vezi *supra*, în *Jurnal*), textul a fost publicat în premieră în Italia după aproximativ trei decenii, iar la noi a fost tradus și comentat de Mihai Pelin (apud „Independent”, București, 15 mai 2001, p. 5); fragmente – Gh. Buzatu, coordonator, *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 545-546.

- Nu există o altă modalitate de a trata cu ei și știu și eu foarte bine cum să-i împiedic să prade avuțiile românești, petrolul, grâul, carnea, fructele, tutunul, totul, dar eu sunt soldat și constrâns de politicieni să tratez numai chestiunile militare; de acei politicieni care, ireverențioși din cale afară, sunt dispuși să acorde și suplimente la pradă și chiar par onorați atunci când ziarele scriu că furniturile pentru marele aliat au fost depășite cu o zecime trasă din rația de mâine a populației. Și în Polonia? Vorbiți-mi despre Polonia. Știu că este o zonă interzisă pentru ziariști. Cum ați ajuns acolo?

- Pentru că, la Brest Litovsk, trenul care trebuia să mă ducă la Viena a fost pe neașteptate deviat spre Varșovia. În Polonia, ocupanții jefuiesc 50 %, poate 80 % din rația fiecărui locuitor. Pământul negru, bogat, e cultivat cu armate de bărbați și femei, duși de colo-colo în turme și biciuiți, în timp ce recalcitranții sunt pur și simplu uciși. Metodic, polonezii sunt constrânși să trăiască asemeni unor iobagi, universitățile și școlile secundare au fost închise ori distruse, au rămas numai școlile elementare și cele de meserii. Despre masacrul evreilor știți atât cât știu și eu. Cu toate acestea, este de neimaginat cât de îngrijorate sunt scrisorile sosite de la militarii de pe fronturi, și sunt destule pe care cenzura le lasă să treacă, neavând încotro. Cam trei pătrimi din corespondență. Numai în zona Varșoviei se pot număra peste zece mii de dezertori din Wehrmacht, care trăiesc la țară, cu femei poloneze; când îi înșfacă îi împușcă în piețe publice, folosindu-se de soldați demoralizați.

- Dumneavoastră nu credeți în victorie?

- Nu numai că nu cred, dar nici măcar n-o doresc. Chiar dacă vom avea nenorocul să învingem, noi, italienii, voi, românii și ungurii, deși aliați și vărsând fluvii de sânge pentru războiul lor, vom deveni complicii unor crime oribile, săvârșite împotriva unor popoare întregi. Ministrul nostru de la Budapesta, Filippo Anfuso, care îi cunoaște, îi admiră și îi detestă ca puțini alții, spune că un lucru au reușit să inventeze germanii, feudalismul la care Hitler vrea să supună popoarele pentru o mie de ani; cu principiile lor în frunte, noi să fim aliați vasali și vasali de vasali, iar inamicii iobagi.

- Sunteți prietenul lui Ciano?

- Sunt corespondent la jurnalul lui. Mi-am propus să-l văd la Roma și, dacă-mi întinde un deget, vreau să-i verific ideea unei păci separate a Italiei, împreună cu Ungaria și poate, cu România.

- Nu vi se pare că mergeți prea departe?

- Domnule Mareșal, nu m-am simțit niciodată cu picioarele mai pe pământ decât azi. Am întâlnit ofițeri germani, tineri și culti, care doresc să piardă războiul, deoarece sunt și se simt fii ai Germaniei lui Goethe, străini de cea a lui Hitler. Dacă Stalingradul nu cade și rușii trec la ofensiva de iarnă, va fi teribil. Domnule Mareșal, dacă am răspuns cum am răspuns la întrebările adresate și, totuși, nu mă arestați ca defetist incurabil, trebuie să cred că nici dvs., nu credeți în victoria finală. Și atunci, de ce ați fi un adversar al ideii unei păci separate, cu Ungaria și Italia?

- Deoarece mă gândesc la ziua de mâine a României și la eventualitatea că războiul va fi pierdut. Eu lupt cu Rusia, care este un inamic mortal al țării mele. Jafurile Germaniei le putem îndura, dar sub amenințarea Rusiei putem sucomba. Rusia vrea Constantinopolul, încă din timpul Ecaterinei a II-a, ieșirea la mările calde, și noi reprezentăm piedica principală în realizarea unei asemenea aspirații... Vă dați seama ce a însemnat pentru acest popor răvășit, ocupat de turci patru secole, fără a mai socoti și invaziile și, mai ales infiltrațiile premeditate ale rușilor, să rămână român, creștin și să devină o națiune independentă? Monarhia? A fost de sânge germanic, romanizată atât cât trebuia și Regele Carol al II-lea era deja preț de nouă zecimi român. Suntem un popor unit și, dacă unitatea o datorăm în mare parte sacrificiilor din primul război mondial supraviețuirea se va datora sacrificiilor din al doilea. Toți românii, și mai ales cei din Basarabia și Bucovina, refuză să se rusifice.

- Comunismul nu vă preocupă?”

- Eu lupt întotdeauna cu Rusia, comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârșitul imperialismului rus, care vrea Constantinopolul și poate să ajungă acolo numai traversând sau înghițind România. Într-un lanț de bătălii și operații și, mai ales, în tentativa reușită de a-i opri pe ruși în ofensiva de iarnă, anul trecut, România a pierdut un procent important din efectivele ei. Pentru a trimite trupe pe front, a fost un moment în care am avut, în întreaga cuprindere a teritoriului național, numai 6.000 de oameni înarmați, adică nimic, insuficienți chiar și pentru a menține un drum de ordine publică, în caz de alarmă la București. Acum am cu mult mai mulți. Și voi avea și mai mulți, mă zbat să chem sub drapel contingentele cele mai tinere. Dincolo de reconstrucția armatei mele decimate la Odessa, pregătesc o altă armată, mult mai puternică.

- O veți trimite pe front?

A fost singura izbucnire a conversației. M-a privit drept în față și a declarat, peremptoriu:

- Da, o voi trimite pe front. O voi trimite pe front contra rușilor.

A avut un rictus amar al buzelor, ca și cum și-ar fi amintit imagini puțin plăcute, și mi-a spus, cu un ton mult mai împăcat:

- Eu nu fac un joc de trișor, ca vecinii mei unguri, visând prăbușirea germanilor și sosirea englezilor eliberatori. Drumul spre Constantinopol nu trece prin Budapesta și ei nu au motive să se teamă de Rusia. Noi avem. Noi știm că dușmanul mortal al României este Rusia lui Petru cel Mare și a Ecaterinei a II-a, cărora Stalin le-a rămas credincios și trebuie să recunoaștem, îl continuă genial. Este rusul rus dintotdeauna, care, înveșmântându-se astăzi în comunism, înaintază în numele unui ideal care corupe intelectualitatea și, ascunzându-și colții după o zdreanță roșie, atrage masele de muncitori și țărani. Eu voi arunca în război, spre a-i zăgăzui pe ruși, toate forțele pe care voi izbuti să le înarmez, convins că acesta este supremul bine pentru România, zăgăzuirea rușilor. Până acum, asta ne-a costat 80 000 de morți și 200 000 de răniți, inclusiv prizonierii și dispăruții, am pierdut o jumătate de milion de oameni.

A rostit aceste cifre ca și cum ar fi vorbit despre bătălii câștigate. Mi-am făcut și eu socotelile și i-am spus:

- Cinci sute de mii de căzuți, la 16 milioane de locuitori, fac un căzut pentru fiecare 32 de locuitori, excluzând femeile bătrâni și copiii, ajungem la o proporție de un căzut la fiecare cinci oameni valizi. E o proporție teribilă. Nu vă înspăimântă, domnule Mareșal?

- Nu. Știu, cifra e ridicată, dar nu mă înspăimântă, chiar dacă va trebui să crească. Acești morți vor fi atuul jocului meu la masa păcii

Am servit a doua cafea. Îi simțeam nevoia. Admiram bărbatul chipeș și marele soldat pe care-l aveam în față și cu toate acestea, discuția sa despre morți, ca și cum ar fi fost vorba despre un mărunțiș oarecare, mi-a readus în memorie pe primul mareșal al imperiului nostru care i-a spus lui Badoglio, pentru a trata pacea, îmi trebuie numai cinci sau șase mii de morți în Alpi. Toți se comportă la fel, acești mareșali, ca viețile soldaților lor.

Spre a îndulci afectarea, am întrebat:

- Și dacă, totuși, pierdeți războiul?

- La timpul potrivit, imensul sacrificiu al celor căzuți astăzi va salva tot ce se poate salva din România de mâine.

- Mă scuzați, domnule Mareșal, nu înțeleg.

- Am informații secrete despre comuniștii români emigrați la școala de la Moscova. Sunt subjugăți de o nebună, Ana Pauker, care și-a vândut sufletul lui Stalin și le impune compatrioților să vorbească rusește, chiar și între ei, susținând că limba română e un amestec bastard de dialecte, de înlocuit imediat cu aceea sublimă a lui Tolstoi. Pierzând noi războiul, acei emigranți îndoctrinați și fanatici își vor asuma puterea pentru a impune, cu riguroasele sisteme ale marxismului, slavizarea, mai mult, rusificarea României.

Absorbit de gânduri, sprijinindu-și bărbia cu mâna dreaptă, tăcea. Am îndrăznit să curm tăcerea aceea:

- Și atunci?

S-a ridicat, s-a plimbat în jurul mesei, a revenit aproape de mine, privindu-mă drept în ochi, și mi-a spus, scandând cuvintele:

- Și atunci, amintirea părinților morți acum, luptând în numele României române, va fi aceea care îi va obliga pe fii, fie ei și comuniști, să se păstreze români și să vorbească românește și să rămână, cu fruntea sus, descendenți ai coloniștilor lui Traian: latini, nu slavi.

- Acesta este secretul dvs., domnule Mareșal?

- Dacă vreți, e secretul meu. Vă propuneți să scrieți despre întâlnirea noastră?

- Nu pot să n-o fac. Dacă se va afla că am vorbit – am privit spre ceas – două ore cu Mareșalul Antonescu, și aș refuza să scriu despre asta, aș rămâne șomer. Aveți încredere, voi scrie numai ceea ce nu [vă] va displace...

REVOLUȚIE ORI CONSPIRAȚIE?

COTITURĂ ISTORICĂ ORI TRĂDARE NAȚIONALĂ?

23 AUGUST 1944 DUPĂ UNELE PROBE EPISTOLARE

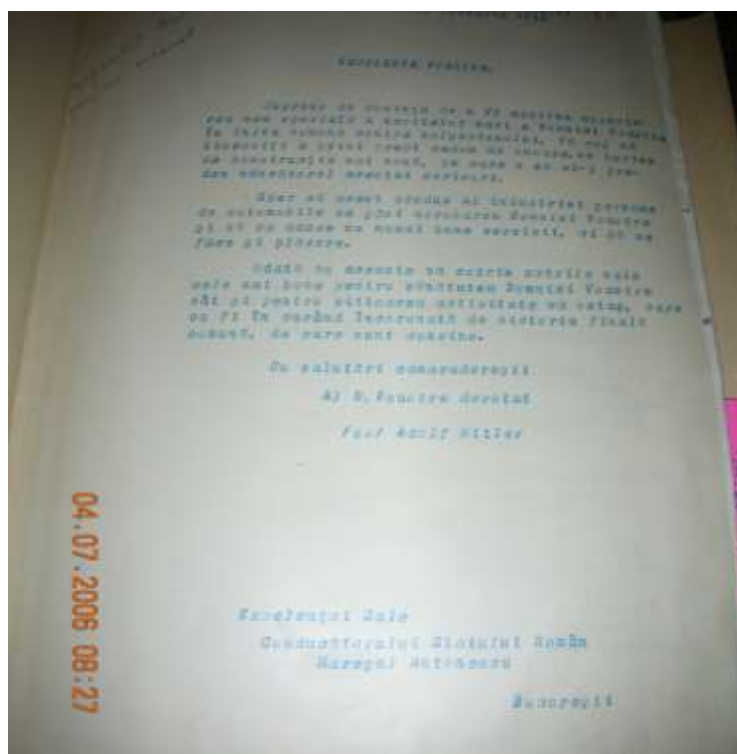
Analizând *Dedicația ca gen literar*¹, Andrei Pleșu observa cu temei că – prin definiție – dedicația este ipocrită, fiind o „punere în scenă” a afecțiunii. Întrucât intervin o „comandă” ori o „manevrare” abilă a cuvintelor, de către „donator”, pentru a exprima, forțat, gânduri și sentimente care, obligatoriu, nu-și au cât de colo și acoperirea reală. În afară, evident, de ... interesul disimulat, cu bătaie apropiată sau lungă. Cercetând un set de documente inedite din Arhivele Naționale, am constatat că lucrurile se prezintă întocmai și în cazul *mesajelor de felicitare* schimbate în 1940-1944 între cunoscute personalități publice (politicieni, diplomați, militari, oameni de știință sau slujitori ai literelor, juriști etc.), de la noi, și nu numai.

Ne reamintim, fără îndoială, de lucrarea clasică a marelui italianist Al. Marcu consacrată, odinioară, rostului și rolului *conspiratorilor* care s-au remarcat în contextul evenimentelor revoluționare de la și după 1848². Facem această referire întrucât, în opinia noastră, într-un alt episod memorabil al istoriei naționale din cursul secolului al XX-lea (facem trimitere directă la

¹ Vezi *Comédii la Porțile Orientului*, București, Editura Humanitas, 2005, p. 90-108. Dintre zecile de dedicații descoperite pe cărțile prezentate liderului P.C.R. în decursul „epocii de aur”, autorul reține această mostră monumentală a genului: „Domnului Nicolae Ceaușescu, Eminescul politicii”?!

² Cf. Al. Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României. 1848-1877*, București, 1930. Pentru situația generală actuală a se vedea Dr. John Coleman, *Ierarhia conspiratorilor. Povestea Comitetului celor 300*, traducere, București, Editura Antet, 2005, unde întâlnim, la anexa 7, lista membrilor *Comitetului celor 300* (Dean Acheson, Lord Asquith, George Bush, H. S. Chamberlain, Casa de Braganza, Casa de Hohenzollern, Lord Gladstone, Sir H. Deterding, H. Kissinger, Lord Mountbatten, Lord Palmerston, David Rockefeller, Cyrus Vance, H. G. Wells ș.a., p. 246-253), iar, în anexa 9, *structura ierarhiei conspiratorilor* (p. 263). Referitor la complotiștii implicați în răsturnarea regimului N. Ceaușescu în decembrie 1989, vezi Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 4, partea a II-a, București, Editura RAO, 2005, p. 683 și urm. În context, desprindem această recunoaștere a fostului președinte Ion Iliescu (2 decembrie 2004): „Domnule Stoenescu, complot a fost!...” (ibidem, p. 726).

lovitura de stat de la 23 august 1944) faptele s-au repetat aidoma³. Numai că, în vreme ce desfășurările dintre 1848 și 1877 trimit la fapte interesând progresul României moderne, acelea din 1944, survenite în vreme de război, punând capăt unei bătălii naționale, au avut la bază principiul „se salvează cine poate”, indiferent dacă formele de manifestare și scopul țineau de domeniul trădării naționale. Desigur, la atâtea decenii după consumarea evenimentelor, este cazul să ne preocupăm ca, în dependență nemijlocită de esența loviturii de stat de la 23 august 1944, să ne propunem – în baza, de această dată, a probelor epistolare *să-i distingem pe conspiratori de eroi*⁴... Observând că, dacă cei din urmă au putut juca rolul celor dintâi, viceversa n-a fost posibil oricum!

Cartierul General German, 1 ianuarie 1942:
Adolf Hitler îi transmite Mareșalului Antonescu
drept „cadou de onoare” de Anul Nou un Mercedes blindat

³ Vezi și considerațiile expuse în vol. II al *Europei în balanța forțelor*.

⁴ Despre rolul *complotiștilor* în pregătirea și înfăptuirea loviturii de stat de la 23 august 1944, considerații în René Al. de Flers, *Radio „Europa Liberă” și Exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București, Editura Vestala, 2005, p. 11 și urm.; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria Exilului românesc*, III-VI, București, Editura Vremea, 2003-2005.

În context, se impune a releva că, pentru istoric, prezintă un mare interes acțiunile personajelor care s-au aflat în epicentrul evenimentelor în august 1944. Cu atât mai mult, se înțelege, mărturiile „actorilor” se dovedesc extrem de prețioase, în ciuda faptului că, adesea, ele pot excela prin subiectivism. Cu alt prilej, am analizat acțiunile celor aproximativ 30 de *actori* implicați în drama de la 23 august 1944, inclusiv valoarea relatărilor lor. Sub acest aspect, lucrurile stau cât se poate de clar: în după-amiaza de 23 august 1944 s-au aflat la Palatul Regal din București⁵:

- Regele Mihai I
- Mareșalul Ion Antonescu
- Mihai Antonescu
- Generalul C. Sănătescu
- Generalul A. Aldea
- Colonelul Emilian Ionescu
- Grigore Niculescu-Buzești
- Ioan de Mocsonyi-Styrcea
- Căpitanul Anton Dumitrescu

Dintre aceste personaje, fiecare a avut prilejul să se „pronunțe” într-un fel, unii în chip special, iar alții (precum, mai ales, Grigore Niculescu-Buzești și Mihai Antonescu) sporadic. Rămân ceilalți *actori*, pentru care am propus (în funcție de veridicitatea și promptitudinea mărturiilor) următoarea „ierarhie”:

1. Ex-mareșalul Ion Antonescu, care, cu o sa relatare rămasă inedită vreme de aproape 50 de ani (?!), i-a devansat pe toți conspiratorii, el așternându-și considerațiile la numai 5-6 ore după complot;
2. Generalul Aurel Aldea (relatare din 1946);
3. Regele Mihai I (diverse relatări ulterioare, cel mai adesea – voit? – imprecise);
4. Generalul Constantin Sănătescu (pagini dintr-un *Jurnal* aproximativ);
5. Ioan de Mocsonyi-Styrcea (memorii scrise în mare grabă și dezordonat în închisoare, o condiție de-a fi fost eliberat condiționat în 1963 și, apoi, lăsat să emigreze în Elveția, unde oricum nu s-a mai integrat Exilului românesc);
6. Emilian Ionescu, cu mărturii aranjate și publicate înainte de 1989, în bună măsură „coafate” în redacțiile unor reviste și edituri bucureștene;
7. Anton Dumitrescu – idem⁶.

⁵ Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, *passim*.

⁶ Nu a fost defel surprinzător că, în 1941, SSI-ul a întocmit două dosare cuprinzând fotografiile unor Oameni politici români și străini suspecti, dintre care îi reținem pe următorii: vice-premierul Mihai Antonescu (?!), d-na mareșal Maria Antonescu (?!), Al. Vaida-Voievod, I. Petrovici, M. von Killinger și Hermann Neubacher (?!), Renato Bova Scoppa, Mircea Grigorescu, Gh. Davidescu, generalii Gh. Rozin și N. Pălăngeanu, Al. Ottulescu, Gh. I. Brătianu și soția, Păstorel Teodoreanu și

Nu spunem o noutate: toți cei care au pregătit și au participat la arestarea Antoneștilor în după-amiaza de 23 august 1944 n-au împlinit o misiune lipsită total de riscuri, după cum nici n-au realizat una „curată”, patriotică, cavaleriească. În esență, din câte știm, toți cei implicați într-o lovitură de stat sunt denumiți, în cel mai neaș grai românesc, conspiratori. Asta fie că le place sau nu, situația având să se repete adoma și-n cazul celor care, la București, în 22 decembrie 1989, au acționat pentru răsturnarea lui N. Ceaușescu. Fiindcă, netăgăduit, un complot rămâne un complot, astfel că toate eforturile ulterioare pentru a-l ... înfrumuseța (declarându-l *salvator, binefăcător, necesar, inevitabil, revoluționar* etc. etc. pentru națiune sau pentru umanitate) nu-și au (eforturile) alt rost decât grija de-a plasa onorabil în istorie oamenii și faptele discreditate ...

Vom reține un exemplu desprins din excelențele amintiri ale lui Gh. Barbul – *Memorial Antonescu. Al III-lea om al Axei*⁷: În noaptea de 5-6 septembrie 1940, ultima pentru Carol II ca rege, acesta ar fi putut să determine eșecul loviturii lui Antonescu dacă afla un general dispus a-l „pedepsi” (a se citi: a-l executa!) pe ... „rebel”! Regele a apelat, în ultimă instanță, la generalul Coroamă, comandantul garnizoanei Bucureștilor, dar, acesta refuzând, suveranul fu silit să abdice în zorii zilei de 6 septembrie 1940. În minutele următoare, Coroamă s-a prezentat generalului Antonescu pentru a-l felicita, însă proaspătul Conducător al Statului, care aflase deja rolul decisiv al colegului de arme, a refuzat, în chip cu totul surprinzător, să-l primească, explicându-se:

„El și-a trădat Regele. Eu nu-i voi strânge mâna”!

Revenind la conspiratorii din august 1944, descoperim că aceștia, într-o majoritate copleșitoare, cooperaseră, în clipele bune, Ion și Mihai Antonescu, le-au solicitat ori și-au oferit sprijinul, au beneficiat de incontestabile avantaje, iar – ca probe de necontestat – rămân intensele schimburi de mesaje (telegrame, scrisori, felicitări etc.) din 1940-1944. Pentru ca, brusc, firul să se fi rupt precis la 23 august 1944!

Oare totul să fi fost înscenat sau premeditat? Sau, cumva, cuvintele mari și frumoase adresate/returnate numai ascundeau sentimentele ostile, după bunul obicei balcanic de-a adormi vigilențele prin asigurări liniștitoare și cuvinte sfărăitoare? Suntem dispuși să admitem aceasta, deși, dacă-i vorba de personaje ilustre (rege, miniștri și generali, reputați scriitori și oameni de știință), situațiile

... Monica Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Al. Bădăuță, Suphi Tanriöer, Al. Marcu, Al. Tzigara-Samurçaș, generalii V. Dombrowski și Stoenescu, Gh. Alexianu, Mircea Vulcănescu, colonelul Radu Davidescu (?!), O. Vlădescu, Grigore Niculescu-Buzești, I. de Mocsonyi-Styrcea, generalii I. Sichitiu și I. Iacobici, Napoleon Crețu și, în sfârșit, Iuliu Maniu și Ion Mihalache (A.N.R., fond P.C.M. – S.S.I., dosar 152/1941, *passim*; idem, dosar 153/1941, *passim*).

⁷ Iași, Institutul European, 1992, p. 13-14.

nu-s lesne de admis. Fără a avea pretenția de-a detalia „cazurile”, vom stăruia asupra celor pe care le considerăm „flagrante”⁸.

Înainte de orice, însă, unele precizări se impun, și anume: la nivelul Președinției Consiliului de Miniștri din București în anii 1940-1944 s-a organizat și a funcționat eficient un serviciu însărcinat, în rândul întâi, a întocmi și păstra masivele registre de „activități zilnice” ale Conducătorului Statului, Mareșalul Ion Antonescu. Deopotrivă, s-au repertoriat cu precizie toate decretule-legi semnate de Antonescu, toate cuvântările și rezoluțiile sale; nu mai puțin, dispunem și de un „inventar” complet al tuturor reuniunilor guvernului din septembrie 1940 și până la 21 iulie 1944⁹. În plus, numeroase dosare speciale au cuprins corespondența primită/expediată de instituția Conducătorului Statului¹⁰. Fondul respectiv, incluzând memorii și scrisori, telegrame și cărți de vizită etc., a fost, de regulă, ignorat de către specialiști, cu toate că, grație documentelor respective, se pot desluși interesante mistere ale anilor 1940-1944, dar, în primul rând, se poate stabili gradul de apropiere și de colaborare între expeditori și, respectiv, destinatari¹¹. A se vedea, în această privință, mesajele trimise/primate de Ion Antonescu de la: Adolf Hitler¹²; Hermann Goering¹³; Wilhelm Keitel¹⁴;

⁸ Fapte și elemente relevate anterior, cf. Gh. Buzatu, G. Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, p. 293 și urm.

⁹ Pentru detalii a se vedea Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I-II, București, Editura Mica Valahie, 2005, *passim*.

¹⁰ Facem trimitere, mai ales, la dosarele depozitate în Arhivele Naționale ale României, București (în continuare, se va cita: A.N.R.) și înglobând: Scrisori și telegrame primate de D-l Mareșal Ion Antonescu la începutul războiului – 22 iunie 1941 (A.N.R., fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar, dosar 558/1941); Scrisori și telegrame primite de D-l Mareșal Ion Antonescu cu ocazia eliberării Basarabiei și Bucovinei – iulie 1941 (idem, dosar 560/1941); telegrame după cucerirea Odessei (idem, dosar 561/1941); corespondență 1941-1942 (idem, dosar 563/1941); telegrame fără adresă (idem, dosar 540/1941); felicitări de Crăciun și Anul Nou, 1941-1942 (idem, dosar 554/1942); Scrisori și telegrame omagiale primate de D-l Ion Antonescu. De la legionari, după rebeliunea din ianuarie 1941 (idem, dosar 562/1941); telegrame schimbate la un an de guvernare, septembrie 1941 (idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 516/1941); diverse (idem, dosar 556/1941); felicitări 1942-1943 (idem, dosar 568/1942); felicitări 1944 (idem, dosar 249/1940) etc. etc.

¹¹ De reținut că unele mesaje (semnate de profesorii Al. Marcu, C. Daicovici, N. Bănescu, I. Andrieșescu, Gh. Brătianu, Th. Capidan, D. Caracostea, N. Cartoian, C. C. Giurescu, Al. Rosetti, G. Oprescu, Tudor Vianu, I. Nistor ș.a.), parvenite lui Ion Antonescu imediat după lichidarea rebeliunii legionare, au fost publicate chiar atunci (cf. *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, II, București, 1942, p. 257-260).

¹² Vezi mapele reunind corespondența Antonescu-Hitler (A.N.R., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 29/1940; idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 127/1941; idem, dosar 324/1941); idem, dosar 554/1942; idem, dosar 442/1943, f. 21. Cel dintâi mesaj al lui A. Hitler către I. Antonescu (9 septembrie 1940), după instalarea acestuia la putere (idem, fond P.C.M., dosar 29/1940, f. 284).

¹³ *Ibidem*.

Joachim von Ribbentrop¹⁵; marele amiral Doenitz¹⁶; „Ducele” Benito Mussolini¹⁷; Papa Pius XII¹⁸; Victor Emanuel III, regele Italiei și Albaniei, împăratul Etiopiei¹⁹, Ismet Inonu, președintele Turciei, Ante Pavelici, poglavnikul Croației, Risto Ryti, președintele Finlandei, D. Bojilov, premierul bulgar, generalul Carmona, președintele Portugaliei, Josef Tiso, președintele Slovaciei, Reutersward, ministrul de externe al Suediei, F. von Papen, ambasadorul german la Ankara, Suphi Tanriöer, ministrul Turciei la București, Vojtech Tuka, premierul slovac, feldmareșalul Manstein²⁰ și, desigur, regele Mihai I²¹ și Regina-Mamă Elena²²; dar și de la Mareșalul C. Prezan²³, arhiducesa Ileana²⁴, Ion Mihalache, Nichifor Crainic, dr. N. Lupu²⁵, Gh. I. Brătianu²⁶, Pamfil Șeicaru²⁷; foștii premieri ai României – Arthur Văitoianu²⁸, Barbu Știrbey²⁹, Gh. Tătărescu³⁰, I. Gigurtu³¹, Al. Vaida-Voievod³², C. Argetoianu³³ și G. G. Mironescu; Liviu Rebreanu³⁴, I. Al. Brătescu-Voinești, I. Agârbiceanu³⁵, profesorii I. Simionescu³⁷, Ion Petrovici³⁸, D. Caracostea³⁹, Th.

¹⁴ Idem. Vezi și corespondența din anii războiului din Est, 1941-1944 (idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 122/1942).

¹⁵ Idem, fond PCM, dosar 29/1940, f. 294.

¹⁶ Idem, dosar 442/1943, f. 42.

¹⁷ Idem, dosar 29/1940, f. 321. Cel dintâi mesaj al lui Benito Mussolini către I. Antonescu (9 septembrie 1940).

¹⁸ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 568/1942; idem, fond P.C.M., dosar 29/1940, f. 287.

¹⁹ Idem, dosar 63/1940, f. 117.

²⁰ Pentru aceștia din urmă, mesaje transmise de 1 ianuarie 1944 (idem, dosar 445/1943, *passim*).

²¹ Idem, fond P.C.M., dosar 57/1940, *passim*; idem, dosar 442/1943, f. 13.

²² Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 414/1942, f. 45. Nu mai departe decât la 21 mai 1944, Regina-Mamă, răspunzând felicitărilor din ajun, exprima Mareșalului și soției sale, Maria Antonescu, „*cele mai calde mulțumiri ... pentru bunele urări ce Mi-ați făcut*” (idem, dosar 202/1944, f. 323-324).

²³ Idem, dosar 425/1941.

²⁴ Idem, dosar 445/1943, f. 3.

²⁵ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 561/1942, f. 58.

²⁶ Idem, dosar 253/1944, *passim*; idem, fond P.C.M., dosar 253/1944; idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 561/1942, f. 64.

²⁷ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 339.

²⁸ Idem, dosar 204/1940.

²⁹ Vezi mai jos.

³⁰ A.N.R., fond PCM, dosar 535/1940-1941, f. 34-35.

³¹ *Ibidem*, f. 175.

³² Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 568/1942.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Idem, dosar 495/1942; idem, dosar 445/1943, f. 361.

³⁵ Idem, dosar 203/1940, f. 95.

Capidan⁴⁰, George Murnu⁴¹, Al. Marcu⁴², C. C. Giurescu⁴³, C. Kirițescu⁴⁴, I. Găvănescu⁴⁵, Anibal Teodorescu⁴⁶, Mircea Vulcănescu⁴⁷, Constantin Moisil⁴⁸, N. Bănescu⁴⁹, I. D. Ștefănescu⁵⁰, arhitectul H. Clejan⁵¹, dr. W. Filderman și Al.

³⁶ Dintre cei care urmează, majoritatea erau membri titulari, membri corespondenți sau membri de onoare ai Academiei Române (Gh. Brătianu, Nichifor Crainic, G. G. Mironescu, D. Caracostea, Th. Capidan, George Murnu, C. C. Giurescu, I. Petrovici, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Marcu, Iuliu Hațieganu, C. Moisil, N. Bănescu, Traian Săvulescu, Sextil Pușcariu, D. Gusti, Ștefan Meteș, Sabin Manuilă, Radu Rosetti și A. C. Cuza), iar C. Rădulescu-Motru și I. Simionescu – președinți ai înaltului for științific (1938-1941 și, respectiv, 1941-1944) (cf. Dorina Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866-1999. Dicționar*, ed. a II-a adăugită, București, Editura Academiei Române, 1999, *passim*). Celor mai mulți dintre aceștia, de îndată după 23 august 1944, mai precis începând de la 2 septembrie 1944 (potrivit lui Oscar Lemnar, *Perna cu ace*, în „Dreptatea”), atunci când s-au declanșat – în cadrul debutului stalinizării României și al holocaustului împotriva culturii române – „demascările”, li s-a cerut și aplicat expulzarea din cultură și știință. În context, Liviu Rebreanu a fost „dezvăluit” drept ... „agent de Gestapo”, Brătescu-Voinești – „creatură teutonă”, „huligan” și „antisemit” notoriu (Ana Selejan, *Trădarea intelectualilor. Reeducare și prigoană*, ed. a II-a, București, Editura Cartea Românească, 2005, p. 31 și urm.), iar Ion Petrovici și Gh. I. Brătianu pur și simplu – „hitleriști”! Nici ilustrul N. Iorga nu a fost ignorat (*ibidem*, p. 42), la 15 decembrie 1944 I. Ludo, în „Răspântia”, la patru ani de la asasinarea savantului, l-a alungat din Pantheonul culturii naționale în temeiul unor netrebnice acuzații. Și, mai mult, l-a făcut responsabil de ... odiosul asasinat legionar căruia i-a căzut victimă: „[N. Iorga] *n-a fost ucis. S-a sinucis ... Vinovat numai el e...*” (Valeriu Râpeanu, *N. Iorga 1940-1947*, II, București, Editura Gramar, 2002, p. 141-153). În context, în octombrie 1945, Perpessicius a intervenit pentru „primenirea” Academiei Române (cf. *Jurnal de lector: Petainii Academiei Române*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an XII, nr. 2/octombrie 1945, p. 309-311).

³⁷ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 202/1940, f. 173.

³⁸ Idem, dosar 252/1944, f. 40.

³⁹ Idem, dosar 553/1941.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, f. 52.

⁴³ Istoricul, numit director al Institutului de Istorie Națională recent creat, dădea asigurări Mareșalului, la 16 martie 1942, că instituția „își va face datoria, făurind arme ideale care să ajute la biruința dreptății noastre” (idem, dosar 414/1942, f. 245).

⁴⁴ Idem, dosar 535/1940-1941, f. 117-179.

⁴⁵ Idem, dosar 203/1940, f. 156.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 157.

⁴⁷ Idem, fond P.C.M., dosar 330/1940-1941, *passim*; idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, *passim*.

⁴⁸ Idem, dosar 202/1944, f. 276.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 174.

⁵⁰ Idem, fond PCM, dosar 252/1944, f. 305.

⁵¹ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 202/1944, f. 138.

I. Zissu⁵², M. David, rectorul Universității din Iași⁵³, Iuliu Hațieganu, rectorul Universității din Sibiu-Cluj⁵⁴, Traian Săvulescu, Sextil Pușcariu, C. Rădulescu-Motru, D. Gusti⁵⁵, Ștefan Metes, Sabin Manuilă⁵⁶, A. C. Cuza⁵⁷ și Horia Hulubei, rectorul Universității din București⁵⁸, N. I. Herescu, președintele Societății Scriitorilor Români⁵⁹; generalul R. Rosetti⁶⁰, Patriarhul Nicodim⁶¹; Eugen Cristescu, directorul *Serviciului Special de Informații*⁶², avocat Vasile Ionescu, directorul Societății de Radiodifuziune⁶³, Ionel Perlea⁶⁴, D. Cuclin⁶⁵, Elvira Popescu⁶⁶, Monica Lovinescu⁶⁷, I. Vinea⁶⁸, George Vraca⁶⁹, Aurel Maican⁷⁰ și D. Iov⁷¹, Pan Halippa⁷², ing. D. Leonida⁷³, D. D. Negel, Octav Ullea și I. Th. Florescu⁷⁴, Barbu Theodorescu⁷⁵, istoricul Al. Boldur⁷⁶, diplomații noștri în străinătate sau cei străini acreditați la București (Manfred von Killinger, F. M. Gunther, Renato Bova Scoppa, nunțiul papal Andrea Cassulo ș.a.)⁷⁷. Fapt

⁵² Idem, dosar 535/1940-1941, f. 332-333.

⁵³ *Ibidem*, f. 150.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 154; idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 336.

⁵⁵ Idem, fond PCM, dosar 535/1940-1941, *passim*.

⁵⁶ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 102.

⁵⁷ Idem, fond PCM, dosar 253/1944, *passim*.

⁵⁸ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 554/1942, f. 342.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 342.

⁶⁰ Idem, dosar 535/1940-1941, f. 92.

⁶¹ *Ibidem*, f. 196.

⁶² Idem, dosar 252/1944, f. 184.

⁶³ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 7-8.

⁶⁴ Idem, dosar 203/1940, f. 110.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 121.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 186.

⁶⁷ Idem, dosar 341/1943, f. 469, cu referiri la „expresia profundului meu respect și asigurarea că voi încerca să fiu demnă atât de numele tatălui meu, cât și de gestul Domniei Voastre”.

⁶⁸ Idem, dosar 495/1942.

⁶⁹ Idem, dosar 445/1943, f. 362, 364.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 359.

⁷¹ *Ibidem*, f. 93. Expeditorul, în numele actorilor Teatrului Național din Iași, întrevedea, prin eforturile Mareșalului, o Românie „de la Bug până la Tisa”.

⁷² Idem, dosar 341/1943, f. 230-231,

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Idem, dosar 362/1943.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Idem, dosar 561/1942.

⁷⁷ Relevăm că liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu nu s-a adresat Mareșalului, dar, la un moment dat (19 mai 1944), o notă în numele său parvenea lui Mihai Antonescu, vice-președintele Consiliului de Miniștri și titularul Externelor, pentru „ridicarea domiciliului obligatoriu” (idem, fond PCM, dosar 119/1944, f. 229).

cu totul relevant⁷⁸, nu lipsesc din arhive (dimpotrivă, abundă) mesajele de felicitare și încurajare de la⁷⁹: feldmareșalul Mannerheim și G. Enescu⁸⁰, de la Carl Clodius și H. Neubacher, feldmareșalul List, generalii Gerstenberg și Hauffe, László de Nagy, ministrul Ungariei la București, generalii⁸¹ C. Pantazi, E. Zwiedenek, Gh. Jienescu, C. Sănătescu⁸² și C. Z. Vasiliu, Gh. Cuza, diplomații Gh. Davidescu, V. Cădere, G. I. Duca și V. Stoica, prof. Mircea Djuvara, D. Iov, industriașii N. Malaxa și D. Mociornița, C. Bușilă⁸³, Gh. M. Dobrovici⁸⁴, Gh. Leon, D. R. Ioanițescu, mitropoliții Irineu al Moldovei și Nicolae al Ardealului, Al. Tzigara-Samurcaș, Ionel Perlea, I. Agârbiceanu, Elvira Popescu, Nadia I. G. Duca, soția fostului premier, Titus Czerkawski, fost senator la București și refugiat polonez⁸⁵, Napoleon Crețu, dar și oameni simpli⁸⁶, precum Petrache Lupu din Maglavit⁸⁷; după cum n-au lipsit nici amenințări și blesteme, de la ... „unul din cei mulți”⁸⁸, „R. Aurelian, zidul României”⁸⁹, „un grup de buni români”⁹⁰, „Comitetul de vigilență”⁹¹ sau generalul Vasilescu Petru⁹².

⁷⁸ Este interesant că, adeseori, schimbul de mesaje nu rămânea fără a fi fost ... concretizat. Așa, de exemplu, în 1944 s-au făcut intervenții la Mihai Antonescu (*ibidem, passim*) pentru: tipărirea *Chestiunii Dunării*, de către D. Gusti (f. 37); pentru un liber pe CFR pentru procuristul lui Barbu Știrbey (f. 43); fonduri pentru o revistă, de către Gh. I. Brătianu (f. 139); pentru cauciucuri și camere învechite de Buick, de către fostul premier dr. C. Angelescu (f. 215); pentru autorizația de sinistrați, de către dr. W. Filderman (f. 234); pentru o lucrare enciclopedică, de către prof. Al. Ciorănescu (f. 247); pentru fișe de evacuare la Sinaia sau Slobozia-Ilfov, de către A. L. Zissu (f. 249); pentru susținerea teatrelor particulare din Capitală, de către Liviu Rebreanu (f. 259) ș.a.

⁷⁹ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 568/1942, *passim*; idem, dosar 249/1940, *passim*.

⁸⁰ Idem, dosar 414/1942, f. 5.

⁸¹ Separat, corespondența primită de la 362 de ofițeri superiori din toată țara, în septembrie 1940, cu prilejul preluării puterii (idem, dosar 204/1940, *passim*).

⁸² În totală contradicție cu evenimentele în perspectivă, semnificativă telegrama generalului cu prilejul Anului Nou 1944: „*Respectuos vă rog a primi urări de Sărbători fericite și anul ce vine să vă aducă mulțumire deplină*” (idem, dosar 445/1943, f. 312).

⁸³ Idem, dosar 203/1940, f. 112.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 118.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 156.

⁸⁶ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 256/1944, *passim*.

⁸⁷ Idem, dosar 555/1942, f. 37. Cu toate acestea, în iulie 1941 generalul Antonescu i-a respins oferta de a-l însoți pe front, destinându-l unei unități din Oltenia (idem, dosar 161/1941, f. 223).

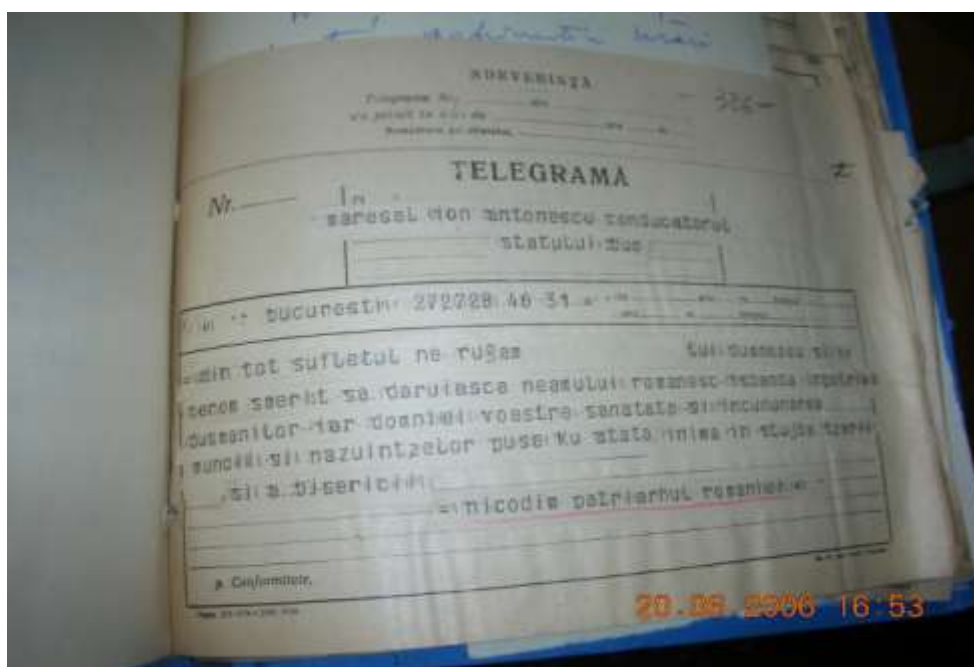
⁸⁸ Idem, dosar 58/1940, f. 104-105.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 107.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 114.

⁹¹ *Ibidem*, f. 119.

⁹² *Ibidem*, f. 125-130.

**Patriarhul Nicodim îl felicită pe Mareșalul Antonescu,
cu prilejul Anului Nou 1942**

Pentru a ne forma o imagine fidelă, vom preciza că, la 7 ianuarie 1944, slujbașii Președinției Consiliului de Miniștri au clasat corespondența Conducătorului Statului potrivit „surselor”, marcând expeditorii, mai precis: 1 – Scrisoarea comună a membrilor guvernului (20); 2 – miniștrii în funcție (3); 3 – subsecretarii de stat (6); 4 – foștii miniștri (17); 5 – secretarii-generalii (7); 6 – foștii secretarii-generalii (1); 7 – guvernatorii provinciilor istorice (2); 8 – Legațiile României (14); 9 – personalități care au semnat în *Cartea de aur*, deschisă între 1 și 7 ianuarie 1944 (52); 10 – telegrame de la diverse personalități (19); 11 – membrii clerului (43); 12 – comandamentele armatei, diverse unități etc. (57); 13 – școli și cămine culturale (12); 14 – prefectii județelor (25); 15 – primării (67); 16 – societăți culturale, asociații etc. (84); 17 – diverse persoane (547)⁹³.

Dintre mesajele expediate în 1940-1944 lui Antonescu, reținem câteva, unele în măsură să ne îngăduie degajarea unor „modele” ori a unor concluzii:

- „... *Călduroase felicitări de ziua numelui și cele mai sincere urări de izbândă deplină în înalta chemare ce aveți și de sănătate deplină întru mulți ani fericiți*” (Patriarhul Nicodim, absent la complot);

- „... *Prezint Mareșalului României, Conducătorului Statului, ctitor al Universității refugiate, sincere urări de sănătate și de putere de muncă pentru a*

⁹³ Idem, dosar 253/1944, *passim*.

duce neamul prin biruință la realizarea deplină a idealului național” (profesorul Iuliu Hațieganu, absent din grupul complotiștilor);

- „.... În fața Dumnezeului care ocrotește popoarele și oamenii după meritele lor, ne închinăm gândul nostru de credință în Neam și în dreptate, cu urarea pentru Domnia Voastră ca ocrotirea de totdeauna să vă vegheze răspunderea în împrejurările de azi, ca și în 1940, pentru ca Țara să-și urmeze drum de destin, care să-i asigure veșnicia, onoarea și pământurile”⁹⁴ (semnatari – toți membri guvernului, inclusiv Mihai Antonescu, Ion Petrovici, Mircea Vulcănescu, generalii C. Pantazi și Ilie Șteflea, cu toții victime ale loviturii de stat de la 23 august 1944)⁹⁵;

- „Pe locul sfânt de la Maglavit, unde Tatăl ceresc s-a coborât, m-am rugat în continuu – transmitea în decembrie 1941 Petrache Lupu – pentru sănătatea întregii familii a Dv. și de acum înainte mă rog mereu să vă dea Dumnezeu putere să conduceți țara pe care ați mărit-o. Mulți ani să vă ajute să o mai măriți. La Mulți Ani cu sănătate, noroc și fericire”⁹⁶;

- „.... Cele mai bune urări pentru sănătatea personală a Domniei Voastre și viitorul poporului român” (din partea lui A. Hitler, iunie 1943)⁹⁷ sau: „... Cele mai cordiale urări cu ocazia zilei de naștere, atât pentru prosperitatea Excelenței Voastre, cât și pentru succesul continuu în conducerea Statului” (mesaj din 4 iunie 1944, semnat de același)⁹⁸;

- „De ziua Domniei Voastre onomastică, vă urez să purtați noroc Țării așa precum merită marile Domniei Voastre virtuți și însușiri”⁹⁹ (telegrama expediată la 7 ianuarie 1944 de profesorul Ion Petrovici, membru al guvernului, ilustru filosof și academician, altă victimă a conjurației și a regimului comunist care i-a succedat)¹⁰⁰;

⁹⁴ Idem, dosar 252/1944, f. 35.

⁹⁵ Semnificativ răspunsul Mareșalului: „10.I.1944 – Iubite Domnule Vice Președinte, Vă mulțumesc călduros pentru sentimentele exprimate de Sfântul Ioan în numele Domniei Voastre și al membrilor guvernului. Destinul ne-a sortit să purtăm împreună cele mai apăsătoare răspunderi. Nu ne vom lăsa clintiți de greutăți și nici copleșiți de pericole. Prin unirea tuturor, prin înțelepciune și înțelegere, prin muncă neșovăitoare și sacrificii trebuie să trecem și prin această groaznică furtună. Lupta este grea dar și dreptatea noastră este sfântă. De aceea, nu pot pierde încrederea și merg înainte. Vă datorez Dv. Și tuturor celorlalți colaboratori recunoștință nețărmurită pentru devotamentul, priceperea și conștiința cu care serviți Patria – MAREȘAL ANTONESCU” (ibidem, f. 34).

⁹⁶ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 37 (cu răspunsul mareșalului, f. 36).

⁹⁷ Idem, fond P.C.M., dosar 442/1943, f. 21.

⁹⁸ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 29/1940, f. 301.

⁹⁹ Idem, dosar 252/1944, f. 40.

¹⁰⁰ Cf. I. Necula, *Ion Petrovici în vizorul Securității*, București, Editura Saeculum I. O., 2005.

- „*Anul Nou, transmitea la 31 decembrie 1941 Mircea Vulcănescu, să vă aducă sănătate, voie bună, spor în toate și bucuria împlinirii năzuințelor Dv. pentru întărirea, sporirea și întregirea neamului românesc*”¹⁰¹, urare nelipsită și în telegramele lui Pamfil Șeicaru¹⁰², dr. Iuliu Hațieganu¹⁰³, Al. Ottulescu, guvernatorul BNR¹⁰⁴, prof. N. Smochină, președintele Asociației Românilor Transnistrieni¹⁰⁵, dr. Aurel Tudoran, primarul orașului Târnăveni¹⁰⁶;

- La rândul său, colaboratorul nr. 1 al Mareșalului, prof. Mihai Antonescu, îi transmitea Mareșalului în iunie 1943: „*De ziua Dumitale îmi amintesc cu mândrie de ceasurile grele din trecut și-ți doresc ca Dumnezeu să-ți ajute misiunea istorică și să ne îndeplinească drepturile Neamului și onoarea de români*”¹⁰⁷.

Orice comentarii pe marginea textelor de mai sus le considerăm de prisos, preferând că insistăm – din motive lesne de apreciat – asupra „cazurilor” ce urmează. Ca metodă de lucru, relevăm că, din documentele investigate, am selectat, fără a fi preferat o ordine anume, numele a 15 personalități, mai precis:

- generalii Ilie Ștefleă, N. Dăscălescu, M. Racoviță și C. Sănătescu;
- profesorii Gh. I. Brătianu, Grigore Nandriș, Alexandru Marcu, I. D. Ștefănescu și Traian Săvulescu;
- politicieni ca I. Mihalache, dr. N. Lupu și Barbu Știrbey (după ce pe Gh. I. Brătianu l-am înseriat deja)¹⁰⁸;
- dintre diplomați – Vespasian Pella și N. Dumitrescu, miniștrii României în Elveția și, respectiv, în Spania;
- Eugen Cristescu, atotputernicul și experimentatul șef al *Serviciului Special de Informații*¹⁰⁹;
- în cele din urmă și, desigur, nu cel mai puțin important – regele Mihai I.

În stadiul imediat următor, vom proceda la diferențierea personalităților în funcție de anume criterii:

¹⁰¹ A.N.R., fond P.C.M. – C.M., dosar 555/1942, f. 395.

¹⁰² *Ibidem*, f. 339.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 336.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 151.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 341.

¹⁰⁶ Idem, dosar 256/1944, f. 27.

¹⁰⁷ Idem, fond PCM, dosar 442/1943, f. 81.

¹⁰⁸ Despre comportamentul și acțiunile grupului respective, vezi Traian D. Lazăr, *Iuliu Maniu și serviciile secrete (1940-1944)*, București, Editura Mica Valahie, 2006; Ioan Hudiță, *Jurnal politic (22 iunie 1941-28 februarie 1942)*, ediție Dan Berindei, București, Editura Lucman, 2005 (unde se înregistrează toate opiniile politicianilor de anvergură ori ocazionali despre Războiul din Est, bune ori rele, un inventar desprins mai degrabă de sintezele SSI-ului lui Eugen Cristescu!).

¹⁰⁹ Cf. Cristian Troncotă, *Omul de taină al Mareșalului*, București, Editura Elion, 2005.

I) Personalitățile care nu se regăsesc în rândul complotiștilor (profesorii I. D. Ștefănescu, Traian Săvulescu, Grigore Nandriș);

II) Cei care, fiind titulari ai cabinetului și regimului Ion Antonescu, s-au aflat automat între victimele loviturii de stat de la 23 august 1944 (Ilie Șteflea, Eugen Cristescu, Alexandru Marcu);

III) Diplomații (Vespasian Pella și N. Dumitrescu, fără probleme);

IV) Cei implicați într-o măsură în pregătirea și înfăptuirea loviturii de stat (I. Mihalache, Barbu Știrbey, M. Racoviță, N. Dăscălescu);

V) Cei care s-au situat ori au fost propulsați (!?) în epicentrul evenimentelor, precum, în rândul întâi, regele Mihai I, generalul C. Sănătescu și istoricul Gh. I. Brătianu¹¹⁰.

În felul acesta, am ajuns la cel mai interesant și substanțial capitol. Cu observația că am avut în vedere toate disculpările avansate de conjurați de-a lungul anilor pentru a-și motiva/argumenta comportamentul din Ziua „Z”, Ora „H”, trebuie să adăugăm că, pentru viitorime, nu se pot admite toate explicațiile oferite pentru justificarea erorilor trecutului. Că nu ne îngăduim a ignora principiul stabilit de inegalabilul N. Iorga în sensul că – peste tot și în toate – Istoria se dovedește un mare tribunal moral pentru toate generațiile viitoare¹¹¹.

Propunem să revenim la cele cinci categorii identificate:

I) Dintre corespondenții Mareșalului pe care nu-i regăsim între conspiratori, i-am remarcat pe profesorii I. D. Ștefănescu și Traian Săvulescu, ca și pe Mircea Grigorescu, președintele Sindicatului Ziariștilor din București. Acesta din urmă, căruia Ion Antonescu nu întârzia să-i răspundă¹¹², i-a exprimat Mareșalului la aniversarea unirii Basarabiei, în numele tuturor ziariștilor, urările lor „pentru o Românie unită și puternică”¹¹³. Tot pe atunci, I. D. Ștefănescu, cunoscutul istoric al artei românești, mulțumea Mareșalului că-l primise în audiență, despre care relatează: „... Am stat mișcat în fața Domniei Voastre și m-am simțit în fața făuritorului României celei noi, care trebuie să fie așa de bună cum

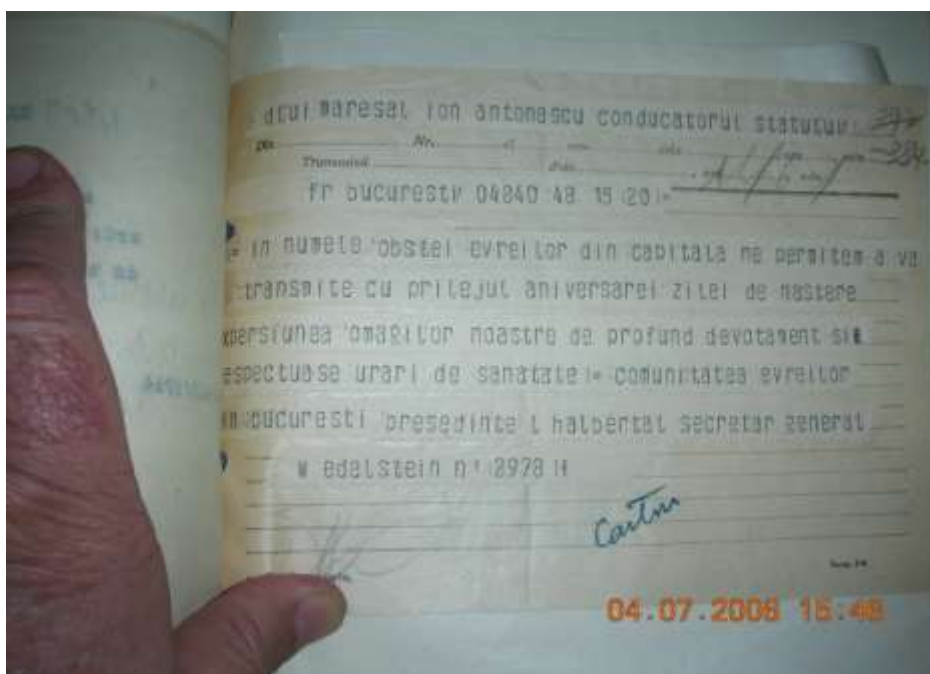
¹¹⁰ Un alt fapt relevant, la mai puțin de 12 luni după lovitura de stat s-a produs epurarea cadrelor în administrație, armată, biserică, școală etc., prin decrete semnate de ministrii în funcție ai departamentelor și contrasemnate de Regele Mihai I. De exemplu, în armată au fost trecuți în rezervă generalii Aurel Aldea, Gh. Rozin, N. Șova, I. Arhip, I. Arbore, P. Cameniță, N. Dragomir, Emil Pălăngeanu, Victor Dombrowski, N. Macici, contra-amiralul Horia Măcellariu ș.a. (cf. Ion Zăineanu, *Politică și administrație în România (6 martie 1945-1 martie 1946): Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004, *passim*). Era, cu siguranță, o dovadă în plus ilustrând valabilitatea principiului stabilit de Karl Marx în sensul că *fiecare revoluție își înghite fiii* (autori)!

¹¹¹ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, 1944, *passim*

¹¹² A. N. R., fond PCM, dosar 252/1944, f. 320.

¹¹³ *Ibidem*, f. 321 (telegramă din 9 martie 1944).

o dovedește cugetul mare al Mareșalului nostru Conducător. Am fost fericit”¹¹⁴. Formula din finalul scrisorii i-a influențat, probabil, după 1947 îndepărtarea de la catedră: „... Primiți, vă rog, Domnule Mareșal, cu bunătate și îngăduință, mărturisirea aceasta sinceră de adâncă gratitudine și de prea respectuos și înalt devotament”¹¹⁵. În contrast cu acest caz, semnalăm situația profesorului Traian Săvulescu, care n-a ratat ocaziile de a-l congratula pe Antonescu până la 23 august 1944, ceea ce nu l-a împiedicat curând după aceea să devieze spre ... ARLUS ori să ajungă președintele Academiei Române.

15 iunie 1944: Mareșalul Antonescu este felicitat prin telegramă cu prilejul zilei de naștere de Comunitatea Evreilor din București

II) Dintre membrii cabinetului, Antonescu a primit cel mai adesea inspirate rânduri de bun simț și urări adecvate din partea profesorului Al. Marcu, menționat deja, și care după 1944 nu numai că a fost judecat și condamnat în lotul celor „vinovați pentru dezastrul țării”, sfârșind în detenție (1955), dar, în consecință, a fost chiar alungat pentru decenii din analele culturii române. La 7 ianuarie 1944, felicitându-l pe Mareșal cu prilejul zilei onomastice, italianistul transmitea prin telegramă șefului statului „urarea izbândeii depline spre binele Neamului, pentru al cărui destin luptați”¹¹⁶. Antonescu, bineînțeles, a mulțumit

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 305.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 52.

pentru „gândul trimis”¹¹⁷. Tot astfel după cum i-a răspuns și lui Eugen Cristescu, care, tot atunci, prin telegramă, îl asigurase pe Mareșal, în acord cu voința personalului SSI-ului, de „neclintitul nostru devotament în marea luptă ce o duceți pentru izbânda cauzei românești cât și pentru neobosita străduință ce o depuneți în interesul Neamului și al Țării”¹¹⁸. Ca lider al Biroului de spionaj al regimului, Eugen Cristescu, fără să fi fost implicat în prepararea loviturii de stat, altfel decât prin pasivitate și lipsă de prevedere, rămâne, totuși, sub observație, cel puțin pentru culpa de-a nu fi „descifrat” toate informațiile grave receptate de agenții SSI-ului mai ales în 1944, iar aceasta, poate, cu gândul la ... viitor. Trebuia, cu alte cuvinte, să-și fi asigurat „tranziția”, iar în seara de 23 august 1944 a dispărut din Capitală, evident cu o parte din arhiva Serviciului, dar a fost capturat după 30 de zile. S-a discutat că, la negocierile ce au urmat, ar fi oferit arhiva drept piesă de schimb... Nu s-a aflat precis însă, nici până azi, ce, cât și unde? Oricum, după arestarea sa, Eugen Cristescu a fost expedit la Moscova, pe urmele Mareșalului Antonescu și ale altor colaboratori apropiați de-ai săi. A fost anchetat, la un moment dat, chiar de către liderii înspăimântătorului NKVD, predecesorul direct al KGB-ului; retrimis la București, o dată cu întregul „lot Antonescu”, în aprilie 1946, Eugen Cristescu fu în continuare anchetat, de data aceasta de către autoritățile române, judecat, iar, în 17 mai 1946, condamnat la moarte, alături de Ion și Mihai Antonescu, Radu Lecca, profesorul Gh. Alexianu, generalii Constantin Pantazi și C. Z. Vasiliu. La 1 iulie 1946, în ziua împlinirii sentinței, Eugen Cristescu, deopotrivă cu Pantazi și Lecca, a fost radiat de pe lista celor destinați plutonului de execuție. Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției în exercițiu, va declara peste câțiva ani, atunci când după 1950 s-a aflat el însuși sub ancheta Securității, că în favoarea lui Eugen Cristescu intervenise, în ultimul moment, N. Xenopol, care a promis că ex-liderul SSI-ului va preda autorităților comuniste bucureștene subjugate Kremlinului arhiva ... agenților *Intelligence Service*-ului din România. La fel, nu mai știm ce și cum s-a întâmplat în continuare¹¹⁹. Ceea ce este sigur, Eugen Cristescu a murit în detenție, în iunie 1950¹²⁰.

III) Mesajele diplomaților nu prezintă aspecte deosebite. Vespasian Pella nu-și ascundea sentimentele de „admirație și respect” față de Mareșal, căruia îi transmitea prin telegramă la 7 ianuarie 1944, în numele său și al personalului Legației României din Berna, „cele mai calde urări de lungă și glorioasă conducere a destinului statului”¹²¹. Toate bune, numai că „lunga și glorioasă conducere” a lui Antonescu s-a mai prelungit doar vreo opt luni ... Sub acest aspect, al predicției, și N. Dumitrescu, ministrul român la Madrid, s-a dovedit tot atât de neinspirat. Astfel, în telegrama din ianuarie 1944, diplomatul vorbea

¹¹⁷ *Ibidem*,

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 185.

¹¹⁹ Cf. Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *op. cit.*, II, *passim*.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 421.

¹²¹ A.N.R., fond P.C.M., dosar 252/1944, f. 127.

despre rostul Mareșalului de-a duce „la izbândă drepturile veșnice ale românilor de pretutindeni”¹²².

IV) Am inclus în această categorie pe cei care, dacă nu au avut legătură nemijlocită cu pregătirea și declanșarea loviturii de stat, în schimb au contribuit la crearea *premiselor*. Generalii N. Dăscălescu și M. Racoviță, de exemplu, s-au aflat pe linia frontului din Moldova cu misiuni precise de comandament, iar ultimul, consecvent în contactele cu conjurații de la București, este creditat că le-a înlesnit calea, prin „deschiderea” pentru trupele sovietice a dispozitivului de apărare în cursul operațiunii Iași-Chișinău, declanșată de Armata Roșie la 20 august 1944. Potrivit planului complotiștilor, prăbușirea dispozitivului româno-german din Moldova, corelat cu succesele Armatei Roșii, constituia, dacă nu semnalul, condiția esențială a declanșării „acțiunii” la București, prin arestarea Antoneștilor. În ceea ce-l privește pe prințul Barbu Știrbey, fostul prim-ministru, acesta fusese delegat personal de Mareșal să negocieze la Cairo cu aliații anglo-sovieto-americani. Ajunsesse acolo în martie 1944, iar coordonatele misiunii sale le-am examinat cu alt prilej¹²³. Despre desfășurarea tratativelor secrete pentru armistițiu cu Puterile Națiunilor Unite, Știrbey l-a informat prompt și corect pe Antonescu, dar și pe Iuliu Maniu, liderul opoziției. Astfel că finalmente, Barbu Știrbey, asistat din mai 1944 și de C. Vișoianu, a fost folosit cu precădere complotiștilor, care, imediat după 23 august 1944, l-au trimis la Moscova pentru definitivarea negocierilor și semnarea armistițiului cu Națiunile Unite. Un armistițiu pe care, trebuie reținut, Mareșalul nu l-ar fi semnat, preferând să fie sacrificat. După cum o dovedesc faptele sale și ale colaboratorilor apropiați din 22-23 august 1944¹²⁴. Mesajul lui Știrbey pe care-l avem în vedere i-a fost expediat lui Antonescu din Berna, încă la 6 septembrie 1940, imediat după alungarea de pe tron a lui Carol II. Receptarea telegramei și prezentarea ei lui Antonescu n-au fost lipsite de incidente, care, ulterior, au fost investigate și descifrate¹²⁵, întrucât documentul se ... pierduse. Expeditorul nu-și ascundea bucuria în urma abdicării prigonitorului său, regele Carol II, exprimându-i premierului ce-l alungase pe suveran „cele mai vii felicitări pentru curajul cu care, jertfind liniștea Dv. personală, pentru binele Patriei în primejdie, ați îndeplinit o grea sarcină în momente tragice”¹²⁶. În același ton, Ion Mihalache, insista prin telegramă, cu prilejul zilei onomastice a Mareșalului, pentru „sănătate, noroc și bucuriile împlinirii nădejdirilor neamului”¹²⁷. În fapt, în 1940-

¹²² *Ibidem*, f. 120.

¹²³ Gh. Buzatu, coordonator, *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

¹²⁴ Cf. Gh. Buzatu, D. Puzdrea, *Actul de la 23 august 1944 în perspectiva unor noi documente*, în *Istorie și societate*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 9-34.

¹²⁵ A.N.R., fond P.C.M., dosar 252/1944, f. 188.

¹²⁶ *Ibidem*, f. 189. Telegrama lui Barbu Știrbey a rămas fără răspuns, fapt pentru care, după cum s-a precizat, au urmat investigații (*ibidem*, f. 190).

¹²⁷ *Ibidem*, f. 65.

1944 fruntașul țăranist a păstrat un fructuos contact cu Antonescu, care l-a primit adesea în audiență ori a apreciat gestul politicianului de-a participa ca voluntar în prima fază a războiului din Est¹²⁸. Definitiv pentru poziția liderului P.N.Ț. în perioada respectivă rămâne declarația lui din 4 aprilie 1943, în următorul sens, explicitat de interlocutorul său N. Penescu: „În politica externă [Mihalache] presupune că victoria finală va fi a Aliatilor, dar afirmă că nu se poate ști în ce măsură victoria va fi obținută în mod total de puterile anglo-saxone și ce participatie vor avea la aceasta Sovietele. [Mihalache] este, în același timp, încredințat că germanii dispun încă de o forță puternică și că, deci, misiunea guvernului Antonescu n-a încetat, dimpotrivă, trebuie sprijinit, fiindcă este cea mai bună formulă¹²⁹ atâta vreme cât germanii sunt puternici (subl. ns.)”¹³⁰. Finalmente, în seara de 22 august 1944, ca delegat al opoziției, Mihalache a avut o întrevedere decisivă cu Mareșalul¹³¹, pe care l-a consiliat stăruitor să procedeze imediat la încheierea armistițiului, preludiv al păcii cu Aliatii. În ciuda situației grave a momentului, Antonescu i-a argumentat lui Mihalache perspectiva oribilă a viitorului – „Țara pentru vecie în robie”, căci, în lipsa unui gaj serios din partea anglo-americanilor, „rușii vor ține Țara ocupată nedefinit”¹³². Spre surpriza șefului statului, Mihalache a admis și el că anglo-americanii erau „total nepregătiți pentru a indispune pe ruși și că suntem lăsați la totala lor discreție, ca și Polonia și, poate, alte țări. În consecință, trebuie să ne considerăm o generație sacrificată, să ne resemnăm și să așteptăm”¹³³. Chiar în asemenea condiții, Mihalache a insistat ca Antonescu „să facă el” armistițiul, ceea ce Mareșalul a respins categoric, fiind preferabil ca poporul român, față de soarta ce-l „așteaptă”, „să moară eroic, decât să-și semneze singur sentința de moarte”¹³⁴. Ion Mihalache nu a fost implicat altfel în lovitura de la 23 august 1944, deși la finele lui septembrie 1944, solicitat fiind de Eugen Cristescu, este bănuț că ar fi destăinuit autorităților locul în care se ascundea ex-liderul SSI-ului.

V) Am ajuns, în acest fel, la persoanele implicate nemijlocit în înfăptuirea loviturii de stat – în ordine: Regele Mihai I, generalul Constantin Sănătescu și profesorul Gh. I. Brătianu.

¹²⁸ Vezi Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., „*Jurnalul de război*” al Mareșalului Ion Antonescu, în *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, p. 85-386.

¹²⁹ Se va observa că, în toamna anului 1940, Iuliu Maniu răspândise aceeași opinie în privința rostului guvernului I. Antonescu (vezi *infra*).

¹³⁰ A.N.R., fond P.C.M. – C.M., dosar 297/1943, f. 17.

¹³¹ Care, după precizările acestuia, s-a prelungit „câteva ceasuri” (cf. Ion Antonescu, *Însemnări din celulă*, în Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, p. 290).

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Ibidem*, p. 291.

¹³⁴ *Ibidem*.

Nu insistăm asupra rațiunilor pentru care ne vom ocupa de ei în ordine inversă. Pe tot parcursul anilor 1940-1944, istoricul Gh. Brătianu, voluntar de prima oră al războiului pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, deținea și a păstrat cele mai bune raporturi cu Ion și Mihai Antonescu. Anterior, profesorul Mihai Antonescu fusese chiar membru al dizidenței „georgiste” în cadrul P.N.L. Personaj obișnuit la convorbirile de la Președinția Consiliului de Miniștri cu conducătorul statului¹³⁵ ori cu Mihai Antonescu, piesă de rezistență în activitatea „Biroului Păcii” în 1942-1943¹³⁶, istoricul și-a jucat în prima parte a zilei de 23 august 1944 rolul politic major al vieții, față de care ulterior comuniștii n-au manifestat ulterior nici un fel de prețuire. Dimpotrivă. La 23 august 1944, aproximativ la ora 11,00, Gh. Brătianu s-a prezentat la Snagov, unde guvernul fusese convocat într-o reuniune restrânsă, obținând să-i scoată din ședință pe Ion și Mihai Antonescu. Vorbindu-le în numele lui Iuliu Maniu și Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, istoricul a insistat ca Mareșalul să încheie el negocierile de armistițiu cu U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie¹³⁷. Ceea ce Mareșalul a acceptat, dar, avându-se în vedere pretențiile exacerbate ale Alianților (în chip precis, ale Rusiei) și surprizele viitorului, a solicitat ca liderii P.N.Ț. și P.N.L. să-și asume de asemenea responsabilitatea, exprimată printr-un „angajament” scris¹³⁸, care să fie publicat. Într-o atare perspectivă, Ion și Mihai Antonescu au avut, fiecare în parte, inițiativele unor audiențe la Palat, la Mihai I în persoană, aproximativ în jurul orelor 15,30 și 16,00. Gh. Brătianu s-a angajat pe loc să revină la Snagov, cu documentul respectiv semnat de Maniu și Dinu Brătianu, cel mai târziu până la ora 15,00. Astfel ca, la Palat, Antoneștii să abordeze problema armistițiului în perspectivă în temeiul „angajamentului” tocmai convenit. După câteva ceasuri, de data acesta deja arestat, ex-mareșalul va consemna în celebrele sale *Însemnări din celulă*: „Dl. [Gh. I.] Brătianu urma să-mi aducă adeziunea scrisă înainte de audiența mea la Rege, fiindcă voiam să merg la această audiență cu hotărârea luată, adică să-i pot confirma că, dat fiind faptul că s-a realizat unirea politică internă, îmi pot lua angajamentul să încep tratativele de pace...”¹³⁹ Toate bune, numai că Gh. Brătianu nu a reușit să-și țină cuvântul. El n-a respectat termenul propus, astfel că, la ora 15,00, l-a asigurat pe

¹³⁵ Vezi Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., „*Jurnalul de război*” al Mareșalului Ion Antonescu, în *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, p. 85-386.

¹³⁶ A se vedea, cu trimiteri speciale la anii 1940-1944, Gh. Buzatu, *Gheorghe I. Brătianu – evoluții politice. Documente*, în Victor Spinei, ed., *Gheorghe I. Brătianu. Confluențe istoriografice românești și europene*, Iași, 1988, p. 461-499; Mioara Anton, *Biroul Păcii și propaganda în interes național*, în „*Dosarele istoriei*”, nr. 12/2005, p. 24 și urm.

¹³⁷ Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, p. 255, 271-272, 291-292,

¹³⁸ *Ibidem*, p. 292. În alte texte, documentul de referință este denumit „scrisoare de garanție”.

¹³⁹ *Ibidem*.

Mihai Antonescu cum că „angajamentul” liderilor opoziției va urma, drept care Antoneștii puteau să-l ... evoce în cursul discuțiilor cu Mihai I¹⁴⁰. Putem bănuî, după cum am subliniat cu alt prilej, că Maniu și Dinu Brătianu nu s-au grăbit să semneze „scrisoarea de garanție”, preferând s-o facă după ce vor fi constatat rezultatele audienței Antoneștilor la Palat¹⁴¹. După cum este foarte bine cunoscut, în cursul respectivei audiențe, desfășurată între orele 16,00 și 17,00, Mareșalul a respins pretenția Regelui de-a începe „imediat” negocierile oficiale cu Alianții¹⁴², pe care, de această dată, nu le-a mai respins, dar a insistat pentru un răgaz de cel puțin 24 de ore¹⁴³, pentru definitivarea unor acțiuni diplomatice realmente declanșate de Mihai Antonescu, ca ministru de externe în funcție, în ceasurile imediat precedente prin Cairo, Ankara și Stockholm¹⁴⁴. Dar, în acel moment, a fost rândul conspiratorilor de-a aprecia că nu mai trebuia așteptat nici un minut, din moment ce au considerat că puteau/trebuiau să-și asume EI semnarea armistițiului¹⁴⁵. Dacă nu cumva complotiștii, panicați după ce Conducătorul fusese confruntat cu intențiile lor și bănuind că acesta îl va informa pe Hitler în privința retragerii României din război (?), ceea ar fi însemnat eșecul operațiunii, au apreciat că era preferabilă arestarea imediată a Mareșalului¹⁴⁶ unei ... confruntări ulterioare¹⁴⁷. Așa cum s-a remarcat, „o nervozitate surescitantă pusese stăpânire pe complotiști, domnea febra nerăbdării. Lovitura fusese concepută de Grigore Niculescu-Buzești, în spatele căruia se afla, în realitate, Iuliu Maniu, chiar autorul acțiunii. Camarila nu mai avea răbdare, aștepta cu sufletul la gură momentul acțiunii, care trebuia să se întâmple cât mai repede posibil”¹⁴⁸. După o altă sursă, în acele condiții, Niculescu-Buzești, șeful complotiștilor de la Palat și de la Ministerul Regal al Afacerilor Străine din București, „se temea că Mareșalul face armistițiu înaintea lor, spulberându-le toate planurile de viitor. Văzând cum stau lucrurile, l-a sfătuit pe Rege împreună cu ceilalți să ordone imediata arestare a celor doi

¹⁴⁰ Cf. Gh. Buzatu și colaboratori, *Din istoria unei zile – 23 august 1944*, Iași, 1979, p. 30-31.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 27.

¹⁴² Relatarea Mareșalului (*ibidem*).

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ Cf. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003, p. 31-35.

¹⁴⁵ În fond, într-un prim stadiu, tratative pentru armistițiu!

¹⁴⁶ Vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Un diplomate d'autrefois: Edmond Ciuntu*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. IV, 2005, p. 172-173 (anexa 5, scrisoarea lui E. Ciuntu către Mircea Mavriki, Nisa 4 martie 1986).

¹⁴⁷ *Ibidem*. Potrivit recunoașterilor ulterioare a doi dintre complotiști (?) față de diplomatul Edmond Ciuntu (*ibidem*; idem, *Edmond Ciuntu. 1894-1988*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2006, p. 29-30), Sănătescu „și-ar fi pierdut capul văzându-se deja arestat și executat”, numai Niculescu-Buzești a rămas „cu sânge rece”, spunând că „*Mareșalul nu trebuie lăsat să plece din Palat, ci imediat arestat*”.

¹⁴⁸ René Al. de Flers, *op. cit.*, p. 13.

Antonești, spunând că era mai bine să nu-i [nu le] scape din mână. Graba Mareșalului cu armistițiul era un motiv și lovitura de stat trebuia imediat executată (subl. ns.)”¹⁴⁹. În acest fel, sub impulsul lui Grigore Niculescu-Buzești, cel mai proeminent dintre conjurați¹⁵⁰, Regele Mihai I a dat semnalul pentru arestarea Antoneștilor, survenită aproximativ la orele 16,55 – 17,00, moment ce *a coincis cu declanșarea loviturii de stat*.

... Într-un atare context, episodul legat de „angajamentul” opoziției promis de Gh. Brătianu în 23 august 1944 și-a avut, incontestabil, rolul său, istoricul fiind implicat – conștient ori nu? – în decizia precisă a Antoneștilor de a solicita să fie primiți la Palatul Regal din București¹⁵¹. Iar, dacă acolo totul era pregătit pentru *a fi arestați oricum ori s-a procedat în consecință, ceea ce era același lucru, aceasta înseamnă obligatoriu că efectul intervenției istoricului în desfășurarea faptelor fusese unul singur și univoc: atragerea Antoneștilor „în cursă”, deci la Palat, cu rezultatul cunoscut!* Și, în adevăr, dacă lucrurile au stat astfel, ele contraziceau flagrant gândurile transmise de Gh. I. Brătianu¹⁵² și soția prin telegrama destinată Mareșalului cu prilejul ultimului Sf. Ion liber (7 ianuarie 1944): „Cele mai bune urări”¹⁵³.

Sau, pe de altă parte, confirmau integral declarațiile lui Iuliu Maniu, datând din primele zile de după instalarea regimului antonescian? Atunci, la 11 septembrie 1940, o notă informativă reținea opinia liderului P.N.Ț. de-a constitui „rezerva pentru eventualitatea unei victorii a Angliei”, situație în care

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵⁰ Vezi Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, V, București, Editura Vremea, 2005, p. 17 și urm. Fapt relevant, Pamfil Șeicaru, excelent cunoscător al realităților istorice, avea să vorbească după numai câțiva ani (1950) despre „banda buzeștiană”, în care mai intrau C. Vișoianu și Al. Cretzianu. În fond, scria faimosul ziarist și istoric, era vorba de cei „trei cavaleri ai apocalipsului capitulării” de la 23 august 1944 – Gr. Niculescu-Buzești, C. Vișoianu și Al. Cretzianu (Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 274; idem, *Scrieri*, vol. 4, București, Editura Victor Frunză, 2005-2006, p. 142-143) sau „cei trei regizori” ai defectiunii din 23 august 1944 și ai ocupației rusești (*ibidem*, p. 157). De asemenea, Pamfil Șeicaru l-a desemnat pe Niculescu-Buzești drept „sinistrul individ..., promovat mentorul partidelor democratice în problemele externe” (*ibidem*, p. 155).

¹⁵¹ A se vedea, în acest sens, declarațiile ulterioare ale lui I. Antonescu în cursul anchetei ce a precedat „procesul mării trădări naționale” (aprilie – mai 1946) sau acelea ale lui I. Mihalache față de Eugen Cristescu (Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Mileniul III, 2005, p. 309-313).

¹⁵² Este posibil ca istoricul să fi acționat „deschis”, câtă vreme întreaga responsabilitate și-au asumat-o complotiștii de la Palat. După 23 august 1944 – a pretins Gh. I. Brătianu – Regele i-ar fi declarat că: „Dacă îl lăsam [la 23 august 1944] pe Antonescu să facă singur armistițiul, ne va ține iar sub papuc”, context în care lovitura de stat trebuie judecată drept „un act personal și trebuie judecată altfel” (René Al. de Flers, *op. cit.*, p. 16).

¹⁵³ A.N.R., fond P.C.M., dosar 252/1944, f. 89.

el afla lui Ion Antonescu un „rol” bine determinat: „Generalul Antonescu este omul cel mai indicat pentru a putea duce România alături de *Axă*, făcând totuși o politică de demnitate românească”, mai ales că – s-a exprimat Maniu – „Nu putem să ne afundăm toți în politica *Axei*”¹⁵⁴. Numai în acest fel s-ar putea înțelege și declarația făcută de Iuliu Maniu ziariștilor (vezi „Dreptatea” din 3 septembrie 1944) despre semnificația actului înfăptuit la 23 august 1944: „*Lovitura de stat, egală cu o mare revoluție, a fost bine pregătită. Fără nici o modestie falsă, pot afirma că Partidul nostru Național-Țărănesc a avut, în această pregătire, o parte de merit pe care istoria nu va întârzia să i-o recunoască... Ziua de 23 august este o zi de biruință și un izvor de propășire națională*”¹⁵⁵. Ceea ce liderul de atunci al P.N.L., Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, s-a grăbit să confirme¹⁵⁶.

Relativ la rostul lui Gh. I. Brătianu, C. Rădulescu-Motru, întemeindu-se pe „Lămuririle” lui C. Titel Petrescu despre lovitura de stat (difuzate în septembrie 1944 de cotidienele „Universul” și „Libertatea”), conchidea – în *Jurnalul* său din 5 septembrie 1944 – că marele istoric, acționând ca mijlocitor pentru deplasarea Antoneștilor la Palatul Regal, a fost convins de ... „avantajul armistițiului” României cu Aliații, iar toți complotiștii „au fost convinși că lucrează pentru binele Patriei”¹⁵⁷. În consecință, observa filosoful, „cu acest armistițiu se încheie cu revendicările României asupra Basarabiei și Bucovinei! Cei care pe viitor vor mai ridica cuvântul pentru dezrobirea acestor provincii moldovenești vor trebui să declare pe acei care au încheiat armistițiul din 23 august 1944 drept trădători de patrie” (subl. ns.)¹⁵⁸.

Spre deosebire de istoricul Gh. I. Brătianu¹⁵⁹, lucrurile au stat cu totul diferit în privința generalului Constantin Sănătescu. Acesta a început Războiul din Est la comanda Corpului 4 Armată (februarie 1941 – februarie 1943), cu care a ajuns până la Cotelul Donului. După eșecul trupelor germano-române la Stalingrad (noiembrie 1942 – februarie 1943), el a preluat comanda Armatei 4 Române (1 februarie 1943 – 5 februarie 1944), dirijându-i retragerea în țară pentru refacere. Între timp (martie 1943) a fost numit șef al Casei Militare

¹⁵⁴ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 199/1940, f. 4.

¹⁵⁵ Apud Ana Selejan, *op. cit.*, p. 28-29.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 29; Florian Tănăsescu, Nicolae Tănăsescu, *Constantin (Bebe) I. C. Brătianu – istoria P.N.L. la interogatoriu*, București, Editura Paralela 45, 2005, p. 124-132, 325-326.

¹⁵⁷ C. Rădulescu-Motru, *Revizuire și adăugiri*, II, 1944, ediție Rodica Bichiș, Stancu Ilin, București, Editura Floarea Darurilor, 1996, p. 271.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁹ Florian Tănăsescu, Nicolae Tănăsescu, *Constantin (Bebe) I. C. Brătianu – istoria P.N.L. la interogatoriu*, p. 237-240. Vezi, de asemenea, considerații pe marginea laturilor pozitive și neajunsurilor activității istoricului, în Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, p. 147-157. Totuși, constată marele jurnalist, la 23 august 1944 statul român a decedat (*ibidem*, p. 154).

Regale¹⁶⁰, la inspirația lui Ion Antonescu, care a presupus că-și plantase un „om sigur” în „cuibul de viespi” din preajma Suveranului și a Reginei-mame. N-avea să fie așa, întrucât generalul Sănătescu, la 23 august 1944, avea să-și joace cu adevărat rolul – acela al lui Brutus... Și aceasta după ce, la solicitarea lui Mihai I, devenise la 1 aprilie 1944 mareșal al Palatului Regal, tocmai pentru a nu mai fi restricționat în mișcări de către Antonescu¹⁶¹. Integrându-se perfect anturajului regal, Sănătescu a participat la toate conciliabulele conjurațiilor de la Palat vizând răsturnarea regimului antonescian. Rolul lui a sporit treptat, mai ales după ce numele său a fost tot mai frecvent vehiculat, prin iunie-iulie 1944, ca posibil prim-ministru al guvernului ce avea să-i succedă cabinetului Mareșalului după lovitura de stat. Pentru a înțelege atmosfera în care acționau conjurații, reținem, din *Jurnalul* lui Sănătescu, aceste dezvăluiri din 1 aprilie 1944: „Sunt chemat dis-de-dimineață la Sinaia. În lipsa mea, Regele și cu cei mai tineri din jurul său au hotărât să nu mai aștept nimic și să dea ei lovitura de stat. Planul constă [pentru conjurați] în a trece frontul în nordul Moldovei, la Botoșani, unde vor lua legătura cu rușii și vor încheia armistițiul...”¹⁶² Proiectul era evident unul prost, din moment ce însuși Sănătescu l-a respins, calificându-l *aventuros*¹⁶³. Demersurile complotiștilor au continuat, ajungând la „formula” la carerecurseră la 23 august 1944¹⁶⁴, nici aceasta nefiind, cum s-a dovedit, ideală, ceea ce, la 20 august 1944, Ion Mihalache, fiind primit în audiență, le-a declarat Regelui și generalului Sănătescu: „... Ne-a spus că ce vrem noi să facem este o aventură (subl. ns.) și că numai Mareșalul poate încheia armistițiul”¹⁶⁵. Referitor la *Jurnalul* lui Sănătescu, proba lui esențială pentru activitatea desfășurată la Palat, piesa nu este completă, precisă și nici chiar inspirată și pe deplin elocventă. Spre exemplu, ca și cum generalul ar fi intuit evenimentele ce aveau să succedă, el își începe notele pentru ziua de miercuri, 23 august 1944 cu acești termeni asiguratorii¹⁶⁶: „Zi memorabilă, care va rămâne în istoria poporului român”! Notă posibilă, netăgăduit, numai în situația în care autorul, desigur, și-a compus „jurnalul” după desfășurarea faptelor...

Un material semnificativ de epocă, descoperit în arhive și intitulat *Istoria camarilei de la Palat*¹⁶⁷, delimitează cercul persoanelor implicate în prepararea

¹⁶⁰ Detalii în Constantin Sănătescu, *Jurnal*, ediție Simona Ghițescu-Sănătescu, București, Editura Humanitas, 1993, *passim*.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 145-146.

¹⁶² *Ibidem*, p. 151.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 152-159. După război, în exil, Pamfil Șeicaru a apreciat că autorii loviturii de stat de la 23 august 1944 au fost, practic, executanții unei „politici de insurecție împotriva geografiei și a istoriei, politică inițiată de cei care <<jucau cartea rusească>>” (Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, p. 228).

¹⁶⁵ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, p. 159.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶⁷ A.N.R., fond P.C.M. – S.S.I., dosar 13/1944, vol. I, f. 3-27.

„loviturii”¹⁶⁸: Ioan de Mocsonyi-Styrcea, Mircea Ioanițiu, generalii Niculescu, Sănătescu, Dombrowski și Negulescu, coloneii Octav Ulea, Emilian Ionescu, Râmniceanu și Bosie, M. Negel, Eugen Bianu ș.a.¹⁶⁹ Un rost import i-a revenit Reginei-Mame Elena, care, considerându-se mult prea adesea jignită, avea toate motivele să se manifeste anti-Antonescu¹⁷⁰, inclusiv față de soția Mareșalului. Se impune să observăm că, pentru o bună perioadă, Regele și camarila au lăsat „mână liberă” pentru pregătirea loviturii de stat pe seama liderilor partidelor istorice¹⁷¹, care s-au dovedit exasperanți, tergiversând lucrurile în așteptarea unor semnale clare din partea anglo-americanilor. Ceea ce nu s-a mai putut admite în condițiile declanșării ofensivei Armatei Roșii în zona Iași-Chișinău, începând cu 20 august 1944¹⁷². În atare situație, s-a „acționat” în după-amiaza de 23 august 1944, când Mihai I i-a demis pe cei doi Antonești, semnal al declanșării loviturii de stat. Regele a avut inițiativa numai aparent, căci, în fond, atât Mihai cât și Regina-Mamă au trebuit „să joace cum li s-a cântat” din partea camarilei¹⁷³. Putem admite că, prin aceasta, s-au salvat membrii camarilei în perspectiva evenimentelor ce s-au succedat sub dominația sovietică? Cu excepția celor care au reușit să emigreze la timp (unii chiar în anturajul Regelui, în ianuarie 1948), ceilalți vor deveni azilanți ai închisorilor comuniste, pentru un număr apreciabil de ani și în condiții groaznice, iar, dacă generalul C. Sănătescu n-a beneficiat de o asemenea „șansă”, faptul s-a datorat decesului său în 1947, cu numai un ceas înainte de-a fi început „marea răfuială” a comuniștilor!

Mareșalului Antonescu nu i-a fost imposibil să deceleze jocul camarilei. Mai ales că beneficia, după cum rezultă din documentele descoperit recent în arhive, de informații precise. Nu surprinde că, la 3 august 1944, deci cu numai 20 de zile înaintea fatidicului 23 august 1944, Mareșalul a pus această rezoluție pe o notă de cabinet ce făcea trimitere la un Înalt Decret solicitat de Palat pentru elucidarea unei persoane: *„Să se comunice Generalului Sănătescu că îi interzic să se mai adreseze direct ministerelor sau direcțiilor din ministere. Toate cererile sale vor fi făcute prin Președinție [Președinția Consiliului de Miniștri] și îmi vor fi supuse. Să se comunice Generalului Sănătescu că nu are nimeni dreptul să ceară încălcarea legilor și mai cu seamă nu se poate cere această încălcare în numele MS Regelui de șeful Casei Militare. Generalul Sănătescu să nu uite și să se comunice la toți de la Palat că Dinastia a ajuns în pragul*

¹⁶⁸ *Ibidem*, f. 12 și urm.

¹⁶⁹ În registrul de „Audiențe” al Palatului Regal, aceștia au fost, de altfel, consecvent menționați în lunile iunie-august 1944 (A.N.R., fond Casa Regală Mihai I, dosar 10/1940, vol. II, *passim*). De asemenea, la 6 august 1944 Regele i-a primit pe Ion și Mihai Antonescu (*ibidem*, f. 7), precum și la 21 august 1944, în prezența lui Sănătescu (*ibidem*, f. 9).

¹⁷⁰ A.N.R., fond P.C.M. – S.S.I., dosar 13/1944, f. 15-16.

¹⁷¹ *Ibidem*, 20.

¹⁷² *Ibidem*, f. 20-21.

¹⁷³ *Ibidem*, f. 21.

*catastrofei în septembrie 1940 și a târât [și] datorită faptului că a uitat adeseori ceea ce poate să facă și ceea ce nu trebuie să facă. Aceasta s-a datorat în mare parte și anturajului și guvernanților care au înconjurat-o, care au povățuit-o rău. Să se știe odată pentru totdeauna că oricare regim va fi la conducerea Țării, dacă Dinastia va reveni la vechile metode, va fi spulberată, de data aceea definitiv, de popor*¹⁷⁴. După cum constatăm, Mareșalul nu numai avertiza, ci și pronostica o anume desfășurare a evenimentelor...

Pe plan epistolar, la 20 mai 1944, deci în ajunul zilei onomastice a lui Constantin Sănătescu, Antonescu i-a adresat generalului această telegramă: „De ziua numelui, Vă rog să primiți, Domnule General, cele mai bune urări”¹⁷⁵. Replica celui omagiat a fost neîntârziată și, mai mult decât sigur, în raport invers proporțional cu participarea-i decisă la complotul proiectat: „Respectuos vă mulțumesc pentru felicitări”¹⁷⁶. Nu putem aprecia tonul decât ca fiind „rece”, comparativ, de pildă, cu această telegramă expediată la 7 ianuarie 1942 în numele ofițerilor și soldaților Corpului de Armată 4 pe care-l comanda pe Frontul de Est: „... *Cele mai respectuoase și vii urări de sănătate și izbândă desăvârșită, asigurându-vă de nețărmuritul lor devotament în lupta dărză pe care o duceți pentru gloria Patriei. Să trăiți, Domnule Mareșal!*”¹⁷⁷. Totul era – s-ar putea observa – minunat; nepotrivit era, în perspectiva evenimentelor de la 23 august 1944, doar termenul devotament... Probabil însă că, tot din ... devotament, printre semnatarii mesajelor de felicitări trimise Mareșalului între 1940 și 1944 îi întâlnim și pe alți „actori” de anvergură din august 1944, precum colonelul D. Dămăceanu¹⁷⁸ sau generalul M. Racoviță¹⁷⁹.

Ajungem, în acest fel, la cel din urmă dosar epistolar pe care ne-am propus să-l examinăm: Regele Mihai I – Antonescu. Dosar care, deopotrivă cu acela privind raporturile Hitler-Antonescu, prezintă o deosebită semnificație. În ambele cazuri el a coincis în timp (1940-1944), iar inițiativa a aparținut lui Antonescu. Acesta, de îndată după preluarea puterii la 5-6 septembrie 1940, s-a adresat direct lui Adolf Hitler și Benito Mussolini, care, bineînțeles, cointeresați, n-au întârziat să-i răspundă. Presa germană, în primul rând, la 9 septembrie 1940 făcea cunoscut acest mesaj expediat de Führer pe adresa Excelenței Sale Ion Antonescu, președintele Consiliului de Miniștri al României: „*Mulțumesc sincer Excelenței Voastre pentru amabilul mesaj trimis cu prilejul luării guvernului român. Sunt încredințat că, în noua ordine europeană, viitorul poporului român e asigurat în strânsă legătură cu Puterile Axei, Germania și Italia. Opera Dv. constructivă în noua Românie va fi întotdeauna urmărită de mine și de poporul*

¹⁷⁴ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 230/1944, f. 196.

¹⁷⁵ Idem, fond P.C.M., dosar 252/1944, f. 386.

¹⁷⁶ *Ibidem*, f. 385.

¹⁷⁷ Idem, fond P.C.M. – C.M., dosar 561/1942, f. 163.

¹⁷⁸ *Ibidem*, f. 210.

¹⁷⁹ Idem, dosar 204/1940.

german cu cald interes”¹⁸⁰. Răspunsul lui Mussolini a apărut în presă a doua zi, la 10 septembrie 1940, prezentând lui Antonescu obișnuitele urări de succes în „opera regeneratoare” inaugurată la București¹⁸¹. Pentru a nu depăși limitele acestui capitol, vom constata că la sfârșit, în 15 iunie 1944, Führerul îl felicita pe Mareșal cu ocazia zilei de naștere, exprimându-i „cele mai calde urări de prosperitate personală și un viitor fericit al poporului român”¹⁸².

În septembrie 1940, nu Antonescu a avut nevoie de complimentele tânărului rege Mihai I. După cum se știe, la 6 septembrie 1940, în scurta ceremonie organizată la Palatul Regal din București pentru încoronarea lui Mihai, generalul s-a introdus cu de la sine putere în ecuație, menționând în lapidara-i intervenție făcută imediat după jurământul suveranului: „Dumnezeu să ajute nației, Majestății Voastre și mie”¹⁸³. La sfârșitul lui decembrie 1940, răspunzând felicitărilor primite de la Antonescu în numele Armatei cu prilejul Crăciunului¹⁸⁴, Mihai I dădea asigurări că: „Scumpa Mea Mamă și cu Mine vă mulțumim din toată inima pentru bunele urări, exprimate în numele oștirii, cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Crăciunului. Gândul Meu urmărește pretutindeni pe bravii Mei ostași ale căror sacrificii sunt demne de trecutul glorios al neamului nostru”¹⁸⁵. La scurt timp, în 27 ianuarie 1941, în urma lichidării rebeliunii legionare, generalul Antonescu beneficia, cu ocazia formării noului cabinet cvasi-militar, de următoarea telegramă regală: „Ați binemeritat de la Patrie, redându-i ordinea și liniștea. O dată cu formarea guvernului, vă exprim întreaga Mea admirație și încrederea. Trăiască România – Mihai R”¹⁸⁶. Iar, la 5 februarie 1941, de la Sinaia pornea scrisoarea Regelui ce-l vestea pe Antonescu cum că fusese recompensat, după ce la 21-23 ianuarie 1941 reprimase lovitura de stat legionară, cu gradul de general de armată¹⁸⁷. Mulțumind, Antonescu îl asigura pe suveran că nu-și făcuse „decât datoria”, precum „cel din urmă soldat” și după cum „mi-o voi face și de-acum înainte (subl. ns.)”¹⁸⁸. Nu știm dacă Antonescu a voit, astfel, să transmită Regelui și Curții un avertisment, ceea ce nu-i exclus, dar cu siguranță că, din acel moment, raporturile sale cu suveranul au evoluat, încet dar sigur, în direcția loviturii de stat de la 23 august 1944. Deși, între timp, dacă reținem anume episoade, Mihai I l-a felicitat pe Conducător prin telegramă la 22 iunie 1941, fiind sigur că trupele noastre vor

¹⁸⁰ Idem, dosar 29/1940, f. 284; idem, dosar 331/1940, f. 6.

¹⁸¹ *Ibidem*, f. 9; idem, dosar 29/1940, f. 321.

¹⁸² Idem, dosar 258/11944, f. 12. Vezi răspunsul lui Antonescu, din 19 iunie 1944 (*ibidem*, f. 10).

¹⁸³ Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 68.

¹⁸⁴ A.N.R., fond P.C.M. – C.M., dosar 568/1942, f. 5.

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 3-4.

¹⁸⁶ Idem, fond PCM, dosar 57/1940, f. 10.

¹⁸⁷ *Ibidem*, f. 1.

¹⁸⁸ *Ibidem*, f. 2.

statornici „*pentru vecie dreptele granițe ale neamului*”¹⁸⁹; după cum, la 28 noiembrie 1941, atunci când trupele lui Hitler se aflau la marginile Moscovei, Mareșalul și Mihai Antonescu i-au asigurat lui Mihai I și Reginei-Mame, în drum spre Italia, o întrevvedere particulară cu Hitler la Berlin¹⁹⁰. În iunie 1943, Mareșalul a primit de la Mihai I această telegramă: „*Cu ocazia aniversării Domniei Voastre, vă trimit din toată inima urări de sănătate și fericire*”¹⁹¹, un text, fără îndoială, anodin, comparativ cu mesajul primit tot atunci de la Adolf Hitler: „*De ziua de naștere a Domniei Voastre, vă transmit, Domnule Mareșal, felicitările mele cele mai sincere și cordiale, împreună cu cele mai bune urări pentru sănătatea personală a Domniei Voastre și viitorul poporului român, ai căror soldați luptă într-o credincioasă fraternitate de arme pentru o nouă și mai bună Europă*”¹⁹².

Un fapt trebuie stabilit precis din momentul în care, la 23 noiembrie 1940, România a aderat la Axa Berlin-Roma-Tokio¹⁹³, Mihai I a devenit, alături de Hitler și Antonescu, membru al „troicii epistolare” ce s-a fondat instantaneu. Nimic straniu ori în afara legii, dar faptul nu poate fi trecut cu vederea. În septembrie 1940, Regele deja și-a înștiințat „omologii” din străinătate despre faptul accederii pe tronul României, între cei avertizați aflându-se atât Adolf Hitler (la 28 septembrie 1940)¹⁹⁴, de la care a primit confirmarea¹⁹⁵, cât și Mihail Ivanovici Kalinin, în calitate-i de președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.¹⁹⁶. Pe acesta din urmă, Regele îl asigura, la 8 octombrie 1940, de cea mai „înaltă stimă” și de disponibilitatea de-a cultiva „*relațiuni de bună vecinătate între țările noastre*”, după ce fusese „*chemat pe Tronul României prin ordinea de succesiune*”¹⁹⁷. Schimbul de mesaje Mihai I – Hitler a continuat, precum de Anul Nou 1944¹⁹⁸ sau la 20 aprilie 1944, la aniversarea zilei de naștere a Führerului¹⁹⁹. Probabil că acesta a fost ultimul mesaj adresat de

¹⁸⁹ Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iași, 1990, p. 233.

¹⁹⁰ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 12. Vezi și relatările acestora: Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, București, Editura Humanitas, 2004, p. 157-158; Arthur Gould Lee, *Regina-Mamă Elena a României, Prințesă de Grecia și Danemarca. O biografie autorizată*, București, Editura Humanitas, 2005, p. 220-221, Mai apoi, la 26 februarie 1942, Hitler însuși a vorbit colaboratorilor săi despre primirea lui Mihai I și a Reginei-Mame (Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 98).

¹⁹¹ A.N.R., fond PCM, dosar 442/1943, f. 13.

¹⁹² *Ibidem*, f. 21.

¹⁹³ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 89.

¹⁹⁴ A.N.R., fond Casa Regală Mihai, dosar 15/1940, f. 1-2.

¹⁹⁵ *Idem*, dosar 28/1940.

¹⁹⁶ *Idem*, dosar 23/1940, f. 5.

¹⁹⁷ *Ibidem*.

¹⁹⁸ *Idem*, dosar 34/1944, f. 2.

¹⁹⁹ *Ibidem*, f. 1.

Regele României lui Hitler, după cum, tot cu un prilej similar, aniversarea zilei de naștere a Mareșalului la 2/15 iunie 1944, Mihai l-a felicitat pe Antonescu.

A fost un document fundamental, întrucât, după cum vom constata, prin conținut și semnificație, mesajul în discuție îngăduie să-i surprindem pe cei doi actori ai scenei istorice în postura lor reală. În chip precis, din punctul de vedere al sincerității raporturilor statornicite și urmărite între ei după 6 septembrie 1940. Este evident că, în acest caz, nu o să insistăm asupra evoluției (în fapt, involuției) relației Mareșal-Rege pe măsura desfășurării conflagrației mondiale din 1939-1945, mai ales în urma insucceselor forțelor Axei pe Frontul de Est. A predominat, se cunoaște, o stare încordată, plină de suspiciuni, insatisfacții și cu vinovății de ambele părți, Antonescu, după cum au relevat atâtea surse, fiind acela care ținea „sub control” Curtea²⁰⁰. Iar situația a condus nemijlocit la lovitura de stat din 23 august 1944, iar după aproximativ doi ani, la 1 iunie 1946, avea să fie desăvârșită, prin sancționarea (parțială) de către Mihai I a sentinței din 17 mai 1946 a așa-zisului „Tribunal al Poporului” privind execuția lui Ion și Mihai Antonescu, Gh. Alexianu și C. Z. Vasiliu²⁰¹. A reprezentat decizia Regelui o surpriză pentru ex-mareșal? Hotărât, nu. De altfel, Antonescu a refuzat cu obstinație să apeleze la clemența regală, iar, înainte de-a fi condus la locul execuției de la Jilava, a declarat fără reținere, fapt consemnat într-un raport din 6 iunie 1946: „Dacă mor, este pentru Bucovina și Basarabia. De ar fi să reîncep, așa face la fel ... Regele este un monstru moral, într-o lună își va pierde tronul”²⁰². O prezicere care s-a adeverit, deși termenul prognozat s-a prelungit cu mai multe luni! De altfel, Mareșalul Antonescu fusese avertizat și de către Hitler, în cursul întrevederii lor de la Salzburg din 13 aprilie 1943. Atunci, Führerul, sub impresia ce-i lăsase Mihai în noiembrie 1941, când îl primise la Berlin, i-a atras atenția lui Antonescu, cu gândul la asigurarea succesiunii Mareșalului, că *„și copiii pot deveni periculoși, când ajung pe mâini rele”*²⁰³. Hitler n-a specificat ce anume „mâini rele” avea în vedere? Însă desfășurarea evenimentelor îl va confirma, în sensul precis că răul evocat se va confunda cu înseși tenebrele unei conspirații, aceea de la 23 august 1944! Este indubitabil că recunoașterea erorii de la 23 august 1944 nu putea veni de nicăieri altundeva mai bine decât de la *inamicul ce beneficiase nemijlocit!* Și a venit, mai precis, *din partea Moscovei...* Astfel, la 19 iulie 1946, înmânându-i Regelui Mihai I, în Sala Tronului de la Palatul Regal din București, Ordinul „Victoria”, cu care fusese distins de I. V. Stalin, mareșalul I. Tolbuhin a remarcat: *„... Această decorare este recunoașterea aportului personal al Majestății Voatsre în înțeleapta și brusca întorsătură de la 23 august. Lucrul acesta nu-l va uita*

²⁰⁰ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei, passim*.

²⁰¹ Vezi *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, II, ediție Marcel-Dumitru Ciucă, București, Editura Saeculum/Editura Europa Nova, 1988, p. 428; Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, *Arhive secrete, secretele arhivelor*, II, p. 518 și urm.

²⁰² *Ibidem*, p. 528.

²⁰³ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 12.

*istoria. Această decorare este simbolul care subliniază eterna prietenie între popoarele noastre...*²⁰⁴ Răspunzând, suveranul a dat asigurări în sensul că aprecia gestul lui Stalin drept „o nouă mărturie pentru apropierea și strângerea relațiilor de prietenie între bravele popoare sovietice și poporul român, prietenie care este sincer dorită de întregul *Mau popor*”²⁰⁵.

Să revenim însă la documentul fundamental de referință. Este în discuție această telegramă, expediată la 2 iunie 1944 din Sinaia: „*DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU – CU OCAZIA ZILEI DE NAȘTERE, SCUMPA MEA MAMĂ ȘI CU MINE VĂ EXPRIMĂM URĂRILE NOASTRE DE MULTĂ SĂNĂTATE ȘI VIAȚĂ ÎNDELUNGATĂ – MIHAI R.*”²⁰⁶. Pe textul telegrame, transmisă sub nr. 128, la orele 11, de către un anume „Popescu”, s-a specificat numele sergentului care a receptase la Cabinetul Militar – Sfetcu Dumitru²⁰⁷. Pe textul care i-a fost prezentat Mareșalului²⁰⁸, colonelul Radu Davidescu, șeful Cabinetului, a notat: „Răspuns imediat”, sub „*mulțumirile respectuoase*” exprimate de destinatar expeditorului. Sunt, probabil, detalii, care n-au vreo relevanță în context. De vreme ce relevantă cu adevărat rămâne această urare histrionică: „*MULTĂ SĂNĂTATE ȘI VIAȚĂ ÎNDELUNGATĂ*”, primită din partea cuiva care, exact peste doi ani, *avea să decidă*, cu luciditate și în deplină responsabilitate, execuția celui omagiat anterior!!! Nu se poate afirma că acestea ar fi *răsturnările istoriei*... Ce se petrecuse într-un interval atât de scurt? Se prefigurase, deja, *sfârșitul istoriei*?

Sau, mai degrabă, intervenise, sub presiunea grozavă a evenimentelor, *pervertirea și prăbușirea caracterelor*? Mai ales dacă-i avem în seamă pe actorii scenei istorice care au preferat să acționeze în rolul de conspiratori de duzină²⁰⁹.

Finalmente, se impune să mărturisim imposibilitatea de a-l contrazice pe comentatorul istoric în privința ipocriziei dedicațiilor așternute de autori pe cărțile lor prezentate unor personaje istorice. În baza documentelor prezentate și examinate, se impune constatarea că ipocrizia trebuie extinsă mai cu seamă în cazul mesajelor oficiale din 1940-1944. Cu o observație: toți cei care (dar fără nici o excepție!) au preferat fățarnicia au căzut, la rândul lor, victime evenimentelor care au urmat. Să fi fost o consecință a faptului că persoanele în discuție preferaseră, pur și simplu, să se „joace cu istoria” ori o confirmare a unui spirit de dreptate imanentă care, mai devreme sau mai târziu, trebuie să intervină? Ori, mai presus de orice, reconfirmarea unei realități indubitabile, în

²⁰⁴ Apud „Revista Fundațiilor Regale”, an XII, nr. 1/septembrie 1945, p. 180.

²⁰⁵ *Ibidem*, p. 181.

²⁰⁶ A.N.R., fond P.C.M., dosar 258/1944.

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 57.

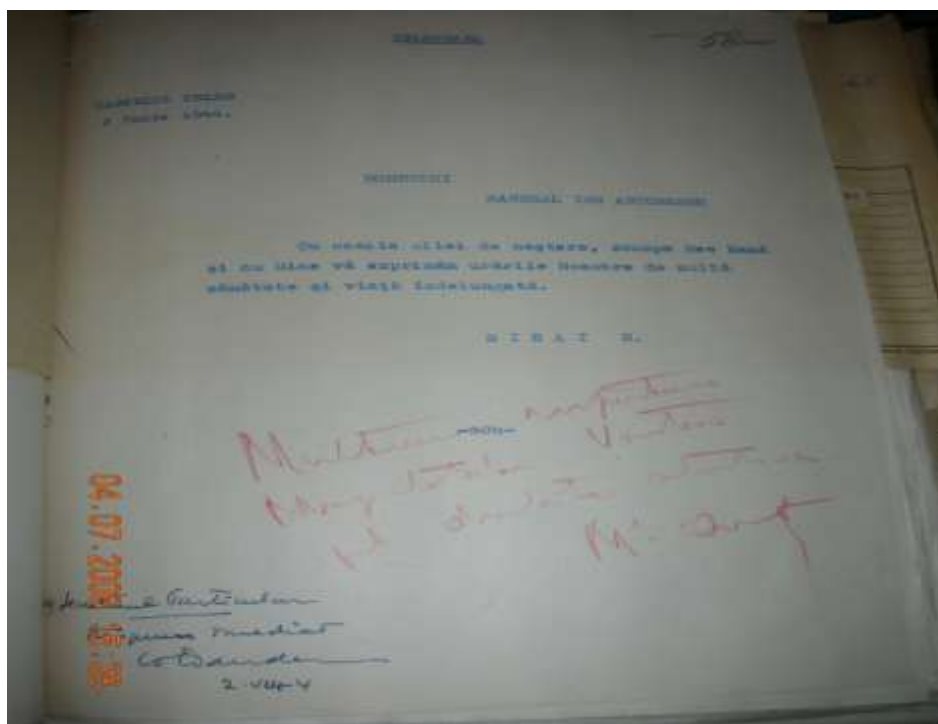
²⁰⁸ *Ibidem*, f. 58.

²⁰⁹ Subliniem în context că, în 1946, Regina-Mamă Elena, posibil pentru respectarea ... echilibrului situațiilor, a preconizat, la rândul ei, organizarea unui proces pentru judecarea Mariei Antonescu, soția ex-mareșalului (cf. *Cartea Albă a Securității*, București, 1997, p. 409).

sensul că „ghilotina istoriei” intervine, orișicând, neiertătoare și în absolut toate cazurile?

Castelul Peleş, 2 iunie 1944: Regele Mihai I, în numele său și al Reginei Mamă Elena, Transmite felicitări Mareșalului Antonescu cu prilejul împlinirii a 62 de ani

O **încheiere**, cum vedem, care nu-i de fel neglijabilă, mai ales dacă avem în vedere faptul că numeroși dintre corespondenții Mareșalului Ion Antonescu, la nici șase luni după lovitura de stat din 23 august 1944, s-au înghesuit să-și impună „principiile” și îndeosebi să-și ia un loc în cadrul „societății civile” ce se năștea – ARLUS. Dintr-o lungă listă posibilă, vom reține aceste nume: Traian Săvulescu, George Enescu, generalii Ilie Crețulescu și C. Vasiliu-Rășcanu, D. Gusti²¹⁰, Sabin Manuilă ș.a.²¹¹ Cu trimitere în primul rând la ziaristii timpului, dar și la politicieni, C. Rădulescu-Motru reținea, la 11 septembrie 1944, în *Jurnal* esența mutației survenite: „Ieri germanii, astăzi cu rușii”²¹². Peste câteva zile, la 18 septembrie 1944, același revenea: „... Procesul de mimetism reîncepe iarăși cu furie ca la 48! Nu pentru a imita Apusul, ci Orientul rusesc”²¹³. Dar ce-și propuneau mai nou *arlusiștii*? Să reținem dintr-o telegramă expediată în decembrie 1944, de această dată, *altui mareșal*: „... Noi știm că numai o prietenie sinceră cu U.R.S.S. poate și va asigura țării noastre independența ei națională, libertatea și înflorirea culturii... Trăiască Mareșalul Stalin!”²¹⁴. Fără nici o îndoială, evenimentele trebuie interpretate, iar „spiritul” lor trebuie surprins, în orice clipă, dacă este posibil. Așa cum, de altfel, sugerau și expeditorii, auto-acuzându-se în fapt, nicidecum explicându-se²¹⁵. Întrucât, după numai câteva luni, o notă a *Serviciului de Informații* din București (succesorul SSI-ului) evidenția în mod semnificativ că: „ÎN CERCURILE GAZETĂREȘTI NAȚIONALISTE SE AFIRMĂ CĂ ARLUS ÎNSEAMNĂ: ANEXAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA SOVIETICĂ”²¹⁶.

²¹⁰ Ulterior, D. Gusti a devenit – pentru asigurarea echilibrului – președinte al Asociației „Amicii Statelor Unite”... (A.N.R., fond P.C.M. – S.S.I., dosar 42/1946, f. 43).

²¹¹ Idem, dosar 66/1944, *passim*.

²¹² C. Rădulescu-Motru, *Revizuirii și adăugiri*, II, 1944, p. 275.

²¹³ *Ibidem*, p. 276.

²¹⁴ A.N.R., fond P.C.M. – S.S.I., dosar 42/1946, f. 19.

²¹⁵ *Ibidem*.

²¹⁶ *Ibidem*, f. 141 (Notă din 14 mai 1945, provenind de la sursa „D”). În iunie 1945, o delegație a Academiei Române (C. I. Parhon, Traian Săvulescu, M. Sadoveanu, D. Gusti, Mitiță Constantinescu și Iorgu Iordan), s-a deplasat la Moscova, pentru a participa la jubileul Academiei de Științe a U.R.S.S., urmând a expune bilanțul vizitei la sediul ARLUS din Capitală (cf. „Revista Fundațiilor Regale”, an XII, nr. 1/septembrie 1945, p. 174 și urm.).

MAREȘALUL ION ANTONESCU – ULTIMUL „DOMN” AL TUTUROR ROMÂNILOR

După mai mult de o jumătate de veac, în mod concret de la sfârșitul conflagrației mondiale din 1939-1945, istoricii care și-au focalizat atenția asupra evoluției/involuției României în cursul ostilităților au investigat, vrând-nevrând, *dosarul* sau *cazul* Mareșalului Ion Antonescu, fostul Conducător al Statului Român din 1940-1944¹.

Învingătorii din 1945 – democrațiile occidentale și, deopotrivă, Kremlinul, cu uneltele sale de la București, în primul rând comuniștii – numai legalitatea nu și-au propus s-o cerceteze, ci doar să se achite de o problemă, chiar dacă printr-un spectacol, la care Mareșalul și trei dintre colaboratorii săi principali (Mihai Antonescu, Constantin Piky Vasiliu și Gheorghe Alexianu) au „cooperat” din plin, căci, cu toții, au dovedit la 1 iunie 1946 că *au știut să moară!*

Ceea ce jalnicii scenariști ai cvadruplului asasinat nici măcar n-au bănuț, după cum nu au prevăzut nici faptul că filmul cinematografic realizat, intrat pentru moment în posesia lor și păstrat decenii la rând sub șapte lacăte, era, în fond, *destinat Istoriei*. De mai mulți ani, cum se știe, se află în circulație această peliculă românească surprinzând „execuția” de la Jilava din 1 iunie 1946, iar vizionarea ei provoacă, involuntar, admirația, dar nu față de „justițiarul” anului 1946, ci față de „criminalii de război”, cum au fost și mai sunt desemnați în mod complet eronat – într-o grabă suspectă și dintr-o gravă eroare judiciară, în temeiul unor probe selectate cu mare grijă și interpretate în „spiritul epocii”, dominat de atotputernicia Kremlinului asupra Europei Est-Centrale – cei condamnați de către așa-zisul „Tribunal al Poporului” de la București.

Iar toată oroarea, dimpotrivă, se revarsă asupra asasinilor propriu-zisi, care, nefiind în stare să monteze o execuție, au înfăptuit pur și simplu *un masacru*²...

Pe deasupra, momentul ales nu era cel mai nimerit: cu sau fără ajutorul Occidentului (dar, în mod sigur, *cu acordul său*), U.R.S.S. ocupase România, amenințată a fi transformată într-o gubernie rusească, iar „Cortina de Fier” fusese deja trasă în inima Europei, astfel că acei uciși, al căror deznodământ fusese așteptat în mod sincer de către unii, apăreau inevitabil – în ciuda erorilor

¹ Cf. Gh. Buzatu, *Antonescu, Hitler, Stalin, III, Un raport nefinal*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 139 și urm.; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

² Idem, *Execuția Mareșalului Ion Antonescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, *passim*.

și limitelor lor, peste care istoricul obiectiv este forțat a nu trece – victime ale silniciei moscovite și a reprezentanților comuniști de la putere, întrutotul și cu toții huliți de întregul popor român umilit.

Sursele de care dispunem indică modul cum acei care se prezentaseră la „procesul” din 6-17 mai 1946 al Mareșalului cu acuzații neacoperite de realitate (agresarea neîntemeiată a U.R.S.S., încălcarea normelor internaționale de purtare a conflictelor, înfeudarea politică, economică și culturală a țării Germaniei naziste, cooperarea la aplicarea „soluției finale” promovată de Adolf Hitler etc. etc.) au resimțit imediat și pe deplin toată insatisfacția sau au intuit posibilitatea „rejudecării postume” a lui Ion Antonescu.

Punctele de vedere expuse de istorici, variate și chiar contradictorii, sunt demne de toată atenția, constituindu-se într-un bun câștigat atât în privința informațiilor noi comunicate, cât și sub aspectul pur metodologic în abordarea și aprofundarea în continuare a *dosarului Antonescu*.

Este semnificativ că majoritatea istoricilor propun pe mai departe investigarea arhivelor române și străine, neinstrumentarea politică a rolului Mareșalului Antonescu și abandonarea studierii „cazului” din punctul de vedere strict al... învingătorilor în cel de-al doilea război mondial.

S-au bucurat de o largă audiență opiniile deschise – nici nu se putea să fie altfel! – exprimate de Mareșalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului român și președintele Consiliului de Miniștri, ca răspuns la interviul realizat în 1943 de scriitorul Ion Al. Brătescu-Voinești pe tema comunismului sovietic³.

Punctul de vedere expus de Mareșal a fost cu atât mai relevant și mai șocant cu cât, în acel moment, România era deja angajată, alături de Germania și de aliații ei, într-un război total împotriva U.R.S.S., iar, prin forța lucrurilor, în ceea ce ne privea, și în contra restului prietenilor conjuncturali ai Moscovei, Națiunile Unite, în frunte cu S.U.A. și Marea Britanie.

Războiul României, declanșat la 22 iunie 1941, a fost de la un capăt la altul, deci până la 23 august 1944, *unul drept*, pentru repararea nedreptăților imense cauzate țării în vara anului 1940, când U.R.S.S. ocupase teritoriile istorice din Est, în primul rând Basarabia și Bucovina de Nord.

În condițiile concrete ale timpului, lupta României pentru restabilirea granițelor istorice în Răsărit, pe Nistru, a căpătat multiple conotații. A fost, astfel, după limbajul tipic al epocii, prioritar o bătălie *pentru neam și pentru cruce* și, nu mai puțin, pentru *zdrobirea comunismului*, fapt menționat anume de către Ion Antonescu în cele două documente istorice difuzate de la București la 22 iunie 1941: *Proclamația către Țară* și *Ordinul de zi către Armata Română*.

³ Interviul a fost difuzat la 22 decembrie 1943 de Radio București, fiind citit de crainicul Zirra (cf. „Curierul Național”, București, 23-24 iunie 2001).

Astfel, *Ordinul de zi* îndemna oștile: „... Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotorpiți”!, în timp ce faimoasa *Proclamație* chema la *lupta sfântă* „în contra năvălitorilor asupra civilizației și bisericii, a dreptății și propriilor noastre drepturi”, pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, unde se impuneau a fi sparte „cătușele roșii ale anarhiei și pradei cotorpitoare”.

Dar, mai mult decât atât, războiul declanșat de Germania împotriva U.R.S.S. dăduse României lui Antonescu „mândria unei lupte puternice și curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naționale, dar și împotriva celui mai mare dușman al lumii: bolșevismul”.

Caracterul doctrinar anticomunist al Războiului în Est al României dintre 1941 și 1944, atestat prin fapte, prin toate manifestările specifice și prin însuși caracterul regimului politic antonescian (1940-1944), nu a fost pus de nimeni la îndoială, nici de prieteni și, cu atât mai puțin, de inamici, în speță de U.R.S.S.⁴. Nu s-a pus în discuție nici după răsturnarea regimului antonescian, la 23 august

⁴ Vezi, îndeosebi, C. I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, I-II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995; General P. Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944*, ed. a IV-a, Iași, Editura Fides, 1998; I. Ceaușescu, ed., *România în anii celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Militară, 1989; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995; Fl. Constantiniu, Al. Duțu, M. Retegan, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie*, București, Editura Militară, 1995; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX. 1918-1948*, București, Editura Paideia, 1999; D. C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, Editura All, 1999.

1944 și nici după aceea, mai ales că noile structuri au fost comunizate treptat între 1944 și 1948, pentru ca apoi, vreme de patru decenii, să reprezinte însuși regimul comunist, adus de la Moscova la București, sub privirile, totuși, binevoitoare, ale S.U.A. și Marii Britanii, dar cu concursul direct al comuniștilor de la București.

În modul cel mai curios, contestarea caracterului doctrinar anticomunist al Războiului din Est a survenit abia după... prăbușirea comunismului în spațiul european, în 1989-1991, când victoria Vestului asupra Răsăritului „pe cale pașnică” a stimulat, chipurile, preferințele specialiștilor pentru alte „modele”, în fapt, orientarea spre *o modă*, care poartă un stigmat și atât: „Made in U.S.A.!”.

Revenind la interviul Mareșalului Antonescu din 1943, cuvintele sale de răspuns la chestionarul pătrunzător al lui Ion Al. Brătescu-Voinești dovedeau nu numai o cunoaștere perfectă a sistemului comunist, ci sunau și ca un avertisment a ceea ce, din nefericire, avea să urmeze pentru România și pentru o bună parte a planetei:

„Cârmuirea proletariatului, instaurată într-o mare țară (U.R.S.S.) a răsturnat domnia unor tirani și a instaurat pe aceea a altora. Cine poate afirma că proletariatul, care a sângerat pentru a se elibera de tiranie, are astăzi libertatea de a-și spune cuvântul și de a decide în alt fel, decât avea, unul singur, de soarta

lui? Democrația, pentru a pune mâna pe putere și pentru a se menține, a recurs la demagogie, demagogia a dus la anarhie și anarhia la cea mai groaznică tiranie”⁵.

Cea mai groaznică tiranie ori cel mai mare dușman al lumii (potrivit *Proclamației* din 22 iunie 1941) se confundau, așadar, în viziunea Mareșalului Ion Antonescu, cu însuși sistemul comunist întemeiat de Lenin și Stalin. Este necesar să descoperim la *Mareșal un anticomunism doctrinar*? Ori, pornind de la realitatea geopolitică a evoluției României moderne – vecinătatea Rusiei –, care s-a tradus, în atâtea rânduri, în tragedia țării, trebuie să admitem că, după ce troika Lenin – Troțki – Stalin a triumfat la Petrograd și Moscova, apoi și în imensitățile noului Imperiu Roșu de până la Pacific, pentru militarul și omul politic Ion Antonescu, animat de cel mai profund și mai curat patriotism, *antirusismul cel mai vehement și anticomunismul fățiș s-au întâlnit pe același plan*.

Ca militar, în primul rând, apoi și ca lider politic (din 1940), Ion Antonescu nu s-a mulțumit nicicând să ofere doar *soluții de cabinet* pentru combaterea și stăvilirea pericolului și expansiunii moscovite de culoare comunistă, deci cu atât mai periculoasă pentru existența României și a civilizației europene, ci s-a remarcat, înainte de orice, *drept omul de acțiune*.

În 1917-1918, ca șef al Secției Operații din cadrul Marelui Cartier General român, locotenent-colonelul Ion Antonescu s-a detașat ca autor al tuturor acțiunilor hotărâte constând în lichidarea nucleelor comuniste rusești din România (al cărei teritoriu cuprindea numai Moldova dintre Prut și Carpați!)⁶.

În decembrie 1917, tot el a elaborat cunoscutele *Constatări și aprecieri asupra situației actuale a Armatei și Țării Românești*, enumerând opțiunile României în cadrul conflictului general (pace separată cu Centralii; capitulare; dispersarea trupelor române ori retragerea lor peste Prut și chiar peste Nistru; continuarea cu orice preț a rezistenței) în funcție de fatalitatea evenimentelor survenite în Rusia vecină⁷.

Tot el, la 2 ianuarie 1918, la Iași, a elaborat *Studiul referitor la trimiterea de trupe în Basarabia*⁸, pentru a se asigura condițiile revenirii teritoriului dintre Prut și Nistru la patria-mamă, lichidând amenințările

⁵ Apud Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, ed. Gh. Buzatu, I, ediția a II-a, Iași, Editura Moldova, 1998, p. 13.

⁶ Vezi în V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Iași, Institutul European, 1994, p. 173 și urm., documentul din 1926 intitulat *Rezumat asupra acțiunii României în Războiul cel Mare*, în care autorul sublinia efectul dezastruos pentru existența României al revoluțiilor rusești din 1917 (*ibidem*, p. 180-181).

⁷ Cf. V. F. Dobrinescu, H. Dumitrescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu și Războiul de reîntregire a neamului*, Focșani, Editura Vrantop, 1997, p. 161-167.

⁸ *Ibidem*, p. 173-175.

„bandelor roșii, care, eventual, ar încerca să restabilească, prin forță, starea de anarhie care domnește actualmente”⁹.

Același locotenent-colonel Ion Antonescu, în primăvara-vara anului 1919, a elaborat planul de campanie, ori a controlat direct pe Frontul de Vest desfășurarea operațiunilor trupelor române care, răspunzând agresivității Ungariei Roșii, au asaltat Budapesta¹⁰ pentru a impune recunoașterea drepturilor istorice românești asupra Transilvaniei, proclamate la Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

În perioada interbelică, având funcția de atașat militar la Paris, Londra și Bruxelles; ca participant la conferințele militare din anii ‘20; în calitate de comandant al unor unități și mari unități din teritoriu; ca șef al Marelui Stat Major în 1933-1934; ca ministru de război în 1937-1938 etc., Ion Antonescu s-a preocupat de pregătirea armatei¹¹ pentru a face cu prioritate față imensului pericol rezultând din vecinătatea Rusiei comuniste.

⁹ *Ibidem*, p. 173.

¹⁰ Gh. Magherescu, *Antonescu, purtătorul decorației de pe pieptul Regelui*, în Gh. Buzatu, ed., *Istorie interzisă. Mărturii și documente cenzurate despre mareșalii României: Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Ion Antonescu*, Craiova, Editura Curierul Doljean, 1990, p. 51 și urm.

¹¹ Vezi L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă. 1918-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, *passim*.

Și, atunci când s-a produs agresiunea U.R.S.S., la 26-27 iunie 1940, Ion Antonescu s-a prezentat personal Regelui Carol II, protestând hotărât contra poziției adoptate de București – retragerea fără luptă a autorităților și trupelor din Basarabia și Bucovina de Nord. Ceea ce el n-a acceptat nicidecum, după cum avea să revină, adeseori, asupra faptelor (precum în scrisoarea adresată Regelui la 1 iulie 1940)¹², pentru ca la 1 octombrie 1940 să observe că, dacă Bucureștii se decideau să reziste față de agresorii sovietici, „armata [română] s-ar fi luptat”¹³.

Desigur că, abia instalat la conducerea guvernului român și devenit Conducător al Statului, în septembrie 1940, Ion Antonescu a făcut cunoscut fără reținere că nu avea să recunoască cedările teritoriale din iunie și august 1940: Basarabia, Bucovina de Nord și Transilvania de Nord.

Într-un atare context, generalul Ion Antonescu a explicat că *fusese forțat de împrejurări* să orienteze țara spre Berlin¹⁴, unde, de la prima întâlnire cu

¹² Cf. *Pe marginea prăpastiei*, I, ediția a II-a, București, Editura Scripta, 1992, p. 57-58.

¹³ Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 262.

¹⁴ Relativ la această problemă, Ion Antonescu a răspuns adeseori de-a lungul anilor 1941-1946, dar cu strălucire în cursul falsului proces ce i-a fost înscenat lui și colaboratorilor săi în 1946. Reținem, pentru forța adevărului, temeinicia și conciziunea expunerii, acest paragraf din faimosul *Memoriu* prezentat „Tribunalului Poporului” la 15-16 mai 1946: „Sunt acuzat că am sprijinit România pe Germania, despărțind-o de aliații ei firești. <<Aliații ei firești>>, de la acea epocă, se prăbușise[ră], se prăbușise Franța, se prăbușise[ră] Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, se prăbușise[ră] Polonia, Țările Baltice și Finlanda, se prăbușise[ră] Liga Națiunilor și securitatea colectivă. Se prăbușise[ră] și toate granițele noastre, și procesul nu era terminat. Ungurii pretindeau tot Ardealul. Rusia, după cum ne-a[u] declarat-o de mai multe ori d-nii Ribbentrop și Hitler, pretindea Moldova până la Carpați, Delta Dunării și baze strategice în Dobrogea, ceea ce însemna și pierderea acestei provincii. În fața acestei perspective și în lipsă de altceva, Regele Carol, pentru a salva Țara și pe el, a dat, pe plan economic, Germaniei tot ce i s-a pretins; a admis cursul mărcii la 60 și chiar la 80 [de lei]; a repudiat public garanțiile britanice; a propus Germaniei un pact de alianță perpetuă militară și politică; a cerut trimiterea unei Misiuni Militare germane, atât pentru instruirea cadrelor noastre, cât și, mai ales, ca un simbol al garanțiilor date; a acceptat aderarea la Pactul Tripartit; a dat Germaniei monopolul exportului petrolului în schimbul armamentului necesar armatei, intrând astfel total, și fără puțință de ieșire, în orbita germană. Aceasta este situația economică și politică internațională pe care am găsit-o în septembrie 1940. Orice altă politică nu era posibilă. Orice gest de ieșire făcut ar fi dus la protectorat, sigur la pierderea Ardealului de Sud și poate la ocuparea Moldovei, a Deltei și a Dobrogei de către Rusia. Propunerile făcute Rusiei de înțelegere, în noiembrie 1940, au rămas fără răspuns. Raporturile între noi și ruși au fost, între iulie 1940 și iunie 1941, foarte încordate. În arhiva Marelui Stat Major și a Cabinetului Militar se găsește o documentare completă. Stâlpii graniței provizorii, stabilite după acceptarea ultimatumului, erau zilnic deplasați; se schimbau zilnic focuri;

Adolf Hitler, la 22-23 noiembrie 1940, a atacat Dictatul de la Viena¹⁵, pentru ca mai apoi, în primele luni ale anului 1941, să aducă în discuție Basarabia și Bucovina de Nord.

În această privință, în mai-iunie 1941, planurile lui Ion Antonescu s-au conjugat cu acelea ale lui Hitler, care, încă din decembrie 1940, pregătise o campanie-fulger energetică împotriva U.R.S.S., prevăzută inițial pentru 1 mai 1944, dar amânată, din diverse rațiuni militare, pentru 22 iunie 1941¹⁶.

Orientarea spre Reichul nazist, concepută și pusă în practică de guvernele regimului dictatorial al lui Carol II, dar desăvârșită de regimul legionaro-antonescian în toamna anului 1940, nu a fost cu nimic mai presus imorală, în raport, de exemplu, cu alierea Marii Britanii și a S.U.A. cu U.R.S.S. în războiul contra statelor Axei Berlin-Roma-Tokio în 1941-1945. Căci, în fapt,

după urma lor cădeau morți și răniți; avioanele ruse făceau zilnic incursiuni până în Carpați. D-l [Anatoli I.] Lavrentiev mi-a cerut Condominium la Dunărea Maritimă și dreptul pentru vasele de război ruse de a pătrunde până la Brăila; tot d-sa mi-a cerut să dau din vasele și materialul rulant și locomotive cota corespunzătoare suprafeței teritoriului ocupat [de către ruși, adică Basarabia și nordul Bucovinei], ceea ce nu era prevăzut în condițiile ultimatumului: s-a[u] ocupat cu forța insulele din brațul Chilia – decembrie 1940 – și s-a încercat să se pătrundă cu forța în Canalul Sulina la 2 ianuarie 1941. Toate aceste acte de agresiune erau cunoscute de miniștrii Marii Britanii și Americii. În concluzie, am mers cu Germania fiindcă am găsit țara angajată în această politică și nu putea nimeni atunci, oricine ar fi fost el, să-i dea altă orientare, fără riscul de a prăbuși total Țara. Trebuia, deci, făcută o politică de moment pentru a evita protectoratul cu toate consecințele lui cunoscute” (vezi Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, București, 1999, documentul nr. 105).

¹⁵ Gh. Buzatu, *Diplomați români în acțiune pentru asigurarea spațiului geopolitic românesc (Un studiu de caz: Dictatul de la Viena)*, în *Național și social în istoria românilor: Profesorului Gheorghe Platon la a 70-a aniversare*, Iași, 1996-1997, p. 438-439.

¹⁶ Reținem, din minuta întrevăderii Hitler-Antonescu de la München din 12 iunie 1941, următorul fragment extrem de semnificativ sub aspectul abordat: „La o remarcă a Führerului, că el se întreabă dacă România ar urma chiar începând din primele zile să colaboreze la acțiunea împotriva Rusiei sau dacă o rămânere a României în afara conflictului n-ar determina pe ruși la o anumită reținere față de frontul românesc, Antonescu a răspuns că el însuși dorește să lupte alături [de Germania] din prima zi. Rușii vor bombarda zonele petrolifere și în cazul unei neagresiuni inițiate din partea României, iar România <<nu i-ar ierta lui Antonescu niciodată dacă ar lăsa armata română cu arma la picior, în timp ce trupele germane ar fi în marș prin România împotriva rușilor>>. De aceea, el este de părere că România din prima zi trebuie să participe activ la luptă. La sfârșit s-a mai abordat problema Comandamentului suprem din România. Führerul i-a explicat lui Antonescu că el (Führerul) intenționează să-l lase să apară în fața poporului român drept comandant suprem al acestui spațiu. [...] Antonescu a răspuns vizibil bucuros că el, ca soldat, acceptă cu plăcere această propunere de a fi comandant suprem, nu de dragul faimei, ci că promite să facă totul pentru a îndeplini cu succes misiunile ce îi revin”.

și Germania, și U.R.S.S. erau deopotrivă responsabile de izbucnirea conflagrației mondiale; pe plan extern practicau cel mai cras imperialism, iar ca linie de conduită Moscova, spre deosebire de Berlin, tindea nu numai spre un holocaust de rasă, ci și de clasă!

În concepția lui Ion Antonescu, românii, și nu numai ei, au fost amenințați sute și sute de ani de pericolul slav¹⁷. Imperialismul rus în secolele XVIII-XIX ori, în secolul XX, cel sovietic s-au succedat în chip armonios, exprimând, în esență, aceleași tendințe acaparatoare. Rând pe rând, imperialismele moscovite s-au slujit de biserică (țarismul) ori de ideologie (comunismul).

Pentru stăvilirea și eradicarea pericolului roșu – a fost opinia fermă a Mareșalului Antonescu – în Europa *numai Germania* mai reprezenta un element de bază. Lucru semnificativ, Ion Antonescu nu s-a pronunțat în acest sens *doar la începutul conflictului, în 1941*, când șansele victoriei germane apăreau ca sigure, ci chiar și în ultimele zile ale bătăliei României în Est (august 1944),

¹⁷ Este interesant de reținut că, în primele luni ale Războiului din Est, Mareșalul și, mai cu seamă, Mihai Antonescu, ministrul de externe al României și vicepreședintele guvernului (1941-1944), au abordat problema și sub aspectul ei „rasial”: al bătăliei angajate împotriva „mării slave” de către germanici, susținuți de „latinii de la Dunăre”!

adică atunci când totul era iremediabil compromis, pentru Europa Est-Centrală profilându-se, amenințător, spectrul comunizării.

Reamintim, în această privință, declarația făcută la 21 august 1944, la Slănic Moldova, de Mareșal generalului Hans Friessner, comandantul Grupului de Armate german „Ucraina de Sud”, ce reunea trupe germane și române destinate apărării României de Nord-Est împotriva Armatei Roșii:

„... Interesul alianței și al colaborării între poporul român și poporul german nu cuprinde numai această perioadă de timp a războiului actual, ci se întinde în timpurile viitoare, atât în domeniul politic, cât și în cel economic. Cum și războiul poate să meargă spre sfârșit, Rusia va ieși de aici mai puternică decât a intrat. Aceasta va însemna, așadar, și mai departe pentru Europa un pericol mare și de durată. Poporului european căruia îi revine misiunea să înfrâneze aspirațiile statului covârșitor de puternic ruso-sovietic este poporul german, care are în Estul și Sud-Estul Europei un singur aliat natural: poporul român, care ocupă o regiune întinsă pe circa 40% din linia dreaptă a distanței între Marea de Est și Marea Neagră. Statul german trebuie să fie tare pe Marea de Est și la Sud; Statul român și poporul român trebuie să fie mare și tare la Marea Neagră și la Nord, ca să formeze un bastion contra intervențiilor Rusiei Sovietice...”¹⁸.

În fața Tribunalului numit pompos „al poporului”, iar „procesul”, „al marii trădări naționale”, Mareșalul Ion Antonescu și echipa sa au fost judecați – potrivit Actului de acuzare nr. 1 din 29 aprilie 1946 – pentru *dezastrul țării și crime de război*.

S-a apreciat că Mareșalul și ceilalți 23 de inculpați, dintre care șapte absenți, „au trădat interesele poporului român, punând țara în slujba dușmanului fascist și hitlerist”. Acuzatorii au pretins, în chip cu totul fals, că pentru dreaptă judecată „am deschis arhive, am cercetat documentele, am examinat date, am întrebat experți acolo unde am avut îndoială. Nu am făcut nici o afirmație care să nu fie sprijinită pe documente sau pe fapte cunoscute și nu am tras nici o concluzie, înainte de a pleca de la date verificate... Am urmărit... cu sânguință ca ceea ce dezvăluim să corespundă riguros realității”¹⁹.

Judecătorii, care vorbeau în numele comuniștilor și falșilor democrați de la București, ori exprimau punctul de vedere al puterilor ocupante și învingătoare în al doilea război mondial (U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie), s-au „îmbătat cu apă rece” și s-au străduit să asigure opinia publică internă și internațională în privința intențiilor lor formidabile de obiectivitate, fiind convinși că, nici mai mult, nici mai puțin, jucau rolul celor dintâi istorici ai faptelor în derulare. „... Am fost călăuziți – glăsuia Actul de acuzare – de o supremă dorință, și anume: atunci când, mai târziu, în timpul de răgaz și liniște,

¹⁸ Vezi Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, București, 1999, documentul nr. 84.

¹⁹ Vezi M.-D. Ciucă, ed., *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, I, București, 1995, p. 62-63.

se va scrie istoria dureroasă a regimului Antonescu, această istorie să fie o adâncire și o completare a cercetărilor noastre și nicidecum o dezmințire”²⁰.

Ei bine, nu a trecut nici un deceniu – nu mai vorbim de răstimpul de peste o jumătate de veac ce ne desparte acum de acel moment tragic! – și verdictul „Tribunalului” din 1946 a apărut în adevărata lui lumină: strâmb și nedrept, întemeiat pe documente alese „pe sprânceană” ori falsificate, totalmente insuficiente pentru a susține tot ceea ce acuzarea se străduise să ateste: dezastrul României și crimele de război.

Generalul magistrat Ioan Dan, cel dintâi care a avut posibilitatea și curajul de a investiga întreg „dosarul” procesului fantomatic din 1946, a concluzionat fără nici un fel de dubii:

„Judecata [din 1946] a fost pățimașă și sentința [condamnarea la moarte a Mareșalului Antonescu și a unora dintre colaboratori] era dată înainte de așa-zisa judecată...”²¹.

S-a adevărit, astfel – observa înaltul magistrat – prezicerea Mareșalului Antonescu din scrisoarea adresată soției sale la 17 mai 1946, referitoare la modul în care „poporul român de jos” fusese constrâns să asiste neputincios la „opera” infamă a „Tribunalului” din București²²:

„Judecata lui pățimașă de azi nu ne înjosește și nici nu ne atinge. Judecata lui de mâine va fi singura dreaptă și ne va înălța”.

Atât *Actul de acuzare*, cât și sentințele dictate și, mai ales, dezbaterile din cadrul „Tribunalului Poporului” (6-17 mai 1946) au insistat, cum era și firesc, având în vedere momentul desfășurării „procesului”, asupra *pregătirii, declanșării și purtării Războiului din Răsărit*.

Așa după cum au atestat fără putință de tăgadă cercetările de specialitate din ultimele decenii, România lui Ion Antonescu a fost obligată, în toamna anului 1940, să se alieze cu *Axa Berlin-Roma-Tokio*, alături de care va participa, cu începere de la 22 iunie 1941, la *războiul împotriva U.R.S.S.*

*Războiul din Est*²³ a fost, de la un capăt la altul (22 iunie 1941-23 august 1944), unul drept, pentru zdrobirea comunismului și eliberarea provinciilor

²⁰ *Ibidem*, p. 63.

²¹ Vezi I. Dan, „*Procesul*” *Mareșalului Ion Antonescu*, București, 1993, p. 279.

²² Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 274.

²³ La declanșarea războiului și imediat după aceea a apărut o literatură foarte bogată privind U.R.S.S., agresiunea trupelor roșii în iunie-iulie 1940 împotriva României, crimele bolșevice în Basarabia și nordul Bucovinei etc. Menționăm în această privință: I. Vișoianu, Gh. Nicola, *U.R.S.S., 1917-1941. O pată de întunec în istoria civilizației*, București, Socec et Co., 1941; Maior D. Stancov, *Acțiunea subversivă sovietică. I. Propaganda, alarmismul, defetismul. Constatări și învățăminte*, București, 1941; Colonel V. Nădejde, *Primejdia moscovită și misiunea poporului român*, Bacău, Tip. Lumina, 1941; D. Pădure, *Basarabia și Bucovina de Sus sub noua stăpânire. Noemvrie 1940*, f.l., f.a.

istorice ale Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța, ocupate de către U.R.S.S. în vara anului 1940.

În faimosul, de-acum, *Ordin de zi către Armată* din 22 iunie 1941, generalul Ion Antonescu a dispus:

„Ostași,

Vă ordon: Treceți Prutul!

Zdrobiți vrăjmașul din răsărit și miazănoapte!

Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotorpiți!

Reîmpliniți în trupul Țării glia străbună a Basarabilor și codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre!”

Războiul din Răsărit, așa după cum prea bine se știe, a fost proclamat de la început drept *Sfânt*²⁴. El era purtat nu numai pentru reintrarea în drepturile istorice românești la Est ori pentru zdrobirea comunismului, ci, deopotrivă, pentru *apărarea și salvarea credinței*.

Subliniem că acesta era nu numai rostul oficial al campaniei, ci astfel a fost perceput de către toți cei care s-au bătut în Răsărit. „Să ne rugăm bunului Dumnezeu să ne ajute să făurim o Românie Mare și Sfântă” – opina un profesor din București într-o epistolă destinată fiului său pe front²⁵.

În contradicție flagrantă cu faptele, actele și dezbaterile „procesului” din 1946 s-au străduit să acrediteze cele mai năstrușnice puncte de vedere privind caracterul „nedrept” și „premeditat” al operațiunii militare din 22 iunie 1941, denumită exclusiv „act criminal”, astfel după cum s-ar fi desfășurat și acțiunile pentru eliberarea teritoriului național (Basarabia și nordul Bucovinei) ori acelea din interiorul U.R.S.S., până în regiunile Stalingradului și Caucazului, adică tot... criminale.

Din *Actul de acuzare* reținem aceste constatări: că regimul antonescian și-ar fi propus în 1940 să subjuge România lui Adolf Hitler, țara având a servi „drept bază militară și economică, bine organizată, pentru realizarea planurilor de agresiune [ale Germaniei] în Balcani și contra U.R.S.S.”²⁶; în același scop, trupele germane ar fi fost invitate să „ocupe” România²⁷; aderarea Bucureștilor la Pactul Tripartit în 23 noiembrie 1940 a echivalat cu recunoașterea „spațiului vital” și a „ordinei noi” naziste în Europa, cu susținerea „politicii imperialiste a hitlerismului și a fascismului”²⁸; „echipa scelerată” a lui Ion Antonescu,

²⁴ Vezi M. Antonescu, *Războiul Sfânt. Cuvânt către Români rostit la Radio în ziua de 22 iunie 1941*, București, 1941, 19 p.

²⁵ Vezi Al. Lascarov-Moldovanu, *Scrisori din război. Din anul vitejiei românești – 1941*, București, 1942, p. 101. Vezi și G. Macrin, *Războiul dreptății*, București, Editura Dacia Traiană, 1943, *passim*; D. Pădure, *Sub călcâiul comunist. Pagini de crud adevăr*, [București, 1941], *passim*. Acest din urmă autor, care-și datează ultimele rânduri 15 iunie 1941, îndemna la „întregirea țării” (p. 24).

²⁶ Apud M.-D. Ciucă, *op. cit.*, I, p. 66.

²⁷ *Ibidem*, p. 68-71.

²⁸ *Ibidem*, p. 73.

sprijinită de liderii reacționari ai P.N.Ț. și P.N.L. (?!), a „deschis frontierele țării” trupelor germane pentru a înfăptui agresarea U.R.S.S.²⁹ ș.a.m.d.

Războiul din Răsărit – desprindem, în continuare, din *Actul de acuzare* – ar fi reprezentat, chipurile, culmea trădării și a crimelor înfăptuite de regimul antonescian. Războiul a fost „nebunesc”, cu urmări *incalculabile, dezastruoase*³⁰.

Declanșarea operațiunii eliberatoare de la 22 iunie 1941 a fost blamată și sancționată de „Tribunal”, atât acțiunea în sine, cât și modul în care s-a purtat ea, ceea ce îngăduia să se presupună, fără dificultate – de la deschiderea „procesului”, la 6 mai 1946 – tot ce-i aștepta pe unii dintre reprezentanții regimului Antonescu aflați în boxa acuzaților, în frunte cu însuși Mareșalul:

„Crima de agresiune contra U.R.S.S. nu constă numai în realizarea planului banditesc imperialist de jaf și cotropire. Ea se angrenează prin modul cum războiul a fost premeditat și condus. Așadar, crima clicilor fasciste-reacționare, în frunte cu Ion Antonescu, îmbracă un dublu aspect: jefuirea, cotropirea și exterminarea populației din teritoriile ocupate și trimiterea cu cruzime la moarte într-un război de jaf a sute de mii de tineri români”³¹.

De unde, acest verdict: „Dacă intrarea în război este o crimă, continuarea lui este [a fost] o agravantă și mai mare”³².

Așa cum era de așteptat, Mareșalul Ion Antonescu a fost chestionat în privința *Războiului din Răsărit* în cursul interogatoriului la care a fost supus, chiar în prima zi a „procesului”. În zadar președintele „Tribunalului”, Alexandru Voitinovici și unii dintre „acuzatorii publici” (Vasile Stoican sau Dumitru Săracu – nume predestinat!) s-au străduit să-i creeze probleme acuzatului.

Ion Antonescu a replicat, consecvent, cu claritate și demnitate. Precizările Mareșalului la „capcanele” ce i-au fost întinse de acuzare (precum întrebarea lui Vasile Stoican: „*Dacă nu avea intenția de a ocupa teritoriile U.R.S.S.-ului, ce a căutat cu trupele române până la Stalingrad?*”), cu adevărat *s-au adresat Istoriei*, iar nu Curții improvizate, manevrată din interiorul și din exteriorul țării și debusolată sub imperiul patimii ce o copleșea.

Unele dintre răspunsurile Mareșalului Antonescu trebuie avute, necondiționat, în atenție de către istoricii de azi și de mâine:

1. În privința *caracterului „premeditat” al ofensivei* de la 22 iunie 1941, imputat de „Tribunal”, Ion Antonescu a observat:

„*Este un principiu militar... [...] Statele Majore de pretutindeni, pentru orice acțiune de război, au în vedere ipoteze cu zeci de ani înainte și prospecționează tot timpul*” (subl. ns.)³³.

²⁹ *Ibidem*, p. 75.

³⁰ *Ibidem*, p. 76.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 77.

³³ Cel mai strălucit răspuns în privința „premeditării” agresiunii împotriva U.R.S.S. Ion Antonescu l-a formulat în menționatul *Memoriu* înaintat „Tribunalului

2. Respingând o dată mai mult planificarea „crimei” de „agresiune” contra U.R.S.S., atunci când lucrurile s-au petrecut exact invers, și referindu-se la momentul începerii ostilităților, Ion Antonescu a asigurat „Tribunalul” că:

Poporului” la 15-16 mai 1946 (cf. textul în *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, documentul nr. 105): „... Am fost acuzat că am premeditat războiul contra U.R.S.S. S-a sprijinit această afirmație cu planurile găsite la Marele Stat Major și cu crâmpie de discuții extrase din conversațiile pe care generalul [Alexandru] Ioanițiu le avea cu generalul [Erik] Hansen, șeful Misiunii Militare. Am explicat în ședință publică că planurile se încadrau în lucrările cu caracter tehnic al ipotezelor de război, defensiv sau ofensiv, pe care orice armată din lume le întocmește anual, pentru apărarea granițelor țării în eventualitatea războiului. Ar fi o crimă de trădare dacă nu s-ar face. Franța a fost zdrobită în 1870 pentru că nu a avut pregătite aceste planuri. Discuțiile cu Hansen erau o consecință a cadrului politic internațional în care eram situați. Promisem garanțiile Germaniei. Germania trebuia să lupte, conform acestor garanții, alături de noi în caz de violarea granițelor. Aveam astfel de planuri militare și în cadrul Micii Înțelegeri, a[1] Înțelegerii Balcanice și cu Polonia. Pentru ca să ajungi la planuri, trebuie să ai discuții. Dar germanii afirmau totdeauna că au înțelegere cu Rusia și, la graba și dorința ofițerilor noștri de a spăla onoarea armatei și a înlătura nedreptatea din 1940, ei răspundeau că: <<nu vor ataca Rusia și planurile trebuiau să fie numai de apărare>>. Eu însumi, după întoarcerea de la Berlin și în alte ocazii, până în aprilie 1941, am declarat textual în Consiliile de Miniștri, când se analiza politica externă: <<Problema granițelor de Est este cea mai complicată. Nu o putem soluționa noi. Se va rezolva la pacea generală, pe plan european și în cadrul politicii mondiale>>. Pentru problema Ardealului, am raportat în Consiliul de Miniștri ceea ce îi spusese lui Hitler: <<O vom soluționa singuri când va veni momentul potrivit>>, făcând afirmațiunea că, <<dacă 16 000 000 de Români nu vor fi în stare să scoată din robia ungurească cele 1 300 000 Români, să piară cei 16 000 000>>. Iată poziția luată de mine față de soluționarea problemelor pe care le puneau României <<Arbitrajul>> de la Viena și ultimatumul rus. Nici o premeditare. Am fost acuzat că am făcut un război de agresiune în 1941 și, deci, România trebuia să sufere consecințele agresorului și eu am fost pus în categoria criminalilor. Am arătat mai sus care erau raporturile cu Rusia în 1940 și 1941. Aduugă că, pe când Rusia a ținut în lungul noii linii circa 35 divizii, eu demobilizasem toată armata și nu lăsasem în Moldova decât 4 divizii de infanterie, cu efective sporite, 3 divizii cavalerie și 2 [de] vânători de munte nemobilizate (valoare 1,5 divizii). Am fost pus la curent cu hotărârea de a se ataca Rusia numai în mai 1941 și de data atacului la 10 iunie 1941. Dovada că nu am avut intenția să particip la operațiuni, decât până la limita revendicărilor și drepturilor noastre, o face faptul că nu am mobilizat decât o treime din forțe și nu am exercitat comanda decât până la Nistru. Nu pot fi socotit agresor, fiindcă România era în stare de război cu Rusia din 1940 iunie, când Rusia a fost agresorul. Acceptarea ultimatumului nu a fost decât o retragere strategică și politică la care recurge orice țară, orice om, când este surprins fără sprijin și nu este în măsură de a se apăra. Din iulie 1940 până în aprilie 1941, actele izolate de agresiune parțiale ruse au continuat. Am arătat aceasta mai sus. Deci, în iunie 1941 am atacat în cadrul unui război început în 1940 și, cum orice atac este un act de agresiune, nu pot fi considerat agresor decât numai în acest sens, și, deci, nu pot fi încadrat în Pactul [Briand-]Kellogg”.

„Războiul s-a declanșat prin surprindere pentru noi. Nu eram pregătiți pentru el...”³⁴.

3. Relativ la scopul fundamental al Războiului din Răsărit, contestat cu vehemență și în mod repetat de către „Tribunal”, și anume că eliberarea teritoriilor străvechi românești ar fi fost în discuție, Ion Antonescu a declarat cu fermitate, indiferent de verdictul ce-l aștepta, că acțiunea peste Prut, alături de Germania și aliații ei, o angajase numai *„pentru recuperarea provinciilor din Est, care ne fuseseră luate cu un an înainte”*³⁵.

4. Chestionat de președinte dacă, la declanșarea războiului, ar fi fost confruntat cu vreo opoziție, Mareșalul a precizat: *„Nici una”*.

Președintele „Tribunalului” insistând și asigurând că dispunea de proteste scrise referitoare la problemă, Ion Antonescu a revenit, făcând trimitere, mai mult ca sigur, la documentele ce puteau fi atribuite extremei stângi, în frunte cu P.C.R., aflată în slujba Moscovei:

„Nu-mi amintesc [de protestele scrise]. Și depinde cine le face. Trebuie să le facă persoane responsabile și persoane care se cade să vorbească în numele poporului român, acelea care aveau adeziunea maselor. Dacă sunt

³⁴ *Ibidem*, p. 199.

³⁵ *Ibidem*, p. 197.

*aceste persoane și le-am văzut și nu le-am luat în considerare, sigur că răspund. Dar nu există proteste și indicațiuni de la persoane care erau obligate să vorbească în numele neamului românesc*³⁶.

5. Stăruind, în sfârșit, asupra întrebării: „Ce-a căutat la Stalingrad?”, al cărei răspuns a preocupat atât de mult „Tribunalul” din 1946 și, ulterior, pe toți istoricii, Mareșalul Ion Antonescu a oferit aceste precizări:

„... Când o țară se angajează într-un război, armata acestei țări trebuie să meargă până în fundul pământului pentru ca să distrugă forțele inamice, să câștige războiul. Este un principiu capital de conducere strategică a operațiunilor militare, care s-a aplicat de la romani și până astăzi. Căutați în istoria secolelor și veți vedea că nimeni nu s-a oprit la frontieră³⁷, ci a mers acolo unde a putut să distrugă armatele. Când Hanibal a fost bătut în Italia, Scipione s-a dus după el în Africa, Spania, în Africa l-a distrus la Zama și a distrus Cartagina. Napoleon a fost până la Moscova. Alexandru I al Rusiei a fost până la Paris, pe urmă. Rușii au fost de atâtea ori până la... [Aici, președintele „Tribunalului” îl întrerupe pe cel interogat, solicitând să i se aducă drept probe... „rațiuni militare”, drept care Mareșalul continuă:] Da. Rațiune militară și numai rațiune militară. Și nu se poate opri. Și răspunsul cel mai bun care vi-l dau este că, atunci când s-a intrat în a doua fază a războiului [României], pentru cucerirea Transilvaniei de Nord, Ardealului de Nord, armatele române nu s-au oprit la frontieră, au mers până în inima Europei, până la Viena, mi se pare, și până la Budapesta”³⁸.

Toate argumentele expuse de Ion Antonescu și documentele aflate la dispoziție nu au fost suficiente pentru ca „Tribunalul” să ajungă la o concluzie fermă și reflectând realitatea. Dimpotrivă.

În *Hotărârea nr. 17*, din 17 mai 1946, „Tribunalul Poporului” din București, în capitolul special rezervat ex-mareșalului României, a reținut:

„... Astfel, data de 22 iunie 1941, când Hitler a declarat război împotriva U.R.S.S., găsește România cu totul aservită politicii germane și aceasta prin fapta acuzatului Ion Antonescu și a celor care l-au secondat în politica sa, comițând cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste, la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, care doreau o colaborare pașnică cu poporul român. Această crimă a avut urmări dezastruoase și prin aceea că nemții au folosit armata noastră, în cursul luptelor, în situațiunile cele mai primejdioase și deasupra puterilor omenești; că, în același timp, acuzatul Ion Antonescu, în două scrisori consecutive, îl asigură pe Hitler că va merge până la capăt cu acțiunea ce a pornit în Răsărit,

³⁶ *Ibidem*, p. 199.

³⁷ În 1943, generalul Constantin Pantazi, ministru de Război, a făcut o declarație, reținută de către autoritățile militare ale S.U.A., în sensul că securitatea națională a României nu se apăra la frontiere (cf. L. Watts, *O Casandă a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă. 1918-1941*, p. 14).

³⁸ *Ibidem*, p. 205.

*adăugând că nu pune nici o condițiune și nu discută cu nimic această cooperare militară pe un nou teritoriu... (subl. ns.)*³⁹.

În consecință, „Tribunalul”, constatând delictul de „*crimă de dezastrul țării, prin săvârșirea crimei de război*”, l-a condamnat pe Ion Antonescu la zece ani degradare civică, la detențiune grea pe viață și, prin șase capete de acuzare cuprinse în tot atâtea alineate, la pedeapsa cu moartea. Potrivit Codului Penal în vigoare în 1946, condamnatul trebuia să execute numai una dintre pedepse, și anume pe cea mai grea, adică *pedeapsa cu moartea*⁴⁰.

Cercetările istoricilor, descoperirea unor noi documente în arhive, intervenția factorului *timp* în analiza și aprecierea evenimentelor din 1939-1945, precum și, cel mai recent, războiul din Iugoslavia, îndeamnă astăzi pe specialiști, și nu numai, la *regândirea și rediscutarea „cazului” Mareșalului Ion Antonescu*.

Acest nou „proces” fiind în curs, ne îngăduim să subliniem, în baza documentelor și în perspectiva distanței în timp ce ne separă de evenimentele studiate, temeinicia profețiilor Mareșalului, cuprinse în *Testamentul politic* expus la ultima ședință a „Tribunalului” din mai 1946:

„Scump popor român,

*[...] Am luptat în două războaie*⁴¹ *pentru gloria ta! [...]*

Las Țării tot ce a fost mai bun în guvernarea mea. Tot ce a fost rău iau asupra mea, în afară de crimă!

Acest război, care s-a sfârșit cu înfrângerea Germaniei hitleriste, nu va pune capăt conflictului mondial deschis în 1914.

Prevăd un al treilea război mondial, care va pune omenirea pe adevăratele ei temelii sociale. Ca atare, dv. și urmașii dv. veți face mâine ceea ce eu am încercat să fac astăzi, dar am fost înfrânt! Dacă aș fi fost învingător, aș fi avut statui în fiecare oraș al României.

Cer să fiu condamnat la moarte și refuz dinainte orice grațiere.

*[...] Am terminat!...*⁴²

³⁹ *Ibidem*, II, p. 220.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 278-279.

⁴¹ Trimitere la campaniile României din primul și al doilea război mondial, respectiv: 1916-1918 și 1941-1944. De remarcat că, în *Memoriul* înaintat „Tribunalului Poporului”, Mareșalul Antonescu vorbea de *patru războaie* în care luptase pentru România, ceea ce nu era exagerat; adică, alături de cele deja menționate, el aducea în atenție și campania din 1913 din Bulgaria (al doilea război balcanic) și campania din 1919 din Ungaria.

⁴² Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, p. 336.

22 Iunie 2010

*...Azi, a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămosești
și a bisericii, lupta pentru vetele și altarele românești de totdeauna.

OSTASI, VA ORDON: TRECETI PRUTUL!...

...Înainte. Sa luptați pentru gloria Neamului. Sa muriți pentru vatra părinților
și a copiilor voștri. Sa cinstiți prin vitejia voastră amintirea lui
Mihai Voda și a lui Ștefan cel Mare, a martirilor și eroilor cazuți în pământul
vesniciei noastre cu gândul ținut la Dumnezeu. Sa luptați pentru dezrobirea fraților
noștri, a Basarabiei și Bucovinei, pentru cinstirea bisericilor, a vietii și a
căminurilor băjocorite de pagani cotropitori. Sa luptați pentru
a ne răzbuna umilirea și nedreptatea. V-o cere Neamul, Regele și Generalul Vostru,*

MAREȘAL ION ANTONESCU 22 Iunie 2010

III

ROMÂNIA SUB REGIMUL STALINIST DE OCUPAȚIE TOTALĂ (1944-1958)

„DECENIUL BARBARIEI”:
ROMÂNIA SUB PUMNUL DE FIER AL LUI I. V. STALIN
(1944-1953)

**„ ... Dacă uriașul, care se numește Imperiul rus,
ar avea o inimă, aş spune că Kremlinul
este inima acestui monstru:
De fapt, îi este capul”**
(Marchizul De Custine,
Scrisori din Rusia. Rusia în 1839).

În cursul Războiului din Răsărit (1941-1944), România și-a aflat aliați nu numaidecât în Germania sau Italia, în sateliții Axei, ca și printre unele state neutre ori neimplicate în ostilități. Pentru scurt timp, București au beneficiat de anume „semnale pozitive” chiar de la Washington, de exemplu¹, pentru ca S.U.A., ulterior, aveau să se situeze în tabăra Națiunilor Unite. Pierderea Războiului din Est a intervenit direct în urma operațiunilor de pe front, dar și a actului nenorocit de la 23 august 1944², după care România a rămas **singură** în fața Kremlinului stalinist, deci a Rusiei care, timp de secole, a reprezentat un pericol real pentru Țările Române, apoi pentru România, invadate și ocupate anterior în cel puțin 11 rânduri.

Dar, atunci, în 1944, amenințarea dinspre Răsărit s-a dublat, ca să spunem astfel, întrucât pericolul care se profila venea nu numai din direcția

¹ Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 351-354; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2009.

² Vreme de decenii, istoricii români și străini au avut în vedere numai consecințele „pozitive” ale loviturii de stat pentru desfășurarea conflagrației din 1939-1945 în folosul Alianților, neglijând soarta României. Lipsa perspectivei istorice, blocarea izvoarelor, conjunctura politică până în 1989 și intervenția cenzurii partidului unic (inclusiv ori, mai ales, în România) explică erorile în discuție, de care ne-am făcut culpabili noi înșine (cf. Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, *passim*; *ibidem*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010). Vezi însă Corneliu Crăciun, *Dicționarul comunizațiilor din noaptea de 23 spre 24 august 1944*, București, Editura Primus, 2009, *passim*.

imperialismului moscovit (rus sau sovietic, indiferent de culoare)³, ci și din riscul imens, care s-a dovedit mai apoi cât se poate de justificat, ca U.R.S.S. să procedeze, în Europa Est-Centrală, „eliberată” prin 1944-1945 de Armata Roșie, la schimbarea regimurilor social-politice existente, pentru a-și impune guverne marionetă pro-moscovite și realiza o comunizare rapidă și forțată. Trimitem în acest sens la cunoscuta declarație categorică făcută în aprilie 1945 de I. V. Stalin lui I. B. Tito în sensul că, acolo unde aveau să ajungă trupele sovietice (era în etapa finală a celui de-al doilea război mondial), **trebuia** să se instaleze sistemul moscovit. **România nu făcea excepție, mai ales că după 23 august 1944 ea fusese lăsată singură în fața colosului sovietic**⁴. Ea n-a fost numaidecât abandonată de Occident drept pedeapsă pentru participarea anterioară la conflagrația secolului de partea Germaniei, dar S.U.A., Marea Britanie și, cu atât mai puțin Franța, nu au fost realmente în măsură în acele momente să suporte ori să încurajeze materialmente sau altcum rezistența antisovietică a Bucureștilor. Dar, ceea ce a fost mai grav, politica Occidentului a fost practic minată, fapt ce se va constata ulterior, de calcule eronate. Pericolul pentru România deveni extrem, în anume momente fiind în discuție **însăși existența statului**. Și aceasta în funcție de intențiile liderilor de la Kremlin, ca și de evoluțiile internaționale, de care au depins direct aprofundarea ocupației și stalinizarea, dar și înglobarea, integrală sau parțială, a României în U.R.S.S. În fapt, procesul debutase deja, cum se știe, prin includerea „din mers” de către trupele sovietice, în primăvara-vara anului 1944, a Basarabiei și Bucovinei de Nord în U.R.S.S., pe motivul că provinciile istorice românești mai făcuseră parte din Imperiu, ambele ori separat, înainte de 1918 ori în 1940-1941. Situația lor avea să fie oficializată prin Tratatul de Pace de la Paris din 10 februarie 1947, iar lor avea să li se adauge, în mai 1948, Insula Șerpilor. Profesorul Alexandru V. Boldur, unul dintre cei mai asidui studioși ai istoriei Basarabiei și ai imperialismului rus sau sovietic, a subliniat în prefața unei cărți rămasă în manuscris și recent valorificată că, la 23 august 1939, „a izbucnit pe neașteptate, ca urmare a înțelegerii dintre Hitler și Stalin, imperialismul sovietic. Imperialismul din trecut al țărilor ruși este acum adâncit și amplificat. Această nouă formă a imperialismului rus tinde la anihilarea națiunii române din Basarabia și Bucovina de Nord. Rusificarea și aservirea provinciilor românești își au la bază o teorie sovietică falsă, potrivit căreia națiunile nu prezintă un factor principal al preocupărilor omenerii și, o dată cu trecerea lor la socialism, ele urmează a fi contopite în ansamblul

³ Recomandăm excelenta sinteză (de obicei ignorată, dacă nu cumva necunoscută) datorată Dr. Petre Mihail Mihăilescu – *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră*, București, 1944. „În fața imperialismului rus dezlănțuit – considera autorul – se găsește România; ea continuă să reprezinte principalul obstacol în calea acestui imperialism (subl. ns.)” (ibidem, p. 9-10).

⁴ Aspecte investigate de noi anterior – Gh. Buzatu, *România și Războiul Mondial din 1939-1945*, Iași, 1995, p. 257 și urm.; idem, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 445 și urm.

velicorus”⁵. Pe de altă parte, potrivit reputatului filosof C. Rădulescu-Motru, România, ajunsă pe mâna comuniștilor indigeni, „agenți” ai Moscovei în toată regula⁶, cu Ana Pauker amenințând să devină „regină” în locul regelui Mihai I⁷, s-a confruntat cu reale proiecte de „încorporare” în U.R.S.S. (?)⁸ ...

Pentru evoluția/involuția unei importante arii a bătrânului continent – aceea pentru care în 1945-1946 s-a trasat faimoasa ***Cortină de Fier*** și care a rămas, în spatele ei, sub ocupația nemijlocită și brutală a U.R.S.S. – al doilea război mondial a constituit un eveniment de o copleșitoare semnificație. Se poate afirma, fără nici o reținere, că războiul, prin „realitățile” pe care le-a impus în Europa, a reprezentat începutul și sfârșitul tuturor relelor. Faptul este de la sine înțeles de vreme ce temutul lider al U.R.S.S., **I. V. Stalin, ajuns în postura de prim-învingător în primăvara anului 1945, îi declara tot pe atunci lui I. B. Tito că, spre deosebire de conflagrația din 1914-1918, în conflictul în curs de încheiere situația se schimbase radical, în sensul că acela „care ocupă un teritoriu își impune și sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi”⁹. Înfierbântat, „țarul roșu” de la Kremlin a precizat chiar că... „*acum socialismul este posibil și sub monarhia engleză*”¹⁰. „Opera” războiului a fost desăvârșită, mai ales în 1944-1947, pe calea diplomației. Evoluțiile sunt prea bine cunoscute pentru a intra în detalii, pentru că, în perioada de referință, Stalin și colaboratorii săi apropiați, în frunte cu V. M. Molotov, titularul Externelor de la Moscova, au smuls realmente partenerilor lor din Coaliția Antifascistă, în primul rând Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii, recunoașteri decisive în ceea ce privește plasarea Europei est-centrale în „sfera de interese” a U.R.S.S. pentru epoca postbelică. Negocierile în acest sens, antamate prin 1942-1943, au fost concretizate în 1944-1945 sau în 1946-1947, prin sistemul tratatelor de pace impuse foștilor sateliți ai Germaniei naziste, în speță României, Ungariei, Bulgariei și Finlandei. Acolo unde însă, în epocă, diplomația a eșuat, procesul a fost aprofundat de desfășurările „războiului rece”, care a succedat nemijlocit ostilităților calde” dintre 1939 și 1945, ele separându-i complet și pentru multe decenii pe Marii Învingători din 1945: U.R.S.S. – pe de o parte, S.U.A., Marea Britanie și susținătorii lor – pe de altă parte. În iulie 1947 surveni, în context, refuzul statelor de sub dominația sovietică (Polonia, România, Ungaria,**

⁵ Alexandru V. Boldur, *Imperialismul sovietic și România*, București, Editura Militară, 2000, p. 22.

⁶ C. Rădulescu-Motru, *Revizui și adăugiri*, III, 1945, București, Editura Floarea Darurilor, 1999, p. 373.

⁷ *Ibidem*, p. 425, 446.

⁸ *Idem*, IV, 1946, p. 60.

⁹ Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, 1990, p. 74-75.

¹⁰ *Ibidem*, p. 74.

Bulgaria, Cehoslovacia, Albania și ... Finlanda) de a accepta *Planul Marshall*, evenimentul consacrand „ruptura Europei”¹¹. Și aceasta nu era totul. Pentru că, din anii războiului mondial, serviciile secrete sovietic și organismul creat anume pentru fomentarea *revoluției proletare mondiale*, am numit *Kominternul* (1919-1943), succedat de mai multe birouri speciale și, în urmă, de *Kominform*, s-au pregătit pentru momentul în care forțele armate ale U.R.S.S., respingându-i pe agresorii germani ori pe aliații lor (dintre care România și Finlanda luptau pentru refacerea integrității lor teritoriale, pentru respectul independenței și suveranității lor naționale), ar fi trecut la „eliberarea” țărilor Europei est-centrale, în Polonia și România, în Cehoslovacia și Ungaria sau în zona Balcanilor trebuia ca – așa după cum i-a prezis Stalin lui Tito – în urma tancurilor roșii să fie implementate *noi regimuri social-politice*, după chipul și asemănarea celui moscovit. Totul a fost preparat în detaliu, astfel că, în clipa oportună, sovieticii, acționând în forță și fără nici un respect față de tradițiile locurilor ori față de legile internaționale, au procedat la instalarea unor guverne marionetă atât la București cât și la Varșovia, atât la Praga cât și la Budapesta, la Sofia, Tirana și chiar în sectorul estic al Berlinului, proiectat capitală a zonei de ocupație roșie din Germania. Nu s-au pus probleme în privința statelor baltice, acestea urmând să fie pur și simplu absorbite în Imperiul sovietic în baza „transformărilor istorice” deja operate de Kremlin prin 1939-1940 în litera acordurilor secrete Hitler-Stalin. Toate acestea explică zguduirile suportate în 1944-1945 de țările Europei est-centrale, confruntate în egală măsură cu ocupația sovietică (proclamată „*eliberare*” de către agenții Moscovei reuniți în *partidele comuniste* din țările vizate) și cu „procesele revoluționare” declanșate și derulate sub protecția tancurilor și a forțelor de securitate rusești. S-au creat, în acest mod, „condițiile propice” pentru schimbarea regimurilor social-politice existente și adoptarea „modelului” moscovit. Un specialist precum Jean-François Soulet, la care am făcut trimitere în capitolul I, a relevat că, deja din 1944-1945, Armata Roșie devenise „omniprezentă” în Europa orientală și balcanică¹². Așa după cum am mai subliniat¹³, în statele comunizate după 1944 în Europa Est-Centrală modelul sovietic a fost impus cu brutalitate și prin forme oarecum distincte. În general, însă, forțele Armatei Roșii ori ale NKVD-ului, consilierii sovietici și comuniștii locali (aflați de ani și ani în serviciul Kremlinului) au avut rolurile esențiale. Un rol esențial a revenit „comuniștilor locali”, deși mulți erau alogeni, de tipul lui **Enver Hodja** în Albania; **Gheorghe Dimitrov** în Bulgaria; **Gotwald Klement** în Cehoslovacia; **Wladislaw**

¹¹ André Fontaine, *Istoria războiului rece*, II, București, 1992, p. 104; Wilfried Loth, *Împărțirea lumii. Istoria războiului rece. 1941-1955*, București, Editura Saeculum I.O., 1997, p. 132 și urm.

¹² Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, 1998, p. 22-23.

¹³ Cf. Gh. Buzatu, *Sistemele totalitare: „modele” de export/import*, în „Arhivele Totalitarismului”, București, nr. 22-23/1999, p. 8-11.

Gomulka și **Boleslaw Bierut** în Polonia; **Matyas Rakosi** și **Laszlo Rajk** în Ungaria, **Wilhelm Pieck** și **Walter Ulbricht** în Germania de Est ș.a.¹⁴ În România s-au „remarcat” **Emil Bodnăraș**, **Ana Pauker**, **Gh. Gheorghiu-Dej**, **Vasile Luca**, **Teohari Georgescu** sau **Lucrețiu Pătrășcanu** ș.a., deși au fost neglijăți – intenționat ori nu? – cei „de jos”. Așa, spre exemplu, ex-prizonierii români din lagărele din U.R.S.S. și care, în 1943-1945, au devenit cursanți ai școlilor speciale dirijate de paukeriști. Ei au fost selectați, cu atâția ani înainte ca sistemul să funcționeze la București, pe principii de clasă. O serie de 87 de cursanți din 1944-1945 a fost alcătuită din: 17 muncitori, 13 slujbași în fabrici, 31 de țărani, 3 slujbași în întreprinderile comerciale, 2 învățători, 21 de meșteșugari, 6 funcționari de stat și 4 cadre sub-ofițerești¹⁵ În școlile sovietice ei au primit cele dintâi informații despre canoanele „modelului” comunist, și anume:

1. La tematica cercului de „ziaristică”:

- Lenin și Stalin despre rolul presei;
- Presa sovietică;
- Cum se scriu o notiță, o informație, un articol de ziar;
- Organizarea materialului;
- Cum se poartă o campanie de presă¹⁶.

2. La tematica cercului de „propagandiști” comuniști bibliografia completă presupunea:

- Scurtele biografii ale lui Lenin și Stalin;
- Extrase din Constituția U.R.S.S. (din 1936);
- Date economico-geografice despre U.R.S.S.;
- Rusia – prieten „de veacuri” al românilor;
- Divizia „T. Vladimirescu” – exemplu al prieteniei sovieto-române;
- Cultura în U.R.S.S.¹⁷.

Nu se poate susține că lecțiile audiate au fost lipsite de rezultate. Să-i ascultăm însă pe unii dintre cursanți avansând răspunsuri și soluții chiar în lucrările lor de seminar:

- „... *În țară de voi fi voi lupta* – se angaja un combatant al „cauzei” – *alături de oamenii cinstiți, democratici, care au luptat și luptă pentru binele poporului întreg. Voi fi vigilent în tot momentul și voi demasca pe toți agenții fascismului care ar căuta să provoace ceva în dauna țării mele. Nu voi uita niciodată să spun adevărul despre Uniunea Sovietică pentru ca tot poporul, din*

¹⁴ Vezi, *supra*, în capitolul I. Pentru detalii Hugh Seton-Watson, *The East European Revolution*, ediția a II-a, London, 1952; J. F. Brown, *Eastern Europe and Communist Rule*, London, 1988.

¹⁵ Vezi Rossiiskii TŃentr Hraneniia i Dokumentații po Noveișei Istorii, Moskva, fond 495, opis 286, dosar 55, f. 11.

¹⁶ *Ibidem*, f. 19.

¹⁷ *Ibidem*, f. 24.

cel mai îndepărtat cătun, să afle cum trăiește poporul sovietic și ce trebuie să facem pentru a ajunge și noi la acea formă progresivă a societății] ...”¹⁸.

- „... *Cunoscând acum – mărturisea un altul (Radu Vodă, funcționar) – dezvoltarea societății și cum merge de la o treaptă inferioară la una superioară, cum acei ce se opun rămân în urmă, sunt reacționari, iar [cei] ce se pun în slujba ei sunt oameni progresivi (sic!), voi lupta pentru ca și țara noastră să meargă spre cea mai înaltă treaptă a societății atinse până azi de Uniunea Sovietică, spre socialism...*”¹⁹.

- Un alt „toboșar al vremurilor noi”, plutașul Ștefan Ciocan, se angaja la rândul-i: „*M-am hotărât să merg la școală să studiez amănunțit viața poporului sovietic ca atunci când voi termina școala, fie în lagăr între prizonieri, fie în țară, să răspândesc și să arăt poporului meu adevărul despre Uniunea Sovietică și să lupt după capacitatea mea ca treptat să ajungem și noi la asemenea nivel de viață ca în Uniunea Sovietică...*”²⁰.

După cum constatăm, deși România era în război, studiul „modelului” viitor al regimului social-economic debutase, undeva în lagărele de prizonieri de pe întinderile U.R.S.S.... Cu ce scop și cu ce rezultate – concluzia se impunea de la sine. Căci istoria țărilor est-europene rămase în spatele **Cortinei de Fier** a fost *nu numai siluită*, ci, deopotrivă, *falsificată*. În situația în care propaganda și ideologia comunistă ajunseră să aibă un rol copleșitor în societate, desfășurarea evenimentelor din țările de „democrație populară” apărute sub aripa protectoare a Kremlinului a fost bătută în cuie de către liderii staliniști, care au oferit explicații tuturor fenomenelor și proceselor intervenite. Pentru cele mai multe dintre cazuri a fost nevoie să se inventeze ample acțiuni de rezistență antihitleristă, care, a funcționat corelat cu Centrul moscovit și în funcție de victoriile colosale ale Armatei Roșii pe fronturi, în ultima etapă a războiului mondial, ar fi avut – se afirma – rolul decisiv în crearea premiselor pentru toate „transformările istorice” după 1944-1945. Într-o primă fază de prelucrare a mass-mediei s-a avansat principiul general că mișcările de rezistență antifascistă nu avuseseră decât scopul limitat ca, jenându-i pe hitleriști, să *organizez primirea trupelor sovietice eliberatoare*. Ne aducem aminte că, timp de aproape zece ani, aproximativ între 1945 și 1955, pentru toate „democrațiile populare” *scenariul admis* a fost identic: în toate cazurile precumpănitoare a fost, pretutindeni, „*Eliberarea*” trupelor sovietice. Numai cu timpul, pe măsură ce partidele comuniste s-au „consolidat” la putere, ele și-au aflat locuri în evenimente, eminamente s-au strecurat în istorie, cu certificate de bună purtare națională și internaționalistă, cu rosturi netăgăduite în prepararea, dezlănțuirea și succesul *insurecțiilor armate*, desfășurate – inclusiv ori, mai cu seamă, în România – simultan cu marșurile ofensive ale trupelor sovietice, condiționându-

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 28.

²⁰ *Ibidem*, f. 29.

se reciproc. Ulterior, în etapa finală a „erei comuniste”, a fost lansat conceptul *revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, valabil pentru o largă arie cuprinzând Bulgaria, România, Polonia și Cehoslovacia. În condițiile precizate, Iugoslavia, ale cărei popoare au purtat un veritabil război împotriva ocupanților fasciști, a avut o evoluție singulară, Belgradul manifestându-și totala independență față de Stalin exact în momentele în care toate „democrațiile populare” europene ajunseseră la culmea obedienței lor față de Moscova²¹. O situație complexă a avut și România, unde lovitura de stat din 23 august 1944 a încurcat toate calculele „eliberatorilor”: din clipa doborârii regimului antonescian, prin acțiunea suveranului și a reprezentanților forțelor naționale democratice, o țară întreagă s-a detașat din tabăra Axei fasciste. Cotitura a constituit o surpriză completă, pentru ambele tabere beligerante. Este sigur că gestul României n-a convenit lui Adolf Hitler, dar, probabil, că nu mai puțin lui I. V. Stalin însuși care, din moment ce declanșase operațiunea Iași-Chișinău la 20 august 1944, nu mai dorea să fie „perturbat” de acțiuni ale statelor independente în îndeplinirea planurilor sale militare și politice sud-est europene. Cu toate acestea, comuniștii din așa-zisa tabără internă au participat la spectaculoasa cotitură, dar rolul lor n-a fost – ca în alte părți – marcant. Ceea ce, timp de decenii, cenzura comunistă a vegheat cu strășnicie să preîntâmpine a intra în conștiința cititorului român. O spunem în baza propriei experiențe, care nu este deloc neînsemnată în acest capitol. Oricum, în mai 1945, sfârșitul ostilităților pe continent a permis U.R.S.S. să treacă la construcția „celeilalte Europe”.

Istoricul francez Jean-Marie Le Breton a reținut evenimentul și consecințele sale profunde: *„Prăbușirea Germaniei hitleriste, instalarea Armatei Roșii la Berlin și la Viena, cu, drept corolar, prezența ei la Varșovia, Budapesta, București și Sofia, distrugerea structurilor burgheze ale vechilor sateliți ai Reichului, îndepărtarea polonezilor de la Londra și a iugoslavilor lui Petru II și ai lui Mihailovici, absența în Europa Occidentală a unei contra-puteri serioase care să facă față Uniunii Sovietice, toți acești factori s-au conjugat pentru a deschide calea celei mai mari zguduirii care afectase vreodată ansamblul lanțului de țări ce se întindea de la Marea Baltică la Marea Neagră și la Marea Adriatică, la est de Germania. Evenimentele, mai mult decât un plan prestabilit, au favorizat Uniunea Sovietică și i-au permis să instaureze în această regiune regimuri nu numai calchiate după al ei, dar și întrutotul obediente față de Moscova”*²².

Dacă procesul comunizării Europei Est-Centrale a cunoscut trăsături comune, dar nu identice, oricum faptele s-au derulat potrivit unui calendar deosebit. Istoricul Jean-François Soulet, menționat deja, a surprins în acest fel

²¹ Cf. Jean-Marie Le Breton, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, București, 1996, p. 79-80.

²² *Ibidem*, p. 73.

situațiile intervenite în spațiul de referință de îndată după terminarea celui de-al doilea război mondial: „Fiecare an de la sfârșitul celui de-al doilea conflict mondial marcase o etapă în construirea edificiului stalinist în Europa de Est: fundațiile solide fuseseră săpate în 1944-1945; un mare edificiu de patru „etaje” fusese terminat în 1946 (Bulgaria, România, Polonia, viitoarea Germanie de Est); pentru acestea din urmă, 1947 fusese anul finisărilor (desemnarea, după alegerile din ianuarie, a unui prim-ministru și a unui președinte al republicii comuniste în Polonia; dispariția oricărei opoziții legale în Bulgaria, începând cu luna august...). În 1948 au fost terminate ultimele patru „etaje”: în România Regele Mihai părăsind țara pe 3 ianuarie, alegerile au dat (în martie) 405 din 414 mandate comuniștilor; în Cehoslovacia, adunarea (aleasă imediat după „lovitura de la Praga”, pornind de la o listă unică) a promulgat o nouă constituție de tip sovietic; Ungaria a devenit și ea o „democrație populară”, după fuziunea Partidului comunist cu cel socialist în iunie și demisia forțată, la 30 iulie, a președintelui republicii, Tildy, liderul Partidului micilor proprietari; în sfârșit, în Germania, divizarea (latentă în 1946) a devenit efectivă după decizia luată la 19 iunie 1948 de autoritățile celor trei zone occidentale de a aplica aceeași reformă monetară înainte de a „fuziona” pe față într-o singură entitate. Eșecul blocadei Berlinului de Vest de către sovietici (iunie 1948 – mai 1949) a dus la constituirea a două state separate, dintre care unul, Republica democrată, a fost condus (din septembrie 1949) exclusiv de Partidul comunist”. Faptele ilustrează, în opinia istoricului „puternicul val de expansiune a comunismului sovietic controlat în totalitate de Moscova”.

Ce se petrecuse, în fond? Fără îndoială, un fapt de o excepțională gravitate și de maximă responsabilitate pentru comunitatea internațională, pentru Occident în rândul întâi, care, din lașitate ori din neputință, asista cu brațele încrucișate – în speranța unei reveniri, dar cine mai garanta că ea avea să se producă cumva? – la comunizarea pentru aproape o jumătate de veac a Europei Est-Centrale. Pentru statele și națiunile din zonă, obișnuite să-și urmeze „drumul crucii” ca rezultat al blestemului geopolitic ce le urmărea de secole și al unor proprii erori, indubitabile, se produsese, nu trecerea legendarului Rubicon, ci a **Cortinei de Fier!**

Problema și perioada aflate în discuție trimit la etapa finală a celui de-al doilea război mondial, coincizând – așa cum s-a menționat – cu trecerea de la războiul „cald” la cel „rece”, în contextul apariției, manifestării și agravării contradicțiilor dintre Marile Puteri ale Națiunilor Unite, deci dintre Învingătorii din 1945. S-a ajuns la situația curioasă că S. U. A., Marea Britanie și U. R. S. S., după ce au zdrobit Germania, Japonia, Italia și toți sateliții lor, **au ratat câștigarea păcii...** A fost inventată și folosită bomba atomică ori s-a lansat **Planul Marshall**. Au apărut blocurile militare în Est și în Vest și ele au cutezat o primă confruntare, între 1950 și 1953, în Coreea. Au dispărut majoritatea

„lorzilor războiului” – Roosevelt, Hitler, Mussolini, Antonescu, Stalin, acesta din urmă vinovat principal – alături de Hitler – pentru declanșarea conflagrației din 1939-1945. Mai presus de toate însă epoca și problematica au fost marcate de trecerea de la „construcția socialismului” într-o singură țară (U.R.S.S.) la cea într-un grup de state, făcându-și apariția fantomaticele „democrații populare”, care au pus bazele așa-zisului „lagăr socialist”. Totul a coincis cu exportul și impunerea prin forță de către Kremlin a sistemului comunist într-o serie de state din Europa și Asia, **inclusiv România**²³.

În contextul rezultatelor concrete ale celui de-al doilea război mondial și al raporturilor în continuă degradare dintre foștii lideri ai Națiunilor Unite (U.R.S.S., pe de o parte, iar de altă parte, S.U.A. și Marea Britanie), extinderea comunismului, înfăptuită cvasi-simultan, a urmărit practic un singur scenariu pretutindeni, fapt relevat din start de celebrul Hugh Seton-Watson²⁴, care, adăugăm, a probat lipsa de fantezie a inspiratorilor acțiunii, *aceiași* în toate cazurile – partidul comunist al lui Lenin-Stalin și statul sovietic prin organele sale (armata, poliția secretă etc.). Este, desigur, un truism să afirmăm că **România**, departe de-a fi reușit să se sustragă, **a devenit, dimpotrivă, unul dintre obiectele jocului în dauna căruia, la finele anilor '40, s-au trasat cortinele de fier sau de bambus în Europa și, respectiv, în Asia**. Problemele comunizării României s-au aflat și, mai ales, se află în atenția istoricilor români și străini, în urma prăbușirii în lanț a „sistemului socialist” din Europa în 1989-1991²⁵.

După opinia noastră, în tratarea subiectului s-au evidențiat mai multe *tendințe*, ilustrate de:

- specialiștii din lumea occidentală (istorici, sociologi, politologi – *kremlinologii*), în evoluția cărora remarcăm cel puțin trei faze distincte (cea

²³ Despre problematica în discuție vezi J. F. Brown, *Eastern Europe and Communist Rule*, Durham-London, Duke University Press, 1988; *How Did the Satellites Happen? A Study of the Soviet Seizure of Eastern European*, London, The Batchworth Press, 1952; Hugh Seton-Watson, *The Eastern European Revolution*, New York, Praeger, 1956; Richard F. Staar, *Communist Regimes in Eastern Europe*, ediția a IV-a, Stanford, Hoover Institution Press, 1982; G. M. Adibekov, *Kominform i poslevoennaia Evropa*, Moskva, Rossia, Molodaia, 1994; Thomas S. Arms, *Encyclopedia of the Cold War*, London, Facts on File, 1994; Thomas Parrish, *The Cold War Encyclopedia*, New York, H. Holt and Company, 1996 (a se vedea și ediția română – București, Editura Univers Enciclopedic, 2002); R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London-New York, Routledge, 1994 (România, p. 228-231); idem, *The Balkans since the Second World War*, London-New York, Longman, 2002 (România – p. 70-103, 182-204); Geoffrey Swain, Nigel Swain, *Eastern Europe since 1945*, ediția a III-a, London, Macmillan, 2003.

²⁴ Cf. Hugh Seton-Watson, *The 'Sick Heart' of Modern Europe. The Problems of the Danubian Lands*, Seattle-London, University of Washington Press, 1975, p. 53-54.

²⁵ Vezi Gh. Buzatu, ed., *Românii în arhivele Americii*, Iași, Editura Moldova, 1982, p. 159 și urm.

inițială, când instalarea comunismului în Europa Est-Centrală era explicată cvasi-exclusiv prin voința Moscovei²⁶; mai apoi, odată cu manifestarea „noii stângi” revizioniste, s-au pus în discuție erorile și slăbiciunile, inconsecvențele, reale, ale politicii Londrei și Washington-ului față de U.R.S.S.²⁷; în sfârșit,

²⁶ John A. Lukacs, *The Great Powers and Eastern Europe*, New York, American Book Co., 1953; Herbert Feis, *From Trust to Terror. The Onset of the Cold War, 1945-1950*, London, A. Blond, 1971; idem, *Churchill-Roosevelt-Stalin. The War They Waged and the Peace They Thought*, Princeton, Princeton University Press, 1957; Reuben H. Markham, *Rumania under the Soviet Yoke*, Boston, Meador and Co., 1949.

²⁷ Vezi, îndeosebi, Stephen Fischer-Galați, *The Communist Takeover of Rumania: A Function of Soviet Power*, în Thomas T. Hammond, ed., *The Anatomy of Communist Takeovers*, New Haven-London, Yale University Press, 1975; Robert R. King, *A History of the Romanian Communist Party*, Stanford, Hoover Institution Press, 1980; Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies towards Romania: 1938-1947*, Los Angeles, ARA Publications, 1977; Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane 1940-1990*, Iași, Institutul European, 2002; Hugh Thomas, *Armed Truce. The Beginnings of the Cold War, 1945-1946*, New York, Atheneum, 1987; Dennis Deletant, *Studies in Romanian History*, Bucharest, Editura Enciclopedică, 1991; John L. Gaddis, *The Long Peace. Inquiries into the History of the Cold War*, New York-London, Oxford University Press, 1987; idem, *United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*, New York-London, Columbia University Press, 1972; G. Kolko, *The Politics of War: The World and the United States Foreign Policy, 1943-1945*, New York, Harper and Row, 1972; J. and G. Kolko, *The Limits of Power: The World and the United States Foreign Policy, 1945-1954*, New York, Harper and Row, 1972; Walter Lafeber, *America, Russia, and the Cold War, 1945-1975*, ediția a III-a, New York-London, John Wiley and Sons, Inc., 1976; Bennett Kovrig, *The Myth of Liberation East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941*, Baltimore-London, The John Hopkins University Press, 1973; Michael Boll, *Cold War in the Balkans*, Lexington University Press, 1984; Terry Anderson, *The United States, Great Britain and the Cold War, 1944-1947*, Columbia-London, Columbia University Press, 1981; Elisabeth Barker, *British Policy in South East Europe in the Second World War*, London, Macmillan, 1976; L. E. Davis, *The Cold War Begins. Soviet-American Conflict over Eastern Europe*, Princeton, Princeton University Press, 1974; Geir Lundestad, *The American Non-policy towards Eastern Europe, 1943-1947*, Tromsø-Oslo-Bergen, 1978; Vojtech Mastny, *Russia's Road to the Cold War*, New York, Columbia University Press, 1979; François Fejtő, *A History of the People's Democracies. Eastern Europe since Stalin*, New York, Penguin Books, 1977; Hugh Higgins, *The Cold War*, London, Heinemann, 1974; Fraser J. Harbutt, *The Iron Curtain. Churchill, America, and the Origins of the Cold War*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1986; D. F. Fleming, *The Cold War and Its Origins, 1917-1960*, I, Garden City, Doubleday and Co., Inc., 1961; André Fontaine, *Istoria războiului rece, I, 1917-1950*, București, Editura Militară, 1992 (ediția originală – Paris, 1965); Ronald E. Powaski, *The Cold War. The United States and the Soviet Union. 1917-1991*, New York – Oxford, Oxford University Press, 1998. Pentru considerații asupra istoriografiei problemei, cf. David Reynolds, *The Origins of the Cold War: The European Dimensions, 1944-1951*, în „The Historical Journal”, Vol. 28,

prăbușirea comunismului și deschiderea arhivelor fostelor țări socialiste au îngăduit cercetări sistematice și de riguroase interpretări a faptelor și fenomenelor istorice, în măsură să impună o sumă de adevăruri inconvenabile dar aflate direct „de la sursă”²⁸;

- pe o traiectorie similară s-au situat specialiștii români din exil²⁹;
- în ceea ce-i privește pe specialiștii români din țară (îndeosebi istorici), aceștia, unii cu importante și semnificative nuanțe³⁰, nu s-au putut sustrage tribulațiilor rezultând din exercitarea cenzurii și acreditarea prin excelență a punctelor de vedere oficiale, partinice³¹;

No. 2/1985, p. 497-515; Eduard Mark, *American Policy towards Eastern Europe and the Origins of the Cold War, 1941-1946: An Alternative Interpretation*, în „The Journal of American History”, Vol. 68, No. 2/1981, p. 313-336. În ce ne privește, în martie 1988 am întocmit pe calculator o bibliografie la *The Library of Congress* din Washington, D.C., reunind 82 de titluri acoperind problematica și perioada „războiului rece”.

²⁸ Din păcate, aparițiile nu au fost de fel încurajatoare, ele nedepășind anume scheme, teze sau false modele (vezi, de pildă, Juliana Geran Pilon, *The Bloody Flag. Post-communist Nationalism in Eastern Europe. Spotlight on Romania*, New Brunswick-London, Transaction Publications, 1992).

²⁹ Ghiță Ionescu, *Communism in Romania, 1944-1962*, London-New York-Toronto-Oxford University Press, 1964; Vlad Georgescu, *Istoria Românilor de la origini până în zilele noastre*, Los Angeles, ARA Publications, 1984 (între timp s-au publicat și ediția a II-a de către ARA, ca și ediția a III-a de către Editura Humanitas. Prin grija lui Matei Călinescu, în 1991 a apărut în S.U.A. o ediție în limba engleză); Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, Editura Humanitas, 1990 (ediția originală – Aarhus, Danemarca, 1984); Ion Rațiu, *România de astăzi. Comunism sau independență*, București, Editura Condor, 1990 (ediția originală, în limba engleză, London, 1977); Alexandru Cretzianu, ed., *Captive Romania. A Decade of Soviet Rule*, New York, Praeger, 1956; Nicolae Baci, *Yalta și crucificarea României*, Roma, Editura Europa, 1983; idem, *Agonia României, 1944-1948. Dosarele secrete acuză*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990 (ediția originală – München, 1976); Nicolae Penesco, *De la démocratie au totalitarisme, 1938-1948*, Paris, Edition Contrepoint (SERC), 1981; Emil C. Ciurea, *Le Traité de Paix avec la Roumanie du 10 Février 1947*, Paris, Editions A. Pedone, 1954.

³⁰ Vezi, de exemplu, Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988; idem, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria P.N.Ț.*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983; Gh. Buzatu, *The Imbalance of Powers: The USA, the Great Powers and Romania (1944-1947)*, în „Romanian Civilisation”, Iași-București, Vol. I, No. 1/1992, p. 77-83; idem, *Din practica sovietizării ori comunizării României, în România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991; idem, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995.

³¹ Vezi îndeosebi Mihai Fătu, *Alianțele politice ale P.C.R., 1944-1947*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, idem, *Sfârșit fără glorie. P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu) în anii 1944-1947*, București, Editura Științifică, 1979; Gh. Zaharia, ed.,

- în ultima vreme, mai precis după decembrie 2006, s-a preconizat și s-a tentat acapararea discuțiilor pe tema comunizării României de către autorii și colaboratorii așa-numitului Raport final Tismăneanu³²;

- între specialiștii din fostele țări socialiste, istoricii ex-sovietici³³, deveniți peste noapte ruși, au dat, în general, tonul, ei lansând pe piață numeroase volume de documente și lucrări de interpretare³⁴.

Analizele specialiștilor au condus deja la desprinderea unor concluzii ferme fie în ceea ce privește evoluția (în fapt, involuția!) Europei est-centrale după cel de-al doilea război mondial, fie, mai cu seamă, relativ la situația din România. Astăzi, când deznodământul unor evenimente ce și-au avut practic sorginea prin 1944-1945 este cunoscut și pecetluit, nu mai apar temeuri de ezitare pentru a califica anii „copilăriei” comunismului în România (1944-1947) altfel decât ca ținând de domeniul unei istorii siluite, exprimată sintetic în mutilarea teritorială a țării, ocuparea de către forțele sovietice și impunerea unui regim social-politic exportat direct de la Moscova. Kremlinologii au ajuns, practic, la *un model* ce surprinde laturile/manifestările esențiale ale „anatomiei” cuceririi și menținerii puterii de comuniști, sub presiunea și cu asistența deplină a Moscovei, în toate țările Europei Est-Centrale, în România în cazul în speță³⁵.

Revenim însă la Hugh Seton-Watson, care a surprins următoarele trăsături de bază ale implantării comunismului la putere în țările din spatele **Cortinei de Fier** europene:

România în anii revoluției democrat-populare, 1944-1947, București, Editura Politică, 1971; Gh. Surpat, ed., *România contemporană*, București, Editura Politică, 1988.

³² Vezi Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 49 și urm.

³³ Vezi *Mejdnarodnîie otnoșeniia posle vtoroi mirovoi voinî*, 1, 1945-1949 gg, Moskva, 1962, p. 128 și urm.; M. N. Sazina, *Borba rumînskogo naroda za ustanovleniie i ukreplenii narodno-demokraticeskogo stroia (1944-1947)*, Moskva, 1963; N. I. Lebedev, ed., *Istoria Rumânii, 1918-1970*, Moskva, 1971, p. 435 și urm.; K. I. Jignea, *Podgotovka i zakliuceniie mirnîh dogovorov s Bolgarii, Vengrii i Rumînii posle vtoroi mirovoi voinî*, Chișinău, 1981.

³⁴ T. V. Volokitina și colaboratori, *Moskva i vostočnaia Evropa. Stanovleniie politiceskih rejimov sovetskogo tipa. 1949-1953. Ocerki istorii*, Moskva, Rosspen, 2002 (istoriografia problemei, p. 3-26). Concluzia autorilor este fermă: „Astfel, anii 1949-1953 au devenit pentru Europa de Est perioada introducerii active a modelului sovietic (stalinist) de organizare a societății” (*ibidem*, p. 662).

³⁵ Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Editura ALL, 1995; 6 martie 1945. *Începuturile comunizării României*, București, Editura Enciclopedică, 1995; Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, I-II, București, Editura Paideia, 1998; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii. Elite politice din România în anii 1945-1989*, Craiova, Asociația de Studii Sociale, 2003.

1. suprimarea tuturor partidelor necontrolate direct ori deplin de către comuniștii locali;

2. tratarea ca trădătoare a atitudinii de admirație manifestată de unii cetățeni față de politica Occidentului ori a prieteniei cu cetățenii din țările apusene;

3. obligativitatea pentru noile guverne impuse de Kremlin după 1944 (la București – guvernul dr. Petru Groza) de a face „copii la indigo” după instituțiile și administrația Moscovei;

4. operațiunile stalinizării/comunizării trebuiau, și au fost, declanșate-supravegheate numai de persoane alese, educate și controlate direct și exclusiv de către sovietici;

5. de îndată ce „Noua ordine” **de tip sovietic** a fost impusă în chip ferm în vreuna din țările Europei de Est, acolo s-a trecut la introducerea/aplicarea politicilor economice, sociale, culturale ori instituționale proprii U.R.S.S.-ului – colectivizarea, industrializarea rapidă, mobilizarea forței de muncă etc.³⁶.

Faptul că opera de comunizare a Europei Est-Centrale s-a desfășurat coordonat, Kremlinului revenindu-i rolul de **centru al iradierii stalinismului**, rezultă indubitabil din documentele descoperite în arhivele moscovite, din care cel mai adesea este citată faimoasa *Directivă* a NKVD-ului din 2 iunie 1947³⁷, care sintetiza – în numai 45 de puncte! – „principiile” acțiunii în Polonia, valabile însă pentru tot restul țărilor ocupate de U.R.S.S. Din documentul respectiv, reținem câteva ... indicații prețioase, precum: „trebuie realizată în mod accelerat unificarea tuturor partidelor politice într-un singur partid, având grijă ca toate rolurile cheie să revină acelor oameni care aparțin serviciilor noastre secrete” (# 5); „unificarea tuturor organizațiilor de tineret” (# 6); „atenție ca reprezentanții opoziției politice să fie închiși” (# 40); „cei care lucrează în diferite funcții trebuie să fie schimbați și înlocuiți cu muncitori cu cea mai mică pregătire profesională, necalificați” (# 44)³⁸. După cum deducem, „opera” stalinizării a fost încredințată armatei sovietice de ocupație și forțelor N.K.V.D., agenților acestora, comuniștilor locali (numeroși foști în emigrație la Moscova – Ana Pauker, Emil Bodnăraș ș.a.), dar nu au fost excluse nici ... mijloacele diplomatice! În acest cadru, un rost aparte a revenind „ambasadorilor roșii”, cunoscuți reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe din Moscova, în frunte cu înșiși liderii Centralei – V. M. Molotov sau A. I. Vișinski³⁹.

Procesul instalării comunismului în România a beneficiat de o pertinentă analiză din partea americanului Richard F. Staar, un specialist de talie internațională în problemele blocului fost sovietic. Pentru Staar apare neîndoios

³⁶ Hugh Seton-Watson, *The 'Sick Heart' of Modern Europe...*, p. 53-54.

³⁷ Cf. Gh. Buzatu, Mircea Chiritoiu, *op. cit.*, I, p. 76-79.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Vezi Radu Ciuceanu și colaboratori, eds., *Misiunile lui A. I. Vișinski în România (Din istoria relațiilor româno-sovietice, 1944-1946). Documente secrete*, București, Editura INST, 1997, *passim*.

faptul că situația din România după 1944-1945 a evoluat în chip similar cu aceea din toate țările intrate în orbita U.R.S.S.-ului după ocuparea lor de către Armata Roșie, aflată la sfârșitul războiului mondial în urmărirea ultimelor rămășițe ale forțelor Reichului hitlerist. În ceea ce privește instalarea propriu-zisă a comuniștilor la putere, ea s-a înfăptuit în *martie 1945*, adică atunci când „U.R.S.S. a ordonat Regelui să instaleze regimul Frontului Național-Democratic (guvernul dr. Petru Groza – subl. ns.)”⁴⁰.

Considerațiile expuse ne dispensează de alte detalii impuse de subiectul tratat. Odată precizat *cadrul*, credem că *natura și evoluția* raporturilor între România și Marile Puteri, U.R.S.S. cu prioritate, în prima decadă postbelică, pentru a fi surprinse sintetic, necesită o sumă de precizări *metodologice, factologice* și, în cele din urmă, dar nu cel mai puțin important, *evaluarea surselor istorice* care îngăduie studiul epocii delimitate.

Astfel, sub raport *metodologic*, nu poate fi ignorată, în primul rând, precizarea *statutului internațional* al României dintre 1944 și 1953. Sub acest aspect, România a traversat mai multe faze distincte, iar identificarea lor cu precizie ne ajută să stabilim dacă și când țara a fost *subiect* ori numai obiect al raporturilor internaționale? Până la lovitura de stat din 23 august 1944, România antonesciană s-a numărat indiscutabil printre *sateliții* Germaniei naziste, dar nici un moment n-a intrat – nici *de facto*, nici *de jure* – în categoria *statelor ocupate* de către cel de-al III-lea Reich. Situația consemnată s-a tradus, pe plan politic, într-o stare de independență și suveranitate limitate, cu posibilitatea pentru mareșalul Antonescu de-a se detașa oricând – după propria-i voință, dar asumându-și toate riscurile – de Reichul nazist. Nu a făcut-o ori a planificat mutarea prea târziu (ceea ce e același lucru), dar autorii loviturii de stat, pregătind-o și înfăptuind-o, au fost convinși că, prin atitudinea lor, repuneau România în drepturile sale depline. Documentele difuzate în noaptea de 23/24 august 1944 de noua putere de la București atestă cu prisosință acest lucru, dar nu și *ignoranța* aproape deplină a autorilor loviturii de stat în privința faptului că, între timp, prin acorduri ultrasecrete între cei Trei Mari (Churchill, Stalin. Roosevelt), se ajunsese la primul stadiu al divizării Europei Est-Centrale în așa-zise „*sfere de interes*”⁴¹, **România fiind cedată în sfera U.R.S.S.-ului**. Ceea ce a urmat se știe prea bine: lovitura de stat și-a atins parțial scopurile (doborârea Antoneștilor, retragerea României din Axa fascistă și intrarea în războiului antihitlerist, reintroducerea temporară a regimului Constituției din 1923), însă țelul fundamental al complotiștilor – repunerea țării în plenitudinea drepturilor unui stat suveran și independent – n-a fost realizat. În condițiile concrete existente, problema integrității teritoriale a României Mari nu a fost urmărită din

⁴⁰ Richard F. Staar, *op. cit.*, p. 198.

⁴¹ A urmat al doilea stadiu – acordul Churchill-Stalin de la Moscova din octombrie 1944 și chiar un al treilea, la Yalta, în februarie 1945 (cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, p. 305 și urm.; idem, *România sub Imperiul Haosului, 1939-1945*, București, Editura RAO, 2007, p. 388 și urm.).

start de către complotiști, ceea ce nu fost cazul lui Antonescu. Mai rău decât fusese întrevăzut (și chiar bănuț), România a devenit imediat după 23 august 1944 *un stat* ocupat inițial *doar* de către forțele armate ale U.R.S.S., apoi într-o formă deplină de către autoritățile sovietice. Pentru perioada precizată, ocupația sovietică s-a accentuat continuu, mai precis: a) în 1944-1945 – stadiul începător, cu ultimele guverne desemnate după procedura constituțională și cu o vizibilă observare de către ocupanți a rostului lor pe aceste meleaguri; b) 1945-1947 – stadiul tranzitoriu către sistemul de ocupație completă și remarcat prin funcționarea Comisiei Aliate de Control, includerea unor reprezentanți ai partidelor de opoziție (necomuniste) în guvernul dr. Petru Groza, simulacrul alegerilor din noiembrie 1946, menținerea instituției monarhice; c) 1947-1953 – ceea ce a constituit stadiul cel mai dur al ocupației sovietice în România (și nu numai atât), etapă marcată de forțarea abdicării Regelui Mihai I și proclamarea republicii (însoțită practic de schimbarea prin forță a regimului social), la un capăt, iar la celălalt de decesul liderului de la Kremlin, I. V. Stalin⁴².

Din situația prezentată, pentru statul român, care a avut de reglementat în epocă probleme esențiale pe plan internațional și decurgând direct sau indirect din încheierea în modul cunoscut a celui de-al doilea război mondial, rezultatul a fost de-a dreptul catastrofal. Faptul este reflectat definitoriu de Tratatul de Pace de la Paris, care rezervă țării noastre regimul unui pacient aflat pe masa de operație, deci rolul de *obiect* în relațiile internaționale, rolul de *subiect* fiindu-i admis doar cu prilejul semnării Tratatului de Pace de la 10 februarie 1947! Puterile occidentale, în speță S.U.A. și Anglia, aflate – cu sau fără voia lor – în faza de degradare continuă a relațiilor lor cu Moscova⁴³, au tratat România, ori de câte ori a fost cazul între 1945 și 1953, în raport cu statutul ei real, adică acela al unei *țări ocupate*, deși acest sistem a fost impus prin voința Moscovei și, într-o măsură, prin neputința sau tăcerea Washington-ului și Londrei. Numai dintr-un singur unghi, din acela al Moscovei, România și toți sateliții europeni ai U.R.S.S. mai păstrau credibilitatea unor state independente și suverane. Dar situația nu era reală, ci rezulta din motive pur propagandistice. Cu toate acestea, Stalin și echipa sa ascundeau cu greu realitatea sumbră, și anume că în „lagărul socialist” **funcționau în fapt un singur stăpân și numai lachei**⁴⁴, iar nicidecum *parteneri*.

Totul era, cum s-a afirmat, pentru salvarea aparențelor, căci în realitate, raporturile pe canalul București-Moscova aminteau, la confluența anilor '40-'50,

⁴² Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, *passim*.

⁴³ Diferendul a evoluat și în funcție de problemele Europei est-centrale, adesea chiar în legătură cu România (cf. James L. Gormly, *The Collapse of the Grand Alliance, 1945-1948*, Baton Rouge-London, Louisiana State University Press, 1987, p. 39-51).

⁴⁴ Ceea ce erau, în fapt. În acest sens, vezi D. Volkogonov, *Triumf i traghediia. Politiceskii portret I. V. Stalina*, vol. 2, Moskva, Novosti, 1990, p. 399 și urm.

de acelea dintre domnii fanarioți din Principate și Sublima Poartă. Așa, de exemplu, la 1 august 1946, într-un studiu-sinteză întocmit pentru Departamentul de Stat al S.U.A. se surprindea deja următoarea situație: „*Guvernul actual al României [guvernul dr. Petru Groza] impus de Soviete, care a fost caracterizat de către Statele Unite și Anglia drept <<nedemocratic și nereprezentativ>> și care a rămas în aceeași postură, e liber să facă tot ce vrea în interesul unilateral al Puterii [U.R.S.S.] care l-a impus României, ceea ce, de la sine înțeles, dăunează autorității anglo-americe...*”⁴⁵. Concluzia era una singură: „*În asemenea împrejurări, [este] evident că autoritatea Angliei și Americii a ajuns într-un declin dureros, care necesită grabnice măsuri de îndreptare. Poporul român așteaptă aceste măsuri cu multă nerăbdare*”⁴⁶. Se știa prea bine însă că așteptata reacție a Occidentului față de agresivitatea Kremlinului n-a venit, lucru ce nu numai că a dezamăgit pe susținătorii taberei anglo-americe din Europa Est-Centrală, dar a pecetluit pentru decenii soarta țărilor din spatele **Cortinei de Fier**, adică din Imperiul Roșu al secerii și ciocanului. Dezamăgirea a fost, nu demult, reiterată de Mihai I al României⁴⁷. În ce-i privește pe istoricii americani din școala revizionistă, aceștia (dintre cei menționați deja – John L. Gladdis și Bennett Kovrig) au calificat în chip plastic politica generală și strategia S.U.A. din a doua jumătate a anilor '40 ca ținând de „*impotența omnipotenței*” Washington-ului la nivel planetar⁴⁸. Situația a fost surprinsă în aceiași termeni și în privința diplomației Marii Britanii față de U.R.S.S. în problemele Estului european în a doua jumătate a deceniului al cincilea⁴⁹.

Surprindem degradarea treptată, dar sigură, a statutului internațional al României: din perioada 1944-1945 de la cooperare efectivă la războiul antihitlerist și de la promisiuni clare din partea Aliaților de recunoaștere a unei binemeritate cobeligeranțe, urmate de regimul de stat considerat *în vins* în război și căruia cei trei orcheștrani ai păcii mondiale i-au pregătit în 1945-1947 un tratat după propria lor voință⁵⁰, la faza cea mai dură a dominației sovietice dintre 1948 și 1953, coincizând, nu întâmplător, cu divizarea Europei, apariția

⁴⁵ Hoover Institution Archives, Stanford University, Palo Alto (California, U.S.A.), *D. G. Popescu Papers*, Box No. 1 (Studiul intitulat *Drama sud-est europeană și declinul autorității anglo-americe văzute prin prisma situației din România*).

⁴⁶ *Ibidem*. Vezi și Gh. Buzatu, ed., *Românii în arhivele Americii*, p. 90.

⁴⁷ Vezi Mircea Ciobanu, *Nimic fără Dumnezeu. Noi convorbiri cu Mihai I al României*, București, Editura Humanitas, 1992, *passim*.

⁴⁸ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 172; vezi și Paul D. Quinlan, ed., *The United States and Romania. American-Romanian Relations during the Twentieth Century*, Woodland Hills (California), 1988, p. 97 și urm.

⁴⁹ Vezi Harry Hanak, *The Politics of Impotence: The British Observe Romania. 6 March 1945 to 30 December 1947*, în Gh. Buzatu, ed., *Românii în istoria universală*, III/1, Iași, 1988, p. 421-443.

⁵⁰ Cf. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Iași, Moldova, 1991, p. 43-44.

blocurilor militare, războiul din Coreea și anii de vârf ai cultului personalității al lui I. V. Stalin. România nu a pierdut practic numai cele două campanii (din Est și din Vest), ci și, mai ales, pacea ce le-a succedat. Faptul respectiv a rezultat nemijlocit atât din modul în care au evoluat și s-au încheiat ostilitățile dintre 1939 și 1945, cât și din conflictul inaugurat între superputerile lumii – S.U.A. și U.R.S.S., angrenate între 1945 și 1953, altfel spus în faza cea mai „caldă” a „războiului rece”. Și care, întâmplător ori nu, a atins faza culminantă în perioada ce a precedat nemijlocit moartea „țarului roșu” – I. V. Stalin. Atunci, la 9-12 ianuarie 1951, I. V. Stalin a convocat la Moscova într-o consfătuire „neoficială și strict secretă” (termenii îi aparțineau) pe liderii partidelor comuniste și miniștrii de Război din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România și Bulgaria, pe care – în prezența consilierilor sovietici principali în țările respective și a lui V. M. Molotov, G. M. Malenkov, L. P. Beria, a mareșalilor A. M. Vasilevski și S. M. Ștemenko – i-a instruit în direcția unui intens și rapid program de înarmare, astfel încât în cel mult 2-3 ani U.R.S.S. și „democrațiile populare” să depășească potențialul militar al S.U.A. și aliaților lor⁵¹. Cu mențiunea că, la toate ședințele plenare ținute în prezența lui Stalin nu a fost nicicum vorba de o consfătuire, ci de un monolog al liderului de la Kremlin, acesta s-a pronunțat fără echivoc dintru început: „... *Nu este normal ca voi să aveți armate slabe. Trebuie să creați, în doi-trei ani, în țările de democrație populară, armate moderne și puternice care la sfârșitul perioadei de trei ani să fie complet gata de luptă. Acesta este scopul consfătuirii noastre*”⁵². După cum desprindem din documente, a fost vorba – de la un capăt la altul al „consfătuirii” – mai puțin de constatarea unei decalaj între armatele țărilor „capitaliste” și „socialiste” sau de adoptarea unor măsuri ferme de îndreptare, cât, mai ales, de corectarea situației într-un țel precis, **de natură exclusiv ofensivă, războinică**. Documentele relevă că planul adoptat (privind mai ales armatele terestre și forțele aviatice) aveau în seamă ca U.R.S.S. și aliații săi (inclusiv România) „*să facă față necesităților unui război*”⁵³.

Din raportul delegaților români la Moscova, reținem acest fragment, care este pilduitor în toate privințele:

„ **[I. V. Stalin:]** ... *Trebuie să organizăm, în țările de democrație populară, armate care să cuprindă în război, într-o primă perioadă, 2-2,5 milioane de oameni. Și aceasta planificat cu grijă, astfel ca această forță armată să fie bine aprovizionată cu tot ce-i trebuie.*

Ce zici, Vasilevski, 2-2,5 milioane sunt de ajuns?

Vasilevski (susținut de **Ștemenko**): *Nu, țările de democrație populară pot da ușor 4 milioane.*

⁵¹ Vezi raportul din 15 ianuarie 1951 asupra „Consfătuirii” de la Moscova, semnat de delegații României, Gh. Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș (apud „Document”, București, nr. 2-3/1998, p. 72-76).

⁵² *Ibidem*, p. 72.

⁵³ *Ibidem*, p. 73.

Stalin: *Dacă vor fi 4 milioane, vor fi prost dotate. Mai bine 3 milioane, într-o primă urgență, și bine organizate și dotate.*

*3 milioane, ajunge!*⁵⁴

În ședința din 10 ianuarie 1951 s-a convenit asupra repartiției efectivelor de „pace” sau de „război” ale aliaților U.R.S.S., și anume⁵⁵:

Polonia	350 000	900 000
Cehoslovacia	250 000	700 000
Ungaria	150 000	350 000
România	250 000	700 000
Bulgaria	140 000	350 000
Total	1 140 000	3 000 000

În finalul reuniunii, într-o alocuțiune de numai 16 minute, I. V. Stalin a expus esențialul relativ la obligațiile militare de viitor ale statelor participante:

„... Atrag atenția că cei 2-3 ani pe care îi avem înaintea noastră sunt un răgaz nu pentru a munci, ci pentru a ne înarma și a ne înarma bine. De ce este nevoie de aceasta? Aceasta este nevoie pentru că imperialiștii au logica lor: ei obișnuiesc să atace țări neînarmate sau slab înarmate, pentru a le lichida; dar ei ocolesc țările bine înarmate.

De aceea este necesar să vă înarmați în acest interval de timp bine, pentru a fi respectați de imperialiști și a fi ocoliți de ei”⁵⁶.

Coroborate cu alte informații, dezbaterile desfășurate la Moscova în ianuarie 1951 pot întări concluzia că, pe atunci, I. V. Stalin era în măsură să fi plănuț, în perspectiva următorilor 3-5 ani, **declanșarea celui de-al III-lea război mondial! România, după cum s-a putut constata, nu avea în nici un fel să rămână în afara ostilităților.**

Nemaifiind cazul să insistăm asupra *faptelor* care au îngăduit degajarea considerațiilor expuse⁵⁷, ne vom limita, în continuare, precum și în alte cazuri, la abordarea unor aspecte privind *problema surselor* acoperind tematica propusă. O facem cu convingerea că unele constatări nu mai pot fi ocolite, iar anumite concluzii trebuie să le desprindem.

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem*, p. 74. În ziua următoare, s-au admis următoarele corectări pentru situația de „razboi”: **România – 600 000**, Ungaria și Bulgaria – câte 400 000 (*ibidem*, p. 75).

⁵⁶ *Ibidem*, p. 76.

⁵⁷ În acest sens, cf. relatările noastre anterioare – Gh. Buzatu, *România și Războiul Mondial din 1939-1945*, p. 264 și urm.; idem, *Marile Puteri, 1939-1947*, p. 467 și urm.

Astfel, în domeniul *literaturii memorialistice* situația nu este defel încurajatoare. Cu unele excepții (importante)⁵⁸, analistul epocii se vede în continuare silit să apeleze, prin excelență, la lucrările datorate foștilor „actori” străini ai dramei în care a fost implicată și România – militari, politicieni, diplomați, spioni etc.

Această situație nu va putea fi compensată decât dacă se va continua valorificarea în ritm susținut⁵⁹ a documentelor din arhivele interne (anchete, corespondență diplomatică, diverse analize etc.) atât de bine sechestrate până în 1990. Nu ne este indiferentă arhiva fostului C.C. al P.C.R./P.M.R. din epoca cercetată pentru a surprinde orientarea României către o singură destinație – cea a dezastrului.

După exemplul colegilor din Occident, este rândul istoricilor români să efectueze stagii de documentare în arhivele din S.U.A. și Marea Britanie. Ca unul ce pretindeam că, în linii generale cel puțin, am avut avantajul de-a investiga fondurile acoperind perioada 1944-1950 de la Kew Gardens – Londra, Washington DC, Palo Alto (Hoover Archives) sau Hyde Park (Roosevelt Library), citez să afirm că, beneficiind de rezultatele (numeroase excelente) ale istoricilor apuseni, perioada 1944-1953 continuă să rămână în arhivele occidentale un vast domeniu de defrișat, cu posibile noi surprize și incommensurabilă bogăție de date privind, cel puțin, raporturile bilaterale între București și Washington sau între București și Londra, locul României în politica S.U.A. sau a Marii Britanii, ca să nu mai vorbim de rolul de observatori excelenți al diplomaților americani sau britanici la noi exact în etapa comunizării forțate a țării⁶⁰.

⁵⁸ Vezi, mai ales, Arthur Gould Lee, *Crown against Sickle. The Story of King Michael of Romania*, London, Hutchinson and Co., 1950 (cf. și ediția română); Nicolette Franck, *La Roumanie dans l'engrenage*, Paris-Bruxelles, Editions Sequoia, 1977 (cf. și ediția română); Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, București, Humanitas, 1991; idem, *Nimic fără Dumnezeu...*, ediția citată; Mihai I al României, *Cuvinte către Români*, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1992; Adriana Georgescu, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, București, Humanitas, 1992 (ediția originală – Paris, 1951).

⁵⁹ A se consulta îndeosebi cărțile și revistele apărute sub egida Arhivelor Naționale ale României, Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, Institutului de Istorie „N. Iorga”.

⁶⁰ Cf. relatările generalului american C. V. R. Schuyler, fost membru în Comisia Aliată (Sovietică) de Control de la București, în Thomas T. Hammond, ed., *The Anatomy of Communist Takeovers*, p. 123-160; C. V. R. Schuyler, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945 – 20 septembrie 1946)*, București, Editura Enciclopedică, 1997; Burton Y. Berry, *Romanian Diaries. 1944-1947*, Iași, The Center for Romanian Studies, 200. Deși sumare, interesante sunt însemnările fostului reprezentant politic al S.U.A. la București după război – Roy Melbourne, *Witness to the Start of the Cold War: The View from Romania*, în Paul D. Quinlan, ed., *The United States and Romania*, p. 97-104.

În sfârșit, cercetătorul de azi poate beneficia de avantajul, greu de întrevăzut în urmă cu numai 2-3 ani, de-a accede la arhivele foste sovietice. După stagiul efectuat de noi înșine în arhivele moscovite (aprilie-iunie 1992), cu sprijinul Academiei Române și al Ministerului Afacerilor Externe din București, se înțelege că nu mai avem dubii în privința cantității și calității de excepție a materialelor inedite interesând în chip fundamental chiar aspectele la care ne referim. Principalele depozite arhivistice de maxim interes s-au dovedit: Arhiva Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (TGAOR) (în prezent – GARF), Arhiva fostului Institut de Marxism-Leninism (RȚHIDNI – Rossiskii Tŋentr Hraneniia i Izuceniia Dokumentov po Noveișei Istorii), ce adăpostește integral fondurile *Kominternului* și *Kominformului*; Arhiva C.C. al P.C.U.S. pe anii 1952-1991 (THSD).

În perioada examinată, involuția României (după cum și aceea a întregii Europe est-centrale) către statutul de *satrapie a imperiului roșu stalinist* a rezultat în principal de pe urma gravelor erori săvârșite de democrațiile occidentale în etapa finală a războiului mondial în negocierile lor ultrasecrete cu U.R.S.S., precum și după 1945 prin neimplicarea ori nedibăcia Vestului în a surprinde și stăvili agresivitatea Kremlinului⁶¹.

⁶¹ Vezi Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, Oxford, Clarendon Press, 1994, p. 501-547; R. J. Crampton, *op. cit.*, p. 211-212; Thomas S. Arms, *Encyclopedia of the*
273

Procesul „căderii în comunism” a României poate și trebuie studiat de aici înainte nu numai în baza coroborării materialelor din arhivele devenite deja „tradiționale” (americane, britanice, române etc.), ci și apelându-se la acelea provenind din arhivele foste sovietice, în speță la fondurile *Kominformului*, ale M.A.E. al fostei U.R.S.S. sau ale C.C. al P.C.U.S. din Moscova. Numai în acest fel s-ar putea pătrunde în „laboratorul” în care s-au adoptat deciziile privind comunizarea Europei, depășindu-se, așadar, nivelul cercetărilor de până acum ce au surprins cu prioritate reacțiile S.U.A. ori ale Angliei sau modul în care s-a recepționat și s-a aplicat la București politica Kremlinului. La sfârșitul anilor '40 și la începutul anilor '50, Kremlinul, acționând în Europa Est-Centrală cu forțe suficiente și decise (armată, trupe speciale, forțe secrete etc.) capabile să înfăptuiască comunizarea țărilor din spatele **Cortinei de Fier**, a acționat pe plan politic printr-un faimos instrument – *Kominformul* (1947-1956), organism supra-statal, situat și operând asupra tuturor partidelor comuniste sau muncitorești din zonă, creat aidoma după modelul *Kominternului*⁶², dacă nu cumva a rezultat nemijlocit din acesta⁶³. Nu este întâmplător, credem faptul că, la Moscova, fondurile celor două organisme se află în îngrijirea uneia și

Cold War, p. 487-488; Barbara Jelavich, *History of the Balkans. Twentieth Century*, vol. 2, Cambridge-New York, Cambridge University Press, 1993, p. 370-378; John M. Young, *Cold War Europe. 1945-1989. A Political History*, London-New York, Edward Arnold, 1991, *passim*; Walter Laqueur, *Europe in Our Time. A History, 1945-1992*, Harmondsworth, Penguin Books, 1993, p. 409-411; Geoffrey Swain, Nigel Swain, *Eastern Europe since 1945*, London, Macmillan, 1993, p. 34-39; Liliana Saiu, *The Great Powers and Romania, 1944-1946: A Study of the Early Cold War Era*, Boulder/New York, East European Monographs, 1992, *passim*; Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane. 1940-1990*, p. 37 și urm.; Eric Hobsbawm, *Age of Extremes. The Short Twentieth Century, 1914-1991*, London, M. Joseph, 1994, *passim*; Lloyd C. Gardner, *Spheres of Influence. The Partition of Europe from Munich to Yalta*, London, John Murray, 1993, p. 183 și urm.; Paul D. Quinlan, *Clash over Romania...*, p. 105 și urm.; Gh. Buzatu, *The Imbalance of Powers: The USA, the Great Britain and Romania (1944-1947)*, în „Romanian Civilisation” Iași, vol. I, no. 1/1992, p. 77-83; Dinu C. Giurescu, *Romania's Communist Takeover: The Rădescu Government*, Boulder/New York, East European Monographs, 1994, *passim*.

⁶² Despre rostul acestuia în pregătirea și dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, apoi în desfășurarea conflagrației și a „războiului rece” ce i-a succedat, vezi temeinicul și amplul studiu realizat de Anthony Cave Brown și Charles B. MacDonald, *On a Field of Red. The Communist International and the Coming of World War II*, New York, G. P. Putnam's Sons, 1981, 718 p.

⁶³ Vezi Fernando Claudin, *The Communist Movement from Komintern to Kominform*, Harmondsworth, Penguin Books, 1975, *passim*; L. I. Ghibianski, *Kak vznik Kominform. Po novîm arhivnîm materialam*, în „Novaia i noveșaiia istoriia”, Moskva, no. 4/1993; G. M. Adibekov, *Kominform i poslevoennaia Evropa*, *passim*; idem, *Popîtka kominternizații Kominforma v 1950 g. Po novîm arhivnîm materialam*, în „Novaia i noveșaiia istoriia”, nos. 4-5/1994. *Kominform = Informaționnoe Biuro Kommunisticeskih Partii (Biroul Informativ al Partidelor Comuniste)*.

aceleiași instituții – menționatul *RȚHDNI* – Centrul Rus pentru Păstrarea și Cercetarea Documentelor Istoriei Contemporane⁶⁴.

La constituirea *Kominformului* (Polonia, Szklarska Poreba, 22-27 septembrie 1947) au participat reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești din Polonia, Iugoslavia, România, Ungaria, Franța, Italia, Bulgaria, Cehoslovacia și, desigur, U.R.S.S.⁶⁵. Iugoslavia, după cum se știe, avea să fie eliminată nu peste mult timp⁶⁶, iar tentativele de alcătuire a unui „*Kominform asiatic*” nu au depășit stadiul respectiv⁶⁷.

Arhiva *Kominformului* a fost deschisă în 1993⁶⁸, iar cel dintâi lot masiv de documente dat în folosință⁶⁹ cuprinde mărturii deosebit de elocvente pentru perioada 1947-1953. Astfel, cunoaștem în profunzime tactica și strategia Kremlinului în „opera” de comunizare a Estului european, personajele implicate, supravegherea exercitată de către „Centru”, rezultatele dobândite etc. Potrivit obiectivelor urmărite, *Kominformului* a adunat și examinat toate datele captate privind activitatea tuturor partidelor comuniste și muncitorești din lume. Un tabel strict secret din 1947, contabiliza la 14 971 960 numărul comuniștilor de pe mapamond⁷⁰, iar după doi ani, la 1 mai 1949, la 22 000 000⁷¹. Marcante sunt informațiile despre România: circa 1 000 comuniști în momentul august 1944⁷² și 700 000 în 1947-1949⁷³. Treptat dar sigur, controlul „Centrului” moscovit s-a exercitat total de la 1947 la 1953 și la București, precum și în orice altă zonă ocupată de imperiul roșu. Se cunosc și problemele de preferință și informatorii Moscovei (de regulă, Iosif Chișinevski, Al. Moghioroș, Leonte Răutu și Miron Constantinescu), și măsurile dictate! În august-septembrie 1948, de pildă, Moscova a fost ținută la curent în privința divergențelor ivite între București și Belgrad în urma atacurilor „tovărășești” ale lui Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker sau Vasile Luca la adresa lui Iosip Broz Tito și a echipei sale⁷⁴. Tot astfel, în octombrie același an, Al. Moghioroș a prezentat „Centrului” (în original și în limba rusă) manifestele răspândite la Reșița de „Mișcarea Națională de

⁶⁴ Cf. V. P. Kozlov și colab., *Rossiiskii Ţentr Hraneniia i Izuceniia Dokumentov Noveișei Istarii. Kratkii putevoditel. Fondi i kollekții, sobranîie Ţentralnîm partiinim arhivom*, Moskva, Izdatelstvo „Blagovest”, 1993, p. 70-103 și, respectiv, 103-104.

⁶⁵ G. M. Adibekov, *Kominform...*, p. 37-38.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 100 și urm.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 77 și urm.

⁶⁸ Vezi detalii și la Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, ed. a II-a, Iași, Tipo Moldova, 2010, p. 152 și urm.

⁶⁹ RȚHDNI, Moskva, fondul 575, opis 1, 442 dosare (în continuare, se va cita: Arhiva *Kominformului*).

⁷⁰ Arhiva *Kominformului*, fond 575, opis 1, dosar 44, f. 3-4.

⁷¹ *Ibidem*, f. 5.

⁷² *Ibidem*, f. 4, 7, 118.

⁷³ *Ibidem*, f. 4, 5, 7, 118.

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 64, f. 10-26.

Rezistență – Pentru Patrie și Rege”⁷⁵. A urmat Iosif Chișinevski, care a pus la dispoziția lui Mihail Suslov alte manifeste, cu caracter troțkist (sic!), întocmite și difuzate – preciza jalnicul informator⁷⁶ – de către elementele ce sabotau lupta purtată toată viața de Ana Pauker și ceilalți conducători ai P.M.R. pentru crearea condițiilor de „unire” a României cu U.R.S.S. (!) De la Moscova s-a dirijat și activitatea P.M.R. în rândul tineretului român⁷⁷, după cum și preparativele Bucureștilor pentru organizarea – la 25 de ani de la moarte – a *Zilelor V. I. Lenin*, în luna ianuarie 1949⁷⁸. În ianuarie 1949, „tovarășii din C.C. al P.M.R.” au prezentat Moscovei cuvântările ținute în plenul Marii Adunări Naționale de către Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu⁷⁹. În martie 1949, *Kominformul* lua cunoștință – prin canale de-acum confirmate – de adunările ținute în capitalele de județe pentru condamnarea de către conducerea P.M.R.-ului a „bandei de spioni” a lui Tito: la București cu participarea lui Dej, la Ploiești cu participarea Anei Pauker, la Timișoara cu Teohari Georgescu, la Petroșani cu Al. Moghioroș, la Brașov cu Miron Constantinescu, iar în fața activului C.C.-ului cu Vasile Luca⁸⁰. Un material dens, extrem de documentat, pregătit de „organele speciale” ale regimului comunist de la București și având, deci, un caracter „strict secret”, a ajuns la Moscova la 29 martie 1949 tot prin bunăvoința lui Iosif Chișinevski: „*Unele aspecte privind activitatea imperialiștilor americani și englezi în țara noastră*”⁸¹. Între „agenții imperialiști” reclamați „Centrului” moscovit se întâlneau generalul Aurel Aldea, Iuliu Maniu, grupul Auschnitt-Pop și sioniștii (sprijiniți de Israel). Detalii în privința activității unora dintre cei menționați fuseseră „smulse” de la... Ioan de Mocsonyi-Styrcea⁸². În august 1949, la cererea expresă a Kremlinului, C.C. al

⁷⁵ *Ibidem*, f. 34-35, 36-37.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 38-40. Cu atât mai mult socotim tentativele unor publiciști din Israel de a-i repune în discuție pe Iosif Chișinevski, dimpreună cu Ana Pauker, sub pretextul facil că dacă aceștia nu ar fi fost eliminați în anii '50 de la conducerea P.M.R. (denumire adoptată de fostul P.C.R. între anii 1948 și 1966), România *ar fi cunoscut un comunism mai bun, mai uman!!!* (cf. Marius Mircu, *Dosarul Ana Pauker, Iosif Chișinevski și alții...*, ediția a II-a completată, Bad Yam/Israel, Editura Glob, 1991, p. 6; idem, *Alte șapte momente din istoria evreilor în România*, Bat Yam/Israel, Editura Glob, 1992, p. 258. Vezi, mai jos, considerații pe marginea biografiei publicate de Robert Levy).

⁷⁷ Arhiva *Kominformului*, fond 575, opis 1, dosar 64, f. 55-57; idem, dosar 103, f. 1-13.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 14-15 (la Moscova a fost expediat *programul complet* al perioadei 20-25 ianuarie 1949, prevăzându-se și editarea a două volume din operele lui Lenin într-un tiraj de 50 000 exemplare, ca și apariția unei broșuri semnată Ana Pauker).

⁷⁹ *Ibidem*, f. 16.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 63-66.

⁸¹ *Ibidem*, f. 75-89.

⁸² *Ibidem*.

P.M.R. a înaintat un amplu material⁸³, purtând, de asemenea, indicativul „strict secret”, cu informații despre: capitalul străin în România „burghezo-moșierească”, cu trimiteri concrete la „reprezentanții” de la noi – Al. Vaida-Voievod, G. G. Mironescu sau familia Brătianu⁸⁴; propaganda anglo-americană împotriva României și mijloacele de contra-propagandă adoptate⁸⁵, activitatea Partidului Social-Democrat Independent sub conducerea „trădătorilor” C. Titel Petrescu, Adrian Dimitriu, Iosif Jumanca ș.a., cu toții arestați deja⁸⁶; activitățile peste hotare (în S.U.A., Anglia, Franța, vestul Germaniei, Portugalia, Italia etc.) a „reacționarilor” aparținând unor diverse cercuri și grupări politice, culte etc., dar mai cu seamă „Comitetului Național Român” – veritabil guvern al emigrației române în acel moment – de sub diriguirea generalului N. Rădescu, beneficiind de la 7 august 1948 și de recunoașterea Regelui Mihai I⁸⁷. Din lunga listă de personaje din emigrație indicate Moscovei de către comuniștii din București supunem atenției cititorului pe cele ce urmează, în marea lor majoritate nume de rezonanță ale politicii, diplomației și literelor române din veacul XX⁸⁸:

- N. Rădescu, Grigore Gafencu, N. Caranfil, Al. Cretzianu, C. Vișoianu, C. Bianu, Grigore Niculescu-Buzești, M. Fărcășanu, I. Zissu, Mircea Eliade, V. Veniamin, N. I. Herescu, Al. Busuiocanu, D. N. Ciotori, C. Antoniadă, C. V. Gheorghiu, Vintilă Horia, Al. Șafran, Grigore Nandriș, C. Marinescu, I. V. Emilian⁸⁹.

Cu indignare proletară de înțeles erau reținute atacurile purtate de ziarul „America” al românilor din emigrație împotriva tovarășei Ana Pauker, deși se înregistrau cu satisfacție replicile „Românului American”⁹⁰.

Dar care erau, dintre comuniști, **informatorii preferați ori de bază ai Kremlinului**? Cei mai zeloși s-au dovedit:

- *Iosif Chișinevski* (vezi și mai sus), creditat, printre altele, de trimiterea la Moscova a... corespondenței diplomatice pe canalul București – Belgrad⁹¹, a programului complet întocmit de C.C. al P.M.R. pentru aniversarea în decembrie 1949 a 70 de ani de viață a genialului lider al popoarelor I. V.

⁸³ *Ibidem*, f. 110-157.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 115.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 118-123.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 124.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ Vezi date și lista acestora (cu pseudonimele din emigrație) în Gh. Buzatu, ed., *Românii în arhivele Americii*, I, Iași, Editura Moldova, 1992, p. 50-55. Considerații și informații esențiale, în Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, vol. III, București, Editura Vremea, 2003, p. 9-286.

⁸⁹ Arhiva *Kominformului*, fond 575, opis 1, dosar 103, f. 125-142.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 125-126.

⁹¹ *Ibidem*, f. 160-170.

Stalin⁹², a raportului relativ la cooperativizarea agriculturii românești și la componența socială a populației satești⁹³.

- Al. Moghioroș a prezentat în noiembrie 1951 *Câteva date statistice despre componența aparatului de cadre al C.C. al P.M.R.*⁹⁴, iar în iunie 1952 – prin Ghizela Vass, adjunctul său la secția de relații internaționale a partidului – documente privind *nomenklatura* (sic!) C.C. al P.M.R.⁹⁵, apoi (în martie 1952) raportul despre pregătirea și înfăptuirea reformei bănești⁹⁶ ori informarea (din mai 1952) despre discuțiile din partid în jurul „cazului” Vasile Luca⁹⁷ ori chiar... *stenogramele* ședințelor Biroului Politic al C.C. al P.M.R.⁹⁸. După eliminarea „grupului antipartinic” Ana Pauker-Vasile Luca-Teohari Georgescu, același Moghioroș a înaintat „Centrului”, în iunie 1952, un material pe tema respectivă (în limba rusă)⁹⁹, precum și articolul de fond (în limbile rusă și română) din „Scânteia” de la 3 iunie 1952 intitulat, în spiritul epocii, *Pentru întărirea mai departe a Partidului*¹⁰⁰.

- Alți informatori deosebit de activi s-au dovedit *Leonte Răutu*¹⁰¹ și *Miron Constantinescu*¹⁰². Ambii colaborau cu „Centrul” direct în limba rusă, Leonte Răutu prezentând, de exemplu, în septembrie 1949, materialul optimist intitulat *Îmbunătățirea continuă a situației materiale a clasei muncitoare*¹⁰³ ori intervenind, în octombrie 1951, pentru efectuarea unor modificări în broșura ce trebuia să apară la Moscova *30 de ani de luptă pentru socialism, pentru pace și fericirea țării* și care-l avea ca autor pe Gh. Gheorghiu-Dej¹⁰⁴.

⁹² Idem, dosar 104, f. 196-208.

⁹³ Idem, dosar 205, f. 10-16. În iunie 1952, același va transmite materialul citit la Plenara C.C. al P.M.R. din 26-27 mai 1952 cu referire la stadiul cooperativizării (idem, dosar 241, f. 231-254).

⁹⁴ Idem, dosar 206, f. 230-239.

⁹⁵ Idem, dosar 239, f. 4.

⁹⁶ Idem, dosar 240, f. 31-65.

⁹⁷ Idem, dosar 241, f. 31-46. Vezi și o informație ulterioară pe această temă (*ibidem*, f. 255-260).

⁹⁸ *Ibidem*, f. 139-211. În cazul de față este vorba de ședința din 13 martie 1952 la care s-a dezbătut și condamnat activitatea antipartinică a lui Vasile Luca – *Ibidem*, f. 140-156.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 262-264.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ Idem, dosar 104, f. 1; idem, dosar 206, f. 225.

¹⁰² Idem, dosar 272, f. 2.

¹⁰³ Idem, dosar 104, f. 2-41.

¹⁰⁴ Idem, dosar 206, f. 225-229 (era textul cuvântării rostite de Gheorghe Gheorghiu-Dej cu prilejul împlinirii, la 8 mai 1951, a trei decenii de la crearea P.C.R.-ului). În plenara Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 7 decembrie 1961, Gheorghiu-Dej a relatat că, în 1948, la consfătuirea partidelor comuniste, Stalin îi dictase direct la telefon titlul intervenției sale: <<Partidul Comunist din Iugoslavia în mâinile unor ucigași și spioni>>.

În preajma constituirii *Kominformului*, delegații speciali ai Moscovei¹⁰⁵ au examinat la fața locului, adică la București, situația din rândurile conducerii P.C.R. Așa, de exemplu, Vladimir I. Lesakov¹⁰⁶ a descins între 7 și 20 august 1947 la București, unde a avut întrevederi separate cu generalul Ivan Z. Susaikov, președintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din România, ca și cu Ana Pauker, Gh. Gheorghiu-Dej, Vasile Luca ș.a. Într-un raport prezentat lui Leonid S. Baranov¹⁰⁷, Lesakov a surprins cu exactitate divergențele manifestate la nivelul conducerii P.C.R.-ului, mai precis dintre „gruparea Dej” (cu Ion Gheorghe Maurer, Gh. Gaston Marin ș.a.) și „gruparea Pauker” (cu Luca, Georgescu ș.a.)¹⁰⁸.

Din câte a constatat emisarul Moscovei ori din cele discutate cu împricinații, s-a conchis că Dej urmărea scoaterea din partid a grupului Pauker-Luca, pe motivul că aceștia nu erau români ori că veniseră de la Moscova după 23 august 1944 pentru a-și impune punctul de vedere¹⁰⁹.

Bineînțeles, Pauker și Luca, în cursul discuțiilor cu Lesakov din 8, 15 și 19 august 1947, au contraatacat, relevând și îngroșând erorile lui Dej și ale eminenței sale cenușii, Ion Gheorghe Maurer¹¹⁰. La 19 august 1947, Dej însuși a recunoscut existența divergențelor între componenții conducerii partidului, asigurând însă că ele nu vor avea grave consecințe pentru construcția României socialiste¹¹¹.

¹⁰⁵ După auto-dizolvarea *Kominternului* în 1943, câteva sute dintre foștii membri ai Staff-ului și-au continuat activitatea în cadrul unor „secții” ale M.A.E. al U.R.S.S. ori ale Partidului Comunist (bolșevic) [devenit după 1952 și până la 1991 P.C.U.S.]. Practic au ființat mai multe așa-zise „institute de cercetare științifică” cu numerele 99, 100, 205, toate dependente de C.C. al partidului și preocupându-se fie de munca în lagărele de prizonieri („Institutul no. 99”), fie, mai cu seamă, de analiza informațiilor operative („Institutul no. 205”). Dintre salariații acestora, s-au recrutat, după septembrie 1947, oamenii de bază ai Cancelariatului *Kominformului*, organism ce a gravitat în sfera C.C.-ului, secția de relații externe, pentru ca între anii 1952 și 1957 să se creeze un compartiment special pentru relațiile cu partidele comuniste și muncitorești străine, iar după 1957, două compartimente – unul pentru partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste, iar un altul pentru partidele din țările „frățești” (comuniste, inclusiv România) (vezi G. M. Adibekov, *op. cit.*, p. 6-21).

¹⁰⁶ Referent al Cancelariei viitorului *Kominform*.

¹⁰⁷ Președinte al Cancelariei viitorului *Kominform*.

¹⁰⁸ Arhiva *Kominformului*, fond 575, opis 1, dosar 33, f. 47/51 (raport din 16 august 1947).

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 47.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 48-50.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 51; Raportul lui V. I. Lesakov din 29 august 1947, în Cf. G. P. Murașko, coordonator, *Vostočnaia Evropa v dokumentah rossiiskih Arhivov, 1944-1953 gg.*, I, 1944-1948 gg., Moskva – Novosibirsk, Sibirskii Hronograf, 1997, p. 607-701.

Trebuie însă să consemnăm că divergențele survenite la nivelul conducerii P.C.R. nu erau nici atât de grave și ne alarmante, câtă vreme, deja la 2 februarie 1947 I. V. Stalin personal le dezbătuse cu Gh. Gheorghiu-Dej și Ana Pauker în cursul unei audiențe la Kremlin¹¹².

Vladimir Lesakov nu a plecat la Moscova decât însoțit de „fișele biografice” (aproximativ 1-2 pagini) ale liderilor comuniști de la București sau ale unor personalități pe care, evident, Kremlinul miza în desăvârșirea operei de comunizare a României. Din documentele în atenție (toate redactate în limba rusă), desprindem că datele fuseseră furnizate direct de către cei în cauză ori preluate din scriptele partidului, adăugându-li-se notele și observațiile supervisorilor moscoviți. Cu acel prilej, în august 1947 au fost „catalogate” următoarele personaje:

- **Gheorghe Apostol**¹¹³
- **Emil Bodnăraș**¹¹⁴
- **Ștefan Voitec**¹¹⁵
- **Gh. Gheorghiu-Dej**¹¹⁶
- **Petru Groza**¹¹⁷
- **Romulus Zăroni**¹¹⁸
- **C. I. Parhon**¹¹⁹
- **Lothar Rădăceanu**¹²⁰
- **M. Sadoveanu**¹²¹
- **Gh. Tătărescu**¹²²
- **Miron Constantinescu**¹²³
- **Vasile Luca**¹²⁴
- **Ana Pauker**¹²⁵
- **Teohari Georgescu**¹²⁶.

Nu considerăm că era cu totul întâmplătoare lipsa „fișei” lui Lucrețiu Pătrășcanu, faptul prevestind, posibil, apropiata sa eliminare din rândurile

¹¹² *Ibidem*, p. 565.

¹¹³ Arhiva Kominformului, fond 575, opis 1, dosar 33, f. 58.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 59.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 60.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 61.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 62.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 63.

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 66.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 68.

¹²¹ *Ibidem*, f. 69.

¹²² *Ibidem*, f. 70.

¹²³ *Ibidem*, f. 64.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 65.

¹²⁵ *Ibidem*, f. 67.

¹²⁶ *Ibidem*, f. 71.

comuniștilor bucureșteni. Pentru cei reținuți însă se consemnau anii de naștere, diverse date și acțiuni ce le marcaseră trecutul politic, ca și naționalitatea, după modelul: ”Gh. Apostol, român”¹²⁷, „Ana Pauker, evreică”¹²⁸, „Vasile Luca, ungar”¹²⁹ ș.a.m.d.

Surprizele nu lipsesc defel după parcurgerea acestor documente.

În ceea ce-l privește pe *Emil Bodnăraș* (născut, 1904), se rețineau următoarele momente ale carierei sale: 1932 – dezertarea din armata română și emigrarea în U.R.S.S.; 1932-1935 – contabil (sic!) la Moscova și Astrahan; 1935-1936 – școala specială a OGPU.-ului; 1936 – trimis pentru „muncă specială” în România, arestat și condamnat la 10 ani detenție; 1942 – eliberat; 1942-1944 – la cererea P.C.R., muncă specială „în spatele” (sic!) trupelor române și germane din țară, iar în august 1944 – conducerea insurecției la București și în provincie; 1944-1945 – șeful Biroului Militar al C.C. al P.C.R.¹³⁰ De reținut că, ulterior, în privința activităților acoperite ale lui Bodnăraș au circulat opinii relativ la contactele sale cu oficiile civile sau militare secrete ale Bucureștilor ori Beijingului!

În cazul lui *Gh. Gheorghiu-Dej* (n. 1901), fost muncitor la Galați în anii 1924-1932, participant la acțiunile de la Grivița din 1933, după care a fost condamnat la 15 ani de închisoare, cu evadarea din august 1944 și cu participarea la răsturnarea lui I. Antonescu, se evidențiază, de asemenea, o „slăbiciune cunoscută”, adică: „Lipsa de suficientă pregătire teoretică, ceea ce nu-i permite să vadă clar și să intuiască perspectivele dezvoltării democratice (a se citi: comuniste – n. ns.) a țării”¹³¹. O asemenea apreciere părea să pună sub semnul întrebării cariera lui Dej pe linie de partid, dacă ar fi lipsit recunoașteri de genul: „Bun organizator. Se bucură de mare autoritate și influență în țară. Este unul dintre întemeietorii și conducătorii B.N.D.-ului. Participant la răsturnarea guvernului Antonescu”¹³².

În contrast cu Dej, *Ana Pauker* (n. 1893)¹³³ era recunoscută ca fiind „dintre conducătorii P.C.R., cadrul cel mai pregătit pe plan teoretic și care se bucură de o mare influență în partid și, pentru aceasta, de fapt ea conduce toată activitatea generală a C.C. al P.C.R. (subl. ns.)”¹³⁴. Ea beneficia în țară de o „largă popularitate”, și aceasta în urma „activității sale ilegale din trecut”¹³⁵.

¹²⁷ *Ibidem*, f. 58.

¹²⁸ *Ibidem*, f. 67.

¹²⁹ *Ibidem*, f. 65.

¹³⁰ *Ibidem*, f. 59.

¹³¹ *Ibidem*, f. 61.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ Vezi și informațiile parvenite, tot pe atunci, americanilor (cf. Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor. 1939-1989*, Iași, Editura B.A.I., 1991, p. 244-245).

¹³⁴ Arhiva Kominformului, fond 575, opis 1, dosar 33, f. 61.

¹³⁵ Se indică faptul că se înrolase în P.S.D.M.R. în 1915, în P.C.R. în 1921, iar între 1928 și 1944 fusese membră a P.C. (bolșevic).

Dar, cum nici soarele nu-i lipsit de pete, trimisul Moscovei a consemnat mai jos: „Totuși, tovarășa Pauker are o mare slăbiciune ca organizator. Ea nu folosește influența și autoritatea sa pentru întărirea ideologică și organizatorică a partidului. În munca de partid are serioase lipsuri: organizațiile de partid n-au învățat încă să-și stabilească sarcini concrete și să lupte pentru înfăptuirea lor. Ea este slab pregătită pentru munca politico-organizatorică în rândurile membrilor de partid și, de asemenea, pentru pregătirea și mișcarea cadrelor”¹³⁶. Se constata însă că: „Aparatul de conducere al C.C. a rămas completat până în ultimul timp cu persoane de naționalitate neromână – din 20 de membri au fost 9 români, 8 evrei și 3 unguri”¹³⁷.

Alături de Ana Pauker, *Teohari Georgescu* (n. 1908) era consemnat, de asemenea, că nu acorda „atenție suficientă alegerii și pregătirii politice a cadrelor”¹³⁸.

Vasile Luca (n. 1898)¹³⁹ era membru al P.C.R. din anul 1922, iar între 1941 și 1944 fusese membru al P.C. (bolșevic). A fost vice-primar al Cernăuților (1940-1944) și deputat în Sovietul Suprem din Moscova între 1940 și 1946! În 1944, el a fost trimis de către P.C. (bolșevic) pentru activitate în România¹⁴⁰.

Am considerat deosebit de semnificative considerațiile expuse în documentele examinate dat fiind că ele prefigurau, la o distanță de aproape șase ani, deznodământul conflictului pentru putere dintre grupările comuniste dirijate de Dej și Pauker, în folosul celui dintâi.

Pentru perioada ulterioară anului 1953, istoricul dispune astăzi de o remarcabilă sursă, pe care o reprezintă fondurile Secției C.C. al P.C.U.S. pentru legăturile cu partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste. Deși, în acest caz, trimiterea se face la o altă perioadă – sfârșitul anilor '50, realitățile surprinse decurgeau direct din faptele epocii anterioare. Astfel, în perioada februarie 1957 – februarie 1958, Secția menționată a C.C. al P.C.U.S. dispunea de o radiografie completă asupra României și aceasta grație rapoartelor Ambasadei U.R.S.S. la București și ale Consulatului de la Constanța, care surprindeau cu prioritate: întâlnirile diplomaților sovietici cu liderii de partid și de stat ai României ori cu omologii lor străini acreditați la București; detalii despre plenara C.C. al P.M.R. din 3 iulie 1957; rezultatele alegerilor din organizațiile și organele partidului; munca politică în rândurile intelectualilor; stadiul colectivizării agriculturii; dezvoltarea relațiilor culturale și științifice în România și U.R.S.S.; nivelul de trai în R.P.R.; întărirea luptei împotriva

¹³⁶ Arhiva *Kominformului*, fond 575, opis 1, dosar 33, f. 67.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 71.

¹³⁹ *Ibidem*, f. 65.

¹⁴⁰ *Ibidem*. Să reținem, de asemenea, că abia revenit la Moscova, Vl. I. Lesakov și-a prezentat Raportul asupra misiunii la București (publicat de colegul I. Chipere).

elementelor antisociale etc.¹⁴¹. Un alt set de materiale din lunile mai – iulie 1958 dovedea preocuparea ambasadei U.R.S.S. din București pentru cuprinderea unui evantai cât mai larg de probleme: politica externă a României; relațiile P.M.R.-ului cu partidele frățești (în cazul în speță, cu P.M. Polonez); desfășurarea retragerii trupelor sovietice din România și atitudinea populației locale față de respectivul eveniment; componența și activitatea corpului diplomatic acreditat la București; sosirea la București a unor delegații străine¹⁴². Tabloul fiind încă incomplet, Moscova primea date suplimentare ori noi în sezonul ianuarie 1958 – februarie 1959 despre: convorbirile diplomaților sovietici din București cu conducătorii de partid și de stat români despre rezultatele plenarei C.C. al P.M.R. din 26-28 noiembrie 1958 și despre hotărârile Congresului al II-lea al P.M.R.-ului relativ la îmbunătățirea socială a rândurilor partidului; situația cadrelor și creșterea lor; munca ideologică; presa românească și experiența U.R.S.S.-ului; lupta împotriva revizionismului marxism-leninismului în România; activitatea „Agerpres”-ului; editarea și difuzarea literaturii sovietice în România; difuzarea filmelor sovietice în România¹⁴³.

Revenim însă la *Emil Bodnăraș*, motivația fiind, după cum se va dovedi, întru totul întemeiată. Nu numai pentru că atât despre el, cât și despre ceilalți tovarăși de-ai săi, menționați deja, continuă discuțiile și interpretările¹⁴⁴. În cazul Emil Bodnăraș, am avut posibilitate să-i investighez dosarul personal și constat, nu fără o anume surprindere, că unele știri nu coincid cu acelea luate în considerație de agenții *Kominformului*. Am în vedere că stagiul său în U.R.S.S. delimitat de ei pentru 1932-1936 ar trebui restrâns, întrucât, după informațiile provenind de arhivele noastre militare, traseul lui Bodnăraș după 1932 ar fi fost altul. Ca elev la Școala militară de artilerie din Timișoara, în 1931, el a primit calificativul FB. A dezertat după aceea, mai precis la 16 februarie 1932, când a trecut Nistrul pe la Hotin în U.R.S.S.¹⁴⁵. În 1933, în lipsă, el a fost condamnat la zece ani închisoare, destituire din armată și la despăgubiri în valoare de 6 000 lei¹⁴⁶. A revenit în țară (nu în 1936) ci în septembrie 1934¹⁴⁷, fiind prins imediat pe peronul Gării de Nord din București¹⁴⁸. Va fi judecat la 22 octombrie 1934 și condamnat, ca spion sovietic, la zece ani închisoare¹⁴⁹. Emil Bodnăraș va face,

¹⁴¹ Тентр Hранения Современной Документации, Москва, фонд 5, opis 49, dosar 21, *passim*.

¹⁴² Idem, dosar 95, *passim*.

¹⁴³ Idem, dosar 97, *passim*.

¹⁴⁴ Vezi, mai nou, Mihai Pelin, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, București, Editura Elion, 2003, p. 55-56.

¹⁴⁵ Vezi Arhivele Militare Române, București, fond 333 (Cabinetul Emil Bodnăraș), dosar 3, f. 89-90.

¹⁴⁶ *Ibidem*, f. 100.

¹⁴⁷ *Ibidem*, f. 147.

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 244.

¹⁴⁹ *Ibidem*, f. 160-161, 306.

inutil, recurs la Înalta Curte de Justiție Militară¹⁵⁰. A trecut prin mai multe închisori (Brașov, Galați, Văcărești etc.), unde cel mai adesea l-a vizitat mama sa, Elisabeta Bodnăraș.

Ceea ce poate să ne intrige este faptul că, deși a dezertat la inamic, a avut posibilitatea în continuare de-a corespunda liber cu mama sa. La 13 iulie 1934 i-a expediat o carte poștală din Moscova, vestind-o că-i trimisese ceva bani (!) ori ținând-o la curent cu deplasările sale pe contul gazdelor: „... Anul trecut am vizitat [regiunile] Volga și Marea Caspică, anul acesta vreau să trec prin Caucaz”¹⁵¹. Rediscutarea lui Emil Bodnăraș nu ține însă de programul său de voiaj în U.R.S.S., ci este determinată în chip fundamental de faptul că, în fondul său personal de la Arhivele Militare ale României, am descoperit documentul intitulat Tablou de cetățenii sovietici reținuți pentru muncă în diferite organizații, care trebuie să rămână în România¹⁵². Este o listă cuprinzând 79 de persoane, pentru fiecare menționându-se: numărul curent, numele și prenumele, locul și data nașterii (unele date fiind aproximative). Reproducem mai jos acest document, cu mențiunea că el nu cuprinde nicidecum persoane nevinovate ori chiar ... sfinți uitați prin 1945-1946 de autoritățile sovietice de ocupație prin România, ci **numai spioni trimiși în misiune**, deci cu sarcini precise, la București sau în alte localități din țară. Este cazul, desigur, să ne reamintim de *Directiva NKVD-ului* din 2 iunie 1947¹⁵³, în care, la # 5, întâlneam această indicație valabilă în cazul stalinizării/sovietizării statelor ocupate din Europa Est-Centrală: „*Trebuie realizată în mod accelerat unificarea tuturor partidelor într-un singur partid, având grijă ca toate rolurile cheie să revină acelor oameni care aparțin serviciilor noastre secrete*”¹⁵⁴, așadar celor sovietice. În acest fel apartenența celor 79 de persoane la serviciile secrete moscovite este indiscutabilă, iar, lucru semnificativ, unele dintre ele chiar s-au „remarcat” în perioadă ulterioară în organizarea și conducerea organismelor speciale de la București, unde nu s-au preocupat numai de domeniul clasic informativ, ci, prin crime și teroare, au vegheat asupra procesului de comunizare a României. După cum se va dovedi, ei au deținut posturi de răspundere în serviciile secrete (și nu numai) de la București, determinând să funcționeze cu maximă eficiență industria holocaustului roșu împotriva poporului român. Voi reține pe unii dintre cei lăsați în păstorirea lui Emil Bodnăraș: *Pantelimon Bondarenco (Bodnarenco, alias Gheorghe Pintilie, alias Pantiușă), Serghei Nikonov (Nicolau), Alexandru Nikolschi, Petre Gonciaruc, Serghei Gorenciuk, Mihail Gavrilovici, Feodor Maximenko, Iacob Alexeev, Valerian Bucicov, Maria Sârbu* și, cu permisiunea cititorului, *Iosif Roitman (Chișinevski)* și *Liuba Chișineschi Roitman*, aceștia din urmă aflându-se vreme de peste un deceniu în conducerea superioară a

¹⁵⁰ *Ibidem*, f. 318.

¹⁵¹ *Idem*, dosar 6, f. 3.

¹⁵² *Idem*, dosar 9.

¹⁵³ Vezi, mai sus, în acest capitol.

¹⁵⁴ Gh. Buzatu, Mircea Chirîțoiu, *op. cit.*, I, p. 76.

P.C.R./P.M.R.¹⁵⁵. La nivelul anilor 1945-1946, personaje precum Pantelimon Bodnarenco, Serghei Nikonov sau Alexandru Nicolschi erau, în condițiile în care fuseseră încredințați „protectorului” lor Emil Bodnăraș, în plină ascensiune în România. Să vedem ce se știe astăzi, de exemplu, despre Pantelimon Bodnarenco, aflat în capul listei lui Bodnăraș:

- Pantelimon Bodnarenco (Gh. Pintilie, Pantiușa) – scrie Mihai Pelin – „după 23 august 1944, când a fost eliberat din penitenciarul de la Aiud, s-a integrat fără nici un fel de probleme în noul *establishment* politic românesc, contribuind din plin la comunizarea țării. A fost ajutat în acest sens și de dispozițiile sosite la București de la Moscova. Unul dintre primele sale acte de credință față de sistemul în care se înrolase l-a constituit asasinarea cu sânge rece a fostului prim-secretar al P.C.R., Ștefan Foriș. Crima s-a săvârșit în 1946, în subsolul fostei Legații poloneze din București... Din funcția pe care o deținea în C.C. al P.C.R., a orientat Direcția Poliției de Siguranță exclusiv spre combaterea adversarilor politici ai comuniștilor. Totodată, a înțesat instituția cu membri ai vechilor rețele de spionaj sovietice din România – Alexandru Nicolschi, Vladimir Mazuru, Mihailo Nedelciu, Serghei Nicolau și alții -, prin care Siguranța a fost transformată treptat în Securitate. La 30 august 1948, când a fost înființată oficial Direcția Generală a Securității Poporului, a devenit primul ei șef, sub gradul de general locotenent, și, în colaborare cu consilierii sovietici, a structurat-o după modelul N.K.V.D. Anii în care a condus-o au fost marcați de cele mai masive represii de natură politică înregistrate vreodată în România. În calitate de prim locțiitor al ministrului de Interne, s-a ocupat direct de ancheta în cazul liderului comunist Lucrețiu Pătrășcanu. Ca personaj, Gheorghe Pintilie, zis Pantiușa, era un tip grobian și cvasi-analfabet, nu stăpânea scrisul și vorbea aproximativ românește...”¹⁵⁶.

În ierarhia stabilită de ocupantul sovietic, singura care conta, pe locul întâi trona Emil Bodnăraș. Potrivit informațiilor capturate de americani, prin 1950, Bodnăraș era „cel mai feroce instrument al Moscovei. E străin complet de neamul românesc ... El a distrus complet armata română, a arestat și deportat o mare parte din elitele militare și este acela care, în caz de mișcări antiruse, va proceda la masacre fără precedent ... Este inteligent, extrem de ambițios, complet imoral, setos de lux și de petreceri și adevărat maestru în tehnica de

¹⁵⁵ Cu toții identificați de noi – Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor. 1939-1989*, p. 219-242. Mihai Pelin, cu totul recent, s-a ocupat în detaliu (cf. *Un veac de spionaj...*, ediția citată) de cariera unui Serghei Nikonov (Nicolau), Alexandru Nicolschi sau Pantelimon Bodnarenco (alias Gh. Pintilie, alias Pantiușa). Despre epurările de personal din S.S.I. și „reînoirea” cadrelor cu persoane „sigure” în 1945-1947 cf. Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România. 1939-1947*, I, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003, p. 407 și urm.

¹⁵⁶ Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 217.

propagandă, corupție și dominație sovietică. **Ana Pauker și toată banda comunistă din România tremură înaintea lui Bodnăraș** (subl. ns.)”¹⁵⁷.

În context, așa după cum am relevat, nu putem neglija lista agenților sovietici lăsați în 1945-1946 în grija personală a lui Emil Bodnăraș, netăgăduit cu scopul precis de a-i „introduce în sistem” și pentru a-i utiliza, cum s-a și întâmplat, în „opera de comunizare” rapidă, forțată și efectivă a României. De altfel, cu aceste rosturi, în 2003 am publicat lista în discuție¹⁵⁸, descoperită de noi în fondul personal Emil Bodnăraș¹⁵⁹.

În martie 1953, moartea lui I. V. Stalin, liderul autocrat al U.R.S.S. și al întregii mișcări comuniste și muncitorești internaționale, a marcat în moment de

¹⁵⁷ Hoover Institution Archives, Collection G. Caranfil, Box No. 1; Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor. 1939-1989*, p. 248.

¹⁵⁸ 1. Bondarenco Pantelimon; 2. Didenko Ion; 3. Nikonov Serghei; 4. Svenigorotchi Vladimir; 5. Șișman Afanasie; 6. Rublenco Filip; 7. Alexeenko Filip; 8. Ratușnai Mihail; 9. Grosu Vasile; 10. Pecinenco Nicolae; 11. Vasile Vladimir; 12. Jitaru Andrei; 13. Grecov Ștefan; 14. Gribici Vladimir; 15. Scherman Raia; 16. Povstanski Mihail; 17. Bucicov Valerian; 18. Pasiuc Eugen; 19. Nicolski Alexandru; 20. Cernov Vasile; 21. Lustman Adașa; 22. Goncearuc Petre; 23. Sevcenco Artimon; 24. Protopopov Mihail; 25. Sargo Nicolae; 26. Maximenco Feodor; 27. Mandel Alexandru; 28. Coșevoi Ion; 29. Gorenciuc Serghei; 30. Gherasimov Alexandru; 31. Gameraov Simion; 32. Dimitriev Eugen; 33. Pântea Nicolae; 34. Feltev Boris; 35. Dimitriev Alexandru; 36. Alexeev Iacob; 37. Rusnac Ion; 38. Aprilenco Samuil; 39. Petriuc Vasile; 40. Gavrilovici Mihail; 41. Munjiu Tamara; 42. Ion Leșanu; 43. Cojocaru Teodor; 44. Antoniu Dumitru; 45. Babenco Simion; 46. Valuchin Ion; 47. Maxim Ion; 48. Ciobanu Mihail; 49. Deligul Ion; 50. Anghelciuc Ion; 51. Calica Iacov; 52. Chirtoca Pavel; 53. Galag Vasile; 54. Lazăr Iacob; 55. Petriuc Mihail; 56. Roitman Iosif; 57. Rudenco Teodor; 58. Sârbu Maria; 59. Sikorski Gheorghe; 60. Seigher Simion; 61. Gaiskinski Elvira; 62. Farkadanski Iacob; 63. Babuci Pavel; 64. Petrover Iacob; 65. Chișinovskaia Roitman Liuba; 66. Scripnic Timofei; 67. Fairersein Ghisela; 68. Haber Ivaniev Ștrul; 69. Trofimovski Anatolie; 70. Rogojinski Alexandru; 71. Guțan Alexandru; 72. Cremer Leia; 73. Rabinovici Nesia; 74. Schwefel Leo-Aronovici; 75. Cehov Ion; 76. Uhnienko Vasile; 77. Milco Emilia; 78. Sevcenco Serghei; 79. Tudorache Elena. Referitor la unii dintre agenții sovietici menționați, cf. informații în lucrările prof. Lavinia Betea, precum și în *Dicționarul comunizanților* al prof. Corneliu Crăciun, p. 561-567 (*Spionii sovietici*), unde-i aflăm pe următorii: Simion Babenco, Pantelei Bodnarenko/Bondarenco (Gh. Pintilie, „Pantiușa”), Vanea Didenko (Ion Vidrașcu), Gavrilovici, Piotr Goncearuk (Petea Petrescu), Dumitru Necin (D. Mitea), Alexandru Nikolski (Boris Grünberg), Serghei Nikonov (Sergiu Nicolau), Mihai Postanski (Vasile posteucă), Mihail Ratușnai. Despre Teodor Rudenco, ambasador al României în Albania și China după 1948, apoi manifestările sale pro-sovietice (*ibidem*, p. 454-456).

¹⁵⁹ Arhivele Militare Române, fond 333 (Cabinetul Emil Bodnăraș), dosar 9, f. 141-142.

cotitură, în primul rând, în evoluția/involuția statului sovietic și a „democrațiilor populare” (inclusiv România), iar, nu mai puțin, pe plan general, în raporturile Est-Vest, în desfășurările „războiului rece”¹⁶⁰. Pentru țările Europei Est-Centrale, transferate, potrivit acordului I. V. Stalin – W. S. Churchill din octombrie 1944, în „sfera de interese” a U.R.S.S., deci în spatele „Cortinei de Fier” care delimita statele ocupate de Armata Roșie în 1944-1945 de Lumea Liberă, sfârșitul „țarului roșu” de la Kremlin a constituit cu prioritate un eveniment ce a avut un puternic impact¹⁶¹. Se încheia un prim deceniu de ocupație sovietică în țările satelite din Europa Est-Centrală¹⁶², iar „lagărul socialist” avea să înregistreze de-atunci ori în consecință mutații noi, surprinzătoare, de neconceput anterior, cum a fost, înainte de orice, abandonarea monolitismului stalinist, mai precis imitația întocmai a modelului moscovit¹⁶³. După 1947 – observa Victor Frunză – „partidul nu mai avea în fața sa nici o forță să i se împotrivescă deschis în transformarea țării indiferent în ce i se comanda din afară [de la Moscova]. El nu avea nici de obiectat, nici de cântit, ci doar de executat [...]. Tentativele de rusificare prezentau aversul turcificării României. Pe revers, se afla stalinizarea, adică restructurarea întregii vieți politice (parțial se înfăptuise), economice (în curs de realizare), de stat, după modelul creat de Stalin în U.R.S.S. [...]. Se copia tot ce se putea copia...”¹⁶⁴.

La Moscova, dispariția lui Stalin, după 30 de ani de dictatură personală absolută¹⁶⁵, a declanșat o acerbă competiție pentru succesiune. S-au confruntat, în etapa inițială, două tabere regroupând forțele reprezentând, pe de o parte, cadrele de partid, de guvern și ale armatei, în frunte cu N. S. Hrușciov și V. M. Molotov, iar, pe de altă parte, cadrele Ministerului de Interne și ale serviciilor secrete de informații politice și represiune (N.K.V.D., pe cale de reorganizare în K.G.B.), în frunte cu Lavrenti P. Beria¹⁶⁶. Pentru început, după cum este bine cunoscut, cei dintâi l-au eliminat din cursa pentru moștenirea lui Stalin pe

¹⁶⁰ Vezi Thomas Parrish, *Enciclopedia Războiului Rece*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, *passim*; Ronald E. Powaski, *The Cold War. The United States and the Soviet Union, 1917-1991*, New York – Oxford, Oxford University Press, 1998, p. 97 și urm.; Stanislas Jeannesson, *La Guerre Froide*, Paris, Editions Le Decouverte, 2002, p. 48.

¹⁶¹ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, p. 87.

¹⁶² Cf. T. V. Volokitina și colab., *Moskva i vostochnaia Evropa. Stanovleniie politiceskiiie rejimov sovetnskogo tipa, 1949-1953. Ocerki istorii*, Moskva, Posspep, 2002, *passim*.

¹⁶³ Victor Frunză, *Istoria comunismului în România*, ediția a III-a, București, EVF, 1999, p. 323 și urm.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 328, 335.

¹⁶⁵ Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Stalin cenzurat/ necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999.

¹⁶⁶ I. I. Muhin, *Ubiistvo Stalina i Beria*, Moskva, Forum, 2002; Alexei Toptîghin, *Neistvestnii Beria*, Sankt-Peterburg – Moskva, Neva-Olma Press, 2002.

atotputernicul și odiosul L. P. Beria, care a fost arestat la 26 iunie 1953, chiar în cursul unei reuniuni a Prezidiului C.C. al P.C.U.S. El avea să fie anchetat și judecat, condamnat la moarte și executat la 23 decembrie 1953¹⁶⁷. În continuare, N. S. Hrușciiov, câștigând controlul asupra P.C.U.S. după ce-a fost uns secretar general cu ajutorul tovarășilor de drum din ajun, s-a despărțit de aceștia, respectiv de G. M. Malenkov (1955) și V. M. Molotov (1957), ambii suspendați din toate funcțiile de partid sau de stat și, mai apoi, expulzați din partid.

În acest context, la 8-13 iulie 1953, deci aproximativ la două săptămâni după detronarea lui Beria, o delegație a P.M.R. s-a deplasat la Moscova. Chiar în ajunul sosirii, așadar la 7 iulie 1953, plenara C.C. al P.C.U.S. decisese excluderea din C.C. al P.C.U.S. și din partid a lui L. P. Beria, iar, la 17 iulie, același organism a decis radierea lui M. D. Baghirov din rândul candidaților pentru Prezidiul C.C. al P.C.U.S.¹⁶⁸. Abia la 3-7 septembrie 1953, o nouă plenară va proceda la alegerea lui N. S. Hrușciiov ca prim secretar al C.C. al P.C.U.S.¹⁶⁹.

Ce s-a petrecut însă la 8-13 iulie 1953?

În acele zile, o delegație română de partid și de stat, condusă de Gh. Gheorghiu-Dej, a întreprins o vizită „de lucru” în U.R.S.S., având două întreveneri – consemnate în stenograme întocmite de oaspeți (probabil și de gazde?!) – pe problemele interesând „stadiul construcției socialiste” în România, lipsurile constate și succesele obținute. Republicăm, în anexă, ambele stenograme, valorificate anterior de noi¹⁷⁰. După cum rezultă din documente au fost prezenți cu intervenții, din partea sovietică, G. M. Malenkov¹⁷¹, Nikita S. Hrușciiov¹⁷², A. I. Mikoian¹⁷³, M. G. Pervuhin¹⁷⁴ și A. I. Lavrentiev¹⁷⁵,

¹⁶⁷ Alexei Toptîghin, *op. cit.*, p. 284-293.

¹⁶⁸ Nikolai Zencovici, *Ențiklopediia biografii. Samiie zakrîtkie liudi*, Moskva, Olma-Press, 2002, p. 708.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, p. 598 și urm.; ulterior, documentul, pe care-l anexăm prezentului volum, a fost republicat adeseori (cf., de exemplu, Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu, eds., *Istoria comunismului din România. Documente. Perioada Gh. Gheorghiu-Dej, 1945-1965*, București, Editura Humanitas, 2009, p. 428 și urm.).

¹⁷¹ Gheorghi M. Malenkov (1901-1988), membru al Biroului Politic, apoi al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1946-1957), secretar al C.C. al P.C.U.S. (1952-1953), președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. (1953-1955), exclus din conducerea P.C.U.S. (1957) și, apoi, chiar din partid (1961) (Nikolai Zencovici, *op. cit.*, p. 329-335).

¹⁷² N. S. Hrușciiov (1894-1971), membru al Biroului Politic, apoi al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1939-1964), prim secretar al C.C. al P.C.U.S. (1953-1964) (Nikolai Zencovici, *op. cit.*, p. 609-618).

¹⁷³ Anastas I. Mikoian (1895-1978), membru al Biroului Politic, apoi al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1935-1966), ministru al Comerțului Exterior (1938-1953), vicepreședinte al Consiliului Comisarilor Poporului (1937-1946) și al Consiliului de Miniștri (1946-1953 și 1954-1955), ministru al Comerțului Interior și Exterior (1953),

exponenții „noului curs” al politicii sovietice, iar, de cealaltă parte, Gh. Gheorghiu-Dej, Miron Constantinescu, Alexandru Moghioroș și Stoica Chivu. Documentele examinate sunt de o valoare excepțională. În afară de faptul că surprind cu exactitate esența discuțiilor purtate la Kremlin în zilele de 8 și 13 iulie 1953, ele redau toată gravitatea problemelor abordate, dezvăluie fără reticență „judecata” severă, mai mult decât cea ... tovărășească, la care „noua echipă” de la Kremlin a supus unui veritabil tir „echipa” lui Gheorghiu-Dej. Parcurgând documentele, cititorul va observa că asaltul liderilor sovietici împotriva protejaților lor de la București a fost, cu sau fără motive întemeiate, de o duritatea neobișnuită chiar și în comparație cu epoca lui Stalin! Ofensiva a culminat, desigur, cu descoperirea unor aspecte negative în practica politică a Bucureștilor. Fără îndoială, numai într-un atare context a fost posibilă declarația răspicată a lui V. M. Molotov în sensul că: *„Voi vă simțiți siguri sub aripa Uniunii Sovietice. Fără sprijinul nostru nu v-ați menține [la putere] nici două săptămâni* (subl. ns.)...”¹⁷⁶ Era, cu siguranță, mult prea mult! Hitler însuși nu cutezase așa-ceva, dar între 1940 și 1944 România nu s-a „bucurat” nici un moment de statutul de țară ocupată, ceea ce s-a petrecut însă exact din momentul „eliberării” ei de către U.R.S.S. începând cu 23 august 1944! Iar declarația lui Molotov confirma menținerea aceluși statut și după zece ani, deși, prevăzător, liderul sovietic și-a îndulcit tonul, pretinzând în continuare că *„noi facem o critică tovărășească, dar în caz de război vom fi criticați cu armele”*¹⁷⁷. Era, evident, un nou abuz, astfel că oaspeții comuniști de la București au trebuit să se încline, mai ales că liderii sovietici au avansat și alte pretenții ultimative – oprirea lucrărilor la Canalul Dunărea – Marea Neagră, situația agriculturii, proiectul Canalului București – Dunăre (o „adevărată fantezie”, după Hrușciiov)¹⁷⁸ și alte „măsurî aventuroase” (menționate de Malenkov)¹⁷⁹. În consecință, delegația comuniștilor bucureșteni a primit „recomandarea” Kremlinului de-a prezenta în trei zile un material cuprinzând „propuneri preliminare în legătură cu îndreptarea greșelilor în politica economică”, pentru a fi examinat și adoptat în colectiv¹⁸⁰. Ceea ce s-a realizat în cursul „ședinței

președinte al Sovietului Suprem al U.R.S.S. (1964-1965) (Nikolai Zencovici, *op. cit.*, p. 368-375).

¹⁷⁴ M. G. Pervuhin (1904-1978), membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1952-1957), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1950-1953), ministrul al Industriei Electrice (1953), din nou vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1953-1955) (Nikolai Zencovici, *op. cit.*, p. 417-419).

¹⁷⁵ Diplomat de carieră, în acel moment – ambasadorul U.R.S.S. la București.

¹⁷⁶ Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, p. 599.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 600.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 601.

comune” din 13 iulie 1953¹⁸¹, context în care liderii de la București au primit indicații atât în domeniul economic, dar au trebuit să raporteze și despre situația unor „cazuri” politice interne – Lucrețiu Pătrășcanu sau Ana Pauker¹⁸². Faptele survenite au atestat, o dată în plus, dacă mai era nevoie (?), **caracterul absolut al dominației sovietice** asupra „țărilor frățești”, în cazul în speță – România, „fratele mai mic” al Kremlinului aflat în „dezgheț” după moartea lui I. V. Stalin. În ce privește măsurile dictate la Moscova, liderii de la București aveau să facă cunoscut imediat că acceptaseră să se supună, punând în practică „recomandările” dictate. Astfel, doar reveniți la București și echipa lui Gheorghiu-Dej a redactat o Hotărâre a Consiliului de Miniștri privind constituirea unei Comisii guvernamentale pentru studierea problemei opririi lucrărilor Canalului Dunărea – Marea Neagră, care s-a întrunit pentru început la 18-19 iulie 1953, când s-au stabilit măsurile concrete. Mai apoi, la 2 septembrie 1953, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a examinat¹⁸³ măsurile drastice în privința combaterii activității „agenturilor imperialiste” în România, context în care s-a dezbătut și stadiul procesului bandei Pătrășcanu. În funcție de problema dezbătută, în Biroul Politic a avut loc „schimb de opinii” extrem de semnificativ, așa după cum cităm din stenograma reuniunii din aceeași zi:

„Tov. Miron Constantinescu: [...] În al doilea rând, avem aproape terminată ancheta în legătură cu banda de dușmani Pătrășcanu. Materialul este extrem de bogat, organele de anchetă au reușit să stabilească aproape complet activitatea criminală a celor implicați. Este vorba de o acțiune nu numai de spionaj, diversiune, ci este vorba de o bandă organizată cu ramificații în străinătate, în slujba străinătății, care avea ca scop lovitura de stat, acte de asasinat și lucruri din acestea, deci răsturnarea prin violență și cu ajutorul străinătății a regimului popular stabilit în țara noastră. Pătrășcanu recunoaște parțial, că s-a întâlnit cu diverși reprezentanți ai spionajului american și englez, că a avut întâlniri secrete cu anumiți complici, dar că toate acestea reprezintă lucruri de natură de a se informa, de a se documenta, legături întâmplătoare, oficiale, în dosul cărora se ascunde că ar fi primit dispoziții de încolo și înapoi, și are atitudinea unui dușman, unui mare bandit, unui vechi contrarevoluționar înrăit și nu recunoaște că a făcut spionaj. Are o atitudine obraznică. La confruntări, care au avut loc, care au conturat și au dat greutate materialului, el a avut o comportare obraznică. Nevasta, ibovnica, Tătărescu, toți bandiții cu care a fost legat, recunosc întâlnirile, ședințele secrete, problemele care au fost discutate; au fost restabilite documente, tot. Stârcea

¹⁸¹ Ibidem, p. 601-604.

¹⁸² Ibidem, p. 604.

¹⁸³ Dar nu înainte ca, la 25 august 1953, Gheorghiu-Dej să fi relatat personal sovieticilor, în speță lui L. G. Melnikov, unele informații și considerații privind pregătirea „procesului” Pătrășcanu (G. L. Murașko, ed., *Vostočnaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov, 1944-1953 gg*, II, 1949-1953 gg, Moskva – Novosibirsk, Sibirskii hronograf, 1998, p. 951-954).

recunoaște. A fost pus față în față cu ei, iar Pătrășcanu tuturor le spune că mint. El spune că adevărat este numai ceea ce spune el, că n-are ce să spună „acestei anchete” și spune „veți cunoaște punctul meu de vedere la proces”. El se pregătește pentru proces. Nu putem să stăm cu mâinile în sân până la calendele grecești, cu această bandă din cauză că Pătrășcanu are această atitudine. Tovarășii de la Interne propun ca să aibă loc o convorbire între Drăghici și unul din membrii Biroului Politic, în legătură cu unele lucruri. Propun pe tov. C. Pârvulescu. Să încerce a-l determina să recunoască. Sigur trebuie întocmit un plan, întrebări, pentru a preciza mai bine lucrurile. Să mai facem o încercare. Eventual să fie doi tovarăși cu Drăghici.

Tov. Petre Borilă: Ajunge Drăghici și Pârvulescu. Acolo mai au ei și alți tovi. Nu e bine să fie și alții.

Tov. Gheorghiu-Dej¹⁸⁴: Nu e bine, că el o să latre la proces. Lucrările vor fi gata spre sfârșitul lunii septembrie. Pentru acest proces va trebui pe linie de partid – tov. Chișinevski, tov. Borilă, cu încă câțiva tovarăși care cunosc bine – să dați o mână de ajutor, în special pentru partea politică.

Tov. M. Constantinescu: Nu va fi un proces ușor.

Tov. Gheorghiu-Dej: Trebuie să știm încotro ne îndreptăm vârful. Să fie o lovitură de grație dată încercărilor imperialiștilor de a restabili vechea orânduire prin asemenea mijloace, să le arătăm că n-a fost troc aici, să demascăm cercurile burgheze din străinătate și activitatea acestora în continuare împotriva țării noastre, politica imperialiștilor americani îndeosebi și să ridicăm vigilența poporului, a partidului, a clasei muncitoare. Aceasta o să întărească încrederea oamenilor în regim, în forța regimului. Are o importanță mare acest proces.

Deci suntem de acord (Da)”.

¹⁸⁴ În ceea ce-l privește pe Dej, acesta – după cum s-a observat – trebuia să rămână „consecvent” declarației sale cuprinse în Raportul susținut la Consfătuirea Biroului Informativ al partidelor comuniste și muncitorești (București, noiembrie 1949) în sensul că: „Faptele date la iveală în procesul de la Budapesta, în R. P. Bulgară, în R. P. Română și în celelalte țări de democrație populară au dovedit pe deplin că Tito, ... Pătrășcanu și cei care împărtășesc ideile lor sunt agenți ai serviciilor secrete de spionaj imperialiste anglo-americe. Acești spioni și trădători odioși au ajutat încă în cursul celui de-al doilea război mondial pe imperiliștii anglo-americani să pregătească puncte de sprijin pentru realizarea planului de dominație mondială. Această bandă de spioni și trădători a fost introdusă ca un cal troian în rândurile partidelor comuniste și muncitorești. Executând ordinele stăpânilor lor, ei urmăreau țelul criminal de a pune mâna pe conducerea Partidului și pe puterea de stat în țările în care clasa muncitoare a venit la putere, de a înăbuși mișcarea revoluționară și de a asigura restaurarea dominației burgheziei” (Stelian Neagoe, *Decimarea elitei politice, 1944-1964: Un baron și un general în pușcăriile comuniste*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2009, p. 205).

Concluzia nu poate fi decât una singură: atunci, în septembrie 1953, s-a stabilit soarta „grupului Pătrășcanu” pentru „procesul” ce avea să se desfășoare în aprilie 1954, urmată de execuția liderului comunist și a lui Remus Koffler¹⁸⁵.

Propun să revenim la întrevederile de la Kremlin din 8 și 13 iulie 1953. O facem pentru a sugera cititorului o analiză comparativă între conținutul și tonul dezbaterilor angajate de liderii comuniști de la București și Moscova în două rânduri, la 8-13 iulie 1953 și la 2-3 aprilie 1946, ambele consemnate în stenograme valorificate de istorici¹⁸⁶. Deosebirile între cele documente sunt fundamentale, mai ales dacă avem în vedere că, pe când în aprilie 1946, Stalin a fost prezent și a condus discuțiile, ceea ce, evident, nu s-a mai întâmplat în iulie 1953, în situația în care „Țarul roșu” al Kremlinului dispăruse de pe scena istoriei. Condițiile erau așadar total schimbate, la fel și problemele abordate, lucru absolut normal dacă avem în vedere distanța în timp, dar ceea ce, în acest loc, prezintă interes pornește de la faptul că, în 1946, în **prezența lui Stalin**, primire rezervată la Kremlin liderilor comuniști români și tonul dezbaterilor au fost total diferite. Confruntarea celor două stenograme atestă cât de acolo că, în vreme ce în 1953, Dej și colaboratorii au fost chemați **la judecată**, în 1946 aceiași au avut în fața lui Stalin **o misiune informală**, tema de bază în atenție fiind desfășurarea comunizării României, oaspeții răspunzând precis și laconic chestionarului formulat de atotputernicul lider al U.R.S.S.

Pe de altă parte, nu putem ignora că, în atâtea alte ocazii, Gheorghiu-Dej și colaboratorii săi au avut parte de un tratament brutal la Kremlin, în primul rând din partea lui Stalin și a ciracilor săi. Nu este cazul să intrăm în detalii, dar ulterior, mai ales după moartea lui Stalin, Dej a relatat adeseori despre „primiri” rezervate de către „tovarășii de drum” din capitala U.R.S.S. A făcut-o, de pildă, în ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 26 noiembrie 1961, când s-a referit una din întrevederile cu Stalin din februarie 1947 pe probleme divergențelor cu Ana Pauker și Vasile Luca. Mai mult decât atât însă în audiența acordată în noaptea de 25-26 iunie 1960 ambasadorului Chinei la București, Peng Zhen, Dej a insistat asupra brutalităților obișnuite practicate de Molotov și Kaganovici, inclusiv de Stalin, care, într-un rând, a ridicat pumnul, imputându-i liderului român cu vehemență: **„Nu am încredere în tine”**¹⁸⁷. Deși anterior, mai precis la 16 iulie 1949, fiind primit la cerere de către ambasadorul sovietic la București, S. I. Kavtdaradze, pentru a-i relata impresiile privind recenta lui

¹⁸⁵ *Ibidem, passim*; Corneliu Crăciun, *Dicționarul comunizaților*, p. 287-291, 405.

¹⁸⁶ Pentru stenograma din **2-3 aprilie 1946** vezi textul în anexa lucrării noastre, apelând în acest scop la volumul deja menționat – Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu, eds., *Istoria comunismului din România. Documente*, p. 47-59.

¹⁸⁷ Apud Romulus Ioan Budura, ed., *Politica de independență a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975. Documente*, București, 2008, p. 11.

vizită la Kremlin, Gh. Gheorghiu-Dej a declarat¹⁸⁸ că la Moscova „primirea și atenția” lui Stalin fuseseră la înălțime, „**depășind toate așteptările mele**”!

Problemele perioadei de după 1944-1945, care a coincis cu izbucnirea Războiului Rece, în care spionajului i-a revenit un rol esențial¹⁸⁹, le-am tratat în diverse studii anterioare¹⁹⁰. De asemenea, un volum special, intitulat *Românii în arhivele Americii*, I, *Comunismul trece Nistrul (1944-1947)*¹⁹¹, a reunit 45 documente depistate de noi în bibliotecile și arhivele din S.U.A. și în care predominantă este tocmai tema aflată în studiu, mai precis conexiunea informațiilor cu diplomația în cursul procesului de comunizare forțată a României. Sursele valorificate au dovedit convingător că Washingtonul **a fost la curent**, grație canalelor oficiale și rețelelor de informații, cu faptele intervenite și persoanele implicate la București ori la Moscova, decelând la timp și corespunzător semnificația derulărilor istorice. Că reacția S.U.A. nu s-a concretizat mulțumitor, asta este altceva! Dar, nu au fost ignorate, în context, evoluțiile politice legate de guvernarea N. Rădescu¹⁹², declinul influenței anglo-americane în sud-estul Europei în 1944-1946¹⁹³ ori *sinteza* România 1946-1947¹⁹⁴. Unele informații proveneau de la binevoitori¹⁹⁵, însă de regulă de la reprezentanții oficiali la București, în speță ministrul Burton Y. Berry¹⁹⁶ și generalul C. V. R. Schuyler, șeful Misiunii Militare americane și reprezentantul Washingtonului în Comisia Aliată (Sovietică) de Control pentru Armistițiul

¹⁸⁸ G. P. Murașko, coordonator, *Vostočnaia Evropa v dokumentah rossiiskih Arhivov, 1944-1953 gg.*, II, 1948-1953 gg., Moskva – Novosibirsk, Sibirskii Hronograf, 1998, p. 186-187.

¹⁸⁹ Cf. Genovefa Etienne, Claude Moniquet, *Histoire de l'espionnage mondial*, tome 2, *De la guerre froide à la guerre antiterroriste*, Paris, Editions du Felin, 2001.

¹⁹⁰ Vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I-II, edițiile citate; idem, *România și războiul mondial din 1939-1945*, ediția citată; idem, *Războiul marilor spioni*, I-II, Iași, 1985-1990 (unde episoadele reale au fost bazate pe bogate surse de arhivă, în majoritate inedite).

¹⁹¹ Ediția citată (Iași, Editura Moldova, 1992, XVIII – 182 p.); ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

¹⁹² Vezi Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane. 1940-1990*, p. 45-47; Raportul faimosului organism de spionaj total OSS, omologul NKVD-ului sau *Intelligence Service*-ului, din 1 iunie 1945 (Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Americii*, I, p. 43-50).

¹⁹³ *Ibidem*, p. 84-88.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 101-108.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 58-63.

¹⁹⁶ *Ibidem*, *passim*. Vezi și *Jurnalul oficialului american la București (1944-1947)*.

României¹⁹⁷. Materiale deosebit de interesante au afluat în direcția Washingtonului prin eforturile și bunăvoința ilustrațiilor componenți ai exilului anticomunist românesc din acel timp (N. Rădescu, Grigore Gafencu, Al. Cretzianu, C. Vișoianu, N. Petrescu-Comnen, Brutus Coste, D. G. Popescu ș.a.)¹⁹⁸. Dintre documentele strănii (în prezent) dar foarte importante pe atunci, rețin cifra utilizat în corespondența liderilor emigrației române în 1945-1947¹⁹⁹, interesante și specifice fiind numele-codificate atribuite personajelor importante ale timpului, după cum:

- I. V. Stalin – **Mișu**;
- V. M. Molotov – **Gaby**;
- A. I. Vișinski – **Bubi**;
- Harry Truman – **Lazăr**;
- Charles de Gaulle – **Dadu**;
- W. S. Churchill – **Robert**;
- Regele Mihai I – **Radu**;
- Dr. P. Groza – **Bran**;
- Gh. Tătărescu – **Stan**;
- Gh. Gheorghiu-Dej – **David**;
- Ana Pauker – **Lenutza**;
- Lucrețiu Pătrășcanu – **Iancu**;
- Iuliu Maniu – **Sandu**;
- Constantin (Dinu) I. C. Brătianu – **Ilie**;
- C. Titel Petrescu – **Nae**.

Ținând seama de observația remarcabilă a lui Tudor Vianu în sensul că mărturiile străinilor despre noi au valoarea probelor aparținând *posterității contemporane*, am considerat absolut necesar ca, în încheierea acestui capitol, să încredințez tiparului două documente fundamentale, unul american și altul britanic, ambele datând, întâmplător ori nu, din același an – 1947. Astfel, în Anexa I, valorificăm, parțial, informațiile desprinse din *Who's Who*-ul întocmit la 15 februarie 1947 de Divizia de Informații Biografice (Serviciul de Informații) al Departamentului de Stat din Washington, DC²⁰⁰. Atunci au fost repertoriați toți cei 18 miniștri titulari ai Cabinetului Dr. Petru Groza, format la 29 noiembrie 1946, în urma alegerilor fraudate din zilele precedente (Dr. **Petre Groza, Gh. Tătărescu, Teohari Georgescu, Gh. Gheorghiu-Dej, Mihai Lascăr, Lucrețiu Pătrășcanu, Lothar Rădăceau, Tudor Ionescu, Ștefan Voitec, Alexandru Alexandrini, Nicolae Profiri, Gheorghe Vântu, Ion Pas,**

¹⁹⁷ Gh. Buzatu, *op. cit.*, I, *passim*. Vezi și *Jurnalul* generalului american (1945-1946).

¹⁹⁸ *Ibidem*, *passim*.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 50-55.

²⁰⁰ USA, NAW, Record Group 43, Box No. 125. Relativ la politica S.U.A. în România, vezi lucrările menționate datorate lui Paul D. Quinlan, Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney.

Traian Săvulescu, Octav Livezeanu, Florica Bagdasar, Romulus Zăroni și Radu Roșculeț), dintre care am selectat, din motive bănuite, biografiile dr. **Petru Groza, Gh. Tătărescu și Gh. Gheorghiu-Dej**.

Nu am considerat, în acest caz, după cum nici în acela al documentului inclus în Anexa II, care se publică integral, că s-ar impune traducerea probelor prezentate, în primul rând pentru că, originalele fiind redactate în limba engleză, faptul este de la sine în măsură să le asigure o mai largă accesibilitate.

Anexa II cuprinde tot un *Who's Who* al personalităților din România anului 1947, care este însă incomparabil mai vast (117 *leading personalities*) și mai temeinic, mai profund, vocile reprezentând în unele cazuri bănuite ori așteptate, veritabile micro-monografii biografice (**Constantin Argetoianu, Max Auschnit, Emil Bodnăraș, Gh. Brătianu, Gh. Gheorghiu-Dej, P. Groza, Nicolae Malaxa, îndeosebi Iuliu Maniu și Regele Mihai I, Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker, C. Titel Petrescu, Constantin Sănătescu, Gh. Tătărescu, C. Vasiliu-Rășcanu și Constantin Vișoianu**). Documentul l-am depistat în decembrie 1994 în arhivele diplomatice britanice²⁰¹, unde n-am reușit, tot atunci, să investighez, de exemplu, și *Who's Who*-ul pe anul precedent. Ulterior, am valorificat acest document complet și relevant²⁰², în mai multe rânduri, fie în engleză, fie în traducere. Documentul respectiv, intrând în categoria actelor confidențiale, a fost expediat prin curier de Legația Marii Britanii din București, cu no. 262, la 3 noiembrie 1947, fiind recepționat de A. Bevin, liderul *Foreign Office*-ului, la 11 noiembrie 1947. Semnatarul notei ce însoțea *Who's Who*-ul era însuși ministrul de atunci al Angliei la București, **Adrian Holman**, diplomat de carieră. Născut în 1895, el mai îndeplinise misiuni oficiale la Bruxelles, Roma, Paris și Teheran, fiind trimis, la 17 martie 1946, la București, ca reprezentant al Londrei, iar cu începere de la 17 septembrie 1946 ca ministru extraordinar și plenipotențiar. Avea să rămână la post până la 17 februarie 1949, când a fost înlocuit cu Sir Walter St. C. H. Roberts²⁰³.

După cum cunoaștem, a fost și a rămas în atenția oricărui serviciu diplomatic, acreditat undeva, obiectivul de-a întocmi *Who's Who*-uri curente, cel mai adesea anuale, acoperind țara/capitala pe lângă care reprezintă interesele vreunei puteri. Este ideal dacă asemenea materiale, confruntate cu datele reale și coroborate cu restul surselor, se dovedesc finalmente și bine informate, exacte, pătrunzătoare și inspirate. Ceea ce este, cu excepțiile care au fost relevate, și

²⁰¹ PRO, FO – 371/67272 B.

²⁰² Vezi Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 340-439; idem, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 493-590; *ibidem*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010. idem, *Execuția Mareșalului Ion Antonescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 191-286.

²⁰³ Cf. *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book. 1948*, vol. 121, London, p. 84; *The Foreign Office List... 1951*, vol. 124, London, p. 546.

cazul *Who's Who*-ului britanic anexat din noiembrie 1947, o probă indiscutabilă de profesionalism și, nu mai puțin, în prezent un izvor istoric de prima mână. Cititorul este însă cel dintâi chemat să se pronunțe.

În context, se impune să relevă că, după 1992, o dată cu deschiderea arhivelor foste sovietice, s-a intensificat activitatea specialiștilor ruși și străini de valorificare a documentelor acoperind, din istoria U.R.S.S. (1917-1991), cele mai diverse domenii politico-ideologic, diplomatic, militar, cultural, biserică, informații, gulag etc. Fără îndoială, exemplul unor ediții sunt edificatoare în această privință²⁰⁴. Pentru tema aflată în atenția noastră însă se dovedește de cel mai mare interes și folos colecția de documente, deja menționată, apărută prin grija unei echipe de cercetători ruși coordonați de o specialistă binecunoscută – G. P. Muraško²⁰⁵. Din cele aproximativ 700 de documente inedite selectate în cele două volume (circa 1 700 pagini tipărite), cel puțin 150 privesc direct România și personalitățile de la București, mai precis: Lucrețiu Pătrășcanu și Gh. Tătărescu, regele Mihai și Iuliu Maniu, Gh. Gheorghiu-Dej (cele mai numeroase mențiuni), Emil Bodnăraș, Ana Pauker, I. Chișinevski, Teohari Georgescu, Ana Toma, dr. P. Groza, Vasile Luca, Leonte Răutu, Al. Moghioroș, precum și problemele în conexiune – Armistițiul din 1944 și aplicarea lui, datoriile de război ale României, întrevederile și corespondența liderilor comuniști români cu I. V. Stalin, V. M. Molotov și A. I. Vișinski, execuția Mareșalului Ion Antonescu, „cazul” Lucrețiu Pătrășcanu, activitatea „Opoziției” (Iuliu Maniu – Dinu Brătianu), eliminarea „grupului deviaționist” Vasile Luca – Ana Pauker – Teohari Georgescu etc. Nefiind cazul să intrăm în detalii, vom preciza că avem în seamă, totuși, unele dintre cele mai semnificative și pline de consecințe fapte consemnate în documentele examinate, așa precum: întrevederea A. I. Vișinski – Gh. Gheorghiu-Dej de la Sofia din 9 ianuarie 1946²⁰⁶; convorbirile lui Gh. Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu cu V. M.

²⁰⁴ Vezi G. Adibekov și colaboratori, eds., *Politbiuro ŢK/RKP (b) – VKP (b) i Evropa: Reșeniia „Osoboi papki” 1923-1939*, Moskva, Rosspen, 2001; O. N. Kenn, A. I. Rupasov, eds., *Politbiuro ŢK/VKP (b) i otnoșeniia SSSR s zapadnami sosiednimi gosudarstvenam (Koneț 1920 – 1930-h gody)*, I, 1928-1934. *Problemy. Dokumenty. Opyt kommentarii*, Moskva, Evropeiskii Dom, 2000; Valerio Riva, Francesco Bugazzi, eds., *Oro da mosca. I finanziamenti sovietici al PCI dala Rivoluzione d'ottobre al crollo dell'U.R.S.S. Con 240 documenti inediti degli archivi sovietici*, Milano, Oscar Mondadori, 2002; O. A. Reshevsky, *Stalin i Churchill. Vstrechi. Bededy. Diskussi. Dokumenty i komentarii, 1941-1945*, Moskva, Nauka, 2004.

²⁰⁵ Rossiiskaia Akademiia Nauk, Institut slavjanovedeniia i balkanistiki, Rossiiskii Ţentr po neveișei istorii, Gosudarstvnyi Arhiv Rossiiskoi Federatii, *Vostočnoiaia Evropa v dokumentah rossiskih arhivov, 1944-1953 gg*, I, 1944-1948 gg; II, 1949-1953 gg, Moskva – Novosibirsk, Sibirskii Hronograf, 1997-1998.

²⁰⁶ *Ibidem*, I, p. 363-368.

Molotov și G. M. Malenkov la Kremlin, în 2 aprilie 1946, concentrate pe tema viitoarelor alegeri parlamentare din România, ca „prolog” al întâlnirii celor patru cu I. V. Stalin, din 2-3 aprilie 1946²⁰⁷; întrevederile lui Gh. Gheorghiu-Dej și Ana Pauker cu I. V. Stalin, V. M. Molotov și colaboratorii la Kremlin din 2 februarie²⁰⁸ și 10 februarie 1947²⁰⁹; Gh. Gheorghiu-Dej relatează lui Ivan Z. Susaikov situația la nivelul conducerii P.C.R. (10 iunie 1947)²¹⁰, un aspect surprins și în Raportul menționat deja al lui V. I. Lesakov adresat la 26 august 1947 lui L. S. Baranov²¹¹; declarațiile făcute la 29 ianuarie 1948 ambasadorului sovietic la București, S. I. Kavtaradze, de către Lucrețiu Pătrășcanu, cu puțin înainte de izolarea sa²¹²; întrevederea din 2 februarie 1948 a dr. P. Groza și Anei Pauker cu V. M. Molotov la Moscova în deschiderea negocierilor de la Moscova (2 februarie 1948) pentru parafarea Tratatului sovieto-român de ajutor reciproc din 4 februarie 1948²¹³, convocarea neașteptată a delegației române la Kremlin fiind considerată – în viziunea premierului român – „o surpriză, dar prietenoasă”²¹⁴; la 19-20 aprilie 1949, Gh. Gheorghiu-Dej și Ana Pauker l-au informat, separat, pe ambasadorul Kavtaradze atât despre semnificația și urmările modificării structurii guvernului de la București, cât și despre raporturile între membrii cabinetului²¹⁵, în condițiile în care existau temeri serioase că Vasile Luca ar tinde la conducerea P.C.R., iar, după știrile ambasadorului, popularitatea și autoritatea lui Dej se consolidaseră „colosal”, ceea ce Pauker n-a respins²¹⁶, admitând, dimpotrivă, că în noua formulă a guvernului se asiguraseră „posibilități depline” pentru desfășurarea unei munci mai active²¹⁷; la un moment dat, în 22 martie 1951, I. Chișinevski i-a informat pe sovietici despre ultima sesiune științifică a Academiei României, făgăduind celor de la Ambasada sovietică din București prezentarea ... rapoartelor susținute²¹⁸; ulterior, același personaj sinistru a transmis Kremlinului

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 399-402. Minuta întrevederilor din 2-3 aprilie 1946, în varianta românească, se publică separat în acest volum al *Europei în balanța forțelor* (vezi *infra*).

²⁰⁸ *Ibidem*, I, p. 564-568.

²⁰⁹ *Ibidem*, p. 579-583.

²¹⁰ *Ibidem*, p. 636-641.

²¹¹ *Ibidem*, p. 697-701.

²¹² *Ibidem*, p. 746-751. Ulterior, la 20 februarie 1948, a fost rândul lui I. Chișinevski să-l informeze pe Kavtaradze despre evoluția „cazului” (*ibidem*, p. 764-767).

²¹³ *Ibidem*, p. 751-764.

²¹⁴ *Ibidem*, p. 752.

²¹⁵ *Ibidem*, II, p. 78-83.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 82.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 83.

²¹⁸ *Ibidem*, p. 496-497.

considerații despre lichidarea „grupului” Luca – Pauker – Georgescu²¹⁹, o problemă aflată, din start, pe agenda Ambasadei U.R.S.S. la București²²⁰.

Moscova, 4 februarie 1948: Semnarea Tratatului de prietenie româno-sovietic (I. V. Stalin, dr. P. Groza, V. M. Molotov, Gh. Gheorghiu-Dej și Ana Pauker)

Nu mai puțin, în anii 1951-1953 Gh. Gheorghiu-Dej, Al. Moghioroș și Leonte Răutu au ținut la curent Kremlinul în ceea ce privește adoptarea noii Constituții a RPR²²¹, lucrările Canalului Dunăre – Marea Neagră²²², activitatea parlamentară și pregătirea Armatei Române²²³, acțiunile „grupului Pauker”²²⁴ sau pregătirea „procesului” lui Lucrețiu Pătrășcanu²²⁵. Această din urmă problemă a fost abordată de Dej, în prezența lui Chișinevski, în convorbirea cu diplomatul sovietic L. G. Melnikov, primit la cerere, liderul P.C.R.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 785-787, 834-835. Știrile primite de V. G. Grigorian, președintele Comisiei C.C. al P.C.U.S. pentru relațiile cu partidele străine, au fost comunicate la 24 noiembrie 1952 personal lui I. V. Stalin (*ibidem*, p. 834-835).

²²⁰ *Ibidem*, p. 744-748.

²²¹ *Ibidem*, doc. nr. 208. În atare condiții, lui I. V. Stalin îi parvenise și proiectul Constituției (*ibidem*, p. 769-771).

²²² *Ibidem*, doc. nr. 222.

²²³ *Ibidem*, doc. nr. 306.

²²⁴ *Ibidem*, doc. nr. 313.

²²⁵ *Ibidem*, doc. nr. 337.

reconfirmând-și opinia ce urmărea s-o acrediteze în sensul că Lucrețiu Pătrășcanu²²⁶ se dovedise ... „spion american”, care-și crease un „centru” în vederea „pregătirii unei răsturnări contrarevoluționare în țară”²²⁷. Totodată, Dej a recunoscut că Biroul Politic al P.C.R. nu avea un punct de vedere hotărât despre judecarea lui Pătrășcanu, dar că va urma „un proces deschis”, pe larg reflectat de presă²²⁸.

În acest fel, suntem în măsură a conchide, în temeiul unor probe provenind din cea mai autorizată sursă (sovietică), că între 1944 și 1953 Kremlinul a fost excelent și prompt informat în privința desfășurărilor marcante ori ne semnificative din România, controlându-i brutal destinul, în virtutea „dreptului” asumat cu de la sine voință, recunoscut de toți partenerii din Vest, de Putere ocupantă. În ce privește selecția momentului cel mai relevant al epocii, reflectat într-un document „de vârf”, vom stărui asupra aceluia care ne oferă pur și simplu „cheia” pentru judecarea faptelor survenite în România, aflată sub pumnul de fier al lui Stalin. Este vorba, în mod precis, de stenograma întrevederii lui Gh. Gheorghiu-Dej și a Anei Pauker cu I. V. Stalin la 2 februarie 1947, la Kremlin. Încă din startul discuțiilor, Stalin s-a adresat direct lui Dej, chestionându-l precis dacă „ar exista divergențe în Biroul Politic al P.C.R. și, dacă sunt, în ce ar consta ele și care-s cauzele lor”²²⁹. Și, față de răspunsul evaziv al lui Dej²³⁰, Stalin a procedat fără ezitare, dialogul continuând în acești termeni:

„Tovarășul Stalin îl întreabă pe Dej dacă în P.C.R. alte divergențe se manifestă ori dacă ele corespund zvonurilor, care au ajuns până la el, cum că în P.C.R. ar fi asemenea opinii, potrivit cărora ar fi de dorit ca în Partid să fie numai români, cu alte cuvinte, la modul concret vorbind, ca Ana Pauker și Luca, care nu-s români după naționalitate, să nu poată ocupa posturi de conducere. Tovarășul Stalin subliniază că, în acest caz, Partidul, dintr-unul social, de clasă, ar deveni un partid de rasă. Dacă Partidul și-ar păstra caracterul social, de clasă, atunci el se va dezvolta și crește, iar, dacă el ar căpăta un caracter de rasă, atunci desigur ar muri.

Dej răspunde că asemenea curente nu există, că au fost, cu adevărat, diverse manifestări în acest spirit (Vidan – Cluj), dar că așa ceva nu-i specific Partidului.

²²⁶ De reținut că, încă la 2 februarie 1947, primit la Kremlin de către Stalin, Dej, în prezența Anei Pauker, i-a consolidat liderului de la Kremlin convingerea că faimosul discurs de la Cluj al lui Pătrășcanu (1945) dovedise un „spirit româno-naționalist” (*ibidem*, I, p. 564-565).

²²⁷ *Ibidem*, II, p. 952.

²²⁸ *Ibidem*, p. 953.

²²⁹ *Ibidem*, I, p. 564.

²³⁰ Desprindem din stenograma în discuție: „Dej răspunde că, la propriu vorbind, divergențe serioase între conducătorii comuniști [de la București] nu există, dar a fost o întâmplare cu Pătrășcanu ...”, (*ibidem*, p. 564-565).

Tovarășul Stalin spune că, dacă așa stau lucrurile, atunci e bine ...”²³¹

Totuși, după cum este bine stabilit, în privința asigurărilor date de Dej lui Stalin, în nici un fel contrazise pe moment de Ana Pauker, „Țarul Roșu” le-a acceptat, tot ce-i posibil, de formă, cu toate că în fond știa altceva și gândea altcum ... Nu intrăm în amănunte pentru a stabili de ce a procedat în consecință. Mai ales că, ulterior, Stalin însuși chiar a preferat ca, în unele țării ocupate de U.R.S.S., inclusiv România, să aibă de-a face cu partide comuniste ... rasiste!

Ceea ce, trebuie numai decît să recunoaștem, că a avut drept consecință fundamentală faptul că sistemul comunist instalat de Kremlin și menținut în țările Europei Est-Centrale a funcționat ca atare²³². Altfel ... Dar, în istorie, este prea bine cunoscut, specialiștii nu fac vorbire cu sau despre **dacă** ...

²³¹ *Ibidem*, p. 565.

²³² Despre unele aspecte ale epocii 1944-1953, cf. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori – Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 49-92.

DIN VREMURILE LUI DEJ, PĂTRĂȘCANU, LUCA, PAUKER ȘI GROZA

Contribuțiile științifice, documentele și mărturiile contemporanilor, valorificate intens în ultimul timp¹, s-au dovedit decisive pentru elucidarea aspectelor numeroase și clar-obscură până acum ale cazului Lucrețiu Pătrășcanu. Sub acest raport, cu totul recent, aparițiile însemnărilor postume purtând semnătura lui Petre Pandrea (vezi, îndeosebi, *Memoriile mandarinului valah*, 2000; *Reeducarea de la Aiud. Jurnal penitenciar: 1961-1964*, 2000; *Garda de Fier. Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare*, 2001) ori ale lucrărilor de strictă specialitate (vezi Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu – Moartea unui lider comunist. Studiu de caz*, 2001 și Stelian Neagoe, *Petre Pandrea în pușcăriile comuniste*, 2001) se dovedesc de o însemnatate remarcabilă. În viziunea lui Petre Pandrea, cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu, acesta, în postura-i de comunist intelectual și naționalist, nu putea să nu cadă victimă, în cursul comunizării României, răzbunării sanguinarilor din P.C.R. – Vasile Luca, Ana Pauker, Emil Bodnăraș ș.a. De altfel, pretinde același, la un moment dat i-a atras atenția cumnatului său că își pregătea „singur soarta lui Troțki. El mi-a răspuns: <eu Troțki? eu sunt pe linia Partidului>; i-am spus din nou că va fi Troțki și mai rău, va fi un Troțkilică minor, el mi-a răspuns că nu îi este teamă nici de Ana [Pauker] și nici de [Vasile] Luca, fiindcă el are prieteni puternici la Moscova, iar pe Ana și pe Luca îi are în buzunare...” (apud Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 140). Din nefericire, memorialistul nu s-a înșelat. De îndată ce, după 23 august 1944, comuniștii români au fost propulsați la putere, sub protecția tancurilor sovietice, Lucrețiu Pătrășcanu avea să fie atacat de camarazii de partid pe cele mai diverse chestiuni și în tot mai frecvente ocazii: la Conferința P.C.R. ori la reuniunea de constituire a Biroului Politic al C.C. al P.C.R., ambele din octombrie 1945, pe tema discursurilor „naționaliste” de la Cluj din 1945 și 1946 ori în legătură cu colaborarea să cu *Intelligence Service*-ul, despre care noi înșine, cu alt prilej, am prezentat probe aflate în arhivele secrete britanice (vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, 1995). S-a ajuns, în cele din urmă, la înlocuirea lui Lucrețiu Pătrășcanu de la conducerea Ministerului Justiției (24 februarie 1948), la absența lui la congresul de făurire a PRM (în locul P.C.R.) și la neincluderea lui în conducerea „noului” partid, la punerea lui sub cea mai strictă urmărire, pentru că, la 28 aprilie 1948, să fie, în fapt, arestat. Nu insistăm asupra acestor episoade, tratate deja, în baza unei

¹ Vezi Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, Craiova, Editura Mica Valahie, 2004, p. 62-103; ediția a II-a anastatică, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010.

temeinice documentații de arhivă, de d-na Lavinia Betea, în excelentul studiu de caz privind moartea lui Lucrețiu Pătrășcanu. Este absolut necesar însă să integrăm în lanțul faptelor cunoscute informațiile desprinse din documentul datat 20 martie 1948, înregistrat la cancelaria P.M.R. sub numărul 81/1948, ordonează în fond argumentele pe care Lucrețiu Pătrășcanu le-a expus, în apărarea sa, în cursul unei „discuții tovarășești” cu delegații conducerii de partid – Teohari Georgescu și Iosif Rangheț. Lucrețiu Pătrășcanu, supus unui foc concentric sub pretextul auto-examinării critice a activității sale din 1944-1948, a oferit probe categorice, respingând asemenea invenții cum că s-ar fi dovedit un „exponent” al ideologiei burgheze, „rupt de mase” sau „înstrăinat” de linia ideologică și politică a P.C.R. ori că ar fi probat „nemulțumiri personale” și „atitudini nesănătoase”, care să fi fost folosite opoziției anticomuniste. Se poate descoperi că, deopotrivă cu asigurările lui Lucrețiu Pătrășcanu în sensul că ar fi respins „net și categoric” acuzațiile aduse, totuși, învinuitul nu și-a depășit condiția de comunist, mulțumindu-se să-și facă ... autocritica, cu scopul de a împrăști definitiv toate dubiile relativ la activitatea sa. Era, netăgăduit, un obiectiv ratat, cum suntem în măsură a aprecia astăzi, chiar din start, de vreme ce „tovarășii de drum” ai săi din conducerea P.C.R./P.M.R., în unanimitate, erau, de pe atunci, hotărâți să-l trimită în față plutonului de execuție.

Supunem atenției cititorului fragmente din partea finală a stenogramei ședinței plenare a C.C. al P.C.R. din 22 octombrie 1945, cu care prilej – așa după cum este cunoscut (vezi „Adevărul literar și artistic”, nr. 552/23 ianuarie 2001 și nr. 559/13 martie 2001) – s-a declanșat în fond cazul Lucrețiu Pătrășcanu. Relevăm că importante aspecte ale cazului ori extrase din documentul anexat au fost abordate/valorificate în studiile și cărțile lui Florin Constantiniu, Stelian Tănase, Vladimir Tismăneanu ori în publicațiile prestigiosului Institut Național pentru Studiul Totalitarismului din București ș.a. Nu putem neglijă, în sfârșit, revistele care au găzduit diverse materiale, îndeosebi „Arhivele totalitarismului” și „Sfera politicii”.

După cum cititorul va desprinde din textul anexat, Ana Pauker a fost aceea care i-a indicat, neiertătoare, lui Lucrețiu Pătrășcanu: „Ești un caz special”. Din partea lui Pătrășcanu, totul a fost în zadar; el nu a reușit să impună punctul de vedere contrar; nu a reușit să înlăture „atmosfera tulbură” care plana deja în jurul său; în van a fost ca el să pretindă „aceleași drepturi și obligații ca orice membru de partid”. În fond, P.C.R., aflat la începutul drumului de cucerire a puterii la București, sub protecția tancurilor sovietice și ale forțelor polițienești ale NKVD (viitorul KGB!), își identificase o victimă sigură dintre ... tovarășii de drum. Era, cum bine se știe, chiar Lucrețiu Pătrășcanu, care avea să fie asasinat în 1954.

Gh. Gheorghiu-Dej (1901-1965)

În intervenția sa la ședința din 22 octombrie 1945 a C.C. al P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu a făcut importante dezvăluiri, de mare interes astăzi pentru istorici, despre: – evoluția de până atunci a luptelor intestinale din partid; – poziția liderilor comuniști în diverse momente; – preludiile actului de la 23 august 1944 (vezi precizările referitoare la așa-zisul *guvern I. Gigurtu*, anterior arestării Mareșalului Antonescu și a colaboratorilor săi) ș.a. Ne-am referit anterior la unele declarații premonitorii în privința destinului lui Lucrețiu Pătrășcanu. Mă refer, în esență, la declarația lui Gh. Vasilichi despre Lucrețiu Pătrășcanu în sensul că: „El [Pătrășcanu] este un capital al Partidului și Partidul trebuie să plaseze acest capital unde trebuie”.

București, 16-21 octombrie 1945: Conferința Națională a P.C.R.
(Fototeca online a comunismului românesc, 2/1945)

... Ceea ce era imposibil de prevăzut la 22 octombrie 1945, astăzi știm cu precizie unde l-au „plasat” pe Lucrețiu Pătrășcanu colegii săi de partid: în rândurile unui criminal de profesie! Ceea ce se desprinde lesne din documente:

„ [...] Tov. Pătrășcanu: Nu eu am propus guvernul Gigurtu. În ședința de la Palat s-a propus aceasta de [generalul Gh.] Mihail și propunerea a venit din partea Regelui, nu a fost propunerea mea. Am arătat anumite elemente pozitive și negative ale formulei, dar nu am propus. Am adus propunerea făcută la Palat în față C.C. și eu, împreună cu [Emil] Bodnăraș și [Iosif] Rangheț, am redactat și am trimis Regelui rectificarea noastră.

În al doilea rând, chestiunea loviturii de stat. S-a dat peste cap cu trei zile înainte. În ceasul când s-a pus chestiunea guvernului Sănătescu, am luat răspunderea asupra mea. Pentru că Antonescu ar fi plecat pe front și toată România ar fi fost scăldată în sânge. Și am luat răspunderea asupra mea.

Într-adevăr, just a spus tov. Moghioroș, nu este o chestiune de azi. Dar am văzut, în felul cum a pus chestiunea tov. [Gh.] Apostol, era o punere la punct definitivă. Nu este just că eu nu accept critica, ci cum a fost făcută critica. Nu este permis să spui unui om, care a fost 27 de ani în mișcare, că singurul lui atribut a fost că a fost avocat în procese. Nu este just.

Tov. Ana Pauker: Și dacă Liuba [Chișinevski] a spus că m-am ținut dârz pe patul de moarte? Când eu am fost și secretar de celulă...

Tov. Pătrășcanu: Nu am protestat împotriva criticii. Aș fi acceptat -, cum am acceptat nu o singura dată critica în mișcare. Ce am protestat? Trebuie să fie inițiativa tov. Gheorghiu-Dej și tov. Ana, care mă cunosc de mult, ei, din proprie inițiativă, trebuiau să ridice chestiunea asupra felului cum a fost făcută. Împotriva acestui lucru am protestat. Nu critica, ci felul criticii și solidaritatea tuturor cu aceasta împotriva întregului meu trecut politic.

Tovarăși, în Partidul nostru a fost nu o singura luptă fracționistă. Am fost totdeauna dușmanul fracționismului. Atunci când cu [Ștefan] Foriș, nu am încercat să fac fracționism în Partid. Nu am grupat oamenii în jurul meu, pe toți i-am îndepărtat și am acceptat să stau șase luni de zile fără a face nimic. Și am avut completă dreptate, sau în parte, mă rog, dar în lucrurile esențiale eu am avut dreptate cu Foriș, și nu am început să fac o muncă fracționistă. Când spun că mă duc la celula [la munca de jos], nu vreau să fac munca fracționistă. Dar este o situație tulburătoare. Nu sufăr de mania persecuției, dar cum tov. Ana a spus: „Ești un caz special...” Nu sunt un caz special.

Tov. Ana Pauker: Am spus „un caz special” pentru că te izoleze.

Tov. Pătrășcanu: Nu vrea să fiu așa, să fie o atmosferă tulburătoare în jurul meu. Vreau să am aceleași drepturi și obligații ca orice membru de partid.

Într-adevăr, toți, s-a întâmplat ceva, care m-a costat și pe mine și la prima ocazie am ridicat-o în față C.C. [al] al nostru. În presa noastră s-a ridicat, de acolo a venit chestiunea cu două fracțiuni, după felul cum se proceda în presa noastră. În „Scânteia” săptămâni de zile după 7 Noiembrie [1944] nu s-au publicat declarațiile mele. Toate ziarele au publicat, numai „Scânteia” nu. Miron [Constantinescu] este aici și poate spune. Eu am spus de la început:

nimeni nu are dreptul de a monopoliza popularitatea Partidului, dar atitudinea gazetei a creat, într-adevăr, o atmosferă în jurul meu...

Eu până la sfârșitul lui august [1944] nu am știut că sunt membru în C.C. și aveam dreptul să cer, dar nu am făcut-o. Pentru că aveam dreptul, dar nu am vrut să nasc un caz Pătrășcanu.

Și, atunci, toată lumea a spus că Pătrășcanu este exclus din partid. Și ce atitudine a luat „Scânteia”? Spunea numai: „tov. ministru Pătrășcanu...” și toată lumea comenta. De unde se trage chestia? Din atitudinea „Scânteii”. De acolo se trage chestiunea și nu din atitudinea mea, de acolo au scos englezii chestia. Sigur că dușmanii o folosesc, dar mie nu mi se poate imputa că a existat această atmosferă în jurul meu dintr-o activitate a mea proprie.

Nimeni nu are dreptul să monopolizeze popularitatea Partidului. Dar este o realitate... Dar nu în jurul meu, ci este o popularitate a Partidului, pentru că eu mâine dispar și Partidul rămâne. Exista aceasta popularitate, într-adevăr, pentru că eu am semnat Armistițiul [din 12 septembrie 1944], pentru că sunt de mult în Partid. Dar acest lucru nu trebuie ignorat și nu trebuie să facă „Scânteia” această chestiune în jurul meu. „Scânteia” scrie la 7 noiembrie [1944]: „... Dl. Pătrășcanu...” Mie nu îmi pasă de aceasta, dar toată lumea s-a legat de asta.

Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954)

Aici nu sunt creații artificiale. Nu se face popularitate nici cu poze la gazetă, nici cu atitudini ditirambice.

Deci, atitudinea în C.C. față de mine a fost nedreaptă, o bănuială, o suspiciune... După ce s-a creat prin atitudinea ziarului credința cu sunt două partide, fără că eu să fi avut vreun gest care să dea loc la această credință.

Eu am spus la Conferință: Trebuie să mărturisesc cinstit că această Conferință va lichida toate chestiunile. Nu contează chestia cu libertatea comerțului sau libertatea presei. Dar am crezut că se va lichida acest caz, această suspiciune creată după 7 noiembrie. Și am vorbit și cu tov. Ana.

Aceasta este problema. Dar nu poate rămâne așa, Partidul trebuie să tranșeze.

Tov. Apostol ce a spus? „Avocat ..., nu și-a făcut datoria la Ministerul de Justiție, dar totuși îl propun că membru al CC”. Nici unuia nu i s-a făcut o asemenea recomandare. Este o recomandare injurioasă pentru un membru de partid. Și, când eu am crezut că se va lichida chestiunea, tov. Apostol a vrut să sublinieze: „există un caz Pătrășcanu”. Și am vrut aici să ridic această chestiune, această problema, acum, după Conferință, și o ridic, tovarăși, și cer să mergem consecvent, după propunerea pe care am făcut-o.

Tov. Bodnăraș: Care este propunerea?

Tov. Pătrășcanu: Am să spun imediat.

Nu este adevărat că am asemănat conducerea actuala cu Foriș. Eu am avut aceeași situație, eu voi dispărea și voi trece la munca de jos și nu se va mai ști de mine, așa cum nu s-a știut de mine ani de zile. Pentru că nu trebuie să existe acest caz Pătrășcanu.

Și eu vin să fac această propunere, cinstit, conștient și cu toate urmările... Într-adevăr, este gravă demisia, dar nu se pot admite două măsuri. Trebuie mers până la capăt, cu toate riscurile. Chestiunea demisiei nu este o a doua problemă, este consecința logică a primei părți.

Vasile Luca (1898/1963)

Încă odată, și cu asta închei, tovarăși, declarația pe care am făcut-o în ce privește unitatea Partidului este întărită de tot trecutul meu. Și tov. Bodnăraș are cel puțin dreptul să facă acest lucru, pentru că cu dansul am discutat chestiunea crizei în C.C. și am spus: orice, decât fracțiune. Niciodată nu am făcut și nu voi face fracționism. Dar cer ca acest caz să fie lichidat de sus și

până jos, după propunerea pe care am făcut-o eu. Nu o singură greutate am avut în munca noastră. Noi am avut totdeauna curajul să nu ne speriem de greutate. Decât o bubă în Partid, prefer o greutate în afară.

Tov. Vasile Luca: *Tov. Pătrășcanu spune că C.C. a avut suspiciuni față de el. Să ne explice el, din ce cauza a avut C.C. față de el suspiciuni, bănuieli.*

Tov. Pătrășcanu: *Tovarășe, să te întrebi tu, și tov. Ana, și tov. Teohari [Georgescu], și tov. Gheorghiu-Dej. Eu îți arat cu gazeta chestiunea asta. Nu știi de ce, dar prefer s-o constat și s-o combat, decât s-o accept.*

Tov. Pătrășcanu: *Am o propunere: să nu discutăm mai departe această chestiune și s-o lichideze Biroul Politic.*

Tov. [Gh.] Vasilichi: *Și eu am o propunere. Eu cred că nu este sarcina tov. Pătrășcanu să discute, ce trebuie să facă sau nu. El este un capital al Partidului și Partidul trebuie să plaseze acest capital unde trebuie.*

Tov. Pătrășcanu: *Dar eu am dreptul să-mi spun părerea?*

Tov. Vasilichi: *Da, tovarășe, ai dreptul. Deci, eu cred să închidem aceasta chestiune și C.C. să hotărască ce va trebui să facă tov. Pătrășcanu.*

Tov. Ana Pauker: *Tovarăși, chiar bogăția de argumente pe care le-a adus tov. Pătrășcanu – aș spune între ghilimele bogăția și argumente -, și dacă ar fi fost de zeci de ori mai multe decât au fost, nu ar fi fost îndreptățită ieșirea tov. Pătrășcanu. Eu am făcut critica tov. Luca în absența lui și eu am spus..., mi-era și mie rușine de ce am spus, noroc că nu a fost Luca acolo. Am spus: „a fost un activist sindicalist”. Mă rog, Luca activist sindicalist. „Că e de mult în Partid și îi propun candidatura”. Liuba a venit ca o caraghioasă acolo și și-a spus impresiile ei din primul timp de pușcărie, și a spus că a făcut o caracterizare. Toate caracterizările au fost un scandal. La unii tovarăși s-a făcut caracterizarea așa: „Tatăl lui a fost țăran și mama lui nu a fost, s-a născut atunci și deci îl recomandam să fie în CC”. Este o rușine cum s-au făcut. Tov. Pătrășcanu era acolo și avea dreptul, ca fiecare dintre noi, și să se indigneze, și să facă o critică față de cei care au pregătit aceste caracterizări. Nici tov. Apostol nu a fost mai la înălțime decât ceilalți. A spus că „a fost avocat, a aparat deținuții politici...” Când fiecare știe ce însemna atunci să aperi deținuții politici. Când Pătrășcanu a spus: „dacă este scandal, scandal să fie” și noi eram convinși că a doua zi va fi în boxă alături de noi. Era poate mai greu să fii avocat atunci decât deținut. Și, fără îndoială, că aceasta a vrut să spună tov. Apostol. Și a spus: în orice caz este demn să fie candidat la Conferința. Tov. Gheorghiu-Dej a venit pe urmă să facă o serie de critici la alții și a spus: „Totuși, îl propun că membru al CC”.*

Tov. Teohari [Georgescu]: *Exista asta în stenograme. La 5-6 înși s-a spus așa.*

Tov. Ana Pauker: *Tov. Pătrășcanu ne face reproșuri de ce nu ne-am ridicat să spunem altfel lucrurile. Pot să spun că m-a frapat de ce a spus: „în orice caz”. La celelalte lucruri nici nu am prea fost atentă. Și așa au fost făcute caracterizările, că nu au frapat pe nimeni și cei care s-au dus acasă cred că nici nu au reținut-o. Și, așa cum a vorbit tov. Apostol, nimeni nu a observat felul cum*

a fost făcută. Propunerea făcută de tov. Apostol a dovedit că lumea îl cunoaște pe Pătrășcanu și a aplaudat ca Pătrășcanu să fie membru al CC.

Ana Pauker (1893-1960)

Chestiunea aceasta a recomandării și scandalul a ridicat numaidecât de tov. Pătrășcanu este o mărgea din lanțul acesta pe care îl strânge ca o soacră bătrână: „Și asta nu a fost, și asta a fost...”. Că într-o zi a apărut în „Scânteia”: „dl. Pătrășcanu” în loc de „tov. Pătrășcanu...” A fost o notiță care s-a dat la toate gazetele și omul care lucra acolo nu a fost atent [...]

Eu cred că în ședința de aici să hotărâm aceste lucruri. Deci, repet propunere: Ca:

1. C.C. să voteze pentru respingerea propunerii tov. Pătrășcanu că neîntemeiată și, în locul ei, să considere că propunerea făcută de tov. Pătrășcanu este neîntemeiată și inadmisibilă;

2. Să respingem cu hotărâre propunerea lui de demisie și îi cerem să îndrepte atitudinea pe care o are, să îndrepte cu felul de a vedea lucrurile și de a dovedit aceste lucruri prin munca lui.

Tov. [Ion Gheorghe] Maurer: Pentru vot am și eu o propunere.

Tov. Gheorghiu-Dej: Mai ai ceva de spus?

Tov. Pătrășcanu: Nu mai am nimic de spus.

Tov. Ana Pauker: Și trebuie să plece.

Tov. Gheorghiu-Dej: Sunt de acord că aceasta propunere să se pună la vot. Al doilea: să se pronunțe prin vot tovarășii din C.C. dacă poziția critică față de Pătrășcanu a fost obiectivă și partinică. Dacă este C.C. de acord cu calificarea politică dată aici de tov. Ana, Luca și ceilalți lui Pătrășcanu [asupra] ieșirii acestuia din prima ședința a C.C. cu demisia. Apoi, noul C.C. să-l ajute pe tov. Pătrășcanu pentru a reveni. Apoi, obligația pentru toți

membrii CC, și [pentru] tov. Pătrășcanu de a păstra discreție absolută asupra acestui caz.

Tov. Teohari: Nu mai trebuie pus la vot asta.

Tov. Pătrășcanu: Eu am făcut propunerea așa cum am crezut, ca, comunist. Este datoria mea și susțin propunerea făcută de mine.

Tov. Ana Pauker: Dar dacă majoritatea hotărăște într-un fel?

Tov. Teohari: Prima propunere, Cine este pentru? Cine este contra? Cine se abține? /Toata lumea – pentru./

Tov. Vasile Luca: La punctul 3 cer o precizare.

Tov. Gheorghiu-Dej: C.C. să voteze dacă critica făcută tov. Pătrășcanu în timpul Conferinței a fost obiectivă și partinică.

Tov. Teohari: Cine este pentru? Cine contra? Abțineri?

[Tov. Pătrășcanu se abține.]

Tov. Gheorghiu-Dej: Dacă C.C. este de acord cu calificarea politică a ieșirii lui Pătrășcanu în prima ședința a plenarei C.C.?

Tov. Teohari: Cine este pentru? Cine este contra? Cine se abține?

/Tov. Pătrășcanu se abține./

Tov. Gheorghiu-Dej: Ar mai fi> C.C. însărcinează Biroul Politic și Secretariatul să lichideze aceasta situație în cel mai scurt timp.

/Tov. Pătrășcanu – gata de plecare./

Tov. Ana Pauker: Dar la hotărârea asta te supui?

Tov. Pătrășcanu: Biroul Politic va cerceta chestiunea asta.

Tov. Ana Pauker: Aici au fost luat o serie de hotărâri: 1) Rămâi în CC; 2) Chestiunea cu demisia o retragi. Și oricum vom discuta toată chestiunea.

Tov. Pătrășcanu: Din moment ce am votat statutul și fiind membru al Partidului, desigur că mă supun.

[Tov. Pătrășcanu pleacă.]

Tov. [C.] Pârvulescu: Noi am făcut o greșală. Am pus în discuție hotărârea Conferinței asupra aprecierii critice făcută tov. Pătrășcanu.

Tov. Teohari: Tovarăși, mergem mai departe. Primul punct: alegerea Biroului Politic.

Tov. Bodnăraș: Conform articolului 10 din statut, C.C. trebuie să-și constituie un Birou Politic... [citește]

Eu propun în cadrul acestui articol alcătuirea unui Birou Politic din șapte tovarăși, a unui secretariat din patru tovi și a unei Comisii de Control din trei tovarăși.

Propuneri concrete cu privire la Birou: Tov. Gheorghiu-Dej, tov. Ana Pauker, tov. Vasile Luca, tov. Teohari Georgescu, tov. Chivu Stoica, tov. Gh. Vasilichi, tov. Miron Constantinescu. În Secretariat: primii patru tovarăși: tov. Gheorghiu-Dej, tov. Ana Pauker, tov. Vasile Luca, tov. Teohari Georgescu.

Comisia de Control: Propunerea mea se refera numai la președintele Comisiei, și anume: tov. Pârvulescu, urmând că pentru ceilalți doi membri altcineva să facă propuneri. Asta este propunerea [...]

Tov. Teohari: Mai are cineva ceva de spus? Atunci pun la vot propunerile pentru Biroul Politic. Pentru tov. Gheorghiu-Dej? /Toata lumea – pentru./ Pentru tov. Ana Pauker? /Toata lumea – pentru./ Pentru tov. Vasile Luca? /Toata lumea – pentru./ Pentru tov. Teohari Georgescu? /Toata lumea – pentru./ Pentru tov. Chivu Stoica? /Toata lumea – pentru./

Tov. Miron Constantinescu: Pai Chivu nu votează?

Tov. Chivu Stoica: Îl propun pe tov. Apostol.

Tov. Ana Pauker: Tov. Apostol este președintele Confederației Generale a Muncii și este angajat în munca de zi cu zi acolo și i-ar face greutate...

Tov. Teohari: Pentru tov. Vasilichi? Pentru tov. Miron Constantinescu? /Toata lumea – pentru./

Pentru propunerea compunerii Secretariatului: Tov. Gheorghiu-Dej, tov. Ana Pauker, tov. Vasile Luca, tov. Teohari Georgescu. [Toată lumea – pentru].

Pentru Comisia de Control – președinte a fost propus tov. Pârvulescu. Cine este pentru? [Toată lumea – pentru] ...”

Nicolae Ceaușescu – 1939 Elena Petrescu – 1939
(Fototeca online a anticomunismului românesc, 3 – 4/1939)

Rosturile lui Ana Pauker în planurile Kremlinului vizavi de România le-am tratat cu alte ocazii, între altele în *România cu și fără Antonescu* (Iași, 1992), *România și războiul mondial din 1939 – 1945* (Iași, 1995), *Românii în arhivele Kremlinului* (București, 1996) sau în studiul *Ana Pauker: portret și autoportret* („Dosarele Istoriei”, București, nr. 8/1997, p. 9-14). O întrebare se pune: Cine era Ana Pauker? În volumul *Din istoria secretă a celui de al doilea război mondial* se pot întâlni aceste rânduri (vol. II, București, 1995, p. 61): „... cei mai de seamă istorici ai Cominternului (Dominique Desant, Jacques de Launay ș.a.) trec numele Anei Pauker între <<vedetele>> acestui veritabil <<partid mondial unic>> (cum se reclama în faimoasele 21 de puncte ale lui Lenin din iulie 1920). Câștigarea încrederii totale a lui I. V. Stalin și a lui V. M. Molotov și colaborarea excelentă cu Gheorghe Dimitrov, Otto Kuusinen, D. Manuilski, Palmiro Togliatti, Wilhelm Pieck și W. Florin, Klement Gottwald, V. Kolarov, Maurice Thorez, A. Marty, A. A. Jdanov, Mathyas Rakosi, Dolores Ibarruri ș.a. (alături de care, de altfel, a semnat, în mai 1943, actul de autodizolvare a Cominternului) au contribuit la propulsarea în cadrele de bază ale Cominternului a lui Ana Pauker, care în 1941-1944, cât timp România s-a aflat în *războiul sfânt* contra U.R.S.S., pentru respingerea agresiunii comise de Armata Roșie în 1940 prin ocuparea teritoriilor istorice din nord-estul țării (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța) și pentru lichidarea pericolului comunist. A dirijat întreaga acțiune a comuniștilor români. S-a dovedit, o dată mai mult, că P.C.R., ca secție a Internaționalei a III-a, era, aidoma organizațiilor omoloage de pe mapamond, un instrument al politicii imperialiste și a ideologiei Kremlinului, iar, cu atât mai mult în vreme de război, a funcționat și ca oficiină la dispoziția serviciilor secrete moscovite, N.K.V.D. [serviciul politic de informații] și GRU [serviciul militar de informații]. Ca forme concrete de manifestare, acțiunile au fost variate: operațiuni informative clasice în România, diversiuni, sabotaje în spatele liniilor româno-germane (îndeosebi în Basarabia, Bucovina și Transnistria), contra-propagandă radiofonică de război și ideologică prin postul România Liberă, intensă <<muncă de lămurire>> în lagărele de prizonieri români din U.R.S.S. pentru constituirea diviziilor de <<voluntari>> Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan etc.[...] Ana Pauker, alături de Țola Dragoițeva și Vanda Vasilievskiaia, alcătuiau grupul celor trei grații ce pregăteau comunizarea României, Bulgariei și, respectiv, a Poloniei...”. Cu alt prilej, evidențiam că, „imediat după armistițiul din septembrie 1944, [Ana Pauker] a fost trimisă la București, pentru a dirija politica P.C.R. potrivit instrucțiunilor transmise de la Kremlin” (cf. „Dosarele istoriei” nr. 8/1997, p. 10). Totodată, dezvăluiam, pornind de la un raport secret din 1947 descoperit de mine în arhivele londoneze și semnată de A. Hollman, ministrul britanic la București, că în România „Ana Pauker este [...] vocea Cominternului. Aparent, poziția sa este similară cu aceea a unui trimis diplomatic care raportează și face recomandări asupra situației locale Cartierului General al Cominternului (în fapt, transformat deja pe atunci în Cominform) la Moscova, iar în schimb primește directive. În ceea ce privește puterea ascunsă în spatele Guvernului român, ea aparent

împarte anume responsabilități cu Emil Bodnăraș, care a devenit mai influent și care are legături mai puternice cu NKVD-ul...” (*ibidem*; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 561-563).

București, 30 august 1944: Activiști P.C.R. (N. Ceaușescu, C. Agiu)
la mitingul organizat în cinstea primirii Armatei Roșii
(Fototeca online a comunismului românesc, 9/1944)

Revenind la nominalizarea lui Dej de către Pauker ca secretar general al P.C.R. în octombrie 1945, se impune atenției faptul că, în momentul precizat, Ana a fost aceea care s-a retras din cursă, iar nu Kremlinul a dispus, ci a avizat. Și aceasta pentru că Moscova avea planurile și interesele sale, dubiile și opțiunile sale, în raport cu care s-au apreciat strict serviciile Anei Pauker ori ale lui Dej. În vara anului 1944, înainte de a o expedia la București, o comisie de partid de la Moscova socotea că Pauker „are nevoie de o pregătire marxistă mai temeinică. În munca politică de partid are nevoie de ajutor. Cunoaște slab cadrele din PC al României...” (*Ibidem*, p. 17). Și în august 1947 un trimis special al Kremlinului la București descoperă că „în munca de partid [Pauker] are serioase lipsuri (cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, p. 277).

În același timp (1947), Dej se prezenta în fața Moscovei deopotrivă cu defectele și „calitățile” sale, oricum bine cunoscute ocupantului temporar al țării: lipsă de „suficientă pregătire teoretică”, dar „bun organizator. Se bucură de mare autoritate și influență în țară” (*ibidem*, p. 276-277). Desigur, însă că, înainte de a-i crede pe cuvânt pe unii iluștri comentatori năpârliți, trebuie să ținem seama de documente și, nu mai puțin, de ceea ce au recunoscut ulterior cei doi protagoniști ai scenei politice comuniste din România anului 1945. Astfel, în cursul anchetei din 1956, Ana Pauker a confirmat că se retrăsese în folosul lui Dej pentru că „sunt femeie, evreică, intelectuală” („Dosarele istoriei”, nr. 8/1997, p. 33-34). La rândul său, Dej s-a destăinuit adesea asupra celor petrecute în octombrie 1945. Cele mai semnificative detalii le aflăm din minuta ședinței

Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 29 noiembrie 1961. Cu permisiunea cititorului, voi extrage din acest document:

30 august 1944: Gh. Apostol, Prof. P. Constantinescu-Iași,
N. Ceaușescu și C. Agiu, la primirea Armatei Roșii în Capitală
(Fototeca online a comunismului românesc, 19/1949)

„... După Conferința Națională (a P.C.R. din octombrie 1945) trebuia să se strângă plenara, să desemneze conducerea partidului din C.C. ales din oamenii cei mai reprezentativi ai partidului, oameni vechi, cu stagiu, cu simț înalt de răspundere, și să se propună cine să facă parte din Biroul Politic, din câți membri să fie Biroul Politic, să se propună o candidatură pentru Secretarul General... (Ana Pauker) la un moment dat, spune: <<Uite, Ghiță dragă, suntem în fața plenei, trebuie să propunem organele de partid>>. Scoate hârtia din buzunar și a spus cam cine să fie în Biroul Politic, în Secretariat și a ajuns Secretar General. A fost cea mai penibilă discuție din câte se pot imagina, scârboasă. [...] La discutarea Secretarului General, începe Ana: <<Ei, tovarăși, păcat că nu avem așa o figură cum sunt Dimitrov, Rakosi, W. Pieck, Thorez sau Togliatti>>. A numit o serie de secretari generali (ai altor partide comuniste din Europa). <<Ce păcat că nu avem asemenea figuri>>. Asta a fost din partea lui (sic!) Ana. Intervine imediat Vasile Luca. Parcă erau împărțite rolurile. <<Eu nu sunt de acord cu tovarășa Ana. O asemenea figură, partidul nostru are>> și începe să arate calitățile acestei figuri, ca să sfârșească prin aceea că aceasta este tovarășa Ana. Unul se vaită că nu avem o asemenea figură, celălalt spune că este o asemenea figură. Să vedem: ea protestează față de cele ce spune Vasile Luca? N-a protestat. Și atunci, reia: <<Totuși trebuie dintre noi dintre cei care sunt>>. Eu spun la un moment dat, râzând: <<Doar n-o să importăm din altă parte. Sigur că trebuie să găsim în rândurile partidului nostru>>. Zice: <<Având în vedere starea de înapoiere culturală a poporului nostru, prejudecățile puternice cu privire la femei, o să se spună: „o femeie să conducă Partidul Comunist, și încă evreică și venită nu de mult din Uniunea Sovietică>>. Ea singură s-a referit la

lucrul acesta. <<Așa că cel mai potrivit pentru noi toți>>, spune <<ar fi Dej>>. Iarăși ia cuvântul Luca, că Teohari Georgescu mai rar lua cuvântul; el era scump la vorbă uneori. Luca spune: <<Da, eu sunt de acord cu tovarășa Ana cu starea de înapoiere culturală>>. A reluat apoi câteva lucruri înțelepte spuse de Ana: <<Sunt de acord cu propunerea tovarășei Ana ca tovarășul Dej să fie propus Secretar General, însă consider că Secretarul General de fapt trebuie să fie tovarășa Ana și aici tovarășul Dej trebuie să înțeleagă că Ana are cea mai mare experiență și că tovarășul Dej trebuie să apeleze la această experiență>>. Și a început să arate de ce Dej trebuie să fie Secretar General formal și Ana să fie Secretar General de drept. Ana n-a protesta deloc la aceste considerații ale lui Luca. Deci, el condiționa propunerea ca Dej să fie Secretar General de faptul că Ana trebuie să conducă. Întâi, că adevăratul Secretar General să fie Ana, pentru că nu poate public să fie Secretar General din motivele arătate mai înainte. Dej să înțeleagă ca în toate problemele să se consulte cu Ana. S-a referit și la faptul că: <<Noi o să te ajutăm>>. Ana n-a protestat la toate acestea, nici Teohari Georgescu n-a protestat; el, pur și simplu, a fost de acord cu propunerea aceasta. O discuție, pur și simplu, penibilă. Și atunci eu le-am atras atenția [...]. Aveam impresia că îi părea rău de fapt lui (sic!) Ana că a deschis o asemenea discuție, că, într-adevăr, ei ar fi putut să nu pună chestiunea așa. Cum, de fapt, au reușit să răspândească (zvonul)că, de fapt, Secretar General este Ana. Sigur că am reacționat atunci Am spus: <<Eu trebuie să fiu desemnat la orice fel de muncă, dar acolo să simt răspunderea deplină, pentru că nu am fost obișnuit să fiu paravan>>. [...] Iată, acesta a fost modul de alcătuire a organelor (partidului)...” (Stenograma originală a ședinței din 29.IX.1961, f. 19-20).

București, 13 februarie 1945:
Miting organizat de P.C.R., cu participarea lui
Gh. Gheorghiu-Dej și N. Ceaușescu,
pentru demisia cabinetului N. Sănătescu
și instaurarea unui guvern democratic
(Fototeca online a comunismului românesc, 4/1945)

Declarațiile lui Gh. Gheorghiu-Dej, coroborate cu recunoașterile din 1956 ale Anei Pauker și cu documentele cunoscute (procesul verbal al ședinței din 24 octombrie 1945 ș.a.), constituie surse sigure în privința descifrării condițiilor în care a fost ales secretarul general al C.C. al P.C.R. Politologul Vladimir Tismăneanu² are dubiile sale relativ la condițiile în care Ana Pauker l-a „delegat” pe Dej ca secretar general: „... Să nu uităm: atunci când Ana Pauker, cu consimțământul, dacă nu și din indicația Moscovei, a trebuit să desemneze un lider național în P.C.R. în 1954, l-a propus pe Dej, nu pe vechiul amic, Pătrășcanu” (vezi *P.M.R. și sovietizarea României*, în „22”, nr. 10/1998, p. 9). Este greu să se afirme că Kremlinul și NKVD chiar ar fi regizat propunerea Anei Pauker. Pentru așa ceva nu era nevoie de regie, ci de hotărâre. În octombrie 1945, Kremlinul și NKVD au mizat pe Ana și pe Dej (posibil, și pe alți pretendenți), urmând ca soluția convenabilă să fie impusă, precum în restul țărilor comunizate est-europene, mai târziu. Oricum, în octombrie 1945, marele eliminat din cursa politică a fost Lucrețiu Pătrășcanu, iar pe această platformă, Pauker și Dej... s-au înțeles. Că ei s-au subminat reciproc, sub oblăduirea și spre folosul Moscovei, aceasta este problema care a decis cursul campaniei pentru putere. Și Ana Pauker, și Gheorghiu-Dej, în calitatea lor de comuniști din eșalonul întâi de la București, nu i-au reprezentat pe cei „buni” vizavi de cei „răi”. Ambii au profesat trădarea României, s-au pus la dispoziția (în fapt, la discreția) Moscovei și nu numai că au preconizat, dar au colaborat și au contribuit enorm la dezastrul țării după 1944.

Ana Pauker

² Vezi *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, Berkeley – Los Angeles – London, University of California Press, 2003.

Cu toate acestea, oricât am bănuir de subiectivism mărturiile lor în calitate de „actori” principali ai dramei României, totuși nu putem să nu observăm că ele concordă și, mai ales, că ele trebuie să nu fie ignorate. Reluând dezvăluirile din 1961, subliniem că ele cuprind această precizare, ce oferă însăși „cheia” disputei pentru putere Pauker-Dej din 1945. cu consecințe indiscutabile pentru perioada următoare. „Ei (gruparea Ana Pauker – Vasile Luca – Teohari Georgescu) ar fi putut să nu pună chestiunea așa! – a avut impresia Dej. A fost posibil, așadar, ca Ana Pauker să nu-l propulseze pe Dej în funcția de secretar general al C.C. al P.C.R. Atunci de ce a făcut-o?

Evoluțiile ulterioare din România, și nu numai, ci practic din întreaga lume comunistă, au atestat că, indiferent de motiv, Ana Pauker tot ar fi fost eliminată de pe scena politică. Mai mult, dacă ar fi acționat altfel, adică ajungând lider al P.C.R., ar fi fost poate suprimată. Nu de altceva, însă în vremea lui Stalin, Kremlinul și NKVD nu obișnuiau să-și propulseze uneltele de calibrul lui Dej sau Pauker pe culmile gloriei ori în mizeriile decadenței, ci numai în funcții de conducere ori în fața plutoanelor de execuție! Pe de lată parte, oricât de vehement s-ar încerca deturnarea atenției, nu poate fi neglijat, mai ales pentru România anilor '40, rolul evreilor în instalarea comunismului la putere, evidențiat în studii de specialitate mai vechi sau recente (cf. Liviu Țîrău, *Instaurarea comunismului în România și evreii*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj”, t. XXXV/1996, p. 289-302). Cunoscutul politolog Vladimir Tismăneanu, investigând cu ani în urmă ascensiunea lui Gh. Gheorghiu-Dej, a observat: „în timp ce se afla în închisoare (1933-1944), Dej și-a dat seama de imensa valoare strategică a propagandei. Nu e de mirare că după război, cu ajutorul decisiv al consilierilor sovietici, Iosif Chișinevski și Leonte Răutu au fost numiți conducători ai secției Agitprop a P.C.R. Din nou prezența unui minuscul grup de semi-intelectuali declasați de origine basarabeană și / sau evreiască în fruntea aparatului de propagandă al P.C.R. – Iosif Chișinevski, Mihail Roller, Sorin Toma, Ștefan Voicu (Aurel Rotenberg), Ofelia Manole, Zina Brâncu, Iosif Ardeleanu (Adler), Barbu Zaharescu (B. Zuckerman) – ca și prezența șocant de disproporționată a militanților neromâni în întregul Comitet Central până la al șaptelea Congres (al doilea al P.C.R.), sunt semnificative. E tentant să afirmi că Moscova sprijinea exact acele grupuri și personalități care aveau cele mai mici șanse de a transforma P.C.R. într-un partid unic și potențial autonom. Compoziția etnică a elitei staliniste românești nu avea cum să îmbunătățească influența partidului în interiorul țării, mai ales în anii '30 și '40...” (Vladimir Tismăneanu, *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*, București, 1995, p. 40-41.). Or, în august 1947, în cursul anchetei efectuată de solul Moscovei la București, acesta i-a imputat Anei Pauker exact această situație: „Aparatul de conducere al C.C. (al P.C.R.) a rămas completat până în ultimul timp cu persoane de naționalitate neromână – din 20 de membri, 9 au fost români, 8 evrei și 3 unguri” (cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, p. 277.). La 24 octombrie 1945, problema desemnării secretarului general al C.C. al P.C.R. s-a pus. Așadar, într-un anume context, iar deznodământul a fost

întrevăzut de principalii „actori” strict în acest context și așa se explică „retragerea” Anei Pauker în „folosul” lui Dej.

București, 6 martie 1945: Grup de demonstranți, inclusiv N. Ceaușescu, pentru susținerea guvernului dr. P. Groza (Fototeca online a comunismului românesc, 7/1945)

În acel moment, Ana Pauker nu avea cum să prevadă că Stalin va declanșa Holocaustul roșu. Totodată, Kremlinul și NKVD controlau România, precum toate celelalte țări est-europene, prin diverse centre de putere (Partidul și Statul – I.V: Stalin; Comisariatul pentru Afacerile Externe – V. M. Molotov; NKVD – L. P. Beria), fiecare aruncând în luptă candidații preferați, respectiv pe Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker sau Emil Bondăraș. Au mai fost și alții, pe care nu-i numim. Numai într-un vast și complicat complex de împrejurări Ana Pauker nu a reușit să se impună în detrimentul lui Gh. Gheorghiu-Dej, nici în 1945 și, mai cu seamă, nici în anii următori, mai ales după ce țarul roșu I. V. Stalin a declanșat campania antisemită, în cursul căreia au fost retezate capetele multora dintre foștii săi „tovarăși de drum” din toate statele rămase dincoace de Cortina de Fier, adică din Imperiul Comunist. În studiul menționat, Liviu Țîrău a constatat că în perioada de instalare a regimurilor comuniste în Europa Est-Centrală „s-a făcut remarcată prezența evreiască masivă, nu atât la vârful ierarhiei partidelor comuniste, cât la nivelele secundare și în corpul administrativ, superior și infrastructura de stat. Această realitate a fost certificată și în România, unde între responsabilii Poliției politice de după 1945 au fost identificați numeroși evrei. Cercetările noastre mai recente în arhivele britanice ne ac să afirmăm că la timpul respectiv, în mediile occidentale, era prezentat în mod notoriu ideea că un număr mare de etnici evrei fac parte din structurile regimului comunist din România. Însuși Winston Churchill, recent revenit atunci în postul de premier, s-a interesat, în contextul demiterii Anei Pauker, printr-o notă adresată Legației britanice la București, la 15 iunie 1952, despre dimensiunile prezenței etnicilor evrei în structurile guvernamentale din România. Răspunsul ministrului britanic, E. Shuckburgh, reprezintă o

interesantă sinteză, realizată în urma cumulării informațiilor Legației, precum și a convorbirilor avute cu însărcinatul cu afaceri al Israelului în România. Conform acestui raport, Shuckburgh aprecia că este greu să-i identifice pe toți evreii prezenți în aceste posturi, deoarece mulți dintre ei își schimbaseră numele cu nume românești. Totuși, raportul identifica, ca fiind sigur evrei, 8 dintre cei 28 membri ai guvernului, 3 dintre cei 7 componenți ai Secretariatului CC, precum și circa 95% din personalul Comitetului Planificării de Stat, 80% din cel al Ministerului Protecției Sociale și 90% din cel al Ministerului Propagandei” (Liviu Țirău, *Instaurarea comunismului în România și evreii*, p. 300-301; vezi și studiul recent al lui D. Șandru pe aceeași temă, „Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol”, Iași, 2004). După cum a devenit cunoscut de curând, la 23 iunie 1949, însuși premierul P. Groza i-a relatat situația lui Emil Bodnăraș, pe atunci împuternicitul nr. 1 al NKVD în cercurile politice bucureștene, căruia i-a precizat: „Eu cred că, dacă Stalin ar cunoaște aceste lucruri, v-ar da serios la dos. Și mei, pentru că am tăcut...” (Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, editori, în „Dosarele Istoriei”, nr. 2 / 1998, p. 59.).

Vom expune, în rândurile ce urmează, opiniile și concluziile unora din specialiștii care s-au ocupat nemijlocit de ascensiunea lui Gh. Gheorghiu-Dej în Partidul Comunist după al doilea război mondial. Nu înainte însă de a evidenția că nominalizarea lui Dej a semnalat revenirea, după ce Cominternul își dăduse duhul, la secretarii generali români ai partidului. Situația se schimbase decisiv după 1944-1945. În țările Europei est-centrale, trupele sovietice erau o forță militară de ocupație, iar sub scutul lor, delegații Moscovei și comuniștii locali înfăptuiau sovietizarea. Doar Stalin declarase, cu puțin înaintea capitulării Germaniei, mai precis în aprilie 1945, că spre deosebire de conflictul din 1914-1918, războiul în curs era „altfel”, în sensul următor: „cel care ocupă un teritoriu își impune și sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa” (cf. Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, Editura Europa, 1990, p. 74-75).

Exact în acest sens evoluau pe atunci lucrurile în România, unde guvernul comunizant dr. P. Groza își făcea datoria. În noul context se impunea, desigur, renunțarea la sistemul secretarilor generali străini ai partidelor comuniste care vreme de vreo 20 de ani fuseseră adăpostiți la Moscova; ei trebuiau de-acum să acționeze la „locul faptei”, adică la Varșovia și la Praga, ca și la București. Când, în septembrie 1944, Kremlinul a expediat-o pe Ana Pauker la București, Gh. Dimitrov, liderul Cominternului aflat în proces de disoluție, i-a recomandat să preia conducerea Partidul Comunist, dar nu a fost convingător de vreme ce, „Passionaria româncă” i-a replicat: „Tovarășe Dimitrov, eu sunt femeie, n-am fost în țară în timpul războiului, am fost în închisoare și habar n-am cum stau lucrurile, au trecut zece ani și este greu de făcut lucrul acesta. Sunt femeie, evreică, intelectuală” (vezi Robert Levy, *Power Struggle in the Romanian Communist party. Leadership During the Period of*

the Formation of the Groza Regime, în vol. 6 martie 1945. *Începuturile comunizării României*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 79-80; idem, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Iași, Editura Polirom, 2002; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri*). Ana Pauker a pretins ulterior că, atunci, i-a sugerat lui Gh. Dimitrov persoana lui Dej, ceea ce liderul comunist bulgar n-a agreat (Robert Levy, *Power Struggle...*, p. 80). Timp de un an, Ana Pauker va deține practic în mâinile sale conducerea Partidului Comunist. La conferința națională a Partidului Comunist din 16-21 octombrie 1945 și în urma conferinței, s-a întărit poziția lui Dej în organizație, el fiind și ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice în cabinetul P. Groza și prezentând raportul politic. Ana Pauker a susținut în schimb raportul asupra statului Partidul Comunist (cf. Ana Pauker, ediția în limba rusă, București, 1951, p.42-43). În momentul alegerii secretarului general al Partidul Comunist, Ana Pauker nu se bucura de statutul de cetățean român; același era pe atunci cazul lui Vasile Luca, ambii, în continuare, fiind... cetățeni sovietici, deși cu pretenții la guvernare în România (despre disputa Pauker-Dej, vezi, de asemenea, Vladimir Tismăneanu, *Ascensiunea și căderea Anei Pauker*, în *Arheologia terorii*, București, Editura Eminescu, 1992, p. 47 și urm.; Marius Mircu, *Dosar Ana Pauker*, București, Gutenberg, 1991; I. C. Butnaru, *Holocaustul uitat*, Tel Aviv, 1985). Iar aceasta în condițiile în care, după cum s-a văzut, Kremlinul se re orientase spre secretarii generali „pământenii” ai partidului. Vom remarca, în context, că faimosul și sinistrul trimis la București prin 1944-1945 al lui I. V. Stalin, A. I. Vișinski, l-a susținut pe Dej. Istoricul Florin Constantinescu a comentat astfel condițiile din 1945-1947: „Convingerea mea este că în cazul lui Gheorghiu-Dej se aplică foarte bine formula pe care a folosit-o Stalin atunci când a spus că burghezia învață naționalismul în lupta pentru piață. Adică Gheorghiu-Dej... a învățat patriotismul în lupta pentru apărarea poziției sale de secretar general. În înțelesul că el, în 1945, sigur, a fost beneficiarul unei decizii a lui Stalin, care a tranșat în favoarea lui în competiția dintre Gheorghiu-Dej și Ana Pauker. Fiindcă Stalin, care era un om de mare perspicacitate politică, a avut un argument: Ana Pauker este evreică și de origine burgheză. Românii au nevoie de un conducător din clasa muncitoare. Ceea ce nu a însemnat că Stalin, în 1947,... când Gheorghiu-Dej a încercat să se debaraseze, să se elibereze de această strânsoare pe care o reprezenta în jurul lui grupul acesta moscovit, ai căror exponenți erau Ana Pauker și Vasile Luca, și a crezut că poate să-i înlăture încă de pe atunci, Stalin a fost foarte ferm: <<Partidul nostru nu este un partid de rasă, ci este un partid de clasă>>...” (apud Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 122.). Pe de altă parte, istoricul american Robert Levy, care a cercetat aceleași documente pe care le-am menționat și noi relativ la situația din Pactul Tripartit în 1944-1947, a subliniat poziția contradictorie a Anei Pauker în octombrie 1945: pe de-o parte l-a propus pe Dej, observând că „hotărârea (de schimbare a secretarului general) a fost luată cu câteva luni în urmă (!)”, iar, pe de altă parte, nu s-a abținut să comenteze că poate nu-i nevoie să avem Nicolae Iorga noi secretar general, așa

cum n-are nici Partidul Bolșevic. Tovarășul Stalin e secretar” (Robert Leva, *Power Struggle...*, p. 82). În sfârșit, la 20 iunie 1953, deci după îndepărtarea din partid și din guvern a grupului „fracționist” Pauker – Luca – Georgescu, „tovarășa Ana” l-a găsit vinovat nu numai pe Dej ci și pe Bodnăraș, precizând într-o declarație scrisă: „În 1945-46, tovarășul Bodnăraș înaintase (Moscovei) rapoarte împotriva lui Luca și a mea și informa insistând asupra faptului că cercurile reacționare vorbesc prea mult de Luca și de mine ca conducători de partid. A urmat apoi propunerea ca noi doi să fim îndepărtați din țară” (*ibidem*, p. 83). În consecință a fost posibil ca, în perioada în discuție, aliatul nr. 1 al lui Dej în lupta pentru putere să fi fost Emil Bodnăraș, care, la rândul lui, ajunsese pe atunci, cum s-a constatat, pionul de bază al Kremlinului pe eșichierul politic al Bucureștilor, și în afară de Bodnăraș, în preajma lui Dej au funcționat agenți sovietici notorii de teapa lui Pintilie Bodnarenko („Pantiușa”), Serghei Nikonov ș.a. (Vladimir Tismăneanu, *Agenții sovietici din anturajul lui Gheorghiu-Dej*, în *Arheologia terorii*, p. 87 și urm.). Oricum, bătălia pentru numirea și menținerea secretarului general al Partidul Comunist a ținut, în 1945, de domeniul tenebrelor. Adică ceea ce a fost și a rămas o dominantă a activității P.C.R.

În 1952, după cum se știe prea bine, Gheorghe Gheorghiu-Dej a reușit, după o rivalitate de câțiva ani în cadrul conducerii comuniste de la București și după numeroase intervenții la Înalta Poartă, deci pe lângă I.V. Stalin, la Kremlin, să elimine din P.M.R. „grupul fracționist” Ana Pauker-Vasile Luca-Teohari Georgescu. De vreme ce și-au pierdut cămătăriile în partid și în stat, nici unul nu avea să mai revină la situația anterioară, cu toate încercările și presiunile, din interior ori din afară, de la Moscova, de exemplu, în cazul „tovarășei Ana”. Finalul din 1952 al disputei Dej-Pauker era lesne previzibil.

Pentru cei din partid, ca și pentru Kremlin, încă de prin 1947, conflictul dintre cei doi lideri comuniști – totuși, în stare latentă pe atunci – devenise cunoscut. În 1995 am publicat probele în acest sens, mai mult documente descoperite în arhiva Cominformului. Ceea ce pare azi straniu este faptul că, în ultimă instanță, Dej și-a datorat cariera de secretar general al PC din România chiar... Anei Pauker! Era la 24 octombrie 1945. Atunci s-a reunit Secretariatul din România, fiind prezenți: Ana Pauker, Vasile Luca, Gh. Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu. Cu toții desemnați secretari ai partidului. A mai participat Miron Constantinescu, dintre membrii Biroului politic al PC din România, dar n-au fost convocați Chivu Stoica și Gh. Vasilichi. Pe ordinea de zi a ședinței au figurat mai multe puncte, dar numai unul era „fierbinte” – desemnarea lui Dej ca secretar general al PC din România, așa cum de altfel se mai discutasese în acel sens. Cu toate acestea, Vasile Luca care, practic, a condus ostilitățile, s-a străduit să impună alegerea Anei Pauker în locul lui Dej. Dintru început, el a intervenit ferm în acest sens, apelând la cele mai diverse argumente. Mai mult sau ai puțin nimerite. Să-l auzim însă: „... Public, să fie tov. Gh. Dej secretar politic, dar în practică tovarășa Ana!. Deși aceasta l-a întrerupt, respingând propunerea, Vasile

Luca a insistat totuși: „[...] Tov. Ana e recunoscută și în țară și de foruri internaționale ca conducătoare. Această schimbare ar putea fi folosită de dușmani”. Atunci, Dej promite „rezolvarea în colectiv a problemelor”, după care Ana Pauker are o lungă intervenție, în fond un discurs, totodată pro și contra candidatului. Nu i-au lipsit argumentele, în nici un sens. În primul rând, a precizat Pauker, se impunea să se aibă în vedere opinia dușmanilor PC din România din acel moment: Cum aveau ei să reacționeze? Și aici nu a ocolit detaliile: „[...] Ce spuneau vrăjmașii? E evreică, a observat vorbitoarea, e omul Moscovei. Acum luăm aceasta din mânia dușmanilor. Ce vor spune ei? Moscova nu e mulțumită de munca ei și a retras-o”. Nominalizându-l pe Dej, situația se schimba: „[...] Vor spune [adversarii partidului] despre tovarășul Gheorghiu-Dej că e omul Moscovei. Dar în fața maselor noi cu ce venim? Am pus în capul Partidului un român, un om care a suferit, a ieșit cu capul sus – un muncitor ridicat, care s-a dovedit că e la locul lui în guvern, care s-a dovedit în partid un om capabil, Al doilea, în Partid să vedem Secretariatul ca forul conducător colectiv – Secretariatul e un tot unic...”

Recomandându-l pe Dej, Pauker a remarcat faptul că el „are calități: prinde lucrurile, înțelege, e capabil să sesizeze și să studieze, e devotat, cum trebuie să fie un bolșevic, și principial. Aceste calități fac din el omul în stare să fie conducătorul Partidului”. Aparent, insistând asupra calităților lui Dej, Pauker și-a diminuat șansele de contracandidat. Nicidecum căci – imediat după aceea – ea a prezentat cu plăcere lipsurile celui împrișinat. Putem aprecia chiar că la acest capitol, ea nu s-a dovedit de fel reținută. Astfel, în context, a relevat: Dej „...nu e destul de ordonat...”; Dej „... atunci când e împătimit de un lucru, e greu să discuți liniștit cu el”; Dej „își apără punctul de vedere cu toate argumentele, ceea ce e bine, dar îi este greu să renunțe la un punct de vedere pe care îl are...”; deși convinsă că Lucrețiu Pătrășcanu era „un corp străin în partidul nostru”, totuși Dej abordase greșit cazul său, încurajând la o „critică negativă” și ridicând problema originii sale; Dej era capabil „a vedea lucrurile”, dar nu întotdeauna se putea dezbrăca (sic!) de resentimente și prejudecăți; Dej era dominat de „spiritul de comandă”; lui Dej i se recomanda „un anumit calm și cântărirea lucrurilor”. față de toate acestea, Ana credea însă că timpul și munca colectivă vor corecta anumite slăbiciuni. La urma urmelor, Partidul Comunist pe atunci își căuta „omul potrivit pentru conducere. Munca va arăta dacă corespunde”. Apoi, fără modestie, vorbitoarea s-a prezentat pe sine: „Cu toată obiectivitatea, cred că, în ce mă privește, sunt un capital pentru partid, care nu trebuie nici dat peste bord, nici neglijat, ci pus să lucreze la loc potrivit”. A încheiat totuși: „Cred că tov. Gh. Dej să fie secretar general, cu rol de secretar politic...”

În sfârșit. numai după ce a glăsuیت astfel, „tovarășa Ana”, Vasile Luca a admis „Propunerile concrete”: Dej – secretar general, iar Pauker – nr. 2 în PC din România, preocupându-se de coordonarea miniștrilor comuniști din guvern. Finalmente, plenara a delimitat în felul următor sarcinile secretarilor C.C. al Partidul Comunist:

- Dej, ca secretar general, munca de educație politică și organizatorică;

- Ana Pauker – conducerea activului din Guvern, resortul economic (cu colaborarea lui Miron Constantinescu) și cel administrativ;

- Vasile Luca – organizațiile de masă;

- Teohari Georgescu – FUM și cadrele.

Gheorghiu-Dej a admis o atare delimitare a responsabilităților. Nu s-a abținut să comenteze intervenția Anei Pauker și, pe un ton ipocrit, lesne de desprind din procesul verbal al ședinței, cu referire la defectele aflate în discuție, s-a declarat... „de acord cu tovarășa Ana”!? Astfel a debutat Gheorghiu-Dej în cariera sa de secreta PC din România: cu retragerea din cursă a Anei Pauker și, mai mult, cu „recomandarea” – fie și formală – a acesteia. În perspectivă, „acordul” exprimat de rivalul nr. 1 al lui Dej la 24 octombrie 1945, avea să pecetluiască destinul comunist al Anei Pauker. Întrucât Dej nu avea să uite nicidecum intervenția acesteia din 24 octombrie 1945. În cadrul conducerii PC din România, lupta pentru putere s-a declanșat chiar din acel moment între cei doi și, vreme de aproape șapte ani, ei aveau să se prindă într-o luptă în care puteau oricând să-și inverseze rolurile în partid: nr. 1 sau nr. 2?

Nu voi încheia fără a preciza că minuta examinată, din 24 octombrie 1945, este interesantă și din alt punct de vedere. În aceeași zi, secretarii au decis organizarea arhivei Partidul Comunist. Iar documentul în discuție a fost de îndată înregistrat sub numărul 1 în fondul respectiv. În definitiv, un document pentru istorie!

În etapa finală și după terminarea celui de-al doilea război mondial, trecerea României *în spatele* „Cortinei de fier”, mai precis în *sfera de influență*, practic în *zona de ocupație* a U.R.S.S., a coincis cu deschiderea unuia dintre capitelele cele mai tragice ale trecutului nostru. Vecinătatea U.R.S.S. a confirmat funcționalitatea unui grav *blestem al istoriei* noastre, rezultat nemijlocit al situației geopolitice concrete dominată de pericolul trupelor roșii, de voința și putința de expansiune a Kremlinului, decis să realizeze nu subjugarea clasică a unui teritoriu ori a unei țări, ci *schimbarea regimului social-politic* existent în România, și nu numai. Primindu-l pe I. B. Tito la Kremlin, cu numai câteva săptămâni înaintea capitulării Germaniei, I. V. Stalin i-a dezvăluit liderului iugoslav esența planurilor moscovite, constând – ne asigura Milovan Djilas, prezent la întrevedere – în faptul că „*în războiul acesta [1939-1945] nu este la fel ca în cel trecut [1914-1918], ci cel care ocupă un teritoriu își impune sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi*”. (cf. Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, traducere, Craiova, 1990). Mai mult decât toate statele din spațiul Europei est-centrale, România a „beneficiat”, cea dintâi, de invazia Armatei Roșii în marșul acesteia spre Vest, în urma trupelor germane, aflându-se dintr-o dată, mai mult decât fusese până la 23 august 1944, în poziția de *stat ocupat*, iar regimul străin a marcat iremediabil *declanșarea procesului de sovietizare, de comunizare, de*

retragere a țării din Europa, pe o perioada de aproximativ 50 de ani, practic până la 1989.

Cu acordul ori cu participarea directă a comuniștilor locali, din rândul cărora s-au remarcat în etapa respectiva Ana Pauker și Vasile Luca, Gh. Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș, Lucrețiu Pătrășcanu și Teohari Georgescu, Gh. Apostol și Miron Constantinescu, Iosif Chișinevschi și Leonte Răutu, împotriva poporului român s-a declanșat un veritabil holocaust. Holocaustul roșu antiromânesc, programat anticipat în raport cu izbucnirea conflagrației din 1939-1945, chiar în momentul când s-a semnat Pactul nenorocit Hitler-Stalin care inaugura târgul cu provinciile istorice ale României Mari, și nu numai, s-a intensificat o dată cu intrarea trupelor străine în Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța și Transilvania de Nord, pentru că, după 23 august 1944, o dată cu ocuparea întregii țări de către forțele sovietice „eliberatoare”, să capete proporții dificil de conceput și de acceptat. Trebuie să reținem însă că, nu în chip obligatoriu, toate relele decurgeau doar din desfășurările războiului, ci, la fel de bine, în ceea ce ne privea, izvorau din aplicarea planului lui Stalin de a muta sistemul socialist spre Vest. La 15 martie 1945, un document întocmit de organele speciale ale Statelor Unite ale Americii, intitulat Violarea de către Uniunea Sovietică a declarației Molotov din 2 aprilie 1944 și a Convenției de Armistițiu cu România, reținea esența evenimentelor survenite la noi în răstimpul 1944-1945: „... Ele constituite o etapă în realizarea unui plan minuțios pregătit, care vizează aservirea totală a României și acapararea de către Uniunea Sovietică a întregii Europe Centrale și Balcanice. Autoritățile sovietice au ridicat un zid împrejurul României... România a purtat operații militare împotriva Uniunii Sovietice de partea Germaniei. S-ar putea afirma că ea nu are decât să suporte soarta adesea rezervată țărilor învinse și să dispară de pe harta lumii. Dar nu se poate pune problema în acest fel. Bazându-se pe promisiunile categorice făcute de către Aliați, România a înfruntat pericole cumplite și a rupt-o cu Germania. Pe de altă parte, ea a încheiat cu Uniunea Sovietică, Marea Britanie și S.U.A. o Convenție de Armistițiu, care îi impune sarcini foarte serioase, dar care ar trebui, totuși, să-i garanteze că Puterile semnatare se consideră legate prin promisiunea lor de a respecta independența României (Articolul 1 al Convenției de Armistițiu spune textual: <Cu scopul de a restabili România independentă și suverană>)” (vezi Gh. Buzatu, Românii în arhivele americane, I, Iași, 1992, p. 6-8). Din miile de documente ce ne îngăduie întocmirea unei posibile Cronici a holocaustului antiromânesc pentru anii 1944-1945 voi reține doar câteva probe. Astfel, la 11 ianuarie 1945 Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului a înaintat Comisiei Aliate de Control, în continuarea celor reclamate la 22 decembrie 1944, un „Tabel centralizator de neregulile și incidentele provocate de militarii sovietici pe teritoriul țării care nu au putut fi identificați”. Erau relatate 24 de cazuri, precum acestea: „3. Comuna Cioara, județul Brăila – 8 noiembrie 1944: O mașină cu 12 ostași sovietici înarmați a pătruns în depozitul de munițiuni Cioara din județul Brăila, au adunat trupa și au pus-o pe două rânduri, că să găsească pe sergentul major

Popescu Nicolae spre a-l împușca, fiind pârât de populația civilă că este partizan. Negăsind pe numitul ofițer, au cerut revolvere. Negăsind nici revolvere, au luat îmbrăcămintea și banii ostașilor, după care au plecat. // 4. Comuna Cuculeasa, județul Brăila – 8 noiembrie 1944: Mai mulți ostași sovietici coborâți dintr-un tren au mers în satul Cuculeasa la locuința lui Năstase Spirea, unde au cerut vin și femei. Fiind refuzați, ostașii sovietici au ieșit afară și au tras cu pistoalele pe fereastra, împușcând mortal pe fiul lui, Năstase Oprea, în vârstă de 20 de ani. După aceasta, ostașii sovietici s-au suit în tren și au plecat mai departe. // 7. Comuna Hârtop, județul Baia – 17 noiembrie 1944: Mai mulți locuitori din comuna Hârtop, județul Baia, reclama că au fost luați de trupele sovietice împreună cu carele și boii lor și duși până la Mureș, fără a li se da drumul acasă până în prezent...” (vezi A. S. Marinescu, *1944-1958: Armata Roșie în România*, II, București, Editura Vremea, 2001, p. 167 și urm.). De la celalalt capăt al țării, la 22 noiembrie 1944, se comunica cum „... o unitate sovietică – nu se cunoaște denumirea ei – cu un efectiv de 1 098 oameni, care a cantonat la Orșova, în noaptea de 2-3 noiembrie 1944, deși i s-au dat mari cantități de subzistențe și cartiruire, a devastat cazinoul orașului, a spart bibliotecile, iar cu cărțile au făcut foc în mijlocul sălii, deși în sala erau sobe și lemne” (ibidem, p. 59). O situație specială se prelungea în Moldova și Bucovina de Sud, astfel încât la 11 noiembrie 1944 aceeași Comisie Română pentru Aplicarea Armistițiului transmitea: „... Din cauza confuziunii administrative și din lipsa unor șefi de autorități împuterniciți și bine pregătiți, în toată Moldova și Bucovina de Sud domnește o stare de totală nesiguranță, viața, că și avutul cetățenilor, fiind amenințate. Oricare activitate este paralizată, jafurile continuă și o profundă demoralizare caracterizează starea de spirit a populației...” (ibidem, p. 36 și urm.). Starea generală grava a populației din Moldova preocupa și Marele Stat Major Roman (Secția a 7-a), care, la 6 noiembrie 1944, oferea date concrete despre județele și orașele din cuprinsul lor Iași, Rădăuți, Dorohoi ori Fălticeni. Pe alocuri, populația minoritară preluase „majoritatea instituțiilor”, fiind ostilă revenirii autorităților statului român. „Se duce – continua raportul – o mare campanie pentru propagarea comunismului. Au luat ființă syndicate, cooperative etc.” (ibidem, p. 23-33). Toate cele raportate, imposibil de a fi reținute, nu reprezentau în fond decât manifestări care marcau începutul holocaustului comunist, colorat – cum altfel? – în roșu.

Potrivit concluziilor specialiștilor, regimul ocupației sovietice din 1944-1958 s-a caracterizat prin „teroare, violență și jaf, efectuate haotic la început, apoi în mod sistematic” (C. Hlihor). Exemplificând în continuare, nu putem ignora sinteza nr. 641 din 13 septembrie 1944 a Inspectoratului General al Jandarmeriei stăruind asupra „incidentelor provocate de unele elemente ale armatei sovietice” în județele Ilfov, Prahova, Muscel, Covurlui, Teleorman, Hunedoara, Vlașca, Dolj și Muscel (vezi Ilie Manole și colaboratori, *Armata Roșie în România. Documente*, București, 1995). Nenumărate alte documente atestă fapte similare, așa precum raportul nr. 637 din 6 septembrie 1944 al

secției de jandarmi Băltești destinat legiunii de jandarmi Prahova și din care reținem: „...Activitatea polițienească a jandarmilor este complet paralizată pe toate porțiunile pe unde trec coloane ruse. Jandarmii sunt batjocoriți, sunt dezarmați, li se confiscă întreg avutul lor, din care cauza scapă cu fuga îmbrăcați civili. Coloanele ruse confiscă tot ce le iese în cale: arme, bani, bijuterii, ceasuri, boi, porci, cai, păsări, grâu, ovăz și fân... Întreaga populație este consternată pentru că armatele ruse le ridică sub amenințarea revolverelor: vitele, păsările și grăunțele...” (ibidem). În sfârșit, din raportul din 11 septembrie 1944 al Inspectoratului General al Jandarmeriei acoperind situația pe 11 județe, aflăm știri despre cele petrecute în zona Sibiului, comuna Tâlmăciu, de unde cu două zile mai devreme „ostașii sovietici în trecere au devastat oficiul poștal, de unde au ridicat tutun, țigări, chibrituri în valoare de circa 7 000 000 lei, precum și casa de bani care conținea în numerar suma de lei 6 000 000” (vezi C. Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar – aliat – ocupant. 1940-1948*, București, 1996).

În fond, toate probele existente atesta o realitate indubitabilă în privința debuturilor regimului comunist în România: sfârșitul a coincis cu începutul!

Dr. Petru Groza, începând din martie 1945 cel dintâi premier al unui guvern majoritar comunist la București, nu a fost nici naționalist, nici antisemit, dar nici comunist, deși a devenit colaborator și slujitor fidel al „tovarășilor roșii”. Ceea ce nu înseamnă însă că nu a avut probleme ... chiar cu „tovarășii săi de drum”, pe care, într-un rând, i-a amenințat că avea să-i reclame „țarului roșu” de la Kremlin, adică lui I. V. Stalin personal! Era la 23 iunie 1949... După alegerile falsificate dar „triumfătoare” din noiembrie 1946, după impunerea abdicării Regelui Mihai I și proclamarea Republicii Populare, după reunirea celui dintâi Congres „unic” al comuniștilor, după naționalizările în lanț, și după declanșare colectivizării agriculturii, procesul construcției **democrat-populare** demarase din plin și în România, precum în toate țările vecine transferate, cu voia Puterilor Occidentale, în sfera de interese a U.R.S.S., deci dincoace de **Cortina de Fier**. Sub protecția forțelor Armatei Roșii și sub supravegherea **NKVD-ului (KGB-ul, începând din 1954)**, cu concursul mai mult decât loial al comuniștilor locali, „naționali” ori de „import” (Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș, Gh. Apostol, Iosif Chișinevschi, Chivu Stoica, Valter Roman ș.a.), lucrurile „mergeau bine”... Cel puțin, așa menționau raportările-fulger pornite de la București la Moscova, acoperind situația din întreaga țară și, în măsura posibilului, toate problemele cu care se confrunta țara, ajunsă la statutul de colonie a **Kremlinului** și în pragul transformării în cea de a 16-a **republică sovietică socialistă** a marii PATRII A COMUNISMULUI!

Lucrurile mergeau bine, spuneam, dar, totuși, nu atât de bine... ca să lipsească strigărele, contestările... Ele erau previzibile și așteptate, din partea reacțiunii, a „foștilor”, ori din direcția „forțelor imperialiste” dominante mai cu

seamă la Washington și Londra. Dar ce se întâmpla dacă semnalele de alarmă porneau „dinăuntru”, de la liderii comuniști ori, îndeosebi, de la „tovarășii de drum” ai acestora? Dr. Petru Groza era tocmai unul dintre aceștia, adică dintre fideli „tovarăși de drum” ai comuniștilor, din 1945 fiind investit și reinvestit în funcția **prim-ministru** al guvernelor de la București. Totuși, era nemulțumit de comuniști, de propria-i guvernare. Așa după cum, în seara de 23 iunie 1949, timp de două ore, singur, i-a declarat-o lui Emil Bodnăraș, unul dintre bonzii regimului comunist. Premierul avusese de gând să discute cu Gh. Gheorghiu-Dej (și nu renunțase), își propusese să trateze cu Ana Pauker și Vasile Luca, după cum antamase anume probleme cu Teohari Georgescu ori Iosif Chișinevschi. Nu era străin nici de gândul de a i se „adresa” lui I.V. Stalin, temutul, totuși comunistul Nr. 1 de pe planetă! Până una-alta, l-a abordat pe Emil Bodnăraș, în privința căruia nu contau atât poziția sa în ierarhia P.C.R. (transformat de curând în P.M.R.) ori locul său în fruntea departamentului forțelor armate (vezi Horia Nestorescu-Bălcești, *Structura conducerii superioare a P.C.R. Dinamica remanierilor*, I-II, în „Arhivele Totalitarismului”, nos. 1-2/1944 și 3/1994), ci, desigur, rostul său – neștiut de cei mulți, dar cunoscut ori măcar bănuț de cei puțini din „conducere” – de agent de bază al NKVD la București. Timp de 120 de minute, așadar, dr. Petru Groza i-a expus lui Emil Bodnăraș toate nemulțumirile și insatisfacțiile sale, iar convorbirea lor a fost înregistrată. Documentul oferă detalii inedite și surprinzătoare despre cei dintâi ani ai comunizării forțate a României, despre faptele și fenomenele ce au însoțit respectivul proces istoric, nenorocit traversat de acest popor. Cititorul se va convinge că documentul vorbește de la sine. Comentariile noastre ar fi de prisos. Ceea ce n-are să ne oprește, totuși, să observăm că dr. Petru Groza a făcut trimitere la o serie de personalități **tabu** ale momentului, dintre care pe unele le-am menționat deja, iar altele se vor impune atenției cititorului: M. Roller, istoricul de tristă amintire, Miron Constantinescu, Octav Livezeanu sau N. Moraru. Acesta din urmă nu era altul decât atotputernicul secretar general al Ministerului Artelor și Informațiilor, critic literar și dramaturg în timpul liber. El este cel care, la reuniunile de prin 1947-1948 ale scriitorilor și artiștilor, ținea expuneri de două-trei ceasuri și se lăfăia în primele pagini ale „Scânteii”. În calitatea sa de critic, el îndemna pe creatori să renunțe definitiv la „decadentismul morbid” al epocii apuse și să lupte „cu dârzenie” pentru cauzele noii societăți. El nu se sustrăgea nici amenințărilor, de tipul „dezertarea este crima!” (cf. Ana Selejan, *România în timpul primului război cultural, 1944-1948*, II, *Reeducarea și prigoana*, Sibiu, 1993, *passim*). În privința lui N. Moraru, ca și în cea a lui M. Roller, dr. Petru Groza s-a dovedit necruțător. Omul politic avea să fie confirmat pe deplin de specialiștii în domeniile criticii literare și istoriei. Despre Roller, fostul premier i-a relatat lui Bodnăraș: „... **Puteam să-l fac eu pe Roller asistent, puteam să-i dăm lui Roller un loc de frunte în Academie, un loc politic de seamă, dar să nu ne batem joc de Academie și să venim cu Roller, răsărit peste noapte, putem spune. Istoria României să n-o mai poată citi nimeni decât din publicațiile „Roller”...** Las

la o parte deformațiile pe care le găsim în istoria lui Roller...”. Dr. Petru Groza, după cum se poate constata, a respins acuzațiile unor foști legionari, unii strecurați în rândurile comuniștilor, precum „faimosul bandit” Duduia (?!), pe care nu am reușit să identificăm. Nu a neglijat nici faptul că până atunci, până în vara anului 1949, S.U.A. și Marea Britanie făcuseră în România „diverse experiențe, au jucat diferite cărți, au jucat pe cartea lui Maniu și n-au reușit, au jucat pe cartea bandelor de spioni și de sabotori reacționari, tot peste mână au jucat pe cartea legionarilor și n-au reușit etc., etc. Un ultim aspect în privința căruia insistăm: textul dactilografiat al întrevederii Groza-Bodnăraș (însușind 12 pagini), înregistrat la Cancelaria C.C. al P.M.R. sub nr. 246/1949 (publicat de noi integral, în colaborare cu Mircea Chirițoiu, în „Dosarele istoriei nr. 2/1998), a fost examinat de Gh. Gheorghiu-Dej însuși. Acesta a subliniat cu roșu primele șapte pagini aproape integral, după cum și antepenultimul paragraf. Premierul în funcție nu și-a ascuns nemulțumirea în privința dominației elementelor alogene (evrei, în primul rând) în aparatul de partid și de stat (vezi discuții despre acest document și semnificația lui la d-l Teșu Solomovici, *Securitatea și evreii*, II). El considera că era în discuție un joc al Washington-ului și al Londrei: „Pentru mine, un lucru este clar: americanii și englezii au făcut în România diverse experiențe, au jucat pe diferite cărți, au jucat pe cartea Maniu și n-au reușit, au jucat pe cartea bandelor de spioni și sabotori reacționari, tot peste mână, au jucat pe cartea legionarilor și n-au reușit; au jucat pe cartea greco-catolicilor – partidul a dejucat admirabil această manevră și a câștigat poziții noi; acum joacă pe cartea ungarilor catolici, nu vor reuși. Ei au însă o carte pe care se poate juca cu mult succes, este cartea sioniștilor, cartea evreilor...”. Voi consemna că Dej a subliniat cu creionul roșu această declarație a dr. Petru Groza, marcând pe margine cu trei bare (tot roșii!) această concluzie a premierului: „Eu cred că dacă Stalin ar cunoaște această situație – și m-am gândit într-o zi să mă adresez lui – v-ar bate serios cu varga la spate”. Era evident că bătaia cu vergile, dacă ar fi fost să survină, viza întreaga conducere comunistă de la București... Un ultim element-surpriză: stenodactilografierea convorbirii Groza-Bodnăraș din 23 iunie 1949 a fost realizată chiar de soția lui Miron Constantinescu, la care premierul a făcut referiri în expozeul său...

ANEXĂ

ÎNTREVEDEREA EMIL BODNĂRAȘ – PETRU GROZA, LA CEREREA LUI GROZA, București, 23 iunie 1949, ora 20,30 – 22,30

Cartea mare a conspirației este o carte pe care i-am recomandat-o lui [Vasile] Luca s-o citească și i-am trimis-o într-o ediție maghiară. În această carte se înfățișează formele de luptă ale lumii capitaliste împotriva Uniunii Sovietice. Încercuirea capitalistă, marea conspirație împotriva Uniunii Sovietice, continuă și azi, numai că de astă-dată în obiectul care privește acțiunea conspirației de minare, de surpare a creației noastre, suntem înglobați și noi. Și aceasta ne-o dovedesc zecile și sutele de fapte care mi se duc la cunoștință din diferite locuri. Chiar azi câțiva țărani mi-au adus un material foarte interesant, din care rezultă că acțiunea de minare a pozițiilor câștigate de voi este dusă cu un extrem rafinament și cu foarte multă metodă.

Doi ani de zile v-am vorbit de faimosul „Duduia”. Doi ani au trebuit ca voi să vă convingeți că „Duduia” este un bandit, Duduia care nu putea să ierte Frontului Plugarilor că i-a desființat vechile sale organizații legionare.

Sigur, Duduia nu putea să fie prietenul meu, pentru că Duduia era dușmanul vostru. Duduia m-a „lucrat” timp de doi ani de zile ca secretar al organizației de partid, făcând jocul legionarilor. Duduia a fost scos, dar prietenii lui Duduia au rămas în partid. Și eu cred că sunt mulți ca Duduia care își duc activitatea la adăpostul autorității Partidului [Muncitoresc Român].

Dr. Petru Groza (1884-1958)

Emil Bodnăraș (1904-1976)

Pe Moga, care este unul din cei mai vechi membri ai Frontului Plugarilor, îl califică chiabur, îl alungă de oriunde omul încearcă să se afirme politicește. Ce chiabur este Moga cu 3 ha de pământ și cu un atelier de pieptănat lână?, atelier care nu mai lucrează de mai bine de un an. Dar, pentru legionarii din Hunedoara, Moga trebuie să fie chiabur, pentru că asta este o lozincă convenabilă pentru a izola un om. Moga trebuie să dispară de pe terenul politic, pentru că Moga se pricepe admirabil să sfarme organizațiile legionare, cum a mai făcut-o odată.

Un alt țăran, tot bun prieten al nostru, membru în Frontul Plugarilor, activist care nu o dată a luptat cu legionarii – și a luptat cu succes – a devenit și el peste noapte chiabur, pentru simplul fapt că are undeva pe un vârf de munte o moară nenorocită, neacoperită – deși omul umblă în zdrențe și abia își duce zilele. Legionarii de felul lui Duduia, din partid, l-au calificat chiabur. Și el trebuie izolat și au reușit să-l izoleze.

Pe cumnatul meu, dr. Moldoveanu, – acesta este un fapt mai vechi, pe care îl redau pentru a caracteriza o metodă – timp de doi ani de zile l-au persecutat și au cerut să plece din sat. Pe d-rul Moldoveanu, care este un om consacrat exclusiv preocupărilor sale de medic, au reușit să-l scoată din sat pentru că este rudă cu mine. Abia intervenția mea pe lângă Teohari [Georgescu] și pe lângă voi s-a reușit să-l readucă pe Moldoveanu în sat. Cred însă că legionarii din partid nu au renunțat la lupta lor împotriva mea și împotriva familiei mele. De 1 Mai soția mea a scos pentru prima dată portretele conducerii de partid și și-a împodobit casa cu ele. A scos drapele, a expus portretele lui Marx, Engels, Lenin, Stalin și, în afară de aceste portrete, ea a crezut că este bine să pună și portretul lui [Constantin I.] Parhon și al meu. Nu a trecut nici o jumătate de oră și s-a prezentat cineva de la partid, care a cerut să dea imediat jos portretul meu. Îți poți închipui ce dureros a fost pentru soția mea să afle că partidul nu este de acord ca portretul meu de prim-ministru să fie înfățișat public de această sărbătoare națională (sic!).

Mi-am pus întrebarea: ce vor cu aceste atitudini. Eu am găsit explicația: marea conspirație este interesată în ce privește România să producă un dezacord între Groza și partid, să mă indispună cu orice preț, doar-doar vor reuși să creeze o breșă în guvern.

Iată alte fapte care caracterizează această dorință a reacțiunii. La Hărțăgani am ajutat țăranilor să-și facă o casă culturală. I-am ajutat să-și procure costume pentru dansuri și îndeosebi i-am ajutat să-și procure costume rusești. Voiau să învețe dansuri rusești. Și au învățat. Au organizat casa culturală minunat.

De Paște am fost împreună cu Moga ca s-o văd. Oamenii m-au primit cu foarte multă bucurie, au cântat, au dansat și, când eram aproape de plecare, deodată un bătrân îmi spune: ”Prietene Groza, nu ai vrea să treci și pe la școală s-o vezi?” Nu prea aveam eu chef să mai pierd timpul și cu școala, dar oamenii au stăruit să mă duc s-o vizitez. Însoțit de învățător, am trecut din sală în sală. Sălile – foarte frumos împodobite, curate, îngrijite... La un moment dat ajung în

sala principală. Țăranul care mă invitase să vizitez școala îmi pune întrebarea: „Prietene Groza, nu vezi nimic? Ia uite acolo, pe perete, se vede urma unui tablou... A fost tabloul D-tale. Au venit de la partid și au dat ordin învățătorului să-l scoată, acum câteva zile”. Și a adăugat: „Dar nu-i nimic, prietene Groza, ei pot să te scoată de pe pereți, D-ta rămâi în inimile noastre”. Când m-am interesat cine a venit să dea ordin să se scoată tabloul, am aflat că este un cunoscut legionar de la Rovine, care este azi activist al partidului. I-am făcut învățătorului reproșuri (eram obligat să-i fac față de țăranii care se adunaseră): „De ce n-ai raportat D-ta autorităților D-tale, că ți s-a cerut să scoți tabloul primului ministru. Acesta este un act de ostilitate”. Învățătorul mi-a răspuns: „Nu am cutezat să fac acest lucru. Am copii și nu vreau să rămân fără pâine”.

Spune-mi, te rog – întreabă Groza – am eu nevoie de această popularitate, de o asemenea popularitate, de popularitatea exprimată de țăranii care mi-au spus: „Lasă, pot ei să te scoată de pe pereți, D-ta rămâi în inimile noastre”? Am eu, Groza, nevoie și este just să fiu o figură populară ilegală în gândurile nemărturisite ale oamenilor decât cu prilejuri rare? Eu cred că o asemenea popularitate nu-mi folosește nici mie și nici partidului. Legionarii însă, și dușmanii, conspiratorii împotriva Uniunii Sovietice și ai Republicii noastre populare, au nevoie de o asemenea popularitate a mea.

Dar conspirația nu se termină la legionari. Conspirația merge departe de tot. Iată, recent a apărut un roman de Zaharia Stancu, *Desculț*. Eu, drept s-ți spun, nu l-am citit decât în ziua când mi s-a atras atenția că romanul este foarte mult citit de reacțiune. Verificați, cercetați și veți vedea că este foarte mult cumpărat de reacțiune. De ce? Pentru că cuprinde undeva un cuvânt, o propozițiune, care pentru reacțiune este o armă foarte bună de luptă împotriva noastră. Zaharia Stancu descrie undeva un țăran care, la un moment dat, povestindu-și amărăciunile vieții, își amintește de un popă care i-a venit în casă ca să-i sfințească. În fața acestei amintiri, țăranul spune: „Îmi venea să-i scuipe în cădelniță...” Pentru acest scuipat în cădelniță, această formulă care este folosită azi pentru a caracteriza atitudinea dușmănoasă față de biserică, romanul lui Zaharia Stancu este citit și popularizat de reacțiune. Cine nu crede că voi disprețuiți biserica, că luptați împotriva ei, este îndemnat să citească romanul lui Zaharia Stancu, și anume numai această frază...

Un alt fapt. Am fost la Cluj și am aflat de la câțiva prieteni unguri că Ministerul Artelor a scos o broșură [căutată] îndeosebi pentru ceea ce lipsește din ea. L-am rugat pe Hodoș să-mi procure broșura și multă vreme n-am putut descoperi despre ce putea fi vorba. Dar, iată, privește fotografia asta, nu vezi nimic? Aici este portretul lui Parhon, iar în dreapta, unde trebuia să fie portretul meu, n-a rămas decât cadrul, iar figura a fost ștearsă. În fotografie este înfățișată o sală din Cluj, pe care prietenii mei unguri au vizitat-o după apariția broșurii. Portretul meu este și acum acolo, dar conspiratorii din Ministerul Artelor, care luptă împotriva partidului, au retușat fotografia, lăsând totuși acel cadru, pentru a sublinia că acolo a fost un portret – spre a mă indispuce. De ce n-au retușat și cadrul, ca să apară un spațiu absolut gol? Intenționat a fost lăsat cadrul, c pentru

a sublinia că „de aici a fost scos Groza”. Am eu nevoie de o asemenea popularitate? Broșura Ministerului Artelor circulă în mâinile întregii reacțiuni din Ardeal și țărani, care n-au văzut-o niciodată, care nu știu franțuzește, caută să și-o procure. Și pun întrebarea: De ce l-au sos pe Groza de aci? Groza nu mai este prim ministru? Groza nu mai este prietenul partidului?

Află că la Sebeș, Sibiu, Făgăraș – și acum lucrurile se întind și în celelalte regiuni din Ardeal – nu mai există nici o fotografie de a mea. Toate au fost scoase din ordinul partidului, al legionarilor din partid, al conspiratorilor împotriva partidului. Și probabil că din Ardeal va dispărea cu totul și numai din Ardeal, pentru că în Ardeal sunt eu mai popular și acolo pot fi lovit mai cu folos pentru cauza conspiratorilor.

La 1 Mai, la Deva, câțiva oameni puseseră fotografiile fie în ferestre, fie afară pe case. Toate au fost scoase. A venit la mine văduva Candrea. Este o bătrână de vreo 70 de ani. Plângând, mi-a spus că a venit cineva de la partid și i-a cerut să scoată portretul meu din geam. Ea a întrebat: „De ce, Groza e prim-ministru”. I s-a răspuns: „Groza nu are ce căuta în vitrine. Portretul lui nu are ce căuta în public”. Și a fost obligată să-l scoată.

Mi-am pus întrebarea: de unde vine această adversitate? Iată constatarea: Elemente active în jud. Hunedoara sunt fără îndoială legionarii împotriva mea. Dar este foarte interesant că legionarii se înțeleg foarte bine pe linia aceasta a adversității împotriva mea, cu evreii. Evreii mă socotesc pe mine antisemit. Am dovada acestui fapt încă de atunci de când am refuzat să-l primesc pe Filderman, social-democratul, ca ministru al aprovizionării în 1946. La câteva zile după refuzul meu, a venit la mine o delegație de evrei în frunte cu agentul americanilor, rabinul [Al.] Șafran, și mi-a cerut să-l fac pe [Leopold] Filderman ministru, întrucât au fost informați că eu refuz să-l primesc în guvern. Le-am explicat că, numai după nume dacă am lua-o, Filderman nu ar putea fi ministru într-un cabinet democrat. Numele de Filderman a devenit odios în România și nu mă puteam afișa cu un Filderman, indiferent că nu avea nici o legătură de rudenie cu faimosul [Wilhelm] Filderman. Al doilea, nu puteam să numesc un evreu ministru al aprovizionării în 1946, când lumea murea de foame și când țara era plină de pachetele Joint-ului. Ar fi însemnat o provocare să pun un evreu la aprovizionare. S-ar fi putut specula acest lucru împotriva guvernului, reacțiunea ar fi putut spune: Sigur, evreul de la Aprovizionare trimite pachete cu alimente evreilor și-i înfometează pe români. Am invitat delegația să plece, după ce i-am dat aceste explicații, și să nu mai revină cu stăruințele lor. Acest lucru nu mi-a fost iertat de conspiratorii sioniști, de agenții americani evrei îmbrăcați în haina partidului. Nu mă surprinde că Ministerul Propagandei mă retușează în broșurile sale, atâta vreme cât în Ministerul Propagandei șade [N.] Moraru – evreul care n-a uitat învățămintele sionismului. Plâng artiștii, plâng oamenii de cultură și de știință față de atitudinea arogantă, sabotoare a acestui Moraru. Îi amenință... Ba, într-o bună zi, s-a adresat unui grup spunându-i că ar merita palme. Știi că eu am legături cu lumea artiștilor, poate mai mult cu a artistelor... Și mi se spun de toate... [Octav] Livezeanu a venit într-o bună zi la mine

aproape plângând și mi-a cerut să ac tot posibilul să-l scot de acolo, de la propagandă... Era obiectul bății de joc a lui Moraru și nu voia să continue această situație umilitoare pentru el. [Eduard] Mezincescu – care și el este evreu – este o păpușă în mâna lui Moraru. Moraru dirijează Ministerul Propagandei, azi Ministerul Artelor. (Te miră că am afirmat că Mezincescu este evreu? Tatăl lui Mezincescu a fost doctor la Bacău și medic curant al lui Averescu. Tatăl lui Mezincescu a fost evreu botezat).

Dar Moraru nu este singur acolo. Moraru și-a adus o serie întreagă de oameni. Ia Ministerul Propagandei de la un cap la altul și vezi ce oameni sunt aceștia. Aproape toți – evrei.

M-am pomenit într-o zi solicitat să invit la mine acasă echipa culturală bulgară care a venit în România însoțită de echipa culturală română care vizitase Sofia. Am primit ambele echipe. Aflasem că la Sofia a fost o echipă culturală română, dar nu-i cunoșteam compoziția. De astădată am avut-o în fața mea: 7 inși, toți evrei. Aceștia au fost reprezentanții culturii române la Sofia. Nu s-a găsit nici un scriitor sau om de cultură român. Credeți voi oare că acest lucru nu s-a remarcat, că reacțiunea nu a înregistrat că în străinătate cultura română nu mai poate fi reprezentată decât de către evrei. Dar Moraru, sionistul, nu pricepe acest lucru. El urmează consecvent linia mării conspirații împotriva noastră.

Să lăsăm însă partea principală care îl privește pe Groza. Eu sunt un om sănătos, eu fac sport, eu nu-mi complic existența, eu pot suporta multe, pe mine dușmanii nu mă vor scoate din calea mea; legăturile mele și atașamentul meu față de partid sunt vechi și verificate, cu toate greșelile pe care le-am făcut și le mai fac. Eu nu sunt omul pe care, dacă îl întrebi dacă a văzut pădurea de brad și cu ce impresie s-a întors, să răspundă: „A, dar am văzut o grămadă de căcat de capre”. Eu prețuiesc pădurea de brad așa cum e ea, fără să mă uit la murdăriile de sub tufe.

Pentru mine un lucru este clar: americanii și englezii au făcut în România diverse experiențe, au jucat pe diferite cărți, au jucat pe cartea [Iuliu] Maniu și n-au reușit, au jucat pe cartea bandelor de spioni și de sabotori reacționari, tot peste mână, au jucat pe cartea legionarilor și n-au reușit; au jucat pe cartea greco-catolicilor – partidul a dejucat admirabil această manevră și a câștigat poziții noi; acum, joacă pe cartea ungarilor catolici, nu vor reuși. Ei au însă o carte pe care se pot juca cu mult succes, este cartea sioniștilor, cartea evreilor. Formal, sioniștii nu activează ca organizație politică, în fond însă îi găsim multiplicați în zeci de mii de exemplare, infiltrați în viața noastră politică, economică, de partid, administrativă. Să luăm pe rând organismele: Iată sportul, OSP. Cine conduce, cine dirijează acolo? Evreii. Nu mai vorbesc de aparatul nostru economic, de diferitele organisme pe care le-au creat: Romlacta, Romcar, Comerțul, Planificarea – pline de evrei, peste tot evrei. Cum vrei ca evreii de la Planificare să facă muncă cinstită și corectă, să-l ajute pe Miron [Constantinescu], care este foarte bine intenționat și hotărât să facă multă treabă, cum să-l ajute pe Miron evreii puși să planifice fabricile, întreprinderile

comerciale de care ei au fost expropriati? Sioniștii sunt foarte bune elemente pentru coloana a 5-a.

Pe mine mă surprinde că uneori Rubin, acest agent american, intervine atât de stăruitor pentru câte cineva din Comitetul Democrat Evreesc și mă întreb ce interes are Rubin și ce legături are el cu comuniștii din Comitetul Democrat Evreesc. Eu cred că dacă Stalin ar cunoaște această situație – și m-am gândit într-o zi să mă adresez lui – v-ar bate serios cu varga la spate.

Americanii joacă acum pe cartea evreilor și, într-o țară unde avem 400 000 evrei, cu câteva zeci de mii infiltrați în aparatul nostru de stat, economic, politic și cultural, nu este greu de jucat pe această carte. Nu vă faceți iluzii că îi puteți schimba. Negustorii de ieri, fabricanții de ieri, jucătorii de la bursa neagră nu-i puteți transforma, chiar dacă vin și vă demonstrează că l-au citit pe Marx și că-l studiază pe Lenin. S-au făcut nișe cursuri caraghioase pentru evreii care pleacă în Palestina. Avem noi o grijă deosebită ca Palestina să nu cadă în dependența americanilor și vrem să trimitem cât mai mulți evrei democrați în Palestina. Se dau și examene politice la aceste cursuri. Știi ce vorbesc evreii despre aceste cursuri? Mi-au spus-o câțiva: Domnule Groza, ce nu faci pentru un pașaport? Vreau să plec în Palestina, nu mai pot trăi aici, pentru că nu mai pot face afaceri. Învăț marxismul, dar o să aibă grijă marea să mă scape de el. Când mă va prinde răul de mare, am să vărs, odată cu ce am mâncat, și ce am învățat. De unde este alimentată reacțiunea cu glume cam de felul acesta: La examenul ținut la un asemenea curs de democratizare a sioniștilor, profesorul întreabă: „Max, spune, te rog, ce este critica și autocritica? Poți să-mi dai un exemplu?” Max rămâne încurcat. Se scoală Sami și spune: „Știu eu. Iată ce este critica: Max Aușnit este un trădător și un vânzător de țară, care a fugit și s-a pus în slujba americanilor”. – „Bravo, Sami. E un exemplu bun de critică. Și acum, autocritica...” Și tot Sami răspunde: „Prost am fost că n-am făcut și eu ca Max Aușnit”.

M-am dus într-o zi într-un magazin de stat, să-mi cumpăr o cămașă, și am vrut să văd cum este organizat un magazin de stat. Spre surprinderea mea îmi iese în cale conducătorul magazinului de stat, fost patron al unui magazin foarte luxos în București pe vremuri, pe care eu l-am cunoscut foarte bine, pentru că eram clientul lui. Îmi iese înainte cu o mutră tristă, amărâtă și îmi spune: „Domnule prim-ministru, pentru Dv. nu sunt mărfuri aici, nu este ca altă dată...” Indignat, l-am chemat la ordine și i-am spus: „Nu ți-e rușine? Cu o asemenea mutră și cu astfel de afirmații primești clienții? Eu te știu când erai patron, că te pricepeai să primești altfel clienții, să le expui marfa, să-i îndemni să cumpere, nu să-i dezguști și să-i gonești. De ce nu e marfă și pentru mine aici? Fabricile noastre nu produc? Am nevoie de o cămașă, nu voi găsi pânză pentru o cămașă pentru mine?” – Scârbit, am plecat din magazin, pentru că din câteva priviri mi-am dat seama că acest fost patron exploatator evreu și-a îmbâcsit magazinul tot numai cu vânzători evrei. Noi nu primim și nu dăm muncă inginerului al cărui tată este declarat chiabur, dar primim și încredințăm posturi de comandă coloanei a 5-a sioniste, pentru simplul fapt că știu să se

lipsească de partid. S-au cerut 50 000 pașapoarte de către evreii care vor să plece din țară. De ce nu le-am dat aceste pașapoarte? Ce ajutor ne pot da acești 50 000 de evrei care umblă pe toate căile să obțină pașapoarte, care ne urăsc, care ne dușmănesc, care lucrează împotriva noastră cu toate legăturile lor și cu toate neamurile lor? Nu înțeleg nimic din treaba asta. La distribuirea de mărfuri este o completă anarhie. Ați văzut exemplul adus de Luca în Consiliul de Miniștri cu opincile. Niște modele de opinci pe care trebuie scris: „așa se poate sabota ușor”. Cred că nu este țaran în țara românească care să cumpere asemenea opinci. Poți să presupui că cel care a conceput opincile caraghioase arătate de Luca nu știe cum trebuie să fie o opincă? Dinadins a pus în fabricație o opincă pe care nimeni nu o va cumpăra pentru a distruge o materie primă prețioasă și a ne face de râs comerțul de stat în fața țăranilor. Eu însumi am fost fabricant, eu știu ce poate să dea industria noastră textilă. Este posibil azi să nu mai găsești în București, în magazinul de stat, pânză pentru o cămașă de calitate bună? Nevasta mea umblă de trei zile să-mi ajute câțiva metri de pânză pentru o cămașă de tenis. Este imposibil de găsit? – cu bumbacul minunat sovietic pe care îl primim să nu putem face noi lucruri de calitate bună? Abundă la produsele noastre calitatea inferioară. Firește, foștii patroni care stau în Comerț, la Planificare, în industrie, în fabrici, coloana a 5-a sionistă în slujba americanilor, nu este interesată să dea economiei de stat produse de calitate bună și suficientă.

Un alt aspect: Academia noastră, în frunte cu Traian Săvulescu... A fost alaltăieri la mine, plângând: nu mai poate. Este o bătaie de joc cu Academia. Toată Academia, în ce privește încadrarea, repartizarea de funcționari, atribuirea de sarcini, este dirijată de [Mihail] Roller, ajutat de o evreică care nu are decât 21 de ani și care face politică de cadre. Eu m-am opus ca Roller să fie numit academician. Partea proastă este că el știe că eu m-am opus, pentru că la voi în partid atitudinea mea nu a fost conspirată. Puteam să-l fac eu pe Roller asistent, puteam să-i dăm lui Roller un loc de frunte în Academia, un loc politic de seamă, dar să nu ne batem joc de Academie și să venim cu Roller, răsărit peste noapte, putem spune. Istoria României să n-o mai poată citi nimeni decât din publicațiile Roller... Eu îl apreciez pe Roller, este un om priceput și muncitor și este și un bun istoric, dar de ce este nevoie ca lucrările de istorie să apară sub firmă Roller? De ce reacțiunea să spună: *Istoria Românilor*, dacă nu are pecetea evreului Roller, nu mai poate fi învățată?... Las la o parte deformațiile pe care le găsim în istoria lui Roller, pe lângă atâtea părți bune.

De ce Săvulescu și academicienii trebuie să trăiască sub teroarea unei evreice de 21 de ani? Totul este în Academie sub mâna ei. Dacă ea și Roller nu-și dau avizul, nimic nu se poate face în Academie. Traian Săvulescu nu mai poate trăi.

Un alt exemplu: Arghiropol a fost la noi secretar general la Președinție. Trei ani de zile l-am folosit pe acest om într-o funcție înaltă, ne-a făcut servicii așa cum i-am cerut și așa cum s-a priceput. Nu a avut niciodată o atitudine dușmănoasă. Mi s-a cerut totuși să-l dau afară pe Arghiropol. Am înțeles dorința

partidului și m-am executat. Aflu că Arghiropol trăiește azi din pomană, nu i se poate găsi un serviciu. Arghiropol, fost secretar general în regimul nostru, trebuie să se ducă zilnic la oficiul de plasare să-și găsească un loc de muncă. Acum patru zile a venit plângând la mine: I s-a găsit un loc de muncă, fie portar la UCB, fie taxator la tramvai. Dar dacă Arghiropol s-ar chema Haimsohn, ar găsi repede un post foarte bun.

Alt exemplu: Mi s-a pus pe masă un decret de acordarea premiului național pentru o piesă *Harap Alb*; acordarea premiului național unei piese care nici nu se jucase încă: *Harap Alb* – o piesă pe care am văzut-o mai târziu și care m-a îngreșat, după cum publicul este îngreșat de ea, și aceasta se constată și se vede – a primit premiul național, pentru că așa trebuia să fie... așa voia Moraru. *Harap Alb* a fost scrisă de Mendelson și încă un Son. După prima reprezentație, când s-a constatat eșecul piesei premiate cu premiul național, Moraru a convocat artiștii de la Operă și i-a înjurat, acuzându-i că au sabotat piesa. Moraru nu a văzut însă că piesa este proastă și că nu artiștii, ci publicul o sabotează. Moraru nu înțelege că din căcat nu se poate face bice.

Coloana a 5-a lucrează în toate domeniile. Artiștii sunt disperați. Iată-l pe Deceanu. Are o trupă de 160 de oameni, au pregătit piesa *Rapsodia țiganilor* de Lehar. O joacă minunat de bine. Umblă de câteva luni să stăruie să fie naționalizată trupa, să intre cu trupa lui la stat. Nu i se dă voie, i se pun impozite, i se aplică amenzi. Sunt 160 de artiști și artiste și trebuie să mizeze pentru că Moraru nu îl acceptă pe Deceanu. 160 de oameni trebuie să rămână outsider, din voința lui Moraru.

Alt exemplu. Știi că nu-mi plac evreii care-și schimbă numele. Eu îl respect pe Ioșca [Iosif Chișinevski] și pentru acest lucru. (Ioșca este omul cu care mă înțeleg foarte bine, dar Ioșca este foarte prins. El nu-și dă seama că și în aparatul lui s-au infiltrat multe elemente care nu au ce căuta acolo. Ioșca nu poate urmări pe fiecare, și ce face Moraru, și ce face Roller, și ce fac alții). Când mi s-a propus să-l iau la Președinție pe [Nicolae] Popescu-Doreanu, am avut un incident foarte hazliu cu Gheorghiu-Dej. Eu credeam că Popescu-Doreanu este evreu și m-a bucurat foarte mult când am aflat că este țigan. L-am primit cu multă plăcere la Președinție și am lucrat foarte bine cu el. Și sunt sigur că Popescu-Doreanu va fi unul din cei mai buni miniștri ai Învățămintului pe care România i-a avut vreodată. După ce Popescu-Doreanu a plecat, s-a pus problema unui alt secretar general. Eram preocupat în acele zile și de o altă chestiune, în legătură cu Mia, fiica mea – fata îmbătrânește, se usucă, trăiește o viață anormală și eram preocupat de felul cum pot curma această stare de lucruri. Și tocmai atunci îmi vine Ana [Pauker] – era la mine acasă, pare-mi-se – și îmi spune: „Pătrule, vreau să-ți prezint un tânăr care are să-ți placă”... (Eu repede am pus lucrurile în legătură cu Mia). Și, într-adevăr, mi s-a prezentat un tânăr foarte simpatic, foarte drăguț. La câteva minute după aceea am aflat însă că tânărul nu era destinat Miei, ci era viitorul meu secretar general, Hodoș, și el tot evreu, deși e un evreu foarte simpatic.

Într-o zi, văzându-l că muncește foarte mult, i-am spus în glumă: „Dragă Hodoș, ai nevoie de un ajutor, caută-ți un băiat bun să te ajute”. Hodoș a acceptat această propunere și, într-adevăr, a doua zi a apărut ajutorul lui, tot evreu.

Alta. Într-o zi simt nevoia să mă consult cu arhitectul, știam că am un arhitect la Consiliu. Când mi se prezintă, constat că nu mai se vechiul arhitect, e unul nou, și acesta evreu. În altă zi mă durea o măsea. Am cerut să vină dentistul să mă vadă. Și ăsta evreu.

La Caransebeș, conducătorul cel mare al organizației de partid este Epstein. Epstein nu s-a sfiit, cu prilejul unei ceremonii religioase pe care noi am organizat-o pentru a îmbunătăți o situație grea, nu s-a sfiit să afirme în fața lumii: „Ce sunt porcăriile astea? Noi n-avem nevoie de popi”.

La Lugoj, șeful securității este Klink, tot evreu. Dacă voi analiza de ce la un moment dat am avut sute de țărani fugiți în munți și alăturați bandelor lui Uță, vom găsi că toate acestea se datoresc prostiilor, actelor dușmănoase ale lui Klink, care la un moment dat a vrut să aresteze la Teregova vreo 40 de țărani. Țăranii au fugit în pădure și după ei au mai fugit și alte câteva zeci de țărani, rudele și prietenii primilor. Abia după ce am intervenit eu la Teohari și am pus ordine la Teregova, am dat țăranilor posibilitatea să se reîntoarcă; abia atunci am obținut și elementele necesare pentru a putea ataca bandele și a le lichida cu ajutorul țăranilor care fugiseră și care, reîntorși, ne-au furnizat informațiile necesare. Uneori stai și te gândești unde încetează prostia și unde începe dușmănia. Firește, cu un Klink la Securitate la Lugoj, cu un Epstein în partid la Caransebeș și cu alții ca ei la Arte, Academie, Comerț, Planificare, Industrie, în toată țara, nu ne putem aștepta decât la consecințele dezastruoase pe care le constatăm.

În Munții Apuseni circulă legionari îmbrăcați în haina de partid și sioniști camuflați în comuniști, și amenință țăranii cu duba și cu trimiterea în Siberia, că nu vor accepta să intre în gospodăria colectivă. Nu este de mirare că în asemenea condiții au putut la Hunedoara să ia ființă numai în ultimul an 32 de cuiburi legionare. Verificați acest lucru: 32 cuiburi legionare într-un singur an reînființate în Hunedoara, când acest lucru nu era posibil sub regimurile burgheze cu atâta ușurință, este un fenomen îngrijorător. Dar ce este mai interesant și ceea ce confirmă acțiunea coloanei a 5-a, – după cum au declarat țăranii reîntorși din munți – bandele sunt permanent perfect informate asupra mișcărilor aparatului securității. Știau perfect, spre exemplu, că la Luncavița vor veni 80 de milițieni, știau și cine îi va comanda, știau și unde vor sta, și ce vor întreprinde, aceasta cu două zile înainte ca miliția să apară la Luncavița.

În concluzie, cred că partidul va trebui să-și sporească vigilența și să fie îndeosebi foarte vigilent față de elementele din coloana a 5-a sionistă, care colaborează cu legionarii, care se afișează că sunt comuniști, dar în fond sunt dușmanii regimului nostru. Recomandăm partidului să se ocupe de filarea celor puternici din partid, de tipul Moraru și alții, care își bat joc de noi.

Am avut nevoie să zvârlim brutal icoanele din școli? Ce am realizat cu aceasta? Am umplut bisericile. Niciodată bisericile nu au fost atât de pline ca acum. Am șters brutal slujba religioasă de la ora radio de duminică, pentru ca a doua zi Londra și Washington să invite ascultătorii români să asculte ora religioasă pe care o vor transmite de aici înainte regulat, la posturile lor. Cine mergea înainte la biserică? Babele și copiii. Azi – du-te și controlează – bisericile sunt pline, sunt centre de adunare ale dușmanilor regimului. I-am spus lui Mezincescu: „Ai grijă, e Vinerea Mare, este un obicei în popor ca în această zi să nu aibă loc spectacole, balerinele să nu-și prezinte grațiile pe diferite scene, să nu se cânte... Să se respecte sentimentul religios care este încă puternic ancorat în mase”. Mezincescu, deși de acord cu mine, nu a putut face nimic, nu i-a dat voie Moraru. Moraru nu înțelege aceste lucruri; poate că le înțelege, dar face dinadins altfel... Și ce am realizat? Am umplut în Vinerea Mare toate bisericile, de stăteau mii de oameni afară, în jurul lor, să asculte slujba.

Eu cred că, dacă Stalin ar cunoaște toate aceste lucruri, v-ar da serios la dos. Și mie, pentru că am tăcut. Nu mai pot să tac, trebuie să vorbesc, trebuie să avertizez partidul. Nu e rușinos să-mi spună mie un țăran: „Era mai bine, domnule Președinte, când țineam o cuvântare în fața țăranilor și când se ridica câte unul: *trăiască Maniu!* ... Aveam de cine să mă agăț, aveam pe cine să combat. Azi vorbesc țăranilor și ei tac, nu-mi mai spun ce gândesc”.

În magazinele de stat – este o cifră recunoscută și de Ana – avem 97 % evrei. La Comisia de Stat a Planificării, cu eforturile supraomenești pe care le fac specialiștii sovietici și Miron, nu se rezolvă lucrurile. Formalități imense apasă aparatul nostru, ai nevoie de avize care durează săptămâni întregi, pentru a obține un credit. Sigur, nu este nimic surprinzător în aceasta. Expropriații care stau azi în aparatul nostru de stat nu sunt interesați să ușureze funcționarea fabricilor care au fost altădată ale lor. Deși am creat toate condițiile pentru a asigura realizarea planului, deși dispunem de finanțe, dispunem de hotărârea muncitorilor, totuși constatăm greutăți imense care zilnic ni se pun în cale sub mii de forme. Este sabotaj organizat de coloana a 5-a.

Eu nu sunt antisemit. Eu simt însă datoria să sesizez partidul de constatările mele. Ana este o femeie minunată, este un cap politic clar, dar Ana plutește în nori, asta este marea ei lipsă. Ana nu știe ce se face la Ministerul de Externe și ce are ea acolo. Eu pregătesc material și pentru Ana și într-o zi am să vorbesc cu ea. Ministerul de Externe este plin de evrei, coloana a 5-a a pătruns și acolo.

Nu vreau să fiu, din vina dușmanilor din partid, taxat ca neprieten al vostru. Cine vede că a fost smuls portretul meu din ordinul partidului, consideră pe drept cuvânt că eu sunt un dușman al partidului, reacționarii mă popularizează. Eu nu am nevoie de popularizarea reacțiunii, eu vreau să fiu înfățișat așa cum sunt.

Ți-am vorbit de aceste lucruri pentru a le transmite acolo unde trebuie; am simțit nevoia să mă descarc. Am încercat să vorbesc cu Gheorghiu-Dej, am prins însă o zi nepotrivită, Gheorghiu-Dej era foarte obosit. Muncește mult și

este greu să-l smulg pentru un ceas-două, pentru ca să asculte plângerile mele. Totuși, va trebui să vorbesc și cu el, după cum va trebui să vorbesc foarte serios și cu Luca și cu Ana, înfățișându-le aceste lucruri.

Ți-am vorbit de toate aceste lucruri și pentru motivul că partidul răspunde pentru poziția mea. Eu nu sunt prim-ministru decât cu asentimentul și cu sprijinul partidului și partidul este serios angajat cu răspunderea sa față de felul cum mă achit de însărcinarea mea și cum sunt privit în țară.

Vă avertizez, luați măsuri. Luați măsuri până nu e prea târziu.

Stenodactilografiat: Sulamita Constantinescu,

în 2 ex.

(1 ex. la Emil pt. BP)

KREMLIN, IUNIE 1945 – ACADEMICIENI ROMÂNI PRIMIȚI DE I. V. STALIN

În condițiile specifice sfârșitului ostilităților pe vechiul continent, cu deosebire la Moscova, pe cale de-a deveni un fel de nouă Mecca a Europei Est-Centrale în curs de stalinizare, în iunie 1945 a survenit deplasarea unei delegații de intelectuali români invitați la Moscova la sărbătorirea Academiei de Științe a U.R.S.S., un prilej, pentru unii dintre ei, de a fi primiți într-o scurtă audiență de „Führerul Roșu” al Kremlinului, nimeni altul decât însuși I. V. Stalin, aflat pe atunci în culmea puterii personale.

Subliniem că stenograma întrevederii publicată în anexă a fost redactată în românește, cu excepția primelor fraze, formulate în franțuzește, probabil de către autorul, rămas necunoscut, al textului dactilografiat, documentul rămânând – prin nu știm ce condiții misterioase – în păstrare în **Fondul Vasile Stoica**, de la Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală (sub cota: vol. I/110, 4 file)¹. Am valorificat anterior acest document extrem de semnificativ pentru surprinderea „spiritului epocii”, dar și pentru aprecierea comportamentului „actorilor” invitați la Kremlin². Cititorul poate afla referiri la acest episod ori la faptul că, ulterior vizitei la Kremlin, Profesorului Emil Petrovici, după ce în calitate-i de Rector al Universității din Cluj fiind cuprins în delegația aflată la Moscova, autoritățile comuniste de la București i-au aflat adeseori motive de reproș întrucât „îndrăznise” să-i relateze lui I. V. Stalin, chestionat anume fiind de către acesta, despre comportamentul abuziv al trupelor Armatei Roșii pe teritoriul României, unde – a precizat eminentul lingvist – „a comis multe jafuri”.³ De remarcat că, în iunie 1945, delegația personalităților române aflate la Moscova cuprindea cu prioritate titulari ai Academiei Române (C. I. Parhon, M. Sadoveanu, Emil Petrovici, Andrei Oțetea, Al. Rosetti, Victor Eftimiu) ori membri ai falsei „societăți civile” a momentului, reprezentată abuziv de către faimosul ARLUS⁴ (președinte – același C. I. Parhon). Nu cunoaștem motivul pentru care M. Sadoveanu, în zilele în care o parte din delegație a fost invitată la Stalin, tocmai se deplasase la Leningrad,

¹ În aceeași perioadă s-a deplasat în U.R.S.S., cu aceeași delegație, și M. Sadoveanu, care însă n-a participat la întâlnirea cu I. V. Stalin, fiind în vizită la Leningrad.

² Cf. Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, p. 624-627; vezi și „Tricolorul”, București, 1 martie 2007, p. 3.

³ Ioan Opriș, *Istoricii și Securitatea*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 565-634.

⁴ Vezi *supra* opiniile lui C. Rădulescu-Motru despre ARLUS.

după cum singur a relatat în sporadicele sale note de călătorie⁵. Ceea ce este demn de reținut privește faptul că primirea ilustrațiilor delegației ai *intelighenției* române de către Stalin a avut la București – spre beneficiu propagandistic, evident – un larg ecou, recepției de la Kremlin rezervându-i-se spații și comentarii în presa centrală, o broșură ocazională și o manifestare entuziastă la sediul central ARLUS. Aici, reuniunea s-a desfășurat sub titlul **Ce am văzut în U.R.S.S.**, participând C. I. Parhon, Traian Săvulescu, M. Sadoveanu, Mitiță Constantinescu, D. Gusti și Iorgu Iordan⁶. Deplasarea academicienilor români este integrată în noul „proces de cunoaștere a științei sovietice de către cercurile intelectuale din România”, fapt survenit la momentul potrivit de vreme ce, de cealaltă parte, a apreciat președintele ARLUS-ului, „savanții, scriitorii și artiștii sovietici manifestează un interes tot mai mare față de știința și arta românească”⁷.

ANEXĂ

STENOGRAMA ÎNTREVEDERII

Stalin: Câte universități sunt în România? Există învățământ primar obligatoriu? Atunci înseamnă că la Dv. nu există analfabetism? În această situație, nu sunt comisii ce acționează împotriva părinților care nu-și trimit copiii la școală? Statul se îngrijește de așa ceva? Sunt teatre în România? Cum se simt maghiarii sub stăpânirea românească⁸?

P[arhon]: Cei democrați se înțelegeau, cu ceilalți – mai puțin. Mai sunt reacționari, și la ei, și la noi, dar cu vremea îi vom învinge. Petru Groza le vorbește în limba lor și are mare trecere la ei.

Stalin: Sunt școli maghiare?

Petrovici: Da. Nu este sat maghiar fără școală primară maghiară; au o mulțime de școli secundare și o universitate de stat în Cluj cu limba de predare maghiară.

Stalin: Polonezii în Statele Unite n-au nici o școală, nici primară.

⁵ Cf. M. Sadoveanu, *Jurnal și documente inedite*, ediție Constantin Ciopraga, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 314 și urm.

⁶ Vezi „Revista Fundațiilor Regale”, București, serie nouă, nr. 1/septembrie 1945, p. 174-179.

⁷ *Ibidem*, p. 179.

⁸ Până în acest loc, textul original a fost redactat în limba franceză, iar, în continuare, dactilografiat în limba română.

Armata Roșie a provocat dezordine în România? Pentru că disciplina este foarte mare într-o armată în război, dar e mai greu să păstrezi aceeași disciplină când războiul s-a sfârșit⁹.

Parhon: Sunt cazuri dar multe provocate de ai noștri, care s-au îmbrăcat în uniforme rusești. Prezența armatei e necesară.

Stalin: Noi am fost informați că în Polonia și Iugoslavia s-au petrecut lucruri care nu sunt spre onoarea Armatei Roșii. Ar fi de mirare ca la Dv. să fi fost altfel. Ce gândesc ceilalți ... (membri ai delegației)?

M: Eu sunt colonel în armata română și ca militar pot afirma că comandanții sovietici țin o disciplină magnifică.

Stalin: În timp de război disciplina a fost foarte tare, dar în timp de pace disciplina scade.

C. I. Parhon (1874-1969)

Petrovici: Comandanții sovietici au bunăvoință și doresc mult să țină ordinea și disciplina. Din nenorocire sunt și elemente care în diverse ocazii produc dezordine. Populația este convinsă de aceasta. Aceste dezordine creează dificultăți ARLUS-ului și mișcării de democratizare a țării. Cred că comandanții ar putea să fie mai severi.

(Stalin se joacă cu un creion roșu pe un bloc).

Stalin: În ce orașe?

Petrovici: Cluj, Brașov, Sibiu. Nu, la Cluj nu mai sunt, dar la București.

Stalin: Dăunător pentru Armata Roșie.

⁹ Referire la sfârșitul operațiunilor pe teatrul de război din Europa, la 8-9 mai 1945, în vreme ce în Extremul Orient ostilitățile au continuat până în august 1945, iar Japonia a capitulat oficial la 2 septembrie 1945

Petrovici: N-am confundat Armata Roșie cu aceste elemente.

Stalin: Știu. Dar trebuie să mi se spună totul, ca să iau măsuri. În Polonia mi s-au plâns, în Iugoslavia la fel. Nu se poate ca în România lucrurile să fie clare. Cu cât veți spune mai franc adevărul, cu atât va fi mai bine.

Oțetea: La Iași a fost o situație gravă până în decembrie [1944], dar incidentele au fost semnalate autorităților rusești, încât s-au luat măsuri. Incidentele au încetat.

Stalin: Trebuie să știți că avem 11 milioane de oameni sub arme și că nu toți sunt sfinți. Sunt elemente vicioase contra cărora luptă. Am pus această întrebare spre a putea lua măsuri împotriva acestor elemente vicioase (vorba devine domoală, înceată).

Rudenco: Reacționari pretind că elemente ale Armatei Roșii produc tulburări. Aceste cazuri se reduc în realitate la faptul că românii, elemente din Armata Română, se îmbracă în uniforme rusești și se dedau la jafuri. Lucrul acesta este exploatat de reacționari ca să compromită Armata Roșie. Dar nu numai atât, chiar reacționarii înscenează asemenea incidente, îmbrăcând jefuitori în uniforme ale Armatei Roșii.

Stalin: Mai are cineva de pus vreo întrebare?

Rosetti: Institutul de limbă și cultură rusă de pe lângă Universitatea București are nevoie de doi profesori și un director care ar fi bine să fie sovietici (Stalin notează).

Emil Petrovici (1899-1968)

Stalin: Dacă aveți nevoie de cărți, dați o listă de ce anume aveți nevoie.

Stalin: Ar fi bine să dați în scris ceea ce cereți. Vom reflecta și, dacă va fi posibil, vom face totul.

Parhon și Petrovici: În special de buletinele de specialitate publicate de universități.

M.: Am cerut Vox-ului și acesta ne-a trimis foarte multe, dar mai trebuie [lucrări] de specialitate. Acum am cerut acestea în special și cred că Vox ne va satisface. Ne interesează filme și Dl. Kemenov ne ajută. Ne-a dat chiar acum un aparat, dar ne mai trebuie. De asemenea, Vox se ocupă de crearea legăturilor de corespondență între oamenii de știință ruși și români. Pentru masele largi ne trebuie film și aparate. Am primit un ajutor larg din partea oamenilor de artă și știință sovietici care ne-au vizitat și cred că acest sistem trebuie intensificat, căci s-a bucurat de mare succese, chiar de entuziasm. Reprezentanți ai artelor diferitelor naționalități sovietice, ucrainene și georgiene ar fi bineveniți. Am vorbit cu Kemenev, am fost ajutați de Comisia Aliată de Control, Generalii Susaikov și Vinogradov, și [de] Ambasadă, Kavtaradze și Dangulov.

V. M. Molotov (1890-1986)

Stalin: Ce s-a primit trebuie uitat. Spuneți ce doriți să primiți.

Molotov: În timpul cât ați stat aici ați văzut tot ce ați doriți?

Toți: Spunem că nu, fiindcă n-a fost vreme.

Stalin: Nu totul este ideal la noi. E destul rău. E departe de a fi ideal (zâmbește). De ce n-ați văzut și restul? Poate vi s-au arătat și satele lui Potemkin?

Petrovici: Nu, [este] vreme puțină.

Stalin: De ce nu stați mai mult?

Petrovici: Sunt rector.

Eftimiu: Ar fi bine să fie mijloace de transport mai bune.

Stalin: Sunt trenuri și avioane.

Eftimiu: Nu sunt destule.

Stalin: Vom face totul. Țările noastre trebuiau să se apropie de mult. Neînțelegeri istorice ne-au împiedicat. Acum situația e așa că ceea ce trebuia să

se întâmplă s-a întâmplat. Războiul ne-a apropiat. Nu e rău fără bine. Dar via comunică e cea mai bună între oameni. Dacă românii vor putea da ocazie de întâlnire oamenilor de știință, artă, cultura și chiar populație. Dacă vreți, vom face tot posibilul.

Oeriu: Ce-am văzut în cele trei săptămâni, în laboratoare, în instituții, fabrici ... Să ni se trimită o copie a expoziției din Leningrad, apoi maiștrii sovietici care să lucreze la noi în fabrici și să arate a lor noștri.

Victor Eftimiu (1889-1972)

Stalin: Ca o delegație sindicală reciprocă?

Oeriu: Nu ca o delegație, ci ca să lucreze efectiv.

Stalin: Mai bine se poate vedea cum lucrează aici. Cei ce vor să-i vadă, să vie aici. Dacă maiștrii sovietici s-ar duce în România, condițiile de lucru și tehnice ar fi altele și n-ar mai da tot ce știu. Mai bine să vie lucrătorii români și să vadă ce se lucrează. E mai natural și mai practic. Lucrătorii și tehnicienii polonezi au venit aici și au văzut uzinele.

Oeriu: Să vie cercetătorii științifici.

Stalin: Nu avem nimic contra, dar, dacă sunt români doritori să se înscrie în universități și școli superioare rusești, s-ar putea aranja. În școli universitare etc.

Oeriu: Filme cu subiecte din viața țăranilor sovietici.

Stalin: Avem filme cu caracter științific, documentar pe care vi le putem trimite. Vom reflecta. Avem multe filme, în special țărănești.

Stalin: Mai aveți vreo chestiune? Am vorbit o oră și un sfert. Sunt fericit că am avut ocazia să stăm de vorbă.

Stalin: Am făcut puțin pentru România.

Proteste delegației.

Stalin: Am făcut război.

Un mit al propagandei bolșevice propovăduit din anii
Marelui Război Patriotic, 1941-1945:
Stalin – „binevoitor” față de Biserica Rusă

4-5 SEPTEMBRIE 1945, KREMLIN: ÎNTREVEDEREA DR. PETRU GROZA – I. V. STALIN

În etapa finală a celui de-al doilea război mondial, la 23 august 1944, România, cum se știe, a schimbat tabăra, abandonând Germania și pe ultimii săi aliați pentru a intra în tabăra Națiunilor Unite, condusă de S.U.A., U.R.S.S. și Marea Britanie. În consecință, Berlinul a încetat brusc să mai fie loc de pelerinaj pentru politicienii și diplomații români, care s-au orientat spre alte direcții, mai convenabile, mai oportune: unii spre Moscova, alții spre Washington și Londra, Parisul fiind cu totul neglijat. Liderii P.C.R. și premierul P. Groza¹ au ales nu întâmplător *drumul Moscovei*, unde au fost primiți uneori și de I. V. Stalin, conducătorul U.R.S.S. și *Părintele popoarelor* în epoca imediat postbelică. Consecința: declarații de fidelitate față de Marele Vecin de la Răsărit, care, în fond, ne ocupase țara și era dispus s-o transforme – cum s-a și întâmplat – în colonie a Kremlinului Roșu. La 16 ianuarie 1945, de exemplu, revenit din U.R.S.S., Gh. Gheorghiu-Dej a declarat ziariștilor în Gara de Nord direcția noii orientări externe a Bucureștilor: „**Viitorul țării noastre depinde de hotărârea de a urma linia unei sincere prietenii față de popoarele Uniunii Sovietice**”. Mai apoi, în septembrie 1945, o delegație guvernamentală în frunte cu premierul P. Groza², Gh. Tătărescu și Gh. Gheorghiu-Dej s-a deplasat la Moscova. În 1945-1947, după propulsarea lui Dej ca secretar general al P.C.R. la propunerea Anei Pauker (octombrie 1945), conflictul dintre cei doi lideri comuniști s-a amplificat continuu, astfel că, în cele din urmă, ambii ajunseră să apeleze la intermedierea lui Stalin. Era în februarie 1947, iar după aproape 15 ani, în ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 29 noiembrie 1961, Dej avea să relateze cu lux de amănunte:

„... Într-o noapte [la Moscova] sună telefonul. La capătul celălalt al firului era Șkoda [translatorul delegației române]. Zice:

- Tovarășul Dej?

- Da, eu.

- Ce faceți?

- Uite, m-am culcat. Zice:

- Parcă nu vă simțiți bine. Zic:

¹ A se vedea însă și însemnările convenabile despre „marea prietenă de la Răsărit” ale proaspătului Patriarh român, apărute sub pseudonim (cf. Ovidiu Marina, *30 de zile în U.R.S.S.*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1949, 387 p.).

² Cf., în anexă, relatarea acestuia, precum și Dorin-Liviu Bitfoi, *Petru Groza, ultimul burghez. O biografie*, București, Editura Compania, 2004, p. 331 și urm.

- N-am nici un motiv să mă simt prost. Ca omul sculat din somn.
Zice:

- Gheorghe Afanasievici, îmbrăcați-vă. În câteva minute sunt la dv.
Într-adevăr, mă îmbrac, vine Škoda și pornim la Kremlin. Acolo era Stalin, era Susaikov și [era] Škoda. Am dat mâna cu ei. Stalin spune:

- Stați.

M-am așezat pe un scaun și aștept. **Zice:**

- Te găsești în fața C.C. al P.C.U.S. Ai ridicat problema scoaterii [din P.C.R.] a Anei Pauker și a lui Vasile Luca.

Am spus:

- Eu mă mir că se pune chestiunea lui Vasile Luca. Eu n-am ridicat chestiunea cu dânsul, am ridicat chestiunea cu Ana Pauker, și am început să arăt cum și ce...

[Stalin] era foarte intrigat și devenise nervos... La un moment dat, spune:

- ... Și dacă te împiedică, izgonește-i!"

Așa după am consemnat deja³, relatarea lui Dej a fost nu de mult confirmată de stenograma originală a convorbirilor angajate de unii lideri comuniști de la București cu Stalin la 2 februarie 1947 la Kremlin.

ANEXĂ

Relatarea dr. Petru Groza

„Am avut o întrevedere cu Generalissimul Stalin între patru ochi, fără tălmăci. Nimeni dintre străini până acum n-a fost invitat în aceste condițiuni. Am fost chemat seara târziu, de la teatru. Conversația s-a purtat în limba germană. Am examinat împreună toate problemele românești. Cunoștea realitățile românești în cele mai mici amănunte. Cunoaște bogățiile noastre – pe toate, nu numai petrolul. Îl interesează îndeosebi soarta plugărimii. Am vorbit ca doi oameni de realități, cu deosebirea că el era un om excepțional, un profesor bătrân, pe când eu mă consideram un mic elev. Am vorbit despre experiența sovietică în agricultură. Dar să întărim această proprietate țărănească individuală și să înlocuim munca brută, de ilot, a plugarului prin mașinism. Mi-a recomandat rezervele de stat, dar nu sovhozurile. Pe aceste rezerve de stat să înființăm ferme model, economii model, de la care țăranii să se inspire în organizarea muncii, selecționarea seminței și întreaga evoluții a unei agriculturi sistematice. Paralel să înființăm centre de mașini agricole, cât mai numeroase și cât mai bine utilizate. Lucrând astfel vom ridica nivelul plugărimii și al individului. Problema esențială rămâne însă mecanizarea agriculturii și pentru

³ Vezi *supra* capitolul „Deceniul barbariei”.

randamentul ei, și pentru eliberarea țaranului din munca lui istovitoare. Să-i dăm răgazul să se cultive. Să vadă filme, să meargă la muzeu, la teatru, să meargă în oraș. O altă problemă pe care mi-a indicat-o Generalissimul Stalin a fost electrificarea țării. În Uniunea Sovietică s-a realizat în proporții grandioase. Și am plecat din casa Generalissimul Stalin cu sufletul meu de român, împăcat. Mi-am zis: Bine am făcut până acum, nu mă mai chinui bănuiala, sunt pe linia destinului. M-am luminat, m-am edificat. Cine vorbește cu Generalissimul Stalin știe ce-i rămâne de făcut cel puțin pentru un an. Și atunci ce sfat vă dau și vouă, scumpii mei prieteni?

Să luminați masele!

Suntem pe linia bună și numai așa putem servi acest neam al nostru...

Intrăm în luptă pentru alegerile generale. Frontul Plugarilor, în tovărășia tuturor partidelor democratice, va putea împreună să ajungă la scopul comun: ridicarea poporului.

Pe plan intern ne continuăm programul. Vom pregăti masele pentru alegerile generale și, consolidați politicește prin alegeri, vom avea prilejul să realizăm un pronostic ce mi-a făcut Generalissimul Stalin la despărțire: <România nu-i un stat mic. Douăzeci de milioane de brațe care își găsește loc de muncă în țara lor și nu emigrează, ca în Italia, reprezintă o forță statală. Aveți bogății imense care, bine și chibzuit exploatate, vor putea face din România o vecină a noastră, puternică și independentă>”.

(Dr. Petru Groza, *Reconstrucția României. Discursuri politice, conferințe și interview-uri. 1944-1946*, București, Tip. „Viața Literară”, 1946).

2-3 APRILIE 1946, KREMLIN: DELEGAȚIA P.C.R. PRIMITĂ DE I. V. STALIN

În paginile precedente, ne-am referit la practica *turneelor moscovite* inaugurată de îndată după 23 august 1944 de liderii comuniști și comunizanți de la București¹. Este de la sine înțeles că intensitatea acelor turnee, care, cel mai ades vizau primirea Anei Pauker, a lui Gh. Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, dr. P. Groza ș. a. de către I. V. Stalin personal, a variat în funcție de situația politică de la București, de acțiunile declanșate pentru câștigarea și pentru menținerea lor la putere prin 1945-1947, apoi pentru „organizarea” țării ocupate. Sub acest raport, pentru perioada de referință se dovedește întrutotul exemplar textul stenogramei reflectând convorbirile antamate la Kremlin de delegația P.C.R., condusă de Gheorghiu-Dej, cu „conducerea” sovietică incluzând cu prioritate pe I. V. Stalin, asistat de V. M. Molotov și G. M. Malenkov.

După cum se poate lesne constata, „programul” discuțiilor a fost *total*, cuprinzând întreaga gamă a problemelor teoretice și practice cuprinse în programul construcției comuniste a României. În mod sigur, acesta a fost motivul pentru care, chiar la 2 aprilie 1946, anterior primirii lor de către I. V. Stalin și colaboratorii, Dej și Teohari Georgescu să fi avut o întâlnire preparatorie cu Molotov și Malenkov, totul reducându-se în fapt la un set de întrebări și răspunsuri, la care – se relatează în documentele sovietice – liderul P.C.R. a răspuns „în principal”².

¹ Informații privind biografia și activitatea „revoluționară” a acestora – Corneliu Crăciun, *Dicționarul comunizanților din noaptea de 23 spre 24 august 1944*, Oradea, Editura Primus, 2009, *passim*.

² Cf. G. P. Muraško, coordonator, *Vostočnaia Evropa v dokumentah rossiiskih Arhivov, 1944-1953 gg.*, I, 1944-1948 gg., Moskva – Novosibirsk, Sibirskii Hronograf, 1997, p. 399-402.

ANEXĂ

Stenograma reuniunilor de la Kremlin din 2-3 aprilie 1946³

I. 2 aprilie 1946

Ol.: Ce probleme aveți de discutat?

Fe.: În primul rând problema alegerilor.

Ol.: În ce stadiu vă aflați cu alegerile?

Fe.: Ne găsim încă în faza pregătirii alegerilor.

Ol.: Pregătirea poate să dureze mult. Pe când credeți să faceți alegerile?

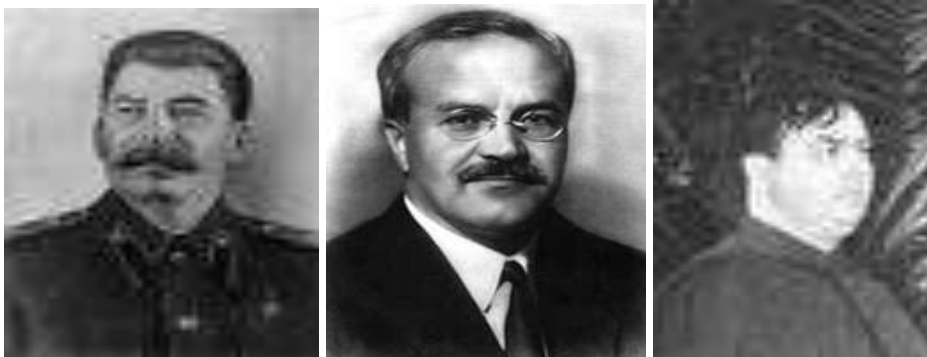
Fe.: Aproximativ în August.

Ol.: De ce în August? Cu ce legați ținerea alegerilor în August?

Fe.: Legăm alegerile în primul rând de recolta nouă și în al doilea rând câștigăm timp suficient pentru a pregăti bine alegerile.

Ol.: Cum credeți că mergeți în alegeri? Pe liste comune?

Fe.: Sunt două păreri. O părere susține să mergem uniți în bloc guvernamental și varianta a doua preconizează ca FND să meargă aparte și [Gheorghe] Tătărescu aparte, încheind însă cu dânsul un acord pentru sprijin reciproc.

Al.: Cum înțelegeți să vă sprijiniți cu Tătărescu în afară de bloc?

Fe.: Sprijinirea o înțelegem în sensul de a nu ne ataca reciproc și, acolo unde întâlnim dușmanul comun, de a lupta cu forțe unite pentru zdrobirea lui. Totuși, cu toată înțelegerea care ar putea fi stabilită sus, în practică, jos, este de

³ Identitatea persoanelor participante la întrevvedere:

Al = V. M. Molotov sau G. M. Malenkov

Cr = Teohari Georgescu

Fe = Gheorghe Gheorghiu-Dej

N = Stalin

Ol = V. M. Molotov sau G. M. Malenkov

prevăzut că vor exista ciocniri între aderenții lui Tătărescu și masele care sprijină FND.

Ol.: Aveți un program?

Fe.: Da.

Ol.: Programul pe care îl propuneți este programul blocului?

Fe.: Sunt punctele de program propuse de Partidul nostru ca bază de discuție cu celelalte forțe democratice, inclusiv Tătărescu.

Al.: Ați discutat programul cu celelalte partide?

Fe.: Nu l-am pus încă în discuție, în afară de discuțiile purtate în general cu social-democrații. Cu Tătărescu am discutat, înainte cu două zile de a veni încoace, câteva din cele mai importante puncte de program.

Ol.: Care sunt acele puncte?

Fe.: Naționalizarea BNR, naționalizarea societăților de asigurare, controlul principalelor bănci, controlul activității cartelurilor și a asociațiilor cu caracter de monopol.

Al.: Programul ce-l propuneți este al Partidului?

Fe.: Da, este al P.C.R. De altfel, și Tătărescu a făcut un proiect de program, care în realitate este un fel de apă goală. Noi nu ne-am angajat în discuție pe chestia proiectului său, urmând să facem noi propuneri pentru a nu lăsa ca Partidul nostru să rămână în coada propunerilor lui Tătărescu.

Al.: Tătărescu a arătat proiectul său numai comuniștilor?

Fe.: Da, numai nouă.

Al.: Care este atitudinea celorlalte grupuri?

Fe.: Pozitivă. Social-democrații sunt în principiu de acord. În ceea ce îl privește pe Tătărescu, am discutat numai principalele puncte. El s-a declarat de acord în fond cu naționalizarea, dacă aceasta poate să ne aducă voturi, dar a făcut rezerve asupra oportunității înscrierii acestui lucru în program.

Ol.: Adică, în principiu a fost de acord cu aceste lucruri?

Fe.: Da, dar spunea că ar fi poate mai bine să facem toate acestea după alegeri, presupunând că se poate crea panică, precum și perturbații de natură economico-financiară. Și când i-am afirmat că acestea sunt puncte la care nu

putem renunța, a lăsat să se înțeleagă că ar fi dispus până la urmă ca acest lucru să se înscrie în program.

Gr.: Aceasta este în conformitate cu vechiul lor sistem. Se înscrie în program tot ce aduce voturi, fără ca aceste lucruri să se realizeze după alegeri.

Ol.: Ce anume vreți să naționalizați?

Fe.: BNR, societățile de asigurare; să realizăm controlul asupra altor bănci mai importante și asupra industriilor cartelate.

Ol.: Ce industrii cartelate aveți?

Fe.: Industria zahărului.

Gr.: Industria cimentului.

Ol.: Cimentul este la voi monopol?

Gr.: Nu, cartel.

Ol.: Calea ferată este în întregime a Statului?

Fe.: Da, și are în plus o serie de întreprinderi anexe. Statul are cam 1/3 din industrii în proprietatea sa.

Ol.: Care sunt industriile la care vă referiți?

Fe.: De exemplu, Uzinele de Fier Hunedoara, cari produc fontă, oțel și fier. În prezent produc semi-fabricate, dar, dacă ar avea laminoare, ar putea scoate și produse finite. Această întreprindere lucrează cu numai 10% din capacitatea sa. Din 5 furnale, cât are, lucrează în prezent numai unul și acela cu capacitate redusă. Într-o situație similară se află și industriile particulare. De exemplu, Reșița, TNC lucrează cu circa 35% din capacitate.

/ Fe.: arată care este situația în diverse compartimente ale industriei naționale./

Ol.: Ce vă lipsește?

Fe.: Cocos, material refractar și materii prime.

Ol.: De cât cocos aveți nevoie?

Fe.: Nu ași putea indica o cifră exactă.

Ol.: Să ne întoarcem la cele discutate. De ce legați chestiunea naționalizării BNR de alegeri?

Fe.: Ne-am gândit să venim la alegeri cu ceva nou. Reforma agrară am făcut-o și după aceasta trebuie făcut un pas mai departe. Prin naționalizarea BNR lovim în baza materială a lui Brătianu și Maniu.

Ol.: Ce chestiuni mai importante mai aveți?

Fe.: Tratarea problemei monarhiei în program.

Ol.: Aveți păreri deosebite despre monarhie?

Fe.: Am ocolit această problemă. Nu am discutat-o în CC. Această problemă ni s-a ivit aici, deoarece Tătărescu o tratează ca primul punct din programul său.

/Se citește formularea lui Tătărescu./

Ol.: El crede că veți accepta propunerea lui?

Fe.: Nu am discutat cu el această chestiune.

Ol.: Credeți că ar trebui să vorbiți de rege în program?

Fe.: Ținând seama că există în țară un sentiment monarhic, că partidele „istorice” și chiar Tătărescu bat monedă pe această chestiune, credem că ar fi bine să nu ocolim această problemă.

Ol.: Care este formularea voastră?

Fe.: În program nu am pus nimic. Aici ne-am gândit la o formulare. Ea are două variante.

/Se citește varianta întâia./

„...asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești în cadrul regimului monarhic constituțional – ca așezământ de bază al Statului democrat român.”

Ol.: /Zâmbind/ Se apropie de formula lui Tătărescu.

Fe.: Ne-am gândit și noi că sfârșitul nu merge și de aceea am făcut varianta a doua: „Asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești în cadrul regimului monarhic constituțional”.

Al.: Credeți că o să vă aducă voturi faptul că veți scrie despre monarhie în program?

Fe.: Faptul că vom scrie despre monarhie nu va respinge de la noi o serie de elemente. Trebuie să socotim cu realitatea. Sentimentul monarhic mai există încă la noi.

Al.: La țărani?

Fe.: Da, mai ales la țară.

Al.: Atunci, în alegeri, va fi un bloc guvernamental. Dar de cealaltă parte?

Fe.: Nu ași putea să mă pronunț. Judecând după atitudinea presei dușmane, se pare că au o linie comună. Dar nu pot spune dacă vor merge pe liste comune.

Al.: Trebuie socotit cu faptul că vor merge pe listă comună și partidele „istorice”. Sunt la ei frământări mai mari decât la voi.

Fe.: La noi nu există frământări.

Cr.: La noi există ceva fricțiuni. De exemplu, cu social-democrații.

Fe.: Sunt ceva fricțiuni, dar nu frământări de natura celor din sânul „istoricilor”. La național-țărăniști sunt două grupuri, unul din jurul lui Maniu /ardelenii/ și al doilea în jurul lui Mihalache.

Al.: Ce puncte aveți în program pentru sate?

Fe.: Credite ieftine, stații de închiriat mașini, procurarea de semințe etc.

Fe.: Ce rezultate credeți că veți avea în alegeri?

Fe.: Dacă vom alcătui un front continuu al tuturor forțelor democratice, vom obține 70-75% din voturi. /Expune problema cu prima electorală de 20%, menționând că „istoricii” au introdus-o în 1927 și că s-au folosit de ea atât liberalii, cât și țărăniștii./

Ol.: Care sunt rezultatele reformei agrare?

Fe.: Rezultatele sunt relativ bune. Au primit pământ vreo 600 000 de gospodării.

Cr.: Aproape 700 000.

Ol.: De familii?

Fe.: Da, s-au făcut însă anumite greșeli în aplicarea reformei agrare.

Ol.: Ce greșeli s-au făcut?

Fe.: Încă până la 6 Martie 1945 am îndemnat țăranii să înceapă realizarea împrăștiării, deși legea nu exista. Țăranii au fost la început timizi, dar, în urma acțiunii activiștilor noștri, au început să-și ia pământul. S-au făcut unele abuzuri, trecându-se peste cadrul prevederilor partidului nostru cu privire la repartizarea loturilor de pământ celor îndreptățiți la împrăștiare./ Arată diverse cazuri de abuzuri./

Al.: Ați întărit calitatea de proprietari a țăranilor împrăștiți, asupra pământului? Le-ați dat documente de proprietate?

Fe.: Am format o comisie interministerială care controlează aplicarea reformei agrare și după control, se dau titlurile.

Cr.: Nu s-a dat încă până acum nici un titlu de proprietate.

Al.: Dacă nu le dați documente de proprietate nu vor vota cu voi.

Fe.: Împărțirea titlurilor de proprietate vrem s-o facem în cadrul campaniei electorale, ca una din măsurile de atragere a țăranilor.

Al.: Just.

Ol.: În privința Ardealului sunt toți de acord cu noi?

Fe.: Asupra acestei chestiuni Partidul și-a fixat punctul de vedere. Considerăm problema Ardealului de Nord ca definitiv hotărâtă. Această chestiune nici nu o punem în discuție.

Ol.: Este adevărat că Groza ar fi promis o parte din Ardealul de Nord?

Fe.: Nu am auzit despre așa ceva. /Povestește despre recepția dată de Groza în onoarea artiștilor maghiari și despre întrebările puse de Miss Ungaria lui Groza în chestiunea Ardealului de Nord./ Față de noi Groza s-a pronunțat că s-ar putea discuta problema acordării unei autonomii administrative a Ardealului de Nord, în cadrul Statului român. Nu sunt sigur, dacă nu le-a spus și altora ceva în acest sens.

Ol.: Care este atitudinea lui Maniu în problema Ardealului de Nord?

Fe.: Deschis nu poate lua altă atitudine decât noi, căci s-ar compromite. Dar în realitate îl interesează mai mult ce regim va fi stabilit în România decât al cui va fi Ardealul de Nord. Atenția lui se îndreaptă spre răsturnarea Guvernului. El întreține legături cu reacționarii unguri. Am prins chiar unele scrisori adresate cercurilor maniste.

II. 3 aprilie 1946

N.: În alegeri veți merge în bloc?

Fe.: În C.C. al P.C.R. au fost discutate două variante: una – bloc guvernamental, alta – FND aparte și Tătărescu aparte, încheindu-se pact de neagresiune. [Fe explică de ce e nevoie ca Tătărescu, deși nu reprezintă multe voturi, să meargă în bloc guvernamental, arătând că prin aceasta se sparge frontul burgheziei și se înlătură pericolul ca reacționarii să arate liste FND ca listă comunistă].

N.: Este just. Cum înțelegeți blocul?

Fe.: Un program comun de guvernare pe patru ani, listă comună în alegeri și repartizarea procentuală a mandatelor.

N.: Cum repartizați procentele în bloc?

Fe.: Fr. Plug. – 24%, Soc.-Dem. – 23%, P.C.R. – 21%, PNP – 7%, P.N.Ț. – 5%.

N.: Armata votează?

Fe.: Nu am hotărât încă această chestiune. Ne-am gândit că, deoarece armata nu este încă curățată de reacționari, poate că ar fi cazul să nu voteze.

N.: Câtă armată aveți?

Fe.: 120 000 oameni.

Ol.: Cu aviație, marină, grăniceri aveți mai mult, aveți peste 200 000.

N.: Armata nu o putem lipsi de dreptul de vot. Trebuie lucrat intens pe linia agitației și propagandei în armată, însă dreptul de vot trebuie să li-l dați neapărat. Femeile votează?

Fe.: Da, votează.

N.: Cu drepturi egale ca și bărbații?

Fe.: Cu aceleași drepturi.

N.: Tineretul votează? De la ce vârstă are dreptul de vot?

Fe.: Ne-am gândit de la 18 ani în sus.

N.: Aveți mulți analfabeți?

Cr.: Aproximativ 40% din populație.

N.: Mulți analfabeți. Cred că trebuie să dați dreptul la vot de la 21 de ani în sus. Dreptul de a fi ales de la ce vârstă îl dați?

Fe.: De la 25 de ani în sus.

N.: E bine. Dați dreptul de vot de la 21 de ani în sus și dreptul de a fi ales de la 25 de ani. Aveți lege electorală?

Fe.: Avem.

N.: Este aprobată de toate partidele? Guvernul a consfințit-o?

Fe.: Nu am discutat-o încă în Guvern.

N.: Atunci nu există lege electorală. Aveți în platformă naționalizarea BNR, aceasta este o măsură bună. Naționalizarea societăților de asigurare se poate de asemenea pune. În ceea ce privește controlul industriilor cartelate, aceasta nu se poate face prin bănci. Controlul se poate face fie de jos în sus, cu ajutorul sindicatelor, fie de sus în jos prin numire de directori generali ai Guvernului. Se pot crea și organe mixte. Mă îndoiesc că veți putea face așa ceva și de aceea e mai bine să nu treceți aceasta în program, ca să nu-i speriați degeaba. /Râde./ Tătărescu este de acord cu aceasta?

Fe.: Tătărescu este de acord cu toate aceste propuneri. El spune însă: „Dacă vreți, putem s-o facem, dar să n-o scriem în program, ca să nu speriem lumea”.

N.: Are dreptate. Faceți controlul, dar nu scrieți aceasta în program. Controlul îl poate face orice bancă, prin faptul că îndrumează creditele și le acordă sau nu le acordă anumitor întreprinderi. Pentru aceasta nu trebuie lege și

nici să fie prevăzut în program. Vorbiți în program de exproprierea pădurilor moșierești?

Fe.: Majoritatea membrilor C.C. au fost pentru scoaterea acestui punct din program. Când va fi nevoie, putem să facem confiscarea pădurilor, dar în program nu scriem nimic, ca să nu-i speriem.

Ol.: Totuși, în textul programului acest punct a rămas.

N.: Nu e bine să scrieți acest lucru. Scoateți-l. Văd că aveți trecut aici monopolul comerțului exterior. Aceasta nu o veți realiza și deci nu are nici un rost s-o treceți în program.

Fe.: Dar putem pune chestiunea controlului și îndrumării comerțului exterior?

N.: Acest lucru îl puteți obține printr-o politică vamală justă. Ridicați, de exemplu, vama la lămâi, dacă nu vreți să fie importate. Coborâți vama la obiectele ce voiți să fie importate. Coborâți de asemenea vama la obiectele ce vreți să fie exportate și dacă aveți un interes deosebit pentru exportul unei mărfi oarecare, acordați prime de export. Afară de aceasta vă trebuie vameși buni, ca să nu poată intra sau ieși din țară decât ceea ce doriți. Vorbiți de reorganizarea și extinderea asigurărilor sociale. Despre ce fel de asigurări este vorba? Contra boalei, contra bătrâneții sau contra șomajului? Trebuie precizat. Asigurarea contra șomajului nu veți fi în stare s-o realizați. Trebuie deci scris precis ce vreți.

Preconizați în program... „reducerea impozitelor indirecte până la anulare”. Aceasta nu o veți putea realiza. Și noi ne-am propus-o un timp, dar n-a ieșit nimic.

Fe.: Să aduc un exemplu: o pereche de bocanci costă 150 000 lei. În această sumă impozitele și taxele reprezintă 120 000 lei.

N.: Puteți pune „**reducerea impozitelor indirecte**” [subl. în text], însă nu anularea lor. E nevoie de întărirea valutei, de oprirea inflației. Pentru aceasta trebuie făcute economii drastice. Bugetul trebuie redus la cheltuieli.

În ceea ce privește ... „**stabilizarea monedei naționale**” ..., nu prevedeați în program prin ce mijloace vreți să realizați această stabilizare și cum vreți s-o realizați, la ce curs, la cursul de astăzi? Aceasta este puțin, să treci într-un program de 4 ani menținerea valutei la nivelul de devalorizare de astăzi. Trebuie să treceți în program ... **întărirea valutei** ... Prin lichidarea treptată a inflației, trebuie să ridicați cursul banilor. Trebuie făcute economii serioase: micșorarea armatei, lichidarea instituțiilor inutile. Trebuie produse cât mai multe mărfuri, atunci vor crește banii în valoare.

Ce înțelegeți prin ... „**desăvârșirea reformei agrare**”?

Fe.: Procurarea de credite ieftine pentru țărani, stațiuni de închiriat mașini agricole, procurarea de semințe etc.

N.: Atunci este greșit formulată. Prin „desăvârșire” se poate înțelege că mai vreți să luați pământ de la moșieri. De ce să-i speriați degeaba, dacă nici nu aveți această intenție? /Râde./ Această expresie trebuie scoasă. Ideea o puteți exprima mai bine prin fraza: **Măsuri de ajutorare a gospodăriilor țărănești.**

Aveți învățământ primar obligatoriu? Așa cum este la noi obligațiunea pentru părinți de a-și trimite copiii la școală, sub amenințarea amenzii? Nu scrieți nimic în privința învățământului primar obligatoriu. Trebuie luate măsuri severe, ca toți copiii să învețe și atunci nu veți mai avea nici un analfabet.

Cr.: Legea învățământului primar gratuit și obligatoriu o avem de mult, dar copiii de țărani săraci nu au posibilitatea să se ducă la școală. Școlile nu au lemne. Copiii sunt goi și desculți și nu pot frecventa școlile.

N.: Da, aceasta desigur trebuie să coste bani. Trebuie să înscrieți „**măsuri pentru asigurarea învățământului primar general obligatoriu**”. Vorbiți despre libertățile cetățenești. Scrieți... „libertatea cuvântului, libertatea scrisului etc. etc...” La aceasta trebuie neapărat adăugat „**Libertatea confesiunilor religioase**”.

Ce înțelegeți prin reorganizarea armatei pe baze democratice?

Fe.: A rămas în armată un număr foarte mare de reacționari. Armata trebuie reeducată și reacționarii scoși afară din cadrele ei.

N.: Și ei, citind acest lucru în programul vostru, vor vota bineînțeles imediat pentru blocul guvernamental. /Râde./ Aceasta nu trebuie scris în program. Degeaba produceți panică în armată și îi respingeți pe militari. Curățirea de reacționari trebuie făcută. Orice guvern are dreptul să-și curețe armata, dar aceasta nu trebuie spus în programul de guvernare. Dacă vreți, puteți vorbi de „**întărirea armatei**”. În armată trebuie să existe disciplină.

În ceea ce privește naționalitățile conlocuitoare, voi precizați egalitatea lor. Egalitatea naționalităților este o utopie. Nu se poate vorbi de egalitate între națiuni. De exemplu, Belgia este un stat independent, dar nu se poate vorbi de egalitatea Belgiei cu Statele Unite ale Americii. Nu are nici puterea lor și nici mijloacele lor. Dacă iei 2 oameni, nici aceia nu sunt egali, unul este mai deștept, mai capabil, mai voinic etc. Cu atât mai mult două națiuni. Se poate însă vorbi de „**drepturi egale pentru naționalitățile conlocuitoare**”. „Egalitate” și „drepturi egale” nu este unul și același lucru.

/Răsfoiește programul lui Tătărescu. Citește:/ „Consolidarea regimului monarhiei constituționale, ca așezământ de bază al Statului român, și garanția dezvoltării sale istorice”. /Râde./ Și voi sunteți de acord cu această propunere?

Fe.: Nu. Nici nu am discutat-o cu el.

N.: Și care este propunerea voastră?

Fe.: Noi nu am discutat în C.C. acest lucru, abia studiind împreună cu Cr. programul lui Tătărescu, am găsit că nu putem ocoli problema monarhiei și am studiat și noi posibilitatea de a trata această chestiune nu într-un punct aparte, ci indirect în legătură cu altă problemă.

N.: Să vedem propunerea voastră.

Fe.: „Asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești în cadrul regimului monarhiei constituționale”.

N.: Ar trebui pus nu numai „asigurarea drepturilor și libertăților, ci „**asigurarea regimului democratic**”. Aceasta trebuie legat de independența Statului, ca atunci când monarhia ar amenința independența și suveranitatea

țării, să poată fi desființată de popor./Dictează:/ „**Asigurarea regimului democratic și a suveranității depline a Statului român în cadrul monarhiei constituționale**”. /Reflectează./ S-ar putea scrie: „**în cadrul**” ori „**pe baza**” sau „**pe principiile monarhiei constituționale**”.

Ol.: „**Pe bază**” nu merge. Se apropie de formula lui Tătărescu.

N.: Cel mai bine e „în cadrul”.

Ol.: Ne-ați făcut și pe noi monarhiști. /Râdea./

N.: Această formulare poate fi acceptată. Este adevărat, între monarhie și republică este o deosebire, dar nu este așa de mare, dacă regimul este democratic. De exemplu, în Germania hitleristă nu a fost monarhie, însă acest regim a fost mai dezastruos decât toate monarhiile. Să vedem ce mai scrie Tătărescu./Citește./ „...capitalul generator de bogății...”/Râdea./ Da, interesant de văzut ce generator de bogății ar fi capitalul fără muncitori. Fără munca depusă de muncitori, capitalul nu este în stare să facă ceva. Va sta în bănci și va mușcă./Lasă textele./

În privința ungarilor nu puteți scrie nimic? Ungurii au la voi școli?

Cr.: Au și Universitate maghiară.

N.: Da? Dar la justiție în ce limbă se vorbește?

Cr.: În regiunile cu minoritate maghiară de peste 30%, se vorbesc ambele limbi: română și maghiară.

Ol.: Dar la instituții, autorități?

Cr.: La fel. De exemplu, în Oradea Mare, oraș cu majoritate maghiară, 85-90% din funcționari sunt unguri. Ei trebuie să cunoască însă limba română.

Ol.: Bineînțeles.

N.: Ar trebui formulat în program: „**Asigurarea dreptului pentru populația ungară din România de a folosi liber limba natală, a o preda în școli, precum și a o folosi în justiție**”.

N.: Avem un statut al naționalităților care cuprinde toate aceste drepturi.

Ol.: Atunci ar trebui scris: „**Aplicarea consecventă a statutului naționalităților.**”

N.: Ei, să vedem cum veți merge în alegeri. Tătărescu a cerut să intre în Frontul Național Democrat?

Fe.: Nu, el nu a cerut-o, însă în alegeri vrea să meargă pe liste comune. Ne cere însă 30% din mandatele blocului. Bineînțeles nu e ultimul lui cuvânt.

N.: E mult. 30% nu se poate da, dați-i mai puțin.

Fe.: Tătărescu nu reprezintă o forță din punct de vedere numeric, dar socotim de mare importanță participarea lui în blocul Guvernului, pentru a lovi împreună cu dânsul în partea cea mai reacționară a lagărului advers.

N.: E just.

Cr.: Ca voturi, nu valorează mai mult de 10%. Dar ca să meargă alături de noi, am fost de acord să-i dăm 15-18%, maximum 20%.

N.: Târguiți-vă cu dânsul, dar dați-i mai puțin. Pentru Partid cât ați prevăzut?

Fe.: 21%.

N.: Nu puteți lua pentru Partid în nici un caz mai puțin decât îi dați lui Tătărescu.

Fe.: Noi avem un număr de membri de partid în celelalte partide, așa încât vom avea mai multe mandate.

N.: Aceasta este altă chestiune. Oficial însă, pentru lume, nu puteți cere mai puțin. Dacă nu ați merge în bloc și fiecare ar merge aparte, ați căpăta mai puține voturi decât Tătărescu?

Fe.: Nu, am căpătat mai multe decât el.

N.: Ei, vedeți. Atunci să creați o părere falsă despre forța Partidului? În străinătate nu se cunoaște situația voastră înăuntrul celorlalte partide și se vor trage concluzii false. Se va spune că sunteți slabi, că sunteți abia al treilea partid. Dar social-democraților cât le dați?

Fe.: Ei au cerut 30%. Vrem să le oferim 23%.

N.: Nici lor nu e bine să le dați mai mult decât vouă. Dacă ați merge pe liste separate, ar lua ei mai multe voturi decât voi?

Fe.: E greu de precizat, dar cred că nu.

N.: Dacă le dați mai mult, se va trage concluzia că recunoașteți că sunteți mai slabi. Cât dați Frontului Plugarilor?

Fe.: 24%.

N.: Lor li se poate da mai mult, este o organizație care cuprinde mase mari țărănești. Însă nu puteți lua mai puțin decât celelalte partide. Trebuie să mergeți la paritate cu ei. Dacă ați aduna procente: $21+23+20=64:3=21$ și ceva./ După câteva momente de reflecție:/ Dați procente egale la cei patru participanți mai mari. Luați procente $21+23+20+4=88$; $88:4=22$. Dați fiecăruia câte 22 procente și celelalte partide vor rămâne P.N.P. cu 7% și P.N.Ț. cu 5%. Vor accepta?

Fe.: Cu social-democrații ar merge greu, ei știu că avem oamenii noștri și în celelalte partide.

N.: Dacă nu vor accepta, dați-le mai bine câteva locuri în lotul vostru. Însă oficial să nu fie toate patru partidele în mod egal cu câte 22%. Și la voi în țară nu este bine să se creadă că sunteți mai slabi decât în realitate. Poporul nu va înțelege ce aranjamente aveți și vor crede că vă recunoașteți mai slabi decât ceilalți. Nu trebuie creată o părere falsă despre puterea voastră.

Mai aveți ceva întrebări?

Fe.: Avem în țară vreo 500 000 sași și șvabi. Ei au fost la noi totdeauna pionierii imperialismului german și focarele reacțiunii. În prezent, au început din nou să ridice capul. Am vrea să-i expulzăm.

N.: Războiul s-a terminat. Acum e greu de expulzat. Ei au dreptul la vot?

Fe.: Tocmai la aceasta ne-am gândit și noi. Am vrea să-i lipsim de dreptul de vot.

N.: Sunt cetățeni români?

Fe.: Da.

N.: Atunci e greu să-i lipsiți de dreptul de vot. Doar dacă ați avea vreun motiv.

Fe.: Majoritatea din ei au fost înscriși în grupul etnic german, organizație hitleristă. Am putea să le luăm acestora dreptul de vot.

N.: Așa da, dacă aveți această posibilitate, faceți-o. Nu trebuie avut milă de ei. Altceva?

Fe.: Am vrea să ni se predea principalii criminali de război: Antonescu etc., pentru a-i judeca în țară.

N.: (către Ol.) N-au primit încă pe acești criminali? Trebuie să-i capete.

Ol.: S-a întârziat chestiunea din cauza avizului anglo-americanilor.

N.: Dă-i dracului de anglo-americani. Nu sunt oare prizonierii noștri? Trebuie trimiși în România.

Ol.: Anglo-americanii au făcut rezerve în ceea ce privește cazul dacă ar fi ceruți la Tribunalul din Nürnberg.

N.: Bine, aceasta se referă la toți criminalii de război./Către Fe. și Cr./ Bine, îi veți primi.

Fe.: Am vrea să discutăm chestiunea ajutorului financiar pentru alegeri.

N.: Pentru Partid?

Fe.: Da, pentru Partid.

N.: De cât aveți nevoie?

Fe.: Am vrea să trimitem în toată țara vreo 15 000 de activiști pentru trei luni de propagandă: mai, iunie și iulie.

N.: De câți bani este nevoie?

Fe.: Circa 10 miliarde pe lună.

Ol.: Se vede că cifra a fost între timp studiată mai precis. În scrisoare era vorba de 14 miliarde pe lună.

N.: 10 miliarde înseamnă: 30 miliarde în total. Avem banii aceștia?

Ol.: După ce controlează./ Avem în total 600 milioane lei. Suma este cu totul insuficientă. Noi primim conform armistițiului 13 miliarde lei pe lună. E vorba să reducem acum această cifră. Am putea să nu o reducem și suma ce am fi vrut s-o reducem să le-o dăm lor. Dar și în acest caz, am putea scoate de acolo vreo 2-3 miliarde pe lună, în nici un caz 10 miliarde.

N.: Dar dacă am cumpăra lei?

Ol.: Trebuie studiată chestiunea.

N.: Cu dolari ați putea face ceva? Ați putea să-i transformați în lei?

Fe.: Da.

N.: La ce curs?

Fe.: Oficial e 10 000 lei dolarul, dar la bursă este peste 40 000 lei.

N.: La ce curs este bine să vă dăm atunci? La cursul de 30 000 lei puteți face față?

N.: Bine, atunci veți primi un milion de dolari. Mai departe?

Cr.: În Ardealul de Nord există cetățeni unguri aduși acolo ca funcționari de stat de regimul lui Horthy în timpul ocupării acestei regiuni. Majoritatea din ei sunt reacționari. Duc o propagandă șovină și întrețin o atmosferă nesănătoasă. Am vrea să-i trimitem în patria lor.

N.: Ați vorbit cu comuniștii ungari despre aceasta?

Fe.: Am vorbit cu câțiva tovarăși. Ei au fost de acord cu aceasta.

N.: Am vorbit cu Rakosi. El spunea că ei se tem să ia înapoi ungurii din Cehoslovacia și din alte țări. Înțelegeți-vă cu ei.

Cr.: În România au sosit din U.R.S.S. o serie de evrei care au fost în Basarabia și Bucovina de Nord în momentul eliberării acestor regiuni de către Armata Roșie în 1940. Noi nu punem problema lor din cauză că nu sunt cetățeni români, dar sunt elemente care se ocupă cu diverse speculații de bursă și în același timp duc o propagandă ostilă Uniunii Sovietice.

Ol.: Noi nu reținem cu forța pe acești oameni și nici nu i-am trimis la voi. Dragoste cu sila nu se face.

N.: Simpatia lor nu ne interesează.

Fe.: O serie de state, printre care și Ungaria, au căpătat împrumuturi din partea USA [Satele Unite ale Americii]. Putem să acceptăm și noi?

N.: Dacă vă dă, luați. /Râde./ Însă nu acceptați să vă pună condițiuni, care să atingă suveranitatea voastră. Ei acordat polonezilor un împrumut, însă au pus condițiuni cum și pentru ce să-l folosească. Polonezii au răspuns politicos: că numai Guvernul lor poate hotărî ce folosință să le dea banilor. Dacă vă vor pune și vouă condițiuni, răspundeți-le în același sens. Puteți accepta un împrumut, însă fără condițiuni.

Fe.: Dar dacă ne dă un împrumut ca să cumpărăm de la ei mașini și alte diverse materiale?

N.: Aceasta este altceva, se poate accepta./Vine Ik./

/Fe. Expune propunerea Malaxa pentru crearea unei societăți româno-sovieto-americane pentru fabricarea de tractoare./

N. și Ik./ sunt de acord. Vor participa și ei. Rămâne să se studieze chestiunea și să se facă propuneri concrete./

N.: Veți produce tractoare pe roți sau pe șenile?

Fe.: Nu am hotărât încă această chestiune.

N.: Noi am avut la început tractoare Ford pe roți. După aceia Mc Kormick /International/ și acum producem în 4 fabrici tractoare cu șenile, pentru că avem lanuri întinse. Pentru voi cred că ar fi cel mai potrivit, având în vedere gospodăriile voastre care nu trec de 50 ha, tractorul Mc Kormick. În sfârșit, veți vedea.

Fe.: Ni s-a propus construirea unei fabrici de celuloză din papură în Delta Dunării.

N.: Noi facem din lemn și finlandezii la fel. Din papură iese celuloză bună. Puteți accepta această propunere.

Cr.: Au venit propuneri din partea Frontului Plugarilor / în special Groza / de a transforma în partid această organizație.

N.: Mai aveți și alte partide țărănești?

Cr.: Partidul național-țărănesc al lui Maniu și cel al lui Anton Alexandrescu.

N.: Puteți să-l numiți **Partidul Plugarilor Muncitori**, ca să se deosebească de partidul culacilor lui Maniu. La fel este și în Polonia. Există

partidul țărănesc al lui Mikolaiczky, în care intră toți culacii și există partidul plugarilor muncitori. Acestui partid trebuie să-i dați toată atenția și să trimiteți acolo 2-3 conducători din cei mai puternici și mai bine pregătiți, ca să poată stăpâni situația. Acest lucru merită orice efort, căci are o importanță foarte mare. Trimiteți pe cei mai buni și mai tari.

Fe.: /Arată diagramele economice, care dovedesc foarfecele tot mai mari între producție pe de o parte și prețuri pe de altă parte. În același timp, salariile sunt complet insuficiente, iar mărfurile extrem de puține./

N.: Această situație este caracteristică pentru inflație. Trebuie făcute economii drastice. Reduceți armata. Afară de aceasta trebuie un ministru de Finanțe puternic și priceput.

Fe.: Dacă la reorganizarea cabinetului ni se oferă Ministerul Economiei Naționale, putem să-l acceptăm?

N.: Aveți cadre pregătite?

Fe.: Avem cadre destul de bine pregătite.

N.: În cazul acesta puteți să-l luați.

Cr.: În timpul lui Rădescu forțele poliției erau de 80 000 de oameni. Înainte de 6 Martie efectivul lor a fost redus la 30 000 oameni. În prezent nu se poate face față situației cu un efectiv atât de redus.

N.: 80 000 era extrem de mult. Puteți mări efectivul la 40 000 de oameni. Ce efectiv aveți în armată?

Cr.: 120 000.

Ol.: Cu celelalte forțe, aviație, marină și grăniceri, aveți peste 200 000. Aceste efective vor trebui reduse.

Cr.: Regele se opune.

N.: Trebuie să-i arătați că nu sunt mijloace și că în situația actuală de inflație este necesar să se facă această reducere. Regele are listă civilă?

Fe.: Da.

N.: Cât are pe lista civilă?

Cr.: Nu știu exact. În tot cazul aceasta nu contează prea mult pentru el, este unul dintre cei mai bogați moșieri din țară. Are moșii întinse.

N.: În timpul reformei agrare n-au fost atinse pământurile lui?

Cr.: Nu.

N.: Și el nu a fost atât de generos să împartă singur pământul la țărani?

Cr.: Nu a fost deloc generos.

(Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu, eds.,
Istoria comunismului din România. Documente. Perioada Gh. Gheorghiu-Dej
(1945-1965), București, Humanitas, 2009, p. 47-59).

9-12 IANUARIE 1951: LIDERII STATELOR COMUNISTE EUROPENE CONVOCAȚI DE STALIN LA KREMLIN ACCEPTĂ RISCUL UNUI NOU RĂZBOI MONDIAL!

Penibilul secol al XX-lea a înregistrat nu numai două războaie mondiale „calde” și un altul, „rece”, dar a cunoscut ample și înverșunate conflicte ideologice, toate cu substrat social, național, rasial, cultural, religios etc. Au excelat conflictele dintre principalele *isme* (comunism, fascism, sionism, islamism), unele dintre ele – stinse deja, altele, în plină actualitate ori de perspectivă. *Ismele* au generat sisteme social-economice diferite, prezentând însă și trăsături comune. Sub acest aspecte, se impun atenției cele două sisteme totalitare – comunist și fascist -, care însă, în ciuda elementelor reale ori numai aparent comune (rolul statului și al partidului unic, etatizarea ori controlul economiei, principiul Führerului, organizarea represiunii, cultului statului-armat, desființarea activităților parlamentare democratice, încurajarea tendințelor rasiale, xenofobe și naționaliste), nu au rezultat unul din altul, ci s-a manifestat ca unul împotriva celuilalt.

„Întâmplarea” a făcut ca sistemele totalitare să apară și să domine un timp în unele dintre statele europene de rangurile I și II – Rusia și Germania, respectiv, Italia. Aceste puteri, cu recunoscute potențe expansioniste în epoca contemporană (și nu numai!), au ajuns în situația de a exporta ideologii (comunistă ori fascistă), în raport cu care trebuiau „organizate” statele importatoare. Hannah Arendt, într-o binecunoscută lucrare¹, a descoperit pentru acest veac două tipuri de imperialism:

- imperialismul „de peste mări” (S.U.A., Marea Britanie, Franța) și
- imperialismul „continental” (Germania și Rusia, Italia constituind o excepție)².

Tot după Hannah Arendt, în timp ce primul imperialism ar fi fost de factură democratică (?!), cel de-al doilea a excelat prin structurile sale antidemocratice și dictatoriale, reprezentând, în chip obligatoriu, germenii sistemelor totalitare.

Schema propusă este interesantă, deși nu-i originală (vezi și Jacques Pirenne, cu ale sale *Mari curente ale istoriei universale*, 7 volume, Paris, 1944-1956) și nicidecum consistentă, întrucât, de pildă, în ambele tipuri de imperialism (cel american și sovietic) a fost ignorat rolul, adeseori decisivi, al

¹ Vezi *Originile totalitarismului*, traducere, București, Editura Humanitas, 1994 (ed. originală – 1951).

² *Ibidem*, p. 299 și urm.

unor factori decisivi economico-financiari, politici, propagandiști, naționali, minoritari și sociali.

Revenind însă la sistemele totalitare, trebuie să constatăm că, în epoca interbelică, problema exportului/importului de modele de la „cei mari” s-a aflat în serioasă discuție și dispută. În condiții istorice concrete, până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial în numeroase țări europene (inclusiv ori, mai ales, România) au fost în mare vogă sistemele fasciste (cu cele două variante – italian, german, franchist etc.), pentru un motiv cât se poate de clar: ele se întemeiau pe proprietatea privată, reprezentau variante ale sistemului capitalist în funcție.

Comunismul sovietic, dimpotrivă, punea în discuție sistemul capitalist, reprezentând, din toate punctele de vedere, „altceva”. În România s-au găsit suficienți partizani ai ambelor modele, unii deveniți agitatori de import: legionarii (și nu numai ei) pentru sistemul fascist; comuniștii – pentru sistemul totalitar sovietic.

Este demn de reținut că succesul transplantului a depins exclusiv de împrejurările speciale, mai precis: în 1940-1941, statul național-legionar a putut ființa numai în condițiile succeselor germane în cel de-al doilea război mondial; după 1944, statul comunist a fost instalat numai în urma unui „proces” care s-a desfășurat intensiv în anii și deceniile următoare. Ca o trăsătură generală, în statele comunizate după 1944 în Europa est-centrală, modelul sovietic a fost impus cu brutalitate și numai prin forme oarecum distincte. Pretutindeni însă forțele Armatei Roșii ori ale NKVD-ului, consilierii sovietici și comuniștii locali (aflați de ani și ani în serviciul Kremlinului) au avut rolurile esențiale. S-a acționat decisiv pentru acreditarea opiniei cum că sistemul social-economic sovietic ar fi reprezentat forma desăvârșită cunoscută de istorie, că în mod sigur, după exemplul U.R.S.S., ar fi fost singurul capabil să rezolve absolut toate problemele de viitor ale omenirii! Era un clișeu propagandistic, care, evident, nu putea rezista la confruntarea cu realitățile. Iar, în acest sens, cel mai elocvent argument l-a oferit, în 1951, faptul că I. V. Stalin i-a adunat la Kremlin pe toți liderii comuniști plasați la conducerea statelor satelite est-europene (mai puțin Iugoslavia și Albania), stabilind finalmente „cea mai bună calea” pentru rezolvarea problemelor presante ale timpului prin ... **intensificarea preparativelor pentru declanșarea celui de-al III-lea război mondial, cu un singur obiectiv major – lichidarea în acest mod a imperialiștilor americani și britanici!**

**Raportul prezentat Secretariatului C.C. al P.M.R.
de Gh. Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș
pe marginea consfătuirii liderilor țărilor de democrație populară
de la Moscova din 9-12 ianuarie 1951,
cu participarea lui I. V. Stalin și a principalilor săi colaboratori³**

I – Participanți

Uniunea Sovietică: Stalin, Molotov, Malenkov, Beria, Vasilevski, Ștmenko.

Polonia: Ochab, Rokossovski

Cehoslovacia: Slanski, Capiciko

Ungaria: Rakosi, Farkaș

România: Gheorghiu-Dej, Bodnăraș

Bulgaria: Cervenkov, Pancevski.

Consilierii militari principali din țările de democrație populară: Gusev (Cehoslovacia), Boiko (Ungaria), Kolganov (România) și Emalionov (Bulgaria).

Consilierii militari principali din țările de democrație populară: Gusev (Cehoslovacia), Boiko (Ungaria), Kolganov (România) și Emalionov (Bulgaria).

II – Desfășurarea lucrărilor

Marți – 9 ianuarie 1951

Prima consfătuire a fost convocată la Consiliu la ora 21. Au asistat toți tovarășii arătați la punctul precedent.

Stalin a deschis consfătuirea cu următoarea expunere (redare după note de carnet):

- În ultima vreme s-a creat părerea că Statele Unite sunt o putere de neînvins și că sunt gata să pornească al treilea război mondial. Dar în realitate s-a dovedit că Statele Unite nu numai că nu sunt gata să pornească al treilea război mondial, dar că nu sunt în stare să facă față nici unui război mic cum este cel din Coreea. Este clar că Statele Unite nu sunt gata și că le mai trebuie câțiva ani pentru a se pregăti. Statele Unite s-au înfundat în Asia și sunt legate acolo pentru câțiva ani. Aceasta constituie o împrejurare foarte favorabilă pentru noi, pentru mișcarea revoluționară mondială, că Statele Unite sunt legate în Asia pentru doi-trei ani. Acești doi-trei ani trebuie folosiți cu pricepere. Statele Unite au energia atomică. Aceasta o avem și noi; Statele Unite au o flotă mare de război, dar flota lor nu poate avea un rol hotărâtor în război; Statele Unite au o aviație modernă, dar aviația lor este slabă, este mai slabă decât a noastră. Sarcina noastră constă

³ „Document”, București, nr. 2-3/1998, p. 72-76.

în aceea ca să folosim timpul de doi-trei ani pe care-l avem pentru a crea o armată modernă și puternică. Avem toate condițiile pentru a crea o astfel de armată și putem să facem asta. China și-a creat o armată mai bună decât a noastră, din țările de democrație populară. Nu este normal ca voi să aveți armate slabe. Această situație trebuie lichidată. Trebuie să creați, în doi-trei ani, în țările de democrație populară, armate moderne și puternice care la sfârșitul perioadei de trei ani să fie complet gata de luptă. Acesta este scopul consfătuirii noastre. Atrag atenția că această consfătuire este neoficială și strict secretă.

Pentru continuarea lucrărilor a fost ales ca președinte al consfătuirii Molotov.

Au urmat rapoartele miniștrilor Forțelor Armate din țările de democrație populară asupra stării de pregătire de război a unităților, de pregătire de război a armatelor din aceste țări, în următoarea ordine:

Polonia – raportor Rokossovski

Cehoslovacia – Capiciko

Ungaria – Farkaș

România – Bodnăraș

Bulgaria – Pancevschi

Din rapoartele prezentate, și care au durat 20-30 minute, a rezultat că nici una din țările de democrație populară nu este astăzi pregătită pentru a putea face față necesităților unui război, că nivelul de pregătire a forțelor armate este aproape identic în fiecare țară și că această pregătire, sub raportul organizării și dotării s-a făcut până în prezent două planuri necoordonate între țări.

Toate rapoartele, cu excepția raportului nostru s-au limitat la prezentarea efectivelor și situației organizatorice a forțelor armate, cu realizările și lipsurile lor cât și la o serie de cereri adresate Uniunii Sovietice în vederea îmbunătățirii dotării materiale a forțelor armate.

A lipsit din rapoarte exprimarea hotărârii proprii de a face tot posibilul pentru a mări potențialul militar al țării respective și, îndeosebi a lipsit orice referire la nevoia de a coordona, între țările de democrație populară și Uniunea Sovietică, acțiunea de organizare, pregătire și dotare materială a forțelor armate.

Aceste idei au fost conținute în raportul nostru.

Rapoartele prezentate de miniștrii Forțelor Armate au prilejuit, în general, diferite intervenții ale lui Stalin, care, întrerupând pe raportori, le-a pus întrebări sau a făcut aprecieri care au fost apoi rezumate în cuvântarea de la încheierea ședinței.

La discuția asupra rapoartelor a luat cuvântul delegatul polon, Ochab, care s-a extins asupra unui șir de considerațiuni politice, legate de constituirea armatei poloneze, fără a se referi la propunerea concretă făcută de noi, deși Stalin își exprimase punctul său de vedere cu puțin înainte (cu prilejul raportului Rokossovski), în sensul că „propunere tovarășilor români este corectă”.

În continuare a cerut cuvântul Rakotî pentru a susține în întregime propunerea noastră.

Ceilalți delegați nu au mai luat cuvântul, Stalin trecând la încheierea ședinței.

Stalin (redare după note de carnet):

- Trebuie dat mai repede ajutor tovarășilor din țările de democrație populară. Trebuie să li se trimită mai repede documentarea tehnică necesară. Am hotărât acest lucru și nu știu de ce nu se execută această hotărâre. Trebuie să dăm fiecărei țări de democrație populară câte două radiolocatoare din acelea pe care le avem (cu bătaia de 200 km) pentru a învăța să le utilizeze și pentru a putea identifica apropierea avioanelor inamice. Mai târziu trebuie să li se dea și radiolocatoare mari pe care le construim acum și care au bătaia de 400 km. Trebuie să vă pregătiți bine. Pentru aceasta, un plan de șase ani, ca la polonezi, nu este bun. Ce fel de plan este acesta, pe o durată de șase ani? Cine îți asigură acești șase ani? Doi-trei ani, iată un plan bun, un plan care merge. Trebuie să organizăm, în țările de democrație populară, armate care să cuprindă în război, într-o primă urgență 2-2,5 milioane de oameni. Și aceasta planificat cu grijă, astfel ca această forță armată să fie bine aprovizionată cu tot ce-i trebuie. Ce zici, Vasilevski, 2-2,5 milioane sunt de ajuns?

Vasilevski (susținut de Ștemenko):

- Nu, țările de democrație populară pot da ușor 4 milioane.

Stalin:

- Dacă vor fi 4 milioane, vor fi prost dotate. Mai bine trei milioane, într-o primă urgență și bine organizate și dotate. Trei milioane, ajunge! Propunerea tovarășilor români este justă. Socotim ca propunerea tovarășilor români trebuie primită și că organului despre care se vorbește în propunere trebuie să-i încredințăm problema armatei. Această comisie, sau cum o vom numi, trebuie să asigure armatei mijloace moderne de luptă și în cantități suficiente, astfel ca la sfârșitul perioadei de trei ani, totul să fie gata. Trebuie să asigurăm aviație de vânătoare reactivă, în fiecare țară cel puțin câte o divizie. Aviația de vânătoare cu piston nu este efecace. Cel mai greu lucru, pornind de la practica războiului, este problema munițiilor. Nici o țară de democrație populară nu poate să facă singură tot ce-i trebuie pentru război. De aceea ele trebuie să se ajute reciproc. Aceasta va trebui să o asigure comitetul. Unele materii prime vor trebui înlocuite cu altele. Spre exemplu arama poate fi înlocuită, în multe produse militare, cu aluminiul. Aluminiu în loc de aramă merge și merge foarte bine. Trebuie multe muniții. Un tun, o armă ține 5-190 ani. Dar armele fără munițiuni sunt inutile. Este nevoie de multe cartușe, proiectile, bombe, mine etc. Nu fiecare țară trebuie să facă tot. Sarcinile trebuiesc repartizate. Tancuri și tunuri nu trebuie să facă fiecare. Vă opriți la două trei țări care pot să le facă repede și bine. Pentru aceasta trebuie un comitet de coordonare format din oameni competenți. Propunem să intre și toți militarii. Și de la noi vor intra. Încă o dată amintesc: vă trebuie aviație reactivă de vânătoare, cel puțin câte o divizie de fiecare țară, cu piloți de încredere și cu grijă aleși, astfel ca să nu fugă cu avioanele peste graniță. Dar aviația radioactivă este pentru apărare. Trebuie și aviație de bombardament pentru atac, cel puțin câte o divizie de fiecare țară, la început.

Dotarea aceasta cu mijloace moderne trebuie să o asigure comitetul. Un astfel de comitet ne trebuie. Propun să facem imediat o comisie care să studieze problemele. Comisia să prezinte propuneri în 2-3 zile.

După o scurtă dezbatere s-a hotărât ca toți delegații țărilor de democrație populară să intre în comisia de propuneri, sub președinția lui Vasilevski.

Propunerile comisiei urmează a fi prezentate vineri, 12 ianuarie, ora 22,00.

Miercuri 10 ianuarie

Ședința de lucru a comisiei de propuneri s-a deschis la ora 16, la M.St.M. al armatei sovietice, sub președinția lui Vasilevski.

Este unanim adoptată următoarea ordine de zi propusă de președinte:

1. Efectivele de pace și război ale armatelor țărilor de democrație populară;

2. Asigurarea aviației de vânătoare reactivă pentru fiecare țară;

3. Asigurația aviației de bombardament pentru fiecare țară;

4. Repartizarea stațiilor de radiolocație (radar);

5. Necesarul pentru timp de pace, în armament, muniții și tehnică de luptă;

6. Necesarul pentru război în armament, muniții și tehnică de luptă;

7. Producția de război în fiecare țară de democrație populară;

8. Acordarea către țările de democrație populară de licențe de fabricație de materiale militare cât și de ajutor tehnic.

9. Problema rezervelor de carburanți, alimente și echipamente militare.

10. Organizarea comitetului de coordonare.

Cu privire la punctul 1 s-au stabilit următoarele efective de pace și război pentru fiecare din țările de democrație populară:

	<i>Pace</i>	<i>Război</i>
Polonia	350 000	900 000
Cehoslovacia	250 000	700 000
Ungaria	150 000	350 000
România	250 000	700 000
Bulgaria	140 000	350 000
<i>Total</i>	<i>1 140 000</i>	<i>3 000 000</i>

Cu privire la punctul 2. S-a convenit a se asigura forțelor armate ale R.P.R. o divizie de aviație de vânătoare reactivă, formată din 90 de avioane reactive MIG 15 (3 regimente a 30 avioane).

Pregătirea piloților urmează să înceapă la noi în țară în februarie 1951, divizia urmând a fi constituită și dotată în iulie 1951.

Cu privire la punctul 3. M.St.M. al Uniunii Sovietice urmează a face propuneri în ziua de miercuri, 13 ianuarie 1951.

Cu privire la punctul 4. S-au acordat forțelor armate ale R.P.R. două radiolocatoare cu bătaia de 200 km. Livrarea lor urmează să aibă loc în februarie 1951.

Cu privire la punctele 5, 6, 7. S-a stabilit ca fiecare țară să facă calculele necesare și să prezinte președintelui comitetului spre cercetare, în termen de o lună, materialul documentar rezultat.

Cu privire la punctul 8. S-a constatat că majoritatea licențelor de fabricație pentru materiale militare au fost puse la dispoziția țărilor de democrație populară. Pentru R.P.R., licențele avute vor fi trimise în cursul lunii mai 1951, împreună cu întreaga documentație tehnică.

Cu privire la punctul 9. M. St. M. sovietic a prezentat normele după care urmează să se calculeze rezervele necesare la război în muniții, carburanți, alimente și echipament militar.

Cu privire la punctul 10. Slanski a propus ca organul de coordonare să fie compus din reprezentanți permanenți. Noi am emis părerea că, ținând cont de sarcinile importante pe care le are de soluționat cât și de recomandările tov. Stalin, asupra caracterului deosebit de secret al lucrărilor comitetului de coordonare, acesta trebuie să reprezinte un organ cu multă autoritate, că membrii săi trebuie să fie permanenți, că ei trebuie aleși dintre oamenii cu competență și mare răspundere și că din partea fiecărei țări trebuie delegați câte doi reprezentanți dintre care un reprezentant al Forțelor Armate.

În ceea ce privește reprezentantul armatei socotim că din partea noastră acesta trebuie să fie însuși ministrul Forțelor Armate care va putea să învețe multe din lucrările comitetului. Farkaș a cerut cuvântul pentru a arăta că nu este de acord cu propunerea cehă și să socotești justă propunerea noastră. Rakoți a menținut, la fel, propunerea noastră. Vasilevski a cerut un răgaz de 24 de ore pentru a putea face propuneri concrete.

Joi 11 ianuarie

Comisia de propuneri s-a întrunit la ora 16 la M.St.M. al Armatei sovietice, sub președinția lui Vasilevski.

La deschidere, Vasilevski, pe baza analizei făcute de M.St.M. sovietic, a propus o modificare în efectivele de război ale României, Ungariei și Bulgariei, în sensul reducerii cu 100 000 oameni a efectivului forțelor armate române și măririi cu câte 50 000 de oameni a forțelor armate ungare și bulgare.

Propunerea a fost unanim acceptată, astfel că efectivele de război ale acestor trei țări au rămas stabilite la: România – 600 000 oameni; Ungaria – 400 000 și Bulgaria – 400 000

Cu privire la aviația de bombardament – s-a acordat forțelor armate forțelor armate ale R.P.R. o divizie, compusă din 62 de bombardiere TU 2.

Pregătirea piloților urmează să înceapă în februarie 1952, divizia de bombardament trebuind să fie constituită în iulie 1952.

Cu privire la compunerea comitetului de coordonare, Vasilevski a propus următoarele:

a. Comitetul de coordonare urmează să se ocupe exclusiv de probleme de dotare;

b. Comitetul este un organ consultativ, hotărârea aparținând guvernelor țărilor respective;

c. Fiecare țară delegă în comitet câte doi membri: unul din partea guvernului și unul din partea forțelor armate;

d. Membrii comitetului sunt permanenți;

e. Comitetul își alege un președinte, care este permanent;

f. Pe lângă președinte se organizează un secretariat al comitetului de coordonare;

g. Comitetul de coordonare se întrunește periodic, la convocarea președintelui;

h. Prima convocare a comitetului de coordonare urmează să aibă loc în prima jumătate a lunii martie a.c.

Propunerea a fost acceptată cu unanimitate.

Ședința următoare a comisiei de propuneri a fost stabilită pentru vineri 12 ianuarie 1951, ora 16, spre a se pronunța asupra proiectului de protocol care urma să fie prezentat ședinței plene în seara zilei de 12 ianuarie 1951.

Vineri 12 ianuarie 1951

Ședința plenară a avut loc la ora 22.00 la Consiliu.

Au fost prezenți: Stalin, Molotov, Malenkov, Beria și membrii comisiei de propuneri care aprobaseră proiectul de protocol prezentat în ședința de la ora 16.00.

Ședința s-a desfășurat sub președinția lui Molotov.

Stalin a socotit că nu mai este necesară citirea protocolului de vreme ce a fost întocmit de acord cu reprezentanții tuturor țărilor și a fost văzut de Molotov.

S-a trecut la discuțiuni cu privire la desemnarea președintelui permanent al comitetului de coordonare. Vasilevski l-a propus pe Bulganin.

Stalin și delegațiile țărilor de democrație populară au căzut unanim de acord cu această propunere.

Stalin a luat cuvântul în încheiere.

Stalin (redat după note de carnet):

- În ce privește Bulgaria i-ați dat aviație de vânatoare reactivă puțină. Ați plecat de la considerațiuni legate de numărul populației și nu de la considerațiuni de ordin strategic. Bulgaria are mulți dușmani la granițele ei: Turcia, Grecia, Iugoslavia. Trebuie să-i dăm mai multă aviație de vânatoare reactivă. Socotesc necesare două divizii și nu una și un regiment cât i s-a dat. Atrag atenția că cei doi-trei ani pe care îi avem înaintea noastră sunt un răgaz nu

pentru a munci, ci pentru a ne înarma și a ne înarma bine. De ce este nevoie de aceasta? Aceasta este nevoie pentru că imperialiștii au logica lor: ei obișnuiesc să atace țări neînarmate sau slab înarmate, pentru a le lichida; dar ei ocolesc țările bine înarmate. De aceea este necesar să vă înarmați în acest interval de timp bine, pentru a fi respectați de imperialiști și a fi ocoliți de ei.

Ședința a durat în total 16 minute.

Pe baza efectivelor de pace și de război fixate la consfătuirea reprezentanților țărilor de democrație populară, a recomandărilor făcute de Stalin, cât și a consultărilor avute cu M.St.M. al Armatei Sovietice, s-a stabilit următoarea organizare a forțelor armate ale R.P.R. pentru timp de pace și război. Organizarea de pace urmează a fi realizată în întregime până la sfârșitul anului 1952, iar cea de război, gata de mobilizare, la sfârșitul anului 1953. La stabilirea organice de pace și de război a forțelor noastre armate, s-a avut în vedere întărirea puterii lor de foc, îndeosebi la artileria antiaeriană a teritoriului, la forțele aeriene militare și la blindate – tancuri și motomecanizate.

În vederea dotării forțelor noastre armate cu mijloace moderne de luptă cât și a unificării armamentului, Marele Stat Major al armatei sovietice a convenit să ne livreze, în cursul anului 1951, următoarele mijloace de luptă [...]

Gheorghiu-Dej

E. Bodnăraș

București, 15 ianuarie 1951

MEMORIALISTICĂ POLITICĂ – VICII ȘI VIRTUȚI

Este lipsit de orice îndoială că o rediscutare a memorialisticii politice din punctul de vedere enunțat în titlu un poate fi, astăzi, decât extrem de folositoare. Pentru a fi și folositoare, discuția se impune a fi, în opinia mea, mai puțin teoretică, predominând aspectele practice, cu trimiteri directe la obiectul investigat. Este motivul pentru care mă voi referi, așadar, la avantajele și dezavantajele decurgând din investigarea unor texte prezentând un interes aparte pentru istoricul specializat în desfășurările veacului al XX-lea.

Fără a fi preferat o ordine anume, mi-am îngăduit să insist mai întâi asupra lui **Gh. Zane**.

Profesor și academician, creator de școală și politician, numărându-se printre fruntașii P.N.Ț. și dirijând un timp organizația de Iași, **Gheorghe Zane** (1897-1978) a fost un democrat și un militant cunoscut și recunoscut pentru Dreptate și Adevăr. Nu a fost naționalist sau antisemit, ci un anticomunist convins. A fost autorul unei opere științifice impresionante, îmbogățită cu un volum apărut post-mortem: **Memorii (1939-1974)** (București, 1997, 344 p.). La un sfert de veac de moartea lui Gh. Zane este firesc să revedem, prin prisma acestei cărți remarcabile, „veacul prin care a trecut” autorul și pe unii dintre contemporanii săi. Redactate în ultimii ani ai vieții, **Memoriile** – după cum a consemnat însuși autorul – „nu sunt scrise pentru actualitate, ci pentru posteritate”. Voi reține că, fără excepții, portretele creionate de Gh. Zane surprind calitățile și defectele „actorilor”, care beneficiază de o inspirată încadrare în epocă, în funcție de evenimentele la care au participat ori pe care le-au determinat. Detașarea naratorului față de evenimente și de eroi este incontestabilă, el urmărind precis acest obiectiv, deși nu sunt convins că a reușit. Ceea ce nu scade valoarea portretelor, care, în ansamblu, se dovedesc, la unison cu opera, ... memorabile. Tocmai de aceea insist asupra unora dintre ele. Din motive pe care nu le voi explica, încep cu rândurile consacrate celui mai mare istoric al românilor: „... Am considerat pe **N. Iorga** ca pe cel mai extraordinar om pe care l-au dat românii pe plan cultural și național. În istorie el a făcut cât toți istoricii români laolaltă și încă mai mult; pe plan național el este unul din ctitorii României Mari, care mai mult decât oricare altul a contribuit la deșteptarea conștiinței românești”. Cel mai adesea revine în **Memorii** figura lui **Iuliu Maniu**, cel care, în epoca războiului mondial din 1939-1945, ajunsese să simbolizeze „rezistența și speranța” românilor. Cu alt prilej, memorialistul constata că „Maniu era un om fără frică, după cum era inflexibil în atitudinile sale. Odată mi-a spus: <<Nu s-a născut încă omul care să mă poată face a-mi schimba părerile>>”. Părerii nu tocmai favorabile, dimpotrivă, aflăm despre

colegii universitari de la Iași – **M. Ralea** și **Petre Andrei**. Celui dintâi, „dorința nestăpânită de trai bun, de avere, călătorii, femei... i-a anihilat însușirile”, pe când celălalt, „peste măsură de ambițios, bolnav chiar, voia cu orice preț o situație politică”. Sunt convins că, dintre toate personajele, **Armand Călinescu** se bucură, deopotrivă cu **M. Roller**, „istoricul” de tristă amintire, de tratamentul cel mai dur: „... Cu toate aparențele, opinează Gh. Zane, A. Călinescu era un ușuratic... O inteligență plină de spontaneitate, facil la vorbă, cu replică promptă, dar superficial. Nu adâncea nici o problemă. Deși făcuse studii la Paris, nu studia nimic, totul improviză. Preocuparea lui unică era politica și avea bune calități de șef de județ, chiar de ministru, dar nu de om de stat”. Reputatul economist **M. Manoilescu**, mereu aflat în „goana după putere și avere”, a fost ministru de externe în vara nenorocită a anului 1940, acceptând la Viena să semneze odiosul dictat prin care ni se rășluia nord-vestul Transilvaniei, prilej cu care „a simulat un fel de leșin”. Despre Mareșalul **Ion Antonescu** aflăm în **Memorii** opinii nuanțate. El – observa Gh. Zane – dăduse „o lovitură mortală legionarismului [ianuarie 1941]. Acest merit, printre atâtea păcate ale lui, istoria trebuie să i-l recunoască”. Arestat la 23 august 1944, în Palatul Regal din București, Mareșalul avea să fie încredințat ... comuniștilor și, în consecință, ocupanților ruși: „Procedarea lui **Mihai I** a fost nedemnă de un rege. Un voievod român de altă dată s-ar fi răfuit cu înaltul dregător pentru greșelile făcute față de domnie și țară, l-ar fi executat el sau soldații lui credincioși. Din ordinul său mândru. Dar – ne asigură memorialistul – nu l-ar fi predat adversarilor săi”. La și după 1 iunie 1946, „țara s-a cutremurat de execuția lui Antonescu; nu că generalul s-ar fi bucurat de simpatie în opinia publică, din contra; dar pentru că, în tradiția poporului român, execuția capitală a unui conducător de țară, oricât de mari i-ar fi fost greșelile, nu intra; în trecutul românesc astfel de execuții le-au făcut numai puterile străine, când au avut ele interes”. În 1944-1947, România s-a confruntat cu debutul ocupației sovietice și al stalinizării forțate, coordonate nemijlocit de Kremlin, prin interpușii din țară – **Ana Pauker, Vasile Luca, Gh. Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, Emil Bodnăraș, Petru Groza, C. I. Parhon** ș.a. A fost o „cumplită tragedie” pentru neamul românesc, concretizată rapid în implantarea „comunismului rusesc în România”. În context s-a impus figura sinistră a academicianului-istoric **M. Roller**, cu care memorialistul a avut atâtea probleme, dar care „se băgase cu o totală lipsă de cunoștințe în conducerea științelor umaniste și în special a istoriei... În fapt, acest Roller, care la acea dată nu avea nici măcar licența, căuta să falsifice cu orice preț istoria românilor”. Membru al Institutului de Istorie „N. Iorga” din București, Gh. Zane era nelipsit de la ședințele lunare de comunicări științifice ale instituției, la care „mai de fiecare dată Roller se dădea în spectacol. De la catedră vocifera și gesticula ca un descreierat, insulta, în numele marxismului, pe cei de față – chipurile să le facă o nouă educație -, aducea injurii întregii istorii românești, terfelea pe toți oamenii de seamă din trecut, debita niște enormități, de rămâneam înmărmuriți. Întreaga sală tăcea, strângând

pumnii, într-un sentiment de silă și de revoltă”. Mai mult decât atât, Roller, „influent la Securitate”, „a făcut ca toți istoricii să fie arestați” – **Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Ioan Lupaș, C. C. Giurescu, Gh. Zane** însuși ș.a., ș.a. Debarcarea lui a necesitat mulți ani și „mari greutăți”, Traian Săvulescu, președintele Academiei Române din acea vreme, intervenind în cele din urmă direct la Gh. Gheorghiu-Dej, în 1957, pentru rezolvarea cazului. Memoriile lui Gh. Zane readuc în atenție cele mai multe dintre problemele cu care s-a confruntat Țara în interludiul 1939-1974, îndeosebi prăbușirea României Mari în 1940, care a constituit cauza cauzelor nenorocirilor noastre. Memorialistul constată într-un rând că, la catastrofa de atunci, „n-a contribuit numai Carol”, ci toți cei care au acceptat „mascarada” regimului dictaturii regale. Era doar începutul tragediei românești în veac.

Fapt straniu, totuși posibil la noi, în ultimii ani a trecut neobservată apariția unui document inedit esențial privind una dintre epocile cele mai controversate ale trecutului nostru recent – sfârșitul celui de-al doilea război mondial și sovietizarea forțată a României (1943-1952). Este în discuție Jurnalul în 8 volume al lui C. Rădulescu-Motru publicat, sub titlul Revizuri și adăugiri, prin grija d-nei Gabriela Dumitrescu, sub egida Editurii „Floarea Darurilor” din București. Personalitate marcantă a filosofiei române, C. Rădulescu-Motru (1866-1957), membru al Academiei Române, a ajuns președintele înaltului for științific (1938-1941), de unde, în condițiile „revoluției culturale” care a dublat procesul stalinizării țării, avea să fie alungat în 1948, pentru a fi reconfirmat post-mortem, de îndată după evenimentele din decembrie 1989. Este inutil să precizez că memorialistul, în cele aproximativ 3 000 de pagini tipărite ale Jurnalului, se dovedește un observator atent și avizat, obiectiv al realităților vremii. Cum era de așteptat, sub lupa sa se află nu numai faptele culturale ori științifice ale intervalului 1943-1952, ci și – dacă nu cumva îndeosebi – problemele politice ale timpului, iar, în context, rolul și locul P.C.R., ale liderilor comuniști (Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, V. Luca, Emil Bodnăraș, Lucrețiu Pătrășcanu ș.a.) în desfășurarea evenimentelor. Tot astfel, nu mai puțin surprinzătoare este atenția acordată de Motru, în prezentarea și analiza evoluțiilor dintre 1944 și 1952, Anei Pauker. Cele consemnate de memorialist despre odiosul lider al perioadei „copilăriei” sistemului comunist la București se dovedesc remarcabile, mai ales în prezent, când se fac atâtea eforturi inutile de-a cosmetiza portretul „Tovarășei Ana”, o veritabilă Dolores Ibarruri a comunismului primitiv românesc. De remarcat că Motru a reținut esențialul din activitatea Anei Pauker, caracterizată fără reținere drept „cea mai perfectă unealtă a Rusiei în România”, executant fidel al planului lui I. V. Stalin de comunizare (în fond, de barbarizare) a României, „agentul principal al rusificării Țării Românești” (vol. 8, p. 165: vol. 3, p. 373). La 23 februarie 1945, C. Rădulescu-Motru reținea în Jurnal dintre zvonurile care circulau în Capitală cum că: „... Mi se atrage atenția asupra unei curioase coincidențe – coincidență sau potriveală înadins voită? – pe care o provoacă inițialele: ARLUS. Ce vor să

însemne aceste inițiale? Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică, sau vor să însemne: *Alipirea României la Uniunea Sovietică*? În prima versiune sunt omise cuvintele „pentru” și „cu”. În adevăr, pentru prima versiunea este mai corect să se pună inițialele: *ARPLCUS*, pe când pentru a doua versiune corespunde în mod exact: *ARLUS*. Bănuiesc că Ana Pauker a transmis la Moscova cea de a doua versiune: *Alipirea României la Uniunea Sovietică*. Nu îndrăznesc a întinde această bănuială și asupra acelor care au luat inițiativa înființării lui *ARLUS*, asupra d-lor dr. Parhon și Lucrețiu Pătrășcanu. Totuși, foarte curioasă coincidență” (vol. 3, p. 81-82). Peste câteva zile, mai precis la 5 martie 1945, filosoful avea să înregistreze cu amărăciune rezultatul eforturilor sale personale pe plan științific: „M-am străduit eu mai bine de 40 de ani să învăț pe tinerii români a gândi la fel cu un Descartes, cu un Hume, cu un Kant, pentru ca astăzi să-i văd strigând pe străzi sub comanda unei Ana Pauker și a lui Gheorghiu-Dej *vrem alipirea României la cultura sovietică, la lumina de la Răsărit?! Vine ea oare vorba lui Titu Maiorescu: n-a fost făcută celula nervoasă a românului să reziste la critica judecății filosofice? Drumul de minimă rezistență pentru ea a fost acela al clișeelelor*” (vol. 3, p. 98). Pentru ca în toamna anului 1945 Motru să înregistreze cât de mult decăzuse țara în urma presiunilor Kremlinului dar și a nemăsuratelor ambiții ale politicienilor români, ajungându-se la situația cu „un rege copil pe tron și Ana Pauker dictator!” (vol. 3, p. 425). Ascensiunea și prăbușirea Anei Pauker nu l-au surprins de fel pe C. Rădulescu-Motru (vol. 8, p. 162-167), de vreme ce – așa cum a notat la 8 noiembrie 1949 – parvenirea Anei Pauker pe locul nr. 1 în politica Bucureștilor se aflase în orice moment în seria faptelor anormale (vol. 7, p. 236). Dar, voi conchide, ce mai putea fi natural în cavalcada evenimentelor specifice epocii comunizării forțate a României și integrării ei depline în sistemul sovietic?

Am lăsat, intenționat, la sfârșit, din memorialistica extrem de bogată a lui **Onisifor Ghibu** (1883-1972), cele două volume apărute sub titlul **Chemare la Judecata Istoriei. Apeluri la rațiune** (sub îngrijirea prof. Viorica Moisuc, București, Editura Albatros, 1992-1993). Profesorul Mircea Zăciu l-a surprins cândva pe cel care s-a impus în cultura română drept un creator de forță în atâtea domenii – filozofie, pedagogie, istorie, probleme sociale, politice și cultura și, nu mai puțin, ... memorialistica: „... Ghibu e din familia profeților biblici ... Între dezastre, iluzii, victorii și rătăcirii, acest om, sever cu alții și nu mai puțin aspru cu sine, și-a urmat drumul pustniciei. Personaj macedonskian, străbătând mistuitorul deșert al Idealului”. **Apelurile la rațiune** ale lui Ghibu acoperă două perioade – 1946-1952 și 1953-1970, iar, dintre problemele abordate, predominante au fost situația de ansamblu a României amenințată de comunism, integritatea teritorială pusă în cumpănă la Conferința Păcii de la Paris din 1946, accepțiunea, în context, în sensul deplin al termenilor, a suveranității și independenței naționale, situația Basarabiei ocupată de U.R.S.S. în urma celui de-al doilea război mondial, teme dezbătute plenar și cu vigoare în mai multe documente, mai precis în: – **Memoriul** destinat dr. P. Groza în martie 1949 (cu

această adresare: „Petre Groza, prim-ministru al României muribunde! Poporul român te cheamă la judecată prin fiul său Onisifor Ghibu”, în **Chemare la Judecata Istoriei**, I, p. 39-122); – **Nota** din 29 aprilie 1950 adresată Patriarhului Justinian; – **Proiectul de apel** adresat lumii întregi în legătură cu situația României și a poporului român în 1953; – **Memoriul** înaintat Conferinței de la Geneva datat 26 iunie 1955 (**Chemare la Judecata Istoriei**, II, p. 83-106); – **Memoriul** expediat la 32 octombrie 1956 lui N. A. Bulganin și N. S. Hrușciov privind dreptul la autodeterminare al românilor din Basarabia și Nordul Bucovinei (*ibidem*, p.220-224) sau **Memoriul** strict-confidențial trimis lui N. Ceaușescu la 22 iulie 1969 (*ibidem*, p. 249-156). O. Ghibu a surprins, în cazul dr. P. Groza, postura-i veritabilă de „simplu vasal” ca premier al Kremlinului, acționând pentru o cauză criminală – „prietenia” cu U.R.S.S., întrucât, se întreba memorandistul și-l chestiona pe premierul în funcție, „... a cui prietenă a devenit U.R.S.S.? A poporului român sau a unor români singuratici? Căci, câtă vreme românismul din Basarabia, Bucovina de Nord, Moldova de Nord și Transnistria este anihilat sistematic, până aproape de completa distrugerea, de o prietenie sinceră a poporului român nu se poate vorbi, decât dacă ne împăcăm cu gândul că am sacrificat pentru totdeauna, de dragul acestei problematice prietenii, 3 milioane de frați, din cele 15 milioane câți eram în 1940, deci 20% din efectivul nostru național. Eu o astfel de <<prietenie>> nu pot înțelege...” (*ibidem*, p. 82). În sfârșit, în **Memoriul** destinat Conferinței de la Geneva la 26 iunie 1955, O. Ghibu n-a ignorat prilejul de-a atrage atenția liderilor reuniți în Elveția în privința pericolul ce plan asupra ființei poporului român în urma cuprinderii sale în „sfera de interese” a U.R.S.S.: „... De două ori, în cursul ultimilor 15 ani, țara mea a căzut victimă brutalității lui Stalin – întâi la 26 iunie 1940, când acest ne răpi, împotriva oricărui drept, întreaga Basarabie, jumătate din Bucovina și o parte din Moldova de Nord, și a doua oară după 23 august 1944, când, în flagrantă contradicție cu angajamentele solemne luate în fața lumii întregi de el și de V. M. Molotov, a impus României cu forța un regim colonial, răpindu-i independența și suveranitatea și inițiind procesul de desființare chiar a însuși poporului român” (*ibidem*, p. 103). Nu se poate afirma că unele dintre mesajele lui O. Ghibu ar fi rămas inoperante. Astfel, la 23 iunie 1949, dr. P. Groza s-a prezentat la Emil Bodnăraș, căruia i-a relevat o multitudine de aspecte negative ce însoțiseră procesul comunizării țării. La un moment dat, premierul și-a îngăduit să strecoare în declarația sa o minusculă amenințare: „Eu cred că dacă Stalin ar cunoaște această situație – și m-am gândit într-o zi să mp adresez lui – v-ar bate serios cu varga la spate” (cf. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, în „Dosarele Istoriei”, nr. 2/1998).

Nu vom încheia, înainte de a conchide, în baza analizei pe text, că literatura memorialistică prezintă avantaje remarcabile, în primul rând ca sursă de

referință pentru cercetarea unor episoade ale trecutului¹, cu singura condiție ca textele să fie coroborate și încadrate armonios în restul informațiilor deja cunoscute, etapă absolut obligatorie pentru evitarea oricărui risc decurgând din viciile de informare sau de subiectivism inseparabile fiecărui memorialist.

¹ Dintre lucrările de excepție apărute în ultima vreme, reținem îndeosebi masivul volum al regretatului dr. Șerban Milcoveanu, *Memorii (1929-1989)*, București, 2008, 620 p.

UN CUTREMUR POLITIC: MOARTEA LUI STALIN, REAȚII ÎN ROMÂNIA

... A fost, pur și simplu, incredibil. În raport cu o propagandă susținută și deșănțată de aproape 30 de ani care l-a transformat pe vremelnicul ocupant al locului nr. 1 de la Kremlin, deci pe șeful statului sovietic și pe liderul Partidului Comunist al U.R.S.S., într-o personalitate căreia nu-i mai aflai nici un superlativ pierdut prin dicționarele ori prin manualele elevilor de pe diverse meridiane: Conducător și Dascăl Genial al popoarelor sovietic și al tuturor națiunilor de pe mapamond; Generalissim, comandantul fără egal de oști din tot trecutul umanității; Părintele Popoarelor și al muncitorilor de pretutindeni; Titanul școlii, Lingvistul de calibru dar, mai presus de orice, Teoreticianul-Șef al marxism-leninismului, pe care avusese neinspirația de a-l pune în practică, mai mult decât V. I. Lenin; Marele Eliberator al popoarelor de sub jugul dominației fasciste etc. etc. Toți aceștia la un loc și fiecare în parte, la modul absolut, *erau El sau El era în toți* – I. V. STALIN. Zeus însuși, fără a mai fi contrariat, probabil că ajunsese a privi cu invidie la acest uzurpator modern al său. Imaginea acestuia astfel răspândită convinsese lumea în mai toate privințele, inclusiv că era mai presus de viață ori de moarte, fiind acceptat în categoria Nemuritorilor. Și, totuși, era cât se poate de clar că nu putea să fie chiar așa... Prin 3-4 martie 1953, anume zvonuri emenate direct de la Kremlin relevau că Genialul avusese nisaiva probleme de sănătate, pentru ca, din senin, în zorii zilei de 6 martie 1953, radioul moscovit să ateste cum că, în seara precedentă, inima Conducătorului încetase să mai bată... Moartea survenise – cum altfel într-o lume dominată de teamă și patronată de înspăimântătorul K.G.B. al lui L. P. Beria? – în condiții cu totul suspecte. Martorii oculari de bază (N. S. Hrușciiov, Svetlana Aliluyeva, Alexandr Rîbin, V. M. Molotov ș.a.) au lăsat ulterior relatări contradictorii, iar misterul persistă până astăzi¹ Ceea ce, de asemenea, avea să fie cu totul straniu: Stalin a fost unul dintre marii călăi din istorie, probabil că liderul lor netăgăduit. Sub acest aspect, calculele istoricilor, încă departe de-a fi definitive, se opresc pe undeva în jurul cifrei de 150-200 de milioane de victime ce revin în responsabilitatea directă a călăului. Și, deci, dacă atâtea milioane au dispărut la ordinul ori din cauza Genialului, ei bine, după moartea lui, câteva sute de persoane tot mai aveau să piară, la Moscova, în cursul zilelor funebre căutând să-l omagieze pe Conducător!

¹ Cf. Nicolas Werth, *Les derniers jours du tyran*, în „L'Histoire”, Paris, no. 273/2003, p. 32 și urm.; Iurii I. Muhin, *Ubiistvo Stalina i Beria*, Moskva, 2002, *passim*.

Și, iată, la un moment dat, totuși popoarele U.R.S.S. și planeta însăși au răsuflat ușurate... Indiscutabil, undeva, într-un sens precis, cursul însuși al istoriei universale s-a schimbat atunci. Dispăruse un monstru al puterii, care-și surclasase colegii, pe tiranii tuturor timpurilor precedente, luați în parte ori laolaltă, și în raport cu care un Hitler sau un Nero au ajuns să facă operă de figuranți. În România, veste morții lui Stalin s-a răspândit, ca pretutindeni în lume, precum fulgerul. Una avea să fie reacția oficialităților, a membrilor conducerii partidului și ai guvernului, aflați la putere tocmai prin voința lui Stalin, iar comportamentul lor nu putea decât să fie de ploconire și jeluire în fața Marelui Dispărut. Însă de cealaltă parte, în rândul oprimaților, bucuria nu a putut fi nicicum ascunsă. Pentru cetățeanul liber ori pentru cel aflat în perimetrele Gulagului a renăscut deodată speranța, certitudinea chiar, că obligatoriu survenise începutul sfârșitului, finalul Imperiului Roșu și al sistemului comunist. Holocaustul Roșu, cel mai teribil regim de lichidare atestat de istorie, trebuia să aibă – și a avut! – un capăt. În prezent, la cinci decenii de la decesul lui Stalin, trebuie să consemnăm că o atare receptare a evenimentului a fost corectă. O mare cantitate de documente, descoperite și valorificate îndeosebi în ultimul deceniu de istoricii români și străini, mai ales în faimoasa Carte neagră a comunismului, evidențiază realități din cele mai șocante și mai semnificative. Cum este și firesc ne vom referi la unele fapte survenite cu acel prilej în România, așa cum sunt reflectate într-o carte specială a noastră care s-a bucurat de două ediții². Este interesant că, în cele mai diverse medii, reacțiile au fost cvasi-identice. O dovadă că suferințele îndurate, speranțele și judecata faptului erau comune. Astfel, din documentele timpului, reținem asemenea manifestări exprimate prin lozinci ori comentarii: „Jos comuniștii, trăiască regalitatea!”; „Ați auzit că a murit tovarășul Stalin? Păcat de pielea lui, că ar fi trebuit să i se ia pielea și apoi să moară”; „Bine că a murit tovarășul Stalin, căci de acum încolo nu se mai face colhoz”; „Sunt un om fericit, a apărut soarele și deasupra capului meu. A murit tartorul dracilor, respiră lumea ușurată” ș.a. Totul contrasta profund cu limbajul exersat în documentele oficiale, în sensul că: „Vestea încetării din viață a tovarășului I. V. Stalin a fost primită cu adâncă durere de oamenii muncii din țara noastră. La transmiterea comunicatelor prin radio, stațiuni de radioamplificare, cetățenii ascultau în grupuri cu tristețe știrea, iar mulți au plâns în orașul Timișoara ... s-a întrerupt întreaga circulație...” Dintr-un alt document, aflăm că, „la chemarea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, oamenii muncii din țara noastră, pentru a cinsti memoria tovarășului I. V. Stalin, au participat în masă la orașe și sate la mitingurile și adunările de doliu. Comitetele regionale de partid apreciază că o asemenea participare, disciplină și sobrietate n-a mai fost cunoscută până acum. În toată țara au participat după date incomplete 4 300 000 cetățeni participanți la

² Gh. Buzatu, M. Chirițoiu, eds., Stalin cenzurat/necenzurat, București, Editura Ion Cristoiu, 1999; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

mitinguri și adunări... Felul cum s-au manifestat oamenii muncii din țara noastră la încetarea din viață a tovarășului Stalin dovedește adâncul devotament ce l-a purtat poporul roman față de tovarășul Stalin, eliberatorul și cel mai un prieten al poporului nostru”³. Totul era însă zadarnic. Adevărul fiind altul, el nu putea, mai devreme sau mai târziu, să iasă la iveală. Peste numai trei ani, la Congresul al XX-lea al Partidului Comunist al U.R.S.S., Raportul celebru al lui N. S. Hrușciiov din 1956 avea să facă cunoscut că, în fond, lumea se prosternase în fața unui criminal indiscutabil din rândul celor *hors série*!

ANEXĂ

NOTĂ – RAPORT

**Direcția Cadrelor Forțelor Armate către primul locțiitor
al Ministerului Forțelor Armate ale RPR, Nicolae Ceaușescu,
privind manifestările dușmănoase înregistrate în rândurile militarilor
în legătură cu boala și încetarea din viață a lui I. V. Stalin⁴**

Nr. C. 035949

05. 10. 1953

La ordinul Dv. Nr. M. 0027123 din 07. 05. 53, raportează:

- Pe sinteza privind manifestările dușmănoase înregistrate în rândurile militarilor din Ministerul Forțelor Armate în legătură cu boala și încetarea din viață a lui I. V. Stalin, prezentată de Direcția de Contrainformații Militare, Dv. Ați pus următorul ordin în rezoluție:

DSPA și DCFA

Rețineți cazurile care privesc pe ofițeri;

Verificare și propuneri;

Cazurile privind sergenții și soldații vor fi date comandamentelor spre soluționare.

Direcția Cadrelor Forțelor Armate a verificat cele 51 cazuri privind ofițerii din categoria comandă și din cercetări s-au confirmat cele semnalate în sinteză la un număr de 25 ofițeri. Din numărul total: 5 ofițeri au fost trecuți în rezervă în cursul lunii mai și iunie a. c.; 1 ofițer a fost desconcentrat; 1 ofițer a fost retrogradat din funcție și mutat din unitate. Pentru restul de 26 ofițeri s-au cerut propuneri de la comandanții de arme și regiuni militare.

Față de propunerile primite până în prezent și din analiza cazurilor, propun:

- 7 ofițeri să fie trecuți în rezervă prin aplicarea articolului 40 litera d. din Statutul Corpului Ofițerilor Forțelor Armate ale RPR;

³ *Ibidem*, p. 295-297.

⁴ *Ibidem*, p. 319-329.

- 11 ofițeri să fie trecuți în rezervă prin aplicarea articolului 40 litera f. din Statutul Corpului Ofițerilor Forțelor Armate ale RPR;

- 3 ofițeri să fie îndepărtați din cadrele active ale Forțelor Armate, scoși din evidența ofițerilor și trecuți la trupă prin aplicarea articolului 40 litera f. și articolului 42 din Statutul Corpului Ofițerilor Forțelor Armate ale RPR.

Restul cazurilor le vom prezenta după completa lor verificare și în măsura prezentării propunerilor de către comandanții respectivi.

Situația ofițerilor propuși pentru îndepărtarea din armată se arată în tabelele anexă Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3. Propun pentru aprobare:

- proiectul de decret pentru trecerea în rezervă a unui general maior;
- proiectul de ordin de trecere în rezervă a unui număr de 17 ofițeri, și
- proiectul de ordin de îndepărtare din cadrele active ale Forțelor Armate, scoaterea din evidența ofițerilor și trecerea la trupă a unui număr de 3 ofițeri.

ȘEFUL DIRECȚIEI CADRELOR FORȚELOR ARMATE,
Colonel Ioniță Ioan

- Redactat de Maior Florea Al.

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL FORȚELOR ARMATE
DIRECȚIA SECRETARIAT
SECRET
Exemplarul nr. S.C. 595
Nr. M. 035361
din 14 oct. 1953

Către

ȘEFUL DIRECȚIEI CADRELOR FORȚELOR ARMATE

Pe nota-raport nr. C. 035949 din 05. 10. 53 cu acre prezentați spre aprobare proiectele de ordine pentru trecerea în rezervă a unui număr de 17 ofițeri și pentru îndepărtarea din cadrele active ale Forțelor Armate, scoaterea din evidența ofițerilor și trecerea la trupă a unui număr de 3 ofițeri, Primul Locțiitor al Ministrului Forțelor Armate, General-locotenent Ceaușescu Nicolae, a pus următorul ordin în rezoluție: „Da”.

Anexăm: 2 ordine semnate de Primul Locțiitor al Ministrului Forțelor Armate, general-locotenent Ceaușescu Nicolae, 2 tabele și o documentație compusă din 6 file.

D. O.

ȘEFUL DIRECȚIEI SECRETARIAT
Colonel, I. Ciulei

10. Cănanău Ioan Traian, locotenent A fost arestat pentru manifestări dușmănoase la adresa lui I. V. Stalin, față de mai mulți ofițeri afirmând printre altele: „Până acum Stalin era cu pipa în gură pe toate ușile, dar acum o să-l vedem fără pipă”. Arestatul nu a recunoscut manifestările avute.
- Este promoție 1949, de origină socială țaran mijlocas, membru UTM.
11. Brezeanu NicolaeEugen, Iulian, maior Ofițerul a afirmat că: „Sunt convins că după moartea lui Stalin vor urma evenimente hotărâtoare caracterizate prin baterea în retragere a sovieticilor”. Apoi el s-a exprimat: „Trebuie să avem o atitudine de amărâți, cumiți și triști și să ne vedem deocamdată de treabă”; el a mai spus: Că „nu înțelege de ce să mai cheltuiască bani pentru pânda neagră când popii și-ar da bucuroși veșmintele pentru a fi îndoliate drapelele.
- Este promoția 1943 și de origină socială mic burghez (cârciumar), fără partid.
12. Dumitru Petre Cristea, maior În legătură cu moartea lui I. V. Stalin a avut o serie întreagă de manifestări. Printre altele a afirmat: „Nu este exclus ca la 1 Mai armatele americane să defileze la Moscova pe mormintele lui Lenin și Stalin, că Beria are experiență în a trage cu pistolul”; de asemenea, și-a manifestat dorința ca țara noastră să fie ocupată de americani și atunci să împuște pe secretarul organizației de partid. „Nu este exclus ca la 1 Mai să defilăm pe mormintele lui Lenin și Stalin, bineînțeles cu uniforme deschise la gât și cu cravată neagră”. Vorbind despre condica cu condoleanțe care există la Ambasada sovietică a afirmat că: „Lt.-colonel Movilă a pus o semnătură indescifrabilă pentru că atunci când or veni aceia cu pârâiturile de sus, Ambasada sovietică nu va avea când să se evacueze”. „Vom avea o mare satisfacție când Postolache (secretarul Organizației de Partid) va fi cercetat și întrebat pe câte cadavre te-ai înălțat și apoi va fi împușcat”. A hotărât apoi ca maiorul Brezeanu să asculte emisiunile posturilor de radio imperialiste pentru a ști cum să procedeze.
- Ofițerul este promoție 1942 și de origină socială mic burgheză (ofițer), fără partid. A mai avut manifestări contrarevoluționare. A avut și activitate legionară.
13. Movilă Alexei Vladimir, A fost arestat pentru manifestări dușmănoase la adresa lui I. V. Stalin avute față de alți ofițeri. La cercetări a

- lt.-colonel recunoscut manifestările sale. A făcut parte din Asociația Româno-Americană și a distribuit ilegal pâine Legației franceze.
- Este de origine chiabur. Tatăl a posedat 30 ha pământ în Bălți – U.R.S.S. Este promoția 1929, fără de partid.
14. Gârda Ioan, sublocotenent A fost arestat pentru manifestări dușmănoase la adresa lui I. V. Stalin. La cercetări a recunoscut în întregime manifestările avute. Ofițerul a mai avut manifestări contrarevoluționare.
- Este de origine socială țăran sărac, exclus din P.M.R. la verificare pentru manifestări
15. Probst Carol Simion lt.-colonel În unele discuții pe care le-a avut cu un ofițer a adus injurii grave lui I. V. Stalin. A afirmat că are o fiică fugită în America. A făcut afirmații calomnioase la adresa membrilor guvernului sovietic și la adresa politicii Uniunii Sovietice. Și-a exprimat satisfacția față de moartea lui I. V. Stalin, spunând: „Trebuia să crape odată”, iar despre Tov. Malenkov a spus: „Acest Malenkov nu este altceva decât un îpuțit de comunist”. Discutând despre cuvântarea Tov. Gl. Lt. Sălăjan a spus: „Leontin Sălăjan, alias Leontin Silagy, este jidan ungar, lucru care constituie o calitate pentru comuniști. Discursul lui e plin de tâmpenie”. Despre locuitorii politici s-a exprimat că: „Sunt niște boi”. După moartea lui Clement Gotwald a spus: „Stalin a avut mână bună”. În toate discuțiile avute și-a manifestat dorința ca regimul din țara noastră să se schimbe. „Stalin a avut un băiat de care sovieticii fac mare caz, Generalul de aviație Vasili Stalin, dar nu face caz de loc că Stalin are o fată Katiușa, care l-a dezaprobat pe tatăl ei, numind politica dusă de el criminală, regim de briganzi etc. Atâta sânge rău a făcut Katiușa regimului sovietic încât la un moment dat circula zvonul că a fost omorâtă, dar nu este adevărat, ea trăiește și în curând se va înapoia în Rusia. Malenkov, Vorosilov, Beria și Molotov formează o ramură rusească pură. E curios însă faptul că a fost numit Beria ministru de Interne. Cred că a fost pus intenționat ca să se compromită. Vișinski a fost schimbat imediat și a primit vestea pe vapor. În orice caz, așa cum arată noul guvern denotă că rușii vor ceda totul”.
- Ofițerul este promoție 1931, de origină socială mic

burghez, măcelar patron, fără de partid.

În curs de cercetări

16. Sicrea Martin, locotenent
Discutând cu un alt ofițer despre moartea lui I. V. Stalin, a reluat comentariile auzite la un post de radio imperialist, spunând printre altele că: „Au fost propuși trei tovarăși în locul lui Stalin și toți trei au fost criticați de P.C.U.S., dintre care unul a fost criticat pentru că nu iubește Armata Sovietică”.
- Ofițerul este promoție 1952 și de origine socială țaran sărac; este membru UTM.
17. Moisa Dumitru Gheorghe, lt.-colonel
Discutând cu un alt ofițer despre moartea lui I. V. Stalin s-a manifestat dușmănos, afirmând printre altele că: „Hitler i-a decorat pe ostași pe front, însă Tov. Stalin nu s-a dus în mijlocul ostașilor atunci când situația era grea”.
- Ofițerul este promoția 1932 și de origine socială țaran mijlocăș, fără partid. A mai avut manifestări dușmănoase.
18. Haidet C-tin Marin, lt.-major
Cu ocazia morții lui I. V. Stalin s-a manifestat dușmănos, spunând printre altele: „Sunt un om fericit, a apărut soarele și deasupra capului meu. A murit tartorul dracilor, respiră lumea ușurată”. A mai avut manifestări dușmănoase regimului.
- Este de origine socială chiabură.
19. Popescu Dumitru Mihai, lt.- colonel
Discutând cu un ofițer a relatat știrile auzite la posturile de radio imperialiste, exprimându-și speranța că „noii conducători ai Statului Sovietic vor ști adevăratul drum pe care să meargă”. Printre altele a mai spus: „Am ascultat aseară la radio unde s-a comunicat că a pierit un dictator, un asupritor al omenirii, de sub cortina de fier”.
- Este promoția 1931 și de origine socială țaran sărac, fără partid. A avut relații cu elemente dușmănoase.
20. Nițulescu Dumitru, maior
Negăsind băuturi alcoolice la un restaurant în ziua de 09. 03. 1953, a avut manifestări dușmănoase în legătură cu măsurile de doliu luate. Ofițerul a avut manifestări dușmănoase și acte de huliganism împotriva unui ofițer de securitate.
- Ofițerul este de origine socială mic burghez, este promoția 1943, provenit din Divizia „Tudor Vladimirescu”.
21. Quinsinski
În timp ce se păstra un moment de reculegere a făcut

- Anton Iosif, maior
diferite gesturi care au produs ilaritate.
22. Cristian Th. Daniel, maior
- Ofițerul este de origine socială mic comerciant.
S-a manifestat dușmănos, față de alți militari spunând printre altele că: „Dacă va muri I. V. Stalin se vor modifica relațiile pe plan internațional”.
- Ofițerul este promoția 1941 și de origine socială țaran mijlocas, fără partid.
23. Marinescu Ioan Alex., maior
A avut manifestări dușmănoase cu ocazia morții lui I. V. Stalin.
- Este promoția 1941 și de origine socială chiabur cu 19 ha pământ la care întrebuințează mână de lucru salariată. Este fără partid.
24. Vidrașcu Pavel Valeriu, căpitan
A avut manifestări dușmănoase la adresa științei sovietice. Printre altele a spus: „Roosevelt a trăit 20 ani paralizat și pe urmă a murit; acum era cazul să se fi arătat superioritatea științei sovietice”. Discutând cu un alt ofițer spunea: „Știința este dată dracului. Trebuia ca atâția savanți care sunt acolo să facă ceva, însă nu au fost în stare. Nu numai că nu au putut să-l facă sănătos [pe Stalin], dar nici măcar să-l mențină în viață. Unde s-a pomenit ca în secolul XX să nu fie în stare să mențină bătaia inimii”.
25. Ionescu Aurel, general-maior
Discutând cu un alt ofițer s-a manifestat dușmănos în ceea ce privește moartea lui I. V. Stalin. A făcut o „glumă” trivială și dușmănoasă în acest sens, după care a afirmat că: „Toți frizerii și ciocănarii plâng după Stalin”.
- Ofițerul este promoția 1919 și de origine socială muncitorească (funcționar), fără partid. A mai avut manifestări dușmănoase în grup.
26. Popovici Ioan Emanoil, colonel
A spus față de un alt ofițer: „Eisenhower a trimis popoarelor U.R.S.S. un manifest în care arată că a sosit momentul să se unească contra conducerii și să lupte pentru pace alături de S.U.A.”. A avut legături cu elemente dușmănoase.
- Ofițerul este de origine socială mic burghez (învățător), este promoția 1925. A fost exclus din P.M.R. pentru atitudine pasivă față de elementele dușmănoase.
27. Iliescu C-tin Aurelian, maior
A avut manifestări negative cu ocazia morții lui I. V. Stalin.
28. Petraru Gh. Nicolae, maior
A avut manifestări negative cu ocazia morții lui I. V. Stalin.

29. Coșeriu Ioan Alexandru, locotenent Discutând în legătură cu moartea lui I. V. Stalin a spus: „Să fi mers eu la Stalin, l-aș fi vindecat și aș fi fost avansat colonel”.
- Ofițerul este de origină socială chiabură, promoție 1952.

Nu s-au primit propuneri de la Comandamente

30. Velsan Gh. Teodor, maior Discutând cu un alt ofițer și-a manifestat satisfacția în legătură cu moartea lui I. V. Stalin, spunând printre altele: „Acum precis o să li se dărâme firme”. A făcut afirmații calomnioase în legătură cu tov. Vorosilov, spunând că: „A vrut să fugă la americani”; în continuare, arătând spre tabloul Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, a spus: „Dacă aș vedea punându-se doliu și la tabloul acela ce fericit aș fi”.
- Ofițerul este promoție 1932. Tatăl său a fost ofițer.
31. Goncescu Petre Paul, maior A făcut o serie de afirmații dușmănoase în legătură cu relațiile ce au existat între I. V. Stalin și Malenkov, în sensul că au existat divergențe între ei asupra liniei politice. În ziua de 08.03.1953 a afirmat că: „Malenkov a fost înlocuit cu Vasilevski pentru că a făcut concesiuni anglo-americanilor”.
- Ofițerul este promoție 1943 și de origină socială chiabur. A făcut parte din „Frăția de Cruce”.
32. Costăchescu D-tru, lt.-major Discutând cu un alt ofițer a spus: „Stalin a fost bolnav și în timpul războiului și a fost tratat de zece medici hitleriști; pentru ca să nu cunoască medicii nemți care este adevăratul Stalin au fost travestiți 13 indivizi ca să semene cu Stalin și toți au fost puși în tratament”.
- Ofițerul este promoția 1944, fiu de învățător, este membru al P.M.R.
33. Bogdan Ioan Sever, lt.-major Discutând cu alți doi ofițeri, printre altele a spus în legătură cu măsurile de doliu luate: „Nu se vând băuturi pentru că le este frică de revoltă”.
- Ofițerul este de origină socială muncitorească, întreține legături cu elemente dușmănoase.
34. Alexa Gh. Dumitru, locotenent A refuzat să facă de gardă la portretul lui I. V. Stalin.
- Ofițerul este de origine socială țaran sărac.
35. Patriciu Gh. Ștefan, lt.-colonel Din discuțiile avute cu alt ofițer, s-a manifestat dușmănos în legătură cu moartea lui I. V. Stalin, afirmând că: „Stalin a murit ca să nu se întâlnească cu Eisenhower, că va începe un război în care americanii

- ne vor face praf”, și alte manifestări de acest gen.
- Ofițerul este promoție 1932 și de origine socială maistru militar. A mai avut manifestări dușmănoase.
36. Hârgău Ioan
Nicolae,
locotenent Discutând cu un alt ofițer despre moartea lui I. V. Stalin a spus: „În București s-a încetat lucrul, cred că sărbătoresc moartea lui I. V. Stalin”. În continuare a afirmat: „În cadrul C.C. al P.C.U.S. fiecare caută să pună mâna pe conducere”.
- Ofițerul este promoția 1952, de origine socială muncitorească, este membru UTM.
37. Burghilea
Vasile Stelian,
maior Într-o discuție avută cu un alt ofițer referitor la moartea lui I. V. Stalin a spus: „Abia aștept momentul să moară, pentru că moartea sa o să producă multe schimbări, deoarece nici la ei nu sunt mulțumiți cu comunismul”. În continuare s-a manifestat dușmănos la adresa regimului nostru. A avut manifestări dușmănoase și a ascuns acțiunea unui element dușmănos.
- Ofițerul este promoție 1940 și de origine socială țăran mijlocăș, fără partid.
38. Gavrilesco I.
Traian, maior În discuțiile avute cu alți ofițeri a făcut afirmații calomnioase la adresa activității lui I. V. Stalin, afirmând printre altele că: „Stalin a tras spre dreapta”.
- Ofițerul este promoție 1939 și de origină socială muncitorească, fără partid. A mai avut manifestări dușmănoase la adresa regimului.
39. Weber Friderich
Valeriu, căpitan Discutând cu un alt ofițer și-a exprimat părerea că o dată cu moartea lui I. V. Stalin s-ar putea schimba situația internațională. De asemenea a mai afirmat că: „Anunțul cu boala lui I. V. Stalin s-ar putea să fie un truc”.
- Ofițerul este de origină socială muncitorească.
40. Vlădescu Gh.
Andrei Gavrilă,
maior Față de un alt ofițer a spus că: „A auzit la postul de radio „Europa Liberă” că lumea liberă nu are de ce să regrete moartea lui I. V. Stalin, deoarece acesta s-a opus mereu încheierii păcii”. Ducându-se la un restaurant, cu un lat ofițer, s-a manifestat dușmănos în legătură cu moartea lui Stalin.
- A mai avut manifestări pro-imperialiste și a întreținut relații cu elemente dușmănoase și dubioase. Ofițerul este promoția 1942 și de origină socială comerciant, fără de partid.
41. Toma Teodor
Ioan, locotenent Discutând cu un alt militar despre moartea lui I. V. Stalin s-a manifestat dușmănos, în sensul că în urma

- acestui eveniment americanii vor ataca Uniunea Sovietică. Printre altele a mai spus: „Îmi pare bine că a murit Stalin, fiind că a slăbit camera [partida] comuniștilor. Dă-i dracu pe ruși”. A mai avut manifestări contrarevoluționare cu ocazia alegerilor din 30 noiembrie.
- Este promoție 1950, fiu de funcționar. Este membru UTM.
42. Szoboș Alex. Gavrilă, locotenent A refuzat să facă de gardă la portretul lui I. V. Stalin, spunând: „E o prostie să păzești un tablou. Noi îngropăm tabloul”. De față au fost și alți doi militari.
- Ofițerul este promoția 1951 și de origine socială vânzător la ICS.
43. Popa Marin Constantin, locotenent Față de un alt ofițer s-a manifestat dușmănos cu ocazia morții lui I. V. Stalin, făcând afirmații calomnioase la adresa situației din C.C. al P.C.U.S. și a făcut diferite „glume” în legătură cu moartea lui I. V. Stalin. Printre altele a mai spus: „Iau portretul lui Stalin și îl arunc pe geam. El nu mai are ce căuta aici pentru că a murit”.
- În continuare a afirmat: „Malenkov îi va trimite un glonț în cap lui Molotov și va spune că a murit de pojar”.
- Ofițerul este promoție 1938 (subofițer) și de origine socială țaran mijlocas, fără partid. A mai avut manifestări dușmănoase.
44. Tașcă D. Vasile, căpitan Față de alt militar a afirmat că: „S-a terminat și cu acesta, l-au plâns destul comuniștii, însă pe ei nu are să-i plângă nimeni. O să le succed gâtul, nu altceva”.
- Ofițerul a avut legături cu elemente dubioase, are rude arestate și cu manifestări dușmănoase.
 - În 1943 a plecat voluntar la Școala Militară din Germania, iar după aceasta a fost internat cinci luni într-un lagăr englez.
 - Este promoție 1945 și de origine socială mic burghez (comisar din poliția veche), fără partid.
45. Mătușoiu D. Constantin, sublocotenent După ce s-a anunțat îmbolnăvirea lui I. V. Stalin a avut o serie de manifestări dușmănoase în legătură cu aceasta, făcând afirmații calomnioase la adresa conducătorilor Uniunii Sovietice și a relatat unui alt ofițer cele ascultate la posturile de radio imperialiste. Și-a exprimat dorința ca I. V. Stalin să moară, spunând: „Dacă moare, îmi voi împlini visul. Voi avea cea mai mare satisfacție. Dumnezeu i-a luat graiul și memoria”.
- A mai avut manifestări dușmănoase. Ofițerul este

- promoția 1945 și de origine socială țăran mijlocăș, fără partid.
46. Dobra Șerban Ioan, maior Față de alți ofițeri din unitate a afirmat că: „Tov. Malenkov este copilul nelegitim al lui I. V. Stalin, că între conducătorii U.R.S.S. există neînțelegeri, că în U.R.S.S. există troțkiști care luptă în munți și că este posibil ca Molotov să aibă păreri troțkiste și să salveze Rusia”. De asemenea și-a exprimat părerea că într-un eventual război „americani vor distruge pe comuniști”. Fiind însărcinat să cumpere pânză neagră, a afirmat: „De ce nu mor toți, atunci bucuroși le cumpăr câtă pânză vor, numai să se ducă”.
- Ofițerul este promoție 1939, de origine socială chiabură. A mai avut manifestări dușmănoase.
47. Tancu Dumitru Mihai, locotenent În legătură cu moartea lui I. V. Stalin s-a manifestat dușmănos, spunând printre altele: „S-a dus și Stalin, s-a terminat și cu acesta; altul la rând”.
- Ofițerul este promoție 1951 și de origine socială mic burgheză (funcționar).
48. Ancuța Gheorghe, maior În noaptea de 07.08.1953 a făcut un chef împreună cu alți ofițeri din unitate la domiciliul lt.-major Brumă.
- Maiorul Ancuța a petrecut toată noaptea cu o femeie de moravuri ușoare, deși primise ordin de a nu părăsi cazarma.
49. Jiloveanu Petre Nicolae, lt.-major A refuzat să facă parte din garda de onoare la portretul lui I. V. Stalin.
- Este de origine socială muncitorească.
50. Marin Ilie Vasile, locotenent A strâns bani de la ofițeri, spunând: „Pentru moartea lui I. V. Stalin dați și dv. ceva bani, ca un comunist adevărat”. Menționez că se ridicase de la casierie o sumă de bani pentru flori și pânză neagră.
51. Cătuneanu Mihai Vasile, inginer maior Ducându-se la un restaurant cu un alt ofițer din aceeași unitate, înainte de a bea un pahar de vin, l-a întrebat pe acesta referitor la moartea lui I. V. Stalin: „Acum pentru ce bem? Să se facă sănătos sau să se ducă?”
- Ofițerul este promoția 1939 și de origine socială chiabură, cu 14 ha pământ și vie. Ofițerul a mai avut manifestări dușmănoase și legături cu elemente dubioase.

IV

DIN ISTORIA „CONFLICTELOR FRĂȚEȘTI” DINTRE ROMÂNIA ȘI U.R.S.S. (1958-1988)

UN NOU RĂZBOI DE 30 DE ANI (1958-1989)

Mai mult decât era de prevăzut și, oricum, dincolo de ceea ce se prognozase, chiar și de către cei mai optimiști sau de către cei mai înfocați anticomuniști, Europa Est-Centrală și de Sud-Est, de îndată după moartea lui I. V. Stalin, a promovat „o nouă direcție”, dacă nu pornind de la ori impulsionată de Moscova, în mod sigur determinată de schimbările „de gardă” petrecute acolo¹. Este dificil de apreciat cât de serios pregătit era Occidentul pentru așa ceva, predominând pesimismul, surprins la 16 august 1953 de celebrul cotidian „The New York Times”: **„Nici un popor nu are mai multă repulsie față de comunism decât cel român și nici unul nu face mai puțin decât acesta pentru a-l înlătura”**.

În atare condiții, nu a fost straniu că, la 23 decembrie 1953, proiectând noua politică a S.U.A. pentru Europa de Est, președintele D. D. Eisenhower considera România drept „cel mai sovietizat” stat de sub tutela Kremlinului². Numai că, în răstimp, țările Europei Est-Centrale și de Sud-Est nu stagneră. Este adevărat că nu în ritmul și la amplitudinea nădăjduite de Washington sau de celelalte capitale vestice, dar, oricum, ceva se schimbă, totul prevestind evident **desprinderea de U.R.S.S. și de stalinism**, tendință vizibilă în 1953-1956 în cazurile **Iugoslaviei** (cu importante momente prevestitoare), în **Germania de Est** (1953), apoi în **Polonia** și în **Ungaria** (1956)³. Pretutindeni, în țările menționate, se optase pentru „noul curs”, iar **Bucureștii n-au întârziat** să intervină identic, deși orientarea clară și viguroasă s-a impus mai cu seamă prin 1956-1958, cu un rezultat remarcabil, fără precedent în ce privește forțarea deciziei Moscovei, **impunerea retragerii trupelor U.R.S.S. din România (forțele armate și ale KGB-ului)**, un **eveniment crucial** care, produs efectiv și date fiind consecințele sale multiple și ample pentru întreaga comunitate europeană, a depășit în însemnătate din toate punctele de vedere revoluția din Ungaria din 1956. În aprecierea faptelor survenite, netăgăduit că istoricul trebuie să aibă în seamă esența iar nu aparențele lor, care pot fi – se știe prea bine – înșelătoare ... Sub acest aspect, un istoric deja menționat de noi, britanicul R. J. Crampton, a consemnat într-o sinteză de largă și meritată circulație științifică: „Chiar dacă România nu a mers la fel de departe în a respinge influența

¹ Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane, 1940-1990*, Iași, Institutul European, 2002, p. 159.

² *Ibidem*, p. 153.

³ R. J. Crampton, *Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea ... și după*, București, Editura Curtea Veche, 2002, p. 305-332.

sovietică, între anii 1956 și 1968 legăturile dintre români și restul blocului socialist au suferit însemnate modificări. Gheorghiu-Dej părea a fi stalinist, dar nu era decât în ce privește afacerile interne; dacă în interiorul țării era stalinist, în afara ei era de fapt titoist⁴.

Finalmente, după adoptarea **Declarației din aprilie 1964**, consideră tot Crampton, „România a pornit pe propriul său drum [...] Gheorghiu-Dej a murit în martie 1965. Succesorul său, Nicolae Ceaușescu, a dus mai departe procesul de separare a României [de politica Kremlinului] ...”⁵

Prin urmare, după dispariția lui Stalin, războiul civil european – în accepția celebrului profesor german Ernst Nolte – care incendiase bătrânul nostru continent, plonjându-l „într-o noapte atât de lungă”, potrivit lui Stéphane Courtois, ambele provocate și întreținute de disputa implacabilă dintre Puterile Totalitare ale epocii (1917-1953)⁶, Rusia Sovietică și, respectiv, Germania, au ajuns în etapa terminală. Nu deodată, cum ar fi fost firesc, și nici prin soluționarea radicală a tuturor controverselor impactului, un atare deznodământ dovedindu-se imposibil câtă vreme, simultan ori în etapa finală a confruntării dintre totalitarismul hitlerist și stalinist sau, îndeosebi, ulterior, Europa și, treptat, Lumea au fost cuprinse în vâlvătaiele Războiului Rece⁷. Cu toate acestea, în plină desfășurare a Războiului Rece, U.R.S.S. și „lagărul” statelor socialiste euro-asiatice au traversat – la intensități deosebite – un salvator dezgheț poststalinist, care a coincis, pe planul raporturilor Est-Vest, cu restabilirea ori aprofundarea principiilor coexistenței pașnice între cele două sisteme extreme socialist și capitalist. Procesul a fost plin de repercusiuni pozitive, România, alături ori deopotrivă cu restul țărilor aflate în sfera de dominație a Moscovei, a avut de profitat. În primul rând dat fiind că a avut posibilitatea să opteze pentru a-și impune propria-i cale, care n-a fost nici simplă și nici rectilinie, nici lipsită de mari probleme și de eșecuri alternând însă cu succese, după cum nici văduvită de pericole sau garante ale reușitei finale. Mai degrabă, dimpotrivă, cum au dovedit-o evenimentele din 1989⁸.

⁴ *Ibidem*, p. 342. Pentru detalii, vezi Mircea Chirițoiu, *Între David și Goliath. România și Iugoslavia în balanța Războiului Rece*, ediție Silviu B. Moldovan, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2005, *passim*.

⁵ R. J. Crampton, *op. cit.*, p. 344.

⁶ Cf. Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Corint, 2005; Stéphane Courtois, coordonator, *O noaptea atât de lungă. Apogeul regimurilor totalitare în Europa, 1935-1953*, București, Vremea, 2008.

⁷ Jeremy Isaacs, Taylor Downing, *Cold War. An Illustrated History, 1945-1989*, Boston – New York – Toronto – London, Little, Brown and Co., 1998; Thomas Parrish, *Enciclopedia Războiului Rece*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

⁸ Vezi, în acest sens, Ștefan Lache, *România în relațiile internaționale, 1939-2006*, București, Editura România de Măine, 2007; Alesandru Duțu, *România în istoria secolului XX*, București, Editura România de Măine, 2007; Andrei Miroiu, *Balanță și hegemonie. România în politica mondială, 1913-1989*, București, Editura Tritonic,

În opinia majorității specialiștilor, debutul acțiunilor României pentru a-și alege proprie cale a survenit în 1958⁹, o dată și consecință a retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul național¹⁰. Tentativele României din stadiul incipient s-au concretizat cu timpul în eforturi conjugate, Bucureștii câștigând un rol și un loc distinct în cadrul politicii lor pe plan internațional¹¹. Așa după cum rezultă din studiile menționate sau după cum am precizat noi înșine în considerațiile introductive ale prezentului volum din *Europa în balanța forțelor*, politica și realizările succesive ale Bucureștilor pe plan extern s-au subsumat în fond unui amplu program – pregătit și aplicat de Gh. Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș și Nicolae Ceaușescu, Corneliu Mănescu și colaboratorii acestuia din Ministerului de Externe de la București¹² – care viza esențialmente ieșirea României (cel puțin parțială și sensibilă, dacă nu totală) de sub tutela Moscovei.

2009; Mioara Anton, *Ieșirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, București, INST, 2007; Constantin Moraru, *Politica externă a României, 1958-1964*, București, Editura enciclopedică, 2008; Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului. Alinierea politicii externe românești la cea sovietică în anii '50*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2008; idem, *Frăția socialistă. Politica R.P.R. față de țările „lagărului socialist”, 1948-1964*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2009; Florin Constantiniu, ed., *Diplomații români și devierea de dreapta*, București, Editura Tritonic, 2003; Lucian Popescu, *Istoria recentă a politicii mondiale*, București, Editura Corint, 2010; *Pagini din diplomația României*, I-II, Iași, Editura Junimea, 2009-2010; Vasile Buga, *Relațiile politice româno-sovietice, 1953-1958*, în „Arhivele Totalitarismului”, București, nr. 1-2/2004.

⁹ Drept consecință a unor proiecte și demersuri anterioare, datând în mod concret încă de prin 1954. Revenim că faptele au fost posibile după sau în urma dispariției lui Stalin, când schimbările petrecute la Kremlin „au condus la slăbirea presiunii sovietice asupra sateliților [...] În această etapă, regimul lui Gheorghiu-Dej continuă să respecte linia Moscovei din punct de vedere formal, însă se observă în același timp o întârziere în reacții. Dispare totodată și excesul de zel în aplicarea liniei muscovite, exces ce caracterizase perioada stalinistă. Aceste manifestări sunt cauzate de faptul că, pentru prima dată de la instalarea la putere, regimul Gheorghiu-Dej percepe o posibilă amenințare la adresa propriei puteri, venită tocmai de la Moscova” (Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului*, p. 111).

¹⁰ Ioan Scurtu, coordonator, *România – Retragerea trupelor sovietice, 1958*, ed. a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, p. 48 și urm.; Sergiu Verona, *Military Occupation and Diplomacy Soviet Troops in Romania. 1944-1958*, Durham – London, Duke University Press, 1992, p. 159 și urm.

¹¹ Ștefan Lache, *op. cit.*, p. 256 și urm.

¹² Vezi *Pagini din diplomația României*, I, passim; Ion M. Anghel, Valeriu Tudor, *Corneliu Mănescu – diplomat*, București, Lumina Lex, 2006. Corneliu Mănescu a condus Centrala Externelor între 1961 și 1972.

Istoricii au apreciat în mod deosebit politica Bucureștilor – de la „reviriment”¹³ și „distanțare ci nu ruptură” față de Kremlin¹⁴, la „ieșirea din cerc”, în viziunea mai amplă și aproape de adevăr a dr. Mioara Anton¹⁵. În ce ne privește, după cum am precizat deja, orientarea respectivă a pledat **pentru ieșirea din Labirint**, iar originile și manifestările concrete țin de sfârșitul anilor '50 – începutul anilor '60, marcate fiind de retragerea trupelor sovietice în 1958, de fundamentarea politicii externe românești în contextul disputelor politico-ideologice sovieto-chineze ale epocii, de restabilirea și promovarea relațiilor economice și culturale, într-un prim stadiu, ale Bucureștilor cu Puterile Occidentale, pentru a culmina cu **Declarația din aprilie 1964**. Nu putem neglijă că, într-un prim stadiu, cel mai îndelungat (1958-1985), rezultatele României prestigioase și au înregistrat, sub Gheorghiu-Dej sau Ceaușescu, un curs cel mai adesea ascendent, pentru ca, după accederea lui M. S. Gorbaciov la frâiele Kremlinului, rolul lui Ceaușescu ca „preferat indiscutabil” al Occidentului în dialogul Est-Vest să se diminueze rapid (1985-1989), iar aceasta în mod decisiv și continuu, în urma erorilor profunde și eșecurilor externe și interne ale liderului comunist român.

Emil Bodnăraș, în cercul puterii
(Fototeca online a comunismului românesc, 212/1966)

În același context, trebuie să avem în vedere că politica României și succesele repurtate au depins esențialmente, dar simultan cu declinul tot mai accentuat al Puterii de la Moscova și ascensiunea incredibilă a Beijingului, de „șansele” oferite Bucureștilor de bunăvoința și cooperarea Chinei¹⁶, precum și

¹³ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 174.

¹⁴ Constantin Moraru, *op. cit.*, p. 57.

¹⁵ Mioara Anton, *op. cit.*, *passim*.

¹⁶ Vezi Ion Buzatu, *Istoria relațiilor României cu China din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Meteor Press, 2005, p. 126 și urm.; idem, *Istoria Chinei și a civilizației chineze. România și China*, București, Editura Uranus, 2009; Liu Yong, *Sino-Romanian Relations: 1950's – 1960's*, București, INST, 2006; Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită*, I-II, ediția a II-a revăzută și completată, București, Editura Enciclopedică, 2000; idem, *De la Comintern*

de atitudinile ori de susținerile efective al Franței, S.U.A., Marii Britanii, R.F.G., Italiei, Spaniei și Japoniei. În atare condiții a fost posibil ca România să-și exprime, cu vigoare propriile atitudini ori să pretindă respectul integrității teritoriale, al suveranității și independenței naționale, în **aprilie 1964**, în **august 1968** ori în **noiembrie 1989**, urmare a provocărilor sistematice ale Kremlinului¹⁷.

Plecarea lui Corneliu Mănescu la sesiunea ONU de la New York –
Septembrie 1966 (Fototeca online a comunismului românesc, 438/1966)

Nu mai puțin, se impune să avem în vedere, după cum desprindem din documentele anexate prezentului volum al *Europei în balanța forțelor*, excelentele raporturi statornicite între București și Paris (întrevederile generalului Charles de Gaulle cu I. Gh. Maurer în iulie 1964 și N. Ceaușescu în mai 1968, apoi cu Giscard d'Estaing în martie 1979 sau în iulie 1980), între București și Vatican (mai 1973) și, mai ales, între București și Washington (începând cu vizita Președintelui Richard Nixon în România în august 1969).

la comunism național, București, Editura Evenimentul Românesc, 2001; Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez, I, 1957-1965*, București, INST, 2004; Romulus Ioan Budura, ed., *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, București, 2005; idem, ed., *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975. Documente*, București, 2008; Cezar Stanciu, *Frăția socialistă*, p. 249-276.

¹⁷ Vezi, în acest sens, Florian Banu, Liviu Țăranu, *Aprilie 1964 – „Primăvara de la București”*. Cum s-a adoptat „Declarația de independență” a României, București, Editura Enciclopedică, 2004; Lavinia Betea, coord., *21 august 1968 – Apoteoza lui Ceaușescu*, Iași, Editura Polirom, 2009.

De reținut că, în septembrie 1965, efectuând cea dintâi vizită la Moscova în calitate-i de lider politic la București, N. Ceaușescu și-a asumat cu un deosebit curaj rolul de a-i sfida pe liderii sovietici chiar în bârlogul lor, adică la Kremlin. Însă factorul decisiv care le-a îngăduit lui N. Ceaușescu și colaboratorilor săi să acționeze hotărât pe scena internațională l-au reprezentat exemplul, impulsurile și susținerile Chinei lui Mao Zedong, Zhou Enlai sau Deng Xiaoping, iar, sub acest aspect, documentele reținute de noi se dovedesc, în adevăr, pilduitoare.

Sfidarea lui N. Ceaușescu avea să înregistreze și un punct terminus. El nu putea surveni decât în urma acțiunilor Kremlinului, astfel că **finalul planificat** s-a petrecut chiar la Moscova, la 4 decembrie 1989 cu prilejul ultimei întrevederi N. Ceaușescu – M. Gorbaciov. Eveniment marcant, succedat de „**revoluția**” **din decembrie 1989 din România, în fapt o veritabilă lovitură de stat**¹⁸, și căreia N. Ceaușescu nu i-a mai putut, în nici un caz, supraviețui.

Faptul în sine marchează o dată cu multiple semnificații. Din punctul de vedere ale analizei noastre, cel mai important lucru care se impune a fi reținut constă în aceea că pentru România **a intervenit cu adevărat IEȘIREA DIN LABIRINT!**

Cu ce folos și încotro? – sunt, netăgăduit, probleme care nu intră în atenția autorilor acestei cărți.

București, 23 august 1966
(Fototeca online a comunismului românesc, 271/1966)

¹⁸ Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, IV², „*Revoluția din decembrie 1989*” – o tragedie românească, București, Editura ARO, 2005; Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor. Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, București, Editura Adevărul, 2010.

28 IULIE 1964 – ION GHEORGHE MAURER PRIMIT DE CHARLES DE GAULLE

Recunoscut ori nu ca atare de către istorici, dar faptul este de netăgăduit: la mijlocul veacului trecut, mai precis în anii '50-'70, Ion Gheorghe Maurer s-a impus, mai mult decât inspiratorul, arhitectul real al politicii de independență a României.

În primele trei decenii de existență a regimului comunist (1944-1974), Maurer, grație calităților sale remarcabile și funcțiilor deținute pe linie de partid și de stat, consolidate neconținut, a ajuns unul dintre liderii marcanți ai epocii, într-o privință „**omul nr. 2**” după Gheorghe Gheorghiu-Dej. Așa, de exemplu, la începutul deceniului șapte se putea vorbi despre „tandemul Maurer – Dej”, care-și propunea „desprinderea economică și atenuare dependenței României de blocul comunist”¹. Cu adevărat, din postul de membru supleant al C.C. al P.C.R. (1955-1958), Maurer a fost propulsat în Biroul Politic al C.C. al P.M.R. (1960-1965) și în Comitetul Executiv al C.C. al P.M.R. (1965-1974), inclusiv în Prezidiul Biroului Permanent al C.C. al P.C.R. (1965-1974)². Concomitent, cariera sa a fost impresionantă pe linie de stat: subsecretar de stat (1945-1948), ministru al Afacerilor Externe (1957-1958), președintele Marii Adunări Naționale (1958-1961) și președintele Consiliului de Miniștri (1961-1974)³, situația în care implicit a fost implicat începând cu 1954-1958 direct și decisiv în eforturile, conjugate cu Gh. Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș, pentru scoaterea trupelor sovietice din România⁴, în pregătirea și lansarea **Declarației din aprilie 1964**, în consolidarea relațiilor româno-chineze, cu rost puternic de contrapondere față de presiunile Kremlinului. La 29 septembrie 1964, cu prilejul unei întrevederi a delegației de partid și de stat române cu premierul Ciu Enlai, la Beijing, Maurer a mărturisit fără nici un fel de reticențe: „*Noi trebuie să recunoaștem că, dacă n-ar fi existat lupta Partidului Comunist chinez pentru a face respectate relațiile juste între partidele comuniste și țările socialiste, ar fi fost foarte greu, dacă nu imposibil, pentru noi să apărăm principiile care socotim că trebuie să le apărăm. Aceasta ne-a spus-o tovarășul Mao Tzedun*

¹ Mioara Anton, *Ieșirea din cerc*, p. 164.

² Florica Dobre, coord., *Membrii C.C. al P.C.R. (1945-1989). Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 385.

³ *Ibidem*.

⁴ Cf. Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Editura Ioan Slavici, 1995, p. 143 și urm.; Ioan Scurtu, coord., *România – Retragerea trupelor sovietice, 1958*, p. 214-215.

când am fost și noi aici și noi am spus: este adevărat. Ne-a întrebat: credeți că, dacă n-am fi început noi, voi ați fi fost aici? Noi am venit aici întâi să sărbătorim împreună cu Dv. această aniversare”⁵.

În fond, relevând aportul Chinei și al lui Mao Zedong, Maurer insistat asupra propriei contribuții, despre care nu putea vorbi în condițiile existente.

În 1965, în cursul ultimelor săptămâni de viață a lui Dej ori, după decesul acestuia, cu prilejul desemnării ca succesor a lui Nicolae Ceaușescu, rolul lui Maurer, dublat cu inteligență și eficacitate de Bodnăraș, a fost predominant, fapt pentru care, atunci și mai apoi, el avea să fie detestat de către cei care au „pierdut jocul”, în frunte cu Gh. Apostol⁶

Aproximativ în același timp, Maurer s-a impus – la solicitarea expresă a lui Dej, apoi a lui Ceaușescu – în acțiunea de deschidere și apoi de consolidare a dialogului României cu Vestul, dovedindu-se memorabile negocierile prilejuite de întrevederile sale cu președinții Franței René Coty (1958) și Charles de Gaulle (1964), cu primul ministru britanic Harold Wilson și regina Elisabeta a II-a (1970), cu președintele american Lyndon B. Johnson (1967)⁷. Contactele stabilite au pregătit vizitele lui Nicolae Ceaușescu în capitalele occidentale ori, deopotrivă, deplasările unor lideri din Vest la București: Willy Brandt (1967), Charles de Gaulle (1968), Richard Nixon (1969), Henry Kissinger (1974), Gerald Ford (1975), Margaret Thatcher (1975), Helmut Kohl (1976), Valéry Giscard d'Estaing (1979), George Bush Senior (1983), Juan Carlos (1985) etc.⁸

După cum lesne putem desprinde din stenograma întrevederii lui Maurer cu de Gaulle din 28 iulie 1964, document descoperit de cercetătorii români în arhivele diplomatice din Paris, dialogul desfășurat, în care mesagerul Bucureștilor, un cunoscător profund al limbii și realităților franceze, s-a dovedit strălucitor și plin de consecințe, prin aceea că oaspetele român la „cucerit” pe ilustrul președinte al Franței, în vreme ce acesta mergând sută la sută în sensul avansurilor invitatului său, i-a oferit sugestii și sprijin total pentru a ajuta România să marcheze „ieșirea din Labirint” și neatârnamarea vizavi de Kremlin. La rândul său, Maurer însuși, mai mult decât sigur, a fost impresionat de întâlnirea cu de Gaulle. A fost și motivul pentru care, abia revenit la București, în ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 4 august 1964, în prezența celorlalți lideri comuniști (Gh. Gheorghiu-Dej, Gh. Apostol, Emil Bodnăraș, Petre Borilă, N. Ceaușescu, Chivu Stoica, Al. Drăghici, Al. Moghioroș, Al. Bârlădeanu, D.

⁵ Dan Cătănuș, *op. cit.*, p. 374.

⁶ Cf. Gh. Apostol, *Eu și Gheorghiu-Dej*, București, Editura autorului, 1998, p. 152-162.

⁷ Alesandru Duțu, *România în istoria secolului XX*, p. 177-178; Ștefan Lache, *România în relațiile internaționale, 1939-2006*, p. 267 și urm.

⁸ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 179-180; Ion Calafeteanu, coordonator, *Istoria politicii externe românești în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*.

Coliu, L. Răutu, Ștefan Voitec și M. Dalea, invitat), Maurer a expus detaliat convorbirile sale pariziene. Extragem din stenograma reuniunii:

„I. Gh. Maurer: „... Acum să vă spun ceva despre de Gaulle ca om. El conduce efectiv toată politica Franței și chiar acțiunea practică de guvern până la cele mai mici detalii. Vă spun că de Gaulle a hotărât să pună stegulețe, el a hotărât toată primirea noastră.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Este un om foarte capabil [...]

Tov. I. Gh. Maurer: ... De Gaulle a cerut să mă vadă singur, neînsoțit de nimeni, nici de translator, socotind că n-am nevoie de translator.

Am să vă redau puțin persoana lui de Gaulle. Eu am fost câștigat pentru că de la bun început am câștigat simpatia lui Joxe. De Gaulle are în jurul lui câțiva oameni: Joxe, Couve de Murville și nu mai vorbesc de Pompidou, care este un om foarte cult, foarte talentat. Și Joxe, căruia îi câștigasem simpatia, mi-a spus: Bagă de seamă, de Gaulle este un om special, un mare burghez – pentru că el și toată familia lui sunt băgați în toată industria franceză -, de Gaulle, în afară de faptul că are cele mai multe idei ale timpului sau ale viitorului, el este un aristocrat de cea mai bună tradiție aristocratică, este de o politețe excesivă, însă distant; convinși fiind că trebuie să i se acorde respect, și pentru el, și pentru Franța, o întrevedere la el nu durează mai mult de o jumătate de ceas și asta cu traducător. U Thant, care nu era obișnuit cu acest obicei, a început să-i spună despre una, despre alta și la un sfert de ceas l-a întrerupt, a vorbit și de Gaulle un sfert de ceas și apoi s-a ridicat în picioare și întrevederea s-a sfârșit. Așa că aveți grijă. Mie mi-a mai spus omul acesta [Joxe]: Nu te apuca să-i spui lui de Gaulle lucruri despre politica țării dumitale pentru că el este foarte bine informat. Și noi cunoaștem, suntem foarte bine informați; gândește-te la problemele care te interesează și în care ai nevoie de părerea lui. Astea le spui așa încât să-i dai posibilitatea să răspundă în aceste maximum 30 de minute. Mai mi-a spus un lucru: Nu aștepta de la de Gaulle să te întrebe ceva, el nu întreabă și nu întreabă din această manieră aristocratică de a nu fi indiscret. El ascultă, îți răspunde sau vorbește despre ce crede el. Deci cumpănește bine lucrurile de unde aștepți răspuns.

Să vă dau un amănunt despre această practică. Am fost primit de garda aceasta. După primire intră acolo într-o cameră 25 de minute. Când au trecut 25 de minute garda a ieșit afară. Așteptau acolo și garda și ziariștii. Nu mai vorbesc că, între timp, rumoare printre gazetari: Unde-i dl. Maurer.

Se pare că au fost doi oameni pe care i-a primit de Gaulle – Hrușciiov, Adenauer – cu care a avut discuții mai lungi; și al treilea am fost eu. Am expus ceea ce am crezut că trebuie expus din politica noastră. Am pornit de la politica noastră de coexistență pașnică, unde am spus ceea ce am spus și în interviu, că relațiile acestea pot să ajute ca fiecare să rămână ceea ce este, folosind contribuția celuilalt, fie o contribuție izvorâtă din schimburile economice, fie culturale. Eu i-am spus că noi credem foarte serios în această treabă și că am

socotit că existența unor relații tradiționale între Franța și România face ca posibilitatea aceasta să fie mai ușor de realizat și că treaba aceasta ni s-a părut nouă că poate să constituie o experiență reușită pentru ceilalți, dar care să fie aplicată și în practică, nu numai în rezoluții.

Liderii de la București
(Fototeca online a comunismului românesc, 149/1966)

La această treabă de Gaulle a arătat punctul lui de vedere. În esență, punctul lui de vedere este acesta: Mie mi se pare că lumea a ieșit din dispoziția aceasta de a-și tăia gâtul unul altuia pentru ideologie; războiul devine imposibil și aceasta înseamnă a trăi în pace; împărtășesc ideea dv. că trebuie să trăim în bune relații, eu sunt de acord cu treaba aceasta. Mi-a și spus că este bucuros de sinceritatea cu care am înfățișat acest punct de vedere și conciziunea mea și mi-a arătat că cunoaște politica noastră, cunosc că aveți condițiuni de asemenea vecinătate, dar eu apreciez politica dv. și sunt convins că nu veți duce o altă politică care să constituie sursa unor dificultăți nici pentru dv. și nici pentru alții și, deci, din acest punct de vedere suntem hotărâți să facem acest lucru; voi da toate dispozițiile necesare ca relațiile dintre noi să fie cât mai bune și să întâlniți înțelegere peste tot unde aveți discuții.

Și, după aceea, de Gaulle a început să pună întrebări, contrar obiceiului lui, și anume. Ce suprafață de grâu cultivați și dacă vă ajunge; ce suprafață de porumb cultivați și ce faceți cu el; cum stați cu pădurile, cu petrolul ș.a.m.d. O serie de întrebări de felul acesta.

În cursul răspunsurilor care trebuia să le dau, am lămurit câteva probleme: vrem să cumpărăm cutare și cutare și, ca să putem cumpăra, trebuie

să plătim; nu avem nevoie de pomană, nu avem nevoie de alte relații decât negustorești și am vorbit și de întreprinderile acestea cu instalații franțuzești – adică toate acele lucruri care le cunoașteți. În cadrul acestor răspunsuri am putut să-i arăt o serie întreagă de lucruri.

Conversația ar mai fi durat, însă, când am văzut că a trecut un ceas și cinci minute, n-am vrut ca această conversație să devină un motiv de speculație, și eu m-am ridicat. M-a dus nu numai până la ușă la el; am trecut prin anticamera lui, am ieșit și din această cameră și m-a condus până la scară.

Tov. Alex. Bârlădeanu:

Pompidou și toți miniștrii, de altfel, ieșeau până la mașină.

Tov. I. Gh. Maurer:

Au fost câteva reflecții din acestea în informațiile pe care le-am trimis, pentru că oamenii aceștia vorbesc și s-au strâns câteva impresii din aceste discuții de unde rezultă...

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Este foarte bine că ați subliniat acolo politica noastră, acele principii de independență, de suveranitate ș.a.m.d.

Tov. I. Gh. Maurer:

Când s-a discutat asupra acestei poziții cuminți, pentru că eu am înțeles și necesitatea unei politici suple față de sovietici, să nu-i provocăm, atunci am spus despre suveranitate, și de Gaulle a spus că este absolut necesară. I-am subliniat că noi tranzacții nu facem pe problema suveranității.

Această conversație a fost reușită pentru că, după această conversație, primirea a fost și mai caldă.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Asta pentru că noi am avut o ținută demnă, nu ne-am dus cu pălăria în mână – vă rugăm dați-ne credite. Nu. Am cerut relații strict bazate pe reciprocitate între părți.

Tov. Alex. Bârlădeanu:

A doua zi, în Consiliul de Miniștri, de Gaulle a declarat că a fost surprins, încântat, impresionat de poziția demnă și francă a României.

Tov. I. Gh. Maurer:

La un moment dat, mi-a spus și mie acest lucru și eu am spus: Uite, domnule de Gaulle, eu sunt expresia politicii conducerii țării mele, aceasta este metoda mea, aceasta nu se bazează pe diplomație; aceasta este poziția conducerii din care fac și eu parte.

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Consider justă orientarea tovarășilor noștri în discuțiile ce le-au purtat. A fost bine că principalii purtători de cuvânt au fost tov. Maurer și Bârlădeanu, [că] au dus la îndeplinire indicațiile date [...]"

ANEXĂ

Stenograma franceză a întrevederii I. Gh. Maurer – Charles de Gaulle

Politica Guvernului român, spune Dl. Maurer, constă în principiu în a face să se asigure ca România să fie din nou România, cu alte cuvinte că ea și-a redobândit independența. Fără îndoială, România de astăzi aparține unui sistem de state socialiste și acest sistem îi impune, ei ca și tuturor membrilor [sistemului], anumite obligații. Guvernul român nu are intenția de a rupe această solidaritate. Sub această rezervă, el [Guvernul român] înțelege că România există din nou prin ea însăși. Tocmai cu această intenție Guvernul român se străduie să-și dezvolte relațiile cu Occidentul. În această privință, el acordă Franței, în funcție de trecutul ca și de prezentul ei, o importanță deosebită. În ceea ce privește economia, Dl. Maurer ar dori ca România să se poată sustrage dependenței exclusive a țărilor socialiste. Pentru aceasta, el admite ca schimburile de bunuri și de servicii între România și Franța să se dezvolte. Ca volum și să se diversifice mai mult.

Charles de Gaulle (1890-1970) Ion Gh. Maurer (1902-2000)

Dl. Maurer are în vedere pe de altă parte relații culturale mai strânse între cele două țări. În această ordine de idei, el ne pune în gardă împotriva ideii de revigorare a Institutului Francez din București. Într-adevăr, actualmente ființează în România un Institut de Limbi Străine în care idiomurile frecvent utilizate sunt studiate. Dacă un Institut Francez ar trebui creat, autoritățile sovietice se va folosi de prilej pentru a reclama deschiderea unui Institut Rus.

Așadar, ar fi preferabil o cale de multiplicare a schimburilor individuale care trebuie căutată: Franța ar primi și forma un număr sporit de muncitori, ingineri și tehnicieni români; ea ar pune la dispoziția României tot mai numeroase monitoare.

Pentru Dl. Maurer, această reînnoire a relațiilor franco-române în domeniul economic și în domeniul cultural ar trebui să conducă treptat la stabilirea pe baze noi a relațiilor între cele două țări.

Generalul de Gaulle a răspuns Domnului Maurer că l-a ascultat cu atenție, de asemenea chiar cu uimire. Dacă România de astăzi ar fi aceea pe care Dl. Maurer o reprezintă, nu ar exista nici un temei pentru care noi raporturi să nu se stabilească între această țară și Franța. Generalul de Gaulle nu consideră, în fapt, că deosebirile de ordin ideologic ar putea deveni obstacole pentru relații satisfăcătoare între state, cel puțin dacă ideologia nu servește ca pretext în spiritul dominării. Dar timpurile în care dominația s-ar putea exercita oare nu sunt revolute?

Generalul de Gaulle adaugă că el înțelege bine situația specială a României. Destinul acestei țări, la sfârșitul ultimului război [mondial], a fost acela de-a se fi aflat lăsată la discreția rușilor în timp ce Occidentul s-a dat în lături. În consecință România a căzut sub controlul Uniunii Sovietice, adică sub dominația Rusiei eterne [...] Pentru ceea ce este România, a mai spus Generalul, ea nu a încetat de-a fie a însăși. Iar o ocazie i se oferă astăzi pentru ca ea să reapară. Fără îndoială că, pentru acest motiv, Dl. Maurer se află la Paris.

În cursul întrevederii, s-a convenit ca un protocol relativ la cooperarea franco-română în domeniul științific ar putea fi încheiat la capătul vizitei Domnului Maurer.

Pe de altă parte, s-a convenit că discuții s-ar putea angaja în luna septembrie, pe baza studiilor ce s-ar face în răstimp, cu scopul de-a se ajunge la un nou acord cultural. În aceeași manieră s-ar putea face eforturi pentru încheierea, la sfârșitul anului, a unui nou acord economic. Dl. Maurer a evocat de asemenea posibilitatea încheierii unui acord consular [...]

La sfârșitul întrevederii, Generalul l-a chestionat pe Dl. Maurer dacă lui i-ar fi fost îngăduit să se fi exprimat în aceeași termeni și pe același ton în urmă cu cinci ani, trei ani și chiar mai recent.

Dl. Maurer i-a răspuns [Generalului] că așa ceva n-ar fi fost posibil. Dacă lucrurile s-au schimbat de ceva timp, faptul survine pentru că chiar în Rusia sunt în curs evoluții pe care nimeni nu le poate întrerupe. În vremurile lui Stalin cei mai mică veleitate de independență ar fi expus România zdrobirii. Nimeni nu putea accepta atunci cu inimă ușoară un asemenea risc. Astăzi este altfel.

N. Ceaușescu și I. Gh. Maurer
primesc în vizită pe Charles de Chambrun,
secretar de stat pentru comerțul exterior al Franței
(Fototeca online a comunismului românesc, 486/1966)

Pe de altă parte, ruptura dintre Rusia și China a schimbat ordinea lucrurilor în cadrul sistemului socialist. România nu este de acord, în toate privințele, cu China. Dar trebuie admis că atitudinea adoptată de aceasta față de Rusia nu-i permite acesteia din urmă să mai acționeze astăzi așa cum ar fi făcut-o ieri față de asociații ei.

Generalul l-a întrebat pe Dl. Maurer de ce el s-a dus la Moscova înainte de-a veni la Paris. Dl. Maurer a răspuns că anumite cercuri sovietice i-au atribuit intenția de a promova la Paris un limbaj ostil Rusiei. El s-a deplasat așadar la Moscova pentru a elimina aceste bănuieli. El a întâmpinat unele dificultăți în această privință. În cele din urmă el crede totuși să fie reușit să disipeze suspiciunea interlocutorilor săi [sovietici], care au părut să se fi acomodat finalmente cu voiajul său în Franța: aceasta era pentru România o mare victorie.

Dl. Maurer a declarat în cele din urmă că România se străduie să-și dezvolte în mod egal relațiile cu Germania Occidentală și cu America. Dar cu Germania nu erau în discuție decât relațiile de afaceri. În ce privește America, aceasta n-a făcut în mister din gândurile ei ascunse. Pentru ea, orice apropiere de România, ca și de Polonia ori Iugoslavia de altfel, tindea, în ultimă analiză, să detașeze respectivele țări de blocul socialist. Cu Franța lucrurile ar fi diferite, iar aceasta pentru că în nici altă parte Dl. Maurer n-ar fi putut ține un asemenea limbaj precum la Paris.

Generalul de Gaulle a avut ocazia să sublinieze în cursul întrevederii că Hrușciiov i-ar fi vorbit adesea în aceeași termeni precum cei utilizați de Dl. Maurer. Totuși, vis-à-vis de Franța, România și Rusia erau în situații bine diferite. Problema germană nu se pune în raporturile între Paris și București: ea se află constant în spatele relațiilor între Paris și Moscova și acesta-i motivul pentru care, pentru moment, nu se pune posibilitatea unui acord profund între Franța și Rusia. Un asemenea obstacol nu există între România și Franța.

(„Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/2009; traducere după documentul original descoperit în Arhivele Ministerului de Externe al Franței, Paris, 28 iulie, 1964).

4 și 9-10 SEPTEMBRIE 1965, MOSCOVA: N. CEAUȘESCU ȘI LIDERII SOVIETICI

Fără pretenții nejustificate, dar de aproximativ un secol mai multe probleme capitale (de ordin teritorial, ideologic ori economico-financiar) se află la originile disputelor dintre Moscova și București¹, contradicțiile manifestate conducând într-un rând la un război deschis între 1941 și 1944. Războiul din Est, angajat de Ion Antonescu alături de Germania și aliații ori sateliții ei, a purtat de la un capăt la altul (22 iunie 1941 – 23 august 1944) un caracter drept și național², de eliberare necondiționată a provinciilor istorice (Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța), ocupate sub amenințarea forței de U.R.S.S. în iunie – iulie 1940.

În contextul examinat, problema Tezaurului Băncii Naționale a României trimis în 1916-1917 la Moscova și-a aflat, în chip adecvat, rolul său în abordările, preocupările și acțiunile liderilor politici, diplomatici, militari sau finanțistilor de la București, atât în perioada ce a prefațat al doilea război mondial ori în anii conflagrației din 1939-1945³, cât și după 1944/1945, când la București s-a instalat regimul de dictatură comunistă⁴.

¹ Vezi, în mod special, Grigore Gafencu, *Preliminarii la Războiul din Răsărit*, traducere, București, Editura Globus, 1996 (ed. originală – Fribourg, 1944); Georges Cioranescu și colaboratori, *Aspects des relations russo-roumaines*, I, Paris, Minar, 1967; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003 (cu referi la tentativele Mareșalului Antonescu de-a captura Tezaurul de la ruși în 1941-1942, p. 202 și urm.). Pentru istoriografia epocii, cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România și al doilea război mondial. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981; ed. a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010 (cu trimiteri la zi pentru contribuțiile consacrate participării României la Campania din Est, 1941-1944).

² În nici un caz nu a fost, cum se mai afirmă pe ici-pe acolo, în mod complet eronat, că ar fi fost în discuție un ... „război antisemit”?! (cf. Emilian Bold, Răzvan Ovidiu Locovei, *Relațiile româno-sovietice, 1918-1941*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 295).

³ Vezi Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, București, Editura Saeculum I.O., 2002 (ed. originală – București, 1934); C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale, 1914-1920*, vol. III, București, 1933; Viorica Moisuc și colaboratori, eds., *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917)*, București, Editura Globus, 1993; Viorica Moisuc, *Romania's Treasure Evacuated to Moscow in 1916 and Confiscated by the Soviets. A Present International Problem*, Timișoara, Editura Augusta, 2001; Cristian Păunescu, Marian Ștefan, eds., *Tezaurul*

Nu a fost de fel surprinzător că Nicolae Ceaușescu, recent instalat și confirmat de Congresul P.C.R. în „vârful piramidei” politice de la București, efectuând prima sa vizită la Moscova în calitate de lider, a apreciat necesar să ridice deschis, cu brutalitate chiar, în fața conducerii de la Kremlin (Leonid I. Brejnev, Alexei N. Kosîghin, Andrei A. Gromîko, Iuri V. Andropov ș.a.) problema Tezaurului.

Stenograma întrevederilor de la Moscova din septembrie 1965, publicată fragmentar în anexa prezentului capitol, atestă elocvent – dacă mai era nevoie – în ce măsură Nicolae Ceaușescu, alături ori deopotrivă cu alte chestiuni pendinte între România și U.R.S.S. în epocă (arhivele P.C.R. de la Moscova, dosarele Dunării de Jos, ale dublei cetățenii ori ale vizelor reciproce etc.), a insistat asupra Tezaurului. În acest scop, la întrevederile cu liderii sovietici din zilele de 4 și 9-10 septembrie 1965 Ceaușescu a beneficiat excelent de susținerea unora dintre colaboratorii săi eminente – I. Gh. Maurer, Al. Bârlădeanu și Paul Niculescu-Mizil, el însuși asumându-și – după cum se poate lesne constata din documente – conducerea cu brio a „ostilităților”.

Și, trebuie apreciat, fără nici o reținere pornită din varii considerente subiective, că a făcut-o magistral!

Băncii Naționale a României la Moscova. Documente, București, Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 1999; Gh. Buzatu, *România și marile Puteri*, p. 202 și urm.

⁴ Vezi acad. G. Oprescu și colaboratori, *Studii asupra Tezaurului restituit de U.R.S.S.*, București, Editura Academiei, 1958; Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996; ed. a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010; Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1998; Cristian Păunescu, Marian Ștefan, eds., *Tezaurul BNR, passim*; Petre Otu, *Sub semnul marilor dispute. Prima vizită a lui Nicolae Ceaușescu la Moscova*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 2/2001; „Dosarele Istoriei”, 11/2001, număr special – *Problemă a trecutului, problemă a prezentului: Tezaurul României la Moscova*; Mioara Anton, *Limitele suveranității. Vizita lui Nicolae Ceaușescu la Moscova, septembrie 1965*, I-II, în „Arhivele Totalitarismului”, 36-37, 38-39/2002-2003; Pavel Țugui, *Hrușciiov, Gheorghiu-Dej și Tezaurul României de la Moscova*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 6/2003, p. 55-61.

ANEXĂ

Fragmente din stenograma discuțiilor desfășurate la Moscova între delegațiile de partid și de stat română și sovietică, cu ocazia vizitei în U.R.S.S. a celei dintâi, între 3 și 11 septembrie 1965

La discuții au participat:

- din partea română tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Paul Niculescu-Mizil, Manea Mănescu, Corneliu Mănescu, Nicolae Guină, Andrei Păcuraru;

- din partea sovietică tovarășii: L. I. Brejnev, A. N. Kosîghin, N. V. Podgornîi, A. N. Șelepîn, I. V. Andropov, A. A. Gromîko, N. V. Novikov, P. F. Lomako, I. K. Jegalin, L. F. Ilicev.

Au tradus tovarășii: Roșu Gheorghe și Papkin Alexandr Vasilievici.

Au stenografiat tovarășii: Mateescu Constantin și Gheorghită Elena.

Discuțiile au început la ora 10,00.

Tov. L. I. Brejnev: Permiteți-mi să exprim satisfacția noastră comună pentru faptul că ați găsit timp să veniți în U.R.S.S. Ne cunoaștem, toți sunteți prietenii noștri vechi. Încă o dată vă salutăm în mod cordial, aici, la Kremlin.

Ne exprimăm satisfacția pentru faptul că avem posibilitatea să facem un schimb de păreri deschis, în mod frățesc, într-un cerc larg de probleme legate de întărirea prieteniei noastre. Sunt convins că ne vom referi și la probleme ale situației internaționale care interesează țările noastre, partidele noastre. Desigur, în cadrul discuțiilor vom atinge și problemele care interesează în mod nemijlocit cele două țări ale noastre.

Așa cum v-am spus și atunci când am fost la dv., la congres, toți tovarășii noștri vor să vă vadă aici. Ieri și astăzi dv. ați văzut confirmarea celei mai mari satisfacții a noastre. Este foarte bine că acordați un timp. Deși nu prea mare, călătoriei prin țara noastră. Consider că acest fapt are o mare importanță.

Dv. Puteți vedea succesele noastre și ceea ce este important, vă veți întâlni cu oamenii muncii. Aceasta, de asemenea, are o mare importanță.

Conform tradiției care s-a statornicit la noi, tratativele încep prin acordarea cuvântului, mai întâi, oaspeților. Dacă această practică vă este acceptabilă, propunem ca și astăzi să continuăm tradiția statornicită la noi.

Tov. N. Ceaușescu: De acord.

Mai întâi dorim să exprimăm, încă o dată, satisfacția delegației noastre pentru invitația de a vizita Uniunea Sovietică și de a avea convorbiri cu conducerea de partid și de stat sovietică, cu tovarășii Brejnev, Kosîghin și celorlalți tovarăși. Cu acest prilej, permiteți-mi să transmit conducerii partidului, guvernului, poporului sovietic și personal tovarășilor Brejnev, Kosîghin și celorlalți tovarăși, un salut din partea conducerii partidului și guvernului nostru.

Tov. L. I. Brejnev: Vă mulțumesc.

Tov. N. Ceaușescu: Și noi considerăm că este bine că ne-am înțeles să facem această vizită, să avem aceste discuții. Suntem bucuroși că astăzi ne aflăm aici și începem discuțiile.

De la început vreau să subliniez că delegația noastră a venit în Uniunea Sovietică animată de dorința sinceră de a face un schimb deschis de păreri asupra problemelor care pot face obiectul discuțiilor noastre. Sunt probleme de interes comun care privesc în primul rând partidele, guvernele și popoarele noastre. Sunt însă și probleme de interes general care, de asemenea, interesează popoarele, partidele și guvernele noastre și sunt desigur probleme ale situației internaționale care trebuie să ocupe un loc important în discuții.

După „schimbarea de gardă” din 1964 la Kremlin:
Marele absent, N. S. Hrușciiov (1894-1971) Noul lider, L. I. Brejnev (1906-1982)

Eu aș dori să subliniez faptul că în problemele fundamentale ale contemporaneității părerile noastre sunt aceleași sau în orice caz foarte apropiate. Mă refer la problemele luptei pentru pace, luptei pentru socialism, luptei împotriva imperialismului, pentru eliberare națională ș. a. m. d. De aceea, considerăm că pornind de la acestea, discuțiile noastre vor avea rezultate bune.

În ce privește problemele din România, ați fost la Congresul nostru, ați văzut preocupările, munca partidului, a poporului nostru. N-aș vrea să mă opresc în mod deosebit asupra acestor probleme, dacă, bineînțeles, nu sunt probleme care vă interesează și despre care v-am putea informa.

După ce ați plecat, am adoptat Constituția, am schimbat denumirea țării în Republica Socialistă România. Hotărârile luate la Congres au fost primite cu entuziasm de întregul popor și, desigur, de abia acum începe munca pentru

realizarea lor. Avem însă toate condițiile ca hotărârile Congresului să fie îndeplinite.

Situația economică, în general, este bună. Pe primele șapte luni ale acestui an, planul a fost depășit și probabil că și până la sfârșitul anului vor fi ceva depășiri per total. În industrie, lucrurile merg deocamdată bine. Desigur, sunt domenii în care ne gândim să aducem ceva îmbunătățiri, în sensul celor arătate la Congres: îmbunătățirea planificării, a conducerii economiei, întărirea controlului – măsuri pe care în prezent le studiem, pentru a aduce îmbunătățiri continui muncii noastre. Însă, în general, trebuie spus că nu sunt probleme deosebite în acest sector. În agricultură, lucrurile nu merg tocmai ca în industrie, însă în general, situația este satisfăcătoare. Dacă avem în vedere ceea ce dorim și ceea ce poate da agricultura, noi nu suntem mulțumiți. Recolta de grâu din anul acesta este bună; după calculele de până acum este cea mai bună recoltă pe care am avut-o vreodată. În ce privește producția de porumb, situația se pare că va fi ceva mai proastă decât anul trecut, deoarece în ultimele două luni am avut secetă.

Tov. L. I. Brejnev: În ce privește recolta de grâu, dacă îmi aduc bine aminte, media pe țară este de 2 700kg la hectar.

Tov. N. Ceaușescu: Media pe țară este de 2 000 kg la hectar. În gospodăriile de stat media este mai mare.

Tov. L. I. Brejnev: Este o recoltă bună.

Tov. N. Ceaușescu: În general, ne asigurăm necesarul și probabil vom avea și ceva disponibil.

U.R.S.S. și România, în cadrul Tratatului de la Varșovia:
De la cooperare la discordie
(Fototeca online a comunismului românesc, 183/1966)

În sensul celor ce am discutat la Congres, ne gândim să aducem unele îmbunătățiri în ce privește cooperativele agricole de producție, prin crearea unor organe speciale raionale, regionale și a unui organ central de conducere a cooperativelor agricole de producție. Acum, se studiază aceste măsuri și până la sfârșitul anului dorim să le discutăm și la o plenară a Comitetului Central.

Tov. L. I. Brejnev: În raport și în cuvântările ținute la Congres, s-a vorbit de măsurile și perspectivele irigațiilor. Tovarășii au dat exemple în sensul că există resurse locale de apă care pot fi folosite pentru irigații.

Tov. N. Ceaușescu: Deocamdată, stăm prost cu irigațiile. În ce privește apa avem posibilități, avem și mijloace materiale ca să facem mai mult în această direcție, ca să nu mai așteptăm ploaie de la Dumnezeu.

Tov. L. I. Brejnev: Acolo unde am stat, la 40 km de București, am văzut suprafețe masive cu porumb irigat cu ajutorul aspersoarelor.

Tov. N. Ceaușescu: Acestea sunt câteva idei în ce privește situația economiei.

Aprovizionarea populației este bună; în general starea de spirit a întregului popor este bună. La fel în ce privește partidul. Ați văzut la Congres că partidul își îndeplinește în bune condiții rolul de conducător, se bucură de încredere și de sprijin în mase.

Așa cum s-a subliniat și la Congres și cu alte ocazii, baza politicii externe a țării noastre o constituie colaborarea cu toate țările socialiste. Acordăm o atenție deosebită și considerăm că prietenia și colaborarea cu Uniunea Sovietică este o problemă primordială a politicii noastre externe. Partidul și guvernul nostru apreciază că colaborarea dintre țările noastre se desfășoară pe principii juste. Avem țeluri comune, suntem vecini și avem toate condițiile ca să dezvoltăm și să întărim relațiile noastre de colaborare în toate domeniile de activitate. Între partidele noastre au loc schimburi de vizite, de experiență, de delegații pe linia organizațiilor obștești. Într-un cuvânt, putem spune că avem toate condițiile pentru ca prietenia și colaborarea dintre partidele și popoarele noastre să se dezvolte continuu.

Sigur că mai apar probleme și vor mai apare; așa este viața. Dar acestea nu pot împiedica ca între partidele, popoarele, țările noastre să fie relații bune, de colaborare.

Este cunoscut că, în ultimii ani, au intervenit unele lucruri care, dacă se poate spune așa, au produs anumite animozități sau au umbrat într-o anumită măsură relațiile bune. În orice caz, ele n-au servit cu nimic întăririi prieteniei și colaborării. Noi considerăm că este bine ca în cadrul discuțiilor noastre să clarificăm toate problemele care s-au ivit și împreună să căutăm soluționarea lor, corespunzător intereselor ambelor noastre partide și popoare, prieteniei dintre partidele și popoarele noastre. Considerăm că este bine și necesar să punem deschis toate problemele chiar atunci când unele dintre ele nu sunt chiar așa de plăcute. Dacă vom proceda astfel, vom găsi căile de limpezire a acestor probleme. În felul acesta vom netezi căile pentru dezvoltarea continuă a prieteniei noastre.

Desigur, tovarăși, noi avem în vedere că este posibil ca în anumite probleme părerile noastre să nu fie chiar aceleași, dar consideră că aceasta nu împiedică discutarea problemelor respective. Dacă nu vom reuși ca în toate problemele să ajungem la un punct de vedere comun, o să le lăsăm de o parte și

vom vedea. Viața va confirma, va ajuta la clarificarea lor. În orice caz, considerăm că părerile deosebite într-o problemă sau alta nu trebuie să dăuneze relațiilor de colaborare și de prietenie dintre popoarele noastre. Dimpotrivă, tocmai relațiile de prietenie dintre partidele și popoarele noastre fac necesar ca toate problemele care se ivesc să fie discutate deschis, în spiritul încrederii și respectului reciproc.

În acest spirit, la tratativele și discuțiile de astăzi, și în zilele următoare, delegația noastră va aborda problemele care consideră că este necesar să fie lămurite împreună.

Suntem convinși că discuțiile dintre delegațiile noastre vor ajuta la clarificarea problemelor și vor contribui la dezvoltarea colaborării și prieteniei dintre țările noastre.

Acum aș dori să mă refer la câteva probleme pe care noi le denumim „bilaterale”. Aș începe cu problemele economice.

În ce privește problemele colaborării și ale schimburilor economice în anii următori, acum câteva zile, conform înțelegerii pe care am avut-o, a fost aici tovarășul Bârlădeanu. El a ridicat problemele referitoare la lărgirea schimburilor economice pe perioada 1966-1970. Nu vreau să mă opresc asupra acestor probleme, deoarece față de ceea ce s-a spus cu această ocazie, n-avem nimic în plus. Desigur, așteptăm răspuns din partea dv. la problemele ridicate de noi.

Fototeca online a comunismului românesc (424/1966)

A doua problemă este problema uraniului, de asemenea, ridicată de tovarășul Bârlădeanu. El a mai pus problema înțelegerii care există între noi privind metalul. Nici referitor la aceste probleme nu vreau să mai spun nimic, pentru că urmează, de asemenea, să primim răspuns. Tot cu această ocazie, tovarășul Bârlădeanu a ridicat problema privind sistemul de plată a creditelor pentru tehnica militară. Nu voi ridica aici nici această problemă.

În legătură cu colaborarea economică și tehnico-științifică dintre țările noastre propunem să înființăm, dacă și dv. vreți fi de acord, o Comisie mixtă permanentă guvernamentală de colaborare economică. Considerăm că această

Comisie ar prezenta importanță pentru întărirea colaborării economice și tehnico-științifice.

O altă problemă, pe care noi am dori s-o ridicăm este problema tezaurului care se află în păstrare în Uniunea Sovietică încă din 1917. Dacă sunteți de acord, tovarășul Bârlădeanu va arăta câteva aspecte legată de această problemă.

Tov. Alex. Bârlădeanu: Problema tezaurului român depozitat la Moscova este suficient de cunoscută și această situație îmi dă posibilitatea să fiu scurt și să mă mărginesc numai la împrăștierea câtorva elemente esențiale.

În cursul primului război mondial, în condițiile când o parte în teritoriul român era ocupat de trupele germane, între guvernele român și rus din acea perioadă a intervenit o înțelegere prin care, pentru a pune în siguranță și a se evita o eventuală cădere în mâinile germanilor, urma să se depoziteze în Rusia tezaurul de aur și alte valori ale economiei noastre naționale, precum și valorile aparținând Casei de Economii și Consemnațiuni române.

Ca urmare a acestei înțelegeri, în decembrie 1916, au fost transportate la Moscova un număr de 1 738 casete conținând aproape întregul tezaur al Băncii Naționale Române, precum și două casete cu bijuterii ale fostei Case regale. Toate casetele au fost depozitate la Kremlin, într-un compartiment rezervat Băncii de Stat a României, aici în Sala Armelor.

În iulie 1917, s-a efectuat un al doilea transport, conținând 188 casete cu restul tezaurului în aur și cu alte valori ale Casei de Depuneri. În total, s-au depozitat la Moscova 93 452 kg aur fin, aproape în întregime format din monede de aur și o serie de valori istorice și artistice.

În timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și în perioada care a urmat, guvernul sovietic nu a restituit acest tezaur. Lenin, într-o telegramă din 1918 către V. A. Antonov-Ovseenko, scria: (citez după ediția rusă, volumul 50, pagina 44)

„Bogatele valori ale guvernului român trebuie păstrate cu cea mai mare grijă spre a fi predate în bună stare poporului român după doborârea contrarevoluției române”.

În două rânduri, în 1935, după reluarea relațiilor diplomatice și în 1956, ne-au fost restituite o parte din aceste lăzi depuse, conținând arhivă, documente istorice, opere de artă, unele din ele importante pentru țara noastră, însă nu a fost restituit tezaurul de aur al Băncii Naționale care reprezenta acoperirea monedei naționale și o mare avuție a poporului român.

Astăzi, în cadrul relațiilor⁵ noi existente între țările socialiste, între două popoare care construiesc socialismul și comunismul, noi ridicăm față de dv. problema restituirii acestui depozit de aur către adevăratul său proprietar – poporul român. Considerăm că această restituire, în afară de o anumită importanță economică pentru țara noastră, are și o deosebită semnificație politică, atât prin faptul că se înfăptuiește ceea ce încă Lenin considera că

trebuie înfăptuit, cât și prin faptul că ar ilustra relațiile de înaltă principialitate pe care se bazează prietenia și colaborarea frățască dintre popoarele noastre.

Tov. N. Ceaușescu: Cu aceste probleme eu aş epuiza așa-zis grupul de probleme economice bilaterale.

Sunt câteva probleme pe care le-am intitulat probleme politice pe care, de asemenea, vrem să le punem în fața dv.

Prima problemă se referă la modificarea articolului 20 din Convenția privind administrația Dunării de Jos. Pentru a expune această problemă, dacă sunteți de acord, dau cuvântul tovarășului Maurer.

Tov. L. I. Brejnev: Vă rog.

Tov. I. Gh. Maurer: Aceasta este, de asemenea, o problemă foarte cunoscută. Articolul 20 din Convenția Dunării pe care am semnat-o cu toții în 1948 prevede crearea unei administrații mixte româno-sovietice în vederea executării lucrărilor de hidroameliorații și de navigație în sectorul Brăila – brațul Chilia. În felul acesta, Uniunea Sovietică a obținut dreptul să participe direct la administrația unui sector al Dunării de 174 km, deși este riverană pe 54 km, iar lucrările hidrotehnice sunt necesare numai pe brațul Sulina, care este un teritoriu exclusiv românesc.

În 1957, s-a încheiat un protocol între țările noastre. Prin acest protocol, Uniunea Sovietică se retrage din administrație, fără însă să se modifice articolul 20 din Convenția Dunării, care prevede caracterul mixt româno-sovietic al acestei administrații. Printr-o scrisoare anexată la acest protocol, Uniunea Sovietică s-a angajat să ceară modificarea articolului 20 din Convenția Dunării, însă situația politică nu făcea tocmai oportună modificarea, în acest moment, a articolului 20 din Convenția Dunării. Acesta a fost și motivul pentru care nu s-a procedat imediat la modificarea lui.

La cererile părții române Uniunea Sovietică a răspuns că deși consideră necesar ca acest articol 20 să fie modificat, nu este indicat să se aducă modificări Convenției Dunării, existând pericolul ca și alte state să propună modificări eventual neconvenabile.

Noi trebuie să mărturisim aici părerea noastră în conformitate cu care socotim că această Convenție a Dunării are destule lucruri nepotrivite cu relațiile juste întemeiate între state, întrucât cuprinde reglementări care tind să dea Comisiei Dunării un caracter suprastatal. Dar, problema care se pune în momentul de față este să abrogăm articolul 20 din această Convenție care, în fapt, prin înțelegerea dintre noi, nu mai are nici un obiect, dat fiind faptul că Uniunea Sovietică s-a retras din această administrație mixtă și a convenit să ceară modificare articolului 20.

Iată pentru ce, delegația noastră socotește că este bine să punem ordine și în această treabă, făcând acum ceea ce ne-am înțeles să facem, adică să scoatem din Convenția Dunării acest articol. Nu este nici un fel de primejdie ca vreun stat dintre semnatarii Convenției să se opună acestei modificări, întrucât ele au luat act de retragerea Uniunii Sovietice din această administrație, fără a protesta.

Tov. L. I. Brejnev: Nu cunosc conținutul exact al articolului 20 și vorbesc numai pe baza celor spuse de tovarășul Maurer și anume că articolul 10 dă dreptul pentru o zonă de 120 km ...

Tov. I. Gh. Maurer: 174 km.

Tov. L. I. Brejnev: În timp ce teritoriul nostru pe Dunăre este de 54 km.

Am înțeles eu just că problema constă în modificarea sferei de acțiune a administrației de la 174 km, la 54 km?

Tov. I. Gh. Maurer: Să se modifice în sensul de a se lăsa prescripțiunile generale ale Convenției Dunării, în conformitate cu care, fiecare stat administrează malul care este al său și, sigur, navigația pe partea de fluviu care constituie partea sa. Atunci nu este nevoie de nici un fel de administrație mixtă și nici nu mai este de fapt din 1957; fiecare stat administrează malul său în conformitate cu obligațiile care îi revin din Convenția Dunării: întreține navigația.

Tov. L. I. Brejnev: Această problemă se referă numai la interesele țărilor noastre sau și [la] ale altor țări riverane?

Tov. I. Gh. Maurer: Administrația Gurilor Dunării de Jos se referă la navigație în general. Înainte de toate, această problemă privește țările noastre pentru că administrația este mixtă conform articolului 20.

Tov. L. I. Brejnev: Am vrut numai să precizez.

Tov. I. Gh. Maurer: De fapt, administrația a devenit unică pentru că Uniunea Sovietică s-a retras din ea și administrează numai malul său, iar România administrează malul său. Este vorba pur și simplu de consacrarea în text a unei situații pe care noi am stabilit-o încă din 1957.

Tov. L. I. Brejnev: Bine, vom studia.

Tov. N. Ceaușescu: De fapt această problemă se referă la un lucru care este reglementat printr-o înțelegere între noi din 1957. Conform acestei înțelegeri, Uniunea Sovietică a considerat că nu este justă această administrație mixtă și ca atare a propus s-o desființăm. Problema a fost ridicată de Uniunea Sovietică. Deci, ar fi bine să facem și în Convenție modificarea respectivă.

O altă problemă pe care am dori s-o ridicăm se referă la arhiva ilegală a Partidului Comunist Român, care se găsește la Moscova de pe timpul când o parte a conducerii noastre lucra aici la Comintern. Este vorba și de arhiva de stat, din care o parte, de asemenea, se găsește la Moscova.

Dacă sunteți de acord, dau cuvântul tovarășului P. Niculescu-Mizil, care va arăta în ce constă această problemă.

Tov. Paul Niculescu-Mizil: Tovarăși, după cum este cunoscut, partidul nostru a trimis de-a lungul anilor secției noastre a Internaționalei Comuniste la Moscova materiale privitoare la mișcarea muncitorească din România, la activitatea Partidului Comunist Român. Aceste materiale au constituit arhiva secției române a Internaționalei Comuniste.

După eliberarea țării noastre, două grupe de cercetători ai Institutului de Istorie a Partidului nostru, cu aprobarea Comitetului Central al P. C. U. S., au

cercetat o parte a acestei arhive și au primit microfilme după unele dintre documentele care se află la dv.

Ce problemă ridică delegația noastră?

Aceste arhive cuprind materiale care oglindesc întreaga istorie a partidului nostru de la înființarea sa până la eliberarea țării. Pentru a ne da seama de valoarea ei, mă voi referi la cuprinsul unora dintre materiale: referate și scrisori provenite de la membrii Partidului Socialist din România – fracțiunea ilegală a acestui partid din 1919-1920; rapoarte, dări de seamă, scrisori ale organelor locale de partid, sindicale către Comitetul Central al Partidului Comunist Român; informări și rezoluții despre Congresele partidului – Congresul al III-lea, Congresul al IV-lea; stenogramele și documentele unor conferințe de partid; ale plenarelor Comitetului Central al Partidului Comunist Român; scrisori ale Secretariatului Comitetului Central către Biroul Politic; scrisori ale unor cadre de conducere ale partidului către forurile conducătoare ale partidului; instrucțiunile conducerii partidului către organele sale.

De asemenea, au fost trimise ziarele editate de partid, ilegale, legale sau semi-legale, începând cu gazete de uzină și sfârșind cu organele centrale de presă.

Brejnev și Ceaușescu

Arhive asemănătoare s-au format din documentele organizațiilor de masă, ale U.T.C.-ului, sindicatelor. Ajutorul Roșu: unele materiale ale Ajutorului Roșu sunt, de exemplu, scrisori ale unor deținuți politici sau către deținuți politici din regimul burghezo-moșieresc.

Vă dați seama, tovarăși, ce imensă valoare pentru partidul nostru, pentru cunoașterea și studierea istoriei partidului au aceste documente. Vreau să subliniez că foarte multe din aceste documente sunt absolut unicate. În anii aceia de ilegalitate, nu se păstra arhiva în țară, pentru a nu cădea în mâinile organelor de represiune. Trimiterea acestor materiale la Moscova era legată de nădejdea, că după eliberarea țării, ele vor constitui fondul de arhivă al partidului nostru.

Părerea partidului nostru este că toate materialele trimise din țară către secția română a Internaționalei Comuniste constituie fonduri de arhivă ale partidului nostru și ele trebuie să fie organizate și gospodărite de partidul nostru. De aceea, delegația noastră ridică problema trimiterii acestor materiale în original în țara noastră.

Alexei Kosîghin (1904-1980)

A doua prolemă este următoarea. În afara documentelor despre care am vorbit, în arhiva Internaționalei Comuniste sunt numeroase materiale care cuprind date despre mișcarea muncitorească din România, despre activitatea partidului nostru. Mă refer la materialele organelor de conducere ale Internaționalei Comuniste, analize asupra situației din România, hotărâri etc.

A treia chestiune. La Congresele și plenarele Cominternului, în aparatul acestuia, au lucrat activiști ai partidului nostru. Solicităm să se pună la dispoziția partidului nostru autobiografii, fișe biografice sau alte materiale biografice despre acești tovarăși.

Tov. N. Ceaușescu: În legătură cu această chestiune, am dori să ni se dea documentare privitoare la unii activiști ai partidului nostru, care în perioada 1936-1937 au fost condamnați aici. Noi n-am clarificat, până acum, situația lor și avem obligații în țară; ei au familii, rude și trebuie să le clarificăm situația.

Tov. Paul Niculescu-Mizil: O ultimă chestiune este în legătură cu arhivele de stat. În arhivele de stat din Uniunea Sovietică sunt numeroase materiale care se referă la aspecte importante din istoria țării noastre, la relațiile de-a lungul timpurilor între Țările Române și țara dv. Întrucât aceste materiale

sunt de un deosebit folos pentru studierea problemelor istoriei țării, ridicăm problema de a primi sprijin pentru cercetarea acestor arhive ale statului de către cercetătorii din țara noastră și a primi acele documente sau materiale după documentele care cuprind relatări, informații despre țara noastră.

Documentele despre care am vorbit, îndeosebi cele de partid, au pentru noi o mare însemnătate pentru elaborarea istoriei partidului și a patriei noastre.

Îmi exprim speranța că examinarea lor va prilejui găsirea soluțiilor celor mai potrivite pentru dezvoltarea acestei situații.

Tov. N. Ceaușescu: mai sunt două probleme pe care am dori să le ridicăm pentru a fi studiate și pentru a stabili de comun acord cum să fie rezolvate. Prima se referă la problema cetățenilor care au dublă cetățenie – română și sovietică.

Noi am propune să ne gândim la o convenție care să lămurească și să stabilească principiile de soluționare a acestei probleme. Desigur, această problemă ar urma să fie rezolvată de ministerele de Externe și când se va ajunge la o soluție acceptabilă, s-o examinăm. În momentul de față, propunem să cădem de acord în mod principal, urmând ca ulterior să se găsească soluțiile practice de rezolvare.

Tov. A. N. Kosîghin: Aveți în vedere și pe cei care au plecat din Uniunea Sovietică și anume ca ei să primească cetățenia dv.? Noi avem o lege conform căreia nu le putem retrage cetățenia.

Tov. I. Gh. Maurer: Aceasta este problema care comportă oarecare delicatețe sub aspecte juridice. Tocmai pentru aceasta este bine să se întâlnească reprezentanții ministerelor de Externe, care sunt mai versați în problemele acestea, și să găsească o soluție, căreia îi vom da consacrarea pe care o vom crede de cuviință. Trebuie menționat că propunerea a fost făcută de dv. și noi suntem de acord să rezolvăm această problemă.

Tov. L. I. Brejnev: O să dăm însărcinări în această privință.

Tov. N. Ceaușescu: A doua problemă este în legătură cu încheierea unei convenții pentru desființarea vizelor de intrare și ieșire, precum și a vizelor de tranzit. Propunerea a fost făcută de Uniunea Sovietică cu un an în urmă. Noi suntem de acord. De asemenea, ar urma ca ministerele de Externe să găsească soluționarea acestei probleme.

Tov. L. I. Brejnev: De acord.

Tov. N. Ceaușescu: Cu aceasta am epuizat prima parte, pe care noi am intitulat-o probleme bilaterale. Dacă sunteți de acord, aș trece mai departe la problemele pe care noi le-am denumit multilaterale, adică probleme care privesc și alte țări socialiste.

[...]

Tov. L. I. Brejnev: [...] Aceasta [problema tezaurului României la Moscova] este o chestiune foarte mare. De aceea, noi [partea sovietică] am ajuns la concluzia să considerăm această problemă îngropată, pornind de la ideea colaborării noastre frățești în continuare.

Tov. A. N. Kosîghin: [...] Consider justă propunerea tovarășului Brejnev de a socoti problema închis; aceasta nu este o chestiune pe baza căreia trebuie să întărim prietenia dintre noi.

Tov. L. I. Brejnev: [...] Iată de ce, având în vedere situația de fapt – transportarea acestui tezaur și de fapt jefuirea de către albgardiști a acestor valori, având în vedere vechimea de 50 de ani a problemei și noile relații socialiste care s-au stabilit între noi –, are dreptate tov. Kosîghin care a spus că nu este folositor nici pentru Dv., nici pentru noi să scoatem la suprafață această problemă. Noi suntem convinși că aceasta nu va sluji ca un exemplu bun pentru nimeni.

Tov. I. Gh. Maurer: Așa dori să spun numai un cuvânt. A continua discuția în momentul de față mi se pare că este fără sens. Impresia mea este că în momentul de față nu putem avea nici un fel de idee că vă convingem de punctul nostru de vedere.

Trebuie să mărturisesc cinstit, nici ceea ce Dv. ați spus nu ne-a convins că nu avem dreptate. În aceste împrejurări a continua să discutăm ar însemna să pierdem vremea degeaba. Faptul însă este foarte clar și acest fapt mi se pare că trebuie să-l înregistrăm: spun, problema este deschisă, ea va trebui rezolvată în cadrul unei discuții viitoare. Între timp vă mai gândiți și Dv., o să ne mai gândim și noi și va trebui să găsim o soluție.

Iată ce mi se pare că ar fi bine de făcut.

Tov. A. N. Kosîghin: Atunci se ridică problema pretențiilor reciproce și aceasta o să ne ducă dracu știe unde.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Vreau să completez. Tov. Kosîghin pune problema decontărilor între guvernul țarist și guvernul român de atunci. Noi nu problema aceasta o ridicăm, pentru că asemenea socoteli s-ar putea ridica multe. Noi am ridicat un lucru simplu: între două guverne a intervenit un acord semnat de miniștrii de Finanțe de atunci; aceste valori au fost date spre păstrare, nu au fost date drept gaj în contul unor datorii.

După normele internaționale și interne, dacă îi dai cuiva să păstreze ceva, el este obligat să ți-l înapoieze. Consiliul Comisarilor Poporului – din care, după câte îmi amintesc, făcea parte și Lenin – a considerat că trebuie să-și asume răspunderea că va păstra și va înapoia poporului român aceste valori, adoptând în acest sens o hotărâre specială. Aceasta este o dovadă a respectării dreptului internațional, a dreptului unui alt popor, pentru că, într-adevăr, așa cum se spune aici, acest tezaur aparține poporului român. Este într-adevăr o dovadă de internaționalism proletar, cum numai Lenin putea s-o facă.

Noi aici nu ridicăm decât problema de a se restitui ceea ce a fost depozitat și ceea ce puterea sovietică a spus că va restitui poporului român. Nu înțelegem de ce să ridicăm problema decontărilor. Aceasta într-adevăr nu are nici un rost. Nu înțelegem să legăm problema aceasta simplă [a tezaurului] de problemele celui de-al doilea război mondial.

[...]

Noi ne dăm seama că acum problema [tezaurului] nu poate fi lămurită. Suntem de acord s-o amânăm, să nu o considerăm ca o problemă de neînțelegere între noi, dar asupra ei trebuie, și unii și alții, să reflectăm; ea trebuie să-și găsească rezolvare și va servi numai întăririi prieteniei între partidele și popoarele noastre.

[...]

Nu vreau să mai revin asupra acestei probleme. Noi considerăm că problema aceasta va rămâne de rezolvat. Nu sunt de acord cu raționamentele tovarășului Kosîghin, ele nu pot fi legate de tot ce a urmat după 1918, nu au nici o legătură. Iar, dacă vreți să știți părerea mea, în legătură cu ce ar spune poporul sovietic, iată: ar spune că guvernul nostru îndeplinește una din obligațiile asumate ale puterii sovietice. Dar asupra acestei probleme am putea discuta mai mult ...⁵

(Mioara Anton, *Limitele suveranității. Vizita lui Nicolae Ceaușescu la Moscova, septembrie 1965*, I, în „Arhivele Totalitarismului”, X, 36-37, 3-4, 2002, p. 206 și urm.; Cristian Păunescu, Marian Ștefan, eds., *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, București, Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 1999, p. 80-85).

⁵ Potrivit surselor folosite, documentul integral, descoperit de dr. Petre Otu, se află la A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cămară, dosar 145/1965 (Cristian Păunescu, Marian Ștefan, *op. cit.*, p. 72).

Premierul israelian Menechem Begin, Nicolae Ceausescu 1977

Casa Albă, 12 aprilie 1978

ȘANSA ROMÂNIEI – CHINA

Problema raporturilor României cu Republica Populară Chineză (1949-2009) este bine acoperită sub raport bibliografic, beneficiind de mai multe studii și sinteze, volume de călătorie și îndeosebi de documente¹. Nefiind posibil a cuprinde în acest spațiu limitat toate aspectele esențiale, ne vom limita a reține, după schimbul de telegrame diplomatice Ana Pauker – Ciu Enlai din **3-5 octombrie 1949**, s-au înregistrat numeroase momente marcante: **martie-iulie 1950** – acreditarea primilor ambasadori român și, respectiv, chinez la Beijing (pe atunci – Pekin) și București; **octombrie 1953** – turneul unui ansamblu artistic, condus de viitorul ministru de externe Corneliu Mănescu, primit în două rânduri de Președintele Mao Zedong; **octombrie 1954** – vizita dr. Petru Groza, președintele Prezidiului MAN, primit la 11 și 29 de Președintele Mao Zedong și colaboratorii săi; **octombrie 1955** – vizita unei delegații de partid conduse de Gh. Apostol; **15-19 septembrie 1956** – participarea unei delegații conduse de Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul VIII al PC Chinez; **octombrie 1959** – o delegație condusă de Emil Bodnăraș participă la cea de a zecea aniversare a RPC; 20-25 iunie 1960 – delegația PC Chinez este prezentă la Congresul III al P.M.R.; **2-10 martie 1964** – vizita la Beijing a unei delegații a P.M.R. cuprinzând pe I. Gh. Maurer, Chivu Stoica, E. Bodnăraș și N. Ceaușescu; **29 septembrie – 9 octombrie 1964** – vizita unei delegații conduse de I. Gh. Maurer, E. Bodnăraș, P. Niculescu-Mizil la a 15-a aniversare a RPC; **19-22**

¹ Vezi, în mod deosebit, Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită. Memorii*, I-II-III, București, Editura Enciclopedică, 2002-2003 (volumul III, anunțat); idem, *De la Comintern la comunism național. Despre consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești, Moscova 1969*, București, Evenimentul Românesc, 2001; idem, *România și războiul americano-vietnamez*, București, Editura Roza Vânturilor, 2008; Ion Buzatu, *Istoria relațiilor României cu China din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, cu 40 de documente în anexă, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Meteor Press, 2005; idem, *Istoria Chinei și a civilizației chineze. România și China*, București, Editura Uranus, 2009 (capitol privind relațiile România – China, p. 255 și urm.); idem, *RP Chineză – o superputere pentru mileniul III*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/1997, p. 34-36; Ovidiu Bozgan, *China și „duelul” româno-sovietic la începutul anilor '60*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/1997, p. 42-50; Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez. I, 1957-1965*, București, INST, 2004; Ambasador Romulus Ioan Budura, coordonator, *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, București, ANR, 2005; idem, *Politica de independență a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975. Documente*, București, ANR, 2008; Liu Yong, *Sino-Romanian Relations, 1950's – 1960's*, București, INST, 2006; „Dosarele istoriei”, nr. 6/1997: număr special *China comunistă, 1949-1997. De la Mao la Deng*.

martie 1965 – o delegație condusă de Ciu Enlai este prezentă la București la funeraliile lui Gheorghiu-Dej; **19-24 iulie 1965** – delegația PCC condusă de Deng Xiaoping este prezentă la Congresul IX al P.C.R.; **16-24 iunie 1966** – vizita de prietenie a unei delegații conduse de Ciu Enlai; **iulie 1966** – vizita unei delegații conduse de E. Bodnăraș; **1 octombrie 1967** – vizita confidențială a unei delegații conduse de I. Gh. Maurer, care, în drum spre Hanoi, este primit de Ciu Enlai și Chen Boda; **11-12 septembrie 1969** – vizita unei delegații conduse de I. Gh. Maurer și P. Niculescu-Mizil; **9-11 mai 1970** – vizita unei delegații conduse de E. Bodnăraș, primit de Ciu Enlai; **20-26 mai 1970** – vizita unei delegații guvernamentale condusă de Gogu Rădulescu; **1-9 iunie 1971** – vizita unei delegații conduse de N. Ceaușescu, primit de Mao Zedong, Ciu Enlai, Lin Biao ș.a.; **septembrie 1973** – vizita unei delegații condusă de E. Bodnăraș; **5-9 august 1974** – vizita lui G. Macovescu, ministrul de Externe; **noiembrie 1975** – vizita unei delegații condusă de Ilie Verdeț, primit de Ciu Enlai; **mai și octombrie 1977** – inaugurările clădirilor celor două ambasade ale României și Chinei la Beijing și, respectiv, București; **noiembrie 1981** – vizita premierului Ilie Verdeț la Beijing; **13-17 aprilie 1982** – vizita unei delegații conduse de N. Ceaușescu, primit de Hu Yaobang, președintele C.C. al PCC, Zhuo Zhiang, premier, Deng Xiaoping, președintele Comisiei Militare Consultative; **27-29 august 1984** – vizita președintelui Chinei, Li Xiannian; **9-12 august 1985** – vizita lui Ștefan Andrei, ministrul de Externe; **7-12 octombrie 1985** – vizita lui N. Ceaușescu, primit de Li Xianian, președintele RPC, Hu Yaobang, secretar g-l al PCC, Deng Xiaoping, președ. Comisiei Centrale Consultative; **2-10 iulie 1986** – vizita premierului Zhao Zhiang, la invitația lui N. Ceaușescu; **noiembrie-decembrie 1986** – vizita premierului C. Dăscălescu; **5-10 mai 1987** – vizita lui Manea Mănescu, vice-președintele Consiliului de Stat; **14-18 octombrie 1988** – vizita delegației conduse de N. Ceaușescu (a 5-a vizită), primit de Zhao Zhiang, secretar general al PCC, Yang Shangin, președintele Chinei, Deng Xiao Ping, președintele Comisiei Consultative; **20-24 noiembrie 1989** – delegația comuniștilor este prezentă la Congresul al XIV-lea al P.C.R.; **27 decembrie 1989** – telegrame de felicitare de la Beijing adresate „noii conduceri” de la București după evenimentele din 17-25 decembrie 1989².

Documentele anexate, abordând aspecte extrem de variate și de un interes excepțional, îl introduc în problemele-cheie ale raporturilor româno-chineze din anii '50-'70. Revenind asupra unor considerente expuse mai sus, cu voia cititorului, vom sublinia că rostul decisiv al Chinei – **șansa României** pentru vremea respectivă! – a fost evidențiat magistral la 29 septembrie 1964, de către Ion Gheorghe-Maurer în întrevederea cu premierul Ciu Enlai, în sensul că: „Noi trebuie să recunoaștem că, dacă n-ar fi existat lupta partidului Comunist

² Pentru detalii vezi Ion Buzatu, *Istoria relațiilor României cu China*, perioada 1949-1989, p. 126-237; cf. și Ion Calafeteanu, *Historia politicii externe românești în date, passim*.

chinez pentru a face respectate relațiile juste între partidele comuniste și țările socialiste, ar fi fost foarte greu, dacă nu imposibil, pentru noi să apărăm principiile care socotim că trebuie să le apărăm. Aceasta ne-a spus-o tovarășul Mao Tzedun când am fost și noi aici și noi am spus: este adevărat. Ne-a întrebat: credeți că, dacă n-am fi început noi, voi ați fi fost aici? Noi am venit aici întâi să sărbătorim împreună cu Dv. această aniversare ...”³.

În mod sigur, Ion Gheorghe Maurer a surprins una din coordonatele sau permanențele esențiale ale evoluției României în context mondial din a doua jumătate a veacului trecut – însemnătatea Chinei, care, după toate datele istoriei recente, nu mai ține deja, atât de trecut, cât de viitor!

ANEXE

[1]

27 septembrie 1956, Beijing: Stenograma întrevederii Gh. Gheorghiu-Dej – Mao Zedong

<Traducere din limba chineză>

(Textul original nu a fost revăzut de președintele Mao)

27 septembrie 1956

(după amiază de la orele 3 la orele 4 și jumătate)

Participanți:

Partea română: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Alexandru Moghioroș, Leonte Răutu, Vladimir Gheorghiu, Nicolae Cioroiu.

Partea chineză: Wang Jiaxiang.

Președintele Mao (mai jos **Președintele**): Cum stați cu sănătatea? Ați fost și în alte locuri?

Gheorghiu-Dej (mai jos **Gheorghiu**): Foarte bine. Am fost la Shanghai și la Hangzhou. La Shanghai am văzut unele fabrici. Ne-au făcut impresia că produsele sunt de calitate bună, aveau culori vii și proaspete, iar entuziasmul în muncă era ridicat. Sunt multe lucruri ce merită să le învățăm. La Hangzhou am văzut marele pod peste Changjiang. La Beijing am văzut câteva fabrici. Produsele Imprimeriei de Artă din Beijing sunt extrem de frumoase.

Președintele: Calitatea la noi încă nu este bună, se acordă atenție numai cantității, nu se vorbește de calitate. De ridici calitatea, se înalță prețul de cost, și

³ Dan Cătănuș, *op. cit.*, p. 374.

atunci nu se acordă prime; de reduci prețul de cost, calitatea rămâne slabă. Sistemul actual are foarte multe metehne.

Gheorghiu: Așa este.

Președintele: În trecut noi nu aveam sistemul de achiziții integrale. De azi înainte ne vom schimba orientarea și vom practica sistemul de achiziții selective. În afară de cereale, țesături de bumbac și ulei, care vor fi achiziționate integral de către stat, celelalte produse vor face obiectul achizițiilor selective. Ce se va întâmpla cu produsele de proastă calitate? S-ar putea ca întreprinderile care le-au produs să ia măsuri, să le reducă prețurile spre a le comercializa.

Mao Zedong (1893-1976)

Noi aici avem entuziasm, însă subiectivismul este încă foarte mult. Mai sunt și contradicții. Fără critică nu se poate. Sistemul ce-l practicăm este bun doar în raport cu cel din trecut, nu este bun la modul absolut. Tovarășii noștri, foarte adesea, vorbesc numai despre părțile bune, nu îndrăznesc să recurgă la critică. De exemplu, în cazul cooperativelor agricole: conducerea cooperativei vrea ceva mai multă acumulare de fonduri comune, ceva mai multă muncă colectivă, pe când membrii cooperatori speră să obțină venituri ceva mai mari, să dobândească ceva mai mult timp pentru a se ocupa de treburile domestice. Așa se naște contradicția și atunci intervine practica ordinelor imperative. Membrilor cooperatori nu le este la îndemână să critice conducerea cooperativei, și o vorbesc numai de bine. Și dumneavoastră ați venit la noi în vizită și ne vorbiți numai de bine, nu prea se aud critici. Atunci când capitaliștii vin la noi aici în vizită, formulează relativ multe critici. Atunci când Attlee a venit în vizită, a formulat foarte multe critici.

De ce se întâmplă așa?

Membrii cooperatori își iubesc cooperativa, conducerea cooperativei, și ea la rândul ei, lucrează activ pentru cooperativă, iar realizările reprezintă principalul în activitatea cooperativei. Există membri cooperatori care se tem că,

odată ce au criticat conducerea, vor deveni obiectul răzbunării și, ca urmare, nu îndrăznesc să facă critici.

Faptul că tovarășii străini nu fac critici se explică prin două rațiuni: prima, noi într-adevăr avem unele realizări; a doua, le este teamă că formulând critici relațiile dintre cele două țări se vor strica.

Gheorghiu: Nu-i așa. Noi nu criticăm pentru că nu cunoaștem lucrurile îndeajuns de profund și, de aceea, nu putem să facem critici după cum ne taie capul, deoarece orice critică trebuie să aducă o binefacere activității.

Președintele: Așa este. Ar trebui să mai adăugăm și această rațiune.

Gheorghiu: Atunci când am vizitat Fabrica de Mașini Electrice de la Shanghai, în măsura în care ne-am putut da seama, am formulat și unele observații în legătură cu probleme cum ar fi calitatea produselor, nivelul tehnic, metodele de producție și formarea cadrelor în fabrica respectivă.

Președintele: Foarte bine.

Gheorghiu: În fabricile pe care le-am vizitat, se pare că funcțiile de director de fabrică și de secretar de partid sunt cumulate de una și aceeași persoană. În felul acesta, secretarul organizației de bază nu poate să nu acorde o mai mare atenție problemelor administrative, tehnice și de producție și nu poate pune în valoare rolul important al organizației de partid de a mobiliza masele spre a îmboldi conducerea administrativă să îmbunătățească metodele de muncă.

Președintele: Părerea dumneavoastră este foarte bună. Noi tocmai chibzuim ca în fiecare an să convocăm o adunare generală a muncitorilor, să discute problemele antreprenoriale din cadrul fabricii. În fabricile noastre personalul fix este prea numeros, sunt unele fabrici în care ar fi suficient să lucreze doar 2 000 de oameni; or, acolo sunt angajați 2 500 de oameni.

Gheorghiu: O altă observație a noastră este că în fabrici lucrătorii scoși din producție sunt prea numeroși. De exemplu, Fabrica de Mașini Electrice din Shanghai are peste 300 de muncitori, iar cei scoși din producție se ridică la peste 70 de oameni. Faptul că cei scoși din producție sunt numeroși poate da, de asemenea, naștere cu ușurință la tendințe birocratice.

Președintele: Așa este. Capitalismul are multe lucruri mai bune ca ale noastre în ceea ce privește managementul și administrația; ar trebui, de asemenea, să învățăm din lucrurile lor bune.

Gheorghiu: În prezent, principalele noastre eforturi sunt îndreptate spre asimilarea noii tehnologii, pentru ca producția noastră să fie mai eficientă, produsele să fie mai ieftine, calitatea să fie mai înaltă. Acum, pe baza propriilor posibilități, cu ajutorul Uniunii Sovietice și al țărilor de democrație populară, adoptăm pas cu pas noua tehnologie.

De azi înainte noi vom dezvolta cu precădere industria petrochimică, deoarece avem materii prime bogate ca țiței și gaze naturale. Noi am trimis deja câțiva tehnicieni în Statele Unite ale Americii.

Președintele: Care este scopul deplasării lor în America?

Gheorghiu: Se duc să încheie contracte pentru cumpărarea câtorva echipamente pentru uzine chimice, ca de exemplu, producătoare de cauciuc sintetic, de fibre sintetice, de lână și piele sintetice etc.

Președintele: S.U.A. sunt dispuse să vi le vândă?

Gheorghiu: La început au manifestat o oarecare răceală, apoi atitudinea lor a devenit mai bună. În momentul de față, tehnicienii noștri au pătruns adânc în fiecare din uzinele chimice din America. De ne cer aur, noi le dăm aur. Guvernul sovietic ne-a înștiințat că este și el dispus să ne ajute să cumpărăm cât mai multe utilaje americane.

Președintele: În prezent a intervenit o schimbare în bine în situația internațională, noi apreciem că este greu să se pornească un război. Fără război, țările capitaliste se lovesc de greutăți economice. Porțile noastre sunt deschise; după câțiva ani, Anglia, America, Germania Occidentală, Japonia, cu toatele vor dori să facă comerț cu noi. Ele au tehnologie, noi avem nevoie de tehnologie, când în economiile lor vor apărea greutăți, vor fi dispuse să ne exporte tehnologii.

Gheorghiu: Ele se vor mai și întrece în a face comerț cu noi. În prezent, noi am început deja să negociem cu americanii problemele financiare dintre cele două țări. Noi am confiscat proprietăți americane și de aceea S.U.A. au confiscat și ele aurul și valuta, în valoare de câteva zeci de milioane de dolari, pe care le aveam depozitate în America.

Președintele: Problema aceasta cum se rezolvă?

Gheorghiu: Acum tocmai se duc tratative.

Președintele: Și noi avem această problemă și în viitor va trebui să ducem tratative.

Gheorghiu: În trecut, noi am mai cumpărat unele mașini americane interzise la exportul către țările socialiste prin intermediul unor companii de import-export vest-germane. Acum, prin intermediul unui capitalist ceva mai progresist, cumpărăm unele echipamente americane. Doi fii de-ai lui au și venit în România spre a ne demonstra metodele de folosire a acestor mașini. Ei s-au comportat foarte bine, altfel de cum se comportă diplomații americani.

Președintele: În momentul de față dintre țările socialiste doar voi aveți relații comerciale cu America?

Gheorghiu: Polonia, Cehoslovacia, Ungaria au, de asemenea, relații comerciale cu S.U.A. Dacă China este interesată în acest sens, noi putem să facem schimb de informații, pentru ca Republica Populară Chineză să cunoască felul cum importăm mașini din țările capitaliste.

Președintele: Foarte bine. Dacă importurile vă prisosesc cumva, ne mai puteți vinde nouă câte ceva.

Gheorghiu: Se poate, fără doar și poate. Noi avem foarte multe mostre ale mașinilor lor. Puteți trimite oameni să le vadă, și dacă vă trebuie o anume mașină, puteți să o cumpărați prin intermediul nostru.

Președintele: Situația internațională actuală nu mai este ceea ce a fost. De câțiva ani încoace, activitatea externă a Uniunii Sovietice are și mai multă

flexibilitate, în trecut era cam rigidă. Țările de democrație populară sprijină Uniunea Sovietică drept conducătoare, iar Uniunea Sovietică manifestă acum față de toți ceva mai multă flexibilitate.

Gheorghiu: În trecut, în munca noastră am avut, o vreme, foarte multe greutăți.

[...]

(Romulus Ioan Budura, ed., *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975. Documente*, București, 2008, p. 93-96).

[2]

[După 13 mai] 1957, București

Notă privind vizita delegației parlamentare române în China.

**Întrevederea delegației, condusă de C. Pârvulescu,
cu Mao Zedong, Președintele C.C. al Partidului Comunist Chinez**

Vizita în China a delegației Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române a durat două săptămâni: de la 30 aprilie la 13 mai 1957. Împreună cu vizita făcută în țara noastră, în decembrie 1956, de delegația Adunării Populare Naționale a R. P. Chineze, ea a contribuit la dezvoltarea relațiilor frățești româno-chineze.

[...]

Însemnări de la întrevederea cu tovarășul Mao Zedong

Constantin Pârvulescu (1895-1992)

Discuția a început cu întrebarea pusă de tovarășul Mao Zedong: „Pe unde ați fost în China, ce ați văzut?”

Tovarășul Pârvulescu a răspuns înșiruind pe scurt localitățile, întreprinderile industriale, instituțiile vizitate, făcând aprecieri generale pozitive în legătură cu ele.

„China e o țară barbară”, a replicat cu modestie tovarășul Mao Zedong.

Tovarășul Pârvulescu a arătat că nu e de acord cu această apreciere. Barbari sunt cei ce au asuprit decenii și secole China, feudalii și burghezia chineză, colonialiștii și reacțiunea internațională. „Noi – a spus șeful delegației române – am văzut lucruri ce reflectă o cultură și o civilizație milenară”. „E drept – a spus tovarășul Mao Zedong – dar nu trebuie uitat că China este încă extrem de înapoiată economic, că mai avem analfabetism în masă. Sigur că în țara noastră a existat cultură și civilizație, dar ea era a exploatatorilor și asupritorilor. Pe de altă parte, trebuie spus că nu exploatatorii și asupritorii făureau bunurile, lucrurile vechi și frumoase ce le vedeți, cum sunt de pildă sculpturile în lemn din această sală. Poporul este cel ce le realiza. În concluzie, sunt de acord cu tovarășul Pârvulescu, că barbari erau asupritorii și nu poporul”.

La aprecierile tovarășului Pârvulescu cu privire la cele văzute în China, tovarășul Mao Zedong a spus că-i face impresia că delegației române i s-au arătat numai lucrurile pozitive. „Eu – a spus președintele – am dat indicații clare să vi se arate și părțile negative, mai ales acestea. De pildă, în agricultură, dumneavoastră ați văzut două cooperative de producție bune. Noi avem însă trei feluri de cooperative: 30% bune, mijlocii 50%, rele 20%. De asemenea, probabil că în cursul vizitei ați aflat că, în China, anumite greșeli în construcție au dus la cheltuirea inutilă a cca. 4 miliarde de dolari. Cât înseamnă aceasta se știe. Iată, de pildă, Polonia a vrut să obțină de la americani un împrumut de numai jumătate de miliard de dolari și n-a izbutit să primească în condițiile în care ei le doreau. Ca să ne facem o impresie reală asupra lucrurilor, e bine să cunoaștem și partea bună și cea rea, să nu avem idei preconcepute și prejudecăți. À propos de prejudecăți. Dumneavoastră nu mâncați carne de câine, dar vă spun că ea e bună și hrănitoare. Rea, greșită, este impresia oamenilor. Și eu am trecut prin aceasta. Câteva decenii mi-a fost frică să mănânc carne de câine. De la 40 de ani însă, am început să mă obișnuiesc și acum o găsesc destul de gustoasă. Asta după o luptă de 20 de ani cu mine însumi. Iată dar ce influență are opinia publică asupra conștiinței oamenilor. Încă un exemplu: oamenilor le place în general să simtă sub picioare teren tare, pământ. În apă, multora le este frică. E un soi de misticism (expresia aparține traducătorului) față de apă. Acum trei ani și eu am început să lichidez acest misticism. Astăzi nu-mi mai este frică de apă. Am trecut chiar înot fluviul Yangzi. Am făcut 15 km în două ore, iar apa era repede. Dumneavoastră vă e frică de apă? – a întrebat tovarășul Mao Zedong. Dar mitropolitul face baie?” – a mai întrebat în glumă președintele privind spre Justin Moisescu, aflat la extremitatea părții înguste a mesei. La această extremitate se afla, întâmplător (nu era stabilit un protocol), un cleric chinez, având funcție de răspundere în Comitetul Permanent al Adunării Populare Naționale a Republicii Populare Chineze. Ceea ce l-a făcut pe tovarășul Mao

Zedong să exclame cu umor: „Ia uitați-vă la ei, cred că însuși Dumnezeu i-a așezat așa, față în față!”

Tovarășul Pârvulescu a arătat, tot glumind, că printre membrii delegației sunt destui cărora nu le e frică de apă. „Dar la noi – a spus tovarășul Pârvulescu – ne scăldăm în ape mai mici, nu cum e Yangzi. Probabil că mai avem rămășițe serioase de misticism”.

În continuare, șeful delegației române a subliniat că nu se pot trece cu vederea impresionantele realizări ale Chinei populare, având la bază politica justă a partidului în toate domeniile, atât ale construcției economice, cât și ale făuririi unității moral-politice a poporului chinez. Tovarășul Pârvulescu a evocat imaginea orașelor și străzilor pline cu copii, care arată hrăniți și îmbrăcați, a mașinilor industriale fabricate în R. P. Chineză, a tehnicienilor și inginerilor proprii de care dispune acum această țară.

Reluând firul ideilor sale, tovarășul Mao Zedong a arătat că mai mult se poate învăța din ceea ce-i negativ, decât <din> pozitiv. „Evenimentele din Ungaria au fost o învățătură și este mai bine că ele s-au întâmplat decât lucrurile să fi mocnit mai departe ca înainte. Din acest punct de vedere ar fi greșită părerea că în societatea socialistă nu există contradicții. Ele există, dispar și se nasc altele și nu trebuie să ne fie frică de dezvoltarea lor, căci prin asta progresează societatea. De pildă, anul trecut au fost în grevă în China vreo 10 000 de muncitori și cam tot atâția studenți. Faptul ne-a atras atenția asupra unor stări de lucruri ce trebuie îndreptate. O contradicție însăși este să se deschidă ședințe și să se închidă ședințe, lucrul acesta făcut formal apare ca o absurditate. Noi avem nevoie de disciplină, dar și de libertate. Fără libertate nu se poate trăi.

Deci în China discutăm în mod public despre contradicțiile sociale, iar partidul desfășoară mișcarea de îmbunătățire a stilului de muncă. Cu acest prilej ies la iveală toate spiritele (duhurile, lucrurile rele). E mai bine ca ele să iasă la iveală sau nu? Cred că e mai bine ca ele să se manifeste. Avem trei categorii de oameni: de dreapta, de stânga și de centru. Spiritele (relele) se manifestă mai ales din partea drepte, în timp ce din partea stângii se manifestă adesea formalism. În partid s-au făcut multe lucruri rele. Dar vinovații au făcut și ceva bun. Anume, faptele lor au atras atenția asupra unor situații. Există unii care în vorbe sunt de acord cu partidul, dar în fapt îl urăsc. Mai bine ca cei ostili să se manifeste fățiș, nu ascuns. Există și o categorie de oameni fricoși. Eu le spun că de imperialiști și de armatele acestora nu le-a fost teamă, dar acum se tem de manifestarea spiritelor. Acestora le spunem că nu trebuie să facă la fel cu noi dacă nu sunt convinși. Copierea automată nu-i bună. Uneori acest lucru se face greșit”.

În continuare, Mao Zedong a arătat că în China există un istoric cu privire la critică și autocritică. „Timp de șapte ani după eliberare, numai noi (comuniștii) am criticat pe toată lumea. Ceilalți se temeau să ne critice. Dar aceasta este nefiresc. Noi deținem puterea de stat, avem sprijinul poporului, o armată puternică și devotată, un trecut revoluționar. Lupta împotriva jiangkaișiștilor, a imperialiștilor și pentru ajutorarea Coreei au avut un rol de

seamă în formarea omului la noi. În această situație, relațiile cu cei ce îndrăzneau să ne critice erau nejuste, după cum era nejust ca între milioanele de intelectuali de la noi și partid să existe o separație”.

După ce a amintit mișcarea de reprimare a contrarevoluționarilor, tovarășul Mao Zedong a arătat că științele sociale nu mai pot continua ca înainte. „Trebuie o critică serioasă, ridicarea conștiinței oamenilor. Acum – a spus el – lăsăm toată lumea să-și exprime liber părerile în presă. Să critice dogmatismul și birocratizarea unor comuniști, metodele barbare folosite de unii comuniști în relațiile cu oamenii și nu mai vrem ca toți să ne iubească în silă. Vrem ca între partid și nemembrii de partid să existe desigur o linie de demarcație, dar nu un zid chinezesc. Un astfel de zid a existat în Ungaria. La noi, deși nu era așa gros, vrem să-l dărâmăm cu totul. Noi avem cinci milioane de intelectuali, în afară de câteva sute de mii de capitaliști. Aceștia ar putea fi împărțiți în trei grupe: de stânga, de mijloc și de dreapta. Primii sprijină pe de-a întregul partidul, dintre cei de mijloc majoritatea sprijină, de asemenea, partidul, deși unii sunt nemulțumiți de anumite lucruri. Așadar, critica ne folosește. Și știm că partidul nostru nu poate fi răsturnat, așa cum s-a întâmplat în Ungaria în decurs de o săptămână. Acolo, focul ce mocnea fusese acoperit cu un maldăr de hârtie și nimeni n-a îndrăznit să dărâme zidul, să-și facă autocritică, să îndrepte lucrurile. Noi facem acest lucru și suntem convinși că vom consolida și mai mult pozițiile partidului, ale guvernului, ale lagărului nostru socialist. Se pare că tovarășii din Ungaria – a spus mai departe Mao Zedong – încă n-au organizat munca în rândurile intelectualilor. Nu se stă de vorbă cu ei, încercând să fie atrași pe rând, întâi unul care să mai aducă unul, apoi doi să se facă patru ș.a.m.d. Când din 100 de intelectuali o treime sunt de partea noastră, iar 50-60% sunt la mijloc, situația e satisfăcătoare. Cu intelectualii e bine să se folosească metoda atragerii individuale și nu aceea a chemării generale”.

Tovarășul Mao Zedong a sugerat că ar fi bine ca tovarășii români, care sunt atât de aproape geograficește de Ungaria și au legătură cu ei, să mai vorbească cu tovarășii Kádár și Marosán în privința asta, a atragerii intelectualilor rând pe rând, printr-o muncă asiduă, care poate dura și 10 ani, dar care va da rezultate.

Tovarășul Pârvulescu, apreciind poziția P. C. Chinez în chestiunea evenimentelor din Ungaria, a arătat că acest partid a adus o uriașă contribuție ideologică la înțelegerea justă a evenimentelor din Ungaria, la combaterea propagandei imperialiste și a tuturor dușmanilor socialismului, care au încercat să folosească prilejul pentru a ponegri U.R.S.S., a lovi în țările socialiste, a răspândi tezele revizioniste și reformiste, pentru a slăbi unitatea lagărului socialist și a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Tovarășul Mao Zedong a subliniat cu modestie că exagerează acest aport al P. C. Chinez.

Referindu-se la întreprinderile vizitate de delegația română și făcând o expunere a situației economice generale, tovarășul Mao Zedong a relevat cu putere ajutorul dezinteresat, frățesc, ce-l primește China din partea Uniunii Sovietice pentru construirea a numeroase obiective importante, mai ales a celor

156 de întreprinderi de bază ce formează scheletul întregii industrii. El a spus că soarta fiecărei țări din lagărul socialist depinde de prietenia ei cu U.R.S.S. Această prietenie este, de altfel, piatra de încercare a devotamentului față de înseși ideile marxism-leninismului.

Vorbind despre situația combustibilului în China, tovarășul Mao Zedong a subliniat că alte țări ale lagărului socialist și mai ales U.R.S.S. și România stau bine în această privință, a petrolului. El s-a interesat, de asemenea, de producția petroliferă a Albaniei și a celorlalte țări democrat populare. China – a spus el – are o situație grea în privința exploatării petrolului. A arătat însă că și din acest punct de vedere ea se bucură de sprijin, îndeosebi din partea U.R.S.S. și României.

Tovarășul Pârvulescu l-a asigurat pe tovarășul Mao Zedong că acest sprijin va continua și în viitor și că România, care dispune de cadre de specialitate în exploatarea petrolului, ar putea instrui mai mulți muncitori chinezi în acest domeniu.

În legătură cu chestiunea fidelității față de U.R.S.S. și față de lagărul socialist, tovarășul Pârvulescu a reamintit de poziția nestabilă a Iugoslaviei, care ar corespunde zicalei „plutește în două luntri”. El a arătat însă că interesele luptei pentru pace și socialism cer ca divergențele cu Iugoslavia să nu fie sporite mai mult, ci să dezvoltăm tot mai mult ce ne apropie, că partidul nostru continuă o politică consecventă de apropiere și prietenie față de ea, combătând fără zgomot divergențele care ne despart. Noi sperăm – a spus tovarășul Pârvulescu – că în cele din urmă Iugoslavia va părăsi calea de mijloc care nu poate fi urmată la nesfârșit și se va alătura lagărului socialist.

Tovarășul Mao Zedong a arătat că împărtășește această speranță și că în general este întru totul de acord cu aprecierile făcute de tovarășul Pârvulescu cu privire la Iugoslavia. El a subliniat că P. C. Chinez este de acord cu întreaga poziție a României în problema iugoslavă.

Înainte de terminarea întrevederii, tovarășul Mao Zedong s-a interesat de vizitele viitoare ale delegațiilor guvernamentale române peste hotare. Apoi a făcut aprecieri elogioase la adresa tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-a interesat de sănătatea tovarășului Petru Groza (recomandând în glumă să nu mai facă sport). Tovarășul Pârvulescu a transmis tovarășului Mao Zedong și

celorlalți conducători chinezi calde salutări din partea acestora. Președintele a mulțumit și a transmis salutări conducătorilor de partid și de stat din România.

Tot spre sfârșitul întâlnirii, tovarășul Mao Zedong s-a interesat de fiecare dintre oaspeții români aflați acolo, vrând să afle profesia, originea socială și vârsta unora.

În numele delegației, tovarășul Pârvulescu a mulțumit pentru primirea făcută, pentru explicațiile deosebit de interesante și prețioase primite din partea tovarășului Mao Zedong în diferite probleme.

La plecare, membrii delegației au fost conduși de președinte până dincolo de poarta curții interioare, <delegație> cu care s-a fotografiat.

(Romulus Ioan Budura, coordonator, *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, București, 2005, p. 330-339).

[3]

**18 mai 1958, Beijing – Notă din 19.5.1958
privind convorbirea din ajun dintre delegația guvernamentală română,
condusă de premierul Chivu Stoica, și Mao Zedong,
Președintele C.C. al P. C. Chinez, Președintele R. P. Chineze**

19 mai 1958, Beijing

Nr. 44

Confidențial

Notă

Au fost de față:

Mao Zedong

Zhou Enlai

Wang Renrong – prim secretar al Comitetului provincial (Hubei) de partid

Zhang Dixue – guvernatorul provinciei (Hubei)

Zeng Yongquan – adjunct al ministrului Afacerilor Externe

Ke Bonian – ambasador

Yu Peiwen – directorul Protocolului M.A.E.

După o introducere în care tovarășul Chivu Stoica a transmis din partea conducerii P.M.R. și tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej personal un salut și urări de bine tovarășului Mao Zedong, iar tovarășul Mao Zedong s-a interesat de sănătatea tovarășului Gheorghiu-Dej și a altor tovarăși din conducere, s-au discutat următoarele:

Înainte de eliberare, a spus tovarășul Mao Zedong, moșierii care reprezentau 10% din populația Chinei, stăpâneau 70%-80% din suprafața arabilă

a țării, iar țăranii mijlocași și săraci, care reprezentau 80%-90% din populație, stăpâneau doar 20%-30% din suprafața arabilă.

Pentru a pune capăt acestei situații, pentru a lichida feudalismul, trebuia curmată dominația imperialismului în China. Situația înapoiată din agricultură a dat naștere unei puternice forțe motrice la sate. Țăranii au luptat cu hotărâre împotriva imperialismului și feudalismului. După victorie, țăranii au constatat că au pământ puțin (mai puțin de 1 ha de familie) și că viața este totuși grea. Singura ieșire din această situație era pășirea pe calea socialismului: cooperativizarea.

Dat fiind numărul mare al populației și recolta scăzută (2200 kg la ha, cu toate că în unele regiuni se obțin două recolte pe an), se iau măsuri pentru creșterea producției agricole, pentru realizarea unui salt.

Vorbindu-se despre rezervele serioase ale agriculturii românești, tovarășul Mao Zedong a spus că producția mică prezintă posibilitatea ridicării ei. În Japonia s-a atins maximum de exploatare a pământului în agricultură. Acolo nu se mai poate ridica producția pe unitate de suprafață, pe când în China sunt multe speranțe.

Amintindu-se de desființarea cotelor obligatorii în R.P.R., printre alte măsuri menite să ducă la stimularea producției agricole, tovarășul Mao Zedong s-a interesat de procentul de venit pe unitate de suprafață ce revenea producătorului în situația cotelor obligatorii, apoi a spus că se pare că și în Uniunea Sovietică a fost așa. Politica lui Stalin, a continuat dânsul, a adus multe foloase, însă față de agricultură a avut lipsuri relativ mari. Dezvoltarea industriei și agriculturii nu era proporțională.

Chivu Stoica (1908-1975)

Apoi tovarășul Chivu Stoica a vorbit despre încheierea de contracte cu țăranii și despre formarea fondului central de cereale.

Vorbindu-se despre lipsuri și greșeli, s-a spus că ele sunt inevitabile dar că pot fi înlăturate și lichidate treptat.

Plecând de la consfătuirea care are loc la Constanța și despre care au vorbit tovarășii din delegație, tovarășul Mao Zedong a spus că s-a ținut nu de mult o consfătuire în provincia Sichuan cu secretarii comitetelor de partid,

activiști și ei, la care a participat dânsul, precum și tovarășii Liu Shaoqi, Zhou Enlai și Deng Xiaoping. E bine să se țină asemenea consfătuiri în regiuni fruntașe, a adăugat dânsul. Provincia are o suprafață de 400 000 km² și 72 000 000 locuitori. Venind de acolo cu vaporul pe fluviul Yangzi, a continuat tovarășul Mao Zedong, am trecut prin locul numit „San Xia”, unde se fac pregătiri pentru construirea unui baraj. Pentru pregătiri este nevoie de 7 ani iar până la terminarea lucrărilor vor trece 15-20 de ani. La terminare, barajul va fi cel mai mare din țară, poate din lume. Uzina electrică construită acolo va produce 100 000 000 000 kwh.

Apoi s-a vorbit despre vizita delegației guvernamentale române în India și Birmania. Tovarășii din delegație au făcut cunoscute unele impresii din timpul vizitelor și convorbirilor avute în aceste țări. Tovarășul Mao Zedong a apreciat că țările din Asia și Africa sunt mai bune decât cele capitaliste, că sunt două feluri de capitalism: capitalism imperialist în Occident și capitalism naționalist în Asia și Africa, și că poporul din aceste țări (Asia și Africa) se apropie de lagărul socialist deși conducătorii lor sunt burghezi.

În continuare s-a vorbit despre livrarea de către România Indiei a unei rafinării de petrol și a unor produse petroliere.

Trecând la o altă problemă, tovarășul Mao Zedong s-a interesat dacă se va da publicității o declarație comună ca urmare a vizitei delegației guvernamentale române în R. P. Chineză. Primind un răspuns afirmativ, dânsul a spus că între noi este ușor de discutat. Apoi s-a interesat dacă partea română are nemulțumiri în legătură cu schimburile economice dintre țările noastre, dacă partea chineză nu cumpără prea puține mărfuri din R.P.R.

La întrebarea tovarășului Chivu Stoica dacă sunt critici în legătură cu livrarea mărfurilor de către partea română, tovarășii Mao Zedong și Zhou Enlai au răspuns că nu cunosc așa ceva. Apoi s-a discutat despre problema religiei în ambele țări. Tovarășii din delegația română au spus că în R.P.R. nu sunt greutăți în relațiile cu biserica, și au vorbit mai pe larg despre aceste relații. Tovarășul Mao Zedong a afirmat că aceste relații sunt bune. Referindu-se la greutățile ivite în relațiile dintre stat și biserică în Polonia, tovarășul Zhou Enlai a spus că probabil acolo s-au săvârșit unele greșeli în politica față de biserică.

În China, a spus tovarășul Zhou Enlai, nu s-au mai construit biserici, s-a îngădit dezvoltarea bisericii. Țăranilor care au ocupat bisericile nu aveam ce le face, a continuat tovarășul Mao Zedong. Cei 3 000 000 de credincioși (catolici) nu au avut timp să se ocupe de prea multe treburi. Populația avea repulsie față de aceste lucruri ale imperialismului. Acum nu mai sunt credincioși. Li s-a cerut să rupă legăturile cu Vaticanul și cu țările imperialiste.

În Tibet, problema este însă serioasă. Sub influența budhismului nu sunt mulți oameni (2 000 000), însă această influență se întinde pe o suprafață mare. Sub conducerea lui Dalai Lama se găsesc 1 000 000 de persoane. În vest sunt răspândiți 800 000 de budhiști. Dalai Lama nu este de acord cu socialismul. Prietenul lui este Nehru. Panchen Lama reprezintă o altă grupare care se apropie de noi, a spus tovarășul Mao Zedong.

Acum, problema Tibetului a fost pusă deoparte. În Tibet continuă să existe sistemul iobăgist. Agenți străini, în special din India, lucrează printre stăpânii de iobagi, care sunt pro-imperialiști și reacționari. Le este greu să treacă la acțiune, deoarece se găsește armata acolo.

Suprafața Tibetului este de 1 500 000 km², iar populația de 1 100 000. Podișul foarte înalt conține multe bogății care nu se cunosc încă. Nu este timp să ne ocupăm de toate, a spus tovarășul Mao Zedong.

Referindu-se la relațiile R. P. Chineze cu Nepalul, tovarășul Mao Zedong a spus că ele sunt bune. India caută să-și extindă influența asupra lui, iar nepalezii sunt nemulțumiți.

La afirmația tovarășului Chivu Stoica că R.P.R. vrea să lărgască schimburile economice și culturale cu R. P. Chineză, tovarășul Mao Zedong a spus că trebuie și că sunt posibilități pentru aceasta. Situația în cel de al doilea plan cincinal al Chinei este mai bună decât în trecut.

La propunerea tovarășului Chivu Stoica să se încheie un acord pe termen lung, tovarășul Mao Zedong a răspuns afirmativ. Cu doi ani în urmă nu eram stăpâni pe situație, a spus tovarășul Mao Zedong, însă acum entuziasmul maselor a crescut. S-a căzut de acord ca ministerele comerțului exterior din cele două țări să facă pregătirile necesare. Apoi, tovarășul Mao Zedong a exprimat aprobarea conducerii P.C.C. față de linia politică a P.M.R., față de conducerea lui în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej, linie pe care P.C.C. o socotește bună, în spiritul internaționalismului socialist.

În munca noastră, a continuat tovarășul Mao Zedong, există lipsuri, însă ea se desfășoară cu realizări. Elementele de dreapta s-au ridicat împotriva noastră și noi le-am lăsat să-și spună părerile. Dar poporul a trecut apoi la contraatac. Situația politică este mai bună acum. Cea economică s-a îmbunătățit în comparație cu cea din primul plan cincinal. La fel și comerțul.

La invitația tovarășului Chivu Stoica ca să vină în R.P.R. mai mulți studenți și mai mulți specialiști și chiar muncitori și tehnicieni, tovarășul Mao Zedong a spus tovarășului Zhou Enlai să se trimită în România oameni care să studieze probleme legate de industria petrolului. Apoi a făcut constatarea că discuția are rezultate.

Referindu-se la cele spuse de tovarășul Bodnăraș că specialiști români au învățat de la tovarășii chinezi în domeniul construcției de poduri, tovarășul Mao Zedong a exclamat: „Ce activi sunt ei!”. În continuare, a spus că podul de la Wuhan a costat 130 000 000 yuani și că s-ar fi putut construi numai cu 80 000 000 yuani, dacă ar fi avut experiență. S-au investit bani și în experiență: câteva milioane de dolari, a adăugat tovarășul Mao Zedong. În folosirea completă a petrolului trebuie să învățăm de la ei (români), a spus tovarășul Mao Zedong, adresându-se tovarășilor chinezi.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 357-360).

3-10 martie 1964, Beijing: Fragmente din stenograma Convorbirilor delegațiilor C.C. al P.M.R. și C.C. al PCC

La convorbiri au participat:

- din partea română: membrii delegației, tovarășii Ion Gheorghe Maurer, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R., conducătorul delegației; Emil Bodnăraș, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R.; Nicolae Ceaușescu, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R.; Chivu Stoica, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R.

Au asistat tovarășii: Dumitru Gheorghiu, membru al C.C. al P.M.R., ambasadorul R.P.R. în R.P. Chineză; Andrei Păcuraru, membru supleant al C.C. al P.M.R., șeful Direcției Treburilor C.C. al P.M.R.

- din partea chineză: membrii delegației, tovarășii Liu Shaoqi, vicepreședinte al C.C. al P.C. Chinez, conducătorul delegației; Deng Xiaoping, membru al Biroului Politic, secretar general al C.C. al P.C. Chinez; Peng Zhen, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C. Chinez; Kang Sheng, membru supleant al Biroului Politic al C.C. al P.C. Chinez.

Au mai participat tovarășii: Wu Xiuquan, adjunct al șefului Secției Internaționale a C.C. al P.C. Chinez; Wu Lengxi, membru al C.C. al P.C. Chinez; redactor șef al ziarului „Renmin Ribao”; și Liu Keming, șef de sector în Secția Internațională a C.C. al P.C. Chinez.

Ședința din 3 martie 1964

Tov. Liu Shaoqi: Urez bun sosit delegației Partidului Muncitoresc Român. Cum o duceți cu sănătatea?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Mulțumesc, tovarășe Liu Shaoqi. Să-mi îngăduiți să transmit salutul delegației partidului nostru delegației Partidului Comunist Chinez și personal tovarășului Mao Zedong. Să-mi îngăduiți în mod special să transmit un salut călduros din partea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Tov. Liu Shaoqi: Mulțumesc. Știu că sănătatea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej nu este prea bună.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este destul de satisfăcătoare, însă are nevoie de puțină odihnă.

Tov. Liu Shaoqi: Vă rog să transmiteți un salut din partea mea și a celorlalți membri ai delegației noastre Comitetului Central al P.M.R. și personal tovarășului Gheorghiu-Dej. Dorim ca dânsul să aibă o însănătoșire cât mai grabnică. Astăzi începem tratativele?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cred că da.

Tov. Liu Shaoqi: În privința publicării știrilor în legătură cu tratativele noastre: ce credeți, este bine să publicăm știri în legătură cu aceasta?!

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cred că numai la sfârșit.

Tov. Liu Shaoqi: Se pot publica știri în legătură cu procedura, că de pildă că astăzi au început tratativele, o să fie un banchet ș.a.m.d. Ambele părți să publice aceste știri.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Desigur.

Tov. Liu Shaoqi: Însă să nu se refere la conținutul tratativelor.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este bine să nu publicăm nimic despre conținutul discuțiilor. Întâlnirile, vizitele noastre, toate aceste lucruri nu constituie nici un secret. Credem că așa este bine.

Tov. Liu Shaoqi: Atunci este bine. Noi am ajuns la un acord.

Înainte de toate noi dorim să ascultăm părerea delegației Partidului Muncitoresc Român. Acum ascultăm cuvântul dv.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Scopul venirii noastre aici este anunțat în comunicatul comun.

De o bună bucată de vreme, pentru Comitetul Central al partidului nostru a existat dorința unui contact la nivel corespunzător cu Partidul Comunist Chinez, pentru a putea discuta un cerc mai larg de probleme care ne interesează. Suntem fericiți că acest prilej a fost găsit și că ne găsim împreună.

Eu aș dori să-mi îngăduiți, poate nu prea sistematic, să vă înfățișez câteva împrejurări care punctează o evoluție după părerea mea, și tovarășii din delegația noastră vor confirma dacă ceea ce spun este exact. În măsura în care mă voi abate de la adevăr mă vor pune pe calea adevărului, și în măsura în care va fi nevoie, mă vor completa.

Îmi cer voie să înfățișez câteva împrejurări care punctează o evoluție, sigur, în felul nostru de a gândi. Fiecare dintre noi am muncit în ilegalitate; fiecare dintre noi ne-am cunoscut în închisori sau lagăre. În lupta aceasta din ilegalitate, este sigur că pentru noi un deosebit de puternic sprijin l-a constituit cuvântul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Era desigur cuvântul pe care-l puteam asculta. Legăturile noastre cu celelalte partide comuniste și muncitorești erau foarte slabe și extrem de rare. Datorită acestui lucru, în mentalitatea mea cel puțin și cred că din acest punct de vedere nu am fost deosebit de ceilalți tovarăși, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice se bucura de un imens prestigiu.

[...]

Tov. Liu Shaoqi: În ceea ce privește problema Iugoslaviei, să ne oprim aici. Vreau să spun și eu câteva cuvinte.

Atât în cuvântul meu cât și în cuvântul tovarășilor români s-a vorbit despre greșelile Uniunii Sovietice în perioada lui Stalin. Noi considerăm că Stalin, de-a lungul vieții sale, a avut greșeli. Însă Stalin nu a avut numai greșeli, ci a avut și merite, merite mari față de revoluția mondială și statul sovietic. Făcând o comparație între meritele și greșelile sale, considerăm că meritele sunt mai mari, iar greșelile mai mici. Greșelile lui Stalin sunt parțiale, secundare, totuși pot fi și trebuie să fie criticate. Însă meritele lui Stalin nu pot fi negate, iar greșelile sale exagerate. Stalin a fost totuși un mare marxist-leninist. Noi am

avut discuții cu Stalin, însă se poate spune că în linii mari acestea au fost discuții în cadrul partidelor, între marxist-leniniști. Dacă ne referim la greșelile tovarășului Hrușciiov, situația diferă. Greșelile tovarășului Hrușciiov nu sunt izolate, întâmplătoare, ci reprezintă o serie de greșeli consecutive. Este greu să spunem ce merite are el. Se ridică problema dacă tovarășul Hrușciiov a trădat sau nu marxism-leninismul și internaționalismul proletar? Este linia promovată de tovarășul Hrușciiov o linie revizionistă, o linie care revizuiește marxism-leninismul sau nu? La această problemă am răspuns afirmativ: da. De aceea, caracterul divergențelor cu tovarășul Hrușciiov se deosebește de cel al divergențelor cu Stalin. Divergențele cu Stalin erau divergențe în cadrul partidelor, între marxist-leniniști, pe când divergențele cu tovarășul Hrușciiov sunt divergențe între marxism-leninism și revizionism, între internaționalism și șovinism de mare putere.

Tov. Deng Xiaoping: În ultima analiză, Stalin este marxist-leninist, pe când tovarășul Hrușciiov este revizionist; Stalin era un revoluționar, pe când tovarășul Hrușciiov nu este revoluționar, el se opune revoluției.

Tov. Liu Shaoqi: Ieri, tovarășul Ceaușescu s-a referit la frontul unit antiimperialist. Ați abordat bine această problemă. Cine este bastionul și forța principală a imperialismului? Acesta este imperialismul american, fapt spus în mod clar atât în Declarația din 1957 cât și în cea din 1960. Frontul unit antiimperialist este în fond și în practică un front îndreptat împotriva imperialismului american. Tocmai în legătură cu aceasta a apărut problema. Tovarășul Hrușciiov vrea să colaboreze cu imperialismul american, cu conducătorii imperialismului american, cu Eisenhower, Kennedy și Johnson. El vrea ca Uniunea Sovietică și imperialismul american să dicteze lumii. În felul acesta nu mai există dușmani. Pentru noi și tovarășul Hrușciiov nu mai există un dușman comun.

Tov. Peng Zhen: El are împreună cu imperialiștii americani un dușman comun: China.

Tov. Liu Shaoqi: Partidul Comunist Chinez este împotriva Tratatului de la Moscova privind interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară. Noi am criticat în mod ascutit acest tratat. Dv. știți acest lucru. Pentru ce am procedat astfel? Criticile aduse de noi sunt în linii mari vorbele spuse de tovarășul Hrușciiov și alți conducători sovietici în anii 1960, 1961, 1962 și chiar 1963. În 1961, tovarășul Hrușciiov a spus că propunerea prezentată de Anglia și S.U.A. privind încetarea parțială a experiențelor nucleare este în realitate o înșelare a popoarelor din întreaga lume și că guvernul sovietic nu poate proceda la o asemenea înșelare a popoarelor. Cu nu mai mult de 40 de zile înainte de încheierea Tratatului, la 15 iunie, tovarășul Hrușciiov a spus că tratatul privitor la interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară nu poate fi acceptat. Atunci când U.R.S.S. a adoptat o asemenea poziție împotriva acestei uneltiri la Conferința de la Geneva, noi am publicat o declarație guvernamentală prin care am sprijinit pe tovarășul Hrușciiov.

Nu știm dacă în acea vreme partidul și guvernul României au fost de acord cu această părere a tovarășului Hrușciiov.

[...]

Ședința din ziua de 10 martie 1964

Tov. Liu Shaoqi: În urma propunerii dv., mai discutăm o dată. La ora 5 vă va primi tovarășul Mao Zedong. Până atunci mai avem un ceas. Președintele Mao Zedong vă va primi tot în această clădire, într-o altă sală. Vă rugăm să vorbiți dv. întâi.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am rugat, ieri, să avem o întrevedere cu un membru al delegației dv. și am avut o discuție cu tov. Peng Zhen. Aș vrea, în primul rând, să mulțumesc pentru această ocazie care ni s-a dat, ca și pentru posibilitatea de a ne întâlni din nou.

Noi am mai reflectat asupra problemelor care au fost în discuție. Între timp am primit de acasă o serie de scrisori, răspunsuri trimise de alte partide comuniste și muncitorești prin care își exprimă speranța în încetarea polemicii. Am primit, de asemenea, mai multe informații privind interesul pe care îl manifestă o serie de țări din America Latină, Asia, Africa, țări de curând eliberate, în încetarea polemicii și toate acestea ne-au determinat să ridicăm din nou în discuția de ieri cu tovarășul Peng Zhen problema de a se mai vedea dacă nu este posibil să se găsească o soluție pentru încetarea polemicii publice.

Așa cum am arătat, partidul nostru consideră că problema întăririi lagărului socialist și a mișcării comuniste și muncitorești este una din îndatoririle primordiale ale tuturor partidelor, fie ele mari sau mici, ale fiecărui comunist. Pornind de la aceasta noi am ridicat această problemă din nou ieri.

Azi dimineată am primit din partea conducerii partidului nostru o telegramă prin care ne recomandă să întărim din nou apelul către conducerea P.C.C. în vederea găsirii soluției pentru încetarea polemicii publice. Aseară am primit și scrisoarea P.C.U.S. adresată P.C.C. ca răspuns la scrisoarea din 29 februarie. Noi considerăm că este posibil ca pe baza propunerilor cuprinse în scrisoarea dv., care în fond sunt însușite și în scrisoarea P.C.U.S., mă refer la propuneri propriu-zise, pentru că există diferențe de termeni, de număr de partide care să participe – dar considerăm că acestea sunt probleme asupra cărora se poate discuta și ajunge la înțelegere – să-i rugăm pe tovarăși să mai revadă problema asupra căreia noi am discutat și, pornind de la interesele clasei muncitoare, interesele tuturor popoarelor, ale mișcării comuniste, să venim în întâmpinarea dorinței aproape unanime a partidelor comuniste și muncitorești, care se pronunță pentru încetarea polemicii publice.

Am dori să subliniem faptul că partidul nostru consideră că acestui scop, al unității, nu-i pot servi folosirea în relațiile dintre partide a injuriilor, a invectivelor de tot felul. Noi nu putem fi de acord cu folosirea unor asemenea invective și acuzații neîntemeiate de a i se arunca unui partid, conducerii sale, epitete ca sectarism, troțkism ș.a.m.d. și acuzații de trădare a intereselor clasei

muncitoare, de pactizare cu imperialismul. Noi considerăm că între comuniști pot și trebuie să se găsească metode comuniste, principiale. De aceea, noi, conducerea partidului nostru, adresează încă o dată apelul pentru a găsi soluțiile cele mai potrivite pentru a nu continua polemica publică.

Tov. Liu Shaoqi: Această problemă am mai discutat-o. Întrucât ați ridicat-o din nou, o mai putem discuta. În ceea ce privește încetarea polemicii publice, noi am expus, în mod clar, în scrisoarea noastră poziția noastră și anume ca P.C.C., P.C.U.S. și partidele frățești interesate să găsească prin consultări o metodă echitabilă, rațională, acceptabilă pentru toți. După ce se va ajunge la un acord comun, polemica poate să înceteze. Fără a se ajunge la un acord comun, polemica nu poate să înceteze. Ieri și acum câteva zile am spus că nu este ușor să se ajungă la un acord comun. Dv. ridicați problema ca polemica să înceteze acum. Noi ne îndoim de sinceritatea acelor care cer acum încetarea polemicii publice. Dacă ei vor să arate că sunt, în mod sincer, pentru încetarea polemicii publice, ei trebuie să recunoască în mod public greșelile lor. Data trecută am spus că începând din iulie 1963, 42 de partide au adoptat hotărâri prin care atacă P.C.C. În afară de aceasta, unele partide, deși nu au adoptat hotărâri, au publicat totuși în organele lor de presă articole prin care ne-au atacat. În total, ne-au atacat aproape 50 de partide. Tocmai aceste partide, după ce au publicat articole și au adoptat hotărâri prin care au atacat P.C.C., cer acum încetarea polemicii publice.

Tov. Deng Xiaoping: Tovarășul Hrușciiov a fost în fruntea celor care duceau polemica publică, iar acum tot el este în fruntea încetării polemicii. Când tovarășul Hrușciiov s-a postat în fruntea celor care desfășurau polemica publică, atunci cele aproape 50 de partide l-au urmat, ducând polemică publică. Acum când tovarășul Hrușciiov cere încetarea polemicii publice, este iarăși urmat de o serie de partide. Cred că partidele care vor răspunde la scrisoarea dv. în sensul că sunt de acord cu încetarea polemicii vor fi și mai numeroase, deoarece ascultă de bagheta tovarășului Hrușciiov.

Tov. Peng Zhen: Cu toate că este vorba de aproape 50 de partide, totuși ele nu reprezintă o problemă grea, pentru că constituie, după cum spune și tovarășul Hrușciiov, o parte – partea sovietică. Acum partide ca cel francez, portughez, englez care ne-au înjurat cel mai mult, cer să încetăm polemica publică. De aceea, nu se poate să nu se nască o astfel de întrebare: după ce partidele comuniste din Franța, Portugalia și Anglia ne-au atacat și calomniat cu atâta înverșunare, iar acum cer încetarea polemicii publice, nu vor oare în felul acesta să ne închidă gura? Dacă nu vom accepta acest lucru atunci ne vor spune că noi promovăm sciziunea cu încăpățănare. Am fi acuzați de o vină grozavă, urmând să se adopte față de noi măsuri colective. S-ar putea ca ceea ce fac acum să fie una din măsurile colective. Cine a provocat polemica și pentru ce a provocat-o? Cum să procedăm cu cele câteva mii de articole publicate de cele câteva zeci de partide? Să le acceptăm ca o condamnare definitivă a P.C.C.? Sau să cerem ca toate acestea să fie anulate? Ei nu au spus nimic despre acest lucru.

Tov. Liu Shaoqi: Acum ei trebuie să recunoască, în mod public, că adoptarea de hotărâri și publicarea de articole prin care suntem atacați au fost greșeli și să treacă la anularea lor. Aceasta ar fi o dovadă a sincerității lor. Dacă ei nu anulează aceste atacuri, atunci P.C.C. are dreptul să dea un răspuns potrivit fiecărui articol, fiecărei hotărâri, fiecărui partid, fie anul acesta, fie anul viitor.

Noi niciodată n-am fost pentru polemica publică. Noi am răspuns numai la calomniile și atacurile publice. Ei s-au pronunțat pentru practicarea polemicii publice. Ei ne-au atacat mult. Acum ei nu vor să recunoască că atacurile la adresa noastră au fost greșeli și nu vor să le anuleze. Cum putem atunci să le acordăm încredere?

Data trecută ne-am referit la foarte multe probleme în care există divergențe ascuțite și anume: problema Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., problema Stalin, problemele păcii și războiului, problema întrecerii pașnice, problema coexistenței pașnice, problema mișcării de eliberare națională, problema iugoslavă, problema tratatului tripartit; acum a mai apărut o nouă problemă: așa-zisa rezolvare pașnică a problemelor de frontieră. Atâta timp cât ei vorbesc despre probleme în mod public, noi nu putem să nu ne exprimăm părerea. Ei trebuie să recunoască că toate aceste lucruri sunt greșeli și să nu mai vorbească despre ele. Numai atunci poate să înceteze polemica publică. Altfel, cum poate să înceteze?

Și dv., tovarăși români, ați fost într-o perioadă pentru polemica publică, v-ați pronunțat împotriva noastră care nu eram pentru polemica publică. Noi niciodată nu ne-am pronunțat pentru polemica publică, ci am spus că vom răspunde la atacurile altora, n-am spus decât că oricui va ridica probleme asupra cărora există divergențe noi îi vom spune părerea noastră. De aceea, polemica publică nu depinde de noi, ci de cealaltă parte. Mai ales tovarășul Hrușciov, partidele comuniste din Franța, Portugalia și alte partide nu au dreptul să ceară încetarea polemicii publice. Ele au dus vreme îndelungată polemica publică, ne-au înjurat mult, iar acum nu vor să recunoască greșelile lor. Cum putem crede în sinceritatea lor?

Dacă spuneți că injuriile și invectivele nu ajută la unitate, ei de ce au aruncat invective și injurii? Pe de o parte, se spune că injuriile aruncate sunt juste, că articolele publicate și hotărârile adoptate sunt juste, iar pe de altă parte, cererea de încetare a polemicii publice este socotită, de asemenea, justă. Cine poate să creadă în toate acestea? Nimeni.

Tov. Deng Xiaoping: După părerea mea, nu este ușor să se ajungă la un acord comun. Chiar dacă se va ajunge la el noi nu cerem decât ca acest acord să fie echitabil, rațional.

Tov. Liu Shaoqi: Vom ridica această problemă în tratativele cu P.C.U.S. și cu alte partide. Le vom spune: dacă vreți să nu răspundem la atacurile P.C.U.S. și ale altor partide atunci trebuie să recunoașteți greșelile voastre, să anulați hotărârile și articolele prin care ne atacați. Numai în aceste condiții s-ar proceda rațional și echitabil.

Tov. Deng Xiaoping: Făcând toate acestea, ei pot să obțină dreptul de a ne cere încetarea polemicii publice.

Tov. Liu Shaoqi: Mai trebuie să discutăm ca ei să nu ridice probleme asupra cărora există divergențe. Dacă vor ridica probleme asupra cărora există divergențe, noi le vom răspunde. Numai așa poate fi rațional și echitabil, numai atunci pentru toată lumea lucrurile vor fi acceptabile. Dacă cereți ca polemica publică să înceteze mai devreme, atunci cele aproape 50 de partide trebuie să recunoască greșeala de a adopta hotărâri și a publica articole prin care ne atacă și să nu mai ridice probleme asupra cărora există divergențe.

Tov. Deng Xiaoping: P.C.U.S. trebuie, în primul rând, să dea o apreciere Congresului al XXII-lea. În acest an urmează să aibă loc conferințele a o serie de organizații democratice internaționale. Ele vor avea loc în martie și aprilie. Dacă ele vor spune că dezarmarea este problema problemelor, că ea este sarcina principală a tuturor popoarelor, dacă vor ridica problema tratatului tripartit, vor spune că propunerea tovarășului Hrușciiov în ceea ce privește rezolvarea conflictelor de frontieră este atât de înțeleaptă și o serie de alte probleme, atunci polemica trebuie să continue.

Noi nu putem decât să ne exprimăm părerea noastră, să dezvoltăm fondul problemelor. Fără dezvoltarea fondului și esenței problemelor popoarelor nu pot fi lămurite. De pildă, la sesiunea Comitetului Executiv al U.I.S. care a avut loc la Budapesta, ei au ridicat toate aceste probleme. Pe bună dreptate noi nu puteam să nu ne exprimăm părerea noastră, să respingem toate aceste acțiuni; însă profitând de așa-zisa majoritate ei au adoptat hotărârile cu forța. Ce forme a căpătat discuția datorită celeilalte părți? Discuția de acolo a imitat metodele Congresului din Germania răsăriteană: fluierături, bătăi din picioare etc. Fără îndoială, pe bună dreptate, noi trebuie să publicăm adevărul despre această sesiune pentru ca lumea să cunoască atât conținutul cât și forma ei. Noi n-am publicat nimic despre ea, pornind de la promisiunea ca în decursul tratativelor dintre partidele noastre să nu ducem polemică publică. Nu este bine să nu spunem aceasta poporului nostru, pentru un timp îndelungat, să nu lămurim opiniei publice mondiale toate acestea. Noi avem răspunderea să publicăm cu un alt prilej toate aceste materiale ca ele să fie clarificate. De ce ei au putut să procedeze astfel, iar noi nu avem nici dreptul să răspundem?

Tov. Emil Bodnăraș: Numai cinci minute vă rog să-mi permiteți și mie.

Tov. Deng Xiaoping a spus că fără lămurirea fondului și a esenței problemelor, popoarele nu vor fi orientate just. Aceasta este perfect adevărat. Noi ne dăm foarte bine seama de seriozitatea situației, precum și de divergențele care există într-un șir de probleme fundamentale. Încetarea polemicii publice în jurul acestor probleme nu este în concepția noastră soluția, ci este doar condiția ca să putem dezbate liniștiți aceste probleme și să constatăm ce este greșit și ce este just. Noi considerăm că acceptând continuarea polemicii publice nu vom avea condiții pentru a determina pe cineva să recunoască că a greșit. Este foarte greu de presupus acest lucru.

Noi suntem departe de a vrea să creăm Partidului Comunist Chinez o situație inechitabilă în mișcare. Partidul Comunist Chinez are mult prestigiu, are un rol imens de jucat prin tot ceea ce a realizat până acum și prin poziția sa în mișcarea comunistă și muncitorească. Noi credem că acest prestigiu se va întări în condițiile afirmării sale în discuții, în lămurirea liniștită, la masa rotundă, a problemelor care astăzi sunt în discuție. Acolo fiecare dintre cei ce au greșit sau au urmat o cale greșită vor avea prilejul să vadă și să recunoască.

De altfel și noi, dându-ne seama că polemica publică așa cum a pornit reprezintă o situație periculoasă, am adoptat poziția pe care o cunoașteți și am apărut acolo unde a fost nevoie în mod just interesele comunității și ale mișcării comuniste.

Fără această înțelegere că ceea ce s-a petrecut a fost greșit și fără a ne da seama că sunt căi pentru a găsi o orientare justă, noi n-am fi venit aici la dv. Aveți mulți prieteni, tovarăși chinezi. În condițiile continuării polemicii publice va fi greu să se afirme prietenii pe care îi aveți în toate partidele. De aceea, noi socotim că independent la ce concluzii vom ajunge aici, polemica deschisă continuă să fie dăunătoare și vom stărui în continuare pentru încetarea ei.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi ne-am gândit în spiritul propunerilor dv., poate ar fi bine ca de acord cu dv. și P.C.U.S., să fie desemnat un grup de partide care să facă munca aceasta de găsire a soluțiilor echitabile, rezonabile și acceptabile pentru toată lumea și, în perioada aceasta, care poate fi de o lună, două luni, să se abțină toate partidele de a publica. Noi nu spunem că în sânul partidului nu pot să discute, însă să nu publice materiale polemice.

Noi am vorbit cu dv., v-am spus că vrem să discutăm și cu conducerea P.C.U.S. și cu alte partide. Considerăm că interesele unității și interesele victoriei socialismului pot să ceară fiecărui partid să adopte o atitudine de așteptare. Va fi timp, dacă nu se va ajunge la un acord, să se publice și cinci ani și zece ani. Noi credem că toată lumea ar saluta această acceptare de către Partidul Comunist Chinez, nu numai comuniștii, dar și popoarele din colonii și din lumea întreagă.

Tov. Liu Shaoqi: Mult mai devreme, noi am fost de părerea exprimată de dv. aici și anume ca discuțiile să fie limitate în cadrul partidelor. Acum dv. vorbiți în felul acesta, așa cum am vorbit noi acum câțiva ani. Aceasta nu înseamnă că nu ne-am gândit la această problemă, nu înseamnă că nu ne-am gândit la consecințele polemicii publice. Situația de astăzi ne-am imaginat-o încă acum câțiva ani. Am spus și spunem că problemele în care nu se poate ajunge la un acord să fie lăsate la o parte, ca timpul să le verifice. Totuși, 40-50 de partide nu ne-au ascultat și nu ne ascultă. La aceeași baghetă, ele au dezlănțuit atacuri la adresa P.C.C. și P.M.A. Vorbind sincer, situația de astăzi este mai puțin gravă decât ne-am închipuit-o noi cu câțiva ani înainte. În vremea aceea, îngrijorarea noastră a fost mai mare decât a dv. Însă situația de astăzi este diferită. Cele 40-50 de partide au desfășurat timp îndelungat atacul, iar consecințele au apărut deja. Rămâne de văzut dacă vom răspunde sau nu la aceste atacuri. Vă pot spune limpede, tovarăși români, că dacă ei nu recunosc

greșelile, nu anulează articolele și hotărârile lor, noi trebuie să continuăm polemica publică.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Hai să le dăm timp să le anuleze.

Tov. Liu Shaoqi: În mod public s-ar putea.

Tov. Emil Bodnăraș: Trebuie să-i convingem, poate oamenii nu vor. Să punem cu toții umărul să-i ajutăm.

Tov. Liu Shaoqi: Este vorba de 40-50 de partide. P.C.U.S., în primul rând, trebuie să anuleze hotărârile Congresului al XXII-lea. Oare se poate realiza acest lucru? În afară de acestea, mai este o problemă. De acum înainte, nu mai trebuie ridicate probleme asupra cărora există divergențe.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi suntem de acord să discutăm această chestiune.

Tov. Deng Xiaoping: Mergeți dv. mai întâi în Uniunea Sovietică, să convingeți P.C.U.S. să-și anuleze hotărârile, în primul rând hotărârile Congresului al XXII-lea.

Tov. Liu Shaoqi: Dat fiind că hotărârile partidului au fost publice, ei trebuie să recunoască, în mod public, greșelile și să anuleze, tot în mod public, hotărârile și articolele: nu în mod echivoc sau prin manevre.

Tov. Deng Xiaoping: Până acum conducerea P.C.U.S. nu a recunoscut că retragerea specialiștilor din China și denunțarea în mod unilateral a câtorva sute de acorduri și contracte sunt greșeli și continuă să spună că aceste acțiuni sunt juste, ca și toate măsurile adoptate față de Albania.

Tov. Liu Shaoqi: Dacă ei, într-adevăr, ar putea să recunoască în mod sincer și public greșelile lor, să anuleze în mod public aceste articole și hotărâri și să înceteze să mai vorbească despre tratatul tripartit și să nu-l mai traducă în viață, să nu mai vândă aceste teorii, atunci n-ar mai fi necesar să le răspundem. Atât timp cât nu vor însă să recunoască greșelile, nu vor să anuleze hotărârile și articolele, noi le vom răspunde. Așa trebuie să facă comuniștii adevărați: dacă este unul, este unul, dacă este just este just, dacă este greșit, este greșit.

Tov. Peng Zhen: După cum a spus Lenin, aceasta este o expresie a unui partid serios.

Tov. Deng Xiaoping: Noi nu am studiat încă scrisoarea P.C.U.S. adresată P.C.C., deoarece abia a fost tradusă și încă n-a fost citită de toată conducerea. Noi suntem însă destul de familiarizați cu felul cum acționează P.C.U.S. După studierea acestei scrisori le vom răspunde. Mai ridicăm o problemă cu caracter tehnic. Partidele noastre au dus tratative. Noi socotim că este necesar să se publice o știre. Poate este mai vii ca fiecare partid să publice știrea sa. Noi vom publica o știre scurtă, și anume: Între 3 și 10 martie au avut loc la Beijing convorbirile dintre delegația C.C. al Partidului Comunist Chinez și delegația Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Apoi urmează lista membrilor delegațiilor care au participat la convorbiri. La sfârșit se arată că ambele părți au făcut un schimb de păreri asupra problemelor de interes comun și că, convorbirile s-au desfășurat într-o atmosferă prietenească. Noi ne gândim să publicăm această știre. Dacă se poate?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: După părerea noastră, se poate, este cel mai bun mijloc de a anunța încheierea acestor convorbiri. Cam în același sens vom publica și noi în presa noastră. Va trebui însă să facem în așa fel încât știrea să apară în același timp.

Tov. Deng Xiaoping: Se poate ca știrile să fie publicate în același timp.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Socotesc că ar fi bine să facem acest lucru joi.

Tov. Deng Xiaoping: Se poate. Știrea va fi publicată deci în ziarele de joi. Asupra știrii dv. veți hotărî.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cam în același fel.

Tovarăși, precum se vede, dezbaterile noastre au ajuns, în sfârșit, la încheiere. Eu n-am nimic de spus în plus față de ceea ce am spus cu ocazia primei încheieri a dezbaterilor noastre. Aș dori însă să subliniez încă o dată că noi, făcând demersul pe care l-am discutat atât de amplu aici, n-am urmărit altceva decât propria noastră convingere, că un armistițiu imediat în ce privește polemica publică este necesar, pentru a putea găsi soluții problemelor divergente existente în mișcarea muncitorească. Acest lucru, și după discuțiile pe care le-am avut, rămâne convingerea noastră fermă. Noi vom milita și suntem convinși că până la sfârșitul sfârșitului viața ne va arăta ce am făcut bine și ce n-am făcut bine. Suntem cu toții convinși că am învățat și învățăm de la viață și viața ne va clarifica.

Noi mulțumim Partidului Comunist Chinez pentru primirea tovarășească care ni s-a făcut, mulțumim tovarășilor pentru răbdarea cu care ne-au ascultat, mulțumim pentru ocazia care ne-a fost dată de a cunoaște părerile dv. care, desigur, ne vor folosi în judecățile noastre viitoare.

Tov. Liu Shaoqi: Este de folos și pentru noi. Am putut să înțelegem, să cunoaștem mai bine poziția și atitudinea dv., punctele dv. de vedere. Este bine că ați venit aici. Este bine ca asemenea contacte să aibă loc mai des. Contactele contribuie la dezvoltarea relațiilor dintre partidele și țările noastre.

Convorbirea cu prilejul primirii delegației Comitetului Central al Partidului
Muncitoresc Român de către tovarășul Mao Zedong

(10 martie 1964)

Tov. Mao Zedong: Se pare că dv. ați avut o ședință? (Această afirmație a fost făcută după ce avusese loc un schimb de cuvinte privind clima din R.P.R. și R.P.C.).

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Da.

Tov. Liu Shaoqi: Dv. ați cerut ca polemica publică să fie încetată, iar noi am spus că, dat fiind faptul că peste 50 de partide au luat hotărâri și au scris articole prin care ne atacă, ei trebuie să anuleze hotărârile și articolele și să recunoască greșelile lor. Dacă nu, avem dreptul să dăm răspuns. Dv. ați spus că o să vă consultați și cu Uniunea Sovietică. Noi am spus că de acum înainte să nu

se mai ridice probleme asupra cărora există divergențe. Acestea sunt două puncte raționale și echitabile.

Tov. Mao Zedong: Aceștia (arătând delegația chineză) sunt atâtători la război, inclusiv eu. Suntem numiți atâtători la război, nu știți? O.N.U. a adoptat o rezoluție în care se spune că noi suntem cotropitori, pentru că noi am fi cotropit Coreea. Trupele din cele 16 țări au dus război în Coreea timp de trei ani, sub steagul O.N.U. Deci, noi nu avem dreptul să mergem la O.N.U. Cum poate O.N.U. să primească un agresor în rândurile sale <?>.

Tovarășul Hrușciiov spune că noi suntem dogmatici, sectariști, scizioniști, troțkiști, pseudorevoluționari, că ne-am alăturat imperialiștilor ș.a.m.d. Odată ce există atâtea lucruri rele, ei trebuie să ne critice. Cum pot marxist-leniniștii să nu critice dogmaticii, sectariștii, troțkiștii ș.a.m.d. Ei au luat hotărârea de a publica materialele Plenarei, iar dv. spuneți că nu le vor publica. Ei nu vor reuși să facă acest lucru pentru că Comitetul Central a luat o hotărâre în fața a peste șase mii de participanți la Plenara Comitetului Central unde ne-au criticat. Cum puteți să-i faceți să nu publice materialele plenarei? Acum, în lume, există un număr de partide cărora le place să adopte hotărâri împotriva noastră.

Tov. Liu Shaoqi: 42 de partide au luat hotărâri să ne atace și acestea au fost date publicității.

Tov. Mao Zedong: Aceștia acum nu au altă ieșire. Spuneți, ce pot să facă aceștia? În cazul în care ei nu vor să recunoască în mod public greșelile, într-o zi tot o să le răspundem. Acum și tovarășul Gomulka a spus un lucru echitabil. El spune că la toate criticile făcute de unii la adresa altora, inclusiv P.C.C., partidul atacat are drept să răspundă, deci are loc un du-te vino. De fapt, nu trebuie să fiți îngrijorați. Ce importanță are scrierea de articole și rostirea de cuvântări. În scrisoarea din 29 noiembrie, anul trecut, ei au citat afirmații de ale mele din cadrul discuției pe care am avut-o la 22 februarie anul trecut cu ambasadurul sovietic. Atunci am spus că de vreme ce noi suntem dogmatici, sectariști, scizioniști, naționaliști etc., de vreme ce există atâtea lucruri rele, trebuie să ne criticați. P.C.C. nu mai este un partid marxist-leninist, ci antimarxist-leninist, suntem dogmatici, sectariști, scizioniști ș.a.m.d. Și atunci marxist-leniniștii din lumea întreagă trebuie să se ridice în unanimitate împotriva noastră. I-am spus că în viața mea am fost întotdeauna înjurat de alții, din prima zi când am intrat în partid am fost înjurat de reacționari. Am spus că pe măsură ce partidul nostru este înjurat, el crește. Nu cred că dv. nu ați fost înjurați de hitleriști.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: (râzând) Ne-au și mângâiat, ne-au băgat în lagăre, în închisori, ne-au și împușcat.

Tov. Mao Zedong: Numai că n-am fost împușcați. Noi am dus un război de 25 de ani împotriva reacționarilor, începând din 1927 și până la încetarea războiului în Coreea, în anul 1953. Dv. sunteți oameni cu multe cunoștințe. Eu sunt un om necultivat, sunt un învățător de școală elementară. Am ajuns să fiu cel mult, pentru o perioadă de timp, directorul unei școli elementare. Pe vremea

aceea nu știam nimic, nu știam că în lume au existat Marx și Engels, Lenin. Mă refer la perioada de dinaintea Revoluției din Octombrie. După Revoluția din Octombrie am aflat de existența marxism-leninismului, dar atunci nu eram pregătit pentru a duce războiul. Eram un învățător, cum puteam să duc eu război. Oare dintre dv. este cineva care a fost în război. Dv. (arătând spre tovarășul Bodnăraș) ați fost la război.

Tov. Emil Bodnăraș: Am fost la închisoare.

Tov. Mao Zedong: Ați participat la războiul de partizani?

Tov. Emil Bodnăraș: După eliberarea din închisoare am participat la organizarea luptei pentru răsturnarea regimului fascist.

Tov. Mao Zedong: Eu n-am fost în închisoare. Pe vremea aceea nu intenționam să duc război. Cine ne-a sfătuit să punem mâna pe arme și să începem războiul? Un chinez care a fost în trecut și prietenul nostru – Jiang Jieshi. El ne-a învățat să facem acest lucru. În spatele lui stăteau imperialiștii. Dedându-se la masacre, el ne-a silit ca să ne urcăm pe munte (aluzie la formarea de detașamente de răsculați în munți de-a lungul istoriei chineze). Demnitarii au silit poporul să se ridice la luptă. Eu, tov. Deng Xiaoping, Liu Shaoqi, Peng Zhen, Wu Xiuquan nu eram pregătiți pe vremea aceea să ducem război. Nici noi n-am învățat într-o școală militară. Nu am avut încotro decât să punem mâna pe arme. Lupta a durat 22 de ani. Deci am căpătat denumirea de ațâțători la război, cotropitori. Mă refer la războiul militar.

Acum este vorba de un război literar. Munca aceasta, în mod comparativ, este mai plăcută și o faci cu vioiciune. După un război de câțiva ani nimeni n-a murit. Dacă este permis războiul, pentru ce nu este permisă bătălia literară? Probabil dv. știți, nici noi nu aveam această dorință de a duce acest război, nu eram pregătiți din punct de vedere spiritual, nici n-am conceput înrăutățirea relațiilor cu Uniunea Sovietică. Lucrul acesta s-a întâmplat în 1957 și nu la Consfătuirea de la București.

Ei au cerut să ocupe litoralul țării noastre, au cerut să facă o așa-zisă flotă comună cu noi. Vă amintiți de faptul că, în 1958, tovarășul Hrușciov a venit la Beijing. Prin ambasadorul lor ne-a adus la cunoștință această comunicare. Noi am spus că nu se poate. Am spus că sunt câteva metode și anume: prima, să dăm în întregime flota în mâinile dv.; a doua, toată flota să fie în mâna noastră și a treia să dăm o parte în mâinile dv., iar o parte să rămână în mâna noastră. Să alegeți una din aceste metode. Atunci tovarășul Hrușciov m-a întrebat dacă toată flota se dă Uniunii Sovietice, atunci eu ce voi face? I-am spus că de muncă tot o să mai am, o să particip la războiul de partizani. El mi-a răspuns că războiul de partizani nu mai are nici un rol. Atunci am spus ca întreaga flotă să fie în mâna noastră, ca ei să ne dea ajutor, iar noi s-o administrăm, dar el n-a vrut.

Atunci, l-am întrebat, oare este bine să reveniți din nou la Port Arthur și Dairen să dăm partea aceea în mâna dv.? El a spus că nu e bine. Odată ce ne-am retras de acolo, revenirea ar avea o influență negativă. Atunci el a spus să facem o flotă comună. I-am răspuns că acest lucru nu se poate. I-am repetat că se poate

adopta una din cele trei variante, însă flotă comună nu se poate. De atunci, relațiile noastre cu ei s-au înrăutățit.

În 1959 a avut loc întâlnirea de la Camp David care a promovat așa-zisul spirit de la Camp David. Pentru a promova acest spirit, agenția T.A.S.S. a publicat o declarație cu privire la problema conflictului dintre India și China. În această declarație, U.R.S.S. a trecut de partea Indiei, împotriva Chinei.

Ascultând cuvântul lui Eisenhower, el ne-a sfătuit ca să rezolvăm problema cu privire la Taiwan și ne-a cerut să eliberăm un număr de prizonieri americani care se găseau în închisorile noastre. I-am spus că asta nu se poate. Atunci el a spus că degeaba a venit la Beijing. Atunci nu cumva dv. ați venit, de asemenea, degeaba aici?

Unii spun că chinezii sunt încăpățânați și nu pot fi convinși. Aceasta este adevărat. Într-adevăr, suntem încăpățânați. Vă rog să-i spuneți tovarășului Hrușciiov cât de încăpățânați sunt chinezii, ei nu vor să cedeze nici un pas, nici un petec de pământ, vor să ducă lupta ascuțiș contra ascuțiș. Indiferent dacă el va duce lupta ascuțiș contra ascuțiș sau nu, eu am să duc lupta ascuțiș contra ascuțiș. La fiecare dintre cele peste 2 000 de articole vom da răspuns. Fie că este vorba de hotărâri, fie că este vorba de articole, la toate acestea vom da răspuns.

Tov. Liu Shaoqi: 42 partide au adoptat hotărâri prin care ne atacă, iar altele au publicat numai articole.

Tov. Mao Zedong: Deci, nu numai tovarășul Deng Xiaoping și ceilalți tovarăși sunt încăpățânați, înainte de toate eu sunt un element încăpățânat, sunt chiar mai încăpățânat decât ei. Mie îmi place poate chiar mai mult războiul. Sunt un caracter mai agresiv. Câteodată și ei sunt mai teribili decât mine.

Vedeți, până acum la noi nu s-a convocat de mult timp congresul partidului. Cine din dv. a participat la Congresul al VIII-lea <?>

Tov. Emil Bodnăraș: Tovarășul Gheorghiu-Dej a fost aici.

Tov. Mao Zedong: Atunci am avut o convorbire plăcută cu el.

Tov. Emil Bodnăraș: Își amintește cu plăcere de această convorbire.

Tov. Mao Zedong: Eu înțeleg toate sentimentele lui. Vă rog să transmiteți tovarășului Gheorghiu-Dej multe salutări și urări de sănătate.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Vă mulțumesc.

Tov. Mao Zedong: I-am scris o scrisoare și am primit răspuns la ea, fapt pentru care îi rămân recunoscător.

În 1958, am avut un congres la care n-am invitat delegați străini. N-am convocat congresul nici în 1960, 1961, 1962, 1963 și nici acum în 1964. Probabil că în viitorii 1-2 ani nu vom convoca congresul. Aceasta deoarece dacă am convoca congresul atunci ar trebui să explicăm congresului și membrilor de partid probleme ce țin de situația internațională și de relațiile dintre China și Uniunea Sovietică și, în același timp, congresul ar trebui să adopte hotărâri. Până acum nici Comitetul Central, nici Biroul Politic n-au luat asemenea hotărâri. Unor tovarăși ca Hrușciiov le place mult să vorbească, i s-au editat multe culegeri groase. Noi le-am tradus și le difuzăm. Acum pregătim să edităm cele peste 2 000 de articole.

Tov. Kang Sheng: Au apărut două volume groase în care sunt cuprinse cele peste 2 000 de articole.

Tov. Mao Zedong: Toate articolele publicate de cele 42 partide le vom edita în China. Acesta este un drept. Oare aceasta nu este rațional? Uniunea Sovietică nu editează și nu publică, nu difuzează lucrările noastre. Atunci, noi le publicăm pe ale lor.

Cu toate că am vorbit adineauri, repet că nici noi nu vrem să ducem această polemică publică. Polemica publică însă a fost provocată de ei. Atâta timp cât această polemică a fost provocată, o soluție echitabilă și rațională trebuie găsită. Polemica aceasta nu va avea o mare influență asupra situației din China. În primul rând, nimeni nu a murit și nici nu va muri. În al doilea rând, cerul nu va cădea. În al treilea rând, iarba și copacii de pe munți vor continua să crească. În al patrulea rând, peștii vor continua să înoate și, în al cincilea rând, tovarășele femei vor continua să nască. În afară de primul punct, celelalte puncte le-am comunicat tovarășilor sovietici.

În scrisoarea lor, din data 29 noiembrie a anului trecut, au afirmat că ceea ce am spus noi este just.

Probabil că mai este nevoie de încă 10 ani pentru a termina de răspuns la toate acestea, pentru că este vorba de 2 000 de articole. Eu nu mai trăiesc 10 ani. Eu am un plan doar de cinci ani. Treburile de mai târziu vor reveni tovarășului Liu Shaoqi și celorlalți tovarăși. Tot o să răspundem. Nu există un asemenea argument care să le dea dreptul ca numai ei să ne critice și noi să nu avem dreptul să-i criticăm. Dv. spuneți să nu se mai publice materiale. Dar până la urmă tot o să se publice. Nu cred că ei nu le vor publica. Este mai bine ca ei să le publice. Dacă nu le vor publica, atunci otrava din interior nu poate ieși afară. Ei consideră că spun ceea ce vor să spună, însă noi n-am terminat de scris. Ei au scris peste 2 000 articole, însă noi am scris doar 7, ceea ce înseamnă că au mai rămas de publicat 1993. Aceasta despre articolele publicate, să nu mai vorbim despre cele 42 de partide.

Voi spuneți că acesta este pesimism. Oare așa spuneți? A nu ajunge la un acord ar însemna pesimism. Eu cred că nu, acesta este optimism. Peste câțiva ani o să vă dați seama că această polemică este folositoare, după cum a spus și tovarășul Hrușciiov, aceasta este singura poziție justă, marxist-leninistă. Noi procedăm după ordinele tovarășului Hrușciiov. În cazul altor ordine nu ascultăm de baghetă, dar în această privință ascultăm de ea. Polemica publică este singura poziție justă, marxist-leninistă; înseamnă a acționa așa cum a acționat Lenin. Așa vedem noi lucrurile și anume că polemica nu va aduce daune mișcării comuniste internaționale. Cel puțin pentru China nu va aduce daune, ci numai foloase. Dacă n-ar fi așa pentru ce publicăm articolele tovarășului Hrușciiov și ale celorlalți?!

Eu sunt de părere ca să ne organizăm forțele astfel ca toate articolele și hotărârile publice, adoptate de cele 42 de partide, să fie traduse și editate, fără a ne scăpa nici un articol.

Tov. Kang Sheng: Așa ne pregătim să și facem.

Tov. Mao Zedong: Anul trecut, am transmis prin radio scrisoarea deschisă a P.C.U.S. din 14 iulie. Există unii cărora nu le place să citească articolele lor, spunând că nu aduc nimic nou și că au același ton.

În cuvântul redacțiilor am sfătuit pe tovarășii revoluționari din lumea întreagă să citească cu răbdare aceste articole. În China, de asemenea, sunt mulți cărora nu le place să citească articolele lor, însă probabil că aceluia care le place studiul le citesc.

Eu spun că tovarășul Hrușciiov a creat o mare catastrofă. Credeți? Și anume, el a dat drumul duhurilor, iar printre aceștia suntem și noi. Acum sunt cam 20 de partide care sunt duhuri. El le-a dat drumul pentru că noi la început nu voiam să ducem polemica. Tovarășii Liu Shaoqi și Zhou Enlai, dar, mai ales, tovarășul Deng Xiaoping, au discutat de multe ori această problemă, sfătuindu-i să nu acționeze în acest fel, deoarece dacă va începe, se va produce un haos în lumea întreagă. Eu cred că munca tovarășilor români se poate acum desfășura mai ușor; dacă n-ar fi așa, cum ați fi putut veni în China și să duceți aceste tratative.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este cam așa.

Tov. Mao Zedong: În cursul tratativelor să se vorbească sincer, să spună cum gândește fiecare. Noi nu avem uneltiri ascunse. Dacă facem ceva, o facem deschis.

Eu nu pretind să fiu împăciuitoare, nu sunt mai barbar decât dâșii, sunt la fel ca și dâșii. Câteodată sunt mai necultivat, mult mai necivilizat, țănos ca un cocoș. Sectarist, dogmatic, troțkist, scizionist și așa mai departe am fost făcut de tovarășul Hrușciiov. Americanii mi-au spus că sunt agresor, însă tovarășul Hrușciiov nu mi-a spus așa, ci numai că m-am alăturat turbațiilor americani. De fapt, asta înseamnă tot agresor.

De acum înainte noi avem un lucru de făcut, mai ales că trebuie făcut. Noi avem mai multe puncte de vedere care coincid. Nu sunteți la fel ca tovarășul Hrușciiov. Acum și tovarășul Gomulka manifestă unele deosebiri. Vorbind în general, lumea se schimbă în bine.

(Uitându-se la ceas) Nu se poate ca numai eu să vorbesc.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă îmi dați voie. Desigur, am ascultat cu foarte mare interes cuvintele ce le-ați spus. Ele reprezintă pentru noi spusele unui om cu o mare experiență, care, așa cum ați spus, pe o serie de lucruri vede lucrurile ca și noi. Lucrul acesta ne ajută, pentru că ne arată că cel puțin în aceste probleme ne-am orientat bine.

Totuși, este bine să vă spunem cinstit. Am venit aici cu un punct de vedere care a izvorât dintr-o lungă frământare a conducerii partidului nostru. După o lungă frământare am ajuns la concluzia că polemica este bine să înceteze. Am încercat să arătăm rațiunile pentru care am ajuns la acest punct de vedere. N-am avut norocul să vă convingem nici pe dv., nici pe tovarășii dv., după cum ei au avut poate nenorocul de a nu ne fi convinși nici ei.

Tov. Mao Zedong: De cine?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: De delegația dv.

Noi credem că am judecat bine. Este adevărat că nu este suficient să crezi că ai judecat bine ca să ai și dreptate, dar atâta vreme cât credem acest lucru noi vom stăruî în acest punct de vedere. Sigur, viața ne va arăta dacă am greșit și, atunci, ca comuniști nu ne va fi rușine să recunoaștem că am greșit și să spunem: n-am știut la timpul său să profităm de învățătura altora.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Însă trebuie să subliniem că din ceea ce cunoaștem noi din mișcarea muncitorească, polemica publică a produs multe pagube, a dat chiar și jertfe; tocmai ca rezultat al acestei polemici ascutite, multe partide comuniste care luptă în condiții grele, de ilegalitate au trebuit să plătească chiar cu viața multor comuniști. Eu sunt mai tânăr, mi se pare că sunt cel mai tânăr de aici, totuși sunt de 30 de ani membru de partid.

Tov. Mao Zedong: Ce vârstă aveți?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am 46 de ani.

Am stat și în închisoare, am cunoscut și luptele fracționiste și lipsa de unitate chiar în partidul nostru – și, de altfel, întreaga noastră conducere s-a creat în condițiile ilegalității și terorii burghezo-moșierești – și pentru noi problema unității partidelor comuniste și muncitorești este o problemă de conștiință de comunist.

Am admirat lupta dv., eroismul dv. și cu toții apreciem marile rezultate obținute de P.C.C., sub conducerea dv. Sigur că suntem de acord că pentru partidele din țările unde comuniștii sunt la putere poate polemica se simte mai puțin, deși și aici a dus la înăsprirea relațiilor între state, dar pentru partidele care sunt în țări capitaliste polemica le aduce pagube ireparabile.

Tov. Mao Zedong: Ce fel de pagube ireparabile?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Le fărâmițează forțele, le dezorganizează, le împiedică de la unirea tuturor eforturilor în lupta cu burghezia pentru cucerirea puterii politice. Trebuie să spunem cinstit că aproape toate partidele comuniste din țările unde sunt condiții grele de luptă salută și se pronunță hotărât pentru încetarea polemicii publice.

Tov. Kang Sheng: Dar totuși ele adoptă, în mod public, hotărâri de a duce lupta împotriva P.C.C.

Tov. Peng Zhen: Din cele 50 de partide care ne atacă peste 40 sunt din țările capitaliste. Trebuie să spunem că adeseori dv. nu ați acordat atenția potrivită lucrului acesta; de ce nu sunteți echitabili în această privință?

Tov. Kang Sheng: În convorbiri care au durat aproape o săptămână, tovarășul Ceaușescu n-a spus nimic despre faptul că peste 42 de partide au atacat P.C.C. Deci, nu sunteți echitabil.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi am spus-o mai de mult și ne-am adresat și celorlalte partide, deci noi am spus că după părerea noastră această metodă o găsim greșită.

Tov. Mao Zedong: Ei trebuie să anuleze toate acestea în mod public.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dar ca să creăm condiții, să discutăm, să facem un armistițiu de câteva luni.

Să nu se supere tovarășii că am să mai repet cuvintele tovarășului Mao Zedong, dacă nu o să publicăm 3-4 luni nimic polemic în presă nu o să cadă nici cerul, o să curgă și apele, o să nască și femeile. Câteva luni se poate aștepta. Dv. aveți o experiență mare, ați avut multă răbdare, puteți să dați dovadă de înaltă generozitate, gândindu-vă nu numai la cei ce v-au atacat, dar și la interesele clasei muncitoare și ale popoarelor.

Tov. Mao Zedong: În vederea intereselor clasei muncitoare trebuie ca acele partide care ne-au atacat în mod public să publice declarații prin care să recunoască greșelile. Atâta timp cât ele nu vor face lucrul acesta, le vom da răspuns. Noi nu le suntem datori, ci dimpotrivă ele ne sunt datoare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dar se poate acorda un răgaz, să se discute cu aceste partide, pentru a găsi soluții.

Tov. Mao Zedong: Atunci să discutăm în mod public. Ei au publicat articole și hotărâri prin care ne atacă. Ei nu au greutăți. Dacă aceste partide ar fi avut greutăți, atunci ele n-ar fi publicat aceste articole prin care ne atacă.

Până acum n-am avut timp suficient ca să răspundem acestora, cu excepția câtorva partide. N-am publicat decât 7 articole de răspuns la adresa partidelor: un articol pentru P.C. din Franța, două articole pentru P.C. Italian și unul pentru Partidul Comunist din India, un articol pentru Cehoslovacia și Germania. Au mai rămas peste 30 de partide cărora nu le-am răspuns. Ce greutăți au <?> Oare aducând critici la adresa Chinei ele servesc intereselor clasei muncitoare și popoarelor, iar din partea noastră ca să nu le răspundem ar fi tot în interesul muncitorilor și țăranilor <?> Singura metodă justă este să răspundem.

Eu nu scriu articole și nici ceilalți tovarăși nu scriu. Numai cele două publicații ale noastre „Renmin Ribao” și revista „Hongqi” publică. Comitetul Central al partidului nostru n-a luat vreo hotărâre, congresul nu s-a convocat, nici comitetele locale de partid n-au luat hotărâri, iar C.C. al P.C.U.S. și organele locale de acolo au luat hotărâri. Trebuie să fim egali în relații reciproc avantajoase, să denunțăm tratatele inegale.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Tovarășe Mao Zedong, noi am reținut cu toată fidelitatea tot ce ați spus aici, și dv., și tovarășii cu care am dus discuții. Noi avem aceste puncte de vedere și repetăm că aceste dezbateri ar fi obositoare, acesta este un punct de vedere unde părerile noastre nu coincid.

Tov. Mao Zedong: Dar să concorde cu punctul dv. de vedere din trecut. În trecut și dv. ați fost pentru polemica publică.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este adevărat.

Tov. Mao Zedong: Noi suntem de acord să aprobăm punctul dv. de vedere.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Fapt este că noi am ajuns la concluzia că am greșit atunci când am fost de acord cu polemica publică, deși aportul nostru, în acele împrejurări, a fost într-o formă foarte atenuată.

Tov. Nicolae Ceaușescu: În fond, nici atunci n-am fost de acord cu polemica publică; și în sânul partidului am discutat acest lucru.

Tov. Mao Zedong: Atunci pentru ce v-ați pronunțat pentru polemica publică?

Tov. Liu Shaoqi: Atât la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., cât și celelalte congrese din partidele din țările Europei răsăritene, v-ați pronunțat împotriva punctului nostru de vedere.

Tov. Mao Zedong: Este bine să reveniți la poziția dv. din trecut. Ce lucruri grave poate să aducă polemica publică?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă socotim că am greșit, noi considerăm că nu este cazul să fim consecvenți într-o greșeală.

Tov. Mao Zedong: Totuși, nu ați spus în mod public, nu ați declarat în presă că ați greșit în trecut.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta e adevărat, n-am declarat.

Tov. Mao Zedong: Pentru ce?

Tov. Peng Zhen: Dv. ne-ați criticat pe nume la congresele din Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia, Italia și Germania răsăriteană.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Eu am fost la congresele din Italia și Germania. În Italia, am vorbit chiar eu și mi se pare că tov. Wu Xiuquan a fost acolo. Există și stenogramă ce s-a spus acolo.

Tov. Wu Xiuquan: Și noi avem stenograma.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu există decât exprimări cu privire la regretul nostru față de polemica publică.

Tov. Stoica Chivu: Și la Berlin eu am fost, tot la fel a fost.

Tov. Wu Xiuquan: Atunci noi nu eram de acord cu polemica publică, iar tovarășii români se opuneau punctului nostru de vedere.

Tov. Mao Zedong: Vedeți, numai în timp de un an de zile atitudinea dv. s-a schimbat. Ce sunteți dv., curent de stânga, de mijloc sau de dreapta, sunteți dogmatici sau revizioniști, ori adoptați o atitudine de mijloc?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi suntem marxiști-leniniști. Conducerea partidului nostru consideră că folosirea epitetelor nu are ce căuta în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești. Desigur, pot exista păreri deosebite, se poate discuta, însă fără calificative, fără să mai atacăm pe cineva.

Tov. Mao Zedong: Se pot folosi epitete și calificări, pentru că este iarnă și ai nevoie de pălărie*.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi am discutat aceste probleme cu tovarășii dv. Cinci zile i-am bombardat cu tot ce am știut, cu tot ce am putut; tot cinci zile ne-au bombardat și dumnealor cu tot ce au putut și cu tot ce au știut.

Tov. Stoica Chivu: Plus două zile tovarășul Ceaușescu cu tovarășul Peng Zhen.

Tov. Mao Zedong: Iar bastioanele nu sunt cucerite, stau acolo cum au fost.

* În limba chineză „epitet”, „etichetă” se exprimă prin cuvântul „șapcă”, „pălărie”, „căciulă” (n. ed.).

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Un lucru însă este clar, acest schimb de păreri ne-a arătat că într-o serie de probleme gândim la fel și acesta este un lucru bun. În orice caz, știm mai bine, direct, lucrurile asupra cărora nu ne înțelegem, aveți alte păreri, după cum și dv. acum știți mai bine de ce avem noi alte păreri. Este un lucru folositor.

Tov. Mao Zedong: Da, este bine ca fiecare să spună tot ceea ce are în gând. Ca o dovadă a prieteniei noastre vă invităm la masă.

Tov. Emil Bodnăraș: Am constatat cu plăcere că în multe probleme suntem de acord și asta este foarte important.

Tov. Mao Zedong: În aceste puncte de vedere putem ajunge la înțelegere. Noi nu oprim acele țări care vor să urmeze bagheta să o urmeze.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Și noi suntem pentru acest lucru.

Tov. Mao Zedong: Prietenii dv. în Europa răsăriteană nu sunt suficienți. Trebuie să mai adânciți munca cu ei. Eu socotesc că oamenii din aceste țări pot să devină conștienți de ceea ce se întâmplă – inclusiv cei din Polonia, din Bulgaria. Chiar și în Bulgaria puteți să depuneți o muncă ca ei să se apropie de punctele dv. de vedere. Când vorbesc despre puncte apropiate de vedere, mă refer la puncte de vedere nu cu privire la așa-zisa încetare a polemicii publice, ci în a duce lupta împotriva acelor care agită bagheta, se amestecă în treburile altora. Se pare că comerțul nostru cu dv. a cunoscut o largă dezvoltare. Noi nu privim România ca Uniunea Sovietică și nici chiar ca Bulgaria. Bulgaria este o țară foarte ciudată. Nu știu ce necesitate ar fi pentru ea ca neapărat să fie împotriva P.C.C. Poate din cauza faptului că nu cumpărăm strugurii și zarzavaturile lor?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nu cumpărați pătlăgele roșii.

Tov. Mao Zedong: Dacă sunteți de acord, să mergem la masă, pentru că tovarășii noștri insistă.

P.S. (La masa oferită de tovarășul Mao Zedong au participat cca. 30 de persoane).

Anexă
Toasturi rostite la masa oferită
de Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez
în ziua de 3 martie 1964

Tov. Liu Shaoqi: În numele Comitetului Central al P.C.C. salutăm în mijlocul nostru delegația P.M.R. în frunte cu tovarășul Maurer.

Să ridicăm paharul în sănătatea membrilor delegației P.M.R. și a celorlalți tovarăși.

Pentru dezvoltarea pe mai departe a relațiilor de prietenie între China și România, în sănătatea tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej *ganbei!*

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Tovarăși, vă rog să-mi îngăduiți să mulțumesc, în numele delegației P.M.R., pentru cuvintele calde, prietenești adresate delegației noastre. Ele sunt, desigur, expresia prieteniei frățești pe care

partidul și poporul chinez o acordă partidului și poporului român. Aceleași sentimente sunt adânc împărtășite de poporul și partidul nostru.

Îngăduiți-mi să dau expresie admirației pe care partidul și poporul nostru o nutrește pentru marile realizări ale partidului și poporului chinez în dobândirea libertății sale și construirea vieții sale socialiste.

Îngăduiți-mi să vă transmit salutul Comitetului Central al partidului nostru adresat Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez. (aplauze)

Îngăduiți-mi să ridicăm acest pahar pentru omul căruia nu numai China îi datorează stimă și admirație, pentru tovarășul Mao Zedong. (aplauze)

(Politica independentă..., p. 124-211).

[5]

19 martie 1964, București – Notă privind audiența la N. Ceaușescu, secretar al C.C. al P.M.R., a lui Hou Xizhu, însărcinat cu afaceri al Chinei la București, referitoare la întâlnirile unei delegații române la Beijing și Gagra (U.R.S.S.) în legătură cu polemica sovieto-chineză

19 martie 1964, București

Notă de audiență

În ziua de 19 martie 1964, orele 9,30, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar al C.C. al P.M.R., a primit în audiență pe primul secretar Hou Xizhu, însărcinat cu afaceri a.i. al R. P. Chineze la București. Au tradus Li Xiling, atașat al ambasadei chineze și Ion Dorobanțu de la Ministerul Afacerilor Externe.

După un schimb de salutări, a avut loc următoarea discuție:

Primul secretar **Hou Xizhu**: Cum vă simțiți, tovarășe Ceaușescu, la întoarcerea în țară?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Foarte bine. Am avut în China discuții utile. Noi suntem în general mulțumiți de vizita întreprinsă, de discuțiile avute, de primirea tovarășească ce ni s-a făcut.

În încheierea discuțiilor cu tovarășii chinezi la Beijing, noi i-am informat că la întoarcere ne vom opri în Uniunea Sovietică pentru discuții cu conducerea P.C.U.S. și am promis că vom informa conducerea P. C. Chinez despre rezultatul acestor discuții. De aceea, v-am rugat să veniți pentru a vă aduce la cunoștință aceste probleme cu dorința de a informa conducerea partidului dumneavoastră. Noi am mers la Gagra unde am avut discuții două zile cu tovarășii: N. S. Hrușciiov, A. I. Mikoian, V. P. Mjavadnadze și I. V. Andropov.

În discuțiile cu tovarășii sovietici, noi i-am informat în primul rând despre scopul vizitei și le-am adus la cunoștință punctul de vedere al P.M.R.

privind încetarea polemicii publice, subliniind îndeosebi faptul că polemica publică a adus deja prejudicii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, cât și unității lagărului socialist.

Am arătat tovarășilor sovietici că nouă ne-a produs o mare îngrijorare hotărârea lor de a publica dezbaterile Plenarei P.C.U.S. din februarie a.c., subliniind că noi considerăm că acestea nu trebuie să fie publicate, așa cum am spus în scrisoarea noastră din 14 februarie 1964.

Am subliniat, de asemenea, că P.M.R. consideră nejust faptul că se recurge la acuzații, invective, înjurături, calificative în discutarea problemelor și că este necesar să se renunțe imediat la polemica publică și la folosirea acestor procedee și practici atât în polemica publică, cât și în scrisorile care se schimbă între partide.

Am mai subliniat că noi considerăm nejust ca la congresele sau plenarele partidelor să se discute și să se adopte hotărâri de condamnare a unor partide comuniste și muncitorești.

În continuare, i-am informat despre cele spuse de tovarășii chinezi în discuțiile cu noi, inclusiv despre discuția cu tovarășul Mao Zedong, subliniind ce au sublimat tovarășii chinezi, că pentru încetarea polemicii este nevoie să se ajungă la un acord rațional, echitabil și acceptabil de către toate partidele.

Am transmis, de asemenea, tovarășilor sovietici cele spuse de delegația P. C. Chinez referitor la problema publicării materialelor Plenarei P.C.U.S. din februarie a.c., adică faptul că tovarășii chinezi consideră că ar fi bine ca sovieticii să publice aceste materiale, precum și măsurile pe care intenționează să le ia.

Am arătat tovarășilor sovietici că în discuțiile de la Beijing tovarășii chinezi au subliniat că ei s-au opus încă de mult polemicii publice dar că nu au găsit înțelegere la conducerea P.C.U.S. Le-am arătat că din cele spuse de tovarășii chinezi rezultă că P. C. Chinez are o mare neîncredere față de cele spuse de tovarășii sovietici și că nu are încredere că conducătorii sovietici își vor respecta angajamentele.

În încheierea informării pe care le-am făcut-o tovarășilor sovietici am subliniat că P.M.R. consideră că trebuie făcute eforturi, în continuare, pentru încetarea polemicii publice, că trebuie dat dovadă de răbdare și înțelegere și acționat în direcția găsirii căilor pentru a se ajunge la o înțelegere echitabilă, acceptabilă pentru toți în privința încetării polemicii publice.

Tovarășii sovietici au ascultat cu mare atenție punctul de vedere al tovarășilor chinezi, au arătat că și conducerea P.C.U.S. consideră că este necesar de a se ajunge la încetarea polemicii publice. Au arătat că ei consideră justă inițiativa P.M.R. și că conducerea P.C.U.S. este gata de a renunța la publicarea documentelor plenarei din februarie a.c. și a altor materiale polemice, dacă și P. C. Chinez va proceda la fel.

Noi i-am mai informat, de exemplu, pe tovarășii sovietici despre discuția cu tovarășii chinezi privind publicarea în Uniunea Sovietică, după scrisoarea P.C.U.S. din 29 noiembrie 1963, a celor 6 broșuri ce conțin materiale polemice

cu P. C. Chinez. Tovarășul Hrușcirov ne-a spus că el consideră nejust publicarea acestor broșuri și că dacă el ar fi avut cunoștință de acest lucru nu ar fi aprobat.

Tovarășii sovietici au subliniat că polemica publică a adus mari pagube și ea s-a răsfrânt asupra relațiilor dintre state, precum și faptul că ea nu aduce foloase decât dușmanilor socialismului și comunismului.

Tovarășii sovietici au subliniat, de asemenea, că sunt în discuție o serie de probleme principale divergente, asupra cărora sunt puncte de vedere deosebite, dar că ele pot fi discutate în cadrul relațiilor normale între partide, fără polemici publice, fără atacuri și alte invective. După cum a subliniat tovarășul Hrușcirov, acum s-a ajuns la o ceartă în care nu se mai discută ci se înjură, că această ceartă nu este o metodă comunistă și nu poate ajuta la clarificarea lucrurilor.

Oprindu-se asupra unor probleme divergente, tovarășii sovietici au arătat că dacă analizăm cuvântările ținute de tovarășul Zhou Enlai în țările vizitate din Africa și Asia, precum și comunicatele comune semnate cu aceste țări, se constată identitate de vederi în multe probleme divergente existente. De aceea, au arătat că dacă se creează condițiile necesare, se poate ajunge în liniște la un punct de vedere comun.

Referitor la începerea polemicii publice, tovarășul Hrușcirov și ceilalți conducători sovietici cu care ne-am întâlnit au spus că dacă am continua să discutăm cine a început polemica, ar fi greu să stabilim, din contră, ne-am certa și mai rău. Conducătorii sovietici au considerat că nu are rost să se discute cine a început polemica, adăugând că ei sunt gata să tragă o cruce peste tot ce a fost până acum și că se începe o pagină nouă, curată în relațiile dintre P.C.U.S. și P. C. Chinez. Tovarășul Hrușcirov, vrând să se exprime mai clar, a arătat că trebuie să fie o pace fără învingători și învinși, deoarece orice înțelegere în care unul s-ar simți nedreptățit ar fi o sursă de noi înțelegeri. De aceea, înțelegerea pentru încetarea polemicii publice trebuie să fie echitabilă, să nu jignească pe nimeni, să fie abilă pentru toți.

Tovarășii sovietici s-au declarat de acord să nu publice documentele plenarei din februarie a.c. și nici alte materiale polemice, dacă și tovarășii chinezi vor proceda.

Noi am arătat că delegația noastră va raporta Biroului Politic al C.C. al P.M.R. discuțiile pe care le-a purtat în China, Coreea și Uniunea Sovietică și că urmează ca conducerea P.M.R. să-și spună părerea asupra acestora, să tragă concluzii pe baza lor și să vadă ce ar trebui făcut în continuare. Le-am spus tovarășilor sovietici că noi o să informăm despre punctul de vedere al conducerii P.M.R. și i-am rugat ca până atunci să nu dea publicității documentele plenarei din februarie a.c. și să se abțină de la polemica publică. Tovarășii sovietici ne-au spus că le vine greu să nu publice aceste documente având în vedere că de la plenară a trecut mai mult de o lună și că le este cu atât mai mult greu cu cât tovarășii chinezi au început să retransmită la posturile de radio articolul redacțional din 4 februarie 1964. Până la urmă s-au declarat de acord de a mai aștepta cu publicarea acestor documente.

Iată, pe scurt, problemele pe care le-am discutat cu conducătorii P.C.U.S. și cele ce s-au desprins din acestea.

Așa după cum știți, noi de abia luni (16 martie) ne-am întors acasă. Urmează ca Biroul Politic al C.C. al P.M.R. să analizeze rezultatele discuțiilor pe care delegația noastră le-a avut în cele trei țări și pe această bază să vedem la ce concluzii vom ajunge privind problema acțiunilor de viitor pentru încetarea polemicii publice.

Ce pot spune preliminar este că conducerea P.M.R. consideră că trebuie depuse în continuare eforturi, trebuie multă răbdare din partea tuturor partidelor și conducătorilor lor pentru a se ajunge la o înțelegere rațională, echitabilă și acceptabilă de toți privind încetarea polemicii publice.

Noi vom informa la timp conducerea P. C. Chinez asupra concluziilor și părerilor care se vor cristaliza în cadrul conducerii P.M.R. Acest lucru îl vom facea în spiritul înțelegerii la care am ajuns cu tovarășii chinezi de a întări relațiile dintre partidele și țările noastre, de a ne informa reciproc.

Acestea au fost problemele despre care am vrut să vă informez și vă rog să le transmiteți conducerii P. C. Chinez.

Primul secretar **Hou Xizhu**: Vă mulțumesc foarte mult, tovarășe Ceaușescu, pentru informarea amplă, bogată în probleme, pe care mi-ați făcut-o și vă asigur că voi transmite în cel mai scurt timp conducerii P. C. Chinez conținutul ei.

Audiența a durat o oră.

(Romulus Ioan Budura, coordonator, *Relațiile româno-chineze, 1880-1974*, p. 447-450).

[6]

27 septembrie 1964, Moscova:

**Notă privind convorbirea dintre delegațiile guvernamentale
și de partid conduse de I. Gh. Maurer și N. S. Hrușciov**

Delegația guvernamentală și de partid condusă de tovarășul I. Gh. Maurer, care în drum spre Pekin s-a oprit la Moscova pentru câteva ore, a fost invitată la o masă de către N. S. Hrușciov.

Din partea delegației române au mai participat tovarășii: E. Bodnăraș și P. Niculescu-Mizil.

Din partea sovietică: A. N. Kosîghin, V. P. Mdjavanadze, V. V. Kuznețov, L. N. Tolkunov și E. D. Karpeșcenko (traducător).

Din partea ambasadei R.P.R. au fost prezenți tovarășii: T. Sinu și G. Marin (traducător).

Prânzul a fost organizat la Casa de recepții a C.C. al P.C.U.S. și Consiliului de Miniștri la orele 15,00, după care a urmat o convorbire până la orele 20,00.

În timpul mesei și convorbirii au fost abordate următoarele probleme:

1. N. S. Hrușciov a prezentat o situație a recoltei agricole din acest an, citând date caracteristice pentru toate republicile unionale și pe unele regiuni.

A vorbit de o producție foarte bună de grâu, menționând suprafața însămânțată anul acesta s-a obținut o recoltă record.

În 1964, U.R.S.S. nu va mai importa grâu, iar în decursul viitorilor patru ani speră să realizeze o rezervă de stat egală cu consumul pe un an.

2. Tovarășul I. Gh. Maurer a relatat despre începerea lucrărilor la hidrocentrala de la Porțile de Fier, arătând că o delegație română de specialiști urmează să vină în U.R.S.S. în prima parte a lunii octombrie a.c. pentru tratative privind achiziționarea de utilaje. A. N. Kosîghin, intervenind în discuție, a spus că ei sunt pregătiți pentru începerea acestor tratative.

3. N. S. Hrușciov a vorbit despre vizita pe care a făcut-o la un poligon experimental pentru armele noi. Fără să dea detalii a relatat despre o nouă armă de apărare pusă la punct în ultimul timp de către specialiștii sovietici.

4. Comentând cu Mdjavanadze concediul de odihnă pe care acesta l-a făcut în R.P.R., tovarășul I. Gh. Maurer – adresându-se lui V. V. Kuznețov – i-a reproșat că nu dă curs invitațiilor de a veni la odihnă în țara noastră. N. S. Hrușciov, intervenind în discuție, a recomandat lui Kuznețov, să răspundă favorabil acestor invitații.

5. Problema litigiilor teritoriale și de frontieră cu R.P. Chineză a constituit o mare parte din expunerea lui N. S. Hrușciov – după terminarea mesei. El a arătat că înainte de a se publica în „Pravda” discuția lui Mao Zedong cu socialiștii japonezi și articolul redacțional privind poziția U.R.S.S., guvernul sovietic s-a adresat printr-o notă guvernului chinez în care a cerut confirmarea exactității relatărilor din presa japoneză.

Răspunsul primit – a continuat N. S. Hrușciov – lăsa să se înțeleagă că relatările presei japoneze corespund realității.

Prezentând problema conflictului teritorial ca o problemă ce a ajuns într-un stadiu de mare încordare (N. S. Hrușciov a vorbit despre numeroase încălcări de frontieră și de concentrarea unor forțe militare chineze pe unele porțiuni ale granițelor cu U.R.S.S.), șeful guvernului sovietic a precizat că dacă partea chineză ar privi în mod realist lucrurile, renunțând la cererea de a se include în convenția ce s-ar încheia a unei formule care să stipuleze caracterul inechitabil al acordurilor încheiate de țarism, partea sovietică ar fi dispusă să trateze unele corectări ale demarcațiilor actualei frontiere cu R.P. Chineză.

N. S. Hrușciov a făcut istoricul unor regiuni de graniță ale U.R.S.S. învecinate cu China, evocând discuțiile avute în trecut în diferite ocazii cu conducătorii chinezi, printre care și despre problema Mongoliei.

Vorbind despre referirile din discuția lui Mao Zedong cu socialiștii japonezi la teritoriile poloneze și germane, N. S. Hrușciov a subliniat

inactualitatea unor asemenea probleme. Este de menționat că, vorbind despre unele animozități ce s-ar crea în relațiile dintre bieloruși, ucraineni și polonezi – pe de o parte, sau între nemți și polonezi – pe de altă parte, spre deosebire de alte ocazii șeful guvernului sovietic nu a amintit nimic despre R.S.S. Moldovenească.

Referindu-se la activitatea comisiei mixte sovieto-chineze pentru problemele de frontieră, N. S. Hrușciiov a spus că, după întreruperea lucrărilor, nu s-a stabilit data reluării lor.

6. Tovarășul I. Gh. Maurer a început să relateze despre vizita delegației guvernamentale române în Franța și discuția avută cu De Gaulle, subliniind că obiectivul principal l-a constituit relațiile economice dintre cele două țări. A fost abordată de asemenea și problema coexistenței pașnice. Întrerupându-l, N. S. Hrușciiov a spus: „Iată, când voi românii vorbiți despre coexistența pașnică, chinezii nu zic nimic; dacă eu vorbesc despre coexistența pașnică sunt imediat atacat de către ei. Spuneți-ne și nouă care este secretul tacticii dvs., cum ați reușit să-i băgați în buzunar pe chinezi”.

N. S. Hrușciiov a vorbit în continuare despre campania propagandistică a chinezilor îndreptată contra conducerii P.C.U.S. și statului sovietic, despre diversele acuzații aduse și despre necesitatea de a se răspunde cu fermitate acestor atacuri. În acest context el a amintit că în ultimul timp conducerea P.C.U.S. este acuzată de intenția de a duce tratative cu R.F.G. în dauna R.D.G. „Este oare posibil să nu se răspundă unor asemenea acuzații”, a întrebat N. S. Hrușciiov?

Tovarășul I. Gh. Maurer a arătat că trebuie văzut ce fel de acuzații sunt aduse și analizat dacă merită răspuns. „De exemplu – a spus el – nu merită să dai un răspuns la o asemenea problemă cum ar fi afirmația că în U.R.S.S. s-ar restaura capitalismul, când toată lumea cunoaște că U.R.S.S. construiește comunismul”.

Intervenind în discuție, Kosîghin a încercat să argumenteze necesitatea de a răspunde la toate problemele pe care le ridică conducătorii chinezi. El a spus printre altele: „Cum ați proceda dvs. dacă la granițele României s-ar agita anumite lucruri?”. Tovarășul I. Gh. Maurer a răspuns: „Desigur că am analiza cu toată atenția situația creată și dacă va fi cazul am lua măsurile corespunzătoare”.

N. S. Hrușciiov a reluat discuția, afirmând că „voi puteți să fiți împotriva polemicii publice, pentru că pe voi nu vă atacă chinezii. Vă spun eu care este secretul; chinezii au un plan tactic care prevede ca R.P.U., R.P.P., R.P.R. și R.D.G. să fie lăsate de o parte, focul urmând fi concentrat asupra U.R.S.S., a P.C.U.S. și îndeosebi asupra persoanei mele”.

7. În legătură cu problema consfătuirii reprezentanților partidele comuniste și muncitorești, N. S. Hrușciiov a subliniat necesitatea convocării acestora, arătând că nu se pune problema excluderii vreunui partid, ci a elaborării unui nou document programatic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale. De altfel, a spus el, nici nu există un asemenea for din care ar putea fi exclus vreun partid, iar documentul care s-ar elabora nu ar fi altceva

decât o continuare a Declarației din 1960, semnată, printre altele și de către P.C. Chinez.

Tovarășii I. Gh. Maurer și E. Bodnăraș au expus punctul de vedere al partidului nostru, subliniind că manifestarea unei griji deosebite, calm și înțelepciune în tratarea problemelor ar putea contribui după părerea lor la unele schimbări din partea P.C. Chinez. S-a reliefat existența unor elemente noi în această privință, cum ar fi spre exemplu noțiunea și conținutul comunei populare, acceptarea principiului coexistenței pașnice în unele comunicate semnate de guvernul chinez cu conducătorii unor state din Asia și Africa, revederea căilor și metodelor industrializării socialiste.

În acest context s-a apreciat că, deși invitarea unei delegații sovietice la festivitățile celei de a 15-a aniversări a R.P. Chineze – din câte a relatat N. S. Hrușciiov – a fost făcută într-o formă nu tocmai potrivită, conducerea P.C.U.S. a dat dovadă de înțelepciune politică trimițând o delegație la Pekin.

8. Afirmând că P.M.R. și guvernul R.P.R. și-a însușit teoria chineză a bazării pe forțele proprii în construirea economiei socialiste, N. S. Hrușciiov a spus că el nu are nimic împotrivă și a dat ca exemplu perioada în care U.R.S.S. era singura țară socialistă.

El a spus că nu înțelege spre exemplu poziția coreenilor, care teoretic susțin aceiași idei, dar practic în relațiile economice bilaterale cu U.R.S.S. ar reclama necesitatea ajutorului, propunând schimburi comerciale nu în egală măsură avantajoase ambelor părți. A relatat în continuare, că înțelege ca relațiile dintre țările socialiste să se bazeze pe principiul egalității și avantajului reciproc și că conducerea P.C.U.S. a făcut multe pentru a înlătura practica greșită din perioada lui Stalin. A exemplificat cu Sovromurile care – a spus el – „vă scot pe voi românii din sărite când auziți despre ele”.

9. N. S. Hrușciiov a spus că o perioadă de timp va lipsi din Moscova, întrucât va merge la Gagra pentru a definitiva raportul pe care urmează să-l prezinte la plenara C.C. al P.C.U.S. ce ar urma să aibă loc în a doua jumătate a lunii noiembrie sau începutul lunii decembrie a.c.

(Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, I, 1957-1965, București, INST, 2004, p. 423-426).

[7]

**29 septembrie 1964, Beijing – Stenograma convorbirilor
Dintre delegația română, condusă de premierul Ion Gheorghe Maurer,
și delegația chineză, condusă de premierul Zhou Enlai**

La 29 septembrie 1964 a avut loc, din inițiativa tovarășilor chinezi, o întrevedere între tovarășul Zhou Enlai și delegația de partid și de stat a R.P.R. condusă de tovarășul Ion Gheorghe Maurer.

La întrevvedere care s-a desfășurat în salonul reședinței delegației române au participat:

- din partea română: Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș, Paul Niculescu-Mizil, Dumitru Gheorghiu, Romulus Budura, interpret, Constantin Mateescu, stenograf;

- din partea chineză: Zhou Enlai, Li Xiannian, Wang Bingnan, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, Xu Ming, director adjunct în Ministerul Afacerilor Externe, Wang Dong, consilier al ambasadei chineze la București, Lu Jixin, interpret și doi stenografi.

Întrevederea, care a început la ora 11,00, a durat aproape două ore și jumătate.

Tov. Zhou Enlai: Cum v-ați odihnit?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Foarte bine. Noi acasă am fost ocupați cu împăratul Abisiniei. După aceea am plecat aici. În drum ne-am oprit la Moscova și acolo am fost invitați la o masă, care a durat mult, de la orele 15,00 până la 20,30.

Tov. Zhou Enlai: A durat peste cinci ore.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Apoi, de la Moscova ne-am suit în avion și am venit aici. Astăzi ne-am odihnit bine, suntem bine dispuși.

Tov. Emil Bodnăraș: Am dormit 10 ore.

Tov. Zhou Enlai: Clima este potrivită pentru dumneavoastră aici.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este mai cald aici decât la București. La București a plouat o săptămână încheiată.

Tov. Zhou Enlai: Și la Beijing a plouat înainte, însă acum este frumos. Măine și poimăine să fie frumos, însă timpul nu ascultă de noi.

Delegația dumneavoastră este o delegație de partid și guvernamentală la nivel înalt. Acesta este un sprijin pentru noi. Noi mulțumim pentru aceasta și mai ales dumneavoastră, tovarășe Maurer și tovarășe Bodnăraș, care ați venit pentru a doua oară.

Tov. Emil Bodnăraș: Eu vin pentru a patra oară.

Tov. Zhou Enlai: Eu v-am rămas dator. Nu am venit niciodată la dumneavoastră. Am vorbit despre aceasta și cu tovarășul ambasador Gheorghiu. Rămâne să plătesc această datorie. Aceasta depinde de dumneavoastră, când doriți să vin.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Trebuie să plătiți.

Tov. Zhou Enlai: Cum stă cu sănătatea tovarășul Gheorghiu-Dej?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Foarte bine. Își desfășoară în mod obișnuit activitatea sa.

Tov. Zhou Enlai: Îi urăm multă sănătate.

Rămâne să hotărască tovarășul Gheorghiu-Dej, tovarășul Maurer, tovarășul Bodnăraș și ceilalți tovarăși din conducerea partidului dumneavoastră când să vin în România. Bineînțeles, voi veni la dumneavoastră, dacă nu va trebui să plec în altă țară.

Hrușcirov nu poate spune că n-am fost în Uniunea Sovietică. Țara în care am fost de mai multe ori este Uniunea Sovietică. Am fost de mai multe ori în Uniunea Sovietică, în calitate de premier, decât a venit Hrușcirov în China în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri. În cei 15 ani de la eliberare am fost de cel puțin 10 ori. De aceea eu nu le sunt dator, ci ei ne sunt datori.

Atunci când voi veni la dumneavoastră, am să trec prin Uniunea Sovietică și s-ar putea ca să mi se ofere o masă ca și pentru dumneavoastră.

Tov. Emil Bodnăraș: Să vă pregătiți nu pentru cinci ore, ci pentru 10 ore.

Tov. Zhou Enlai: Înainte de terminarea Congresului al XXII-lea Hrușcirov ne-a oferit o masă care a durat mai mult de zece ore. Hrușcirov a vorbit cel mai mult. N-a putut să intervină nimeni.

Mao Zedong, Ciu Enlai și Henry Kissinger (1972)

Când am să plec la dumneavoastră prin Uniunea Sovietică, se poate ca lucrurile să se petreacă și astfel: să nu întâmpine pe premierul chinez.

În octombrie 1962, când a avut loc ciocnirea la frontiere dintre China și India, noi am propus lui Nehru să stăm la masă și să discutăm, însă el nu a acceptat. După ce am alungat trupele indiene, ne-am retras la 20 km de linia de demarcație existentă. În India, în parlament și în presă, s-a făcut simțită o atmosferă antichineză. Totuși în acea situație am propus să ducem tratative. Dacă Nehru ar fi fost de acord cu o întâlnire între cei doi premieri, noi am fi acceptat-o. Le-am spus că dacă el nu poate veni în China, premierul chinez poate merge în India.

Noi nu ne temem de convorbiri. Dacă nu ne-am temut de convorbiri cu indienii, de ce să ne temem când vom trece prin Moscova.

Când am plecat în Africa, am trecut prin India. Am fost nevoiți să folosim un avion olandez. Am informat guvernul indian că vom trece prin India, cerând permisiunea de survol. Ei au acceptat, punând două condiții: avionul să zboare pe un traseu stabilit de ei și la o înălțime de 5000 m. Le-am spus că se poate. Am trecut prin India, deși în presa indiană se ataca mult China. După întoarcerea noastră în China, atunci când avionul s-a întors gol în țara sa,

indienii au obligat avionul să stea cinci zile în Calcuta pentru control, ceea ce a supărat personalul avionului. Personalul avionului a spus: atunci când am trecut cu premierul și un mareșal al R. P. Chineze n-ați îndrăznit să ne controlați, iar acum, când avionul este gol, vreți să ne controlați. Aceasta este o dovadă că vă temeți de chinezi. Imperialiștii, reacționarii și revizioniștii din toată lumea se comportă la fel: își bat joc de cei slabi și se tem de cei puternici.

Dacă vreți, când vin în țara dumneavoastră, pot să trec și prin nord și prin sud. Dacă voi trece prin Moscova, nu mă vor putea obliga să particip la Consfătuire. Iar dacă mă vor închide, pentru mine va fi o cinste că stau în închisoarea revizioniştilor.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta nu se poate.

Tov. Zhou Enlai: Dacă suntem pregătiți pentru acest lucru, nu se poate. Aceasta este o experiență câștigată de noi prin luptă.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Da.

Tov. Zhou Enlai: Așa cum tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a spus ambasadorului nostru, Liu Fang, dumneavoastră ați cunoscut treptat pe revizionistul Hrușciov.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aceasta este adevărat.

Tov. Zhou Enlai: Și noi l-am cunoscut treptat. Nu se poate cunoaște deodată fondul unui om, pornind de la fenomene de suprafață.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este just.

Tov. Zhou Enlai: Pentru noi, comuniștii, această problemă s-a pus și în timpul revoluției și în timpul construcției. După întoarcerea sa din România, tovarășul Li Xiannian ne-a povestit că la dumneavoastră a văzut multe construcții noi. Este un fapt acela că la începutul construcției ați primit ajutor sovietic.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Da.

Tov. Zhou Enlai: Și noi am primit ajutor din partea Uniunii Sovietice. Treptat ne-am dat seama, prin comparație cu realizările din alte țări, că concepțiile de construcție și instalațiile sovietice sunt învechite.

În contactele avute cu Hrușciov, am constatat că prin ajutor vrea să ne controleze. Și dumneavoastră v-ați dat seama despre acest lucru, mai ales prin intermediul C.A.E.R. Valev a dezvăluit în întregime intențiile lui Hrușciov.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aceasta este realitatea și de aceea am publicat articolul lui Valev și răspunsul la acest articol.

Tov. Zhou Enlai: Articolul lui Valev este în fond un articol al lui Hrușciov.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Așa l-am interpretat și noi.

Tov. Zhou Enlai: În 1953, după moartea lui Stalin, Hrușciov l-a înlăturat pe Beria. Atunci noi am considerat că Uniunea Sovietică va fi mai maleabilă, cu toate că și atunci aveam anumite puncte de vedere diferite de-ale lor.

Cu prilejul prezenței la funeraliile lui Stalin, Hrușciov m-a oprit și mi-a spus că trebuie să terminăm cu războiul din Coreea. Pentru a se realiza un

armistițiu, era nevoie să se îndeplinească anumite condiții. Americanii luaseră mulți prizonieri chinezi și coreeni și nu voiau să-i repatrieze. Dacă acceptam încetarea focului în acele condiții, americanii puteau face propagandă că chinezii se tem de ei. Atunci exista posibilitatea să organizăm o lovitură puternică împotriva americanilor și să-i silim să înceteze focul. Tratatul pentru realizarea armistițiului au durat din aprilie până în iulie 1954. În această vreme noi am întreprins două acțiuni: folosindu-ne de ofensiva americanilor, noi am dezlănțuit o contraofensivă, nimicind patru divizii ale lui Li Săn Man și o parte din trupele americane. Astfel au fost siliți să înceteze focul. De altfel, noi puteam ocupa Seul-ul. Acum se joacă o operă pekineză, în care se vorbește despre acest lucru. Americanii au fost nevoiți să accepte constituirea unei comisii a țărilor neutre care să stabilească dacă prizonierii vor sau nu să se repatrieze. Președintele acestei comisii era indian și el înclina spre americani. Este vorba de generalul Thymaia. Adjunctul lui era Koll (?)⁴ care, ulterior, a suferit înfrângeri în timpul ciocnirilor de la frontiera chino-indiană. Atunci ne-am dat seama că indienii nu sunt oameni imparțiali. Aceasta este prima problemă în care am avut puncte de vedere diferite cu Hrușcirov după ce el a venit la putere.

A doua problemă, după terminarea Congresului al XX-lea, Hrușcirov a prezentat un raport în care l-a criticat pe Stalin. Despre aceasta n-am știut înainte nici noi și nici dumneavoastră. Doar Stalin nu a fost numai conducător al Uniunii Sovietice, ci a fost o figură internațională. S-a consultat Hrușcirov cu dumneavoastră?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nu. Cu noi nu s-a consultat în foarte multe probleme.

Tov. Zhou Enlai: Raportul lui Hrușcirov a fost publicat la New York. Hrușcirov nu vrea nici astăzi să recunoască raportul publicat în presa americană. Însă istoria își va spune cuvântul.

Noi am publicat două articole cu privire la experiența istorică a dictaturii proletariului în care am făcut aprecieri referitoare la problema trecerii pașnice de la capitalism la socialism și la problemele războiului. Noi sperăm că Hrușcirov se va îndrepta și de aceea l-am sprijinit.

În 1956-1957 am trimis două delegații în Uniunea Sovietică, conduse de tovarășii Liu Shaoqi și Deng Xiaoping. Atunci l-am sfătuit pe Hrușcirov să se împace cu polonezii, să nu trimită forțe armate în Polonia și să nu se amestece în treburile lor interne. Pe de altă parte, l-am sfătuit să înăbușe contrarevoluția din Ungaria, pentru că altfel puteau să intre în Ungaria trupe reacționare din alte țări. În acele condiții, guvernul sovietic a dat publicității o declarație prin care a recunoscut că Uniunea Sovietică a manifestat spirit șovin de mare putere și că va îndrepta această greșală, îmbunătățind mai ales relațiile cu partidele frățesti și

⁴ Semnul întrebării apare în textul original. Probabil că stenograful nu a fost sigur că a redat numele corect.

țările frățești. Această declarație a fost dată publicității la 30 octombrie 1956, iar în ziua de 1 noiembrie 1956 guvernul nostru a răspuns printr-o declarație publică care sprijinea declarația sovietică. Ambele declarații au fost publicate în ziarul „Pravda”, dar acum Hrușciiov nu mai vorbește despre ele, el spune că n-a dat niciodată dovadă de șovinism de mare putere. El nu recunoaște aceasta, așa cum nu a recunoscut în discuțiile cu tovarășii români nici existența Basarabiei, ca și cum aceasta n-ar exista. El spune că există Republica Moldovenească, nu Basarabia.

Situații asemănătoare au fost multe. Noi l-am ajutat pe Hrușciiov în multe lucruri.

În a doua jumătate a anului 1957, tovarășul Mao Zedong a fost la Moscova, la Consfătuire, unde s-a elaborat declarația. În legătură cu problema trecerii pașnice de la capitalism la socialism, în declarație s-a păstrat paragraful propus de sovietici. La propunerea noastră, această formulare a fost completată. În același timp, tovarășul Deng Xiaoping a prezentat un memorandum pe care l-am publicat ulterior. După publicarea Declarației din 1957, situația în mișcarea comunistă și muncitorească și în lagărul socialist s-a îmbunătățit și Hrușciiov a început să se îngâmfeze. În China este o zicală: omul când este îngâmfat, își uită și înfățișarea.

În 1958 ni s-a propus să construim o flotă comună, cu scopul de a controla flota noastră. Atunci ne-am dat seama că vrea să controleze China. Tovarășul Mao Zedong și Comitetul Central au respins acest lucru și l-au criticat pe Hrușciiov. Dându-și seama că chinezii au obiecțiuni, el a venit la noi, spunând că această propunere nu este o inițiativă a guvernului sovietic, ci a lui Iudin, ambasador la Beijing. Se poate oare ca un ambasador să greșească într-o asemenea problemă?

Evenimentele întâmplare după aceasta sunt cunoscute. După 1959, când s-a enunțat așa-zisul spirit de la Camp David, lucrurile au început să fie și mai proaste. El a început să sprijine pe americani și să lupte împotriva noastră. Lenin a spus că atunci când în Rusia, China și India va izbândi revoluția proletară, revoluția mondială este ușor de realizat. Hrușciiov a schimbat un singur cuvânt, în locul Chinei a introdus S.U.A. O asemenea alianță are un caracter cu totul diferit. Ce caracter are, vă dați și dumneavoastră seama.

Schimbările petrecute în relațiile noastre au avut loc treptat, însă după 1959 a intervenit o schimbare radicală calitativă. Revizionismul lui Hrușciiov care s-a afirmat la Congresul al XX-lea a căpătat un caracter sistematizat la Congresul al XXII-lea. În 1959, când s-a întors din S.U.A., Hrușciiov a venit la noi, cu prilejul celei de-a X-a aniversări a eliberării, foarte plin de sine, mândru de spiritul de la Camp David. Cu acel prilej el ne-a întrebat de ce nu procedăm cu Taiwanul așa cum a conceput Lenin Republica din Extremul Orient. Republica din Extremul Orient a fost o etapă pentru a rezista la agresiunea trupelor cehe și japoneze. După terminarea războiului au fost retrase trupele străine. De fapt, Republica din Extremul Orient avea legătură cu Moscova. Problema Taiwanului este cu totul diferită. Aceasta însemna că el vroia să

renunțăm la Taiwan, să-l dăm S.U.A. pentru a fi îmbogățit spiritul de la Camp David.

Un alt lucru. Hrușciiov ne-a acuzat că am omorât ostași indieni, atunci când aceștia au pătruns pe teritoriul nostru; el ne-a acuzat că noi am provocat războiul. Noi i-am spus că trupele indiene au deschis foc asupra noastră, dar n-au nimerit. Grănicerii noștri au răspuns la focul indienilor și i-au nimerit. Aceasta s-a făcut de către cei de jos, fără știrea noastră. Când am aflat, le-am spus indienilor că suntem gata să le dăm înapoi morții și răniții. Am explicat lui Hrușciiov că indienii au provocat războiul, însă el nu a vrut să țină seama de acest fapt; el a răspuns că știe că au murit numai indieni, n-au murit chinezi. Atunci tovarășul Chen Yi i-a pus lui Hrușciiov întrebarea. Se întâmplă ca în rândurile agresorilor să se producă primele pierderi. Oare, în acest caz, agresorii nu mai sunt agresori? Hrușciiov i-a spus tovarășului Chen Yi că dânsul este mareșal, pe când el este numai general locotenent. De aceea nu-l poate convinge, adăugând că nu va da mâna cu tovarășul Chen Yi.

Din acea vreme deci au început să se schimbe părerile lui Hrușciiov despre diferite probleme internaționale. După aceea, relațiile dintre China și Uniunea Sovietică au început să se înrăutățească, ajungându-se la retragerea specialiștilor sovietici din China ș.a.m.d. Totuși, noi am participat la Consfătuirea din 1960 în speranța că relațiile dintre noi se vor îmbunătăți. A fost elaborată Declarația care cuprinde anumite compromisuri. Însă, în general vorbind, declarația este justă. Dar această situație n-a durat decât un an, pentru că în 1961, la Congresul al XX-lea, lucrurile s-au dezvoltat și mai prost, el a folosit cuțitul împotriva Albaniei. Aceasta pentru a ne arăta nouă, dumneavoastră și tuturor că dacă cineva nu-l ascultă, el poate să folosească cuțitul. Însă, după Congresul al XXII-lea mulți au început să nu-l mai asculte. Nu numai tovarășii albanezi au putut să-l cunoască pe Hrușciiov, dar și noi toți. În momentul de față se pare că el este ascultat, însă nu trebuie să credem că este ascultat cu adevărat. Și dumneavoastră și noi avem această experiență. În unele probleme l-am cunoscut pe Hrușciiov în același timp, în altele, poate l-ați cunoscut mai devreme decât noi.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi l-am cunoscut mai târziu. Avem și noi lista noastră de probleme, dar a dumneavoastră este mai lungă.

Tov. Zhou Enlai: Noi toți l-am cunoscut treptat. Acesta este un fenomen comun. Faptul că l-am cunoscut mai devreme sau mai târziu, mai profund sau mai puțin profund, că avem mai multe sau mai puține probleme, prezintă anumite deosebiri.

În concluzie, dacă cineva este marxist-leninist și vrea revoluție, îl va cunoaște până la urmă pe Hrușciiov. De aceea noi trebuie să muncim. Și Hrușciiov muncește. Dacă cineva dorește cu adevărat să fie marxist-leninist, nu poate să nu-l cunoască pe Hrușciiov așa cum este.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este adevărat. Noi l-am cunoscut treptat, într-un timp îndelungat. Mult timp am trăit sub influența prestigiului Uniunii Sovietice, al P.C.U.S. Acest lucru ne-a împiedicat să vedem just. Dar

încet, încet au apărut fapte care întâi ne-au nedumerit. Le-am adâncit, ne-am ciocnit de ele și am ajuns la numite concluzii. Când am ajuns la anumite concluzii, atunci am spus: asta nu se poate. Sigur, sunt lucruri care trebuiesc încă bine gândite, bine adâncite, pentru că se ridică probleme practice în legătură cu felul de a acționa, de a alege drumul cel mai bun. Dar rămâne și pentru noi ca o dată certă a problemei faptul că într-o serie întreagă de probleme orientarea lui Hrușciiov nu este bună, că ea stânjenește procesul de dezvoltare al mișcării revoluționare. El tinde să instaureze o dominație asupra celorlalte țări socialiste, așa cum a spus tovarășul Liu Shaoqi când ne-am întâlnit aici în primăvară, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere economic și militar. Noi credem că acest lucru constituie una din cele mai grele greșeli pe care le-a făcut și continuă să le facă, și credem că este datoria noastră atât din punct de vedere al mișcării revoluționare internaționale, cât și din punct de vedere al poporului nostru, să acționăm împotriva acestei tendințe în formele care să asigure cât mai potrivit succesul acestor acțiuni, evitând anumite complicații pe care caracterul aventurier al lui Hrușciiov le poate provoca. Hrușciiov are un spirit aventurier, de care trebuie ținut seama. Aceasta o facem! Hrușciiov știe c-o facem! Nu cred că-i convine acest lucru, dar condițiile sunt așa încât trebuie să accepte acest lucru. Tocmai de aceea venind la Beijing, noi am vrut, în mod special, să trecem prin Moscova. Am vrut să marcăm bine că Moscova nu ne poate împiedica să mergem la Beijing.

Tov. Zhou Enlai: Ați venit prin nord și vă întoarceți prin sud.

Tov. Emil Bodnăraș: Ne-a invitat să ne întoarcem prin nord, dar noi am spus: nu.

Tov. Zhou Enlai: El nu vă poate împiedica să mergeți unde doriți. Aceasta înseamnă că nu merge bagheta.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi trebuie să recunoaștem că dacă n-ar fi existat lupta Partidului Comunist Chinez pentru a face respectate relațiile juste între partidele comuniste și țările socialiste, ar fi fost foarte greu, dacă nu imposibil, pentru noi să apărăm principiile pe care socotim că trebuie să le apărăm. Aceasta ne-a spus-o tovarășul Mao Zedong când am fost aici și noi am spus: este adevărat. Tovarășul Mao Zedong ne-a întrebat: „credeți că dacă n-am fi început noi, voi ați fi fost aici?”

Noi am venit aici întâi să sărbătorim împreună cu dumneavoastră această aniversare.

Tov. Zhou Enlai: Vă mulțumim foarte mult.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Avem un mesaj din partea conducerii partidului nostru, pe care trebuie să-l predăm. Ar trebui să ni se spună cum să facem cu el.

Tov. Zhou Enlai: Dacă sunteți dispuși, ni-l dați astăzi și noi mâine îl publicăm. La aeroport n-am organizat cuvântări. În ziua de 30 septembrie vor fi foarte mulți oaspeți și va vorbi numai tovarășul Liu Shaoqi, iar la demonstrație va vorbi numai gazda. De aceea, putem folosi această metodă să-l publicăm în

presă; se economisește timp și totodată pot lua cunoștință de conținutul lui mai mulți oameni.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Foarte bine.

Tov. Emil Bodnăraș: Este cuvântul de salut al partidului, al guvernului și Consiliului de Stat, care ține loc de cuvântare, de telegramă, și care la noi va fi publicat în ziua de 1 octombrie, ziua aniversării revoluției. Dumneavoastră îl publicați când credeți.

Tov. Zhou Enlai: Dacă ni-l înmânați astăzi, îl putem publica chiar mâine.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi putem să-l dăm imediat.

Tov. Zhou Enlai: Eu v-am făcut această propunere. Dumneavoastră poate aveți alte propuneri?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este foarte bine așa.

Tov. Zhou Enlai: Agenția China Nouă ar putea să scrie câteva cuvinte că delegația, tovarășul Maurer, ne-a predat un mesaj. Dacă sunteți de acord?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Da.

Tov. Zhou Enlai: Este o problemă de formă.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi ne-am gândit că n-ar fi rău ca în cursul vizitei noastre să schimbăm între noi păreri, idei, să vedem, să analizăm eventualele probleme. În legătură cu țările noastre nu sunt probleme. Problemele acestea au fost rezolvate cu ocazia vizitei noastre de rândul trecut, deși vizita nu avea acest scop. Există și din partea dumneavoastră și a noastră dorința de a dezvolta relațiile dintre noi, ca popoare, ca state, ca partide. De o bucată de timp aceste relații se dezvoltă frumos.

Tov. Zhou Enlai: Așa trebuie să se dezvolte și pe mai departe.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Tocmai asta era să spun eu.

Tov. Zhou Enlai: Aceasta dovedește că avem un limbaj comun.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă sunt probleme concrete, de organizare, sunt miniștri care pot veni unii la alții și pot să discute concret.

Tov. Zhou Enlai: Acum le sunt deschise aceste drumuri.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Sigur, noi am ținut să vă informăm, atât prin intermediul ambasadorului dumneavoastră la noi cât și prin intermediul ambasadorului nostru la Beijing, asupra unor probleme de interes comun, mai ales în legătură cu problemele mișcării comuniste revoluționare, manifestând în același timp dorința unor contacte la nivelul conducerilor superioare de partid și de stat. Pe linia aceasta și mergem. Ca probă, noi suntem pentru a doua oară la Beijing anul acesta. Ne gândim că dialogul acesta la distanță poate să facă necesară, atunci când ne vedem față în față, lămurirea unor chestiuni care au evoluat de când nu ne-am văzut.

Tov. Zhou Enlai: Am înțeles.

Tov. Emil Bodnăraș: Este vorba de intervalele între întâlnirile directe.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Poate să fie necesar să ne lămurască mai adânc o problemă sau alta și atunci ne-am gândit să profităm de această întâlnire și să stăm de vorbă.

Noi mai avem câteva lucruri să vă spunem. Am avut niște discuții cu italienii care nu sunt lipsite de importanță.

Tov. Emil Bodnăraș: În afară de conversația avută cu tovarășul Liu Fang.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Am avut o discuție cu Hrușciiov, la care au participat și Kosîghin, Mjavadnadze și Kuznețov, o discuție care poate prezenta interes.

Poate și dumneavoastră aveți să ne spuneți ceva.

Plecând de aici, ne oprim prin Rangoon, Karachi și Cairo.

Tov. Zhou Enlai: Ce plan de vizite aveți în China? Doriți să vizitați ceva? Dacă aveți nevoie, vă poate însoți tovarășul Li Xiannian. Când doriți să părăsiți Beijingul?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Planul nostru depinde în mare măsură de dumneavoastră.

Tov. Zhou Enlai: La Rangoon vreți să faceți numai escală, sau vreți să faceți și o vizită?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Escală și vizită.

Tov. Emil Bodnăraș: Noi plecăm de aici între 8-10 octombrie, când vine Ne Win la Rangoon.

Tov. Zhou Enlai: Ne Win la 5 octombrie va participa la Conferința țărilor neangajate.

Tov. Emil Bodnăraș: Noi n-am știut lucrul acesta.

Tov. Zhou Enlai: Conferința va dura cel puțin 5-7 zile. În legătură cu aceasta, vrem să vă transmitem o informație: Ne Win nu se va înapoia la Rangoon înainte de 10 octombrie. De aceea, aveți posibilitate să mai rămâneți la noi încă două zile.

Despre unele probleme putem discuta înainte de sărbătoarea noastră națională, despre discuția dumneavoastră cu Hrușciiov și discuția cu tovarășii italieni. Avem dorința aceasta de a cunoaște aceste discuții. Acestea sunt problemele de informație. Dacă vom avea și noi anumite informații, s-ar putea ca înainte de sărbătoare să vă informăm, eu sau tovarășul Li Xiannian. După diviziunea noastră a muncii, tovarășul Li Xiannian se va ocupa de delegația dumneavoastră. Dacă veți avea o problemă urgentă, puteți discuta cu noi; noi avem telefoane unde putem fi găsiți oricând. Desigur, dacă voi găsi timp, o să ne mai vedem. Dacă mai sunt probleme politice sau ideologice, putem discuta după sărbătoare. Desigur, la aceste întâlniri nu vom fi numai noi, ci va fi Comitetul Permanent al Biroului Politic. Dacă vreți să mergeți undeva în afară de Beijing, vă rugăm să ne spuneți.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Acesta era al treilea lucru pe care voiam să-l facem: să vedem și ceva din China.

Tov. Zhou Enlai: Vă rugăm să ne spuneți în ce localitate vreți să mergeți și ce vreți să vedeți – industrie, agricultură, școli, universități sau institute de cercetări științifice. Într-un cuvânt, să ne spuneți dorințele.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este clar că am dori să vedem cât mai mult și cât mai complet. Dorința aceasta este normală. Dar cei ce ne-ar putea spune ce am putea vedea ați fi dumneavoastră, pentru că dumneavoastră cunoașteți China. Dumneavoastră ați putea spune ce este mai util să vedem decât aș putea spune eu. Așa că vă rugăm pe dumneavoastră să ne spuneți ce trebuie să vedem.

Ciu Enlai (1898-1976)

Tov. Zhou Enlai: Noi o să studiem problemele acestea și o să vă spunem.

În legătură cu problemele despre care ați vorbit dumneavoastră, vreau să spun câteva cuvinte despre două chestiuni, întrucât nu am timp mult la dispoziție.

Prima, noi cunoaștem că Hrușciiov are un caracter aventurist. De pildă, faptul că a negat totalmente pe Stalin este o aventură. Numele lui Hrușciiov nu poate să înlocuiască cei 30 de ani de activitate ai lui Stalin. Deși Hrușciiov are această intenție, acest lucru nu este posibil. Dar, în același timp, el este și un om fricos. Adineauri am vorbit despre raportul secret din 1956 și până la urmă n-a recunoscut raportul publicat în America. Noi știm că de fapt raportul publicat de editurile capitaliste este identic cu cel ce ni l-a arătat nouă. El nu îndrăznește să recunoască raportul publicat de editurile capitaliste. Poate că cei din jurul lui i-au spus că dacă ar recunoaște acest lucru, s-ar compromite. Dar istoria își va da verdictul. Dacă în momentul de față cadrele sovietice, datorită faptului că sunt controlate, nu pot să dea acest verdict, atunci generațiile următoare ale poporului sovietic îl vor da.

Dacă sunt oameni care i se împotrivesc și se ridică împotriva lui, atunci îi este teamă. Am să vă arăt și un lucru mai recent. După ce v-ați ridicat

împotriva articolului lui Valev, el n-a putut să recunoască că aceasta este ideea lui. În discuțiile cu tovarășul Chivu Stoica, Hrușciiov a folosit cuvintele vulgare, spunând că a fost apucat de... Lui îi este frică pentru că adevărul este de partea dumneavoastră și v-ați ridicat împotriva lui Hrușciiov.

Noi avem multă experiență în această privință. De pildă, în cazul citat mai sus cu privire la propunerea de a se face flota comună, Hrușciiov a spus că a greșit Iudin.

De fapt și germanii au această experiență. La Praga a avut loc o întâlnire a miniștrilor de Externe, unde a fost discutată problema germană, dar la această întâlnire n-a participat ministrul de Externe al R.D.G. Au fost prezenți cehoslovacul, polonezul, ungurul, bulgarul și sovieticul, însă n-a fost cel german. Nici dumneavoastră n-ați fost pentru a nu cunoaște această problemă. Dintre opt țări participante la Organizația Tratatului de la Varșovia, trei țări n-au fost reprezentate. Ce poate să însemne faptul că atunci când se discută o problemă privind R.D.G., ministrul de Externe german nu este prezent? Ar fi putut să argumenteze că Boltz nu ar fi membru de partid, că ar fi o personalitate democratică, însă nu poate spune acest lucru, deoarece Boltz este membru de partid. El a urmărit să discute problema germană în spatele nemților. Aceasta este o altă aventură. Este vorba de vânzarea R.D.G. și a intereselor poporului german. În acest caz Ulbricht s-a supărat și și-a manifestat nemulțumirea. Aceasta și-a găsit expresia și în opinia publică din R.D.G. Noi am dezvăluit lucrul acesta. Noi sprijinim R.D.G. în încheierea unui tratat de pace cu ambele Germanii. Dacă Germania Occidentală nu vrea să încheie tratatul de pace, îl putem încheia cu R.D.G. și pe baza aceasta putem să rezolvăm problema Berlinului occidental. Aceasta este de fapt poziția exprimată anterior de Hrușciiov. Dar acum și-a schimbat-o. Tovarășii germani au publicat această poziție în presa lor. Hrușciiov s-a supărat că poziția chineză este făcută cunoscut în presa germană și de aceea la a XX-a aniversare a Bulgariei, sovieticii au exercitat presiuni asupra R.D.G. Pentru aceasta, la Sofia, tovarășii germani au început să ne înjure. Ei au fost siliți să facă aceasta. Cu toate acestea, ni s-a adresat o telegramă să trimitem o delegație la sărbătoarea națională a R.D.G. și noi am răspuns imediat că vom trimite pe tovarășul L. Boltz, vicepremier al Consiliului de Stat în fruntea unei delegații. Trimitem acolo o delegație pentru că și la dumneavoastră am trimis o delegație la nivelul acesta.

Noi am invitat o delegație din R.D.G. să vină la a XV-a aniversare a proclamării R. P. Chineze. Peste puțin timp după ce am dat noi răspunsul că vom trimite la Berlin o delegație, germanii ne-au informat că vor trimite o delegație la Beijing, dar că se vor mai gândi asupra componenței delegației. Ulterior ne-au informat și despre componența delegației. Delegația lor este compusă din tovarășul L. Boltz, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministrul Afacerilor Externe, și Florin, șeful Secției Relații Internaționale a Comitetului Central al P.S.U.G. Puteți să înțelegeți și dumneavoastră semnificația componenței delegației. Delegația va sosi azi după masă. Noi le vom împărtăși experiența noastră. Le vom spune: puteți să ne înjurați; asta nu

înseamnă nimic; sunteți siliți să faceți aceasta. Scopul nostru este să-i sprijinim în lupta împotriva imperialiștilor americani și revanșarzilor vest-germani și să nu lăsăm pe Hrușciiov să trădeze R.D.G.

Ginerele lui Hrușciiov, Adjubei, a spus în Germania Occidentală că Ulbricht nu o să mai trăiască mult, că are cancer. De ce a dezvăluit un secret în fața dușmanilor? Dacă lucrurile ar fi într-adevăr așa, el nu are dreptul să dezvăluie aceasta. Dacă tovarășul Ulbricht nu suferă de cancer, de ce a spus o minciună pe placul dușmanului?

Dacă rezistăm, dacă îl respingem în toate problemele, Hrușciiov, care este fricos, va da înapoi. De aceea, noi considerăm că trimiterea de către tovarășii germani a tovarășului Boltz la Beijing este o dovadă că au început să-l cunoască pe Hrușciiov.

Noi putem arăta multe fapte din care să reiasă că Hrușciiov este aventurist, dar în același timp este și fricos. Dacă ne temem de el și i-am arăta acest lucru, atunci poate să recurgă la aventuri; ar putea să încurajeze S.U.A. să atace China. Desigur, aceasta prin aluzii, nu prin documente oficiale.

Hrușciiov poate recurge și la acțiuni subversive în sânul partidelor frățești. Noi avem o astfel de experiență, la fel și dumneavoastră și tovarășii coreeni. În 1956, când tovarășul Gheorghiu-Dej a fost la congresul nostru, a mers și în Coreea, unde a vorbit cu Kim Ir Sen despre această experiență.

Lupta împotriva cultului personalității nu este decât un pretext. El l-a negat totalmente pe Stalin, dar asta nu avea importanță pentru că Stalin murise de mult. El vrea să folosească lupta împotriva cultului personalității ca să înlăture pe toți tovarășii din conducerea partidelor care au activat în timpul lui Stalin, să pună pe alții la conducere care să-i înlesnească controlul în aceste țări.

De aceea, sunt trei lucruri esențiale la Hrușciiov: el trădează marxism-leninismul, vinde revoluția și duce activitatea subversivă în sânul partidelor frățești marxist-leniniste. În aceste trei lucruri își găsește expresie aventurismul lui. Folosind o altă formulare, baza aventurismului este trădarea marxism-leninismului. Pe această bază el vinde revoluția și desfășoară activitate subversivă în sânul partidelor marxist-leniniste. Așa este mai corect.

Dacă nu ne vom teme și vom rezista, el va da înapoi. Acum nu prea îi mai merge folosirea baghetei. Situația s-a schimbat nu numai în sânul mișcării comuniste și muncitorești, dar chiar în sânul celor opt țări participante la Organizația Tratatului de la Varșovia. Oare Gomulka îl ascultă pe Hrușciiov, Kádár îl ascultă, oare Novotny este așa de liniștit? Dacă toți se vor ridica împotriva lui Hrușciiov, atunci aventura lui va fi îngrădită. Noi spunem că baza – trădarea marxism-leninismului – este foarte greu de schimbat. Dacă însă vom rezista, activitatea lui Hrușciiov pentru a vinde revoluția și activitatea subversivă în sânul partidelor frățești vor fi limitate.

În Uniunea Sovietică el a înlăturat pe toți tovarășii care au avut păreri diferite de ale lui și prin aceasta el a trădat tradițiile revoluționare. Masa care vi s-a oferit la Moscova este o dovadă în acest sens. Câți tovarăși care au luptat împreună cu Stalin au mai rămas? În țara dumneavoastră toți conducătorii au

stat în închisori, dar în Uniunea Sovietică nu mai există așa ceva. Dacă în conducerea unui partid există un om cum este Hrușciiov, aceasta înseamnă un mare pericol pentru acel partid.

Grupul revizionist se află într-o situație de dezbinare. De aceea, ținând seama de caracterul aventurist al lui Hrușciiov, trebuie să știm foarte bine că el este un fricos, în felul acesta vom ști cum să micșorăm pericolul daunelor provocate de el. De pildă, când dumneavoastră afirmați că nu veți participa la consfătuirea de sciziune, la consfătuirea pregătitoare ilegală, el nu are ce face. Ați informat despre acest lucru pe Podgornii. Atunci când Mikoian a fost la dumneavoastră v-a întrebat dacă nu v-ați schimbat poziția. I-ați răspuns că nu. El n-a făcut altceva decât a mișcat din buze și la scurt timp a plecat.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Și la Moscova i-am spus despre acest lucru.

Tov. Zhou Enlai: Atunci ce poate să facă Hrușciiov?

Data viitoare putem schimba câteva cuvinte legate de mișcarea comunistă și muncitorească internațională și de unitatea lagărului socialist.

Dumneavoastră ați spus că noi am rezistat în fața lui Hrușciiov. Noi recunoaștem aceasta, însă lupta împotriva revizionismului lui Hrușciiov trebuie să fie lupta tuturor partidelor frățești. Numai partidul nostru nu poate face acest lucru. Și dumneavoastră ați muncit în această direcție ca și partidele din Albania, Coreea, Vietnam, Japonia, Indonezia și multe altele. Sunt pentru aceasta peste 90 la sută din populația lumii, oameni care vor revoluția, oameni care vor vrea revoluția, oameni care simpatizează și oameni care nu sunt împotriva revoluției. De aceea, noi ne bizuim pe partidele frățești și pe popoarele din lumea întreagă.

Noi am fost bucuroși de faptul că tovarășii albanezi ne-au informat despre situația dumneavoastră. În martie am avut convorbiri. După ce tovarășul Liu Fang a sosit la București, tovarășul Gheorghiu-Dej l-a informat despre multe lucruri. După aceea Comitetul Central al partidului nostru a hotărât ca eu împreună cu tovarășul Peng Zhen și Chen Yi să stăm de vorbă cu tovarășul ambasador Gheorghiu. Rezultatul este că noi am trimis pe tovarășul Li Xiannian la a XX-a aniversare a dumneavoastră.

Cât privește delegația sovietică, care va fi condusă de Grișin, la sărbătoarea noastră națională, noi n-am putut defini la început ce fel de delegație este. În informarea sovietică despre componența delegației se spunea că este președinte al Consiliului Unional al Sindicatelor și nu se menționa că este membru supleant al partidului C.C. Noi am întrebat atunci ce fel de delegație este delegația sovietică. Ni s-a răspuns că poate fi denumită o delegație a organelor obștești și de stat. Tovarășul Wang Bingnan i-a spus ambasadorului sovietic că nu-i este clar caracterul delegației și că ar fi bine să dea o telegramă în țară și să precizeze ce fel de delegație este delegația sovietică. Între timp s-a aflat că delegațiile din Coreea, Cuba, Vietnam, România sunt delegații de partid și de stat. Ulterior ambasadorul sovietic ne-a telefonat că delegația sovietică se va numi delegație de partid și de stat. Cu acest prilej a specificat că tovarășul

Grișin este membru supleant al Prezidiului C.C. și președintele Consiliului Unional al Sindicatelor. Se vede treaba că prețurile de pe piață – așa cum spune o vorbă chinezească – nu sunt la fel dimineața și seara.

Suntem convinși că cehii și bulgarii – care nu au anunțat delegații de partid și de stat – îi vor face reproșuri lui Hrușciiov pentru această schimbare. Avem convingerea că majoritatea partidelor frățești din lume îl vor cunoaște treptat pe Hrușciiov. În fiecare partid frățesc sunt tovarăși care susțin marxism-leninismul și vor revoluția. De aceea, dacă vom depune eforturi, aventurile lui Hrușciiov vor fi îngrădite. Dumneavoastră ați spus că noi am depus eforturi. Însă cu toții am depus aceste eforturi. În intervalul acesta, din martie și până în prezent, situația s-a schimbat. De aceea, avem convingerea că vom face ca mișcarea comunistă și muncitorească să meargă bine.

Astăzi să terminăm discuția.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Foarte bine, tovarăși.

Tov. Emil Bodnăraș: Despre discuțiile avute la Comitetul nostru Central cu tovarășii italieni vă putem informa după ce vom primi documentarea de acasă. Noi nu am participat la acele discuții, iar când am plecat din București materialul nu era terminat. Urmează să ne vină materialul de acasă prin curier. După ce ne va sosi materialul, vă vom informa.

Tov. Zhou Enlai: Despre discuția cu tovarășii sovietici ne puteți informa?

Tov. Emil Bodnăraș: Da, oricând.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 522-534).

[8]

**8 octombrie 1964 Beijing – Convorbirile dintre
delegațiile română și chineză, condusă de premierul Ion Gheorghe Maurer,
și Mao Zedong, președintele C.C. al Partidului Comunist Chinez**

Stenograma
discuțiilor purtate cu ocazia primirii delegației
de partid și de stat a R.P.R. de către tovarășul Mao Zedong
în ziua de 8 octombrie 1964

La discuții au participat:

- din partea română tovarășii: Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș, Paul Niculescu-Mizil, Dumitru Gheorghiu. Au asistat tovarășii: Budura Romulus-interpret și Mateescu Constantin – stenograf.

- din partea chineză tovarășii: Mao Zedong, Liu Shaoqi, Zhou Enlai, Deng Xiaoping, Zhu De, Peng Zhen, Li Xiannian, Wu Xiuquan, Wang Bingnan, Ye Husheng. Au asistat tovarășii: Lu Jixin – interpret, și trei stenografii.

Discuțiile au început la ora 18,00.

Tov. Mao Zedong: S-au limpezit toate problemele.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este adevărat, n-a rămas nici una nelimepizită.

Tov. Mao Zedong: V-ați întâlnit cu tovarășii coreeni, cu tovarășul Țoi En Ghen, v-ați întâlnit cu albanezii?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Ne-am întâlnit cu tovarășii coreeni. Cu tovarășii albanezi ne-am întâlnit cu diferite ocazii, fără a purta discuții.

Tov. Mao Zedong: V-ați întâlnit cu conducători ai țărilor africane?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cu conducători ai țărilor africane nu ne-am întâlnit în mod special. Însă discuții, schimburi de idei în legătură cu problemele noastre am avut cu coreenii, vietnamezii și polonezii.

Tov. Mao Zedong: Este bine.

Cu tovarășii polonezi este bine să facem cât mai multe schimburi de vederi.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este și părerea noastră, că este bine să stăm de vorbă mai ales cu polonezii, cu italienii.

Tov. Emil Bodnăraș: Și cu alții când va fi prilejul.

Tov. Mao Zedong: Și cu tovarășii germani.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cu germanii o să stăm de vorbă, dar mi se pare că în momentul de față este mai greu de discutat, deși s-ar putea să se creeze acum condiții mai bune.

Tov. Mao Zedong: După mine, în viitor va fi posibil.

Tov. Emil Bodnăraș: Este acum o delegație a noastră la aniversarea lor în frunte cu tovarășul Ceaușescu. Germanii, rândul trecut, când a fost o delegație a noastră la înmormântarea lui Grotewohl în frunte cu tovarășul Alexandru Drăghici, membru al Biroului Politic, au încercat de câteva ori să-l convingă ca noi să participăm la consfătuirea din decembrie. Este posibil ca ei să repete această stăruință acum și aceasta va prilejui o discuție, dusă de tovarășul Ceaușescu cu toată fermitatea pe această chestiune.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Acum însă cu nemții nu o să discutăm în contradictoriu de pe poziții de opoziție, ci dacă s-ar putea discuta liniștit. Probabil că astfel de condiții s-ar putea crea.

Tov. Mao Zedong: Și noi vedem așa.

Statele Unite și Germania Occidentală luptă să câștige Germania răsăriteană. Dacă Hrușciiov va face concesii și în această problemă, atunci tovarășul Walter Ulbricht va trăi foarte greu. Asupra lui se exercită presiuni din două părți. Una din partea lui Erhard și una din partea lui Hrușciiov. Presiuni vin din ambele părți. De aceea, trebuie să-l sprijinim pe Walter Ulbricht, oricât ne-ar înjura.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Trebuie să vedem cum evoluează lucrurile.

Tov. Mao Zedong: În ciuda înjurăturilor pe care le debitează la adresa noastră, noi trebuie să-l sprijinim. El nu poate să nu ne înjure; dacă nu ne înjură, nu poate trăi. Spuneți dumneavoastră, ce fel de ciocniri de interese sunt între Germania răsăriteană, tovarășul Ulbricht și noi, sau ce fel de ciocniri de interese sunt între ei și dumneavoastră? Oare i-ați asuprit ori ei v-au asuprit pe dumneavoastră?

Tov. Emil Bodnăraș: R.D.G. nu, dar vechea Germanie a avut cu noi unele socoteli.

Tov. Mao Zedong: Este vorba de Germania democrată de astăzi. Pericolul actual îl constituie Germania Occidentală.

Tov. Zhou Enlai: Boltz, ministrul de Externe, este sigur că S.U.A. vor organiza împreună cu Germania Occidentală forțele nucleare multilaterale și este foarte îngrijorat de lucrul acesta. S.U.A. au declarat în mod deschis că dacă se va realiza un acord asupra forțelor nucleare multilaterale și se va pune în fața lui Hrușciov un asemenea acord, atunci Hrușciov va accepta și lucrul acesta.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aici este o împrejurare foarte interesantă. Acum câteva luni am avut o discuție cu Hrușciov în legătură cu crearea forțelor nucleare multilaterale în cadrul N.A.T.O., în cadrul căreia el înclina către acceptarea acestui lucru.

Tov. Emil Bodnăraș: Considerându-l ca un rău mai mic.

Emil Bodnăraș

Tov. Ion Gheorghe Maurer: A fost chiar o notă pe care am primit-o din partea lui Gromîko în acest sens, însă s-au opus, mai ales, Ulbricht și Gomulka.

Tov. Mao Zedong: Pentru că acesta este prejudiciul adus tuturor țărilor socialiste, vă aduce prejudicii dumneavoastră, Germaniei Răsăritene, Poloniei, Cehoslovaciei, Ungariei.

Tov. Zhou Enlai: Procedul lui Erhard va fi următorul: va duce întâi discuții cu S.U.A., cu Marea Britanie și apoi cu Uniunea Sovietică.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este sigur.

Tov. Zhou Enlai: Iar procedul lui Johnson, când va fi ales președinte al S.U.A., va fi următorul: el va face întâi o vizită în Marea Britanie, apoi în Germania Occidentală și în sfârșit în Uniunea Sovietică.

În momentul când s-a încheiat Tratatul tripartit pentru interzicerea parțială a experiențelor nucleare, Rusk a declarat că forțele nucleare multilaterale nu înseamnă răspândirea armei nucleare.

Tov. Mao Zedong: Ce înseamnă nerăspândirea armei nucleare? Aceasta înseamnă că ei nu vor să răspândească arma nucleară în țara noastră, în Polonia, în România. Este adevărat că nu vor lucrul acesta. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, ei vor să răspândească arma nucleară în Germania Occidentală, în India, Japonia și chiar în Italia. Deci sunt două fețe: una adevărată și alta falsă. Se vede că nu vor să răspândească arma nucleară nici în Indonezia și nici în China și nici în țările din Europa răsăriteană, adică nu vor s-o răspândească în țările care sunt hotărâte să lupte împotriva imperialismului. Iar în țările capitaliste se admite să se răspândească arma atomică.

Tov. Emil Bodnăraș: Germania Occidentală este astăzi aliatul cel mai puternic al S.U.A. pe continentul european.

Tov. Mao Zedong: Este adevărat. Scopul nostru este să determinăm Germania Occidentală să se ridice împotriva imperialismului american. Oare nu este bine să facem ca Marea Britanie, Franța, Italia, Germania Occidentală și Japonia să lupte împotriva S.U.A.?

Tov. Emil Bodnăraș: Sigur.

Tov. Mao Zedong: Hrușciiov vrea ca toate aceste țări să lupte împotriva noastră. Dar evoluția evenimentelor internaționale nu va merge pe linia pe care o dorește el. Țările capitaliste ca Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia vor merge pe drumurile lor proprii. Acum S.U.A. este aceea care controlează aceste țări, nu Uniunea Sovietică, nici țara dumneavoastră, nici Ulbricht, nici Gomulka, nici Sukarno și nici noi. Putem noi oare să controlăm Japonia, Germania Occidentală, Italia, Marea Britanie? Nu, nu putem. S.U.A. le controlează și controlul S.U.A. a stârnit împotrivirea Franței.

Tov. Liu Shaoqi: Dar Hrușciiov ajută S.U.A. ca să controleze aceste țări, iar noi ajutăm aceste țări să lupte împotriva controlului S.U.A. Nici Hrușciiov nu poate controla Germania Occidentală, Franța, Italia și Marea Britanie.

Tov. Mao Zedong: Dar el este în stare să facă un nou München, să facă o alianță formală anticomunistă. De fapt, atât Erhard cât și Japonia vor lupta împotriva S.U.A. Dar pentru aceasta este nevoie de timp, de 5-10 ani. Vedeți, acum Franța s-a ridicat și produce încurcături Statelor Unite ale Americii. Acum putem să vedem că și japonezii au început să facă lucrul acesta.

Tov. Emil Bodnăraș: Și în Marea Britanie sunt fenomene de natura aceasta, dezacord față de politica americană în multe probleme. Dacă nu luăm decât embargoul față de Cuba. Englezii nu țin pasul cu dictatul american.

Tov. Mao Zedong: Nu se supun.

Tov. Emil Bodnăraș: Nu se supun.

Mao Zedong îl primește pe Președintele Richard Nixon (1972)

Tov. Mao Zedong: Există două țări mari: S.U.A. și Uniunea Sovietică. Conducătorii Uniunii Sovietice vor să ne controleze pe noi, țările socialiste. Ei vor să controleze țări ca Iranul, R.A.U., Indonezia, adică țările naționaliste și să controleze unele țări din Africa, cum este Algeria. După cum cred eu, în cele din urmă ei nu vor putea controla pe nimeni. Hrușciiov vrea să pozeze în tată și să controleze pe fii. Când fiii cresc mari, atunci nu mai ascultă pe tatăl lor. Așa se întâmplă într-o familie. Dacă totuși vrea să-i controleze, fiii nu-l mai ascultă. Cu atât mai mult când este vorba de țări, de partide cărora nu le convine să fie controlate. Eu nu cred că Ulbricht și Jivkov se simt așa de bine când sunt controlați.

Tov. Emil Bodnăraș: Probabil nu se simt bine.

Tov. Mao Zedong: Nu se simt prea bine. Dacă ei nu se vor lăsa controlați de Hrușciiov, atunci Hrușciiov va căuta un al doilea Ulbricht sau un al doilea Jivkov, care să-i înlocuiască pe primii.

Partidul dumneavoastră este un partid unit și de aceea n-au ce face.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este, este un partid unit.

Tov. Mao Zedong: Nu știm dacă Partidul Muncitoresc Unit Polonez este unit sau nu prea?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nici noi nu știm prea bine.

Tov. Mao Zedong: După cum cred eu, cunoașteți ceva. După mine, polonezii nu sunt așa de uniți. Problema este așa: Gomulka n-a ridicat steagul patriotismului, steagul socialismului, al egalității în drepturi, al independenței. Dacă el ar ridica sus acest steag, atunci el i-ar putea uni pe toți tovarășii polonezi. În Polonia există grupări de dreapta și de stânga. După cum știu eu, dacă Gomulka va ridica steagul acesta, atunci tovarășii care fac parte din aripa de stânga nu-i vor face greutăți.

Tov. Wang Bingnan: Zambrovski reprezintă forța cea mai de dreapta în Polonia. Înainte, Hrușciiov era împotriva lui Zambrovski, acum însă Hrușciiov caută să-l atragă de partea lui.

Tov. Mao Zedong: În unele țări asiatice, ca de exemplu în Cambodgia – Sihanouk, în Pakistan – Ayub Khan luptă împotriva controlului S.U.A. și în felul acesta ei au putut să unească majoritatea poporului din țara respectivă. Proamericii joacă un rol mult mai mic. Sihanouk nu vrea să accepte ajutorul economic și militar al S.U.A. A izgonit consilierii americani și pe ambasadorul S.U.A. Americanii n-au ce să facă. Ayub Khan mai vrea ajutor american, ministrul de Finanțe al Pakistanului este un proamerican. Pakistanul este împotriva S.U.A. pentru că S.U.A. ajută India să lupte împotriva Pakistanului. Aveți relații diplomatice cu Pakistanul?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nu, tovarășe Mao Zedong. Acum, la înapoiere spre țară, am cerut dreptul de a ateriza pentru o escală tehnică la Karachi. Cu această ocazie, Ayub Khan mi-a propus o discuție, o conversație. Ne-a întrebat dacă am fi dispuși să stăm o zi de vorbă. Noi am răspuns că ne vom opri. De la Karachi vom zbura la Peshawar, unde se găsește Ayub Khan și vom fi oaspeții lui pentru o zi. Este probabil că în cadrul acestor discuții se va ridica și problema relațiilor diplomatice, pentru că noi avem cu Pakistanul relații economice destul de importante.

Tov. Mao Zedong: Aveți schimburi comerciale cu Pakistanul în domeniul petrolului?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Acum avem o serie de produse pe care le exportăm acolo. Și ei au o serie de produse care ne interesează. Relațiile economice au bază de dezvoltare. Până acum însă n-am avut relații diplomatice. Au fost mai multe sondări din partea Pakistanului și noi am răspuns că suntem în principiu de acord, dar lucrurile au rămas așa. Faptul că Ayub Khan a cerut această conversație cu noi – nu noi am cerut-o – înseamnă că el vrea să meargă ceva mai departe în normalizarea relațiilor.

Tov. Mao Zedong: Volumul schimburilor comerciale dintre țara dumneavoastră cu India este mai mare sau mai mic decât volumul schimburilor comerciale cu Pakistanul?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cu India este mai mare.

Tov. Emil Bodnăraș: Sunt relații mai vechi.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi cumpărăm din India destul de mult minereu de fier.

Tov. Mao Zedong: Vreau să vă întreb dacă ați luat poziție în problema Kashmirului?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi, în ultima vreme, n-am luat poziție în problema Kashmirului. Mai înainte, la O.N.U., noi am adoptat poziția care a fost adoptată de toate țările socialiste și pentru care la timpul său a fost de acord și Pakistanul, aceea de a scoate problema de la Consiliul de Securitate și a recomanda părților să o rezolve între ele. De atunci însă n-am mai avut prilejul de a lua poziție în problema Kashmirului.

Tov. Emil Bodnăraș: Alta decât aceasta.

Tov. Mao Zedong: Această problemă este o problemă cheie. Hrușciiov stă de partea Indiei și de aceea Pakistanul este nemulțumit.

Tov. Zhou Enlai: Poziția noastră în problema Kashmirului este următoarea: în trecut noi am avut poziția că această problemă trebuie să fie rezolvată prin consultări între cele două țări. Acum însă am adăugat că această problemă trebuie rezolvată potrivit voinței populației de acolo. Hrușciiov spune că această problemă este rezolvată, recunoscând suveranitatea Indiei asupra Kashmirului. Acum există o nouă evoluție, pentru că Pakistanul s-a ridicat în mod hotărât împotriva acestei păreri a Uniunii Sovietice și de aceea Uniunea Sovietică adoptă o atitudine mai șovăitoare în Consiliul de Securitate.

Tov. Emil Bodnăraș: Astăzi noi am văzut o informație potrivit căreia Hrușciiov l-ar fi invitat pe Ayub Khan să facă o vizită în Uniunea Sovietică.

Tov. Zhou Enlai: Ca să realizeze un echilibru.

Tov. Mao Zedong: Este posibil ca să stabiliți relații diplomatice cu Pakistanul.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi credem că este chiar folositor.

Tov. Zhou Enlai: Aș vrea să adaug ceva în legătură cu vizita lui Ayub Khan în Uniunea Sovietică. Ayub Khan ne-a informat de câteva ori că înainte de a vizita Uniunea Sovietică vrea să vină în țara noastră. Și asta tot pentru echilibru.

Ion Gheorghe Maurer (1902-2000)

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi credem că este folositor să stabilim relații diplomatice cu Pakistanul. Și dacă ei vor dori să le stabilească cu noi, noi vom fi de acord,

Tov. Mao Zedong: Pakistanul pretutindeni caută prieteni.

Tov. Emil Bodnăraș: Asta este bine.

Tov. Zhou Enlai: Pakistanul vrea să încheie un tratat cu Turcia și Iran ca aceste țări să iasă din Pactul CENTO. După aceea vrea să atragă la acest tratat Indonezia și Afganistanul.

Tov. Emil Bodnăraș: Nu știu, Pakistanul participă la Conferința de la Cairo?

Tov. Zhou Enlai: Nu, pentru că este angajat în CENTO.

Tov. Mao Zedong: Din punct de vedere militar, Pakistanul este o țară angajată iar India este o țară neangajată. În realitate însă, India este angajată, iar Pakistanul este o țară neangajată. De aceea, sunt multe lucruri care nu pot fi înțelese la suprafață, trebuie cunoscută esența lor.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Iranul a trimis acum 2-3 săptămâni la noi pe fostul premier Ekbal. Am avut cu el o discuție care este foarte interesantă. Noi până acum un an nu puteam obține o viză pe un pașaport pentru Iran. Practic nu aveam aproape nici un fel de relații. Acum, acest Ekbal, care conduce societatea de stat care se ocupă de petrol, a discutat cu noi un câmp destul de larg de afaceri. Asta înseamnă că Iranul se gândește la o altă orientare, cel puțin față de noi. După cum cunoaștem, se pare că Ekbal va forma noul guvern iranian.

Tov. Zhou Enlai: Iranul se teme de emisiunea postului nostru de radio în limba persană, spunând că s-ar referi la probleme interne ale Iranului.

Tov. Mao Zedong: După cum văd eu, nici Hrușciov nu o duce prea bine.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este drept. Dacă nu trăiește bine, este drept să nu trăiască bine, că și-o face singur. Dar din cauza lui nu trăim nici noi cum trebuie. Asta nu mai este drept. Și nouă ne face destule griji.

Tov. Mao Zedong: De fapt trăiți mult mai bine decât trăiește el. Cel puțin nu cumpărați cereale din S.U.A. Cel puțin n-ați stabilit dumneavoastră data convocării consfătuirii.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este adevărat.

Tov. Mao Zedong: Prin aceasta el și-a pus ștreangul de gât. El vrea ca cele 26 de partide să fie prezente acolo pe data de 15 decembrie. Noi spunem: convocați consfătuirea, dar noi nu vom participa. Consfătuirea aceasta este ilegală. Dacă o veți convoca, va fi în defavoarea voastră; dacă nu o veți convoca, atunci nu vă va fi ușor pentru că nu vă respectați cuvântul dat. Premierul nostru spune că acesta este obiceiul lui Hrușciov, vorbește ceva și nu se ține de cuvânt. Când un profesor scrie un articol, el poate să spună că acesta a greșit. Dacă dumneavoastră nu participați la consfătuire, care este prevăzută pentru data de 15 decembrie, el nu are ce face.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este adevărat. El știe că nu participăm. I-am spus și acum.

Tov. Emil Bodnăraș: Acum nici n-a mai încercat să ne convingă, (râsete).

Tov. Mao Zedong: De aceea, nu trebuie să ascultați ceea ce spune Hrușciov, crezând că el va face ceea ce a spus. Adeseori el nu procedează așa.

Poziția lui este determinată de anumite condiții: dacă sunt mulți care se ridică împotriva părerilor lui, atunci el n-are ce face. De aceea, eu spun că el este un animal cu oase moi⁵, este un animal cu corpul moale, este un om lipsit de caracter. De aceea nu trebuie să ne temem de el. El a spus că posedă o bombă atomică deosebită, a cărei explozie ar putea nimici întreaga lume, în primul rând cei 650 milioane chinezi. Imediat ce a spus lucrul acesta, după 2-3 zile s-au auzit ecouri nefavorabile pentru el din toată lumea. Delegația japoneză a afirmat că, de fapt, el nu posedă o asemenea armă, el însuși n-a văzut o asemenea armă. Poate a văzut o machetă. Asta a spus delegația Partidului Socialist din Japonia. Pentru că ecourile i-au fost nefavorabile, el a negat de câteva ori că ar fi spus așa ceva. El a spus: „oare sunt așa de prost?” Însă japonezii susțin că a spus așa ceva.

Tov. Emil Bodnăraș: El nu face un lucru numai când nu poate. De asta ne-am convins și noi. Dacă poate, el îl face chiar dacă nu este just.

Tov. Mao Zedong: Este adevărat. Dacă suntem conștienți și vom rezista față de el cu fermitate, el devine un animal cu corpul moale.

Tov. Liu Shaoqi: Tovarășii italieni se pronunță ca Hrușciiov să dea înapoi în problema convocării consfăturii din 15 decembrie, dar cu obraz curat. În realitate Hrușciiov este un om care nu vrea să-și păstreze obrazul curat. El dă înapoi fără a-și păstra obrazul curat. În problema crizei din Marea Caraibelor el a dat înapoi și n-a ținut seama de obraz.

Tov. Mao Zedong: Și în problema Berlinului. El a prevăzut la început ca problema Berlinului să fie rezolvată în câteva luni; după aceea a mai amânat câteva luni, iar acum nu mai menționează această problemă.

Tov. Liu Shaoqi: Și în problema Poloniei a fost așa. A trimis trupe sovietice să lupte împotriva lui Gomulka. Gomulka a rezistat. Noi ne-am exprimat împotrivirea noastră și el a dat înapoi, fără să țină seama de obraz. De aceea, noi nu trebuie să ținem seama de obrazul lui; dacă ținem seama de obrazul lui, atunci el devine și mai îndrăzneț.

Tov. Mao Zedong: Când au avut loc evenimentele din Polonia, un număr mare de conducători sovietici – Hrușciiov, Molotov, Kaganovici, Mikoian, Malenkov au plecat cu avionul la Varșovia. Avionul a zburat deasupra Varșoviei și Gomulka nu i-a dat voie să aterizeze. După ce a aterizat, Hrușciiov a înjurat pe tovarășii polonezi, spunând că sunt niște renegați și că au uitat de ajutorul sovietic.

Tov. Zhou Enlai: Gomulka și Cyrankiewicz s-au ridicat și i-au spus: trebuie să țineți seama de faptul că vă aflați pe teritoriul polonez, că noi suntem gazde și dumneavoastră oaspeți. Tovarășul Wang Bingnan era de față.

Tov. Wang Bingnan: După ce a coborât din avion, Hrușciiov s-a dus și a dat mâna cu ofițerii sovietici care se aflau pe aeroport și de abia după aceea s-a

⁵ Lipsit de coloană vertebrală (n. tr.).

duș la conducătorii polonezi, aducându-le injurii. Acest lucru s-a petrecut în fața reprezentanților diplomați și a șoferilor de la mașini.

Tov. Mao Zedong: Cât privește problema Berlinului, Hrușciov preconiza să aibă loc o conferință a șefilor de guverne care să rezolve această problemă în câteva luni. Dar țările occidentale n-au dat înapoi. Hrușciov în schimb a făcut concesii. Hrușciov a amânat rezolvarea acestei probleme cu câteva luni, altădată cu alte câteva luni ș.a.m.d. Țările occidentale și-au dat seama că Hrușciov se teme foarte mult de popor. Aceasta s-a văzut în mod evident și în timpul evenimentelor din Ungaria. Când a avut loc contrarevoluția lui Imre Nagy, lui Hrușciov nu-i erau clare lucrurile. Întregul Birou Politic al P.C.U.S. era de părere să fie retrase trupele sovietice din Ungaria. Aceasta era împotriva părerii partidului nostru, împotriva părerilor tovarășilor Liu Shaoqi și Deng Xiaoping care în acest scop merseseră la Moscova. Părerea noastră era că trebuie să menținem pozițiile acolo și să înăbușim rebeliunea. Sovieticii erau de părere ca trupele sovietice să fie retrase din Ungaria. În această situație, tovarășii Liu Shaoqi și Deng Xiaoping au spus că întrucât nu mai au treabă, pot pleca a doua zi. A doua zi toți membrii Biroului Politic al P.C.U.S. au venit la aeroport și au spus că nu vor mai retrage trupele din Ungaria, ci dimpotrivă, vor trimite întăriri. Toate acestea s-au întâmplat în curs de două zile. În prima zi au fost de o părere, iar în a doua zi de o altă părere. Poate aveți și dumneavoastră experiență în privința aceasta.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Din păcate, avem.

Tov. Emil Bodnăraș: Nu s-ar supăra nimeni dacă și-ar schimba hotărârea în bun, dar nenorocirea este că și-o schimbă în sens rău. Aceasta atunci când poate.

Tov. Mao Zedong: Care este perspectiva C.A.E.R.-ului?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Deocamdată anul acesta nu s-a ținut încă consfătuirea primilor secretari și a președinților Consiliilor de Miniștri.

Obișnuit, această consfătuire se ținea în cursul lunii iulie. Acum suntem în octombrie și până acum n-a suflat nimeni nimic. Noi rămânem la punctele noastre de vedere. I-am spus acest lucru în discuțiile pe care le-am avut la Moscova înainte de plecarea mea la Paris, am discutat 10 zile. S-a abordat și problema C.A.E.R. Noi am susținut punctul nostru de vedere, am crezut și credem că este just să ne împotrivim oricăror formațiuni suprastatale care să îngăduie controlul economic asupra țărilor membre C.A.E.R. Am arătat că toate aceste lucruri înseamnă până la sfârșitul sfârșitului pierderea suveranității țării, pierderea independenței și că deci noi nu putem fi de acord cu aceste forme.

Pe de altă parte, am arătat că organizația aceasta nu cuprinde toate țările socialiste și că trebuie găsite forme convenabile tuturor țărilor socialiste pentru a organiza mai bine ajutorarea reciprocă și colaborarea dintre ele. Adică am discutat pe baza punctului de vedere pe care l-am înfățișat și discutat în martie, când am venit aici.

Tov. Mao Zedong: Dacă dumneavoastră vă mențineți poziția aceasta, atunci drumul dumneavoastră este un drum pe care puteți merge în continuare.

Pe drumul lui Hrușciiov nu se poate merge. Nu numai țara dumneavoastră, dar mai multe țări din Europa Răsăriteană au început să simtă că acest drum nu este bun. Germanii spun că industria de ceasornice germană este mai bună decât cea sovietică. Acum i se cere lui Ulbricht să închidă fabricile de ceasornice și să importe ceasuri din Uniunea Sovietică.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Noi suntem convinși că drumul acesta este bun și din drumul acesta nu ne clintește nimeni. Noi ne hotărâm greu să facem un lucru pentru că judecăm cât se poate de bine înainte, dar când am ajuns la concluzia că trebuie să facem un anumit lucru, atunci îl facem în mod hotărât.

Tov. Mao Zedong: În legătură cu C.A.E.R.-ul, eu prevăd două perspective: o perspectivă este că se va prăbuși, iar o altă perspectivă este că se va lărgi. Nu avem nevoie de C.A.E.R., avem nevoie de discuții bilaterale și multilaterale și pe baza aceasta putem colabora.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Just.

Tov. Mao Zedong: Aceasta este o perspectivă. Dacă nu este perspectiva aceasta, să facem după părerea dumneavoastră, adică la C.A.E.R. să participe toate țările socialiste. Să fie incluse China, Coreea, Vietnam, Albania și Cuba. De ce Hrușciiov ne înjură că lucrăm de unii singuri. Spune că în acest fel nu putem intra în socialism, iar pe de altă parte nu este de acord ca țările socialiste din Orient să participe la C.A.E.R. Cum credeți, are el vreun argument temeinic? Pe de o parte spune că nu putem construi socialismul de unii singuri, iar pe de altă parte el nu este de acord ca toate țările socialiste să participe la această organizație. El știe că lărgirea C.A.E.R.-ului nu-i este favorabilă, deoarece trebuie să-și schimbe metodele de lucru. El trebuie să țină seama cu adevărat de egalitatea în drepturi și ajutorul reciproc. Nu se va mai putea merge pe drumul creării de organisme suprastatale pentru a controla alte țări. În această privință părerile noastre sunt identice.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Sunt.

Tov. Mao Zedong: Până în prezent noi încă n-am deschis focul. În scrisoarea noastră din 28 februarie am ridicat problema că C.A.E.R.-ul trebuie reorganizat și că trebuie să-i fie revizuit statutul.

Tov. Emil Bodnăraș: În schimb noi am exprimat această poziție în repetate rânduri – și în scris, și verbal – și, ulterior, și public, după ce am consultat întregul partid și am dezbătut aceste probleme în partid. Asta l-a supărat foarte mult pe Hrușciiov. „De ce în partid?” – a spus el. De ce le-am adus în discuția partidului?

Tov. Mao Zedong: Atunci să vorbim și în fața oamenilor fără de partid, să știe întregul popor.

Tov. Emil Bodnăraș: Așa am și făcut. Când am publicat articolul lui Valev am pus pe larg aceste probleme pentru ca întregul popor să vadă. Aceasta după ce am publicat Declarația în care este un capitol consacrat acestei probleme.

Tov. Mao Zedong: Am auzit că pe vremea aceea declarația dumneavoastră n-a fost publicată nici în presa chineză și nici în presa sovietică.

Tov. Emil Bodnăraș: Puține partide au publicat-o: italienii, polonezii, englezii și alte câteva partide.

Tov. Mao Zedong: După ce am ridicat problema revizuirii statutului C.A.E.R., Hrușciov nu s-a mai referit la această problemă în corespondența cu noi?

Tov. Deng Xiaoping: Nu.

Tov. Mao Zedong: Faptul că nu a mai menționat acest lucru constituie o problemă. Lui îi este teamă, nu îndrăznește să vorbească despre această problemă. În viitor, dacă vom avea ocazie, vom menționa problema aceasta – trebuie schimbat Statutul C.A.E.R.; trebuie să ne ajutăm reciproc pe baza egalității.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Just.

Tov. Emil Bodnăraș: Noi credem că asta va fi foarte bine.

Tov. Mao Zedong: Noi ne vom consulta cu tovarășii din Vietnam, din Coreea ca să ridicăm împreună problema schimbării Statutului C.A.E.R. și a participării la această organizație pe baza liberului consimțământ. În felul acesta îi vom pune o problemă grea.

Tov. Emil Bodnăraș: Asta este o problemă interesantă. Ei continuă presiunile pe toate liniile – în subcomisii, în diferite organe tehnice – tinzând spre același scop de a institui forme suprastatale.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Suntem siliți să verificăm fiecare literă din cadrul lucrărilor tuturor comisiilor din C.A.E.R. Tovarășe Mao Zedong, vă rog să credeți că aceasta este o muncă uriașă. Acolo sunt foarte multe comisii, comitete.

Tov. Emil Bodnăraș: Pentru că peste tot sunt capcane.

Tov. Mao Zedong: Ați căzut în capcană pentru că n-ați știut dinainte ce urmărește. Înainte ei nu erau de acord să participăm și noi la această organizație.

Tov. Emil Bodnăraș: Noi n-am știut. Nouă ni s-a spus altfel.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nouă ni s-a spus că nu vreți să participați și noi am spus, bine, dar de ce? Poate statutul nu este bun. Hai să vedem ce nu este bun, să discutăm cu fiecare țară socialistă și să facem un statut care să convină tuturor.

Tov. Mao Zedong: Ei spun că noi putem trimite observatori. Acum nu ni se mai permite să trimitem nici observatori. Acum ei se tem de noi, se tem și de observatori. Dacă țara noastră ar deveni membră a C.A.E.R., atunci s-ar teme și mai mult.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aceasta este și socoteala noastră.

Tov. Emil Bodnăraș: Noi la fel credem.

Tov. Mao Zedong: Peste o jumătate de an, un an sau mai mult noi vom dezlănțui o ofensivă și ne vom pronunța pentru organizarea unei comisii de ajutor economic reciproc între cele 13 țări socialiste, pe baza egalității. Cred că nu veți fi împotrivă?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta este sigur.

Tov. Mao Zedong: Probabil că dumneavoastră sunteți de părere că noi ridicăm problema aceasta prea târziu.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Și asta este adevărat.

Tov. Mao Zedong: Prea târziu am ridicat-o. Acum trebuie să vă ajungem din urmă. Acesta este un ajutor pentru dumneavoastră, dar este un ajutor și pentru noi.

Tov. Emil Bodnăraș: Până atunci noi vom merge înainte pe acest drum și pe această poziție, oricât de greu ar fi, pentru că nu este ușor.

La plecare, Mao Zedong a transmis salutări cordiale tovarășului Gheorghiu-Dej și celorlalți conducători ai partidului. Discuțiile s-au terminat la ora 19,40.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 590-600).

[9]

29 octombrie 1964, Moscova-București: Notă asupra convorbirii telefonice dintre tov. L. I. Brejnev și tov. Gh. Gheorghiu-Dej (orele 19,00)

Tov. Brejnev a comunicat că în ziua de 28 octombrie a.c., tov. Cervonenko, ambasadorul U.R.S.S. la Pekin a fost primit de tov. Ciu Enlai, cu care ocazie a avut loc o convorbire. Tov. Ciu Enlai, referindu-se la telegrama de felicitare pe care conducerea de partid și de stat chineză a transmis-o tov. L. I. Brejnev și A. N. Kosîghin cu prilejul alegerii lor în funcții, a subliniat că în aceste felicitări se spune că P.C.C. întotdeauna s-a pronunțat și se pronunță pentru coeziunea celor două partide ale noastre (P.C.U.S. și P.C.C.) pe baza marxism-leninismului și a internaționalismului proletar.

El a spus că conducerea P.C.C. ar dori foarte mult să aibă contacte pe linie de partid și de stat. În legătură cu aceasta, C.C. al P.C.C. a propus:

1. C.C. al P.C.C. ar putea trimite în U.R.S.S. o delegație de partid și de stat cu prilejul aniversării Marii revoluții Socialiste din Octombrie.

2. Dacă realizarea acestei propuneri ar fi dificilă, atunci C.C. al P.C.C. ar fi bucuros să salute la Pekin o delegație de tovarăși de răspundere din partea sovietică – cu caracter deschis sau confidențial.

3. Dacă ambele propuneri vor fi considerate inoportune, atunci C.C. al P.C.C. va fi gata să asculte propunerile părții sovietice.

Ciu Enlai a spus: noi dorim contacte și să mergem pas cu pas. Azi la ora 16,00 a fost chemat din nou tov. Cervonenko la tov. Ciu Enlai, care i-a spus că ar dori, în continuarea propunerii făcute, să concretizeze unele propuneri și anume:

- în primul rând, dacă va fi primită propunerea C.C. al P.C.C. de a trimite o delegație la Moscova cu prilejul zilei de 7 Noiembrie, atunci delegația chineză va fi condusă de Ciu Enlai.

- în al doilea rând, partea chineză, cu titlul de sfat, face propunerea părții sovietice să invite la această sărbătoare reprezentanții tuturor țărilor socialiste, cu excepția R.S.F. Iugoslavia.

Tov. Brejnev a subliniat că propunerea cu Iugoslavia s-a pus ca un sfat și nu ca o condiție.

- în al treilea rând, tov. Ciu Enlai a spus că despre aceasta au încunoștințat conducerea partidelor din țările socialiste, cu excepția Uniunii Comunistilor din Iugoslavia.

Tov. Brejnev a întrebat dacă conducerea P.M.R. a primit această comunicare, la care tov. Gh. Gheorghiu-Dej a răspuns că deocamdată nu s-a primit.

Tovarășii chinezi au exprimat dorința ca P.C.U.S. să manifeste inițiativa în legătură cu invitarea la Moscova a celorlalte țări socialiste, că speră că partidele frățești vor sprijini propunerea de a veni la Moscova cu scopul de a saluta propunerea sovietică și guvernul U.R.S.S. cu prilejul acestei sărbători.

Tov. Brejnev a comunicat în continuare că C.C. al P.C.U.S. a dezbătut această comunicare. Noi nu știm ce scopuri își propune C.C. al P.C.C. cu această inițiativă, dar considerăm că ar trebui să încercăm să folosim această propunere pentru folosirea de contacte.

După părerea noastră, a spus tov. Brejnev, din variantele propunerii cea mai acceptabilă ar fi sosirea delegației chineze la Moscova.

Am dori să ne sfătuim cu dv. acum, pentru a se face apoi o invitație oficială să se trimită o delegație la Moscova.

Dacă dv., tovarășe Dej, și tovarășii dv. considerați că realizarea acestui pas ar fi util, atunci după părerea noastră ar fi extrem de important ca la 7 Noiembrie să vină delegații și din alte țări socialiste.

Am fi bucuroși să primim o delegație și din partea P.M.R.

Dacă propunerea cu 7 Noiembrie va fi sprijinită, am considera necesar să invităm și din R.S.F. Iugoslavia o delegație, dar n-am invita o delegație din R.P. Albania, pentru că considerăm că nu s-au copt încă condițiile pentru aceasta. În încheiere, tov. Brejnev a transmis salutări tovarășilor din conducerea P.M.R.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej i-a răspuns că consideră util să se meargă în întâmpinarea propunerii C.C. al P.C.C. pentru a se realiza contacte. De altfel, și chinezii caută de mult calea de stabilire a unor astfel de contacte.

În ce privește delegația P.M.R., primim cele comunicate ca o invitație și vom informa Biroul Politic, care va hotărî asupra componenței delegației P.M.R.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej a transmis salutări tuturor tovarășilor din conducerea P.C.U.S.

La scurt timp după terminarea convorbirii, tov. Gh. Gheorghiu-Dej l-a chemat din nou la telefon pe tov. Brejnev și i-a comunicat următoarele:

Ne-am consultat cu membrii Biroului Politic asupra celor ce ne-ați comunicat. Biroul nostru Politic salută cele ce ne-ați adus la cunoștință. În ce privește invitarea tuturor țărilor socialiste, noi sprijinim hotărârea dv. de a invita și Iugoslavia. În același timp, v-am propune să reflectați și asupra invitării Albaniei. Noi considerăm că ar fi just ca și Albania să fie invitată. Dacă tovarășii albanezi nu vor accepta invitația, este treaba lor. Să nu le dăm prilej de speculații. Dar este bine să-i invitați. Desigur, exprimăm această părere ca un sfat.

Tov. Brejnev a răspuns că ei vor reflecta asupra acestei propuneri și mâine ne va trimite comunicări suplimentare.

În același timp, el a pus problema unei întâlniri cu tov. Gh. Gheorghiu-Dej. Tov. Gh. Gheorghiu-Dej s-a referit la situația sa, care le este cunoscută, arătând că urmează să rediscutăm această problemă și să stabilim când și cum să aibă loc o astfel de întâlnire.

29 octombrie 1964

(Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, I, 1957-1965, p. 426-428).

[10]

20 iulie 1965, București – Convorbirile dintre delegațiile română și chineză, după Congresul al IX-lea al P.C.R.

Notă de convorbire

La 20 iulie 1965, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al P.C.R., tovarășul Ion Gheorghe Maurer, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., au luat masa cu delegația P. C. Chinez la Congresul al IX-lea al P.C.R. A asistat tovarășul Vasile Patilineț, membru al C.C. al P.C.R.

Cu acest prilej s-au abordat câteva probleme:

I. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că ne gândim ca congresul partidului să adopte o moțiune în legătură cu situația din Vietnam, socotind că ar fi bine ca congresul să ia atitudine în această problemă. Întrucât la congres participă și delegații ale partidelor frățești, pentru ca să nu se spună că le-am pus în fața unui fapt împlinit, a continuat tovarășul Nicolae Ceaușescu, am dori să cunoaștem și părerea dumneavoastră.

Tovarășul Deng Xiaoping a spus că este bine, iar tovarășul Kang Sheng a adăugat că prin aceasta va spori importanța internațională a congresului.

În această ordine de idei, tovarășul Deng Xiaoping s-a interesat dacă C.C. al P.C.R. a primit o scrisoare din partea P.S.U.G. semnată de Walter

Ulbricht în care se opinează pentru convocarea unei întruniri a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești, pentru a discuta între altele problema germană, problema Vietnamului, în vederea adoptării unor acțiuni comune. În scrisoare se vorbește de unitate, acțiuni comune și se pretinde că P. C. Chinez a încurajat imperialismul vest-german, aducând prejudicii intereselor poporului german. Tocmai de aceea, atunci când Ulbricht a vorbit de acțiuni comune – a continuat tovarășul Deng Xiaoping – nu am aplaudat; știam care este semnificația acelor cuvinte.

Scrisoarea este datată 29 iunie a.c. însă ne-a fost remisă la 9 iulie a.c., deci în ajunul congresului partidului dumneavoastră, ceea ce ne-a făcut să-l suspectăm pe Ulbricht de intenția de a se folosi de acest congres pentru a ridica problema. Aceasta era o a doua încercare. La Helsinki s-a mai încercat să se organizeze o astfel de întrunire. Sursa de inspirație este aceeași.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a precizat că românii nu au primit o astfel de scrisoare (Deng Xiaoping a remarcat că nici vietnamezii și nici coreenii, cu care a discutat, nu au primit această scrisoare). Cât privește inițiativa de la Helsinki, se știe că nici nu am participat.

Tovarășul Deng Xiaoping a arătat că primei scrisori i s-a dat un răspuns constând din două propoziții:

a) Nu am fost consultați în prealabil și ca atare aceasta este o acțiune unilaterală;

b) Delegația noastră, care a plecat deja, nu este împuternicită să aibă întreveneri și să discute probleme în care nu are acordul C.C. al P. C. Chinez.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că am răspuns și noi, românii, acelei scrisori. Este posibil, a observat Kang Sheng, ca în urma acestui fapt el să fi renunțat la a ridica problema. Râzând, a adăugat cuvintele: „poate să o ridice, deoarece congresul nu s-a terminat”.

II. Tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a interesat dacă P. C. Chinez întrevine perspectiva ca problema vietnameză să fie rezolvată prin tratative.

Tovarășul Deng Xiaoping a ținut să observe că americanii recurg la amenințări, la bombardamente, pentru a ajunge la tratative. „Noi, a continuat tovarășul Deng Xiaoping, nu suntem în principiu împotriva tratativelor. Însă trebuie văzut despre ce tratative este vorba, când să aibă loc aceste tratative, ce scop să urmărească aceste tratative. Acum, tratativele ar însemna ca poporul vietnamez să renunțe la arme. Or, poporul vietnamez a mai lăsat armele din mâini și pierderile au fost mult mai mari: au fost asasinați 200 000 de oameni. În timpul desfășurării luptei armate, numărul morților și răniților este mai mic”.

Tovarășul Ion Gheorghe Maurer a precizat că sensul întrebării tovarășului Nicolae Ceaușescu este următorul: la urma urmelor, văzând că n-au nici o ieșire, americanii să devină mai deștepți și să se arate dispuși să-și retragă trupele.

Tovarășul Deng Xiaoping a remarcat, râzând, că atunci trebuie duse tratative.

III. Vorbindu-se despre desfășurarea operațiilor în partea de sud a Vietnamului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a întrebat dacă bombardarea centrelor industriale și a căilor de comunicație din R. D. Vietnam nu pricinuieste și nu ridică probleme în legătură cu aprovizionarea. Tovarășul Deng Xiaoping a răspuns afirmativ, arătând că singura soluție în aceste împrejurări, așa cum a dovedit-o și experiența din timpul războiului din Coreea, este repararea căilor de comunicație după ce acestea au fost distruse.

IV. Pornind de la constatarea că până la sfârșitul anului americanii vor aduce în Vietnam 200 000 de militari și că mai târziu numărul acestora va crește la 500 000, tovarășul Deng Xiaoping a apreciat că dacă americanii vor aduce 2-3 milioane de militari în zona Asiei de sud-est, inclusiv China, aici există un teritoriu foarte mare pe care să fie dispersate și nimicite aceste forțe.

„Noi, a continuat tovarășul Deng Xiaoping, ne-am consultat cu tovarășii vietnamezi și știm că au aceeași părere ca și noi; să se facă totul pentru ca operațiile să fie limitate exclusiv la Vietnam. În partea de nord nu există încă prea multă industrie și distrugerea ei n-are importanță. Ulterior noi vom ajuta pe tovarășii vietnamezi să construiască o industrie și mai înfloritoare, așa cum au făcut și tovarășii coreeni”.

Referindu-se la eventualitatea extinderii operațiilor militare, tovarășul Kang Sheng a apreciat că există trei posibilități: a) ca americanii să bombardeze regiunile de graniță și centrele industriale ale Chinei; b) ca flota navală americană să atace coastele maritime ale Chinei, să debarce trupe de desant, care să se angajeze în luptă; c) atacarea Chinei și declanșarea unui război general.

„Pe de altă parte, a completat tovarășul Kang Sheng, este posibil ca americanii să nu cuteze să atace China și războiul să nu aibă loc. Și această posibilitate există. Însă potrivit celor spuse de Mao Zedong, noi ne pregătim pentru cele mai rele, cele mai grave posibilități. Vă spunem deschis – și americanii știu acest lucru – la granița cu Vietnamul sunt masate trupe chineze cu un efectiv de câteva sute de mii de oameni. Acestea se pot pune în mișcare în timp de 24 de ore. Dacă suntem pregătiți pentru orice eventualitate, posibilitatea atacării Chinei este mai mică; altminteri este mai mare”.

„Dacă americanii vor bombarda Beijingul, a intervenit tovarășul Deng Xiaoping, atunci este posibil ca noi să aducem o contribuție relativ mare la cauza mișcării comuniste internaționale. Angajând câteva milioane de militari americani în această zonă, treburile popoarelor din Asia, Africa și America Latină se vor rezolva mai ușor”.

V. Într-o altă înlănțuire de idei, tovarășul Kang Sheng a arătat că războiul pe care americanii îl duc în Vietnam este un război al armelor, pe când războiul pe care îl duc vietnamezii este un război al poporului. Aceste două războaie nu se întâlnesc ele.

VI. Referindu-se la armamentul folosit de americani, tovarășul Deng Xiaoping a arătat că acesta este foarte scump și de aceea pierderile sunt foarte grele. Din această cauză, ca și din motive de ordin tehnic, americanii se întorc acum la folosirea de armament mai puțin modern. Astfel, de exemplu, renunță la

avioanele cu reacție ce dezvoltă o viteză foarte mare și se întorc la avioanele cu elice.

VII. Făcând o comparație cu războiul de eliberare din China (1946-1949), tovarășul Deng Xiaoping a insistat asupra lichidării de către forțele patriotice din partea de sud a Vietnamului a efectivului uman al armatei americane, factor important ce poate grăbi sfârșitul războiului.

VIII. Vorbindu-se despre faptul că R. P. Chineză a intrat în posesia armei nucleare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat acest fapt ca un lucru bun. Atâta vreme cât imperialiștii dețin arma nucleară este bine ca mai multe țări socialiste, nu numai una, să posede arma nucleară.

Tovarășii Deng Xiaoping și Kang Sheng au mulțumit pentru sprijinul pe care noi l-am exprimat, în această problemă, față de eforturile Chinei. Tovarășul Deng Xiaoping a spus că R. P. Chineză a produs arma nucleară pentru a se ajunge la distrugerea ei. China face prin aceasta o demonstrație, intimidează.

În această ordine de idei s-a exprimat speranța că nu se va ajunge la folosirea armei nucleare.

Vorbind despre producerea armei nucleare, tovarășul Deng Xiaoping a spus că în 1954, când Hrușciiov, Bulganin și Mikoian au fost la Beijing, aceștia au refuzat Chinei ajutorul în producerea armei nucleare. Ei au spus că folosirea întregii energii electrice a Chinei (atunci China avea cca. 4 milioane kw) nu ar fi suficientă pentru producerea ei. Faptele însă au dovedit că nu este chiar așa de greu să fie produsă.

Tovarășul Deng Xiaoping a mai arătat că o bombă cu hidrogen nu este mai scumpă ca cea atomică. De fapt, dintr-o cantitate dată de materie primă, se poate obține mai mult material explozibil pentru bombe cu hidrogen decât pentru bombe atomice.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Ion Gheorghe Maurer au vorbit despre eforturile țării noastre pentru a folosi energia nucleară în vederea producției de energie electrică.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 727-730).

[11]

26 iulie 1965, București – Convorbire dintre delegațiile română și chineză, conduse de N. Ceaușescu și, respectiv, Deng Xiaoping

Stenograma

discuțiilor avute cu delegația Partidului Comunist Chinez
care a participat la lucrările Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român

La discuții au participat tovarășii:

- din partea română: Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.; Chivu Stoica, membru al Comitetului Executiv, membru al Prezidiului Permanent ale C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de Stat al R.P.R.; Ion Gheorghe Maurer, membru al Comitetului Executiv, membru al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R.; Vasile Patilineț, secretar al C.C. P.C.R.; Dumitru Gheorghiu, membru supleant al C.C. al P.C.R., ambasadorul R.P.R. la Beijing; Andrei Păcuraru, membru al C.C. al P.C.R., șeful Direcției Treburilor C.C. al P.C.R.

- din partea chineză: Deng Xiaoping, membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic al Comitetului Central, secretar general al C.C. al P. C. Chinez; Kang Sheng, membru supleant al Biroului Politic, membru al Secretariatului C.C. al P.C. Chinez; Wu Xiuquan, membru al C.C. al P. C. Chinez; Wang Li, șef de secție la C.C. al P. C. Chinez și Liu Fang, ambasadorul R. P. Chineze la București. Discuțiile au început la ora 10,30.

Tov. Nicolae Ceaușescu: V-ați odihnit bine ieri?

Tov. Deng Xiaoping: Da, foarte bine.

Vreau să vă felicit pentru succesul Congresului dumneavoastră; felicităm noile organe alese ale partidului dumneavoastră; de toate acestea suntem foarte bucuroși.

Scopul principal al vizitei noastre aici este de a vă felicita cu ocazia congresului dumneavoastră. Cu această ocazie transmitem încă o dată cele mai bune urări de bine din partea tovarășilor Mao Zedong, Liu Shaoqi, Zhou Enlai, Zhu De adresate tovarășilor Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer și celorlalți din conducerea partidului dumneavoastră.

Din ceea ce am vizitat la dumneavoastră, am văzut că atât industria cât și agricultura țării dumneavoastră se dezvoltă bine. Lucrul acesta dovedește justetea orientării partidului dumneavoastră. Ați învins greutățile pe care le-ați mai avut și noi suntem foarte bucuroși pentru lucrul acesta.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi, tovarăși, vă mulțumim pentru această vizită, pentru salutul adresat congresului nostru. Considerăm aceasta ca o contribuție la întărirea relațiilor dintre partidele, dintre popoarele noastre. Sigur, am fi dorit ca să vedeți mai multe lucruri în țara noastră, însă sperăm că tovarășii vor veni cu altă ocazie pentru a vizita țara noastră, pentru a cunoaște munca poporului nostru.

Tov. Deng Xiaoping: Planul pe care l-ați întocmit este un plan grandios. Suntem convinși că vom mai avea ocazia să venim în țara dumneavoastră; suntem convinși că veți veni și dumneavoastră în țara noastră, pentru că înțelegem foarte bine relațiile dintre cele două partide ale noastre.

Relațiile acestea sunt construite pe baza unei ideologii comune, sunt construite pe baza unei experiențe comune. Relațiile dintre cele două partide și cele două țări ale noastre sunt nu numai normale, dar se și dezvoltă foarte bine. Sigur, aceasta nu înseamnă că avem vederi identice în toate problemele

internaționale; deosebiri de păreri pot exista, însă avem multe lucruri comune și acesta este esențialul.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi suntem de acord cu aceasta. Sigur, relațiile dintre partidele noastre sunt bune; au și o bază bună pentru a se dezvolta în continuare și problemele asupra cărora avem puncte de vedere comune asigură o colaborare rodnică. În colaborarea aceasta vom găsi soluții și pentru problemele unde avem păreri deosebite.

Ciu Enlai și N. Ceaușescu (1974)

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aceasta cu atât mai mult cu cât noi am găsit de multă vreme un drum foarte bun: discuții sincere, deschise, tovarășești. Aceasta noi am făcut-o, o facem și o vom face și de acum înainte; aceasta este o bază foarte bună de înțelegere.

Tov. Deng Xiaoping: Am discutat cu dumneavoastră și anul trecut la Beijing. Prin schimbul de păreri putem să contribuim numai la strângerea prieteniei.

Tov. Nicolae Ceaușescu: În ce privește întâlnirea noastră de acum, noi am dori să ascultăm pe oaspeți, dacă au probleme de pus. Noi am vorbit mult; șase zile tot am vorbit; acum vrem să ascultăm. Și, sigur, o să spunem și câteva lucruri în legătură cu discuțiile pe care le-am avut cu unele din delegațiile care au participat la Congres.

Tov. Deng Xiaoping: Noi considerăm că lucrările Congresului dumneavoastră s-au bucurat de un mare succes. Din rapoartele prezentate și din cuvântările rostite la Congres ne-am dat seama de justetea orientării partidului dumneavoastră. Noi am văzut încredere la toți delegații în linia politică pe care o promovează partidul dumneavoastră și în planul de perspectivă adoptat de partidul dumneavoastră; am văzut coeziunea și unitatea partidului dumneavoastră și, să spunem deschis, un astfel de fenomen îl vedem prea puțin în celelalte țări socialiste. Dacă este să facem o apreciere, aceasta este aprecierea noastră și acesta este un motiv de care suntem foarte mulțumiți. Noi am văzut că la congres ați generalizat nu numai experiența dumneavoastră, ați generalizat și

experiența privind relațiile dintre țările socialiste, ați generalizat și experiența în legătură cu relațiile internaționale.

Această experiență, în multe privințe, este comună cu a noastră.

Ați schimbat denumirea partidului și țării dumneavoastră, ați întărit rolul conducător al partidului în stat, ați întărit legătura partidului cu masele. Am reținut cu atenție faptul că dumneavoastră ați întărit munca educativă în rândul tineretului. În toate aceste probleme noi avem o experiență comună; problemele la care vă gândiți dumneavoastră sunt probleme la care ne gândim și noi. Acesta este un lucru foarte bun.

După cum am mai discutat cu tovarășul Maurer, noi înțelegem foarte bine formele organizatorice ale partidului dumneavoastră; noi înțelegem că asemenea forme sunt foarte bune; dacă nu greșim, acestea presupun atât atragerea unui număr mai mare de tovarăși care să participe la conducerea statului, cât și condiții pentru o conducere mai centralizată; acestea oferă și o democrație mai largă și o centralizare mai mare.

Este foarte bine că ați adoptat o hotărâre separată cu privire la problema Vietnamului. Noi socotim că este un lucru bun că ați folosit această metodă, că ați adoptat în mod solemn o hotărâre în legătură cu această problemă. Desigur, între noi sunt anumite deosebiri în legătură cu forma de exprimare, însă faptul că ați adoptat o hotărâre separată este foarte bun. În legătură cu problema vietnameză noi am discutat cu tovarășii Ceaușescu și Maurer la masa pe care am luat-o împreună. Aseară am predat tovarășului Patilineț copia scrisorii de răspuns a Comitetului nostru Central adresată Comitetului Central al P.C.U.S., ca răspuns la scrisoarea C.C. al P.C.U.S. din 16 aprilie.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am primit-o.

Tov. Deng Xiaoping: În scrisoarea aceasta sunt cuprinse unele divergențe dintre partidul nostru și P.C.U.S. În legătură cu problema Vietnamului. Sovieticii au spus că ne invită la o întâlnire pentru a ajuta Republica Democrată Vietnam. Despre aceasta noi v-am informat. Uniunea Sovietică a vrut să trimită un efectiv de 4000 de oameni – trupe de rachete teleghidate – în R. D. Vietnam și a mai cerut să i se pună la dispoziție unul sau două aeroporturi din țara noastră. Pe aceste aeroporturi trebuiau să fie staționați 500 de soldați sovietici. Uniunea Sovietică voia să deschidă și un coridor aerian între U.R.S.S. și Vietnam prin țara noastră. Sovieticii au uitat că noi avem o anumită experiență în această privință. Pentru faptul că am refuzat aceste cereri suntem acuzați că nu dorim ca Uniunea Sovietică să ajute Vietnamul.

Tov. Kang Sheng: Sovieticii nu respectă suveranitatea țării noastre; ei au trimis numai consilierul ambasadei ca să discute această problemă cu noi; ei consideră țara noastră ca o provincie a Uniunii Sovietice.

Tov. Deng Xiaoping: În scrisoarea aceasta, a cărei copie v-am predat-o și dumneavoastră, noi am răspuns la propunerea sovietică privind întâlnirea reprezentanților P.C.U.S., P. C. Chinez și Partidului celor ce Muncesc din Vietnam. Noi le-am spus: dacă este vorba de ajutor pentru Vietnam, atunci noi am și luat legătura cu tovarășii vietnamezi și le-am acordat ajutor; dacă voi vreți

să ajutați Vietnamul, luați legătură cu tovarășii vietnamezi. Cu cât va fi mai mare ajutorul, cu atât va fi mai bine. Prin scrisoarea din 17 aprilie, P.C.U.S. ne-a acuzat că noi ne-am posta pe o poziție specială. Această chestiune noi o știm de mai mulți ani. Parcă noi am fi fost aceia care am încurajat agresiunea S.U.A. în Vietnam.

Ulterior, sovieticii au propus, în repetate rânduri, întreprinderea unor acțiuni comune. Din cuvântarea lui Ulbricht, am văzut că el ar fi vrut să folosească lucrările Congresului dumneavoastră în acest scop, dar despre problema aceasta am discutat data trecută. Delegatul Venezuelei a ridicat și el această problemă.

Deng Xiaoping (1904-1997)

În scrisoarea noastră am răspuns și la problema acțiunilor comune. Noi înțelegem ceea ce urmăresc sovieticii în legătură cu ajutorul ce trebuie acordat Vietnamului. În primăvara anului trecut, guvernul Uniunii Sovietice a ridicat în mod oficial problema în fața guvernului R. D. Vietnam ca atât Vietnamul de Sud, cât și Vietnamul de Nord să devină țări neutre. Ne-au informat în mod oficial și pe noi în problema aceasta. Imediat după ce au fost informați asupra acestei probleme, tovarășii vietnamezi au și răspuns. În trecut noi ne-am pronunțat ca în partea de sud a Vietnamului să se creeze un guvern care să promoveze o politică de neutralitate; și tovarășii vietnamezi au fost de acord cu neutralizarea Vietnamului de Sud. Dar, Uniunea Sovietică se pronunță și pentru neutralizarea Vietnamului de Nord. Asta înseamnă să fie neutralizată o republică socialistă – Republica Democrată Vietnam. Până și în ultimul timp, S.U.A. mai vorbesc despre acest lucru. Chiar în timpul vizitei pe care a făcut-o Harriman în Uniunea Sovietică se mai vorbea de neutralizare. Nu în Vietnamul de Sud, ci în Vietnamul de Nord să se constituie un guvern de tipul guvernului din Laos. Din aceasta vedem foarte clar ce fel de tocmeală se face între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, atunci când se preconizează tratative fără condiții. Ținerea unor tratative „fără condiții” este rezultatul unei înțelegeri cu Statele Unite ale Americii. La 16 februarie 1965, Uniunea Sovietică a propus în mod

oficial guvernului nostru ca să aibă loc tratative fără condiții. Sovieticii au propus acest lucru întâi tovarășilor vietnamezi și după o zi – două ne-au informat și pe noi. Ei spuneau că ar vrea să cunoască întâi părerea tovarășilor vietnamezi și chinezi și după aceea să întreprindă acțiuni în acest sens. Tovarășii vietnamezi au răspuns chiar în ziua când au fost informați; noi n-am răspuns încă la această propunere.

Sovieticii, prin ambasadorul lor la Paris, au ridicat această problemă în fața lui de Gaulle. Așa că în felul acesta se fac tocmelile.

Recent, noi am primit materiale precise din care rezultă că S.U.A. se mai gândesc încă dacă ar trebui să bombardeze Hanoi-ul și Haiphong-ul, pentru că aceasta ar însemna bombardarea bazelor de rachete teleghidate ale Uniunii Sovietice. Însă, prin contactele diplomatice dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, S.U.A. au fost informate în mod oficial asupra locului unde sunt plasate aceste baze de rachete sovietice. Iată ce înseamnă aceste acțiuni comune! Să acționăm în mod comun cu ei? Sovieticii au vrut ca noi să acționăm în comun cu ei sub semnul rezolvării problemei vietnameze pe baza colaborării dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică. Acesta este scopul lor real.

De aceea, dacă am participa la o întâlnire cu ei și am lua împreună o hotărâre frumoasă, asta ar însemna că i-am ajuta să înșele oamenii.

După ce am răspuns propunerii privind convocarea unei întâlniri a reprezentanților partidelor din cele trei țări, ei vorbesc și mai tare și mai frecvent, inclusiv la conferințele internaționale, ca să fie întreprinse acțiuni comune.

Scopul lor este să izoleze China. Noi ne gândim mult la această problemă și ne dăm seama ce înseamnă izolare. Ce înseamnă izolarea aceasta putem să vedem numai în ultima instanță. Izolarea nu este neapărat un lucru rău. După cum vedem noi, aveți și dumneavoastră această experiență. În cadrul C.A.E.R., sunteți sau nu izolați?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dar ne batem.

Tov. Deng Xiaoping: În urma acestei izolări dumneavoastră aveți mai multe roșii și castraveți decât alții, ca să nu mai vorbim de altele.

În legătură cu problema Vietnamului, noi v-am vorbit despre punctul nostru de vedere; exprimându-ne mai scurt, noi am făcut toate pregătirile, inclusiv pregătirea militară. Despre lucrul acesta noi am vorbit și cu tovarășii vietnamezi. Noi putem să le acordăm tot ceea ce le este necesar. Dacă ei socotesc că acest ajutor nu este necesar, noi nu vrem să-l impunem; mă refer mai ales la ajutorul militar. Noi suntem cu toții de acord cu părerea tovarășilor vietnamezi că trebuie să se bazeze pe propriile forțe ca să reziste agresiunii Statelor Unite ale Americii, iar China să fie socotită în spatele frontului. Noi am deplasat trupele noastre către frontiere cu R. D. Vietnam, însă dacă tovarășii vietnamezi socotesc că nu sunt necesare aceste trupe, noi nu vom trimite acolo trupe. În prezent se află în Vietnam unități de geniu, detașamente de transport și trupe de apărare antiaeriană trimise de R. P. Chineză.

Efectivul acestora nu este mic. Noi trimitem după necesitățile lor; până și în forma trimiterii acestor efective noi procedăm după părerea lor.

Tov. Nicolae Ceaușescu: În ceea ce privește Congresul, vreau să mulțumesc tovarășului Deng Xiaoping pentru cuvintele sale frumoase. În afară de problema planului, a dezvoltării economice, noi am crezut că este bine să clarificăm câteva probleme în legătură cu care sunt discuții sau încercări de a le lăsa uitării. De aceea am pus mai larg problema necesității industrializării, problema rolului partidului și al statului și problema națiunii, pentru că în ultimul timp sunt încercări de a se spune că națiunea este ceva depășit, că accentul ar trebui pus pe apropierea și contopirea națiunilor. Noi considerăm că aceasta este greșit și periculos pentru cauza noastră generală a socialismului și comunismului.

De aceea ne-am referit mai pe larg la aceste probleme în cadrul Congresului.

În ceea ce privește problema Vietnamului, într-adevăr, noi am discutat despre ea data trecută. Am discutat alaltăieri și cu tovarășii vietnamezi și ne-am înțeles cu ei asupra tuturor problemelor; le-am acordat și ceva ajutor, inclusiv în armament. Am satisfăcut aproape toate cererile lor.

Tov. Deng Xiaoping: Foarte bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi suntem de acord cu punctul de vedere al tovarășilor chinezi că tovarășii vietnamezi sunt cei ce trebuie să hotărască.

În zilele Congresului am avut întâlniri cu unele delegații, cu delegația germană în frunte cu tovarășul Ulbricht. Desigur, până la urmă ne-am înțeles asupra tuturor problemelor. Tovarășii germani au ridicat îndeosebi problema relațiilor noastre cu R.F.G. S-au pronunțat, au vorbit și ieri când s-au întors acasă, că este bine să se stabilească relații diplomatice cu R.F.G. Există însă tendința ca aceste relații să se stabilească oarecum prin R.D.G. Noi le-am arătat tovarășilor că această chestiune privește fiecare stat și noi singuri vom ști ce trebuie făcut și cum trebuie făcut. Ei au căzut de acord cu noi până la urmă.

Am avut întâlnire cu tovarășul Jivkov; am discutat mai mult asupra unei vizite pe care noi trebuie s-o facem în R. P. Bulgaria. Probleme deosebite cu tovarășii bulgari nu avem; ce avem, sunt probleme curente.

Am avut întâlnire și cu delegația iugoslavă, cu Kardelj. În program avem și vizita lui Tito la noi în țară, la toamnă. Este în curs construirea hidrocentralei de pe Dunăre. Kardelj a spus că este foarte entuziasmat de lucrările Congresului nostru și că au tras multe învățăminte. Așa cum i-am spus tovarășului Deng Xiaoping, acum două seri, la recepție, iugoslavii au spus că ar dori să îmbunătățească relațiile cu tovarășii chinezi. Le-am spus să se adreseze tovarășilor chinezi și o să găsească împreună căile ca să îmbunătățească relațiile.

Tov. Deng Xiaoping: Noi nu suntem împotrivă ca să îmbunătățim relațiile pe linie de stat. În convorbirile dintre cele două partide ale noastre care au avut loc la Beijing, noi v-am spus că dorim din toată inima îmbunătățirea relațiilor dumneavoastră pe linie de stat cu Iugoslavia. În legătură cu felul cum

trebuie privită Iugoslavia, între cele două țări ale noastre sunt deosebiri de păreri, dar lucrul acesta nu este important. Lucrul acesta va fi limpezit de timp.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Ei se preocupă să îndrepte multe lucruri la ei. Au și multe greutăți din punct de vedere al situației economice.

Tov. Deng Xiaoping: De ce au asemenea greutăți, au primit mulți dolari și multe ruble?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Din pomană nu se poate face nimic. Într-adevăr, trebuie întâi să te bazezi pe propriile forțe. Aceasta este cea mai sănătoasă dezvoltare.

Tov. Deng Xiaoping: Noi am acordat atenție acțiunilor întreprinse de Iugoslavia pe plan internațional. În legătură cu problema Vietnamului, în timpul Congresului dumneavoastră, Kardelj a vorbit și el de sprijinirea Vietnamului, însă noi acordăm atenție mai mare unei serii de acțiuni și declarații. De pildă, când avioanele S.U.A. bombardau teritoriul R. D. Vietnam și se trimiteau noi trupe americane în Vietnamul de Sud, presa iugoslavă a publicat un comentariu oficial în care se afirmă că Statele Unite ale Americii au recurs din plin la dreptul lor de autoapărare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Însă a fost și o declarație oficială în care iugoslavii au condamnat intervenția și bombardamentele americane. Ei pot fi totuși ajutați ca să meargă pe o linie mai justă. Noi sperăm în aceasta și dorim ca fiecare să venim în întâmpinare și să-i ajutăm.

Tov. Deng Xiaoping: Noi sperăm că în munca pe care o desfășurați veți obține rezultate bune. Și la Beijing, când am avut convorbiri, am spus că în discuțiile ce le avem cu celelalte țări europene nu avem rezultate, însă dacă dumneavoastră desfășurați muncă cu ele, se vor obține rezultate. Noi sperăm că lucrul cel mai important este experiența dumneavoastră și această experiență va avea o influență mai mare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Pe urmă am avut o mică întâlnire, mai mult protocolară, cu partidele din America Latină. În multe probleme s-a văzut că tovarășii sunt de acord cu poziția partidului nostru. S-a văzut că asupra multor probleme erau informați nereal și participând la Congresul nostru și-au putut da seama mai bine de activitatea și poziția partidului nostru.

De asemenea, am avut o întâlnire, tot așa protocolară, cu reprezentanții partidelor din țările arabe, cu care am avut un schimb de păreri.

Am avut schimburi de păreri și cu tovarășii sovietici. Ultima întrevedere am avut-o ieri. Tovarășul Brejnev și-a exprimat dorința de a îmbunătăți relațiile dintre noi și a lichida tot ceea ce au fost acțiuni subiective din partea lui Hrușciiov.

Ne-a spus că înlăturarea lui Hrușciiov s-a datorat faptului că ei n-au fost de acord cu aceste acțiuni ale lui și ne-am înțeles ca să avem, probabil în septembrie, o întâlnire pentru a discuta o serie de probleme privind relațiile dintre partidele și țările noastre. O problemă ridicată de tovarășii sovietici a fost problema Organizației Tratatului de la Varșovia. Ei puneau probleme ca spre sfârșitul anului să aibă loc o ședință a Comitetului Politic Consultativ, ca urmare

a necesității de a se aduce unele îmbunătățiri în ce privește organizarea comandamentului militar, în sensul ca să asigurăm o participare mai largă la acest comandament a reprezentanților celorlalte țări socialiste. Noi le-am spus tovarășilor sovietici să mai vedem. Din moment ce avem un comandament comun, este de presupus ca și conducerea acestui comandament să fie comună. Or, conducerea actualului comandament este sovietică. Vom vedea ce propuneri se vor face. Noi le-am spus și cu alte ocazii că în toată această organizare trebuie avut în vedere ca fiecare armată să fie de sine stătătoare, ca fiecare țară socialistă să aibă o armată proprie.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Să fie relații de colaborare, de conlucrare, nu de subordonare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: În acest sens vom analiza propunerile care se vor face.

Tov. Deng Xiaoping: Aceasta înseamnă că sovieticii vor să întărească controlul asupra celorlalți.

Tov. Nicolae Ceaușescu: E greu de spus. Criticile care s-au ridicat până acum au fost făcute în sensul că acest comandament este sovietic. Sigur, ei vor să-i dea o bază reprezentativă mai largă, însă noi nu vrem numai atât și, mai ales, nu o reprezentare formală, ci realmente organizarea acestuia pe baze noi, nu ca și Comandament Unit, ci ca un organ de colaborare între țări independente.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Asta înseamnă că noi vrem să facem ca să nu existe un control supranațional asupra acestor țări. Dar, să vedem ce va ieși.

Tov. Kang Sheng: În această privință aș vrea să vă spun că a apărut o carte în Uniunea Sovietică, *Strategia militară*, sub îngrijirea lui Sokolovski. În ediția a doua a acestei cărți s-au făcut unele modificări, însă cartea aceasta este folosită ca material de bază în școlile militare sovietice. În ea se spune că dacă în viitor va fi un război împotriva imperialiștilor, atunci toate țările socialiste trebuie să acționeze în comun, toate armatele țărilor socialiste trebuie să fie puse sub comanda Uniunii Sovietice. Aceasta este concepția lor strategică.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă fiecare o să ne facem o asemenea concepție, atunci treburile o să meargă bine!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Realitatea este că nu numai în manuale există acest lucru; în organizarea Pactului de la Varșovia și a Comandamentului Unic, în fond, armatele celorlalte țări socialiste din Europa sunt subordonate. Noi vrem să lichidăm această stare de lucruri.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este foarte important acest lucru, pentru că se deschide o mare problemă. C.A.E.R.-ul a fost una, și poate să mai fie; acum vine Organizația Tratatului de la Varșovia, o problemă care se deschide. Poate să nu fie chiar ușor, dar în orice caz trebuie văzut.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sigur, noi înțelegem că în caz de război împotriva imperialismului va trebui să acționăm în comun, dar acțiunile acestea, care necesită mobilizarea întregului popor, trebuie să se desfășoare pe baza unei colaborări strânse, cu respectarea independenței fiecărei țări și participarea

fiecărei armate ca armată de sine stătătoare, ca forță națională. Aceasta va asigura ca într-adevăr efortul fiecărei țări să fie un efort din toate punctele de vedere.

Tov. Kang Sheng: Suntem într-un tot de acord cu părerea dumneavoastră. Noi așa am procedat în timpul războiului din Coreea. Putem să vă spunem că am întocmit împreună cu tovarășii vietnamezi un program de luptă, însă pe baza principiilor pe care le-a expus tovarășul Ceaușescu adineauri. Nu putem admite faptul că Vietnamul și Coreea să fie subordonate țării noastre pentru că China este o țară mai mare. Dar experiența dumneavoastră este mult mai bogată decât a noastră pentru că v-ați întâlnit cu asemenea probleme în C.A.E.R. și în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia. Noi știm că dumneavoastră ați luptat și credem că sunt mulți cei care sunt de acord cu părerile dumneavoastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi i-am spus și tovarășului Ulbricht părerea noastră, întrucât și el a ridicat această problemă. El a spus, desigur, trebuie să aducem îmbunătățiri pentru că nu mai dorim să se întâmple ca în 1962 când a avut loc criza din Marea Caraibelor. Dacă suntem un pact de apărare și de luptă în comun, atunci și măsurile care se iau trebuie să fie rezultatul voinței tuturor.

În sensul acesta vrem să discutăm când ne vom întâlni în toamnă la Moscova cu tovarășii sovietici.

Noi am fost de acord ca să discutăm aceste probleme și le-am propus tovarășilor sovietici să cheme la sesiunea Comitetului Politic Consultativ și pe tovarășii albanezi. Să-i cheme nu numai la ședință, dar și la pregătirea ei. Tovarășii sovietici au fost de acord cu aceasta. Sigur, va trebui să vedem ca tovarășii albanezi totuși să participe. Albania este membră a Organizației Tratatului de la Varșovia și ar fi bine ca să participe. Fiind mai mulți, putem obține rezultate mai bune.

Tov. Kang Sheng: În legătură cu problema albaneză noi am discutat cu Kosîghin când a trecut prin țara noastră cu ocazia vizitei lui în Vietnam. Tovarășul Mao Zedong i-a spus lui Kosîghin că sovieticii vorbesc de unitatea lagărului socialist, dar de ce nu vor să rezolve și problema albaneză? Problema aceasta nu este greu de rezolvat. Dacă ei recunosc că au greșit față de albanezi este suficient ca problema să fie rezolvată. Dacă nu spun că au greșit, tovarășii albanezi nu vor veni la ședință chiar dacă vor fi invitați. La Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. s-a pornit o acțiune foarte mare împotriva Albaniei. Dacă Uniunea Sovietică nu-și recunoaște în mod solemn greșeala, cum pot accepta tovarășii albanezi această invitație? Noi suntem convinși că dumneavoastră veți aborda în mod just această problemă în cadrul C.A.E.R. și în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia și dreptatea este de partea dumneavoastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Uite, cam acestea au fost problemele care n-au apărut la Congres.

Am mai avut o întâlnire și cu tovarășii indonezieni, cu Aidit. Sigur, nu avem probleme deosebite cu tovarășii indonezieni; în general, asupra tuturor problemelor suntem de acord.

De asemenea, am mai avut o întâlnire, mai mult protocolară, de un sfert de oră, cu tovarășii coreeni. Cu dâșii, de asemenea, nu avem probleme deosebite; avem vederi comune asupra principalelor probleme.

Deng Xiaoping și Jimmy Carter (1979)

Tov. Kang Sheng: Țin să mulțumesc tovarășului Ceaușescu și celorlalți tovarăși români care ne-au informat asupra acestor probleme.

Poate cunoașteți situația din țara noastră. Atât industria cât și agricultura se prezintă bine. Se desfășoară în continuare mișcarea de educare în mod socialist a întregului popor și în această direcție noi am obținut rezultate bune. Inițial am prevăzut ca să terminăm această mișcare într-o perioadă de cinci ani, însă putem să terminăm această mișcare, în linii mari, în anul viitor sau în 1967, deci în 3-4 ani. Mișcarea aceasta se desfășoară după un plan, pe etape. În prima etapă am obținut rezultate foarte bune, mai ales în ceea ce privește rezolvarea unor probleme de cadre și îmbunătățirea relațiilor dintre stat și popor. În

condițiile folosirii capacităților de producție existente, producția a crescut. De pildă, în întreprinderile industriale, după desfășurarea acestei mișcări s-a constatat o îmbunătățire a muncii. Deși numărul muncitorilor s-a redus cu 1/3, totuși producția a crescut.

Acum pregătim un plan de cinci ani și un plan de perspectivă pe 10 ani. După trei ani de mari greutăți și după trei ani de refacere și dezvoltare, am creat condiții bune pentru a întocmi un plan de perspectivă. Vă spunem că potrivit orientării noastre nu vom publica planul nostru de perspectivă. Vom lăsa ca imperiaștii să ghicească ceea ce vrem să facem.

Noi considerăm că această vizită este o vizită oficială, de curtoazie, la Comitetul Central al partidului și totodată și o vizită de rămas bun.

Relațiile dintre partidele și țările noastre sunt foarte bune; nu există probleme deosebite; totul se dezvoltă normal; trebuie să dezvoltăm în continuare prietenia noastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Era vorba ca tovarășul Zhou Enlai să ne facă o vizită. În primăvara aceasta nu a putut avea loc datorită împrejurărilor cunoscute. Acum dorim să reînnoim invitația pentru această vizită.

Tov. Kang Sheng: Îi voi transmite neapărat. Este bine să aibă loc mai multe schimburi de vizite. Despre problemele curente putem spune că avem un schimb de păreri foarte des. Noi am căpătat multe materiale foarte importante din partea conducerii dumneavoastră. În anumite privințe dumneavoastră aveți contacte mai largi și mai profunde decât noi.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Eu aș ruga pe tovarășul Deng Xiaoping să transmită calde salutări tovarășilor Mao Zedong, Liu Shaoqi, Zhou Enlai, Zhu De și celorlalți tovarăși din partea noastră, a conducerii partidului nostru. Le dorim la toți multă sănătate și putere de muncă.

Tov. Deng Xiaoping: Vă mulțumim.

Discuțiile s-au terminat la ora 12,00.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 731-740).

[12]

11 iunie 1970, Beijing: Nota întrevederii Emil Bodnăraș – Mao Zedong

Convorbirea tovarășului Emil Bodnăraș cu tovarășul Mao Zedong
11 iunie 1970, orele 18,15 – 19,50

După un schimb de cuvinte protocolare, s-au evocat întâlnirile anterioare dintre tovarășii Emil Bodnăraș și Mao Zedong.

La aprecierea **tovarășului Emil Bodnăraș** că, în ultimii ani, s-au produs o serie de schimbări, tovarășul Mao Zedong a arătat:

Aveți dreptate. Adevărul este în întregime de partea dumneavoastră. Vedeți, în ultimii zece ani, s-au produs mari schimbări. Atunci ar fi fost un lucru extraordinar ca cineva să nu fi ascultat de baghetă. Nu permiteau nimănui să aibă cu chinezii convorbiri asemănătoare celor pe care le-ați avut acum.

La unul din congresele P.C.U.S., Hrușciiov, în raportul său, a declarat că ei au dezvoltat în mod creator marxism-leninismul. Același lucru l-au anunțat și în hotărârea congresului respectiv.

Ei ne-au înjurat, ne-au calomniat în fel și chip. Ne-au numit dogmatici, naționaliști, șoviniști de mare putere, aventuriști, troțkiști etc. Acum tot așa ne numesc, nu și-au schimbat părerile, numai că au mai adăugat unele aprecieri. Au spus că în China este o dictatură militarist-birocrațică, cu caracter mic burhez. Aici, de față, sunt și militariștii și birocrații (a arătat pe tovarășii Zhou Enlai, Kang Sheng, Chen Boda și Huang Yongsheng). Numai că, după cum vedeți, sunt mai mulți birocrați decât militariști.

Ei ne-au cerut, în repetate rânduri, încetarea polemicii publice. Au afirmat că noi am provocat sciziunea. Le-am răspuns că polemica a fost inițiată de ei și că o ducem în continuare. Le-am spus: voi sunteți marxist-leniniști, noi suntem antimarxiști; voi ați dezvoltat creator marxism-leninismul, noi suntem dogmatici, naționaliști etc. Deci, continuați polemica, să demonstrați că ați dezvoltat creator marxism-leninismul. Noi le spuneam atunci că sunt revizionști, nu le spuneam încă social-imperiaști. Ei aveau atunci majoritatea de partea lor, erau în total 60-70 de partide. Noi eram minoritatea, numai ceva mai mult de 10 partide. Am fost foarte izolați și, poate, într-o perioadă, am rămas singuri. În realitate, ei ne-au ajutat. Încet, încet s-a văzut, tot mai clar, cine are dreptate și cine se laudă și provoacă polemică. Ei ne cer încetarea polemicii, dar noi o vom continua.

Tovarășul Bodnăraș ne-a arătat bine că în unele partide există o stare nouă de spirit. Noi iertăm unele partide care ne-au înjurat. Înțelegem că ele erau obligate să ne înjure. Dacă nu ar fi făcut așa, ar fi fost puse la punct. Acum noi înjurăm numai revizionismul – revizionismul contemporan și social-imperialismul. Nu-i înjurăm zilnic, nu are rost să procedăm așa. Dacă i-am înjura zilnic, nu ne-ar mai asculta.

În ce privește imperialismul american, noi credem că trebuie să continuăm tratativele, însă și înjurăturile trebuie continuate. Știți că am suspendat întâlnirea care trebuia să aibă loc în mai. Să vedem ce va fi în viitor. Noi spunem că imperialismul american este rău, nu putem spune că poporul american este rău.

Lumea de astăzi se caracterizează prin haos, prin lipsă de liniște. Nici chiar în S.U.A. nu este liniște. Se pare că nici în Uniunea Sovietică nu este liniște.

După o scurtă discuție referitoare la situația din Cehoslovacia, în cadrul căreia tovarășul Bodnăraș a vorbit despre existența sentimentelor de nemulțumire față de acțiunea Uniunii Sovietice, tovarășul Mao Zedong a arătat

că informațiile tovarășilor români sunt asemănătoare cu cele pe care ambasada chineză de la Praga le trimite la Beijing.

În continuare a arătat:

Dacă țările mici ripostează, atunci țările mari se tem. Dacă nu ripostează, situația lor devine foarte grea.

Dacă România este hotărâtă să dea ripostă unei invazii, ei nu vor avea ce face. Priviți Vietnamul, Laosul și Cambodgia. Aceste țări nu au tancuri și aviație, ci numai arme ușoare, însă au reușit să obțină mari victorii. Tancurile au apărut spre sfârșitul primului război mondial și erau atunci foarte feroase. Acum nu mai sunt feroase. Tancurile și avioanele nu mai sperie pe nimeni.

Noi acum ne pregătim pentru a face față unei situații în care ne va fi impus un război. Dacă dușmanii vor reuși să ne lichideze aviația, vom face față cu infanteria. Dacă ne vor ocupa jumătate din teritoriu, ne rămâne cealaltă jumătate. Dacă ne vor ocupa marile orașe și căile de comunicații, ne rămân satele și orașele mici.

De peste 20 de ani nu a mai fost război, dacă nu ne referim la războaiele regionale. De aceea, și noi facem pregătiri de război. Mă refer la un război de apărare. Facem tunele pretutindeni, facem rezerve de cereale.

Tov. Emil Bodnăraș a arătat că și în România se fac pregătiri pentru apărarea țării.

Tov. Mao Zedong, continuând, a arătat: tunelele subterane sunt foarte bune, trebuie să faceți și dumneavoastră. În ele se pot organiza atât apărarea, cât și ofensiva. Presa sovietică spune că ne costă foarte mult tunelele pe care le construim. Se gândește la noi, ne dă sfaturi să facem economii. Ei nu știu că această acțiune de construcție a tunelelor contribuie la dezvoltarea producției.

Sovieticii v-au spus probabil că la noi nu mai există partid. Ambasadorul dumneavoastră a trăit zilele de haos ale revoluției culturale. În afișele de stradă se cerea, astăzi jos cu Zhou Enlai, mâine cu Chen Boda, poimâine să fie fript cutare etc. Acum s-a constatat că a existat numai un mănunchi de reacționari guomindangiști.

După eliberare, nu ne-am ocupat de această problemă. Înainte de proclamarea republicii am acționat pe cale militară, iar reacțiunea a fost lichidată la suprafață, așa cum vântul de toamnă duce cu el frunzele căzute din pomi. Au rămas mulți reacționari. Unii s-au strecurat în partid, în fabrici, instituții, școli, la sate. Acum, timp de câțiva ani, am făcut curățenie. Dacă ei spun că la noi este haos, să fie haos. Tovarășii Zhou Enlai, Chen Boda, Kang Sheng și alții au fost doborâți numai în afișele de stradă. Dar ei sunt tot aici, îi vedeți.

Revoluția culturală a fost continuarea războiului civil dintre P.C. Chinez și Guomindang (Partidul Național Chinez). Un război civil la scară națională. Unele afirmații ale străinilor sunt adevărate. S-a spus că au fost folosite puști, mitraliere, grenade etc. Nu însă la Beijing, aici s-au folosit metode civilizate. (Referindu-se la ambasadorul Duma). Nu este interesant să stați tot timpul la Beijing. Eu nu stau tot timpul la Beijing.

Tov. Emil Bodnăraș a amintit că a vizionat câteva filme documentare foarte interesante.

În legătură cu construcția podului de la Nanjing **tov. Mao Zedong** a spus: Noi trebuie să mulțumim unui inginer sovietic care ne-a învățat să construim acest pod. Acest inginer sovietic, care a participat la construirea podului de la Wuhan, a avut o invenție în domeniul construirii picioarelor de pod în apă. Sovieticii nu au avut încredere în această metodă și nu l-au lăsat s-o aplice în Uniunea Sovietică. Noi i-am permis să o experimenteze la podul de la Wuhan. Întrucât aceasta a reușit, sovieticii au preluat-o și au generalizat-o în Uniunea Sovietică. La podul de la Nanjing am aplicat această metodă. În filmul pe care l-ați văzut se spune că toate metodele de construcții au fost ale noastre. Nu este adevărat; cei care au făcut filmul au uitat că această metodă o avem de la un inginer sovietic.

După o discuție privind întâlnirea din 1958, dintre tovarășul Bodnăraș și Mao Zedong, președintele a arătat:

Lumea este în transformare. Noi trebuie să ne sprijinim pe popoarele lumii. Unele guverne sunt nesigure. Oare guvernul lui Lon Nol este sigur? Lozinca noastră este: 1) jos cu imperialismul; 2) jos cu revizionismul; 3) jos cu reacțiunea din toate țările. Este posibil ca unii să întrebe: dar în China ce este? Și în China au mai fost mulți reacționari. Au fost Liu Shaoqi, Peng Zhen și alții. Înainte de eliberare, aceștia au făcut declarații publice de capitulare în fața Guomindangului. Până acum nu am cunoscut aceste materiale, ele au fost descoperite de membrii gărzilor roșii.

Nouă nu trebuie să ne fie frică de luptă. Dacă ei vor să înceapă război, ce să facem? Organizăm totul, având ca punct de plecare ideea că în jurul Beijing-ului vor fi trupe dușmane. Ce se va putea întâmpla? În cel mai rău caz, partea de la nord de Fluviul Lung va fi ocupată de sovietici, iar partea de la sud de acest fluviu va fi ocupată de americani. Deci, o situație în care China să fie împărțită între cele două mari puteri. Dacă vor să vină, să vină. Au picioare, deci să vină. Dar și noi avem picioare, cu toate acestea nu ne ducem peste ei. În caz de nevoie, noi vom duce o luptă de apărare, dar nu vom folosi de la început forțele de elită. Vom ocroti aceste forțe, vom purta bătălii de mai mică amploare. De ce să ne grăbim; să-i hărțuim, să facem încercări prin mai multe bătălii de mai mică amploare. Acestea sunt metode vechi, pe care le-am folosit împotriva japonezilor, a trupelor guomindangiste și în Coreea împotriva trupelor americane.

Atunci când americanii au bombardat Vietnamul, eram pregătiți pentru situația în care războiul se va extinde, mobilizasem trupe. Americanii au știut acest lucru. Dacă vorbim de adăposturi, China este cel mai mare adăpost. Avioane ale R.D. Vietnam s-au adăpostit în China și tot la noi au fost pregătiți piloți vietnamezi. Americanii știu acest lucru, dar se prefac că nu știu. Cambodgia a fost un adăpost mic, China este un adăpost mare. Acum, întreaga Indochină este un adăpost.

Și dumneavoastră aveți dreptul să vă uniți cu cei care au păreri ca ale dumneavoastră.

Tov. Emil Bodnăraș s-a referit la sprijinul acordat de China prin declarația premierului Zhou Enlai din 23 august 1968.

Președintele Mao Zedong a replicat că „nu am știut că o declarație va avea o asemenea mare importanță”.

În continuare, arătând că, în lupta de apărare, poporul român reprezintă principala forță, președintele Mao Zedong a spus: Algeria a luptat împotriva Franței opt ani. Ca atare, francezii nu au avut ce face, decât să înceteze războiul.

Înainte de victoria războiului din Algeria, premierul acestei țări a fost de două ori în China. În acel timp, ei nu aveau încredere deplină în victorie. Eu i-am expus unele raționamente. I-am spus că noi îi vom sprijini, i-am spus câteva vorbe goale. Și Zhou Enlai a rostit vorbe goale la recepția de la ambasada dumneavoastră (atmosferă veselă). Noi suntem o țară înapoiată. Dar, dacă dumneavoastră doriți să luați de la noi licențe pentru fabricarea armamentului, noi o să vă dăm. Vă dăm documentație, în mod gratuit, deoarece armamentul îl veți folosi împotriva imperialismului și social-imperialismului.

Suntem acuzați că le-am spus social-imperialiști. Dar nu eu am inventat acest termen, Lenin l-a folosit pentru prima oară, arătând că reprezentanții Internaționalei a II-a sunt socialiști în vorbe și imperialiști în fapte. Astăzi a apărut o nouă Internațională a II-a. În acel timp, Lenin era foarte izolat. Bolșevicii erau numai circa 80 mii în ajunul Revoluției din Octombrie, iar menșevicii erau majoritatea. Întreaga Europă era întunecată, în afară de Liebnick. Uneori, adevărul este de partea minorității. În secolul al XIV-lea, nimeni nu l-a crezut pe Copernic. El însuși se înfricoșase de teoria lui, nu a îndrăznit să o publice decât în ajunul morții. Inchiziția de atunci era mult mai severă decât cea de astăzi. Galileo Galilei a afirmat că toate lucrurile sunt în mișcare. Pentru aceasta a fost întemnițat. I s-a promis eliberarea dacă recunoaște că pământul nu se rotește. A acceptat, însă, eliberat fiind, a afirmat „e pur și simplu muove”. Nimeni în Europa și în lume nu a crezut că pământul se rotește. Acum crede toată lumea. Darwin și Vallès erau singurii care credeau în teoriile lor.

Într-o rotație a sa, Pământul parcurge o distanță de 40 mii km. Noi călătorim zilnic 40 mii km cu nava care se numește Pământul.

Cu ce călătoriți la întoarcerea în țară?

Tov. Emil Bodnăraș a răspuns că va călători cu avionul, tot pe ruta din nord, pe unde a venit. A enunțat din nou ideea deschiderii unei linii aeriene între România și China pe ruta din sud.

Tov. Zhou Enlai a intervenit, arătând că ideea merită să fie studiată.

Reluând discuția, **președintele Mao Zedong** a spus: Mi-au plăcut convorbirile pe care le-ați avut cu tovarășii noștri și vă felicit. Se constată schimbări în întreaga lume. Starea de spirit s-a schimbat mult. În lume sunt fel și fel de oameni și sovieticii trebuie să se gândească la aceasta.

Cine credea, în timp ce Lenin și Stalin erau în exil în Siberia, că va avea loc Revoluția din Octombrie? Nici chiar în anul 1916, când războiul era în toi, nu s-a crezut că va fi Revoluția din Octombrie.

Tov. Emil Bodnăraș a mulțumit pentru atenția acordată și pentru ajutorul gratuit în domeniul militar. Totodată, a amintit despre convorbirea pe care delegația P.C.R. a avut-o în anul 1964 cu tovarășul Mao Zedong.

Președintele Mao Zedong a răspuns: „Nu trebuie să mulțumiți părții chineze, ci noi trebuie să mulțumim tovarășilor români și tovarășului Ceaușescu”. În continuare, referindu-se la discuția care a avut loc în anul 1964, a arătat că, atunci, dânsul a intervenit numai pentru a tempera părțile, pentru a le împăca în urma nervozității manifestate de partea chineză.

A arătat mai departe: În anul 1965, când m-am întâlnit cu Kosîghin, acesta mi-a cerut să fie încetată polemica. I-am răspuns: polemica va putea dura 10 mii de ani. Kosîghin a răspuns că este prea mult. Am replicat că, întrucât ești conducător al primei țări socialiste, îți fac o concesie, reduc durata cu 1 000 de ani. Kosîghin a spus: bine. Se spune că acum Kosîghin nu o duce bine cu sănătatea. Dacă aveți ocazia, transmiteți-i salutul meu. Din troica sovietică, eu nu cunosc decât pe Kosîghin. Nu-i cunosc pe Brejnev și Podgornîi.

Atmosfera în timpul convorbirii a fost foarte destinsă, degajată și apropiată. La plecare, președintele Mao Zedong a condus pe tovarășul Emil Bodnăraș până la mașină și l-a rugat să transmită tovarășului Nicolae Ceaușescu și celorlalți conducători de partid și de stat din România salutul său.

Tov. Bodnăraș a mulțumit pentru primire și a asigurat că va transmite salutul.

(Politica independentă..., p. 425-429).

[13]

3 iunie 1971, Beijing – Convorbirile din Mao Zedong, Președintele C.C. al P. C. Chinez, și N. Ceaușescu, Secretar General al P. C. R., cu prilejul vizitei oficiale în China a unei delegații române de partid și de stat⁶

Stenograma
discuțiilor avut cu ocazia primirii delegației de partid și de stat române
de către tovarășul Mao Zedong

Discuțiile au început la orele 9,30 și s-au terminat la orele 10, 40.

⁶ Vezi și nota convorbirilor dintre delegațiile română și chineză (Beijing, 2-8 iunie 1971), conduse de N. Ceaușescu și, respectiv, Ciu Enlai (*Politica independentă* ..., p. 446-508).

Tov. Mao Zedong: Vă salut, tovarăși.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Vă mulțumim mult; mulțumim pentru primirea foarte călduroasă care ne-a fost rezervată.

Dorim să exprimăm satisfacția noastră pentru posibilitatea pe care o avem de a vizita Republica Populară Chineză, de a ne întâlni cu dumneavoastră și cu ceilalți conducători ai partidului și statului chinez.

Tov. Mao Zedong: De când n-ați mai fost aici?

Tov. Nicolae Ceaușescu: De șapte ani.

Tov. Mao Zedong: În acești șapte ani au avut loc unele schimbări; ați constatat sau nu acest lucru?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am remarcat cu satisfacție că s-au produs schimbări în bine.

Tov. Mao Zedong: Se poate spune așa; se poate spune așa.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am văzut populația, sute de mii de oameni; am vizitat Universitatea Qinghua. Ne-a impresionat în mod deosebit și voia bună și felul de viață al populației Capitalei; de asemenea, în mod deosebit preocupările de perfecționare a învățământului, de legare a lui cu producția, cu viața, cu construcția socialistă.

Tov. Mao Zedong: Așa ne gândim noi; acum noi facem experimente.

În același timp, trebuie să folosim pe mai departe învățători și profesori vechi, burghezi; încă nu avem alți oameni. Însă ei trebuie să ne asculte; trebuie să asculte cuvântul muncitorilor, țăranilor. În vorbe, ei ascultă, însă în minte blamează. Este nevoie de timp, încetul cu încetul; 21 de ani au trecut de atunci. Într-adevăr, și în trecut s-au înregistrat unele progrese în învățământ; nu se poate să negăm totul. Iar în ce privește lucrurile pe care le-ați arătat adineauri și anume revoluționarea radicală a învățământului, acest lucru a avut loc numai în ultimii ani.

La dumneavoastră activitatea s-a desfășurat cu multe progrese.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Într-adevăr, în ultimii ani am avut rezultate bune. Și noi ne preocupăm de a schimba învățământul, de a-l lega mai bine de producție. Ne preocupăm de a atrage mai mult clasa muncitoare la conducerea societății și de a întări legăturile partidului cu masele populare.

Putem spune că în general lucrurile se desfășoară cu rezultate bune. Sigur, mai avem multe lipsuri, dar ne străduim ca împreună cu clasa muncitoare, cu poporul, să asigurăm construirea socialismului.

Tov. Mao Zedong: Dacă este să vorbim de lipsuri, probabil că putem spune că la noi sunt mai multe.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Practic, cred că nu există țară să nu aibă lipsuri; numai că unele le văd și luptă pentru înlăturarea lor, iar altele încearcă să le ascundă.

Tov. Mao Zedong: Lipsurile nu pot fi ascunse, pentru că mai devreme sau mai târziu – într-o zi, într-un an sau în secolele viitoare – aceste lipsuri vor fi dezvăluite. Este mai bine să se spună lucrurilor pe nume; oamenii nu pot fi

înșelați. Lucrul acesta poate merge numai un anumit timp. Este cam greu ca oamenii să fie înșelați câteva decenii.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aceasta este pe deplin adevărat, mai cu seamă astăzi, cu actualele mijloace de informații și comunicații, este greu să se ascundă mult timp realitatea.

Tov. Mao Zedong: Este foarte greu; chiar și ei știu lucrul acesta.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De altfel, acolo unde se încearcă să se ascundă realitatea, se ivesc și conflicte.

Tov. Mao Zedong: În unele locuri încă n-au apărut asemenea conflicte.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Însă vor apărea inevitabil.

Tov. Mao Zedong: Așa este.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sigur, dacă nu se va acționa pentru îndreptarea lucrurilor și pentru înlăturarea lor.

Tov. Mao Zedong: Sunt unele partide care jignesc alte partide; ele consideră că adevărul este de partea lor, că alte partide greșesc întotdeauna. Noi suntem etichetați că suntem dogmatici, războinici, că la noi este o dictatură. Așa se spune, că aici ar fi o dictatură militară birocratică.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că încă, din păcate, există practica aceasta de etichetare, de jignire a altor partide.

Tov. Mao Zedong: Există unele partide, ca partidul dumneavoastră, care nu spun lucrul acesta. Recent, am citit o cuvântare a dumneavoastră. În mod deschis s-a recunoscut că în trecut s-au făcut greșeli; alte partide nu pot să recunoască asemenea lucruri. Unele partide ne-au jignit timp de mai bine de zece ani, iar noi n-am răspuns cu nici un cuvânt. Ele sunt obligate să ne jignească. Noi putem să arătăm înțelegere deplină față de asemenea fenomene. În același timp, ne bucură că putem să constatăm că noi avem calitatea de a fi jigniți. Este foarte bine. Consfătuirea care a avut loc la București în anul 1960 nu v-a fost oare impusă? În vremea aceea, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a avut multe greutăți. Putem să vă reproșăm acest lucru?!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că a avut loc consfătuirea la noi și, într-un anumit sens, desigur, vinovați suntem și noi, pentru că noi puteam să nu admitem să aibă loc această consfătuire. Astăzi nu s-ar mai putea face și nu se mai poate face o asemenea consfătuire în România.

Tov. Mao Zedong: Pe vremea aceea a fost greu să refuzați să se țină consfătuirea la dumneavoastră. Cu ocazia celui de-al VII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, care a avut loc în 1956, am avut o discuție interesantă cu Gheorghe Gheorghiu-Dej. El mi-a spus unele lucruri din inimă. A fost, într-adevăr, greu să suportați asemenea lucruri. Atunci a fost desființat Biroul Informativ și lucrul acesta a stârnit discuții. A fost nevoie de critici pentru lucrul acesta.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că au fost greutăți; mai sunt și astăzi. Acum sunt dorințe să se realizeze alte forme de conducere, care să răpească independența altor state și partide.

Tov. Mao Zedong: Ar fi bine ca întregul glob pământesc să aparțină unei singure țări!

Tov. Nicolae Ceaușescu: E greu; e prea mult și atât cât este!

Tov. Mao Zedong: Oare să fie prea mult?!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi considerăm că este bine să se realizeze relații de egalitate între toate națiunile lumii.

Tov. Mao Zedong: Indiferent de mărimea țărilor, chiar așa de mici cum este San Marino, care are o populație de 16 000 de locuitori; ne-am bucurat în mod deosebit că am putut stabili relații diplomatice cu o asemenea țară.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sigur, sunt pe pământ și țări foarte mari, mari, țări mijlocii, mici și foarte mici, însă toate națiunile doresc să-și construiască viața în mod liber; sigur, în strânsă colaborare cu alte state, cu alte națiuni, dar și fără subordonarea uneia alteia.

Tov. Mao Zedong: Mai este o problemă și anume cu prilejul congreselor sunt invitate și alte partide; în timpul cât se ține un congres, ca de exemplu congresul din Cehoslovacia, au loc și jigniri și blamări. Oare nu este mai bine să schimbăm o asemenea practică? Mai bine să nu participe invitați străini la congrese. Noi n-am invitat pe nimeni la Congresul al IX-lea. Este adevărat că nu a căzut cerul.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că se poate adopta și o asemenea practică, mai cu seamă atâta timp cât congresele sunt folosite pentru jigniri, pentru adresarea de jigniri altor partide.

Tov. Mao Zedong: Recent, Partidul Muncii din Coreea nu a invitat oaspeți străini la congresul său. Tovarășul Kim Ir Sen a făcut o vizită în țara noastră anul trecut; el ne-a întrebat: „voi invitați pe alții?” I s-a spus: nu, nu invităm; este greu să inviți pe alții. Cu cât ei jignesc și califică pe alții, cu atât lucrurile o să meargă și mai prost la ei.

Sunt prezenți mai mulți oaspeți, iar aceștia n-au păreri identice; este mai bine să avem relații bilaterale ca, de pildă, în lupta împotriva imperialismului; atunci luptăm. Ei țin să facă acțiuni unite; este greu pentru că părerile sunt diferite. Acum câțiva ani am stat de vorbă cu unii tovarăși, am arătat că noi nu facem asemenea acorduri; nici atunci nu a căzut cerul, iar globul pământesc continuă să se învâртеască.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sigur, ar fi bine dacă s-ar ajunge la încetarea injuriilor și etichetărilor. Eu trebuie să vă spun că foarte multe partide se pronunță pentru aceasta, că chiar la consfătuirea partidelor din 1969 și la congresul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice un număr mare de partide – și partide mari – au refuzat să se alinieze condamnării Partidului Comunist Chinez și doresc ca să găsească căile pentru stabilirea legăturilor cu Partidul Comunist Chinez.

Tov. Mao Zedong: Este mai bine să facem treaba aceasta în mod bilateral, ca de pildă în relațiile dintre noi.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aceste partide, cum ar fi cel italian, spaniol și altele, doresc tocmai relații bilaterale cu Partidul Comunist Chinez. Când am

plecat încoace, chiar ne-au rugat să vă transmitem dorința lor de a restabili legăturile.

Tov. Mao Zedong: Se pot restabili, însă rămâne problema ce să facem cu datoria, pentru că ele ne-au jignit și ne-au blestemat mult în trecut.

Tov. Zhou Enlai: Mai este și problema dobânzilor la această datorie!

Tov. Mao Zedong: Noi avem asemenea socoteli. Dacă acum nu ne mai înjură, însă cel puțin să spună ceva despre datoria din trecut, așa cum ați făcut dumneavoastră. Nu-i nevoie de mai mult, decât de câteva cuvinte.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Unele au și spus, și am discutat cu ei: sunt gata să meargă la a recunoaște că aceste stări de lucruri n-au fost bune.

Tov. Mao Zedong: Nu numai că n-au fost bune, dar au fost greșite.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Da, greșite.

Tov. Mao Zedong: Au fost greșite. Lucrurile au mers într-un hal nemaipomenit. Ce să mai pomenim de marea familie, de internaționalism proletar, de unitate, când în realitate a fost sciziune. Nu-i nimic, dacă ei vor sciziune, dezbinare în multe părți. Chiar dacă întregul partid italian vrea să vină în China, ei sunt bineveniți la noi. Li se poate permite ca ei să ne blesteme în ziare și reviste, însă ei trebuie să dea voie ca și alții să aibă libertatea cuvântului. Noi dăm ripostă la oricine își face scaun pe capul nostru, indiferent de mărimea acelei țări, indiferent de numărul bombelor de care dispune. Puteți să vizitați adăposturile noastre moderne. Toate acestea au fost făcute pentru eventualitatea unui război.

Oare mergeți în nord-vestul Chinei? Trebuie să fim pregătiți pentru orice eventualitate.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că sciziunea a adus mari daune. Sigur, s-au făcut multe greșeli, dar trebuie totuși să îndreptăm greșelile și cred că toți trebuie să acționăm în direcția aceasta.

Tov. Mao Zedong: Noi nu îndreptăm, ci o să persistăm mai departe în dogmatismul nostru; chiar zece mii de ani. O dată cu vizita lui Kosîghin aici am redus cu 1000 de ani; odată cu vizita delegației române am mai redus cu 1000 de ani; dintr-o dată am redus cu 2000 de ani această perioadă. Este foarte periculos; n-au mai rămas decât 8000 de ani.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Se mai poate reduce!

Tov. Mao Zedong: Cu nici un an nu se mai poate reduce. Ei pot face scaun pe capul nostru, însă noi trebuie neapărat să dăm ripostă. Nu facem treaba aceasta la adresa țărilor mici. Nu se poate spune nici un cuvânt la adresa lor, însă în fața țărilor mari nu ținem seama de nimic. Noi nu putem fi mișcați de orice fel de purtători de cuvânt, care ne sfătuiesc; cu cât ne sfătuiesc, cu atât lucrurile o să meargă și mai prost, dar fiind că noi toți de aici suntem niște burocrati și militariști, am trădat marxism-leninismul, noi nu avem calitatea de a participa la marea familie. Dumneavoastră aveți calitatea, însă noi nu.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi suntem naționaliști acum.

Tov. Mao Zedong: Și dumneavoastră aveți etichete pe cap.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Mai puține, dar sunt, tovarășe Mao Zedong.

Tov. Mao Zedong: Aveți asemenea etichete, tocmai pentru faptul că țineți piept presiunii. La noi, etichetele nu sunt nici prea multe, nici prea puține – 8000 de ani. Toată lumea să asculte. Acum a luat cuvântul militaristul – în mod categoric nu mai reducem; dânsul (arătând către Lin Biao) este șeful militariștilor. Dar și eu fac parte din rândul militariștilor și birocraților. Ei sunt foarte deștepți. Hrușciiov a dezvoltat marxism-leninismul în mod creator. L-am întrebat pe Kosîghin: un om așa de bun ca Hrușciiov, care a dezvoltat marxism-leninismul, de ce l-ați dat la o parte? I-a fost greu să-mi spună motivele. Atunci i-am spus: dacă nu aveți nevoie de el, ni-l puteți da nouă; noi îl invităm pe Hrușciiov să fie profesor la Universitatea din Beijing să dea lecții de marxism-leninism. Atunci Kosîghin n-a putut să răspundă. Eu constat că o asemenea țară nu este bună. Vă spun un lucru: noi publicăm articolele în presa noastră, iar ei n-au publicat articolele noastre de răspuns. Aici trebuie să fie un motiv. Trebuie repudiate articolele publicate de dogmatici, de țările unde există dictatura militaristă, birocratică. Trebuie să fie cunoscute de întregul popor sovietic, pentru ca toată lumea să repudieze aceste articole. Ei însă n-au publicat. În privința aceasta, ei au rămas chiar în urma țărilor imperialiste; ziarele americane au îndrăznit să publice articolele noastre la adresa lor. În mod deosebit este vorba de ziarul „New York Times”.

Dumneavoastră ați fost în Statele Unite ale Americii, iar noi toți cei de față nu am fost niciodată acolo. Noi am dat o minge de ping-pong acolo.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Se pare că a fost bine plasată.

Tov. Mao Zedong: Sunteți de acord cu această minge?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Suntem de acord.

Tov. Mao Zedong: Am citit un articol publicat la Budapesta; și acolo se arată acordul pentru această minge. Ce este extraordinar în jocul de ping-pong. Vicepreședintele S.U.A. – Agnew – a spus că el nu este pentru. Șeful delegației de ping-pong care a fost la noi a spus că noi nu jucăm ping-pong, ci tenis de masă. El făcea un joc de cuvinte.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Da, ping-pongul este un joc interesant, mai cu seamă ca aveți și jucători foarte buni.

Tov. Mao Zedong: Însă conducătorul delegației a fost prost; a fost criticat de către noi. Ei au făcut treaba aceasta fugind numai după premii, cu gândul numai să câștige; ei n-au vrut să fie bătuți; ei au luat patru din cele șapte medalii și pentru aceasta nu au fost mulțumiți. Cum se poate așa, să fugi numai după premii. Conducătorii din Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport într-adevăr sunt birocrați și șoviniști de mare putere. Țara noastră are asemenea fenomene de șovinism de mare putere, chiar într-un mod foarte răspândit; ei caută numai să învingă alte țări. În același timp, n-au fost capabili, pentru că în afară de faptul că am câștigat la ping-pong, s-au lăudat peste tot. A fost la noi unul și m-am certat cu el. El a spus numai lucruri bune despre China. Eu i-am spus că nu sunt adevărate cele spuse. El mi-a dat exemplul lansarea satelitului de

către China. I-am spus că acum se învârtesc în jurul globului pământesc peste 2000 de sateliți, iar noi lansaserăm până atunci unul singur, iar voi, francezii, ați lansat unul, Japonia unul, în total trei, iar peste 2000 de sateliți sunt lansați de alte țări. Nu este bine să te lauzi; cum putem noi să ne lăudăm?

Beijing, 1974

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că este numai un început, însă este un început bun, pentru că și ceilalți au început tot cu unul.

Tov. Mao Zedong: Asta așa este. Eu sunt de acord că aceasta corespunde realității.

Ei au mers până la Lună; în momentul de față noi nu avem asemenea posibilități. În același timp însă nu avem un asemenea interes și nici nu admirăm pe cei ce au ajuns pe Lună. În problema aceasta suntem egali în drepturi: nici noi, nici dumneavoastră nu am ajuns pe Lună.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nici în perspectivă noi nu ne gândim să facem acest lucru; costă și scump.

Tov. Zhou Enlai: Mai ales că acolo nu este nici aer și nici apă!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și fără rezultate, decât în scopuri științifice și de curiozitate.

Tov. Zhou Enlai: Nici nu s-au rezolvat problemele existente pe globul pământesc și s-au dus pe Lună.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dar întrecerea aceasta pentru Lună costă foarte scump.

Tov. Zhou Enlai: Monopoliștii obțin profituri serioase din aceasta, pentru că ei primesc comenzi; chiar și terenurile pe Lună au fost împărțite.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Totuși popoarele plătesc scump această întrecere.

Tov. Mao Zedong: Toate popoarele?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Acelea care fac.

Tov. Mao Zedong: Două popoare. Ce sunt superputerile?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este greu de dat o definiție.

Tov. Mao Zedong: Acelea care au mai multe bombe atomice și au acaparat mai multe teritorii; ele pot să controleze alte țări, iar altele nu.

Până acum n-am spus decât cuvinte nenorocoase la adresa altora. Am început să blestemăm superputerile.

Tov. Zhou Enlai: În cuvântarea de mâine o să mă refer la aceasta. Ei nu se vor retrage dacă vorbim de superputeri.

Tov. Mao Zedong: Nu-i nimic; ei nu se retrag nici dacă vorbim de social-imperialism. I-am dat o denumire și anume – social-imperialism. Nu noi am spus lucrul acesta, ci Lenin; în vorbe sunt socialiști, dar în fapte sunt imperialiști.

Tov. Zhou Enlai: Am început să folosim această denumire cu ocazia recepției date de tovarășul ambasador Duma la 23 august 1968. Aceasta în urma evenimentelor din Cehoslovacia.

Tov. Mao Zedong: Cu ocazia vizitei la noi a tovarășului Bodnăraș, ne-a spus că cele exprimate de tovarășul Zhou Enlai cu privire la aceste evenimente au fost de folos; noi nu am constatat, nu am simțit; el ne-a spus că au fost de folos.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi am apreciat cuvintele tovarășului Zhou Enlai și le-am apreciat ca un ajutor și pentru țara noastră și pentru mișcarea comunistă. De altfel, multe și multe partide au condamnat această intervenție.

Tov. Mao Zedong: Oare ce motive au fost ca ei să invadeze, să trimită acolo trupe și să ocupe noaptea pe furiș; trupele au fost parașutate.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Noi am fost în Cehoslovacia cu câteva zile înaintea intervenției; ne-am întâlnit cu partidul, cu clasa muncitoare și nu era nici un pericol pentru socialism.

Tov. Mao Zedong: Însă ei au spus că este foarte mare pericol, că trebuie să apere socialismul.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Era un singur pericol și anume că erau critici foarte serioase la adresa politicii de dominație.

Tov. Mao Zedong: Da, aceasta a fost și numai aceasta. Atunci au nutrit o ambiție foarte mare nu numai față de Cehoslovacia, dar și față de dumneavoastră și Iugoslavia.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Probabil s-au gândit, însă noi și atunci și acum am fost și suntem hotărâți de a nu admite nici un fel de asemenea acțiuni.

Tov. Mao Zedong: Pentru că sunteți pregătiți, mai ales în domeniul militar. Dacă o să vină, în primul rând o să luptați.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Suntem o țară mică, însă nu dorim ca să trăim sub dominație. Sigur, vrem relații de prietenie cu toată lumea, apreciem mult prietenii, relațiile de prietenie, dar considerăm că problemele României să le rezolve partidul, clasa muncitoare, poporul român.

Tov. Mao Zedong: După părerea mea, este bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dacă vom lucra prost, ne va judeca clasa muncitoare, poporul nostru.

Tov. Mao Zedong: Da, dacă sunteți pregătiți, ei o să se teamă.

Deng Xiaoping și Z. Brzezinski (1979)

Vietnamul de asemenea este o țară mică; Cambodgia este și mai mică, iar Laosul este și mai mică. Ele au dus un război timp de zece ani, fără să fie inclus războiul împotriva francezilor. Așa că sunt raționamente ca noi să fim numiți războinici. Noi o să dăm ripostă oricui va intra la noi. Ajutăm pe cei ce luptă împotriva invaziei. Dumneavoastră sprijiniți lupta țărilor indochineze pentru salvarea patriei lor.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De la început am acordat ajutor Vietnamului, Laosului și acum și Cambodgiei. Sprijinim lupta și altor popoare din Africa care luptă împotriva colonialismului.

Tov. Mao Zedong: Acesta este bine; avem poziții identice.

Oare să ne oprim astăzi aici? Tovarășul Zhou Enlai spune că o să aveți convorbiri după-amiaza. Să vă certați!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cred că nu o să ne certăm.

Tov. Mao Zedong: O să izbucnească cel de-al treilea război mondial. O să vă certați dumneavoastră doi, eu nu mă amestec, dat fiind că sunt un birocrat.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este bine, pentru că o să aibă cine să ne împace.

Tov. Mao Zedong: Cu tovarășul Maurer ne potrivim la nume. Și numele meu începe tot cu Mao⁷...

Tov. Nicolae Ceaușescu: Deci, cu atât mai mult să avem relații bune, să colaborăm bine. Noi apreciem mult relațiile dintre țările și partidele noastre.

Tov. Mao Zedong: Să nu dați o apreciere prea înaltă. Într-un mod potrivit, sunt destul de bune. Noi nu ne certăm. Bineînțeles, uneori ne certăm puțin, așa cum o să fie după amiază. Sigur, nu se poate să nu fie discuții.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Discuții sper să fie, însă cred că nu ceartă.

(Relațiile româno-chineze, 1880-1974, p. 1064-1071).

⁷ În transcriere chineză, prima ideogramă a numelui „Maurer” este „Mao”.

**5-7 septembrie 1973, Beijing: Notă privind
Convorbirile dintre delegațiile română și chineză,
conduse de Emil Bodnăraș și, respectiv, Ciu Enlai**

Strict secret

La invitația C.C. al P.C. Chinez, o delegație a C.C. al P.C. Român, formată din tovarășii Emil Bodnăraș, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, și Cornel Burtică, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., a făcut o vizită neoficială de prietenie în R.P. Chineză, în perioada 5-7 septembrie 1973.

În timpul șederii la Beijing, tovarășii Emil Bodnăraș și Cornel Burtică au purtat convorbiri cu Zhou Enlai, vicepreședinte al C.C. al P.C. Chinez, premierul Consiliului de Stat al R.P. Chineze, și Zhang Chunqiao, membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic al C.C. al P.C. Chinez.

La convorbiri au participat:

Din partea română: Nicolae Gavrilescu, membru supleant al C.C. al P.C.R., ambasadorul R.S. România la Beijing, și Ion Dorobanțu, ministru-consilier al ambasadei (interpret).

Din partea chineză: Geng Biao, membru al C.C. al P.C.C., șeful Secției Relațiilor Externe a C.C. al P.C.C, Qiao Guanhua, membru al C.C. al P.C.C, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al R.P. Chineze, Jiang Benliang, referent translator în M.A.E. și un stenograf.

La începutul convorbirilor, **tovarășul Emil Bodnăraș** a transmis noii conduceri a P.C. Chinez, aleasă de Congresul al X-lea, salutul Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent și al Secretarului General al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În continuare, tovarășul Emil Bodnăraș a prezentat conducătorilor de partid chinezi poziția Partidului Comunist Român într-o serie de probleme ale vieții internaționale: relațiile României cu țările socialiste membre ale C.A.E.R. și, în acest context, despre întâlnirea din Crimeea a conducătorilor partidelor din unele țări socialiste; securitatea europeană; Conferința de la Viena (M.B.F.R.); rolul Organizației Națiunilor Unite și sensul propunerilor făcute de România; situația din Orientul Mijlociu; tendințe ce se manifestă în viața internațională (rolul țărilor mici și mijlocii, schimbarea raportului de forțe între țările capitaliste, Piața Comună europeană, afirmarea în viața internațională a principiilor independenței și suveranității naționale etc.); unele aspecte din mișcarea comunistă și muncitorească internațională (influența socialismului în lume, divergențele din sânul mișcării comuniste și muncitorești, interesul

manifestat de unele partide comuniste de a îmbunătăți raporturile cu P.C. Chinez: P.C. Spaniol, P.C. Italian, P.C. Francez, P.C. Japonez etc.).

La cererea tovarășilor chinezi, s-a făcut o scurtă informare asupra proceselor pozitive care au loc în Iugoslavia (Zhou Enlai s-a interesat foarte amănunțit de ceea ce se petrece în Iugoslavia). De asemenea, Zhou Enlai s-a interesat de situația din Partidul Comunist Grec.

Tovarășul Emil Bodnăraș a exprimat apoi dorința conducerii P.C.R. și a României de a dezvolta și mai mult relațiile cu P.C. Chinez și R.P. Chineză, de a da o perspectivă cât mai îndepărtată acestor relații (a amintit că în același mod gândim să procedăm și cu alte state, socialiste și nesocialiste). În sensul celor de mai sus, au fost făcute următoarele propuneri părții chineze:

a) să se studieze posibilitatea încheierii unui acord de colaborare economică pe termen lung, care să aibă în vedere atât colaborarea bilaterală cât și pe terțe piețe;

b) să se accentueze colaborarea româno-chineză pe plan politic; în acest sens, s-ar putea avea în vedere încheierea unui tratat de prietenie și colaborare româno-chineză, semnarea cu un anumit prilej a unei Declarații solemne. Prilejul pentru semnarea acestor documente l-ar putea oferi vizita de răspuns în România a tovarășului Zhou Enlai.

În a doua parte a convorbirilor, a expus poziția părții chineze **tovarășul Zhou Enlai**. Vom căuta să redăm cât mai fidel cele prezentate de tovarășii chinezi:

În primul rând – a spus Zhou Enlai – aș vrea ca în numele P.C. Chinez, al guvernului și poporului chinez, să vă salut în această vizită neoficială de prietenie pe care o faceți în țara noastră. Considerăm că aceasta a prilejuit convorbiri foarte importante. Am aflat de la dumneavoastră multe lucruri utile, ceea ce ne-a sporit cunoștințele. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a vorbit ambasadorului nostru despre necesitatea schimbului de păreri dintre părțile noastre și considerăm că opiniile exprimate în legătură cu aceasta sunt foarte juste. Deși în unele probleme avem puncte de vedere diferite, este bine să facem schimb de păreri pentru a ne cunoaște mai bine. Formele neoficiale de contacte sunt foarte bune.

În continuare voi expune punctele noastre de vedere.

Destinderea în lume este un fenomen aparent, întrucât cei doi hegemoni nu au renunțat la intențiile lor, iar colaborarea pe care o realizează are loc pe fondul unei ascutite lupte dintre ei, pe fondul unor contradicții de neînvins.

Este adevărat că popoarele doresc destindere, în special cele din Europa, care au suferit de pe urma a două războaie mondiale. Exemplul clasic în această privință l-a constituit reacția la ratificarea acordurilor dintre cele două state germane. Însă năzuința popoarelor este una și realitatea obiectivă, care nu evoluează conform năzuințelor, este alta. În raportul pe care l-am prezentat la Congresul al X-lea al P.C. Chinez am arătat că situația internațională se caracterizează prin „mare dezordine”, care este în favoarea popoarelor, a dezvoltării mișcărilor revoluționare, în defavoarea imperialismului. Cerința

statelor pentru independență, a națiunilor pentru eliberare și a popoarelor pentru revoluție a devenit un curent istoric ireversibil. Însă această dezvoltare nu este rectilinie, ci se realizează în valuri, pe un drum sinuos. Dezvoltarea nu a fost niciodată rectilinie și nici nu poate fi; de exemplu, nici avionul nu decolează rectiliniu, deși aparent se zice că urcă rectiliniu.

Noi socotim că cei doi hegemoni sunt unul o putere imperialistă de formă veche, altul social-imperialistă. Potrivit învățăturii lui Lenin, în interiorul acestor state, ca și între aceste state există contradicții fundamentale, de neîmpăcat. De aceea, colaborarea sovieto-americană este un fenomen aparent; lupta lor însă pentru împărțirea sferelor de influență este reală și fundamentală și generează contradicții între ele. Acum nu mai suntem în secolul al XIX-lea, ci în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în care, potrivit învățăturii lui Lenin, imperialismul merge spre prăbușire totală, iar revoluția proletară spre victorie. Imperiul britanic era foarte prosper, dar cu toate acestea, el s-a destrămat; după cel de al doilea război mondial S.U.A. au devenit o putere imperialistă de prima mână. Care este însă situația acestui stat? Nixon a fost nevoit să recunoască că nici nu a putut prevedea că într-o perioadă de numai 25 de ani prestigiul S.U.A. va scădea atât de mult. Cu toate acestea, imperialismul american caută noi variante să se salveze de la prăbușire. Câte arme și bani i-au dat lui Jiang Jieshi! Cu toate acestea, China a fost pierdută. Ce au făcut în Coreea? În Vietnam au luptat 10 ani, dar au fost nevoiți să se retragă. Ce se întâmplă acum în subcontinentul sud-asiatic? Evenimentele arată că are loc în această parte a lumii o intensificare a luptei superputerilor pentru acapararea de zone de influență. În prezent, social-imperialismul luptă pentru mărirea forțelor sale aeriene, navale etc. Lupta dintre superputeri se duce în primul rând în Europa. Ea se manifestă însă puternic în Mediterana, Orientul Mijlociu, din Marea Roșie până în Golful Persic, în Oceanul Indian etc. Așa-zisa securitate colectivă în Asia, promovată de Uniunea Sovietică, urmărește cucerirea Asiei. Conferințele partidelor comuniste și muncitorești, pe care vrea să le convoace P.C.U.S. în lumea arabă, în America Latină etc., au ca scop câștigarea de noi adepți la politica sa expansionistă.

Concluzia noastră, potrivit căreia lupta pentru acaparare dintre superputeri este de lungă durată, iar destinderea este temporară, se bazează pe aceste fapte. Colaborarea și destinderea care se realizează între ele conduce la o luptă și mai aprigă între superputeri pentru acaparare. De exemplu, sovieticii nu au manifestat prea mare interes față de conferințele anterioare ale neangajaților. De actuala conferință de la Alger se interesează foarte mult, intervenind fățiș în lucrările acesteia, ceea ce a făcut ca americanii să intervină și ei. Algerienii ne-au întrebat dacă am vrea să participăm ca observatori la această conferință. Le-am răspuns negativ, arătând că dacă sovieticii și americanii vor să meargă, nu au decât să o facă. Lupta dintre superputeri, influența lor se vor reflecta în cuvântările ce vor fi rostite la conferință. Nu este de trecut cu vederea faptul că India prezidează comisia politică la conferință. Nu este, de asemenea, de trecut cu vederea faptul că participă și Fidel Castro. Este interesant că Etiopia nu a fost

aleasă în conducerea conferinței, în timp ce Liberia – cu orientare proamericană – a obținut un post de vicepreședinte. Nu este întâmplător că Egiptul și Cambodgia, țări care se află în lupta directă cu imperialismul, nu au fost alese în conducerea conferinței.

Noi acționăm pentru a demasca esența lucrurilor, pentru a arăta adevărul, în fața popoarelor. Suntem comuniști și ne punem speranțe în revoluție, în popoare.

Desigur, în Crimeea, sovieticii au arătat că vor o conferință mondială a partidelor comuniste și muncitorești, că vor diverse conferințe regionale ale căror scopuri nu vor fi decât antichineze, anticomuniste. Exprimăm recunoștința profundă și mulțumim tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru lupta îndrăzneată pe care a dus-o la întâlnirea din Crimeea și poziția adoptată în legătură cu conferința mondială. Nu credem că le va fi ușor să convoace conferința mondială. România s-a exprimat deja împotriva sa; vor mai fi probabil și alte partide care se vor opune convocării conferinței. Noi însă suntem pregătiți să înfruntăm două posibilități. Dacă vor reuși s-o convoace, nu va fi ceva extraordinar. Au convocat una în 1965, alta în 1969, deci din cinci în cinci ani. Cu toate că majoritatea participanților a fost de partea lor, totuși românii și alții au cântat pe alt ton. Noi suntem pregătiți să acționăm împotriva curentului, aceasta fiind o teză marxist-leninistă.

V-am mai spus anul trecut că suntem pregătiți să facem față unui atac prin surprindere. Le-am spus sovieticilor și americanilor să se unească și să ne atace; le-am spus că pot participa și Japonia și India; sovieticii din nord până la Fluviul Galben, americanii din sud până la Fluviul Lung, japonezii din est, prin Shanghai și provincia Shandong, indienii din vest, în Tibet. Va fi un concert al imperialismului, revizionismului și reacțiunii. Suntem pregătiți să-i înfruntăm pe toți și, dacă vor îndrăzni să pătrundă în teritoriul nostru, nu vor mai ieși vii. Americanii și japonezii ne-au spus că ei nu vor ataca niciodată China. Trebuie să fim pregătiți pentru a face față celei mai grele situații. Jiang Jieshi, în timpul războiului anti-japonez, deși a promovat o rezistență pasivă față de Japonia și a acționat împotriva P.C. Chinez, a condus totuși acest război timp de 8 ani, până la victoria asupra Japoniei. Acum, când P.C. Chinez este partid de guvernământ, în condițiile proletariatului, nu vom putea duce oare lupta până la capăt? Ba da. Acum suntem în anii '70, nu în anii '30, epoca s-a schimbat. Noi ne asumăm o mare răspundere: dacă nu am fi pregătiți de o luptă până la capăt, nu am vorbi de ea. Pe de altă parte, între cei doi hegemoni există multe contradicții, o luptă acerbă.

Se laudă cu acordul de preîntâmpinare a războiului nuclear. Dacă au soluționat această problemă, de ce sporesc neconținut numărul armelor nucleare și îmbunătățesc calitatea acestora? S.U.A. au sporit bugetele militare imediat după cele două întâlniri sovieto-americane, din mai 1972 și iunie 1973, sub pretextul că Uniunea Sovietică se înarmează. La aceste acuzații, sovieticii nu au răspuns niciodată. Cursa înarmărilor nu se oprește, se întrec unul pe altul. Tratatările pentru dezarmare se duc de 20 de ani, dar nu s-a realizat dezarmarea

ci, din contră, o înarmare și mai mare continuă. Acum discută despre limitarea armelor strategice, dar cu cât discută mai mult, cu atât sporesc numărul armelor strategice.

S.U.A. au forță, sunt mai puternice din punct de vedere economic decât Uniunea Sovietică și au arme mai înaintate decât ea. Americanii totuși au recunoscut că prin expansiunea în întreaga lume au lovit în prestigiul și puterea lor. Acum Uniunea Sovietică merge pe urmele S.U.A., vrea să-și întindă mâna în întreaga lume. Vor rezista sovieticii mai mult decât americanii? Noi ne îndoim. Președintele Mao are o apreciere, în sensul că mâna întinsă în întreaga lume reprezintă un laț de gâtul lor și, pe măsură ce mâna se întinde, lațul se strânge. Cu cât se vor întinde mai departe, cu atât le va fi mai greu să se retragă. Evenimentele din Coreea și din Vietnam au dovedit acest lucru pentru S.U.A. Uniunea Sovietică, procedând la fel ca S.U.A., se autodemască.

Între cele două superputeri s-au încheiat în ultimii doi ani multe acorduri. Majoritatea acestora se referă la relațiile economico-comerciale, dar nici acestea nu au început să fie puse în aplicare.

Recent am primit o delegație formată din reprezentanți ai cercurilor financiare din Japonia. Aceștia relatează că experților japonezi, care s-au deplasat în Uniunea Sovietică pentru cunoașterea posibilităților de colaborare în domeniul exploatării rezervelor de petrol și gaze din Siberia, nu li s-a dat posibilitatea să ia cunoștință la fața locului de condițiile existente. Aceștia nu au putut afla nimic în legătură cu rezervele de petrol și gaze, care va fi capacitatea de producție și cât din aceasta va fi livrată Japoniei. Circulă diverse aprecieri privind livrările de petrol – unii spun că acestea s-ar ridica la 20 milioane tone anual, alții la 30-40 milioane tone. Japonezii nu au siguranța că vor putea realiza ceva. Pe de altă parte, chiar dacă s-ar perfecta colaborarea, ei nu dispun de mijloace tehnice necesare extragerii gazelor și petrolului în condiții de climă foarte rece, astfel încât vor fi nevoiți să apeleze la americani. Dacă vor începe lucrările, se prevede că de abia în 1978 sau 1979 vor putea da în exploatare unele instalații. Uniunea Sovietică și Japonia au concepții proprii cu privire la folosirea petrolului din Tiumen. Japonia dorește ca petrolul brut să fie transportat prin conducte până la ocean și de acolo cu tancurile petroliere în Japonia. Uniunea Sovietică vrea să construiască rafinării la locul de extracție și să livreze Japoniei produse petroliere. Aceasta este interpretată de Japonia în sensul că Uniunea Sovietică va putea folosi produsele petroliere în scopuri militare împotriva Chinei, Japoniei și S.U.A.

Breșnev a devenit un mare negustor de petrol și gaze. Face reclamă acestor produse în toată lumea, așa cum a procedat în R.F. Germania și în S.U.A. El nu este numai un director de circ, ci și un mare negustor. Va avea rezultate? Va fi crezut de capitaliști? Greu de spus. El și-a dezvăluit complet gândurile. Hrușciov a avut curajul să bată cu pantoful în pupitrul de la O.N.U., să se certe cu Eisenhower, însă Breșnev nu îndrăznește. Procedând în felul acesta, va reuși să lupte cu Occidentul. El nu se îngrijește de creșterea spiritului

revoluționar al poporului în vederea dezvoltării producției, ci cerșește credite din străinătate.

În ce privește creșterea nivelului tehnic al producției în Uniunea Sovietică, în 1964, când am fost la Moscova, Kosîghin a vorbit despre reformele în tehnică. Numai a vorbit, pentru că în zece ani nu s-a realizat nimic în această privință. Problema esențială constă în aceea că în Uniunea Sovietică s-a constituit o clasă privilegiată care exercită dominație, înăbușă spiritul activ, creator al omului. Or, factorul hotărâtor în toate este omul. De aceea, acest stat s-a schimbat calitativ, nu este vorba de promovarea unei anumite politici.

Cârdășia sovieto-americană nu este acceptată de popoare. Franța, R.F.G., China și alte state nu recunosc hegemonia superputerilor. Statele Tratatului de la Varșovia se vor ridica împotriva hegemoniei. Acolo unde pot, sovieticii recurg la forță sau la amenințarea cu forță. De aceea, în 1968 le-am zis „social-imperialiști”, „noii țari” etc. Demascarea lor a lovit la țintă, supărându-i foarte tare.

Felul nostru de a acționa ne va putea aduce simpatia popoarelor lumii a treia, a popoarelor lumii în general, dar ne putem aștepta ca uneori să fim izolați. Oricum, vom acționa în conformitate cu concepțiile marxism-leninismului.

Suntem de acord cu tovarășul Bodnăraș că în cadrul O.N.U. s-au produs unele schimbări. O.N.U. se află la răscruce: ori va muri de bătrânețe, ca Liga Națiunilor, ori va merge pe calea egalității între toate statele membre.

Că s-a schimbat ceva la O.N.U. o dovedește și evoluția discuției în legătură cu restabilirea drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze în O.N.U.

[...]

În continuare, Zhou Enlai a mai arătat că diplomații chinezi au indicații să se consulte cu diplomații români în țările în care activează.

După mai multe discuții și explicații, s-a convenit ca partea română să trimită părții chineze tratatele de prietenie și colaborare încheiate cu țările socialiste – atât imediat după al doilea război mondial, cât și cele recente – ca și un anteproiect de acord româno-chinez, ca bază de discuție.

De asemenea, s-a convenit ca partea română să trimită pentru documentare părții chineze unele acorduri de colaborare economică pe termen lung încheiate de România cu diferite state, ca modele pentru orientarea lor.

În încheierea discuției, Zhou Enlai a transmis din partea tovarășului Mao Zedong, a Biroului Politic al C.C. al P.C.C. salutări și urări de bine tovarășilor Nicolae Ceaușescu și Ion Gheorghe Maurer, tuturor conducătorilor români.

(Politica independentă..., p. 509-520).

Nicolae Ceausescu împreuna cu Yasser Arafat, 10 octombrie 1974

MAI 1968: N. CEAUȘESCU – CHARLES DE GAULLE

Este lipsit de orice dubiu că, sub Gh. Gheorghiu-Dej sau N. Ceaușescu, numeroase au fost, la București, evenimentele politico-diplomatice majore prilejuite de vizitele unor personalități ale vieții internaționale (monarhi și președinți, șefi de guverne și diplomați, mareșali și generali, secretari generali ai ONU etc.), dar, la prima ordine, s-a situat turneul din 14-18 mai 1968 al Generalului Charles de Gaulle, Președintele în exercițiu pe atunci al Franței¹. Nu avem, desigur, în vedere numai rolul și locul remarcabile ale acestuia în istoria generală a veacului trecut, dar legendarul general a fost, în ordinea strict cronologic, **cea dintâi personalitate de anvergură mondială** care, după aproximativ 25 de ani de la cumplita ocupație și comunizare a României de către U.R.S.S., de la trecerea silnică **în spatele Cortinei de Fier**, aducea la București mesajul sincer și de libertate deplină al inegalabilei Franțe și, nu mai puțin, al Lumii Libere în ansamblu. De ambele părți, se înțelege, preparativele au fost cu totul deosebite, fiind integral confirmate de desfășurările acelor zile² și, nu mai puțin, de rezultatele și ecourile în epocă și peste ani. Ceea ce Charles de Gaulle, tocmai debarcat pe Aeroportul Otopeni la 14 mai 1968, i-a exprimat lui N. Ceaușescu și tuturor românilor în declarația de bun sosît³:

„Sunt fericit că mă aflu pe pământul României în urma amabilei Dv. invitații.

Țin să spun, din prima clipă și fără ocol, că pentru poporul francez poporul român este într-adevăr un prieten foarte scump și mult stimat! Așa a fost dintotdeauna, așa a fost mai ales de-a lungul veacului acestuia, de-a lungul războaielor și zbuciumărilor pe care românii le-au îndurat cu atâta dârzenie și pe care le-au plătit atât de scump. Prieteni au rămas și acum, când lumea noastră începe să se restabilească prin independența fiecăreia dintre națiunile sale și prin cooperarea tuturor pentru progres și pace [...]

Vouă, tuturor românilor, vă adus astăzi salutul pe care toți francezii vi-l trimit din toată inima.

Trăiască România!”

¹ Ion Calafeteanu, coord., *Istoria politicii externe românești în date*, p. 401.

² Vezi detalii la Dinică Ciobotea, Ileana Marinaș, *Din istoria relațiilor româno-franceze: Charles de Gaulle la Craiova*, Craiova, Editura Aius PrintEd, 2007, *passim*.

³ *Ibidem*, p. 59.

ANEXĂ

14 mai 1968, București – Întrevederea Președintelui Consiliului de Stat al României, Nicolae Ceaușescu, cu Președintele Franței, Generalul Charles de Gaulle

Președintele Nicolae Ceaușescu și-a exprimat deosebita satisfacție pentru vizita pe care o face în România președintele De Gaulle și a arătat că dacă înaltul oaspete va fi de acord, ar dori ca aceste convorbiri să fie cât se poate de sincere și deschise. A spus apoi că după obiceiul românesc, dă cuvântul președintelui De Gaulle, în calitate de oaspete.

Generalul Charles de Gaulle a exprimat vii mulțumiri pentru primirea deosebit de călduroasă ce i-a fost rezervată, a arătat că primele impresii culese sunt deosebit de favorabile și a spus că va face câteva considerații cu privire la poziția Franței față de unele aspecte ale actualității internaționale.

Charles de Gaulle, 1968

A arătat că este întrutotul de acord cu președintele Nicolae Ceaușescu, ca toate subiectele să fie abordate într-un spirit de deplină sinceritate. Președintele Franței a început prin a arăta că ceea ce a caracterizat evoluția politicii franceze de după război este renunțarea la colonii. În mod sincer, Franța nu dorește să mai aibă colonii, deoarece ele costă prea scump. Starea de spirit față de țările dezvoltate s-a schimbat și ea. Consideră că populația acestor țări trebuie să aibă posibilitatea de a se dezvolta și progresa, deoarece ea reprezintă o rezervă prețioasă a genului uman. Franța dorește să ajute și să coopereze cu țările în curs de dezvoltare, și îndeosebi cu țările care au fost legate de Franța, sub o formă sau alta, în decursul istoriei. Această atitudine a Franței a făcut ca relațiile sale cu fostele colonii să fie în prezent bune, inclusiv cu Algeria, în ciuda evenimentelor istorice cunoscute. Franța se străduiește, de asemenea, să-și dezvolte relațiile cu țări ca India, Pakistanul, Vietnamul, Laosul, Cambodgia, cu țările arabe din Orientul Mijlociu, precum și cu orice alte țări care doresc să realizeze o cooperare reciproc avantajoasă. Desigur, dorința Franței de a coopera cu toate țările în curs de dezvoltare nu se datorează numai vocației pe care ea

consideră că o are în această direcție, cât și unor interese economice, culturale, politice, dorinței de a asigura Franței o prezență activă și utilă în regiunile respective.

Primirea lui Charles de Gaulle la București

În ceea ce privește relațiile cu S.U.A., generalul De Gaulle a spus că acestea îmbracă un caracter deosebit. Franța a eliberat pe americani de sub stăpânirea engleză și nu a avut cu S.U.A. niciodată vreun război. Franța nu a tras nici o lovitură de tun împotriva americanilor, deși în decursul istoriei se poate spune că a tras destule lovituri de tun. La baza raporturilor cu S.U.A. se află tradiții de prietenie, considerente de ordin geografic, politic, economic și de altă natură. Trebuie remarcat că multă vreme S.U.A. nu au reprezentat o țară imperialistă. În perioada respectivă, nu ar fi de reproșat mare lucru politicii americane, cu excepția războaielor pe care le-a dus pentru cucerirea Cubei și insulelor Filipine. S.U.A. au ajutat într-o anumită măsură Franța în ambele războaie mondiale, deși oarecum tardiv. Cu timpul însă și mai ales după cel de-al doilea război mondial, S.U.A. a devenit o țară imperialistă, atribuindu-și un oarecare caracter „mesianic”, de apărare a unor principii și idealuri pe care le consideră ca fiind singurele valabile. Ei consideră că politica lor se identifică cu adevărul și au convingerea că tot ceea ce contrariază ambițiile și pretențiile lor nu pot fi decât rău. Franța nu poate fi de acord cu această politică. S.U.A. și-a asumat un rol conducător în Europa Occidentală, pe plan politic „planul Marshall”, militar (NATO) și se străduiesc prin toate mijloacele să facă din nou moneda lor, dolarul, o monedă mondială. Un alt element caracteristic al politicii americane este acela că Statele Unite au vrut și vor încă să joace un rol de dominație în Asia. Au luat locul Franței în Vietnam și în Laos. În Cambodgia au încercat să facă același lucru, dar nu au reușit. Într-un cuvânt S.U.A. vor să joace pretutindeni, fie că este vorba de Africa, Asia sau America Latină, un rol de prim plan, care vine adeseori în contradicție cu interesele țărilor din regiunile respective. Statele Unite reprezintă fără îndoială o mare putere mondială, însă

politica lor ne e lipsită de iluzii deșarte și de erori, care decurg și din faptul că americanii nu sunt obișnuiți să sufere, să fie invadați, bombardati ca țările europene. Americanii se înșeală însă dacă cred că își pot impune punctul de vedere pretutindeni. Popoarele care nu vor să se supună, nu se supun, există în această privință exemplul pașnic al Franței și exemplul războiului din Vietnam.

Trecând apoi la problemele Europei, generalul De Gaulle a spus că pentru Franța, Europa a fost în trecut teatrul unor conflicte, când împotriva Germaniei, când împotriva Angliei, cele trei țări fiind dintotdeauna rivale. Toate războaiele purtate de Franța în Europa s-au datorat în trecut Angliei iar în perioada mai nouă Germaniei. Cu Rusia relațiile Franței au fost aproape întotdeauna bune, prietenia franco-rusă fiind un lucru natural pentru a se putea ține în frâu ambițiile nemăsurate ale Germaniei.

Este adevărat că Franța a dat unele lovituri Rusiei pe timpul lui Napoleon I și al lui Napoleon al III-lea, însă și Franța a primit la rândul ei unele lovituri puternice, mai ales în 1917, când Franța a fost părăsită de Rusia, și în 1938, când Pactul încheiat de Uniunea Sovietică cu Germania hitleristă a făcut ca Franța să poată fi zdrobită. Nu se poate contesta însă că U.R.S.S. a luptat ulterior cu eroism, și a contribuit într-o însemnată măsură la câștigarea războiului.

Charles de Gaulle și Konrad Adenauer (1961)

În momentul de față, în ciuda deosebirilor de regim dintre cele două țări, relațiile franco-sovietice sunt bune, dat fiind că nu există nici un motiv de dispută, nici în Europa, nici în Asia. Deși sovieticii nu sunt întotdeauna parteneri comozi și sinceri, Franța are relații bune cu U.R.S.S. și dorește să le dezvolte în viitor. Deși Franța este în raporturi bune cu Uniunea Sovietică, ea știe că Rusia reprezintă o putere enormă, care dispune de mijloace materiale uriașe, pe care le dezvoltă continuu. Franța o consideră pentru moment ca fiind o putere pașnică, dar nu știe dacă va rămâne astfel întotdeauna. Și de aceea urmărește cu atenție ca puterea U.R.S.S. să nu se extindă exagerat.

Franța urmărește, de asemenea, cu atenție relațiile U.R.S.S. cu țările numite adesea satelite, sau care au încetat de a mai fi satelite. După cel de-al doilea război mondial, U.R.S.S. „a făcut legea în aceste țări, a introdus regimuri

și oameni pe placul ei”. Pentru Franța este limpede că dacă țările din răsăritul Europei ar fi integrate într-o măsură atât de mare, pe plan politic, economic și militar față de U.R.S.S. încât să-și piardă libertatea de acțiune și posibilitatea de a-și promova propriile interese, nu ar mai exista un echilibru în Europa. Când în 1944, U.R.S.S. a instaurat regimul dorit în Polonia, Franța nu a recunoscut acest regim decât atunci când toate țările din Occident au făcut acest lucru. Franța nu dorește ca țările din răsăritul Europei să se afle sub dependența U.R.S.S., deoarece dacă acest lucru s-ar întâmpla, nu ar putea fi realizat nici un echilibru pe continentul european. Țările occidentale ar fi nevoite atunci să se grupeze mai strâns în jurul S.U.A. și astfel s-au ajuns la perpetuarea Războiului rece. După părerea Franței, pentru realizarea unui echilibru în Europa, este de mare importanță situația României, Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei și chiar Finlandei.

Este desigur normal ca toate aceste țări să aibă relații bune cu U.R.S.S., dar ceea ce Franța nu dorește este ca Rusia să-și mențină și să-și dezvolte o preponderență politică și militară asupra acestor țări. Într-o Europă în care țările răsăritene ar fi strâns grupate în jurul U.R.S.S., iar cele occidentale, în jurul S.U.A., țări ca Franța nu și-ar mai găsi locul, după cum nici Italia, Anglia sau Germania. Aceasta ar însemna sfârșitul țărilor europene independente și perspectiva cea mai sumbră a unui război s-ar contura la orizont. De aceea, Franța urmărește cu mare atenție ca puterea U.R.S.S. să nu devină excesiv de mare și din acest punct de vedere poziția pe care se situează țări ca România, Polonia, Cehoslovacia este deosebit de importantă.

Președintele Franței a arătat apoi că dintre toate țările aflate în centrul și răsăritul Europei, România prezintă pentru Franța o deosebită importanță. Acest lucru se datorează sentimentelor pe care cele două țări le nutresc una față de alta, tradițiilor de prietenie și afinităților de tot felul. Franța recunoaște că România

și-a redobândit, într-un mod foarte merituos, inițiativa pe plan internațional. Faptul că România și-a recâștigat libertatea de acțiune, independența politică și economică reprezintă un lucru foarte bun pentru România și totdeauna pentru Franța. Același lucru se poate spune și despre Iugoslavia, deși sentimentele Franței față de această țară nu sunt atât de puternice ca față de România.

Președintele Nicolae Ceaușescu a spus că va începe expunerea sa cu ceea ce a terminat președintele De Gaulle. A arătat mai întâi că dorește să sublinieze și să aprecieze în mod deosebit sinceritatea și felul deschis în care distinsul oaspete a vorbit despre situația internațională. În ceea ce privește diferitele probleme ale activității internaționale poziția României trebuie să fie bine înțeleasă în raport cu situația ei geografică și cu regimul pe care poporul și l-a ales, ca fiind cel mai corespunzător intereselor și aspirațiilor sale.

După cum se știe, din cauza anumitor împrejurări, din cauza politicii duse cercurile conducătoare, mai ales în anii 1938-1940, România a fost împinsă în război, alături de Germania lui Hitler. Acest război a fost cu totul contrar intereselor naționale ale României și a fost profund impopular, în rândurile maselor largi ale poporului. În momentul în care forțele din interiorul țării au pornit acțiunea în mod eficient pentru a schimba situația, datorită și victoriilor obținute de către U.R.S.S., și de alte puteri aliate, printre care și Franța, România a ieșit din război și s-a alăturat forțelor aliate, luptând din toate puterile împotriva Germaniei hitleriste și contribuind la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei. La timpul potrivit a fost apreciat faptul că România s-a situat prin contribuția forțelor sale armate pe locul al patrulea printre țările care au luptat împotriva Germaniei hitleriste. După război, în România au avut loc prefaceri profunde și domnul președinte De Gaulle a vorbit în această privință despre influența U.R.S.S. Desigur, victoria Uniunii Sovietice a fost un factor important pentru crearea condițiilor ca într-o serie de țări din răsăritul și centrul Europei, printre care și România, să vină la putere regimuri socialiste. Însă factorul determinant care a făcut ca România să aleagă calea socialismului este acela că poporul român simțea nevoia unor reforme profunde, a unui regim înaintat, care să-l conducă pe calea păcii și a progresului, care să-l scoată din starea de înapoiere în care se afla. Aceasta explică de ce poporul întreg a susținut reformele și măsurile întreprinse și și-a adus prin eforturile sale susținute contribuția la obținerea unor realizări remarcabile, care nu ar fi fost posibile fără o largă adeziune a maselor populare.

Așadar, instaurarea unor regimuri socialiste în țările din răsăritul Europei nu este rezultatul prezenței trupelor sovietice, ci al dorinței profunde a popoarelor respective, necesității absolute de a se pune capăt stării de înapoiere în care se aflau aceste țări. O dovadă concludentă în acest sens este faptul că și în Austria, de pildă, au existat multă vreme trupe sovietice și totuși nu s-a instaurat un regim socialist. Desigur, și evenimentele istorice au contribuit la instaurarea socialismului, dar factorul hotărâtor a fost voința oamenilor.

Generalul Charles de Gaulle a arătat că în materie de regimuri social-politice este un determinist și consideră că există împrejurări, oameni,

evenimente, care determină la un moment dat instaurarea unui regim sau altul. De aceea, nu înțelege să discute sau să facă aprecieri despre regimurile ca atare. Crede sincer că pentru România era o necesitate să aibă un regim de felul celui pe care îl are în momentul de față. Un astfel de regim ar fi însă, după părerea sa, imposibil de conceput, în Franța sau în Anglia, de pildă. În Austria, deși au fost trupe sovietice, rușii nu au putut introduce un regim pe placul lor. Numai în Prusia au reușit să facă acest lucru, însă 25 de ani nu-i o perioadă prea lungă în ansamblul istoriei și vom vedea ce se va întâmpla în viitor. Generalul De Gaulle a spus că nu îl jenează să recunoască că pentru țări ca U.R.S.S. și România, regimuri ca cele actuale apar ca fiind firești, deoarece fac „să meargă cel mai bine lucrurile”.

Președintele Nicolae Ceaușescu a arătat că nici în intenția sa nu este să vorbească despre diferitele regimuri politice, dar a ținut numai să arate că regimurile din țările răsăritene nu sunt impuse din afară, ci constituie expresia unei largi adeziuni și sprijinului deplin al popoarelor respective.

Președintele Ceaușescu a arătat apoi că România are relații bune cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări vecine. Dezvoltarea pe baza respectului și avantajului reciproc, a relațiilor cu țările socialiste, reprezintă elementul central al politicii externe a țării noastre. Au existat în trecut unele momente mai dificile, unele dificultăți cu Ungaria, țară care făcea parte din Imperiul Habsburgilor și care a stăpânit multă vreme o parte din teritoriul românesc. Acestor dificultăți li s-a pus însă capăt în momentul de față. România concepe relațiile sale cu celelalte state socialiste ca pe niște relații între state independente, care au dreptul să se dezvolte în deplină libertate, potrivit intereselor naționale ale fiecăruia. În cadrul relațiilor dintre țările socialiste s-a manifestat uneori tendința de a se transforma CAER-ul într-o organizație supranațională, tendință cu care țara noastră nu poate fi, desigur, de acord. Noi sperăm, însă, că se vor găsi soluții care să permită realizarea unei cooperări fructuoase, cu respectarea intereselor legitime ale fiecărei țări. Există desigur atitudini care se nasc din anumite obiceiuri de a gândi, care credem că vor dispărea cu timpul. În ceea ce ne privește, considerăm că tipul servește la așezarea pe baze mai solide, mai sănătoase, a relațiilor dintre state. România consideră că trebuie să dezvolte pe toate planurile relațiile sale cu Uniunea Sovietică, în interesul ambelor țări, și în ceea ce o privește, este dispusă să-și aducă pe deplin contribuția în această direcție. Raporturile noastre cu celelalte țări socialiste sunt, de asemenea, bune și nu există probleme de ordin deosebit, care să poată stânjeni dezvoltarea lor. Cu Iugoslavia avem relații bune și există perspective favorabile de a le dezvolta în continuare. În măsura în care interesele noastre o vor cere și dorința noastră de cooperare va fi împărtășită și de vecinii noștri iugoslavi, noi credem că relațiile noastre cu Iugoslavia se vor intensifica. România apreciază politica externă a Iugoslaviei și contribuția acesteia la intensificarea păcii și cooperării internaționale. Modalitățile și căile intensificării cooperării țării noastre cu Iugoslavia vor fi din nou examinate în cursul vizitei

pe care conducerea de partid și de stat a României urmează să o facă, la sfârșitul lunii în Iugoslavia.

România dorește, de asemenea, să dezvolte relații bune cu toate țările europene, nu are cu niciuna dintre acestea probleme litigioase. Ea se străduiește să aibă relații cât mai bune cu toate țările balcanice și regretă că împrejurările și stările de lucruri actuale din Grecia constituie o piedică în calea colaborării interbalcanice.

După cum se știe, România a stabilit relații diplomatice cu Republica Federală a Germaniei, care ocupă de altfel primul loc în cadrul comerțului său exterior cu țările occidentale. Există însă anumite motive de îngrijorare și de neliniște, ca de exemplu unele succese realizate de partidul neonazist la recente alegeri. Este, desigur, o foarte mare preocupare pentru toate țările, aceea ca Germania să nu mai constituie din nou un pericol pentru pace. Pentru a asigura pacea în Europa – pace bazată pe independența națională a fiecărui stat –, trebuie găsită calea pentru ca Germania să nu mai poată fi niciodată un pericol. În momentul de față, există în Europa două state germane și nimeni nu poate contesta această realitate. Trebuie găsită calea pentru ca cele două state germane să poată participa la reglementarea problemelor europene. Chiar pentru reglementarea anumitor probleme care o privesc, R.F.G. ar trebui să se decidă să aibă raporturi normale cu R.D.G., deoarece multiplicarea raporturilor dintre cele două state germane ar contribui, fără îndoială, un factor de destindere al atmosferei internaționale în Europa. În această privință, Franța ar putea face mai mult, după părerea noastră, sfătuind R.F.G. să dea dovadă de realism în relațiile cu R.D.G. Cât privește reunificarea Germaniei, ea nu se întrevide decât la capătul unui proces de lungă durată, dar considerăm că trebuie totuși să se ofere poporului german o perspectivă.

Președintele De Gaulle a arătat că țara sa încurajează și îndeamnă R.F.G. să aibă legături cu țările din răsăritul Europei. În ceea ce privește reunificarea Germaniei, Franța consideră că aceasta nu trebuie grăbită, pentru că o Germanie puternică poate reprezenta oricând un pericol pentru pacea lumii și Franța, care a suferit atât de mult de pe urma Germaniei, nu este grăbită să favorizeze reunificarea acesteia. Generalul de Gaulle a spus apoi că nu vede nici un inconvenient față de stabilirea unor relații de cooperare, pe plan practic, între R.F.G. și R.D.G. Există două state germane, deși nu există decât un singur popor german și acest lucru nu este desigur normal. Trebuie create treptat condițiile pentru soluționarea problemei germane, dar nu trebuie întreprins nimic pentru precipitarea lucrurilor.

În ceea ce privește R.F.G., poziția Franței este fermă și bine fixată în privința a două elemente și anume că R.F.G. trebuie să recunoască frontiera Oder-Neisse și că nu trebuie să aibă, sub nici o formă, acces la armele atomice. După părerea sa, acestea constituie elemente esențiale pentru raporturile dintre R.F.G. și celelalte state europene.

Președintele Nicolae Ceaușescu a arătat că este de acord cu președintele De Gaulle cu privire la faptul că reunificarea Germaniei nu este o

problemă ce se poate rezolva în viitorul apropiat. Consideră însă că este necesar să se cerceteze treptat condiții care să favorizeze găsirea unei soluții, întrucât atâta vreme cât această problemă nu va fi rezolvată, ea va constitui o sursă de neliniște în Europa. După părerea noastră, în vederea normalizării situației, ar trebui ca țările occidentale să recunoască R.D.G., ceea ce ar ajuta de altfel și la realizarea unei cooperări între cele două Germanii. Tocmai pentru faptul că președintele De Gaulle preconizează o politică de cooperare între țările europene, în vederea construcției unei Europe prospere și independente, socotim că un pas în această direcție ar putea fi stabilirea unor relații normale cu cele două state germane.

Președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat apoi importanța și aprecierea deosebită pe care țara noastră o acordă relațiilor cu Franța, relații bazate pe vechi tradiții istorice, și care constituie astăzi un element important al cooperării și îmbunătățirii climatului politic în Europa. Relevând faptul că președintele De Gaulle a caracterizat U.R.S.S. ca fiind un stâlp esențial al edificiului european, președintele Nicolae Ceaușescu a spus că după părerea sa, Franța reprezintă, de asemenea, un pilon de bază al Europei.

Generalul Charles de Gaulle a subliniat apoi că factorul care inspiră întreaga politică franceză, care reprezintă totul pentru Franța este pacea. Franța a pierdut atâtea oameni și bunuri în ultimii 150 de ani din cauza războaielor încât nimic nu este mai important decât pacea, pentru ca ea să-și poată reface substanța și puterea. Dorința arzătoare de pace se găsește la baza tuturor acțiunilor întreprinse de Franța pe plan internațional. Aceasta face ca Franța să fie complet opusă politicii blocurilor, deoarece grupând un număr de state în jurul unor mari puteri rivale, blocurile nu fac decât să mențină o stare de încordare și neîncredere și să cuprindă în germen elementele unor noi conflicte.

Președintele Richard Nixon și Henry Kissinger
îl vizitează pe Charles de Gaulle (1969)

Președintele Nicolae Ceaușescu a scos în evidență faptul că politica Franței este apreciată și înțeleasă în țara noastră în sensul precizărilor făcute de

președintele De Gaulle. România consideră, de asemenea, că blocurile politico-militare constituie o piedică în calea cooperării și a păcii. De aceea ea se pronunță împotriva blocurilor, socotind că lichidarea acestora ar contribui într-o însemnată măsură la normalizarea situației din Europa. Politica țării noastre este o politică de pace și cooperare cu toate țările. Ea dorește să fie găsite căile pentru lichidarea blocurilor și pentru promovarea dezvoltării independente a statelor.

Președintele Nicolae Ceaușescu a arătat apoi că este de acord cu ceea ce președintele De Gaulle a afirmat în privința Statelor Unite ale Americii – anume că ele duc o politică de dominație și că este necesar să se acționeze pentru ca această politică să nu poată dăuna omenirii. O asemenea acțiune nu se poate înfăptui decât prin dezvoltarea independenței politice și economice a statelor și prin afirmarea rolului pe care ele sunt chemate a-l juca.

România dorește să dezvolte relațiile sale cu toate țările în curs de dezvoltare. Ea are legături bune cu toate țările din Asia, America Latină, cu țările arabe, în ciuda faptului că, cu prilejul evenimentelor de anul trecut, noi am adoptat o atitudine diferită de a celorlalte țări socialiste. Noi socotim că statele arabe au perspective de dezvoltare și că ele trebuie ajutate să se dezvolte din punct de vedere economic și social, pentru a-și aduce o contribuție cât mai substanțială la cauza păcii și progresului omenirii.

În încheierea convorbirii, cei doi șefi de state și-au exprimat satisfacția pentru modul sincer și deschis în care a decurs convorbirea, apreciind că discuțiile avute au contribuit la precizarea pozițiilor celor două părți cu privire la diferite aspecte ale activității internaționale.

Președintele Charles de Gaulle și-a exprimat părerea că există toate condițiile pentru intensificarea cooperării româno-franceze în toate domeniile și a spus că ar fi bine să se realizeze un progres și în domeniul armonizării, concertării politicii celor două țări.

(Arhivele Militare ale României, fond Comitetul Executiv C.C. al P.C.R., dosar nr. 1314/1968, f. 2-16; Dinică Ciobotea, Ileana Marinaș, *Din istoria relațiilor româno-franceze. Charles de Gaulle la Craiova*, p. 67-75).

Indira Gandhi Nicolae Ceausescu, India 1968

Nicolae Ceausescu împreuna cu premierul israelian Yitzhak Shamir 21 februarie 1985

NEGOCIERILE ISTORICE CEAUȘESCU – NIXON (2-3 AUGUST 1969)

Evoluția raporturilor politico-diplomatice, economice și culturale româno-americane anterior anului 1939, iar apoi în cursul celui de-al doilea război mondial și după 1945 ne-a preocupat, mai ales că am avut posibilitatea de-a efectua cercetări în marile biblioteci și arhive de peste Ocean¹. Problematica s-a aflat de-a lungul anilor în atenția unor prestigioși istorici români și străini, îndeosebi americani, studiile lor concretizându-se în relevante contribuții, datorate lui Keith Hitchins, Stephen Fischer-Galati, Joseph C. Campbell, Frederick Kellogg, V. F. Dobrinescu, I. Stanciu, Paul D. Quinlan, David B. Funderburk, Vlad Georgescu, K. Jowitt, J. F. Brown, Stephen D. Kertesz, Bennett Kovrig, Geir Lundestad, Richard F. Staar, Katherine Verdery, Paul Michelson, Walter M. Bacon Jr., G. Bobango, Kurt D. Treptow, Radu Florescu, George Ursul, Larry Watts, L. Kristoff, Gh. I. Florescu², Lucian Roșu și Sorin Pârvu³, iar, la urmă dar nu în ultimul rând, Joseph F. Harrington și Bruce J. Courtney, căroră le datorăm un masiv și sistematic studiu acoperind ultimele decenii ale veacului trecut⁴. Dintre marile probleme care au compus „dosarul” româno-american al anilor 1940-1950 cei doi autori au în vedere cu prioritate: comunizarea României, petrolul, originile și implementarea Tratatului de Pace de la Paris din 1947, drepturile omului, rosturile Bucureștilor în gestionarea relațiilor Washingtonului cu Moscova, Beijing, Hanoi, Tel Aviv și lumea arabă, acordurile economice și financiare bilaterale, clauza „națiunii celei

¹ Vezi, de exemplu, Gh. Buzatu, editor, *Românii în arhivele Americii*, Iași, Editura Moldova, 1992; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010; Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, editori, *Românii în arhivele străine*, I-II, Iași, Tipo Moldova, 2009; Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, Editura Junimea, 1981; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010; idem, *A History of Romanian Oil*, I-II, București, Editura Mica Valahie, 2004-2006; idem, *România și Marile Puteri, 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010; idem, coordonator, *Actul de la 23 august 1944 în context International. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984; ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

² Acesta a valorificat în 1993 un amplu studiu istoriografic și o bibliografie a relațiilor româno-americane.

³ Sub coordonarea acestuia s-a inițiat nu demult tipărirea unui remarcabil *Dicționar de scriitori nord-americani*, I, Iași, Institutul European, 2008.

⁴ Vezi *Relații româno-americane, 1940-1990*, traducere, Iași, Institutul European, 2002, 591 p. (ed. originală – New York, 1991).

mai favorizate” (acordarea, menținerea și suspendarea ei), evenimentele din decembrie 1989.

Referitor la vizita istorică a lui Richard Nixon în România, Harrington și Courtney rețin **două motive cardinale** care au justificat turneul Președintelui S.U.A. din 2-3 august 1969 la București ca răspuns la invitația lui Nicolae Ceaușescu: hotărârea cu care liderul comunist de la București își călăuzea țara „*pe drumul independent pe care-l alesese*”⁵, iar, în ordinea secundă, dat fiind că Bucureștii se dovediseră „*o poartă către China*”⁶, după cum și către Vietnam, după cum a rezultat în urma dezbaterilor Nixon-Ceaușescu-Maurer-Kissinger de la București din 3 august 1969⁷.

Turneul diplomatic a fost în integralitatea lui un triumf, Nixon însuși declarând cotidianului „The New York Times” din 4 august 1969 că „*aceasta a fost cea mai emoționantă experiență pe care am avut-o, din cele peste 50 de țări pe care le-am vizitat ... Oamenii ieșiseră în stradă cu sutele de mii și nu din ordinul guvernului, ci pentru a aclama și a ovaționa*”⁸. Efectele s-au resimțit imediat și vizibil asupra Washingtonului, în sensul că „succesul vizitei lui Nixon în România i-a determinat pe câțiva kongresmeni să facă cereri insistente pentru acordarea <<clauzei națiunii celei mai favorizate>> României ...”⁹

ANEXĂ

Notă privind convorbirile dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, și Richard M. Nixon, Președintele Statelor Unite ale Americii

**București, 2 august 1969
Întâlnirea celor două delegații**

Nicolae Ceaușescu: Vă rog să-mi permiteți să vă salut în numele Consiliului de Stat și al guvernului nostru și să-mi exprim satisfacția în legătură cu vizita pe care o faceți în România. Nădăjduim că întâlnirea și convorbirile noastre se vor solda cu rezultate pozitive pentru relațiile dintre țările noastre și pentru căutarea căilor de îmbunătățire a situației internaționale.

Richard Nixon: Împărtășesc părerea Președintelui Ceaușescu în ceea ce privește obiectivul convorbirilor noastre.

⁵ *Ibidem*, p. 272.

⁶ *Ibidem*, p. 277.

⁷ Vezi *infra* minuta întrevederii.

⁸ *Apud ibidem*, p. 280-281.

⁹ *Ibidem*, p. 281.

Am așteptat cu interes să vă întâlnesc din nou. Îmi amintesc cu plăcere de convorbirile noastre din 1967, când am abordat chestiuni privind atât relațiile bilaterale, cât și evenimentele internaționale. În cursul primei mele călătorii în Europa și în Asia, mi-am dat seama că este foarte util să avem convorbiri și la nivel de miniștri de Externe și ambasadori. Sper că, având în vedere contactul stabilit între noi în 1967, acum, când amândoi deținem funcția de președinte, vom reuși să punem temelia unor relații tot mai bune între țările noastre, în interesul celor două popoare și al păcii în general.

Nicolae Ceaușescu: Sunt într-un acord cu cele spuse de dl. Nixon.

*

Întâlnirea în cadrul restrâns

(Au participat: Ion Gheorghe Maurer și Henry Kissinger).

Nicolae Ceaușescu: După obiceiul românesc, noi ascultăm la început pe oaspeți ce au de spus, iar apoi ne expunem și noi părerea. Desigur, dacă doriți, putem stabili și o altă procedură.

Richard Nixon: Sunt gata să procedăm în orice mod. Aș sugera ca întreaga gamă a discuțiilor să includă chestiunile bilaterale – relațiile comerciale, culturale, consulare etc. –, iar apoi să discutăm probleme mai generale referitoare la pacea în lume, la relațiile Est-Vest, la Vietnam, unde domnul prim-ministru Maurer a avut o contribuție atât de însemnată. Mai sugerați și alte teme pentru discuții?

Nicolae Ceaușescu: Să începem cu cele propuse de dvs. și dacă vor apărea și altele, vom vedea.

Richard Nixon: Bine!

Noi am examinat unele probleme privind relațiile bilaterale și am dat dispozițiuni aparatului meu și celor de la Departamentul de Stat să elaboreze un program constructiv de abordare a acestor chestiuni. Dacă doriți, am putea să ne referim la ele, pentru ca, la sfârșitul discuțiilor noastre, să facem, eventual, unele declarații. De exemplu, după câte înțeleg, ambele părți sunt gata să semneze o înțelegere culturală. În ce mă privește, aș dori să văd o extindere cât mai mare a schimburilor dintre România și Statele Unite.

Nicolae Ceaușescu: Noi apreciem că, în ultimii ani, relațiile dintre România și Statele Unite au cunoscut un anumit progres. Însă, în raport cu înțelegerile realizate verbal, în practică s-a făcut puțin. Sunt de acord în ceea ce privește importanța acestei înțelegeri culturale, care s-ar putea semna într-un timp foarte scurt. În acest fel, se va deschide o cale pentru dezvoltarea relațiilor dintre noi. Dar, aceasta reprezintă numai o parte a posibilităților existente.

Richard Nixon: O mică parte!

Nicolae Ceaușescu: Noi acordăm o mare importanță cooperării în domeniul științei și tehnicii, pentru că aceasta are un rol decisiv în dezvoltarea oricărei țări. Succesele S.U.A. în această privință sunt binecunoscute.

Richard Nixon: Aș fi bucuros dacă s-ar putea ca dl. Dubridge, consilierul meu științific, să aibă un schimb de păreri cu experții dvs., pentru a analiza posibilitățile de cooperare existente în acest domeniu. Dacă sunteți de acord, am putea aranja ca el să vină la București.

Nicolae Ceaușescu: De acord, am saluta asemenea discuții.

Richard Nixon: Foarte bine, atunci dr. Kissinger va aranja cu ambasadorul dvs. detaliile acestei vizite.

Nicolae Ceaușescu: Ne interesează mult industria chimică, domeniu în care Statele Unite sunt foarte avansate. De asemenea, ne interesează fizica, energia nucleară. Desigur, nu este în intenția noastră să producem bombe atomice, dar vrem să folosim din plin energia atomică în scopuri pașnice.

Richard Nixon: Suntem gata să vă ajutăm.

Nicolae Ceaușescu: O altă chestiune se referă la schimburile economice.

Nivelul schimburilor dintre noi este destul de scăzut: Aici, sunt câteva probleme pe care aș dori să le ridic: În primul rând, suntem interesați să beneficiem de unele licențe și utilaje produse în S.U.A. Aceasta ridică însă două chestiuni – să se dea aprobare pentru livrarea lor în România și să se găsească mijloacele pentru ca EXIMBANK să acorde credite pentru acoperirea acestor livrări.

În al doilea rând, se pune problema exportului României în S.U.A., pentru a putea plăti aceste importuri. Aici, ajungem la chestiunea <<clauzei

națiunii celei mai favorizate>> sau, cel puțin, la acordarea unor înlesniri care să faciliteze comerțul nostru.

Richard Nixon: Am studiat aceste probleme și sunt gata să indic unele măsuri noi pe care am putea să le întreprindem.

Problema <<clauzei>> ar reclama o hotărâre din partea Congresului. Aceasta ar ridica unele întrebări delicate, ca urmare a războiului din Vietnam. Știu că România trimite relativ puține mărfuri în Vietnam; totuși, ar fi dificil să obținem acum aprobarea Congresului pentru a se acorda <<clauza>> unei națiuni care face comerț cu Vietnamul, mai ales că este vorba și de mărfuri strategice. Aceasta ridică o problemă politică.

Henry Kissinger: Aceleași probleme se pun și în legătură cu EXIMBANK. Pe de o parte, Băncii îi este interzis să finanțeze exporturile în țările comuniste, iar pe de altă parte, există și un amendament care se referă la orice țară care face comerț cu Vietnamul de Nord.

Richard Nixon: Desigur, vom discuta mai târziu despre Vietnam. Acum, aș dori însă să-mi exprim speranța că noi vom depăși această problemă și, în acest fel, drumul va fi curățat pentru numeroase acțiuni pozitive.

Eu mă pronunț pentru ca României să i se acorde <<clauza națiunii celei mai privilegiate>> și, de îndată ce vom înlătura din cale problemele politice, vom soluționa în mod expeditiv această chestiune. Eu pot face însă ceva chiar în condiții actuale; fără a fi nevoit să mă adresez Congresului, pot schimba statutul României în comerțul cu noi, în sensul acordării unor licențe directe. Eu voi face acest lucru. În ceea ce privește Banca, în măsura în care pot acționa pe cale administrativă, voi lua în considerație această posibilitate. Dr. Kissinger, împreună cu Departamentul de Stat și cu Ministerul Comerțului, va studia aceste probleme. Altele, unde se cere aprobarea Congresului, le vom reglementa atunci când vom înlătura din cale chestiunea vietnameză. Aș vrea să știți că mă pronunț în favoarea extinderii comerțului și acordării de credite României ca și altor țări care sunt interesate. Aceasta este politica mea și cred că este bine să facem un început aici. Aș dori ca actuala mea vizită să constituie începutul unei noi etape în relațiile cu România.

Nicolae Ceaușescu: Salut această declarație. România este interesantă să dezvolte relațiile sale cu S.U.A., ca și cu alte state. Avem un program de dezvoltare destul de interes, facem eforturi mari pe seama poporului român, investim 30% din venitul nostru național. Desigur, pentru a menține un intens ritm de dezvoltare – mai ales în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane – sunt necesare eforturi mari, susținute. Este firesc că dorim să folosim experiența, cunoștințele și tehnologia altor țări, inclusiv – dacă este posibil – a Statelor Unite.

Richard Nixon: Doresc să știți, domnule Președinte, că noi înțelegem că România trebuie să urmărească realizarea propriilor ei interese.

În măsura în care o asemenea asistență poate fi obținută dintr-o țară ca U.R.S.S., este în interesul României să o obțină, după cum, dacă este necesar să

se obține acest sprijin din partea S.U.A., aceasta este, de asemenea, în interesul României.

Poziția mea în această privință este diferită de cea a Administrațiilor anterioare. Eu nu spun că, dacă sunteți prietenul S.U.A., trebuie să fiți inamicul altcuiva. Conținutul și caracterul relațiilor României cu alte state este treaba dvs. Noi suntem interesați numai în prietenia dintre cele două țări ale noastre, în dezvoltarea relațiilor dintre noi, în interesul reciproc al popoarelor român și american.

Nicolae Ceaușescu: Problema relațiilor cu S.U.A. o plasăm în contextul relațiilor pe care România le are cu U.R.S.S., cu China, cu alte țări socialiste, ca și cu țările capitaliste, deci în contextul unor relații de largă cooperare cu toate statele, de natură să conducă la dezvoltarea multilaterală a colaborării internaționale.

Privim relațiile cu S.U.A. ca relații între două state cu regimuri social-politice diferite, dar care doresc să dezvolte raporturi normale de cooperare, pe bază de egalitate și avantaj reciproc. Știm ce reprezintă Statele Unite. Dacă vom putea să dezvoltăm asemenea relații, va fi bine, iar dacă aceasta nu va fi posibil, vom fi oricum prieteni. Noi considerăm că relațiile noastre cu S.U.A. nu trebuie să fie condiționate de altceva decât de dorința comună ca ele să corespundă intereselor reciproce. Știm că nimeni în S.U.A. nu vrea să facă afaceri în pierdere și nici noi nu dorim să pierdem. Acesta este principiul pe care am vrea să construim relațiile dintre noi și credem că este ceea ce doriți și dvs.

Dacă vom găsi în S.U.A. ceea ce dorim să achiziționăm și dacă vor exista condiții bune pentru afaceri, atunci vom cumpăra. Ce nu vom găsi, vom lua din altă parte. Vrem, de exemplu, să cumpărăm din S.U.A. procedeele și instalațiile de fabricație de apă grea și de cauciuc izoprenic; vrem să dezvoltăm relații de colaborare în domeniul electronicii, mașinilor de calcul și comandă, precum și în alte domenii.

Sărbătorirea Centenarului Academiei Române
(Fototeca online a comunismului românesc, 455/1966)

Până acum, am achiziționat unele mărfuri, ce-i drept unele indirect. Cunoaștem că una din firmele care ne-a vândut o instalație a fost chiar <<pedepsită>>, cu vreo opt ani în urmă. Am vrea să găsim modalități ca oamenii de afaceri americani să poată vinde în România, fără să le fie teamă că-i pedepsiți, iar noi să nu fim în situația de a obține indirect produse americane, în fapt, nu cerem condiții speciale, ci un tratament normal care se obișnuiește în viața internațională. În ce privește regimul politic, poporul român a făcut deja o alegere fermă și nu vrem să luăm nimic de la dvs.

Richard Nixon: Politica mea este că orice țară, oriunde s-ar afla, poate fi prietenul nostru fără a fi inamicul altcuiva. Înțelegem că deosebiri de sistem ridică unele problemei inclusiv financiare, dar cred că ceea ce trebuie să facem este să explorăm orice domeniu care prezintă șanse de acord pentru a dezvolta relațiile economice. Acționând în acest mod am fi obținut, de exemplu, succese mari în schimburile cu Iugoslavia.

Nicolae Ceaușescu: La timpul respectiv și cu Polonia.

Richard Nixon: Este adevărat, dar ulterior nu s-a mai progresat din cauza unor obstacole politice. Unul din motivele pentru care am acceptat invitația să vin aici a fost de a avea aceste discuții sincere, pentru a vedea ce posibilități există ca S.U.A. să aibă relații comerciale și de altă natură mai bune cu România și cu alte țări din Europa răsăriteană.

Ca să spun lucrurilor pe nume, evenimentele din Cehoslovacia [*din august 1968, n.n.*] au făcut să dea înapoi unele dintre progresele realizate în domeniul extinderii contactelor și a comerțului dintre S.U.A. și Europa răsăriteană.

Nădăjduiesc că această vizită ar putea reprezenta un punct de plecare pentru o nouă etapă în relațiile noastre cu aceste țări. Poate că reușim să stabilim un exemplu în relațiile noastre cu România, care ar putea fi urmat și de alte țări.

Nicolae Ceaușescu: Aș dori să relev că noi concepem relațiile cu S.U.A., ca de altfel și cu alte state, nu ca niște relații îndreptate împotriva unei alte țări.

Îmi amintesc că și în 1967 [*la primirea lui Nixon, n.n.*] am spus că noi pornim de la faptul că dezvoltarea relațiilor cu unele state nu înseamnă deloc că noi scădem ritmul relațiilor cu altele sau că aceasta trebuie să dăuneze altor țări.

Aș dori să exprim satisfacția mea în legătură cu faptul că, în fond, și dvs. aveți același punct de vedere.

Richard Nixon: Permiteți să vă întreb ceva. Noi încercăm acum să găsim modalități pentru a negocia cu Uniunea Sovietică în legătură cu dezarmarea, încercăm să obținem ajutorul sovieticilor în căutarea căilor de rezolvare a crizei din Orientul Apropiat și, în general, dorim să dezvoltăm relații bune cu U.R.S.S.

Considerați oare, domnule Președinte – și nu doresc prin aceasta să pun o întrebare stânjenitoare – că <<Doctrina Brejnev>> reprezintă un element care ar putea să vă creeze dificultăți în ceea ce privește dezvoltarea relațiilor dvs. culturale și comerciale cu S.U.A.?

Prețuim prietenia cu România. În același timp însă, nu am dori să punem România într-o situație delicată sau dăunătoare în relațiile cu vecinii săi. Am remarcat, atunci când s-a anunțat știrea călătoriei mele în România, că s-au făcut unele speculații în sensul că U.R.S.S. nu ar fi agreat această vizită. Nouă, sovieticii nu ne-au spus nimic.

Aș dori să-mi spuneți cum vedeți relațiile dvs. cu celelalte țări din grupul socialist, pentru a ști cât de departe putem merge în relațiile noastre, fără a vă incomoda în raporturile dvs. cu vecinii.

Nicolae Ceaușescu: O să vă răspund deschis, fără nici un fel de diplomatie.

În ce privește România, dezvoltarea relațiilor cu S.U.A. nu ne poate deranja în nici un fel, având în vedere că noi concepem aceste relații ca relații bazate pe egalitate în drepturi, neamestec în treburile interne și care nu sunt condiționate în nici un fel de ceea ce face România în raporturile sale cu alte state.

Pornind de la aceste principii, noi avem relații dezvoltate cu R.F.G., care ocupă primul loc în relațiile noastre economice cu țările occidentale; avem, de asemenea, relații dezvoltate cu Franța, cu Anglia, cu Italia și alte țări.

Toate acestea nu au deranjat și nu pot deranja pe nimeni. De altfel, și Uniunea Sovietică are relații similare cu state occidentale. Din acest punct de vedere, noi nu vedem cum dezvoltarea relațiilor cu S.U.A. ar putea să ridice vreo problemă pentru România. Poate pune unele probleme pentru dvs.

Cunosc despre tratativele sovieto-americane privind dezarmarea, Orientul Mijlociu și alte probleme internaționale. Înțelegem importanța acestor discuții și preocuparea Statelor Unite și Uniunii Sovietice ca ele să ducă la rezultate pozitive. În ce ne privește, noi suntem cel puțin tot atât de interesați să se ajungă la asemenea rezultate.

Aș dori însă să vă expun părerea mea în această privință, ca de altfel și părerea altora, inclusiv aliați ai dvs., cu care am avut prilejul să discutăm.

Noi considerăm că înțelegerea sovieto-americană nu trebuie să fie în detrimentul intereselor altor state, ci să contribuie la dezvoltarea independentă a fiecărei țări, la promovarea unor raporturi de echitate și justiție în relațiile internaționale. Această preocupare o au multe țări, atât dintre aliații dvs., cât și țările neutre. Nu cred că o asemenea politică ar avea o perspectivă îndelungată, deoarece, dacă privim desfășurarea fenomenelor internaționale, vom vedea că popoarele nu mai doresc ca în spatele lor, în detrimentul lor să se rezolve vreo problemă care le privește în mod nemijlocit. Este convingerea noastră că dezvoltarea relațiilor dintre țările mari, rezolvarea de către ele a unor probleme internaționale, poate fi eficace numai dacă se ține seama și de interesele celorlalte state.

În acest context, aș vrea să spun că pentru noi nu este valabilă nici o <<doctrină>> a suveranității limitate.

Noi avem relații bune cu U.R.S.S., apreciem în mod corect locul acestor relații în politica noastră și vrem să le dezvoltăm. În același timp, suntem

animați de dorința de a dezvolta relațiile cu toate celelalte state socialiste. Dar, în ceea ce privește modul în care să acționeze România, dorim să hotărâm noi, aici, la București, și nimeni altcineva, la Moscova, Washington sau Pekin și nici la Paris, nici la Londra, nici în altă parte.

Richard Nixon: Considerați că riscați ceva, urmărind această linie politică, pe care eu o consider corectă?

Nicolae Ceaușescu: Ce putem risca?

Richard Nixon: Depinde de modul în care se interpretează poziția adoptată de sovietici în problema <<suveranității limitate>>.

Nicolae Ceaușescu: Ei au negat că ar fi autorii acestei teze, au spus că ea ar fi o invenție a reacțiunii.

România, în discuțiile sale din acest an cu țările participante la Tratatul de la Varșovia și membre ale C.A.E.R., a discutat deschis toate problemele și principiile relațiilor dintre aceste state. Am ajuns la înțelegeri acceptabile și suntem hotărâți să le respectăm și să acționăm pe această bază, dar doresc să subliniez că, în ceea ce privește independența și suveranitatea României, noi considerăm că acestea sunt probleme care nu pot fi puse în discuție de nimeni.

Richard Nixon: Aș vrea să vă spun ceva foarte deschis. O parte din presa americană a afirmat că, venind aici, eu aș dori să incomodez România în relațiile ei cu Uniunea Sovietică. Aceasta nu este adevărat. Eu doresc relații bune atât cu Uniunea Sovietică, cât și cu România, tratându-le pe amândouă ca țări egale și independente. Noi nu dorim să declanșăm acțiunea unor forțe împotriva sovieticilor și nici să subminăm Tratatul de la Varșovia. Vrem relații bune cu toate statele care doresc aceasta, tratându-le pe fiecare în parte, de la caz la caz. Este corect ceea ce spun, domnule Kissinger?

Henry Kissinger: Este corect, domnule Președinte.

Nicolae Ceaușescu: Salut această idee. Noi nici un moment nu am văzut lucrurile altfel. Dacă am fi avut impresia că dl. Nixon vrea să vină în România cu dorința de a ne convinge să ne slăbim alianțele cu statele prietene, să schimbăm preocupările noastre interne, probabil că nici nu am fi căzut de acord asupra acestei vizite.

Și eu aș dori ca între noi lucrurile să fie spuse în mod clar, pentru că atunci relațiile noastre pot fi bune.

Richard Nixon: Cred că ar fi foarte bine, domnule Ceaușescu, dacă ați transmite și colegilor dvs. din Europa răsăriteană cele spuse de mine.

Nicolae Ceaușescu: Aș dori să subliniez încă o dată, că noi pornim de la faptul că relațiile dintre România și S.U.A. nu pot pune în discuție relațiile noastre cu alte state. Este adevărat că prietenii noștri sovietici au fost puțin jenați la realizarea acordului privind vizita dvs. în România. Noi i-am informat cu 36 de ore înaintea anunțului oficial. Ei nu ne-au spus nimic. Nici bine, nici rău. Din acest punct de vedere, nici un fapt sau vorbă de-a lor nu ar putea fi interpretate ca un dezacord cu ceașă vizită. Trebuie să avem în vedere că trăim într-o epocă de adânci transformări, care se succed uneori cu mare repeziciune. În paralel, se desfășoară și un proces de acomodare cu noile realități, iar unora le vine destul

de greu să se acomodeze. Lumea merge totuși înainte, vechile concepții trebuie să dispară și vor dispărea.

Astăzi, pe primul loc în lume se situează Statele Unite și Uniunea Sovietică. În 1967, ați spus că ar putea să apară noi țări care să aspire la primul loc.

Richard Nixon: China?

Nicolae Ceaușescu: Nu numai China, mai sunt și alții. Este greu de presupus că lumea se va opri aici. Oamenii trebuie să înțeleagă sensul schimbărilor care au loc în lume, nu în secole, ci în zeci de ani, iar uneori chiar și mai rapid.

Dacă liderii politici vor înțelege acest lucru și vor înțelege că pacea și cooperarea pot fi înfăptuite numai ținând seama de interesele și aspirațiile tuturor popoarelor, atunci se vor putea face pași mari în direcția normalizării vieții internaționale. Cu ajutorul forței lucrurile nu pot fi oprite. Dimpotrivă, folosirea forței poate genera doar o reacție care va conduce la schimbări și mai rapide.

Henry Kissinger: Sunt de acord cu analiza domnului Ceaușescu. Istoria arată că nici un echilibru de forțe nu a avut caracter de permanență și ar fi cu totul neobișnuit dacă actualele realități s-ar opri pentru totdeauna la acest stadiu.

Simpla posedare a unor arme foarte puternice creează, desigur, o poziție confortabilă, dar care poate împiedica pe cel în cauză să se adapteze noilor realități. Dar dacă vrem să facem o schimbare, trebuie să adaptăm relațiile internaționale noilor realități ce au apărut în lume, să înțelegem că această schimbare trebuie să fie realizată prin cooperarea tuturor statelor. De altfel, aceasta a fost tema principală a discuțiilor Președintelui Nixon în recentul său turneu în Asia.

Richard Nixon: Aș vrea să vă prezint acum, domnule Ceaușescu, unele considerațiuni privind politica noastră în Asia, în primul rând față de China și Uniunea Sovietică și apoi față de Vietnam. Aș dori, desigur, să ascult și părerea dvs. și a domnului Maurer în legătură cu aceste chestiuni.

Nicolae Ceaușescu: Suntem gata să vă ascultăm cu atenție, domnule Președinte, dar înainte de a trece la aceste probleme, primul ministru Maurer ar vrea să răspundă la unele chestiuni ridicate de dvs. anterior.

Ion Gheorghe Maurer: Întrebarea pe care ați pus-o și discuțiile ce au avut loc între dvs. și Președintele Ceaușescu îmi prilejuiesc o reflecție. Orice acțiune importantă poate duce la aprehensiuni, determinate fie de o înțelegere greșită, fie de unele gânduri care sunt deranjate prin această acțiune. În mod deschis, nimeni nu poate lua atitudine împotriva relațiilor dintre state, mai ales atunci când ele se bazează pe unele principii. Cum să luptăm însă împotriva unor asemenea aprehensiuni?

În primul rând, dezvoltând aceste relații în așa fel încât să dovedim că nu există nici un temei pentru asemenea aprehensiuni. În al doilea rând, să luptăm prin intermediul mijloacelor de comunicație pentru a demonstra justetea acțiunilor pe care le întreprindem.

<<Teoria suveranității limitate>> a fost abandonată, în primul rând, pentru că a fost condamnată de către toată lumea. Toți cei care nu au fost de acord cu ea au făcut câte ceva în acest sens.

Nicolae Ceaușescu: Nu sunt într-un tot de acord cu primul ministru Maurer. <<Teoria suveranității limitate>> nu a fost încă abandonată complet.

Ion Gheorghe Maurer: Să facem totul ca ea să fie abandonată.

Nicolae Ceaușescu: Este clar însă că această <<teorie>> nu are nici o perspectivă.

Richard Nixon: Statele Unite sunt o putere la Oceanul Pacific și vor continua să joace un rol important în această regiune. Noi nu suntem însă interesați să creăm un bloc sau să încheiem vreun aranjament în Asia care ar putea fi interpretat ca o încercare de îngrădire a Chinei.

Noi nu recunoaștem China [Populară] și ne pronunțăm împotriva admiterii ei la O.N.U., nu pentru că nu ne place politica ei internă, ci ca o consecință a politicii care aduce față de vecinii săi.

Brejnev s-a referit, recent, la faptul că a venit timpul pentru a întreprinde unele măsuri de securitate colectivă în Asia, la care ar putea participa și Uniunea Sovietică.

Câțiva lideri asiatici m-au întrebat dacă Statele Unite s-ar alia Uniunii Sovietice pentru a crea un asemenea pact. Voi da, mai târziu, poate chiar în cursul acestei luni, un răspuns public la această întrebare, dar așa vrea acum să vă împărtășesc dvs. ceea ce gândesc: ceea ce face Uniunea Sovietică este treaba sovieticilor, ceea ce fac Statele Unite este treaba noastră. Cred însă că ar fi greșit să ne alăturăm unei acțiuni care să semene cu un condominiu, cu un aranjament împotriva Chinei. În 25 de ani, China va avea o populație de un miliard, va fi o mare putere nucleară; dacă ea va fi îngrădită, izolată din toate părțile, va deveni o forță explozivă extrem de periculoasă, care ar putea să distrugă întreaga structură a păcii care va fi fost clădită până atunci.

Știm că Uniunea Sovietică are problemele ei cu China. Noi însă nu ne vom amesteca în aceste probleme. Politica noastră este de a căuta să avem relații bune cu Uniunea Sovietică și, în ultimă instanță, pe măsură ce China își schimbă politica față de vecinii ei, vom avea relații și cu ea. Acum, însă, dorim să păstrăm deschise canalele pentru legături cu China. Aceasta va fi politica mea.

Sunt conștient de faptul că un miliard de chinezi izolați de restul lumii reprezintă o bombă cu explozie întârziată care poate să arunce în aer lumea.

Nicolae Ceaușescu: Am reținut dorința dvs. de a păstra relații bune între Statele Unite și Uniunea Sovietică. Noi suntem de părere că este de dorit ca aceste relații să fie bune, să se dezvolte în direcția unei colaborări care să contribuie la cauza păcii în lume. Din punctul de vedere al României, relațiile bune dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite nu pot fi decât salutate. Desigur, aceasta numai în măsura în care aceste relații nu sunt îndreptate împotriva altor state.

Avem fericirea că nu posedăm arme nucleare și nici nu suntem o țară asiatică. Suntem departe de Asia și nu avem interese directe în acea regiune.

Desigur, înțelegem interesele Statelor Unite și Uniunii Sovietice în Asia. Lumea în care trăim a devenit însă atât de mică încât, dacă nu va fi pace și colaborare în Asia, acest lucru se va răsfrânge în mod negativ în Europa, cât și în restul lumii.

Problemele Asiei, ale păcii în general, nu se pot rezolva fără a se ține seama de existența Chinei, fără atragerea ei la soluționarea acestor probleme. Cu cât acest lucru va fi înțeles mai repede, cu atât mai bine. Dar, aceasta presupune, în primul rând, ca Statele Unite să renunțe la actuala lor atitudine față de China, inclusiv în ceea ce privește admiterea la O.N.U. și recunoașterea acesteia.

De fapt, dvs. recunoașteți China. Azi, ea are aproape 800 de milioane de locuitori, iar în 1990, va avea un miliard. Oricum, nu se poate să nu se înțeleagă și să nu se pornească de la această realitate. Dar, China nu este singura țară din Asia care trebuie luată în seamă. Acolo, există și India, cu 500 milioane de locuitori, există și Japonia, țări care nu pot concepe să trăiască decât în cooperare. Trebuie deci să privim problema în toată complexitatea ei.

Dumneavoastră ați spus că nu aveți obiecțiuni față de regimul intern din China, dar că rezervele dvs. pornesc de la faptul că ea duce o politică externă care pune în pericol pacea și securitatea vecinilor.

Richard Nixon: Da, m-am referit la Coreea, Taiwan, Indonezia, la vecinii Chinei, în general.

Nicolae Ceaușescu: Se știe însă prea bine că, în general vorbind, de mult, de foarte mult timp, China n-a mai avut războaie cu vecinii săi, războaie care să fi fost declanșate de ea.

Henry Kissinger: Dacă privim istoria Chinei, cu totul independent de comunism, vom vedea că întotdeauna China a tratat vecinii săi ca vasali, sau a fost atât de slabă încât a fost supusă de alții. În orice caz, China nu are nici o experiență istorică în a avea relații de egalitate cu alte state.

Richard Nixon: Nu putem schimba poziția noastră față de China, acum. Dar, vreau să vă spun că, privind în perspectivă, ne dăm seama pe deplin că China este o realitate și nu poate fi pace dacă China nu participă la clădirea acestei păci. Pentru acest motiv, Statele Unite nu se vor alătura unui bloc menit să îngreudească China.

Nicolae Ceaușescu: Ne vreau să mă angajez acum într-o dispută referitoare la istorie. Desigur, putem discuta cine are dreptate. În orice caz, este cert că, după cel de-al doilea război mondial, China nu a amenințat și nu amenință pe nimeni. În Coreea, știți prea bine ce s-a întâmplat.

Richard Nixon: Am menționat Coreea pentru că este o problemă politică în America.

Nicolae Ceaușescu: China și-a retras trupele din Coreea, ceea ce reprezintă, cred, o dovadă concludentă a respectului ei față de suveranitatea altor state. Cunosc câte ceva despre modul în care gândesc conducătorii chinezi. Primul ministru Maurer a fost acolo mai recent decât mine și poate vă va prezenta și dânsul părerea sa. Cred că pot afirma cu siguranță că ei nu se gândesc în orice caz să atenteze la suveranitatea altor țări. Firește, chinezii sunt un popor mare, cu bogate tradiții în istoria civilizației umane și ei se mândresc

cu aceasta; există și neîncrederea tradițională pe care nu numai chinezii, dar și alte popoare asiatice o au față de cei care au dus o politică de cîmpire în Asia.

Noi apreciem că, dacă față de China se va duce o politică rațională, de respect, dacă i se va recunoaște egalitatea și locul ce i se cuvine de drept în concertul națiunilor, se va face un mare pas în direcția atragerii Chinei la soluționarea problemelor internaționale.

Problema Taiwanului este, fără îndoială, o piedică în dezvoltarea relațiilor dintre China și Statele Unite. Dacă îmi permiteți, aș dori să-mi exprim părerea și în legătură cu situația din țările vecine Chinei, la care v-ați referit dvs.

Am convingerea că ar trebui revizuită concepția mai veche despre dezvoltarea acestor state. Multe dintre ele sunt state înapoiate din punct de vedere economic, cu regimuri aproape feudale, sau cu puternice rămășițe feudale. Este de înțeles că problema progresului lor economic și social preocupă forțele interne, chiar burghezia din aceste țări. Frământările sociale de acolo sunt, în consecință, un produs al procesului intern și nicidecum rezultatul unui amestec străin.

Știți prea bine că forțele care s-au pronunțat pentru schimbarea unei anumite stări de lucruri, pentru progres economic și social au căutat sprijin oriunde li s-a acordat. În fond, și S.U.A. au fost ajutate de Franța în războiul de independență. Părerea noastră este că nu trebuie sprijinite forțele cele mai retrograde din aceste țări. Asta nu poate aduce nimic bun, nici Statelor Unite, nici păcii generale. În orice caz, ceea ce este vechi va dispărea și nici un sprijin nu poate împiedica acest proces, tot așa cum un medic nu poate salva un bolnav incurabil. În cazul cel mai bun, îi poate prelungi viața. Dar, dacă pentru un om aceasta este bine, în cazul unei țări sau a unui popor un asemenea ajutor nu poate produce decât rău. Și, pentru că ați menționat Vietnamul, aș vrea doar să amintesc aici că întregul sprijin pe care îl acordați regimului din sud, miliardele pe care le cheltuiți acolo, nu pot salva de la pieire acest regim. Dacă, în loc de 25-30 miliarde cheltuite pentru ducerea războiului, ați cheltui numai 3 miliarde pentru pace, ați avea mai mulți prieteni în lume și situația ar fi mult mai bună. De ce această frică de socialism? Și aici cred că avem de-a face cu o concepție mai veche, care ar trebui abandonată.

Richard Nixon: Sunt de acord că în Asia este o nevoie acută de progres economic și social. Acest progres ar putea fi realizat pe diferite căi, dar el trebuie în orice caz făcut, deoarece, în caz contrar, nici o forță militară nu va putea păstra *statu-quo*-ul din această regiune. Noi avem un program foarte mare pentru Vietnam, mă refer la partea economică, pentru perioada de după încetarea războiului. Am, domnule Președinte, o întrebare în legătură cu conflictul chinosovietic. Informațiile de care dispunem noi par să indice că la Hanoi există două grupări – una prosovietică și alta pro-chineză. De fapt, nu știu care este situația, nu suntem acolo. Dacă privim situația creată între Uniunea Sovietică și China, se ridică câteva întrebări: de ce credeți că există această dispută? Este vreo șansă de a se încheia? Este ea de natură ideologică sau națională? Întreb toate acestea pentru că este foarte posibil că Statele Unite, la timpul potrivit, vor putea să-și

normalizeze relațiile cu China, dar dacă Uniunea Sovietică și China vor fi încă în conflict, aceasta va reprezenta un pericol potențial, care ar putea să ne implice într-un război.

Ion Gheorghe Maurer: Despre China se pot spune foarte multe, pentru că se cunosc foarte puține lucruri.

Richard Nixon: Este adevărat!

Ion Gheorghe Maurer: Cred că și oamenii care au stat mai mult în China ar fi în dificultate să vorbească în deplină cunoștință de cauză despre China.

Mi se pare că există însă un element esențial, care trebuie reținut: în China, este în curs un proces deosebit de puternic de ridicare social-economică a maselor. Este adevărat că cineva care privește numai la statistici ar putea spune că ceea ce s-a făcut acolo nu reprezintă prea mult. Dar, pentru cine a văzut China la intervale chiar nu prea îndepărtate, diferența este evidentă. Progresele incontestabile care au fost înfăptuite constituie și un puternic ferment de realizare a unității diverselor categorii etnice care există în China.

Aceasta întărește concluzia Președintelui Ceaușescu privind necesitatea atragerii Chinei la rezolvarea problemelor lumii, și asta cât mai repede, deoarece nu numai o eventuală înțelegere între Uniunea Sovietică și Statele Unite ar putea transforma China într-o sursă de pericol, dar și izolarea ei poate duce tot acolo. Problema trebuie abordată cu curaj, unele idei trebuie revizuite; poate că la timpul lor au avut o anumită justificare, dar, ținând seama de marea mobilitate a lumii în care trăim, reconsiderarea unor concepții despre China mi se pare una din problemele cele mai importante. Acum, câteva cuvinte despre ceea ce dvs. ați denumit <<agresivitatea chineză>>. Dumneavoastră, domnule Nixon, constatați că Asia este unul din continentele care au mare nevoie de progres economic și social. Acesta este, cred, și cazul Africii. Formele economice și sociale nu sunt numai înapoiate, ci foarte înapoiate. Este greu pentru aceste popoare să repete procesele de evoluție care au caracterizat drumul parcurs de popoarele avansate. Trebuie să ne împăcăm cu ideea că evoluția acestor popoare se poate realiza și altfel, inclusiv prin explozie internă. Acesta este încă un motiv care militează pentru atragerea Chinei în concertul popoarelor. În ceea ce privește natura conflictului chino-sovietic, este dificil de dat un răspuns, întrucât chestiuni teoretice serioase au fost acoperite de polemici violente, care umbresc esența reală a problemelor. Dacă mă gândesc la politica Statelor Unite, așa cum ați afirmat-o dvs., de a nu vă amesteca în acest conflict, cred că ea este corectă. Dacă doriți totuși să vă amestecați, atunci ar trebui să urmăriți numai atenuarea conflictului, a cărui agravare poate periclita pacea.

Richard Nixon: În special, peste zece ani.

Ion Gheorghe Maurer: În prezent, fiind realizate anumite obiective ale așa-zisei revoluții culturale, chinezii se gândesc în mod serios la dezvoltarea relațiilor lor cu celelalte state, pe o bază mult mai largă decât în trecut.

Richard Nixon: De când au început să facă aceasta?

Ion Gheorghe Maurer: Cred că la aceasta se gândesc acum.

Richard Nixon: Când am devenit președinte, am sugerat chinezilor să avem discuții la Varșovia, dar tot ce am obținut a fost o palmă.

Nicolae Ceaușescu: Sigur, problema Chinei este serioasă. Trebuie avut în vedere că, în afară de Japonia, China este singura țară din Asia care a rezolvat o problemă fundamentală – asigurarea hranei populației sale. Una din preocupările centrale ale <<revoluției culturale>> este descoperirea unor noi mijloace pentru o dezvoltare economică mai rapidă. În ceea ce privește relațiile chino-sovietice, este greu de apreciat perspectivele. S-a acumulat multă neîncredere de ambele părți. Sunt și probleme ideologice, dar nu asta este esențial. După o analiză nu prea adâncă, se pare că este vorba de o neînțelegere în ceea ce privește rolul pe care trebuie să-l joace China în relațiile internaționale. Este clar că China nu se va putea mulțumi cu un rol secundar în lume. De aici pornesc multe probleme. Noi apreciem că atât în U.R.S.S., cât și în China, lucrurile nu vor evolua prea departe, că se va înțelege în mod corect realitatea. Desigur, se pot întâmpla și lucruri neprevăzute. Dar, logic vorbind, nu se poate ajunge aici. Nu este nici în interesul Uniunii Sovietice, nici al Chinei, în general al nimănui. Din aceste considerente, noi suntem de acord că nu trebuie întreprins nimic care să împingă părțile la un conflict deschis și, dacă se poate face ceva, să se împiedice o dezvoltare în această direcție. Nici S.U.A., cu toate că este o superputere, nu ar avea nimic de câștigat de pe urma unui asemenea conflict.

Richard Nixon: Sunt de acord!

Cred că dvs., domnule Președinte, domnul prim-ministru, guvernul dvs., ați jucat un rol important și corespunzător prin însuși faptul că ați căutat să mențineți relații bune atât cu Uniunea Sovietică, cât și cu China.

În perspectivă, aceasta va fi și poziția Statelor Unite. În ceea ce privește viitorul apropiat, noi avem unele probleme delicate, în special legate de recunoașterea și admiterea Chinei la O.N.U. Dar, chiar și în această privință am făcut câte ceva. De exemplu, am luat măsuri pentru anularea unor restricții de călătorie în China, pentru facilitarea unor schimburi comerciale.

În viitor, asemenea pași vor fi mai numeroși. Dacă veți considera că este în interesul dvs., al guvernului dvs. **să vă asumați cândva rolul de mediator între China și Statele Unite, noi am saluta aceasta** (subl. ns.).

Nicolae Ceaușescu: Aș dori să mă refer la dorința Chinei de a dezvolta relații cu alte țări.

Aceasta nu este numai o impresie; este o certitudine și o realitate – acțiunea începută de China pentru reluarea și dezvoltarea relațiilor sale cu alte state. China ne-a spus că dorește și va acționa pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele. Trebuie avute în vedere nu numai declarațiile publice, și mai ales articolele de presă, ci activitatea practică a Chinei.

În ceea ce privește posibilitatea ca România să-și asume rolul de mediator, cred că Statele Unite dispun de atâtea mijloace, inclusiv directe, **încât nu văd necesitatea de a apela la intermediari** [subl. ns.]. Noi am spus și vom

spune însă chinezilor părerile noastre despre problemele internaționale, inclusiv despre relațiile cu Statele Unite.

Richard Nixon: Vă rog să mă scuzați; nu am folosit cuvântul potrivit. De fapt, chiar aceasta am avut în vedere.

Nicolae Ceaușescu: În conformitate cu poziția noastră de principiu, vom acționa pentru a se realiza înțelegere, pentru cooperare. Dacă vor apărea anumite probleme concrete, vom putea discuta la timpul potrivit.

Richard Nixon: Având în vedere ora întârziată, poate întrerupem aici discuțiile noastre și ne întâlnim mâine dimineață, pentru o oră – o oră și jumătate, spre a discuta problema vietnameză. As vrea totuși să subliniez acum următoarele idei: dacă se încheie războiul din Vietnam, se vor deschide multe uși pentru extinderea cooperării internaționale, inclusiv pentru comerțul cu România, pentru relații mai bune cu China etc. Știu că privim problema vietnameză cu ochi diferiți, dar în ceea ce privește obiectivul final – pacea – suntem alături. În următoarele trei luni, vom trece prin faza critică a acestui conflict, când va trebui să determinăm dacă îl putem încheia pe cale pașnică, prin negocieri.

Nicolae Ceaușescu: Într-adevăr, problema Vietnamului este de cea mai mare importanță. Principalul obiectiv trebuie să fie găsirea unei soluții pașnice, care să permită poporului vietnamez să-și hotărască singur destinele.

3 august 1969

Nicolae Ceaușescu: Așa cum am convenit ieri seara, urmează să ascultăm acum pe dl. Președinte Nixon în legătură cu problema vietnameză.

Richard Nixon: În primul rând, aș dori să exprim aprecierile noastre față de rolul pe care primul ministru Maurer l-a jucat în 1967, încercând să deschidă un canal pentru negocieri. Eu nu făceam pe atunci parte din guvern, dar cunosc contribuția dvs., care a fost plină de răspundere și foarte utilă.

Problema Vietnamului este foarte dificilă. Nici una din părți nu poate câștiga acest război, dar nici nu poate suferi o înfrângere. Există unii care consideră că Hanoiul și <<Frontul>> [Frontul Național de Eliberare – F.N.E.] trebuie să pună stăpânire pe Vietnamul de Sud, iar S.U.A. să se retragă. Vorbind foarte deschis, vreau să vă spun ca Statele Unite nu pot accepta așa ceva. Nu este numai o chestiune de onoare națională. Noi ne-am angajat în Vietnam cu 500 000 de oameni, am pierdut 35 000 de ostași, care au fost uciși, 200 000 au fost răniți. A ne retrage pur și simplu și a lăsa Hanoiul să preia Vietnamul de Sud ar echivala cu o înfrângere pentru Statele Unite. Acest lucru eu nu-l pot accepta. Putem discuta dacă Statele Unite trebuiau să se angajeze în Vietnam, putem discuta și despre modul în care a fost purtat acest război. Dar, rămâne un fapt că ne aflăm acolo, că am angajat forța noastră în această țară și nu putem fugi de acolo fără a obține o reglementare care să ofere sud-vietnamezilor posibilitatea să aleagă guvernul pe care îl doresc.

Hanoiul insistă că noi trebuie să-l abandonăm pe Thieu și să se creeze ceea ce ei numesc un nou <<cabinet de pace>>. Noi nu putem accepta așa ceva.

Se sugerează că răspunsul la problemă se află în formarea unui guvern de coaliție. Un asemenea guvern nu ar fi acceptabil pentru noi, dacă ar fi impus sud-vietnamezilor, fără a li se oferi posibilitatea să determine dacă îl doresc. Am spus ceea ce nu putem accepta, acum mă voi referi la punctele asupra cărora nu insistăm:

Eu nu insist pentru înfrângerea Vietnamului de Nord; eu nu insist ca Vietnamul de Nord să se retragă fără a i se oferi posibilitatea de a se adresa direct populației sud-vietnameze, pentru a obține sprijinul acesteia, dacă va reuși.

Priviți ce am făcut, cu ajutorul primului ministru Maurer: la 1 noiembrie 1968, noi am încetat bombardamentele în nord iar recent am retras din Vietnam 25 000 de soldați și vom anunța și alte retrageri în cursul acestei luni. Ne-am oferit să retragem toate trupele în decurs de un an dacă și Vietnamul de Nord își va retrage trupele sale. Am fost de acord ca viitorul Vietnamului de Sud să fie hotărât prin alegeri, desfășurate sub supravegherea internațională. Președintele Thieu a indicat că el ar fi de acord ca și <<Frontul>> (F.N.E.) să fie inclus în organul de supraveghere și aceasta este acceptabil și pentru noi. Toate grupările politice, inclusiv Frontul, trebuie să aibă dreptul de a participa la viața politică a țării, și dacă pot obține sprijinul populației, să ocupe posturi de conducere. Dar, noi nu ne oprim aici. Suntem receptivi la orice sugestie din partea Nordului. Dar, hai să discutăm! Dacă nu le place ceva, să ne așezăm la masă și să negociem!

Noi am încetat bombardamentele, am retras trupe, vom retrage și altele, am oferit negocieri, am oferit alegeri cu participarea Frontului, dar, totuși, Vietnamul de Nord nu a oferit nici o indicație că dorește să discute pe fond. Este adevărat că ei au prezentat un program în zece puncte, dar acesta este ca și cum ai spune Statelor Unite că trebuie să plece și să accepte înfrângerea. Ceea ce mă îngrijorează sunt știrile pe care le primesc de la Paris, potrivit cărora Vietnamul de Nord a ajuns la concluzia că tactica sa cea mai bună ar fi să continue negocierile, continuând în paralel luptele, cu speranța că opinia publică americană mă va determina să capitulez, cu speranța că va reuși în acest fel să mă înfrângă prin uzură.

Eu nu obișnuiesc să fac amenințări deșarte, dar vreau să spun acum că nu pot accepta la infinit ca 200 de americani să fie uciși săptămânal în Vietnam, fără a înregistra cel mai mic progres la Paris. La 1 noiembrie, se împlinește un an de când noi am încetat bombardamentele. După ce am făcut oferte rezonabile, după ce am încercat să începem negocieri reale de pace, dacă totuși până atunci nu se va realiza nici un progres, intenționăm să facem o reevaluare a politicii noastre.

Aș vrea să-mi prezint cu claritate poziția. Eu nu urăsc Vietnamul de Nord. Admir curajul lor, spiritul lor de sacrificiu, admir faptul că în ciuda pierderilor suferite continuă să lupte.

Eu doresc o pace onorabilă, dar nu pot accepta să discut după principiul <<ori totul, ori nimic>>. Nu există nimic mai important pentru mine decât încetarea acestui război, pe o bază justă. Aceasta ar face posibile relații mai bune cu România, cu China, cu Uniunea Sovietică, ceea ce ar fi în mod evident în interesul tuturor.

Doresc pacea, dar nu voi accepta niciodată o înfrângere. Nu voi permite niciodată ca Statele Unite să fie umilite în Vietnam. Ceea ce ar putea să fie necesar în condițiile actuale ar fi să deschidem un alt canal de comunicații cu Hanoiul.

Dumneavoastră ați afirmat că Vietnamul de Nord dorește pacea, pe o bază rezonabilă, dar nu avem nici un fel de dovezi în această privință. Dacă am putea obține un ajutor în găsirea unui răspuns la această întrebare, am dispune de un element deosebit de important, ar fi o mare contribuție la găsirea păcii.

Henry Kissinger: Aș dori să adaug câteva elemente la cele spuse de Președintele Nixon. Când ați spus, domnule Președinte, că noi nu avem intenția de a umili Hanoiul, aceasta exprimă convingerea noastră de a nu încerca să obținem la masa de negocieri ceea ce nu am reușit să obținem pe câmpul de luptă. O reglementare politică trebuie să reflecte echilibrul existent.

Motivul obiecțiunii noastre, principale, față de propunerea Hanoiului privind <<un cabinet de pace>> constă în aceea că ei doresc să înceapă procesul reglementării pașnice prin distrugerea guvernului de la Saigon. Aceasta ar face ca Frontul, fără nici o dificultate, să pună mâna pe putere. Atunci când Președintele Nixon a spus că cealaltă parte nu dorește să se angajeze în negocieri serioase, a avut în vedere următoarele: Cealaltă parte a prezentat un program în zece puncte, iar noi am fost de acord să discutăm despre aceste zece puncte sau despre orice altă propunere. Dar, fiecare întâlnire de la Paris apare ca și cum noi am fi niște școlari care trebuie să dăm un examen de absolvire având ca temă cele zece puncte.

La fiecare declarație a noastră, ei obiectează spunând că nu avem dreptul să spunem așa ceva, întrucât am mai spus-o, în timp ce ei nu fac altceva decât să repete într-una din cele zece puncte.

Dacă am fi – și o parte, și cealaltă – de acord că ceea ce dorim este o soluție politică, fără umilire reciprocă, desigur tot vor mai fi neînțelegeri, dar cred că am putea ajunge la un acord destul de repede.

Richard Nixon: Știu că dumneavoastră îi cunoașteți pe conducătorii de la Hanoi și mă cunoașteți și pe mine. Cred că ceea ce este necesar, în prezent, este înțelegerea faptului că ei fac o greșală foarte mare dacă își închipuie că pot rezolva problema în favoarea lor, așteptând pur și simplu scurgerea timpului. Eu nu doresc nimic în afară de o reglementare onorabilă.

Dar, pentru a ajunge la o asemenea reglementare, este nevoie să fie două părți care să dorească acest lucru.

Nicolae Ceaușescu: Problema războiului din Vietnam este extrem de serioasă și, așa cum ați spus, constituie o piedică în calea reglementării altor probleme internaționale. După părerea noastră, continuarea acestui război poate

să conducă la apariția unor situații care sunt imprevizibile astăzi, cu consecințe destul de grave.

Richard Nixon: De acord cu dvs.!

Nicolae Ceaușescu: Fără îndoială, încetarea bombardamentelor a fost un pas în direcția cea bună, dar acum trebuie să se meargă mai departe. Mi se pare că problema nu poate fi pusă ca și cum ar fi vorba de un război între S.U.A. și Republica Democrată Vietnam. Este vorba de o luptă în Vietnamul de Sud, cu forțele patriotice din interior. Recent, în Vietnamul de Sud, s-a constituit un guvern provizoriu, al Frontului de Eliberare Națională. După cât cunoaștem noi, acest guvern este gata să accepte constituirea unui guvern larg, care să-și asume răspunderea încetării războiului, pe calea unei înțelegeri a tuturor forțelor politice din sud.

Nu doresc acum să discut despre felul cum s-a ajuns la această situație. Dar, dacă se dorește în mod sincer o soluție politică, ideea aceasta a unui guvern larg, reprezentativ, care să realizeze pacificarea Vietnamului de Sud, este, după părerea noastră, o soluție acceptabilă și echitabilă. Din discuțiile noastre cu reprezentanții F.N.E. am înțeles că ei doresc tocmai o asemenea soluție și nu se gândesc să umilească în nici un fel S.U.A.; ei doresc să discute cu S.U.A., să aibă relații cu dvs.

Richard Nixon: Când ați avut ultima discuție cu liderii nord-vietnamezi?

Nicolae Ceaușescu: Cu patru săptămâni în urmă, iar acum cinci zile, am primit pe ambasadorul la București al noului guvern provizoriu. Ei m-au și rugat, de altfel, să folosim relațiile pe care le avem cu S.U.A., pentru a insista să se ajungă la o soluție politică și cât mai grabnic. Părerea mea este că ei doresc o soluție acceptabilă și echitabilă.

Richard Nixon: Problema este cum să-i determinăm să discute cu noi. După cât se pare, nu vor să discute cu Cabot Lodge, la Paris. Este nevoie, după cât se pare, de un canal foarte confidențial.

Henry Kissinger: Am impresia că ei nădăjduiesc că ar putea să ne facă să pierdem pe nesimțite.

Richard Nixon: Ceea ce noi trebuie să facem este de a asigura poporului din Vietnam de Sud, atât Frontului, cât și celorlalți, posibilitatea de a ajunge la o hotărâre asupra viitorului lor, fără a impune unora voința altora.

Nicolae Ceaușescu: Aș avea două întrebări pentru a ne edifica mai bine asupra poziției dvs. Dacă doriți, putem să nu destăinuim nimănui aceste elemente. Prima întrebare ar fi următoarea: Doresc să înțelegem dacă S.U.A. sunt gata să accepte un guvern de coaliție, cu care să trateze rezolvarea unitară a problemelor din Vietnamul de Sud.

Richard Nixon: Numai dacă această coaliție este rezultatul voinței poporului, exprimată prin alegeri; ea nu poate fi rezultatul negocierilor. Se poate crea o coaliție, în sensul stabilirii unui mecanism pentru ținerea alegerilor.

Henry Kissinger: Poate că ar fi bine să explicăm ce avem în vedere. Noi recomandăm o procedură de supraveghere a alegerilor, care să prevadă

înființarea unei comisii, în care ambele părți să fie reprezentate în mod corespunzător.

Nicolae Ceaușescu: De ce n-ar fi acceptabil un guvern de coaliție, care să poarte răspunderea pentru încetarea luptelor și organizarea alegerilor. Alegerile, în orice caz, nu sunt posibile atât timp cât se continue luptele.

Richard Nixon: Trebuie să existe un acord de încetare a focului, supus unei supravegheri internaționale. Aveți dreptate când spuneți că nu pot avea loc alegeri atât timp cât se continuă luptele. Din punctul nostru de vedere, <<coaliția>> este un cuvânt neplăcut, un cuvânt dur. Noi am prefera să i se spună <<comisia mixtă>>.

Henry Kissinger: Noi recunoaștem existența Frontului. Dorim ca și ei să recunoască existența guvernului lui Thieu. Vream ca această <<comisie mixtă>> să stabilească un echilibru de forțe prin alegeri, iar apoi să se ajungă la o soluție politică de ansamblu.

Richard Nixon: Noi nu cerem ca Frontul să dispară, dar nici ei să nu ceară ca Thieu să dispară. Unora nu le place Frontul, altora nu le place Thieu. Să lăsăm această chestiune la o parte și să pornim de la realități.

Ion Gheorghe Maurer: Aș vrea să fiu sigur că am înțeles corect ideile dvs. Deci, ar fi necesară o comisie mixtă, care să vegheze la încetarea focului și care să organizeze, sub control internațional, efectuarea alegerilor. Din aceste alegeri ar urma să rezulte expresiunea administrativă a guvernului sud-vietnamez. Este corect?

Henry Kissinger: Absolut corect!

Ion Gheorghe Maurer: În timpul acestei încetări a focului și a alegerilor, trupele americane ar rămâne în Vietnamul de Sud?

Henry Kissinger: Aceasta depinde de Hanoi.

Richard Nixon: Putem negocia această chestiune.

Henry Kissinger: Noi am propus ca această comisie să supravegheze și retragerea trupelor americane și nord-vietnameze. Noi suntem de părere că ar fi cel mai bine dacă toate forțele străine ar fi retrase, adică forțele americane să plece din sud, iar cele nord-vietnameze să fie retrase în nord.

Richard Nixon: Noi considerăm că aceasta s-ar putea realiza într-un an, iar apoi să organizăm alegerile.

Ion Gheorghe Maurer: De ce am solicitat aceste clarificări? Tot conținutul discuțiilor dvs. cu Președintele Ceaușescu demonstrează interesul pe care România îl are pentru încetarea acestui conflict și, dacă a făcut ceva pentru găsirea unei soluții pașnice, a făcut-o tocmai determinată de acest interes care cu atât mai puternic, cu cât ne aflăm astăzi în preajma deschiderii unui nou capitol în relațiile dintre state. Firește, este destul de dificil să recapitulăm acum toată istoria acestui război. Aceasta poate că nici nu e prea util. Nu avem nici o îndoială că trebuie găsite soluții flexibile, subtile. Aceasta reclamă neapărat multă inventivitate. Președintele Ceaușescu a subliniat o idee asupra căreia v-aș ruga să reflectați. Să presupunem că nu ajungeți la o soluție de restabilire și organizare a păcii pe cale politică. Atunci, ce se va întâmpla? Aceasta este

întrebarea! Situația evoluează într-o asemenea direcție, încât se angajează tot mai mult interese majore, chiar interese care n-ar fi dorit să fie implicate în această problemă. În aceste împrejurări, s-ar putea să fie necesar ca cel mai puternic să dea dovadă și de mai multă suplețe. Am discutat mult cu conducătorii vietnamezi, îndeosebi cu cei din nord. Am făcut două constatări, care mi se par foarte importante. Prima, este dorința lor de a fi stăpâni deplină asupra soluției problemelor lor, de a nu li se impune din afară nici o soluție. Mă gândesc la cei care îi sprijină. A doua, este dorința lor de a găsi o soluție care să nu închidă porțile relațiilor cu S.U.A. De aceea, mi se pare că ideea cea mai bună este de a găsi omul cel mai potrivit pentru a manifesta maximum de suplețe și inventivitate în discuții. Personal, cred că discuțiile de la Paris pot să dea rezultate. Trebuie însă încercat cu multă răbdare.

Richard Nixon: Aș avea o întrebare foarte deschisă. Ce credeți că dorește cu adevărat Vietnamul de Nord – să continue tratativele de la Paris, continuând în paralel și luptele, cu speranța că, într-un an, Statele Unite vor obosi și vor abandona Vietnamul de Sud, sau dorește în mod sincer o reglementare pașnică?

Ion Gheorghe Maurer: Nu pot fi garant al faptului că ei nu au asemenea gânduri, dar din cele ce cunosc eu știu că ei merg în direcția unei reglementări pe cale pașnică.

Nicolae Ceaușescu: În fapt, aici sunt două probleme. Astăzi este cert că F.N.E. dorește să ajungă la o soluție pașnică și nu vrea să fie legat de Vietnamul de Nord. Acesta este un lucru cert. Și Vietnamul de Nord, și cel de Sud știu că războiul nu are șanse să se termine repede. Dar, și ei se situează pe poziția că acest conflict trebuie încheiat, pentru ca populația sud-vietnameză să-și poată reglementa singură problemele. Propunând un guvern al tuturor forțelor politice din Vietnamul de Sud, este evident că ei nu se gândesc că aceasta ar putea conduce peste noapte la unificarea cu Vietnamul de Nord.

Comisia propusă de S.U.A. nu rezolvă problema, deoarece, în această formulă, în sud ar rămâne două guverne, cu dreptul de a administra teritoriile pe care le stăpânesc în prezent. Credem că este necesar să se mai reflecteze asupra ideii unui guvern de coaliție – chiar dacă cuvântul nu este cel mai potrivit –, guvern care să cuprindă toate forțele politice din Vietnamul de Sud. Suntem convinși că se pot găsi soluții. Știm că F.N.E. nu este rigid; un guvern provizoriu care să organizeze alegerile ar fi o soluție rezonabilă și ar crea condiții pentru a se pune capăt războiului.

Richard Nixon: Dar nu sunt ei rigizi, cel puțin în ce privește acest punct, ca ei să fie la putere, iar Thieu să fie eliminat?

Nicolae Ceaușescu: Și eu i-am întrebat dacă sunt gata să primească în guvernul provizoriu membri ai cabinetului Thieu. Mi-au răspuns că <<este o problemă de discutat>>. Aceste probleme trebuie privite ceva mai suplu și trebuie trecut de la declarații publice la Paris, la o activitate practică, de găsire a unor soluții.

Richard Nixon: Trebuie să existe două părți pentru a fi flexibil.

Nicolae Ceaușescu: Am pus o întrebare deoarece sunt sigur că peste una-două zile vietnamezii vor veni și mă vor întreba care a fost părerea președintelui Nixon în privința căilor de reglementare a conflictului. Ca să fiu sincer, răspunsul nu a fost încurajator. A doua întrebare: sunt S.U.A. gata, cu adevărat, să se retragă din Vietnam?

Richard Nixon: Da, dacă și Vietnamul de Nord își retrage toate trupele.

Nicolae Ceaușescu: Vedeți, este greu de pus problema în acest mod, pentru că este greu de spus care sunt trupele nord-vietnameze aflate în sud. Se știe că și în guvernul din sud există nord-vietnamezi, tot așa precum în guvernul R.D.V. există sud-vietnamezi.

Richard Nixon: Vă rog să-mi permiteți, acum, să rezum poziția noastră: Suntem flexibili; dorim să discutăm printr-un alt canal, dar numai dacă există intenția de a reglementa rapid acest conflict, dacă ni se cere *a priori* să-l debarcăm pe Thieu, răspunsul este <<nu>>, și suntem rigizi în această privință; nu cerem ca Frontul să renunțe la liderii săi; vom accepta orice aranjament care să fie flexibil, să asigure o pace onorabilă; nu putem și nici nu vrem să ne retragem pur și simplu; nu putem și nu dorim să continuăm la infinit negocierile de la Paris și, în același timp, să continue luptele; dacă devine necesar să se ajungă la o încetare a războiului pe o altă cale, nu vom avea altă alegere decât să recurgem la aceasta; ceea ce vrem să realizăm este un aranjament care să permită Frontului să fie reprezentat în guvernul din sud, în măsura în care va avea sprijinul populației și în măsura în care situația sa militară o va justifica. Și, acum, o chestiune foarte delicată în legătură cu Hanoiul, pe care nu aș dori s-o exprim în public. Dumneavoastră puteți să o folosiți cum doriți. Dacă reușim să încheiem acest război, planul meu este ca, în cadrul unui program larg de asistență economică pentru Vietnamul de Sud, să pun facilitățile acordate de noi și la dispoziția Vietnamului de Nord, bineînțeles dacă va dori. Credem că, pe măsură ce Vietnamul de Nord își va restabili economia de pe urma războiului, va profita nu numai populația sa, dar și pacea din întreaga regiune.

Vreau să înțelegeți că, dacă gândiți că noi suntem rigizi, de ce nu ne pun vietnamezii la încercare? De ce nu ne pun la încercare?

Nicolae Ceaușescu: Dar, și dumneavoastră puneți o condiție – păstrarea lui Thieu. Deci, situația pare fără ieșire?

Richard Nixon: Nu, nu spunem păstrarea guvernului Thieu. Noi spunem că guvernul Thieu și Frontul să-și pledeze cauza în fața poporului și, acolo unde câștigă, să obțină reprezentarea în guvern.

Nicolae Ceaușescu: Aceasta nu este o soluție care să conducă la pace. Există două guverne, din ele trebuie să se formeze un guvern, care să organizeze alegerile.

Richard Nixon: Decât să-l numim guvern, mai bine să fie un instrument pentru alegeri. Până atunci, fiecare va păstra ce are acum.

Nicolae Ceaușescu: Nu cred că aceasta este o soluție.

Chiar dacă-i spuneți <<comisie>>, asta înseamnă că guvernele actuale să-și înceteze existența; iar comisia să organizeze alegerile peste tot. Mi se pare că aici nu este numai o chestiune de denumire.

Richard Nixon: Am negociat și eu în probleme sindicale, care sunt foarte dificile. Știu că nu se poate ajunge la o soluție atât timp cât ambele părți nu doresc acest lucru. Timpul trece repede. Noi vom mai medita, dacă dvs. aveți vreo idee, vă rugăm să ne informați. Am convingerea fermă că vrem să încheiem acest război și vom fi rezonabili.

Richard Nixon: Aș vrea să avem un canal de comunicație directă între noi, în cazul când vom dori să ne transmitem lucruri de cea mai mare importanță, să avem garanția că puteam discuta ca și cum am vorbi direct. Din partea mea va fi Dr. Kissinger. Dacă îi vorbiți lui este ca și cum mi-ați vorbi mie la ureche. Aș prefera să nu folosim pentru asemenea comunicări canalele diplomatice obișnuite, care introduc pe circuit zeci de oameni și până la urmă știrile ajung în 60 de capitale. Presupun că din partea dvs. va fi ambasadorul român la Washington, în calitate de reprezentant personal al dvs.

Nicolae Ceaușescu: De acord, iar pentru lucruri mai deosebite vom trimite persoana care a mai fost la Washington cu asemenea probleme – primul adjunct al ministrului Afacerilor Externe, Macovescu.

Exemplar unic.

(„Dosarele istoriei”, an IX, nr. 11/99, 2004, p. 27-49).

Gerald Ford Nicolae Ceausescu

Giulio Andreotti Nicolae Ceausescu Roma

26 MAI 1973: N. CEAUȘESCU PRIMIT LA VATICAN

Primirea unui lider comunist în Cetatea Vaticanului, personal de către Suveranul Pontif, a constituit oricând un eveniment. Mai ales fiind vorba de Giovanni Batista Montini (1897-1978), devenit ilustrul Paul al VI-lea (1963-1978), sub patronajul căruia s-a întrunit Conciliul Vatican II (1962-1965), iar papalitatea s-a impus ca prezență mondială, îndeosebi în urma vizitelor sale în întreaga lume, inclusiv la ONU, ori prin intervențiile sale în favoarea păcii în Vietnam, a egalității rasiale ori pentru dezvoltarea Lumii a III-a¹.

La 26 mai 1973, Paul al VI-lea a avut un dialog fructuos cu Nicolae Ceaușescu², recunoscându-i deschis calitățile și meritele pe scena internațională: „... Noi dăm o mare atenție și avem o mare încredere în viziunea politică și în talentul dv. pe care îl dovediți. Să știți că acest lucru îl afirmă nu numai cei care vă admiră, dar și simplii observatori. Trebuie să știți acest lucru”, după cum desprindem din stenograma întocmită după reuniune de colaboratorii liderului de la București.

Stenograma convorbirii tovarășului Nicolae Ceaușescu cu Papa Paul al VI-lea (Vatican, 26 mai 1973)

Au participat: Agostino Casaroli și George Macovescu.

Papa Paul: Excelență, rugăm cerul să binecuvânteze activitatea dv., pe care și noi o urmărim cu mult interes, și am dori să ne considerați niște umili sprijinitori ai politicii dv. de independență și suveranitate, pe care o duceți cu atâta consecvență. Am urmărit, de asemenea, cu multă atenție și interes activitatea desfășurată de reprezentanții dv. la reuniunile pregătitoare ale Conferinței pentru Securitatea Europeană și pot să vă afirm că și noi sprijinim întru totul principiile promovate de dv. în acest for.

În această problemă, noi dăm o mare prețuire contribuției dv. personale, dv. distingându-vă în mod deosebit ca un apărător de frunte al egalității popoarelor.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Vă mulțumesc.

¹ Cf. Michel Mourre, *Le Petit Dictionnaire de l'Histoire*, Paris, Larousse, 2001, p. 333.

² Ion Calafeteanu, coordonator, *Istoria politicii externe românești în date*, p. 432.

Aș dori să transmit un salut din partea poporului meu. Sunt deosebit de bucuros că am avut posibilitatea să vă văd.

Papa Paul: Este prima dată când Excelența Voastră se află la Vatican și trebuie să vă spun că dăm o mare importanță acestui lucru, întrucât nu dorim decât să avem relații bune, în deplină devoțiune și respect.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sunt bucuros să pot spune că împărtășesc pe deplin spiritul acesta de contacte și noi ne pronunțăm pentru contacte largi.

Apreciez că, în condițiile de astăzi, aceasta constituie o necesitate pentru o conviețuire pașnică, pentru bunăstarea popoarelor.

Papa Paul: Noi vedem în aceasta o dovadă a consecvenței liniei politice pe care dumneavoastră o aveți, Excelență, și vă admirăm și din acest punct de vedere. Noi nu avem nici o altă pretenție, numai aceea de a trăi în raporturi sincere și prietenești.

Permiteți-mi să profit de această ocazie pentru a vă exprima stima noastră. Am urmărit cu mult interes această ultimă perioadă a vieții interne și internaționale a României, personificată de dumneavoastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aș dori să mulțumesc pentru aceste cuvinte. Poporul român este un popor care a suferit mult. Este atașat principiilor de pace și de colaborare. Dorește ca fiecare națiune să poată să-și făurească viața așa cum dorește.

Apreciez mult faptul că Sanctitatea Voastră nu numai față de România, dar în problemele care preocupă astăzi omenirea, în multe dintre ele vă pronunțați pentru soluții pașnice, pentru o colaborare între națiuni și între oameni.

Papa Paul: Noi vedem în această declarație a Excelenței Voastre o expresie a ideologiei politice a dumneavoastră, adică faptul că fiecare stat își are personalitatea sa, independența sa, libertatea sa; dacă, ieri, statele erau concepute ca antagoniste, pe poziții de concurență, dacă națiunile erau dușmane între ele, astăzi – așa cum a spus Excelența Voastră –, există principii noi. Noi împărtășim pe deplin concepția dumneavoastră. Vrem ca fiecare stat să fie liber, independent, să-și aibă personalitatea sa istorică, politică, nu în opoziție față de

celelalte state, ci într-o poziție de prietenie, de conviețuire pașnică și de colaborare. Excelența Voastră știe că noi suntem străini de viața politică, că suntem deasupra și în afara ei, dar suntem foarte, foarte sensibili, în primul rând, față de respectarea drepturilor popoarelor și suntem interesați să cunoaștem de unde vin, de unde pornesc formele de viață internațională. Ni se pare că descoperim binele mai ales în cele afirmate de dumneavoastră. Acest lucru este nu numai acceptat de noi, dar trebuie să-l și apărăm.

Dumneavoastră cunoașteți și poziția pe care reprezentanții noștri au luat-o și o iau în conferințele internaționale, acum, la Helsinki (unde aveau loc discuțiile pregătitoare ale Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, materializate prin semnarea, inclusiv de către Republica Socialistă România, a Actului Final, la 1 august 1975 – n. red.) sau în alte împrejurări. Deci, această primă coincidență de idei mi se pare că este de bun augur pentru această întâlnire a noastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Mi-a produs o deosebită plăcere să aud această declarație. Trăim în împrejurări când lumea este în continuă schimbare. S-au obținut – după cum cunoașteți – unele rezultate bune în trecerea de la politica de confruntare, denumită a războiului rece, la o politică de conlucrare mai bună, de încercare de a găsi căile spre soluționarea pașnică a conflictelor.

Fără îndoială că dezvoltarea și bunăstarea fiecărei națiuni se poate asigura numai în condiții de pace, că vechea politică trebuie să facă loc unor principii noi, care să asigure fiecărei națiuni dreptul la independență, la suveranitate, să excludă forța sau ingerințele în treburile interne. Un lucru bun cred că este faptul că, astăzi, mai toate statele declară, cel puțin, că recunosc aceste

principii, deși noi considerăm că mai este încă mult de făcut pentru că acestea să fie traduse în viață.

Am reținut cu multă satisfacție ceea ce ați spus că aceste principii trebuie nu numai afirmate, ci trebuie și apărate și înțeleg aceasta în sensul ca toate statele – inclusiv Biserica, care, chiar dacă nu are un rol direct, într-un șir de probleme nu poate să rămână în afara preocupărilor omenirii, de a-și asigura o viață liberă și mai bună.

Papa Paul: Noi am ales ca deviză binomul <<Justiție și pace>>. Credem că încă se poate include sinteza acestei afirmații, a acestei lumi. Cred și eu că există un progres. Cred, de asemenea, că mai sunt multe dificultăți și sunt necesare persoane ca Excelența Voastră pentru obținerea acestor lucruri și popoarele au văzut această necesitate de a urma personalități care să ducă la construirea unei umanități în pace și în justiție.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Deviza aceasta de <<Justiție și pace>> este o deviză care poate fi acceptată de oricine.

Papa Paul: Desigur.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și noi ne străduim și în țară, și în relațiile internaționale să facem să triumfe principiile de dreptate, de egalitate și de pace între oameni.

Papa Paul: Și, după aceea, începe munca de progres intern al popoarelor, de a folosi noile condiții sociale. Noi suntem moștenitorii unei istorii care nu este prin sine însăși perfectă, dar trebuie să o perfecționăm spre binele popoarelor. Statul, deci și Biserica Catolică, mai mult decât oricând, trebuie să acționeze pentru o nouă viziune socială în lume și credem că justiția trebuie să demonstreze acest lucru între clasele care compun o societate. În acest sens, noi dăm o mare atenție și avem o mare încredere în viziunea politică și în talentul dv. pe care îl dovediti. Să știți că acest lucru îl afirmă nu numai cei care vă admiră, dar și simplii observatori. Trebuie să știți acest lucru.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este pe deplin adevărat că, în primul rând, este necesar ca în viața fiecărui popor, a fiecărei națiuni să se asigure triumful unor principii noi, care să creeze condiții ca oamenii să se poată bucura pe deplin de roadele muncii lor, să aibă posibilitatea să fie egali în toate sferele de activitate.

Societatea pe care o făurim noi nu este ceva rupt de ceea ce a creat omenirea până acum. În fond, reprezintă o anumită etapă în dezvoltarea societății și trebuie să ținem seama și de istorie, și de tradiții, dar, așa cum am spus zilele acestea în unele convorbiri, referindu-mă la tradițiile comune dintre Italia și România, noi avem obligația nu numai să vorbim de istorie și de tradiții și, mai cu seamă, să făurim istoria prezentă, să făurim viitorul mai bun al popoarelor noastre.

Papa Paul: Și din acest punct de vedere, Excelență, ne veți avea umili colaboratori.

Noi am avea să vă facem o rugămintă asupra unei probleme care privește temporar țara dumneavoastră. Trebuie să vă prezentăm această problemă cu

discreție și cu respect. Dacă ne veți permite, noi vă vom înmâna un mic memoriu pentru a fi studiat.

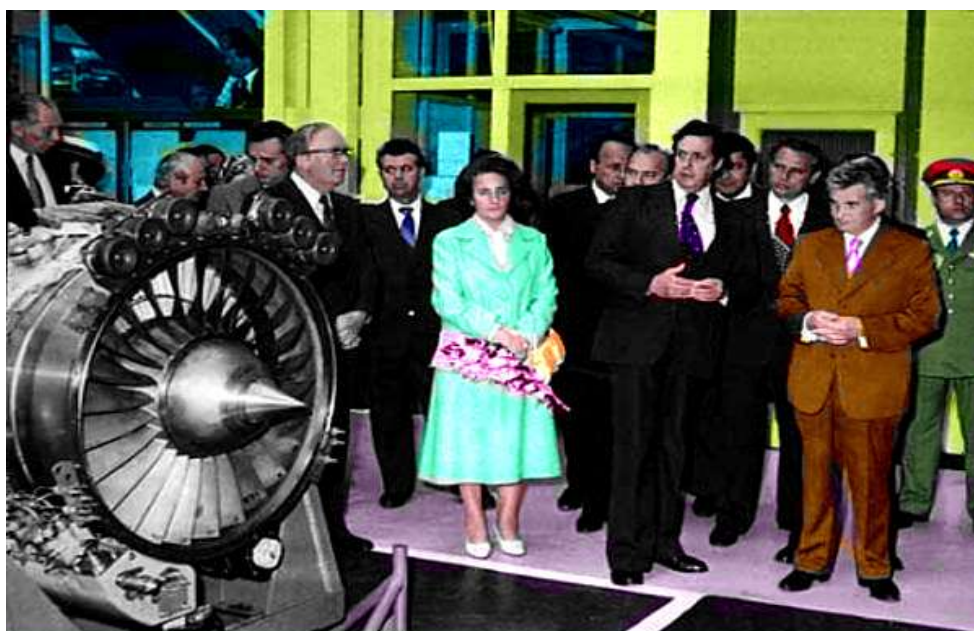
Excelența Voastră știe despre ce este vorba: despre Biserica Catolică Unită [din România] și am vrea ca Excelența Voastră să aibă bunăvoință de a lua în considerare acest lucru. Nu vom căuta să vă facem dificultăți. Nu este vorba de nimic altceva decât de a aplica justiția pe care dumneavoastră ați dovedit-o de atâtea ori, pentru ca să nu rămână în memoria popoarelor o revendicare care, apoi, ar face să sufere o anumită grupare de oameni. Nu este momentul, acum, să discutăm despre acest lucru, dar am dori ca să fie luată în considerare de Excelența Voastră. Dacă vreți să însărcinați o persoană care să trateze această problemă, noi suntem dispuși la orice condiții, să facem ca lucrurile să se desfășoare în mod civilizat. Cerem aceasta pentru a clarifica poziția Bisericii Catolice.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Voi căuta să fiu foarte sincer. Este, de altfel, obiceiul meu.

(„Dosarele istoriei”, an XI, nr. 1/113, 2006, p. 40-42).

Nicolae Ceausescu depune juramntul de presedinte al Romaniei, 28 martie 1974.

British Aerospace. Ceausescu in Marea Britanie, 1978

Nicolae si Elkena Ceausescu, regina Elisabeta a-II-a, printul Philip consort, dineul oficial Londra 1978

Nicolae Ceausescu cu Regina Elisabeta a-II-a, 1978

Ion Mihai Pacepa, Elena Ceausescu, Nicolae Ceausescu

25 IULIE 1980: N. CEAUȘESCU – GISCARD D'ESTAING

Ilustru om politic francez, în mai multe rânduri ministru de Finanțe și deputat, teoretician și adept al construcției europene, îndeosebi ca deputat în Parlamentul Europei (1989-1993), Președinte al Franței (1974-1981)¹, Valéry Giscard d'Estaing (n. 1926) a observat și impulsionat strânse relații cu România lui N. Ceaușescu, concretizate în numeroase schimburi de mesaje politice (1974, 1976), în vizita la București (martie 1979) ori în invitarea liderului comunist român și a soției sale la Paris (iulie 1980)². Făgăduindu-i că ar putea da un răspuns pozitiv invitației de-a revedea România, după alegerile prezidențiale din 1981, d'Estaing și-a exprimat pe moment speranța ca „*relațiile dintre Franța și România să se dezvolte neconținut*”, după cum descoperim în stenograma anexată.

Stenograma convorbirilor oficiale, în cadru lărgit, dintre N. Ceaușescu și președintele francez Valéry Giscard d'Estaing

La convorbiri au participat:

- Din partea română: tovarășa Elena Ceaușescu, prim vice-prim ministru al guvernului, tovarășii Cornel Burtică, viceprim-ministru al guvernului, ministrul comerțului exterior și cooperării economice internaționale, Ștefan Andrei, ministrul afacerilor externe, Ion Avram, ministrul construcțiilor de mașini, Corneliu Mănescu, ambasadorul R.S.R. la Paris, Vasile Pungan, ministru secretar de stat, consilier al președintelui Republicii, Constantin Mitea, consilier al președintelui Republicii, Constantin Boștină, secretar personal al președintelui Republicii, Romulus Neagu, director în Ministerul Afacerilor Externe, Nicolae Petrescu, șeful Agenției economice române din Paris.

- Din partea franceză: Raymond Barré, prim-ministru, Jean François-Poncet, ministrul afacerilor externe, André Giraud, ministrul Industriei, Jean-François Deniau, ministrul comerțului exterior, Oliver Stirn, secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, Jacques Wahl, secretar general la președinția Republicii, Pierre Cerles, ambasadorul Franței în România, Jacques Blot, Patrick Leclercq și Guy de Panafieu, consilieri tehnici la Secretariatul general al Președinției Republicii, Bertrand Dufourcq, director pentru Europa în Ministerul

¹ Michel Mourre, *Dictionnaire*, p. 480-481.

² Ion Calafeteanu, coordonator, *Istoria politicii externe românești în date*, p. 450, 475, 493, 504.

Afacerilor Externe, Philippe Esper, șeful Direcției relații externe în Ministerul Industriei, Bertrand Schneider, director adjunct al Direcției relațiilor economice externe.

Valéry Giscard d'Estaing: Cum vom proceda? Ascultăm mai întâi miniștrii români sau pe cei francezi?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Poate ar fi mai bine să ascultăm mai întâi miniștrii francezi.

Valéry Giscard d'Estaing: Domnule președinte,

Doamnă viceprim-ministru,

Domnilor miniștri,

Sunt bucuros să vă pot primi astăzi aici, în cursul acestor discuții largite între cele două delegații, să putem asculta rapoartele miniștrilor francezi și români asupra negocierilor care au avut loc în aceste zile.

În ceea ce mă privește, împreună cu domnul președinte Ceaușescu, am trecut în revistă temele relațiilor internaționale, precum și relațiile bilaterale între țările noastre.

Trecând acum să ascultăm concluziile dumneavoastră, domnilor miniștri, propun să dăm cuvântul miniștrilor de externe, apoi ai comerțului exterior și, în fine, ai industriei.

Jean François-Poncet: Domnule președinte,

Domnul Ministru Ștefan Andrei și cu mine am purtat regulat discuții politice, ultimele cu prilejul vizitei de anul trecut la București.

Cu ocazia întâlnirii noastre de aici, am analizat diferite aspecte ale situației internaționale. Primul dintre acestea a fost legat de situația din Afganistan și tensiunea pe care aceasta a generat-o pe plan internațional. Am constatat că pozițiile noastre față de Afganistan pleacă de la o analiză aproape similară a situației, că avem o serie de convergențe în ce privește găsirea unei soluții politice.

Am constatat, de asemenea, că această problemă nu este resimțită identic de către Uniunea Sovietică și de noi. Am fost de părere că trebuie găsită o soluție politică în Afganistan, soluție care trebuie să ducă la retragerea trupelor sovietice din această țară, concomitent cu încetarea oricăror ingerințe din afară în afacerile interne ale Afganistanului.

Al doilea punct pe care l-am discutat cu colegul meu Ștefan Andrei a fost cel privind dezarmarea. Am fost de părere că în ce privește viitoarea conferință de la Madrid trebuie să dăm un mandat care să ducă la luarea unor măsuri de încredere de tip nou. Proiectul nostru nu epuizează toate soluțiile care vor fi avansate, însă este clar că finalitatea sa constă în reducerea armamentelor în Europa.

Am discutat cu ministrul Ștefan Andrei asupra găsirii unei noi forme de soluționare a reducerii armamentelor în Europa și asupra hotărârilor care trebuie luate, în privința tipurilor de armament care trebuie reduse. Au fost analizate diferite aprecieri divergente asupra acestei probleme.

Al treilea aspect discutat de noi a fost legat de situația din Orientul Mijlociu și am constatat că pozițiile României și Franței față de Israel și față de țările arabe sunt aproape identice.

În privința Iranului, părerile noastre sunt destul de pesimiste, deși noi ne-am ferit să facem prevederi în legătură cu evoluția ulterioară a evenimentelor. Credem totuși că armata s-ar putea să joace în viitor un rol important în această țară.

Am discutat, de asemenea, despre viitoarea sesiune extraordinară a Organizației Națiunilor Unite, care, suntem de părere, va cere o nouă metodă de reflexiune în cadrul situației internaționale. Noi suntem de părere că se deschide o nouă perioadă în cadrul relațiilor internaționale. Domnul ministru Ștefan Andrei ne-a comunicat și punctele de vedere ale țărilor din Grupul celor '77 precum și propunerile pe care acestea le-au pregătit. Din unghiul acestei sesiuni, trebuie abordată problema ajutorului pentru țările cele mai sărace, dar și cea a țărilor care trebuie să furnizeze acest ajutor.

În ce privește evoluția viitoare a situației internaționale, cele două părți au dat dovadă de scepticism. În privința unei evoluții optimiste a situației internaționale, noi am fost de părere că trebuie luate în seamă orice posibilități de a acționa în această direcție, orice inițiative care ar putea aduce o îmbunătățire a situației internaționale.

Iată, acesta a fost punctul meu de vedere cu privire la discuțiile purtate cu domnul ministru Andrei Ștefan. Mă opresc aici, deoarece mai sunt și alți miniștri care trebuie să ia cuvântul.

Tov. Ștefan Andrei: Tovarășe președinte Nicolae Ceaușescu,
Domnule președinte Giscard d'Estaing,

În întâlnirea pe acre am avut-o ieri cu domnul ministru Poncet noi am discutat, de fapt, problemele legate de Declarația comună, în baza politicii definite de cele două țări, de dumneavoastră personal. Nu am mers la o abordare generală a situației internaționale pentru că aceasta a făcut obiectul discuțiilor la nivelul cel mai înalt. Consider că am ajuns la concluzii bune în legătură cu cuprinderea în Declarație a pozițiilor celor două țări în principalele probleme internaționale, și mai ales în legătură cu ceea ce doresc să facă România și Franța în domeniul politicii de pace, de destindere, de colaborare și independență națională.

Documentul prezintă pe larg rezultatele colaborării dintre România și Franța și direcțiile de dezvoltare a relațiilor în viitor, pe toate planurile, între cele două țări ale noastre. De altfel, relațiile bilaterale constituie partea centrală, dominantă a Declarației.

În legătură cu problemele internaționale, în document este exprimată, pe de o parte, preocuparea față de deteriorare climatului din viața internațională, iar pe de altă parte hotărârea de a se acționa pentru reglementarea pe cale politică a conflictelor și pentru respectarea principiilor independenței și neamestecului în treburile interne ale altor state.

În urma discuțiilor s-a convenit ca problemele securității europene, ale reuniunii de la Madrid să ocupe un rol central în cadrul problemelor internaționale și, de altfel, cu acestea și începe în Declarație abordarea problemelor internaționale.

Colegul meu a exprimat pozițiile în legătură cu principalele probleme conflictuale, așa încât eu nu mai vreau să revin asupra lor, inclusiv asupra modului în care România și Franța vor acționa în legătură cu reuniunea de la Madrid și sesiunea specială a Organizației Națiunilor Unite consacrată noii ordini economice internaționale.

În spiritul hotărârii celor doi președinți, Declarația subliniază necesitatea continuării consultărilor între cele două state în principalele probleme ale vieții internaționale, inclusiv în legătură cu cele două mari probleme internaționale apărute în cea de-a doua parte a anului.

Declarația actuală reia principalele poziții exprimate în Declarația semnată anul trecut la București și subliniază importanța întâlnirilor și a convorbirilor la nivel înalt pentru stimularea relațiilor bilaterale româno-franceze și a conlucrării între țările noastre pe plan internațional. Vă mulțumesc pentru atenție [...]

Valéry Giscard d'Estaing: Domnule președinte, aș vrea acum să vă spun câteva cuvinte ca o concluzie la discuțiile pe care le-am avut, în punctele lor principale. N-am să vorbesc acum de conținutul discuțiilor pentru că el a fost exprimat de miniștri afacerilor externe și despre acestea se va face referire și în comunicatul oficial, unde vor fi înscrise concluziile noastre.

Analiza pe care noi am făcut-o situației internaționale a reliefat poziții vecine, nu spun identice, pentru că fiecare țară își are pozițiile ei și acestea sunt foarte apropiate. În orice caz putem spune că avem o analiză similară a situației în care se află viața internațională în momentul de față.

Al doilea punct se referă la importanța pe care o atașăm ducerii mai departe a discuțiilor dintre țările noastre. Miniștrii de externe au discutat de mai multe ori în ultimul timp despre viitoarea sesiune a Organizației Națiunilor Unite, despre găsirea unei soluții politice în Orientul Apropiat, în Iran, în Afganistan.

De aceea, față de concluziile la care am ajuns, cred că este în interesul nostru să menținem la un nivel strâns contactele în viitor.

Al treilea punct are ca obiect limitarea armamentelor. Cred că viitoarele conferințe internaționale sunt o ocazie bună ca diplomațiile română și franceză să întreprindă o acțiune comună, dar până atunci va trebui să adâncim și să precizăm diferite puncte pentru a ne aduce o contribuție mai însemnată la întărirea păcii și securității nu numai pe continentul nostru, ci și în alte părți ale lumii.

Domnule președinte, am fost foarte sensibil la invitația pe care dumneavoastră ne-ați adresat-o de a veni în curând în România. Această invitație a fost adresată președintelui Republicii Franceze. Dumneavoastră știți că în aprilie 1981 vor avea loc în Franța alegeri prezidențiale. În așteptarea

acestui termen, președintele francez acceptă cu plăcere această invitație și această acceptare va fi înscrisă în comunicatul comun.

Aș vrea să folosesc acest prilej pentru a spune tuturor membrilor delegației dumneavoastră cât de fericit am fost să-i primim în țara noastră și cât de fericit sunt că delegația română și-a găsit aici o expresie a personalității sale și a avut ocazia să găsească la noi un punct de vedere aproape identic în ce privește situația din Europa.

Așa cum am spus și în discursul meu de miercuri seara, aș vrea foarte mult să aflu că dumneavoastră, domnule președinte, delegația română, v-ați simțit bine în Paris, în Franța și poate ați putut constata cât de mult au ținut toți cei cu care v-ați întâlnit să afirme că doresc ca relațiile dintre Franța și România să se dezvolte neconținut.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aș dori și eu, domnule președinte, să mă refer pe scurt la rezultatele convorbirilor și ale vizitei noastre.

În primul rând, doresc să încep prin a vă mulțumi pentru întreaga ospitalitate, pentru organizarea vizitei în așa fel încât noi să ne simțim bine și ca vizita, pe ansamblul ei, să se încheie cu rezultate bune.

Mă voi referi întâi la relațiile bilaterale. Miniștrii francezi și români au prezentat rezultatele la care s-a ajuns. Consider că, pe ansamblu, s-a ajuns la o serie de lucruri pozitive care dau perspectiva extinderii colaborării și cooperării între țările noastre.

Aș menționa aici situația cooperării cu firma Renault. Cred că (sic) cooperarea care s-a dezvoltat până acum cu Renault a fost bună și putem împreună să găsim posibilități pentru continuarea ei pe o altă bază decât cea care a fost până acum, dar reciproc avantajoasă. Cred că există această posibilitate. [...]

În ce privește problemele politice, eu împărtășesc pe deplin cele ce ați afirmat dumneavoastră, că discutarea acestor probleme a demonstrat că țările noastre doresc să își aducă contribuția la soluționarea lor pe cale politică, la continuarea politicii de destindere, de respect al independenței naționale și la o politică de pace.

Este și normal ca asupra unor probleme să existe și păreri deosebite sau neidentice, dar în discuțiile pe care le-am avut împreună – și am constatat aceasta și la miniștrii de externe – pe probleme fundamentale am ajuns la concluzia că există un cadru larg de colaborare pe plan internațional [...]

Adresând invitația de a vizita România, eu am avut în vedere că trebuie să continuăm contactele și discuțiile, să dezvoltăm prietenia între popoarele noastre.

Sunt bucuros că ați acceptat această invitație. Sigur, nu doresc să mă amestec în nici un fel în problemele alegerilor din Franța. Noi sperăm ca președintele Franței să facă această vizită în România.

Valéry Giscard d'Estaing: Mulțumesc, domnule președinte.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aș dori și eu să adresez mulțumiri miniștrilor români și francezi, tuturor aceluia care ne-au înconjurat în aceste zile cu atenția

lor și ne-au ajutat ca să ne simțim cât mai bine și să obținem încheierea cu rezultate bune a vizitei.

Valéry Giscard d'Estaing: Vă mulțumesc.

(Răzvan-Florin Mihai, *Întâlniri româno-franceze la nivel înalt*, în „Arhivele Totalitarismului”, 58-59, XIV, 1-2, 2008, p. 117-121).

V

UN FINAL PLANIFICAT (1989)

EVENIMENTELE DIN DECEMBRIE 1989 **ÎN CONTEXT INTERN ȘI INTERNAȚIONAL**

... *Olé, olé, Ceaușescu nu mai e!* Cine nu-și mai amintește? Era, se știe, strigătul de bucurie al mulțimii. Era semnul triumfului revoltei populare prioritar anticeaușistă, și abia în cele din urmă anticomunistă, desfășurată în perioada 14-22 decembrie 1989. Pornită, cum este cunoscut, la Iași în 14 decembrie 1989 și amplificată, cu începere chiar din ziua următoare, la Timișoara, iar din 21 decembrie 1989 în București și, mai apoi, în toată țara. Pe acest fond, la 22 decembrie 1989 înregistrăm, urmare a unei lovituri de stat, **prăbușirea dictaturii lui N. Ceaușescu.**

Fototeca online a comunismului Românesc (161/1966)

Este de datoria istoricului viitor să stabilească cu certitudine, în baza unor probe complete și irefutabile, în ce grad **răsturnarea lui Ceaușescu** s-a produs **printr-o lovitură de stat ori în urma revoltei populare, transformată, cu începere din 22 decembrie 1989, în revoluție**¹. Oricum, va trebui să se

¹ Potrivit reputatului istoric acad. Florin Constantiniu, tot ceea ce s-a întâmplat *după 22 decembrie 1989* s-ar putea denumi, avându-se în vedere și implicarea armatei române, „cel mai straniu război din istoria României”. Armata, în multe locuri, înconjurată de mulțimea chemată isteric la Televiziune să apere instituțiile împotriva <<teroriștilor>> (nimeni nu se întreba cum ar fi putut niște civili, fie și înarmați – dar de unde și cu ce? – să lupte mai bine decât militarii), a purtat <<lupte>> cu <<forțele ostile revoluției>>, rămase însă până la capăt invizibile [...] O comisie parlamentară precum și numeroși ziariști, analiști și istorici au încercat fără succes să lămurească evenimentele petrecute în zilele de 22-25 decembrie 1989. Ipoteze și scenarii s-au revărsat în paginile publicațiilor sau pe micile ecrane. Nici astăzi, la nouă ani de la desfășurarea evenimentelor, nu poate fi formulat un răspuns cert” (apud Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 506-507). În ultima vreme, opiniile

demonstreze în ce grad, în comparație cu „realizările” dezastruoase după peste 20 de ani de la Marele Eveniment, transformările produse în România **au avut un caracter într-adevăr revoluționar**?! Ceea ce, desigur, ar constitui un nou și decisiv argument în detrimentul **Revoluției** din 1989 și, mai degrabă, în avantajul **loviturii de stat** care, într-un complex intern și internațional specific, a răvășit pur și simplu România, cu consecințe imprevizibile și pe termen lung.

Nicolae și Elena Ceaușescu – Un cuplu numai aparent fericit,
de vreme ce le fusese deja destinat un sfârșit pe ... eșafod!

Schimbând ce-i de schimbat, evenimentele din România amintesc de cele desfășurate în Rusia în timpul Revoluției din februarie 1917. Inclusiv din punctul de vedere al ramificațiilor și implicațiilor externe, la care ne vom referi mai departe. Ceea ce a urmat după plecarea lui Ceaușescu, în 22 decembrie

celor mai de seamă cunosători ori participanți la evenimente (generalii Aurel Rogojanu și Victor Atanasie Stănculescu, colonel Filip Teodorescu, Virgil Măgureanu, dr. Alex Mihai Stoenescu sau Grigore Cartianu) au insistat – cu lux de amănunte și argumente irefutabile – asupra loviturii de stat din 22 decembrie 1989 (cf. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, IV/2, București, Editura RAO, 2005, *passim*; Virgil Măgureanu, Alex Mihai Stoenescu, *De la regimul ceaușist la regimul Iliescu*, București, Editura RAO, 2008, *passim*; General Victor Atanasie Stănculescu, Alex Mihai Stoenescu, *În sfârșit, Adevărul ...*, București, Editura RAO, 2009; Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor*, București, Editura Adevărul, 2010), spre deosebire categorică de volumele apărute sub egida Institutului Revoluției din București.

1989, la ora prânzului, s-a numit revoluție. A fost exact ca în Rusia, unde Revoluția din Octombrie s-a confundat cu insurecția din Petrograd în urma căreia, prin lovitură de stat, s-a instalat guvernul bolșevic al lui V. I. Lenin. Ceea ce în fond a marcat debutul unei revoluții despre sfârșitul căreia nimeni n-a mai vorbit până la colapsul U.R.S.S. în decembrie 1991. În România, la fel, lovitura de stat, desfășurată obligatoriu într-un cadru intern și internațional propice, a constituit semnalul trecerii de la revolta spontană a poporului român la revoluția planificată, care, după toate aparențele, de asemenea încă nu s-a încheiat?! Iar, așa după cum au observat cu referiri la alte zone Curzio Malaparte și Ignazio Silone, pentru asemenea ocazii prea puține s-au schimbat în raport cu anul 1917, când L. D. Troțki and Co. asigurau că: **„Pentru a prelua puterea într-un stat modern este nevoie de o trupă de asalt și de specialiști: echipe de oameni înarmați, aflați sub comanda unor ingineri”**².

La rândul lui, *Toma Cinicul* al lui Ignazio Silone este tot atât de direct: **„Arta comploturilor și a atentatelor este destul de fină și nu poate fi lăsată la voia întâmplării. Comploturile și atentatele cele mai reușite sunt, firește, cele pe care le pregătește poliția. Ar fi suficiente acestea pentru a justifica existența beneficei instituții. Dar revine aspirantului la dictatură știința de a exploata imediat efectul respectivelor comploturi și atentate. În general, complotul sau atentatul cel mai eficace este acela în care <<inamicul intern>>, adversar ireconciliabil al proprietății, al credinței și al bunelor moravuri, se dezvăluie ca făcând parte din aceeași gașcă cu <<inamicul ereditar de peste graniță>>”**³.

A reprezentat un avantaj – ori, mai degrabă, un dezavantaj? – faptul că „revoluția română” s-a desfășurat în văzul lumii: evenimentele de la București și, apoi, din restul țării s-au transmis din prima clipă la TVR, astfel că, o șansă nemaîntâlnită, telespectatorii din România și de aiurea le-au putut urmări în direct. În fapt, încă din start, așadar, au funcționat cu deosebit succes, pe plan intern și internațional, dezinformarea, subversiunea. Potrivit studiului clasic din 1972 al lui Riger Mucchielli, subversiunea presupune montarea unei **revoluții voluntariste**. **„Importantă nu este – sublinia același – realitatea vieții, ci ceea ce cred oamenii”**; iar, în context, **„găsirea cuvintelor care au efect e mai importantă decât analizarea datelor obiective”**⁴. Cu alte cuvinte, exact ca în România anului de grație 1989!

Despre evenimentele din România s-a făcut caz încă din cursul desfășurării lor cum că ar fi reprezentat prima revoluție din istorie transmisă în direct, desfășurată în fața camerelor de filmat! Era ceva nemaîntâlnit...

² Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat*, traducere, București, Editura Nemira, 1996, p. 99.

³ Ignazio Silone, *Școala dictatorilor*, traducere, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992, p. 148.

⁴ Apud Vladimir Volkoff, *Tratat de dezinformare. De la Calul Troian la Internet*, traducere, București, Editura Antet, 1999, p. 7-8.

„Revoluția română” s-a impus fără dificultate atenției opiniei publice mondiale. Dacă ne amintim bine, nu pur și simplu, ci în acordurile **Lambadei**. Pentru ca, în perioada imediat următoare, „revoluția” să se stingă pe aceeași melodie, adică tot în ritmurile **Lambadei**. Dar, cu adevărat, s-a terminat cumva „revoluția”? După cum am precizat, sub aspect teoretic, nicidecum. Atâta doar: că ea le-a fost **furată, sechestrată** românilor; pentru a le rămâne tot astfel ... Faptul este cu atât mai evident astăzi⁵, când nu numai sondajele de opinie, ci și studiile de specialitate descoperă cu ușurință numai ceea ce **s-a distrus**, dar cu multă greutate pot evalua ceea ce cu adevărat **s-a construit temeinic și serios** în România în raport cu regimul politic comunist îngropat.

În fapt, în 1989, conștient ori nu, apogeul evenimentelor din decembrie a constituit, în același timp, și punctul de cotitură pe panta regresului. El a survenit chiar la 25 decembrie 1989, o dată cu faimosul „proces” al Ceaușeștilor, încheiat nu cu execuția, ci cu abominabila masacrare a cuplului. M. S. Gorbaciov, unul dintre „regizorii” externi ai spectacolului, avea să declare la București după 20 de ani că execuția cuplului Ceaușescu nu se depărtase de cea a animalelor! Nu mai insistăm asupra faptului că, în cadrul „procesului” ce la fusese înscenat Ceaușeștilor, fostul lider comunist, le-a imputat **în nouă rânduri** acuzatorilor și judecătorilor improvizați că erau delegați ai unor autorități instituite **prin lovitură de stat**⁶; în partea finală a „procesului”, a intervenit și următorul dialog:

„**Nicolae Ceaușescu:** Nu noi l-am adunat [poporul]. Nu, n-am fugit [*din fostul sediu al C.C. al P.C.R. din București*], și acei care au trădat ..., inclusiv unul prezent aici, a chemat elicopterele, le-a dat ordin ... (*Ceaușescu arată cu degetul spre generalul Stănculescu, aflat la doi metri în stânga lui*).

Mugurel Florescu: În ce a constat trădarea generalului Milea?

Elena Ceaușescu: Noi nu am vrut să plecăm. Rămâneam acolo [*în sediul C.C. al P.C.R.*], muream la sediu ...”⁷

În ce ne privește, considerăm că – peste toate „probele” și argumentele contrare ce s-ar putea aduce – afirmațiile categorice ale lui N. Ceaușescu, mai cu seamă în contextul desfășurării „procesului” și în asemenea momente premergătoare cu numai câteva zeci de minute ale execuției, trebuie luate în seamă, ele explicând, pe de cealaltă parte, **însuși verdictul „Tribunalului” în sensul pronunțării pedepsei capitale.**

Efectul a fost, bineînțeles, detestabil. Pretutindeni, și nu în cele din urmă în România. Mai cu seamă că **Numărul 1** și **Numărul 2** ale fostului regim au fost torturați și asasinați în Sfânta Zi de Crăciun. Zi sfântă, la români, și nu numai la ei. **De ce atunci?** Un răspuns clar încă nu s-a dat, nici aflat. Deși întrebarea în sine, fără îndoială, i-a frământat și va continua să-i obsedeze mai

⁵ În esență, studiul a fost valorificat în premieră în 1999, deci după un deceniu de la revoluției.

⁶ Cf. Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor*, p. 479-513.

⁷ *Ibidem*, p. 511.

cu seamă pe „actorii” dramei⁸. Mai ales că astăzi, după două decenii, ne gândim la **rezultatele reale** ale răsturnărilor din '89.

Întrucât, în adevăr, unde ne-a condus ori ce condiții extraordinare a inaugurat **Marele Eveniment din Decembrie 1989**? Să fim bine înțeleși; avem în vedere rezultatele care ar trebui să decurgă din *esența faptelor* întâmplate. În România și în tot „lagărul comunist” european care s-a prăbușit în 1989-1991. În 1999, atunci când s-au celebrat zece ani de la căderea *Zidului Berlinului*, principalii eroi ai întâmplării au comis eroarea de a vorbi în public despre cele **ce** și **cum** s-au petrecut. N-au spus totul, dar suficient de multe pentru a îngădui anume concluzii. M. S. Gorbaciov, George Bush și Helmut Kohl, căci despre ei este vorba, s-au grăbit să evidențieze cum că demolarea *Zidului* s-a înfăptuit de sus în jos, iar nicidecum viceversa. Consecința? E lesne sesizabilă astăzi în Europa: *Zidul* propriu-zis nu mai există; pentru Berlin, redevenit capitală a Germaniei, el rămâne o dezagreabilă amintire; numai că Europa continuă să fie divizată, împărțită de alte ziduri reale ori imagine, întocmai – dacă nu mai rău? – ca în toiu „războiului rece”. Cum aceasta? Și învinșii, și învingătorii din 1989, mai mult decât sigur, au pornit de la premise false, s-au întemeiat pe calcule greșite, apoi s-au păcălit reciproc, iar în prezent „realitățile” îi obligă la acțiuni lipsite de perspectivă. Comunismul n-a fost pur și simplu demolat, schimbat cu un capitalism multilateral dezvoltat.

La exact un deceniu după prăbușirile din 1989, M. S. Gorbaciov nu a ascuns că era total dezamăgit, deși fusese de acord cu distrugerea *Zidului Berlinului*, opinând că: „**Statele Unite au experimentat în Kosovo o nouă metodă pentru a pune capăt conflictelor și rezultatul este o victorie militară și un dezastru politic, contrariind în plus Rusia, India și China...** La un colocviu, președintele Clinton a declarat în prezența mea că, grație lui Dumnezeu, secolul XX a devenit un secol american și următorul secol va fi și mai american. Am rămas mut. Dar i-am replicat două luni mai târziu în ziarul <<*The New York Times*>>, citându-l pe John Kennedy, după care o lume cu un viitor american va fi o lume fără viitor!”⁹ Mai apoi, în 2010, la București, ex-liderul sovietic a constatat, cum am arătat, că soții Ceaușescu fuseseră uciși asemenea ... unor animale?!

Orice studiu nepretențios ne poate lesne convinge că, în fond, căderea *Zidului Berlinului* nu a semnat mai mult în viziunea Occidentului decât **reafirmarea valabilității Acordurilor de la Yalta din februarie 1945**, cu o singură și neînsemnată modificare: deplasarea „**Cortinei de fier**” ce fusese proiectată pentru Europa din zona Berlinului cu câteva sute de km mai spre Răsărit!

⁸ Cel mai adesea se explică condamnarea la moarte și execuția Ceaușeștilor, cu atâta grabă și chiar în ziua de Crăciun, prin necesitatea de a se pune capăt acțiunii „teroriștilor” împotriva Revoluției... „Teroriști” despre care, aflăm recent, că nu au existat cu adevărat!

⁹ Cf. „România liberă” din 9.XI.1999, corespondența Nicoletei Franck.

Revenim însă la evenimentele din România, în privința cărora cititorul dispune de-acum de o foarte bogată literatură, însumând aproximativ 400 de volume, de o valoare inegală, și cuprinzând relatări ale ziariștilor, monografiile ale istoricilor, lucrări cu caracter memorialistic, culegeri de documente, studii și articole diverse, sinteze și eseuri etc. Să remarcăm că unele titluri reprezintă **contribuții importante**, peste care, mai mult ca sigur, istoricul de mâine nu va putea trece cu ușurință¹⁰. Să consemnăm, de asemenea, că evenimentele din

¹⁰ Vezi, în mod special, *Revoluția română în direct*, vol. I, București, Televiziunea Română, 1990; Alexandru Saucă, *KGB-ul și revoluția română*, București, 1990; Radu Portocală, *Autopsie du coup d'État roumain. Au pays du mensonge triomphant*, Paris, Calmann-Lévy, 1990; *Procesul Ceaușeștilor – 25 decembrie 1989. Stenograma integrală și caseta video originală*, București, Editura Excelsior C.A., 1991; Dumitru Mazilu, *De la totalitarism la libertate: Revoluția furată. Memoriu pentru țara mea*, vol. I, București, 1991; Nestor Ratesh, *Romania: The Entangled Revolution*, New York-Westport-London, Praeger, 1991; Dorian Marcu, *Moartea Ceaușeștilor. Revelații și documente istorice*, București, Editura Excelsior C. A., 1991; Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, București, Editura Viitorul Românesc, 1992; Viorel Domenico, *După execuție a nins*, București, Editura Militară, 1992; Catherine Durandin, *Nicolae Ceaușescu. Adevăruri și minciuni despre un rege comunist*, traducere din limba franceză, Iași-Chișinău, Editura Nemo, 1992; Denis Buican, *Dracula și avatarurile sale. De la Vlad Țepeș la Stalin și Ceaușescu*, traducere din limba franceză, București, Editura Scripta, 1993; Nestor Rateș, *România: Revoluția încălțată*, București, Editura Litera, 1994; Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, București, Editura Enciclopedică, 1994; idem, *Momente de istorie*, București, Editura Enciclopedică, 1995; idem, *Revoluția trăită. Stenograma convorbirii cu membrii Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, mesaje și alocuțiuni la a cincea aniversare a Revoluției Române*, editori N. Șarambei și V. Mihăescu, București, Tip. Semne, 1995; Sergiu Nicolaescu, *Începutul adevărului. Un raport personal*, București, Editura Topaz, 1995; idem, *Un senator acuză*, București, Editura Pro, 1996; Șerban Săndulescu, *Decembrie '89: Lovitura de stat a confiscat revoluția română*, București, Editura Ziua, 1996; Tana Ardeleanu, Răzvan Savaliuc, colonel Ion Baiu, *Procesul Ceaușescu: O stenogramă integrală și necenzurată a procesului de la Târgoviște. Procesul „procesului Ceaușescu”*, București, Editura Ziua, 1996; Edward Behr, <<Sărută mâna pe care n-o poți mușca>>. *Românii și Ceaușeștii: Investigația unui blestem al istoriei*, traducere din limba franceză, București, Editura Humanitas, 1999; Viorel Domenico, *Ceaușescu la Târgoviște. 22-25 decembrie 1989*, București, Editura Ion Cristoiu S.A., 1999; Aurel Perva, Carol Roman, *Misterele revoluției române. Adevăruri, îndoeli, semne de întrebare*, București, Casa de Editare „Răscruci de Milenii” S.R.L., f.a. Se impune să notăm, în acest cadru, că noi înșine, care am scris despre N. Ceaușescu după 1989, dar și mai înainte, în modul cunoscut specific epocii, am anunțat în ianuarie 1990 publicarea unei ample reconstituiri – *Prăbușirea Reichului ceaușist*, din care au apărut deja primele două volume de studii și documente (vezi Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, 2 vols., București, Editura Paideia, 1998).

decembrie 1989 au stăruit în atenția istoricilor profesioniști români sau străini¹¹. Reținem, dintr-o lungă listă, studiile și documentele reunite în volumul colectiv *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*¹² ori însemnările memorialistice ale lui Michael R. Beschloss (istoric) și Strobe Talbott (ziarist și oficial al Departamentului de Stat al S.U.A.)¹³. În același context, ne referim la cartea general-colonelului în rezervă Constantin Olteanu, care, deși stăruie asupra evoluției României în cadrul organizației Tratatului de la Varșovia dintre 1980 și 1985, valorifică în anexă mai multe documente, inclusiv stenograma (cunoscută) a ultimei întrevederi M. S. Gorbaciov-N. Ceaușescu de la Moscova din 4 decembrie 1989¹⁴. De remarcat că documentului menționat i se adaugă relatările generalului Constantin Olteanu ca participant la ultima ședință a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia tot din 4 decembrie 1989, de la Moscova, unde participanții au fost confrunțați cu un veritabil duel Gorbaciov-Ceaușescu¹⁵. Martorul a reținut că, în timp ce în ședința plenară a CPS-ului a cuvântat Gorbaciov, Ceaușescu „era plictisit, aparent absent, privind ostentativ mai mult în altă parte decât la vorbitor”. În intervenția sa, Ceaușescu **„nu a făcut aprecieri asupra informării și nici asupra prestației lui Gorbaciov la Malta, cum procedaseră ceilalți. A declarat că se manifestă o ofensivă generală a imperialismului împotriva socialismului și, ca susținere, s-a folosit de un buletin <<Agerpres>> (primit în timp ce se afla în sală), citând dintr-o declarație făcută, în drum spre Bruxelles, de George Bush, care, între altele, se referea la întărirea NATO. <<Cum se împacă – întreba retoric liderul român – ceea ce s-a spus aici cu privire la îmbunătățirea relațiilor între cele două blocuri militare cu declarația președintelui american?>> Totodată, el a cerut să înceteze acțiunea de discreditare a**

¹¹ Vezi îndeosebi lucrările menționate *supra* (nota 1), precum și Ioan Scurtu, *The Romanian Revolution of December 1989 in International Context*, București, 2009; Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, traducere din limba engleză, București, Fundația Academia Civică, 1997, p. 191 și urm.; Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, traducere din limba franceză, Iași, Institutul European, 1998, p. 367 și urm.; Stephen Fischer-Galați, *România în secolul al XX-lea*, traducere din limba engleză, Iași, Institutul European, 1998, p. 241 și urm.; Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, traducere din limba franceză, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 321-322; Ionel Alexandru, *România în Decembrie 1989*, rezumatul tezei de doctorat, Universitatea din Constanța, 2009, 63 p.

¹² Coordonator: general de divizie în rezervă, profesor universitar dr. Costache Codrescu, ediția a II-a, revăzută și completată, București, Editura Militară, 1998, 484 pagini. Ediția I – București, Editura Militară, 1994.

¹³ Cf. *La cele mai înalte nivele. Relatare din culisele puterii referitoare la sfârșitul Războiului Rece*, traducere, București, Editura Elit, 1995, 682 pagini.

¹⁴ Apud Constantin Olteanu, *România – O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia. Memorii 1980-1985*, București, Editura Aldo, 1999, p. 234-243.

¹⁵ *Ibidem*, p. 208-220.

foștilor conducători înlăturați de la conducere în unele țări socialiste...”¹⁶
După o scurtă pauză, reuniunea CPS-ului din 4 decembrie 1989 s-a reluat, Gorbaciov avansând propunerea de-a se adopta o declarație formală prin care se recunoștea că intervenția forțelor Tratatului de la Varșovia (mai puțin, cele române) în 1968 în Cehoslovacia fusese o greșeală. Propunerea – consemnează C. Olteanu – a declanșat un **„duel verbal”** între Gorbaciov și Ceaușescu¹⁷. Și memorialistul face aceste semnificative observații: **„Consider îndreptățită opinia potrivit căreia această chestiune [condamnarea agresiunii din 1968] ar fi putut fi convenită la Malta, pentru a da de înțeles țărilor din Sud-Estul Europei că, dacă vor trece la schimbări politice și economico-sociale, nu vor face obiectul unor intervenții militare. Declarația în cauză, pregătită din timp, nu condamna actul invaziei în termeni duri, fiind numai o scurtă evocare a dramaticului eveniment. Toate delegațiile au fost de acord cu documentul, cu excepția lui Nicolae Ceaușescu, care a ridicat o serie de probleme în dialogul cu Mihail Gorbaciov”¹⁸.**

Din stenograma întrevederii separate Gorbaciov-Ceaușescu – pe care o valorificăm în anexa acestui capitol – este imposibil să ignorăm replica lui Gorbaciov la sugestia lui Ceaușescu de-a se stabili data de 9 ianuarie 1990 pentru o proxima întâlnire a primilor-miniștri ai U.R.S.S. și României, N. I. Rîjkov și, respectiv, C. Dăscălescu. Atunci, liderul sovietic a conchis: **„Veți mai trăi până la 9 ianuarie!...”¹⁹** Având în vedere cele ce-au urmat, ne putem întreba, cu siguranță, ce ascundeau vorbele lui Gorbaciov: o amenințare, o premoniție sau, pur și simplu, o constatare nevinovată? În prezent, la atâția ani după evenimentele examinate, trebuie să ne gândim la oricare dintre variante.

Un lucru este mai mult ca sigur. Și anume: Kremlinului nu-i era necunoscută situația din România, fiind, în chip precis, la curent cu tentativele de a-l răsturna pe N. Ceaușescu. Nu însă fără alertarea Moscovei și fără implicarea ei. Deocamdată, chiar și după apariția **Memoriilor** lui M. S. Gorbaciov, irelevante pentru cazul în studiu, trebuie încă să facem presupuneri ori trebuie să apelăm la recunoașterile colaboratorilor săi apropiați. Sub acest aspect, ceea ce se impune pentru moment sunt asigurările ferme ale celor în cauză cum că Moscova, **chiar dacă a știut ceva despre acțiunile plănuite în 1988-1989 contra lui Ceaușescu, s-a menținut total rezervată.**

¹⁶ *Ibidem*, p. 215.

¹⁷ *Ibidem*, p. 216.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 241.

Ion Iliescu împreuna cu Nicolae Ceausescu 1978

Dar să-i cunoaștem pe martorii în discuție. Unul dintre ei a fost Aleksandr Iakovlev, membru al Academiei de Științe din Moscova, fost membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. și președintele Comisiei de politică internațională a C.C. al P.C.U.S. Într-o convorbire din 14 septembrie 1991 cu Lilly Marcou, cercetătoare franceză bine cunoscută și apreciată, A. Iakovlev a mărturisit: **„N-am fost în România, dar am participat, cu Mihail Sergheevici, la întâlniri cu Ceaușescu la Moscova. Convorbirile cu el, mai ales spre sfârșitul domniei lui, erau foarte penibile și încordate. Ceaușescu vorbea de una, Gorbaciov de alta: nu găseau un limbaj comun. Ceaușescu rămânea ferm pe pozițiile lui și ne critica dur: el ne reproșa că ne îndepărtăm de socialism, că <<scufundăm nava socialistă>>, că ne eschivăm de la sprijinul internaționalist etc. Pentru noi era clar: ceea ce se petrecea în România n-avea nimic comun cu socialismul. Pentru că doream să respectăm formele, îi descriam lui Ceaușescu socialismul la care hotărâserăm să renunțăm definitiv. Și acest socialism semăna ca două picături de apă cu socialismul românesc. Cunoscând bine starea de lucruri din această țară, ne așteptam – a continuat, cu subînțeles, fostul demnitar sovietic – ca ceea ce s-a întâmplat să survină în orice moment. Dar noi n-am pregătit niciodată succesiunea. N-am avut nici un contact cu reprezentantul nici unei opoziții. Am fost solicitați în această privință, dar am evitat tot timpul să ne implicăm. Aceeași linie de conduită a fost adoptată în toate țările din regiune (subl.**

ns.)”²⁰. A. Iakovlev a fost confirmat de un alt personaj important, de asemenea colaborator apropiat al lui Gorbaciov: Vadim A. Medvedev, și el fost secretar al C.C. al P.C.U.S., șef al Comisiei ideologice a C.C. al P.C.U.S. etc. etc. **Amintirile** sale îl introduc pe cititor în labirintul moscovit al anilor de *perestroikă* (1985-1991), detaliile furnizate dovedindu-se deosebit de interesante în ce privește culisele recunoașterii oficiale de către Kremlin a existenței originalului protocolului adițional secret al Pactului Hitler-Stalin din 23 august 1939²¹ sau „valul 1989” trecând peste Berlin, Budapesta, Varșovia și Sofia²². Se înțelege, în atare condiții, că nu lipsesc referirile la schimbările survenite în România²³. Medvedev a avut șansa de a participa la unele întâlniri ale conducerii de partid și de stat sovietice cu N. Ceaușescu ori a avut de unul singur o întrevedere cu liderul român, la 31 ianuarie 1989, pentru care ne comunică stenograma păstrată²⁴. Cu aceea ocazie, atestă Medvedev, Ceaușescu a reiterat propunerea convocării unei întâlniri a șefilor comuniști din Europa pentru a se dezbate „**soarta socialismului**”²⁵.

În raport cu A. Iakovlev, recunoașterile lui V. A. Medvedev sunt mai directe: **„Îmi reamintesc că, de la un timp, din partea unor militari și a altor forțe opoziționiste [din România] s-au făcut încercări de a implica conducerea sovietică în afacerile interne [ale României]. Asemenea semnale, prin ambasadorul nostru [la București], au venit din partea general-colonelului [N.] Militaru, cu observația că mișcarea împotriva lui Ceaușescu avea destul de mulți aderenți în cercurile militare, diplomatice și altele. S-a pus problema susținerii eforturilor forțelor opoziționiste din partea sovietică. Aceste comunicări personal le-am raportat lui Gorbaciov. Hotărârea a fost: să nu li se dea răspuns** (subl. ns.)”²⁶. În asemenea condițiuni, consideră memorialistul, prăbușirea „**regimului despot**” al lui Ceaușescu a fost inevitabilă, survenind, totuși, ca rezultat al unei „insurecții populare”, de sorginte internă, despre care însă nu se spune dacă a fost un corolar al intervenției „forțelor opoziționiste”, controlate ori inspirate **din exterior, cauză ori efect** al vreunei acțiuni decisive²⁷.

Se impune ca, în context, să facem trimitere și la declarațiile mai vechi ori mai noi ale unor persoane implicate în evenimentele din decembrie despre rosturile lor. Se cunoaște, de exemplu, că Silviu Brucan s-a referit la „discuțiile”

²⁰ Apud Aleksandr Iakovlev, *Ce vrem să facem cu Uniunea Sovietică? Convorbire cu Lilly Marcou*, traducere, București, Editura Humanitas, 1991, p. 114.

²¹ Cf. V. A. Medvedev, *Raspad. Kak on nazreval v <<mirovoy sistemye soşializma>>*, Moskva, Mejdunarodnîie Otnoşeniia, 1994, p. 100-117.

²² *Ibidem*, p. 45-194.

²³ *Ibidem*, p. 194-223, subcapitolul „*Geniul Carpaților*”.

²⁴ *Ibidem*, p. 212-221.

²⁵ *Ibidem*, p. 220.

²⁶ *Ibidem*, p. 223.

²⁷ *Ibidem*.

sale cu M. S. Gorbaciov **din noiembrie 1988, deci anterior** redactării și difuzării *Scrisorii celor șase* la 10 martie 1989 de către BBC²⁸. Ulterior, Silviu Brucan a relatat că Gorbaciov nu respinsese ideea răsturnării lui Ceaușescu, dimpotrivă, fusese impresionat, dar a solicitat să nu fie afectată poziția politică conducătoare a P.C.R. la București²⁹. Să reținem, pe de altă parte, că Virgil Măgureanu a contestat mai întâi caracterul de *revoluție* al evenimentelor din decembrie 1989, pentru care a avansat în schimb conceptul de „*revoltă populară sub impulsul unor forțe din afară*”³⁰, pentru ca, în preajma împlinirii a două decenii de la evenimente să le atribuie caracterul unei clasice „lovituri de stat”, în care au fost implicate mai multe servicii secrete și oficine străine³¹. Sub acest aspect, reținem asemenea afirmații precum: **„După câte știu, soarta lui Ceaușescu a fost hotărâtă nu numai la Moscova, ci a existat o conivență în ce privește destinul cuplului dictatorial, și eu mă îndoiesc că, dacă Moscova a vrut-o, ceilalți n-ar fi dorit să se întâmple acest lucru ...”**³² Iar, peste câteva rânduri, același revenea: „... Eu totuși insist asupra ideii că, luni de zile înainte ca evenimentele din decembrie să se producă, din septembrie deja se știa faptul că soarta lui Ceaușescu este pecetluită, a lui ca persoană. Și nu mă refer numai la îndepărtarea comunismului din România”³³

În ce ne privește, ne îngăduim să conchidem că – în lipsa unor probe memorialistice complete și pe deplin edificatoare, ca și în lipsa unor documente revelatorii, care însă nu vor întârzia să apară – nu se pot avansa răspunsuri adecvate la toate problemele esențiale privind desfășurările din decembrie 1989. Istoricul Florin Constantiniu a consemnat cu justificat temei în această privință: „Reconstituirea și analiza evenimentelor din anii 1990-1999 nu pot fi încă întreprinse de către istoric, sursele de informare fiind inaccesibile. Orice tentativă în această direcție l-ar duce pe cercetător de la istorie la politică”³⁴.

²⁸ Vezi Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, p. 171-172. *Scrisoarea* publică adresată lui N. Ceaușescu fusese semnată numai de către „veterani” ai P.C.R. – Gh. Apostol, Al. Bârlădeanu, C. Pârvolescu, Corneliu Mănescu, Grigore Ion Răceanu și, bineînțeles, Silviu Brucan (*ibidem*).

²⁹ Cf. Silviu Brucan, *Întâlnirea secretă Brucan-Gorbaciov*, în „Evenimentul zilei”, București, 19.XI.1992; Interviu la BBC, 4 decembrie 1999. Despre rolul special al lui Silviu Brucan în conturarea și desfășurarea evenimentelor din decembrie 1989, cf. Virgil Măgureanu, Alex Mihai Stoenescu, *De la regimul comunist la regimul Iliescu*, p. 136-137.

³⁰ Cf. „Național”, București, 29 noiembrie 1999, p. 8.

³¹ Vezi volumul, menționat deja, *De la regimul comunist la regimul Iliescu*, *passim*.

³² *Ibidem*, p. 136.

³³ *Ibidem*, p. 136-137.

³⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, p. 509.

Se înțelege de ce, pentru moment, ne vedem siliți să reținem următoarele aspecte:

1) Evenimentele din decembrie 1989 au survenit în *condiții interne și externe* extrem de favorabile, ambele categorii de factori determinându-le **cu obligativitate**.

Voi apela, pentru ilustrarea acestor aspecte, și nu numai atât, la opiniile istoricilor profesioniști, români sau străini.

Astfel, cu referire la *premisele interne*, istoricul britanic Dennis Deletant, în subcapitolul **Oprimarea** al monografiei *România sub regimul comunist*, a reținut între altele: „Deși nu s-a bizuit pe metodele extreme de teroare din anii de început ai stăpânirii comuniste în România, regimul Ceaușescu a dovedit că era capabil să recurgă la practicile trecutului pentru a-și menține dominația asupra societății românești. Instituțiile și coerciția legalizată au rămas neschimbate... Gradul de amestec al lui Ceaușescu în viața cetățenilor era cel mai bine ilustrat de măsurile de planificare familială...”³⁵ Specialiștii militari care au pregătit volumul *Armata Română în revoluția din decembrie 1989* au apreciat în acest mod „pulsul” faptelor și proceselor care au condus la prăbușirea lui Ceaușescu: „... Cercurile conducătoare militare au înțeles că erau pe cale [în decembrie 1989] să comită o gravă eroare spre care erau împinse în mod deliberat de dictator și acoliții săi. Dincolo de acțiunile provocatoare ale unor grupuri diversioniste, violente, se contura imaginea unei adevărate revolte populare, apărută pe fondul stării generale de nemulțumire a cetățenilor; dincolo de acele elemente diversioniste care acționau violent se manifesta marea masă a oamenilor pașnici. Devenise limpede că obiectivele ieșirii în stradă a manifestanților erau îndepărtarea de la conducerea statului a lui Ceaușescu, abolirea regimului dictatorial, instaurarea în România a unei societăți democratice în care omul să se bucure de libertate și demnitate”³⁶.

Deducem, prin urmare, că Florin Constantiniu a surprins extrem de plastic situația internă, atunci când l-a caracterizat pe N. Ceaușescu ca fiind în 1989 „aflat pe un vulcan, în ale cărui adâncuri se adună lava erupției nimicitoare”³⁷.

În 1988-1989 s-a adâncit treptat *procesul izolării internaționale a României*, atât sub raportul relațiilor „tradiționale” cu statele comuniste, în frunte cu U.R.S.S., cât și sub acela al legăturilor cu Occidentul și țările Lumii a III-a³⁸. Cu atât mai mult s-a înrăutățit situația României ceaușiste cu cât în toamna anului 1989 s-a înregistrat „prăbușirea tronurilor socialiste” în majoritatea țărilor Europei est-centrale – R.D.G., Polonia, Ungaria,

³⁵ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 175.

³⁶ Apud Costache Codrescu, ed., *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, p. 34.

³⁷ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, p. 503.

³⁸ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 178-179, 189-191; Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, p. 321; Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 492 și urm.

Cehoslovacia și Bulgaria, fără ca Gorbaciov să fi dat vreun semn că U.R.S.S. s-ar putea implica în derularea evenimentelor. Devenise, în consecință, evident că „tăvălugul revoluțiilor antitotalitare nu putea ocoli țara noastră. Ceaușescu, aproape singur, închistat în dogmele ideologiei sale <<originale>>, în megalomania sa fără limite, s-a dovedit incapabil să recepteze corect sensul istoriei și deloc dispus să se adapteze prefacerilor înnoitoare”³⁹.

2) Care a fost *impulsul* ce a provocat revolta din decembrie 1989?

În această privință, diverși istorici au exprimat opinii separate. Cei mai mulți s-au referit la diversele *tentative* de lovitură de stat din anii '80 (avându-i ca „actori” principali pe generalii N. Militaru, Ștefan Kostyal și I. Ioniță, C. Pârvulescu, V. Patilineț, I. Iliescu, Silviu Brucan)⁴⁰, la *Scrisoarea celor șase*, la primele semnale privind existența unui *Front al Salvării Naționale* **anterior** lui decembrie 1989⁴¹ ori la apariția, la Iași, în 10 decembrie 1989, a *Frontului Popular Român*⁴².

Acest din urmă *Front* a convocat, în aceeași zi, mitingul de protest din Piața Unirii din Iași pentru data de 14 decembrie 1989, orele 14,00, fapt care a determinat reacția Securității și Miliției și arestarea unora dintre membri, în frunte cu poeții Aurel Ștefanachi, Cassian M. Spiridon⁴³. În ordine *strict cronologică*, acesta a fost cel dintâi moment semnificativ al lui Decembrie '89, succedat în ziua următoare de incidentele survenite în cazul pastorului (azi episcopului) László Tökes⁴⁴. Timișoara, cum este cunoscut, a devenit cu începere din 16-17 decembrie 1989 *epicentrul revoltei populare*. Acolo s-a produs, din 17 decembrie 1989, intervenția forțelor armate și tot, acolo, presupunându-se de către regimul Ceaușescu, în temeiul rapoartelor informative ale serviciilor secrete de specialitate, riscul unor infiltrări și provocări străine (din Budapesta-Moscova și, posibil, din Belgrad)⁴⁵, evenimentele au luat un curs

³⁹ Costache Codrescu, ed., *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, p. 26.

⁴⁰ Vezi Catherine Durandin, *Istoria românilor*, p. 368; Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 492-493.

⁴¹ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 173-174.

⁴² *Ibidem*, p. 174.

⁴³ *Ibidem*, p. 174-175.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 191-197.

⁴⁵ Cu titlu de exemplu, supunem atenției mesajul unui atașat militar român din 8 decembrie 1989, în sensul că: „Ungaria acționează intens pe diferite canale... în scopul destabilizării politice interne din țara noastră, cu prioritate în Transilvania... Simultan cu provocarea unor demonstrații ale populației de origine maghiară din Transilvania, Ungaria are intenția să provoace incidente la granița cu țara noastră care să degenereze în conflict militar între cele două țări, după care să ceară intervenția unor țări ale Tratatului de la Varșovia, îndeosebi din partea U.R.S.S.” (apud Costache Codrescu, ed., *Armata Română în Revoluția din decembrie 1989*, p. 29). Tot pe atunci, atașatul militar român din Belgrad informa Bucureștii că, din convorbirea cu un general în rezervă tocmai reîntors de la Budapesta, a înțeles că Ungaria intenționa să organizeze

ce nu a mai putut fi stăvilit. Dar, în esență, a fost vorba de explozia nemulțumirii poporului român⁴⁶. Iată de ce nu suntem de acord cu aserțiunea istoricului britanic Dennis Deletant, menționat deja, potrivit căruia la Timișoara „*protestul maghiar s-a transformat într-o revoltă română*” (subl. lui D. Deletant)⁴⁷.

Ion Iliescu împreună cu Nicolae Ceaușescu 1978

3) Relativ la *caracterul* evenimentelor din 1989, după cum s-a menționat și cum este și natural, punctele de vedere ale istoricilor au fost și au rămas împărțite, detașându-se în principal *trei opțiuni*:

a) revoluție;

„*un complot internațional împotriva României*” (ibidem). Dar informațiile în sensul precizat au fost mult mai intense.

⁴⁶ Vezi, în acest sens, concluziile formulate în volumul *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*: „Este un adevăr de necontestat azi că răsturnarea dictaturii ceușiste din decembrie 1989 a fost, în principal, rezultatul acțiunilor populației ieșite în stradă în semn de protest față de lipsurile și greutățile care deveneau cu fiecare zi de nesuportat”. Concomitent, editorii nu resping „amestecul, în diferite forme, a unor forțe din afară, care au vrut să folosească situația de criză în propriile interese și au urmărit scopuri politico-militare mai mari decât răsturnarea de la putere a regimului comunist din România” (p. 28).

⁴⁷ Ibidem, p. 197.

- b) revoltă sau insurecție populară;
- c) lovitură de stat⁴⁸.

În privința distinsei profesoare Catherine Durandin, pentru aceasta un lucru este indiscutabil: în 1989 momentul de vârf a echivalat cu o *revoluție*. Cităm în această direcție: „Revoluția petrecută între 21 și 25 decembrie a însemnat răsturnarea unui regim și execuția celor doi înalți responsabili, Nicolae și Elena Ceaușescu”⁴⁹. Dennis Deletant optează tot pentru conceptul de revoluție⁵⁰, tot astfel precum și istoricul american de origină română Stephen Fischer-Galați, care se declară în acest sens: „Căderea regimului Ceaușescu nu a fost cauzată de vreo conspirație sau de o lovitură de stat, ceea ce nu înseamnă însă că anumiți indivizi nu ar putea fi socotiți conspiratori în măsura în care au fost gata <<să-și însușească>> revoluția, pregătindu-se dinainte pentru un asemenea rol, dacă se ivea ocazia (subl. ns.)”⁵¹. În continuare, Fischer-Galați, fără a exclude termenul de revoltă⁵², conchide însă: „La o ultimă analiză, judecând după modul ei de manifestare, Revoluția a fost mai curând un acces de furie împotriva lui Ceaușescu și a <<Epocii sale de aur>> decât un prolog la instaurarea unei democrații de tip occidental”⁵³.

Florin Constantiniu nu agreează de fel termenul de revoluție, dovedindu-se favorabil aceluia de revoltă populară⁵⁴. Istoricul francez Jean-François Soulet, de asemenea, preferă termenii „revoltă” sau „mișcare populară spontană”⁵⁵.

În sfârșit, ziariștii și unii politicieni au fost aceia care, de regulă, au preferat să abordeze evenimentele din 1989 din unghiul unei *lovituri de stat* (vezi, îndeosebi, Radu Portocală, Șerban Săndulescu ș.a.). Este semnificativ că, pe măsura depărtării de evenimente, istoricii și unii dintre „actorii” de primă ordine (generalul Victor A. Stănculescu și foștii șefi ai unor servicii secrete anteriori post-decembrie 1989, precum A. Rogojanu, Virgil Măgureanu, Ioan Talpeș ș.a.) nu mai resping – după cum am evidențiat – nici ei, categoric termenul. Oricum, chiar dacă nu-l îmbrățișează integral, istoricii nu-l pierd din vedere. Catherine Durandin a observat: „Cea mai mare incertitudine privește gradul de participare și intențiile puterilor străine, U.R.S.S. și Ungaria, implicate direct în căderea regimului [N. Ceaușescu]. Unii analiști au mers până la a construi

⁴⁸ Vezi Rodica Popescu, *Miracol? Revoluție? Lovitură de stat?*, București, Editura Pan-Terra, 1990.

⁴⁹ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, p. 368.

⁵⁰ Vezi Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 197-211.

⁵¹ Apud Stephen Fischer-Galați, *România în secolul al XX-lea*, p. 237.

⁵² *Ibidem*, p. 238.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Cf. Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 504 și urm. (Nu fără semnificație, cel din urmă subcapitol al *Istoriei* sale este intitulat: *A fost în decembrie '89 o revoluție?*).

⁵⁵ Jean-François Soulet, *Istoria contemporană a statelor comuniste*, p. 322.

povestea unei lovituri de stat în întregime organizată de KGB”⁵⁶. În același timp, Florin Constantiniu s-a referit la ziaristul francez de origine română Radu Portocală (de la hebdomadarul parizian „Le Point”), care a descoperit⁵⁷ că, încă din ianuarie 1989, KGB-ul ar fi înștiințat discret serviciile secrete franceze și italiane cum că N. Ceaușescu avea să fie răsturnat⁵⁸ până la sfârșitul anului respectiv!

4) Una dintre problemele cele mai dezbătute în ultimul deceniu privește *rolul și locul armatei române în evenimentele din Decembrie 1989, caracterul intervențiilor sale?*

Discuțiile pe această temă au fost și sunt mai mult decât nepărtinitoare, ci, din contră, pe deplin subiective, devenind pe alocuri pur și simplu „aprinse”. Nu cred că este cazul să intrăm în desfășurarea lor, cât timp, credem că dispunem, de dată recentă, de un excelent ghid științific – volumul amintit *Armata Română în revoluția din decembrie 1989* (ediția a II-a). Atât studiul introductiv cât și, mai cu seamă, documentele anexate exprimă puncte de vedere ce, bănuiesc, se vor impune în istoriografie. Nefiind posibilă o detaliere a cazurilor, propun să reținem în acest cadru că:

- Se admite faptul că, în stadiul incipient, conducerea armatei române a admis aprecierile regimului Ceaușescu, în speță ale propagandei sale, în privința acțiunii la Timișoara a unor „grupuri huliganice” care declanșaseră acțiuni teroriste în combinație cu cercuri reacționare, iredentiste, șoviniste și cu unele servicii secrete străine, în scopul *destabilizării situației României*. S-a admis, de asemenea, faptul că România se găsea la mijlocul lunii decembrie 1989 *în fața pericolului unei agresiuni împotriva integrității și independenței sale*⁵⁹. Direcția Informații din cadrul Marelui Stat Major Român a captat pe atunci știri din cele mai interesante și concludente⁶⁰, care au provocat îngrijorarea conducătorilor Armatei Române.

- În acele condiții a intervenit dispoziția lui N. Ceaușescu către întreaga armată de-a fi pusă *în stare de alarmă*, la 17 decembrie 1989, orele 18,00, când s-a transmis indicativul „Radu cel Frumos”⁶¹.

- Se admite, totodată, că revolta maselor la Timișoara a surprins armata, cadrele sale de bază, iar aceasta întrucât conducerea politică refuzase să realizeze o *informare obiectivă* a conducătorilor militari în privința faptelor

⁵⁶ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, p. 369.

⁵⁷ Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 501.

⁵⁸ Fostul diplomat sovietic Valentin Falin a precizat că, începând din noiembrie 1989, Kremlinul s-a dovedit interesat de „desfășurarea internă a forțelor armate și creșterea rezistenței în fața regimului [în România]” (cf. Jean-François Soulet, *op. cit.*, p. 321-322).

⁵⁹ Vezi *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, p. 28.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 29-31.

⁶¹ *Ibidem*, p. 31.

intervenite⁶². Mai mult decât faptul că se urmărise, de către Președinție, Partid și Guvern, a se acredita ideea pericolului străin, pentru folosirea mai lesne a armatei întru apărarea părții de vest a României, N. Ceaușescu și-a îngăduit un abuz cras de putere, deliberat, pentru a-și păstra puterea, implicând armata în noaptea de 16-17 decembrie 1989 împotriva acțiunilor protestatare de la Timișoara. Armata nu fusese instruită și nici dotată în asemenea scop, nicidecum menită să intervină împotriva propriului popor. Ministrul Apărării Naționale din acel moment, general-colonel Vasile Milea, nu s-a putut opune presiunilor lui N. Ceaușescu, comandantul suprem al forțelor armate, de-a proceda la înarmarea trupelor cu muniție de război și la folosirea focului pentru înăbușirea demonstrațiilor⁶³.

- Din momentul în care au realizat că erau pe cale să comită o gravă eroare, implicând armata împotriva revoltei populare, Vasile Milea și ceilalți conducători militari s-au preocupat să preîntâmpine *un conflict direct* între forțele armate și popor. Dincolo de pericolul extern⁶⁴, care persista, sau de acțiunile grupurilor diversioniste, armata română, *din acel moment*, s-a abținut să facă jocul lui N. Ceaușescu și, mai mult decât atât, a fraternizat cu poporul român, contribuind în chip decisiv la triumful mișcării populare⁶⁵.

În atare condiții, reținem din concluzia generală pe marginea rostului armatei în 1989, că: „Atitudinea armatei în zilele Revoluției a demonstrat limpede că, dincolo de presiunile dictaturii, ea nu a fost nici înainte și nici în cursul evenimentelor din decembrie 1989, un instrument de putere în mâna cuiva, ci a rămas o instituție națională, a cărei personalitate și verticalitate se întemeiau pe propriul sistem de valori, în esența sa niciodată viciat sau strivit, indiferent de conjuncturile istorice... Nimic din ființa interioară a armatei, a cadrelor sale, indiferent de grad, nu putea dicta o poziție contrară interesului și idealului național. Pe spiritul datoriei față de țară al cadrelor armatei române, pe loialitatea ei față de popor, s-a bazat în cea mai mare parte Revoluția, pentru a izbândi”⁶⁶.

Vom preciza, că, cei dintâi, suntem conștienți de limitele considerațiilor expuse. Cele consemnate, trebuie să recunoaștem, au lăsat deoparte o serie de probleme, nu din alte considerente ci pentru că ele nu au putut fi cuprinse toate în limitele acestui tratat. Subliniem însă că, din această perspectivă, discuțiile ar putea și trebuie să continue pentru a se aduce clarificări în numeroase zone rămase (voit ori nu?) obscure ale lui Decembrie 1989, așa precum: în ce condiții unități ale armatei au tras în demonștrări? Cum s-au delimitat practic rolurile Armatei și ale Securității? Au existat, cine și cum i-a manevrat pe „teroriști”?

⁶² *Ibidem*, p. 32.

⁶³ *Ibidem*, p. 33.

⁶⁴ Pericol evidențiat de majoritatea documentelor cunoscute până în prezent.

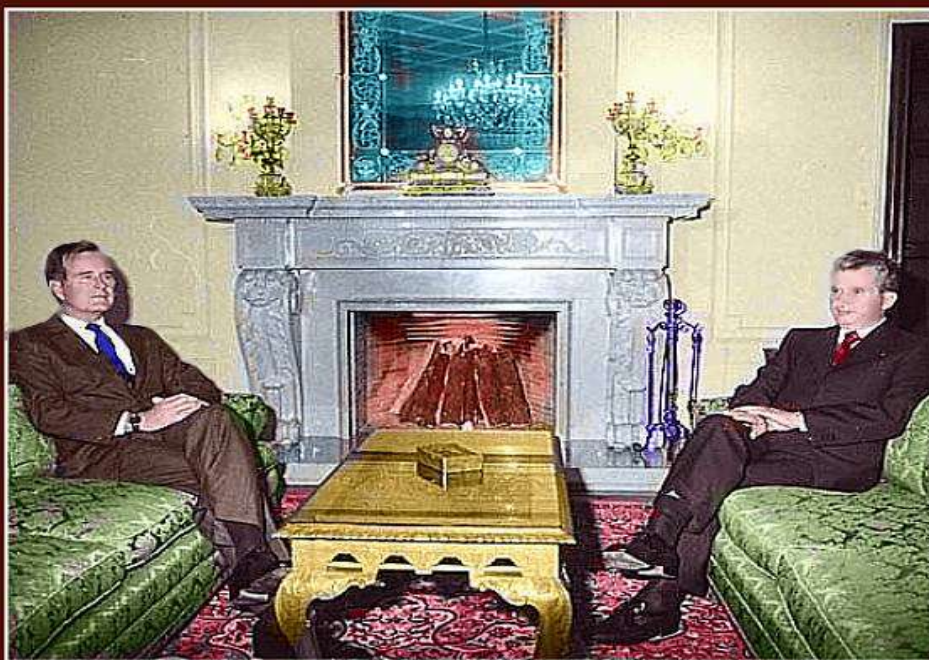
⁶⁵ *Ibidem*, p. 34-35.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 40-41.

Unde au dispărut „teroriștii”? Identificarea rosturilor și legăturilor Moscovei și Washingtonului cu evenimentele de la București? Ce forțe reprezentau și cum anume s-au impus „actorii” scenei istorice din decembrie 1989?

Întrebările pe care ni le putem adresa sunt, în mod sigur, cu mult mai numeroase. Dacă ne oprim aici, o facem cu convingerea că, obligatoriu, toate întrebările își vor afla – mai devreme ori mai târziu – răspunsul. Nu voi încheia, fără a preciza că, de exemplu, anume mistere persistă despre actul de la 23 august 1944. Și, dacă nu mă înșel, de evenimentele din decembrie 1989 ne despart numai 20 de ani. De ce să nu admitem că ele reprezintă *un nou capitol – un alt 23 august?! –* în ecuația problemelor trecutului recent al României și care probleme rămân **în seama istoricilor de mâine.**

A lor, fără nici o discuție, și numai a lor!

George Bush Nicolae Ceausescu 1988

În prezent, după peste două decenii de la prăbușirea comunismului în țările Europei est-centrale, nu este nicicum riscant să afirmăm că evenimentele din decembrie 1989 din România au fost prefigurate ori s-au derulat în modul cunoscut într-un context internațional bine precizat. Stabilind această realitate, nu-mi propun să afirm și, cu atât mai puțin, să demonstrez predominanța factorului extern asupra celui intern, deși într-o anumită privință semnificația lui majoră a fost incontestabilă. Cu alte cuvinte, în decembrie 1989, revolta populară a constituit *factorul major* care a îngăduit românilor să pună capăt

regimului lui N. Ceaușescu, dar faptul a fost posibil *numai în anumite condiții externe, unele extrem de favorabile*⁶⁷.

Respectivele condiții au presupus o sumă de factori, dintre care reținem: izolarea României pe plan internațional; colaborarea fructuoasă între Est și Vest, în primul rând între S.U.A. și U.R.S.S.; eșecul în serie al regimurilor comuniste în Europa est-centrală în urma căderii Zidului Berlinului la 9 noiembrie 1989; comportamentul U.R.S.S. față de evoluțiile europene, mai precis decizia Kremlinului (în speță a lui M. S. Gorbaciov, liderul de partid și de stat de la Moscova) de-a nu interveni în faptele în derulare în țările încă recunoscute „frățești” (comuniste) etc. Se impune, fără îndoială, examinarea pe rând a factorilor menționați.

Astfel, în ceea ce privește *izolarea* României pe plan extern la sfârșitul anului 1989, ea constituia un fapt împlinit, ușor de recunoscut – și consacrat ca atare – de către comentatorii interni și străini. Asemenea proces se înregistrase în tot cursul anilor '80, dar s-a accentuat o dată cu accederea la putere a lui M. S. Gorbaciov în 1985, cu renunțarea Bucureștilor la clauza „națiunii celei mai avantajate” acordată de S.U.A.⁶⁸, cu dificultățile economice enorme apărute în schimburile cu străinătatea în urma realizării unor planuri gigant (sistematizarea Capitalei ș.a.), ceea ce a accentuat dependența economică a țării față de U.R.S.S. În esență, o dată cu instalarea lui Gorbaciov în fruntea P.C.U.S. și cu noua politică internațională lansată de acesta, în condițiile promovării „noului curs” la Moscova, în spiritul *perestroikăi* și *glasnostului*, poziția lui N. Ceaușescu în politica mondială și-a diminuat originalitatea și influența⁶⁹. Așa s-au explicat înverșunarea și agresivitatea lui N. Ceaușescu în combaterea politicii lui M. S. Gorbaciov⁷⁰, insistențele sale repetate pentru respectul primatului național în raporturile dintre statele socialiste, după acest model: „Noi ținem cont de realitățile țării noastre, fără a copia nimic și reținând numai ceea ce corespunde intereselor noastre”⁷¹. Dacă ne amintim cu exactitate, prin 1988-1989, după vizita lui Gorbaciov la București, propaganda oficială se străduia să ne convingă, pe noi, cei din țară, că *perestroika* și *glasnostul* fuseseră deja experimentate în România, că nu mai aveam ce învăța „de la alții”. Totul ar fi mers bine, dacă însă situația economică generală a țării nu s-ar fi agravat, sporind dependența noastră față de U.R.S.S., iar aceasta exact într-un moment când clamările în direcția independenței politice absolute față de toți și în toate,

⁶⁷ O lucrare fundamentală consacrată acestei problematici: Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989 – *Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002.

⁶⁸ La 26 februarie 1988 (cf. Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, traducere, Iași, Institutul European, 1998, p. 357-358).

⁶⁹ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, traducere, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 301.

⁷⁰ V. A. Medvedev, *Raspad*, p. 194 și urm.

⁷¹ Jean-François Soulet, *op. cit.*, p. 301.

în primul rând față de Kremlin, atinseseră maximum de intensitate! Izolarea politică extremă a ieșit în evidență cu prilejul desfășurării lucrărilor Congresului al XIV-lea al P.C.R., ținut după vechiul tipic, ca și cum „nimic nu s-ar fi întâmplat nici în țară, nici în afara ei”⁷², la 21 noiembrie 1989, în mod concret cu numai o lună înainte de a fi fost împușcat, N. Ceaușescu fiind reales secretar general al partidului, în ovațiile de-acum tradiționale ale participanților: *Ceaușescu și poporul!*... Concomitent, liderul comunist fusese acaparat de asemenea probleme „fierbinți” precum fișele personale întocmite de Securitate sau Serviciul de Cadre al C.C. al P.C.R. în cazul unor importanți colaboratori și membri de partid (Maxim Berghianu, Ghizela Vass, Barbu Petrescu, Ion Ursu, Ion Militaru, Marius Butunoiu, Ion Irimescu ș.a.)⁷³.

În acest răstimp, evoluțiile internaționale și presiunea factorului extern se dovedeau implacabile. Pur și simplu, nu mai puteau fi stăvilite. Occidentul insista la București pentru a se recunoaște drepturile reprezentanților societății civile, pentru abandonarea sistematizării satelor ori pentru sporirea preocupărilor în direcția aprovizionării populației. Asemenea îndemnuri au fost transmise de delegația S.U.A. la colocviul româno-american, desfășurat la București chiar în 12-14 decembrie 1989, când s-a concretizat esența mesajului în acest sens: politica de independență trebuia corelată cu democrația⁷⁴. Și mai copleșitoare apăseau asupra României manifestările *efectului Gorbaciov*. Acesta se străduia să „renoveze” socialismul în imensul imperiu pe care-l păstorea și recomandase „modelul” celorlalte țări „frățești”. Dar, mai mult decât atât, el se angajase să promoveze o politică de „neamestec” în țările comuniste din Europa est-centrală față de valul schimbărilor. A fost semnificativă atitudinea lui Gorbaciov exprimată față de liderul bulgar Petăr Mladenov în decembrie 1989: „Atitudinea noastră irevocabilă este să considerăm că problemele Bulgariei trebuie rezolvate de tovarășii bulgari, de comuniștii bulgari. Asta nu înseamnă că problemele Bulgariei ne-ar fi indiferente. Bulgaria ne este evident apropiată, îi cunoaștem bine pe prietenii noștri; dar nu ne putem amesteca în problemele sale interne, nici să împiedicăm maturizarea internă a situației”⁷⁵. După cum ne amintim, Vadim Medvedev, secretar al C.C. al P.C.U.S. și șeful Comisiei ideologice a P.C.U.S. în perioada examinată, care la 31 ianuarie 1989 a avut o lungă convorbire cu N. Ceaușescu⁷⁶, a relatat că a primit de la București numeroase cereri în sensul ca Moscova să susțină „mișcarea” împotriva liderului român. El a consemnat în memoriile sale: „S-a pus problema susținerii eforturilor forțelor

⁷² Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 501.

⁷³ Cf. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, vol. 2, București, Editura Paideia, 1998, p. 184-188.

⁷⁴ Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 504.

⁷⁵ Apud Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, p. 311.

⁷⁶ Vezi V. A. Medvedev, *Raspad*, p. 212-221.

opoziționiste [din România] din partea sovietică. Aceste comunicări personal le-am raportat lui Gorbaciov. Hotărârea a fost: să nu li se dea răspuns”⁷⁷. Realitatea este că precizările nu-s decât parțial convingătoare. Corelate cu alte surse memorialistice, se poate lesne conchide că atitudinea Kremlinului a fost extrem de nuanțată, că asigurările cele mai sincere au fost numai parțial respectate. Este suficient, sub acest aspect, să ne gândim la convorbirea secretă Gorbaciov-Brucan din noiembrie 1988, de la Moscova, în cursul căreia cel dintâi nu a respins ideea schimbării lui Ceaușescu, dar fără a fi afectată poziția politică dominantă a P.C.R. la București⁷⁸. Reținem, în context, și declarația din septembrie 1990 făcută de un ministru cehoslovac unui ziarist francez, cum că „după 1988, Moscova uneltise un proiect pentru întocmirea echipelor conducătoare cu comuniști reformatori în trei țări – Cehoslovacia, Bulgaria și România – pe care Uniunea Sovietică voia să le mențină în sfera sa de influență”⁷⁹. Este, aici, cazul să reamintim că în numeroase situații s-a vorbit despre intervenția KGB-ului în încurajarea unor transformări la București, în fomentarea unor „revoluții de catifea” (la Praga) ori a unor schimbări la Berlin, Varșovia sau Budapesta⁸⁰. În prezent este mai mult decât sigur că M. S. Gorbaciov, fie că a planificat ori nu schimbările din țările comuniste ale Europei est-centrale, a fost convins că, în fond, contribuia la *consolidarea U.R.S.S.* Imperiul roșu avea să se prăbușească în decembrie 1991, iar analiza evenimentelor și fenomenelor în ordine cronologică poate în primul rând să convingă că eșecurile statelor comuniste în 1989 ar fi „slăbit” U.R.S.S. În ciuda acestor aparențe, lucrurile stau exact pe dos: „incendiul” țărilor comuniste în 1989 a fost posibil pentru că regimul comunist în U.R.S.S. eșuase, se afla în pragul dezastrului, care era pe cale de-a se consuma. Sub acest aspect trebuie interpretată recunoașterea fostului lider comunist ungar Karoly Grosz, și anume că: **„Nu prăbușirea regimurilor din Europa de Est a antrenat prăbușirea U.R.S.S., ci invers”**⁸¹. Aceasta chiar dacă – după cum am precizat – faptele au cunoscut o desfășurare oarecum „haotică”, nepotrivită. Esența fenomenului însă era aceeași: *criza sistemului* îl adusese pe acesta (sistemul) nu pe marginea prăpastiei, ci chiar în miezul turbionului!

La sfârșitul anului 1989, izolarea internațională a României lui N. Ceaușescu a devenit deplină din momentul în care, cu excepția Albaniei și

⁷⁷ *Ibidem*, p. 223.

⁷⁸ Cf. Silviu Brucan, *Întâlnirea secretă Brucan-Gorbaciov*, în „Evenimentul zilei”, București, 19.XI.1992; Interviu cu Silviu Brucan, *BBC*, 4 decembrie 1999.

⁷⁹ Apud Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, p. 311.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 312.

⁸¹ *Ibidem*. Despre izolarea externă a României vezi, de asemenea, Stephen Fischer-Galați, *România în secolul al XX-lea*, Iași, Institutul European, 1998, p. 232-234; general de divizie Costache Codrescu, ed., *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, ediția a II-a, București, Editura Militară, p. 25 și urm.

Iugoslaviei⁸², în toate țările Europei est-centrale regimurile comuniste s-au prăbușit ori, cel puțin, s-au produs importante schimbări la vârf (Bulgaria). Așa, de exemplu, sistemul comunist s-a prăbușit mai întâi în Polonia, unde, după ample mutații survenite încă din primăvara anului 1989, în septembrie același an s-a instalat un guvern format în majoritate din reprezentanți ai *Solidarității*, condus de Tadeusz Mazowiecki⁸³. De asemenea, la Budapesta, la 23 octombrie 1989 se proclamă cea de a IV-a Republică ungară. Aproximativ în aceeași perioadă importante schimbări la nivelul conducerii superioare de partid au avut loc în R.D.G., pentru început fiind debarcat însuși Erich Honecker, devenit între timp „aliatul nr. 1” al lui Ceaușescu, iar Egon Krenz a fost instalat secretar general. Au urmat, la 9 noiembrie 1989, deciziile partidului comunist est-german privind demolarea Zidului Berlinului și renunțarea la rolul său conducător, acceptarea alegerilor libere⁸⁴. Cancelarul vest-german, Helmut Kohl, nu a rămas inactiv, astfel că, la 28 noiembrie, va avansa un plan vizând reunificarea Germaniei⁸⁵. În Cehoslovacia, la 24 noiembrie 1989, în urma unor intense manifestații populare, a demisionat Biroul Politic al partidului comunist, iar în zilele următoare Forumul civic a luat inițiativa. Așa-numita „revoluție de catifea” se va finaliza la 29 decembrie 1989, atunci când liderul comunist Gustáv Husák a fost înlocuit la președinția republicii de către Václav Havel. Între timp, la Sofia, deja la 10 noiembrie 1989 Todor Jivkov, abandonat de M. S. Gorbaciov, a fost forțat să-i cedeze locul la conducerea Partidului comunist bulgar lui Petăr Mladenov. La 10 decembrie, sub presiunea demonstranților, noua conducere de partid a acceptat aprofundarea reformelor în Bulgaria, înfăptuite cu începere din 1990. Tot astfel precum nici evenimentele din 1990-1991, când s-a înregistrat decesul lent al dictaturii comuniste în Albania⁸⁶, dar, în mod cu totul deosebit, în U.R.S.S., unde, în aceeași perioadă, s-a consumat agonia finală⁸⁷.

Autoritățile de la București au luat act cu neliniște de cursul evenimentelor survenite în țările socialiste. Neliniștea era provocată de intervenția maselor, de conținutul discursurilor ce marcau de-acum „noul curs” la Moscova și Praga, la Budapesta și Varșovia. Documentele inedite descoperite în arhivele din București dezvăluie cu claritate aceste realități. Ne referim, în context, la telegrama nr. 04340 din 5 iunie 1989 expediată de atașatul militar la

⁸² În Iugoslavia avea să survină, cu începere din 1990, așa-numita „balcanizare” a ei, cu consecințele cunoscute în privința dezintegrării republicii federale în tot cursul acestui deceniu, până la recentul război din/pentru Kosovo (vezi Centrul de Analiză Documentară al Fundației Naționale pentru Românii de Pretutindeni, *Război în Balcani*, cu un *Argument* de Gh. Buzatu, București, Aldo Press, 1999).

⁸³ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, p. 314.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 318-319.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 328-329.

⁸⁷ R. A. Medvedev, *Raspad, passim*.

Moscova Ion Bucur pe adresa generalilor Ilie Ceaușescu și Ștefan Gușă. În atenția semnatarului se aflau lucrările Congresului deputaților poporului din U.R.S.S. tocmai începute la Moscova și marcate, în prima fază, de un raport al lui M. S. Gorbaciov. Documentul a provocat ample dezbateri pe marginea unei game largi de probleme. „Numeroși delegați au relevat – comunica atașatul nostru militar – dificultățile generale pe planul economiei U.R.S.S. ca și din unele republici și regiuni. S-au făcut referiri la fenomenele de masă de furt și delapidări, corupție și ineficiență economică. Restructurarea nu a oferit încă soluții viabile la necesitățile de dezvoltare social-economică a țării. O serie de deputați au atras atenția asupra dezvoltării disproporționate a unor republici și regiuni. Reprezentanți ai republicilor din Asia au evidențiat dezvoltarea unilaterală a economiilor lor axate în principal pe producția de bumbac, lipsa acută de locuri de muncă...”⁸⁸ Soluțiile propuse de deputați nu puteau să stârnească satisfacție la București: „Apelarea la credite la țările occidentale, reducerea în continuare a bugetului militar, renunțarea la construirea de obiective mari, desfășurarea de către o parte a tineretului a serviciului militar prin muncă la sate etc. Un deputat din Moscova a criticat în termeni vehemenți noile organizații cooperatiste care nu și-au găsit un loc propriu în economia sovietică”⁸⁹. Sub alt aspect, probabil, la București s-au bucurat de apreciere dificultățile cu care se confrunta Kremlinul în legătură cu continuarea războiului din Afganistan, problemă ce a stârnit „discuții aprinse”, mai ales că materialul prezentat de Gorbaciov în fața Congresului nu exprimase o poziție clară. Fiind provocat, se transmitea la București, în dezbateri a intervenit academicianul Andrei Saharov; el „a arătat că războiul din Afganistan a fost <<un război criminal>>, <<o agresiune>>, <<o rușine groaznică>>, <<o aventură politică>> comisă de vechea conducere... Cuvântul lui Saharov a provocat o reacție de dezaprobare în sală. În momentul de încordare creat câțiva delegați l-au condamnat pe Saharov, folosind epitete dure la adresa sa”⁹⁰.

Fototeca online a comunismului românesc (180-1966)

⁸⁸ Arhivele Militare Române, fond Consiliul Politic Superior al Armatei, dosar 51 (În continuare, se va cita: AMR, fond CPSA, dosar...).

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*.

Nici știrile primite din Ungaria nu erau liniștitoare pentru conducerea de la București. În baza datelor captate de la trimișii oficiali politici și militari la Budapesta, la 25 martie 1989 s-a întocmit la nivelul Consiliului Politic Superior al Ministerului Apărării Naționale din București materialul intitulat Documentar privind amplificarea manifestărilor naționaliste și iredentiste ale R. P. Ungare la adresa R. S. România⁹¹, din care reținem aceste considerații introductive: „În ceea ce privește pretențiile și atacurile la adresa țării noastre, pe primul loc se situează iredentismul ungar care, în ultima perioadă, a devenit tot mai incisiv, vehiculând în mod fățiș vechile idei revizioniste. În acest context, atitudinile și manifestările răuvoitoare antiromânești ale unor cercuri naționaliste, șovine, reacționare, precum și <<declarațiile>> tendențioase, denigratoare ale unor oficialități din R.P. Ungară, articolele de presă, încercările de denaturare și falsificare a politicii și realităților din țara noastră, de a abate atenția propriului popor de la gravele probleme cu care se confruntă Ungaria nu contribuie la crearea unui climat de încredere și respect reciproc, nu servesc la întărirea colaborării și buneii vecinătăți, la respectarea principiilor și normelor de drept internațional”⁹². În privința formelor la care se recurgea, se observa, „continuă să fie răstălmăcită istoria patriei noastre, diferite evenimente din viața poporului nostru sunt prezentate vădit și tendențios eronat, iar altele sunt omise, în scopul creării unei imagini deformate despre R. S. România și istoria ei. Sunt relansate teze nocive, antiromânești, în flagrantă contradicție cu adevărul istoric. Prin toate acestea se încearcă în fond punerea în discuție a frontierelor actuale, demonstrarea unei așa-zise <<nedreptăți istorice>> și întreținerea convingerii în rândurile poporului ungar și în unele cercuri internaționale că o parte din străvechiul nostru teritoriu ar aparține ilegal R. S. România (subl. ns.)”⁹³. Un capitol important din Documentar enumera principalele acțiuni cu caracter naționalist și iredentist organizate în 1988-1989 de către oficialitățile din Budapesta⁹⁴ ori de diverse organizații culturale și profesionale din Ungaria sau din emigrație⁹⁵. Ceea ce era foarte grav, secretarul general al C.C. al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, Karoly Grosz, efectuase nenumărate vizite în S.U.A., R.F. Germania, Anglia, Franța, Spania și Austria și care „au constituit tot atâtea prilejuri pentru a se obține adeziunea guvernelor acestor state la pretențiile formulate de Ungaria la adresa țării noastre. În acest context a ieșit în evidență faptul că Ungaria a reușit să transforme Austria în cel mai fervent susținător al ei (subl. ns.)”⁹⁶. Alte aspecte: la 27 iunie 1988, în fața Ambasadei României din Budapesta se organizase o manifestație anti-românească cu participarea a 50 000 de persoane; de asemenea, în noiembrie 1988, din

⁹¹ Idem (Documentar, 32 pagini + anexă).

⁹² *Ibidem* (Documentar, p. 1-2).

⁹³ *Ibidem* (Documentar, p. 2-3).

⁹⁴ *Ibidem* (Documentar, p. 15-18).

⁹⁵ *Ibidem* (Documentar, p. 19 și urm.).

⁹⁶ *Ibidem* (Documentar, p. 17).

autoturismul consilierului cu probleme comerciale al Ambasadei Ungariei la București, Karoly Györfy, s-au „difuzat manifeste cu conținut antiromânesc, antisocialist, denigrator la adresa politicii partidului și statului nostru”⁹⁷. Documentarul nu identifica vreo legătură între acțiunile Budapestei și ale Moscovei împotriva României, dar califica propaganda Ungariei ca ținând de „practicile fasciste, horthyste”, ele fiind repudiate de presa din celelalte țări socialiste, ca reprezentând „o abandonare a principiilor elementare și obligațiilor morale ale comunismului”⁹⁸. Total inconvenabile pentru București erau *direcțiile războiului psihologic* angajat de Budapesta împotriva Bucureștilor, toate fiind enumerate în concluziile Documentarului:

„- Subminarea prestigiului de care se bucură România socialistă și președintele său în lume, compromiterea sau contracararea unor acțiuni pe care partidul și statul nostru le întreprind pe plan internațional;

- subminarea unității întregului popor român în jurul partidului, a prieteniei și frăției dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, crearea de disensiuni între diferite microgrupuri, grupuri sociale din țara noastră;

- denigrarea realizărilor obținute până în prezent în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate;

- propagarea unor concepții reacționare, mistico-religioase și antrenarea unor persoane cu mentalități înapoiate, descompuse moral și politic, fanatice la acțiuni antisociale: trădarea patriei, acțiuni așa-zis protestare, tulburări ale ordinii publice, acțiuni împotriva securității statului și a avutului obștesc etc.;

- incitarea unor persoane de a nu se supune normelor de conviețuire, îndemnarea acestora să-și părăsească țara;

- prezentarea falsă a unor probleme ale democrației noastre socialiste;

- intensificarea propagandei naționalist-iredentiste etc.”⁹⁹

La mijlocul lunii noiembrie 1989, cu puțin înaintea deschiderii Congresului al XIV-lea al P.C.R., Ilie Ceaușescu, adjunctul ministrului Apărării Naționale și secretarul în funcție al Consiliului Politic Superior al Armatei, l-a primit pe atașatul militar al R.D.G. la București, căpitanul de rangul I Richard Luderfringer, la cererea acestuia. El voia să prezinte „unele aspecte politico-sociale din țara sa”¹⁰⁰. După opinia diplomatului german, „evenimentele politice și marile demonstrații care au avut loc în R.D.G. s-au datorat faptului că, conducerea de partid și de stat a comis greșeli și abateri grave care au dus la dezvoltarea disproporționată a economiei și au apărut unele dificultăți

⁹⁷ *Ibidem* (Documentar, p. 18).

⁹⁸ *Ibidem* (Documentar, p. 28).

⁹⁹ *Ibidem* (Documentar, p. 27-29). Vezi și alte informări transmise de ambasadorul român la Budapesta (Traian Pop) ori de atașatul militar (colonel Ion Todericiu) în cursul anilor 1988-1989, precum: telegramele din 21.III. 1989, 25.VII.1989, 10.X.1989 ori 17.X.1989 etc.

¹⁰⁰ AMR, dosar 63 (Raportul nr. 3 025 din 23 noiembrie 1989, semnat Ilie Ceaușescu).

economice. Acestea au făcut ca un mare număr de cetățeni să părăsească țara și să se stabilească în R.F.G. Demonstrațiile unor cetățeni au făcut ca o parte din membrii conducerii de partid și de stat să fie schimbați din funcții, fiind înlocuiți cu alții care depun eforturi pentru a redresa situația”¹⁰¹. Atașatul militar a prognozat „reforme profunde” în țara sa, precum: noi alegeri parlamentare, dreptul de deplasare în străinătate, măsuri de redresare economică etc.¹⁰² El a dat un răspuns calificat drept „evaziv” la chestionarea lui Ilie Ceaușescu dacă reformele vor afecta relațiile cu România. Finalmente, Ilie Ceaușescu a intervenit, în spiritul cunoscut al poziției regimului N. Ceaușescu, pentru a sublinia că: „P.C.R. ar dori ca R.D.G., primul stat al muncitorilor și țăranilor pe pământul german, să nu se abată de la tezele fundamentale ale socialismului științific creat de germanii Marx și Engels și că în această situație creată un rol nefast l-a avut propaganda imperialistă, care în R.D.G. a avut un efect mai mare”¹⁰³.

Nemulțumirea și îngrijorarea oficialităților de la București au aflat cote alarmante și după ce, la 25 octombrie 1989, cotidianul moscovit „Krasnaia Zvezda” a modificat esențial conținutul unui articol trimis de generalul Vasile Milea și consacrat Zilei Armatei României. Atașatul militar la Moscova a transmis la București toate schimbările operate de redacție, care socotise necesar să înceapă chiar cu titlul articolului, reformulat astfel: Împreună cu poporul (?)¹⁰⁴. În consecință, s-a transmis un protest redacției¹⁰⁵.

Izolarea totală a lui N. Ceaușescu a reieșit cu toată forța la 4 decembrie 1989 în zilele reuniunii de la Moscova a ultimului Consiliu Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia. Ceaușescu a participat la ședință, dar întâlnirea cu „omologii” săi mai tineri¹⁰⁶ din restul țărilor foste până de curând socialiste ori în curs de decomunizare nu s-a dovedit de bun augur. Mai mult decât atât, liderul român, considerându-l (nu fără temei) pe M. S. Gorbaciov personal responsabil de toate cele întâmplate în țările „lagărului comunist”, și-a exprimat deschis nemulțumirea față de cel în cauză, astfel că, în fapt, reuniunea Consiliului Tratatului de la Varșovia a fost dominată de duelul său cu liderul de la Kremlin¹⁰⁷. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât reuniunea de la Moscova se desfășura *după* faimosul *summit sovieto-american de la Malta* în privința căruia

¹⁰¹ *Ibidem.*

¹⁰² *Ibidem.*

¹⁰³ *Ibidem.*

¹⁰⁴ *Idem*, fila 78.

¹⁰⁵ *Ibidem*, fila 76.

¹⁰⁶ Toți liderii țărilor comuniste europene fuseseră recent „instalați”, cu o singură excepție – polonezul Wojciech Jaruzelski. Lipseau însă: Janos Kadar (decedat încă din iulie 1989), Todor Jivkov, Erich Honecker și Gustav Husak (alungați de la conducerea partidelor comunist).

¹⁰⁷ Cf. Constantin Olteanu, *România – O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia. Memorii 1980-1985*, p. 208-220.

Ceaușescu nu numai că-și formase convingerea cum că Gorbaciov îl susținuse pe președintele american George Bush în „ofensiva generală împotriva socialismului”¹⁰⁸, dar obținuse și informații despre faptul că cei doi lideri mondiali se înțeleseseră *pe seama/contra României*¹⁰⁹. În cursul intervenției lui Gorbaciov, ni se confesează generalul C. Olteanu, prezent la ședința din 4 decembrie 1989 a Comitetului Politic Consultativ, Ceaușescu în chip vădit era „plictisit, aparent absent, privind ostentativ mai mult în altă parte decât la vorbitor”¹¹⁰. Nu mai insistăm asupra faptului că, înainte de-a pleca seara spre București, fără onoruri speciale, Ceaușescu a obținut o audiență de aproximativ 80 minute cu Gorbaciov pentru dezbaterea „problemelor comune”¹¹¹. Acesta fusese motivul oficial declarat, deși, de partea română, a lui N. Ceaușescu, în speță, interesul nu putea să fie în acel moment decât unul singur: de a-l sonda pe liderul sovietic, de a afla ceva în plus despre întinderea și cuprinsul înțelegerii sale cu președintele George Bush la Malta¹¹². Ceea ce n-a fost posibil, astfel că, de îndată ce aeronava cu delegația română a decolat, Ceaușescu s-a exprimat fără reținere: „Nu trebuia să venim cu toții la Moscova, trebuia să fie venit numai [I.] Stoian [ministrul de externe]”¹¹³. În realitate, faptul cel mai grav se petrecuse în cursul întrevederii Gorbaciov-Ceaușescu, asistați de premieri și de traducători. Faptul la care facem referire este binecunoscut de ani de zile, mai precis din februarie 1994, din momentul în care în presa bucureșteană s-a publicat stenograma întrevederii¹¹⁴. Atunci, la Moscova, în seara zilei de 4 decembrie 1989, în clipa în care Ceaușescu a smuls aprobarea premierului sovietic N. I. Rîjkov pentru o întâlnire a primilor miniștri pentru 9 ianuarie 1990, Gorbaciov a exclamat: „Veți mai trăi până la 9 ianuarie”¹¹⁵!!! Nu cunoaștem, din păcate, cum a reacționat Ceaușescu la aceste cuvinte. Nici cele ce-a gândit despre avertismentul lui Gorbaciov ulterior, în cele exact trei săptămâni de viață care i-au mai rămas. A fost înțeles ori nu avertismentul? A avut el vreun rost în derularea evenimentelor din decembrie 1989 de la

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 215.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 216; Costache Codrescu, ed., *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, p. 27. Unele informații despre petrecute „în culise” la Malta vezi în: Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *La cele mai înalte nivele. Relatare din culisele puterii referitoare la sfârșitul Războiului Rece*, traducere, București, Editura Elit, 1995, p. 217 și urm. (Cap. 7 – „De acord”). Autorii relatează că Gorbaciov l-ar fi rugat pe Bush: „...Să se gândească la ceea ce se întâmplă în Europa Răsăriteană, unde guvernele răspundeau presiunilor din partea propriilor popoare, nu de la Moscova”?! (*ibidem*, p. 224).

¹¹⁰ Constantin Olteanu, ed., *op. cit.*, p. 215.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 218.

¹¹² *Ibidem*, p. 218-219.

¹¹³ *Ibidem*, p. 219.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 234-243, unde documentul se publică după originalul reprodus prima dată de cotidianul „România Liberă”, București, 19.II.1994.

¹¹⁵ Cf. Constantin Olteanu, *op. cit.*, p. 240.

București? Ceea ce știm cu precizie constă în aceea că, în timpul ultimei sale vizite la Moscova, N. Ceaușescu dispunea de Raportul Departamentului Securității Statului (nr. 00275 din 1 decembrie 1989) în care, pe marginea proiectatei (în acel moment) reuniuni Bush-Gorbaciov de la Malta, se consemnau următoarele: „Din datele de care dispunem rezultă că, la întâlnirea dintre Bush și Gorbaciov ar urma să se discute problema exercitării de presiuni coordonate asupra acelor țări socialiste care nu au trecut la aplicarea de reforme reale, fiind avute în vedere îndeosebi R. P. Chineză, Cuba și România”¹¹⁶.

Urmare a celor semnalate¹¹⁷, în luna decembrie se precizaseră *mai multe* zone de „pericol” real ori închipuit la adresa „realizărilor socialiste” din România:

1) Pe locul I se situau semnalele sosite dinspre *Ungaria*, de unde rapoartele cele mai terifiante erau datele 15 noiembrie, 18 decembrie și chiar 20 decembrie 1989¹¹⁸. De asemenea, situația a fost surprinsă și descrisă în detaliu

¹¹⁶ Costache Codrescu, ed., *op cit.*, p. 27.

¹¹⁷ Vezi și rapoartele informative ale Direcției de specialitate a MStM, prin Comandamentul Trupelor de Grăniceri, privind situația la frontiere în lunile iulie și următoarele, structurate după următorul punctaj: I – La frontiera cu U.R.S.S.; II – La frontiera cu R. P. Bulgaria; III – La frontiera cu R.S.F. Iugoslavia; IV – La frontiera cu R. P. Ungară (AMR, fond CPSA, dosar 65/1989, *passim*).

¹¹⁸ Costache Codrescu, ed., *Armata Română în revoluția din decembrie 1989*, p. 42-43.

de colonelul Filip Teodorescu în amintirile sale¹¹⁹. Chiar la mijlocul la mijlocul lui decembrie 1989, când Direcția Informații a MStM transmitea; „... Din unele date ... rezultă că batalioanele de cercetare-diversiune ale Corpurilor 1 și 3 Armată [ungare] au executat, între 16 și 18 decembrie [1989], o pregătire specifică ducerii acțiunilor de luptă în spatele trupelor inamice, finalizată cu executarea unui marș încheiat în raioane situate la 15-20 km de frontiera cu R.S. România...”¹²⁰

2) Știri alarmante erau culese din direcția U.R.S.S., unde la sfârșitul anului 1989 au fost într-una descoperite „aplicații ... executate de mari unități tactice”¹²¹. La 19 decembrie 1989, Comandamentul Marinei Militare a descoperit că, în zona Isaccea, se construise un cap de pod plutitor¹²².

3) În sfârșit, nici dinspre *Bulgaria* știrile nu erau prea bune, semnalându-se ample pregătiri „într-un raion situat în sud-vestul Mării Negre”¹²³.

Primejdiile externe care se profilau au determinat intervenția lui Ion Stoian, ultimul ministru de externe al lui N. Ceaușescu și care i-a convocat la 20 decembrie 1989 pe ambasadorii statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia cerându-le cu fermitate „să nu intervină în evenimentele din România... și să nu susțină o eventuală pătrundere a trupelor sovietice în România”¹²⁴. În același context, nu a scăpat atenției faptul că după 9 decembrie 1989 numărul „turiștilor” sovietici care pătrunseseră în România¹²⁵ s-a înmulțit incredibil: de la aproximativ 80 pe zi la ... peste 1 000 în 24 de ore!

La sfârșitul lui decembrie 1989, ecoul pe plan internațional al evenimentelor din România, în ciuda faptului că a fost limitat datorită caracterului de **lovitură de stat** pe care l-au îmbrățișat, a fost deosebit, mai cu seamă în situația în care – planificată ori nu în scenariul puciștilor de la București, și nu numai – „**revoluția română**” a ajuns să fie transmisă în **direct pe toate meridianele globului**.

¹¹⁹ Cf. Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, București, Editura Viitorul Românesc, 1992, p. 49-50.

¹²⁰ Costache Codrescu, ed., *op. cit.*, p. 30.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ Cf. Ion Stoian, *România pusă la zid*, în „Vocea României”, București, 1.VIII.1994.

¹²⁵ Costache Codrescu, ed., *op. cit.*, p. 44.

ULTIMA ÎNTREVEDERE CEAUȘESCU – GORBACIOV (MOSCOVA, 4 DECEMBRIE 1989)

În condițiile specifice **toamnei revoluționare a anului 1989¹**, când desfășurarea evenimentelor capitale în Europa a înregistrat un ritm ieșit din comun², realizarea unui acord între Moscova și București pentru o nouă întrevedere Gorbaciov – Ceaușescu nu s-a dovedit, în ciuda precipitării politico-diplomatice, sociale și militare la nivel continental, și nu numai, de fel dificilă. Mai ales că, natural, inițiativa a pornit din partea „fratelui mai mare” – se înțelege a lui M. S. Gorbaciov. La 23 noiembrie 1989, secretarul C.C. al P.C.R., generalul Constantin Olteanu, a primit vizita ambasadorului U.R.S.S. la București, E. M. Tiajelnikov, care i-a transmis următorul mesaj pentru liderul comunist român:

„Dragă tovarășe Nicolae Ceaușescu,

În aceste zile se încheie pregătirile pentru întâlnirea cu președintele S.U.A., G. Bush. Deși în vederea acestei întâlniri nu există o ordine de zi convenită în prealabil, una din temele centrale va privi, credem, procesele ce au loc în Europa răsăriteană, aspectele internaționale ale acestora, influența asupra situației din Europa și din lume. În orice caz sunt semnale din partea americanilor în această privință.

În dezbaterea acestor probleme intenționăm să pornim de la pozițiile noastre principale, examinate în cadrul Consfățuirii de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, al recentei întâlniri a miniștrilor afacerilor externe ai statelor noastre, care s-a desfășurat la Varșovia.

Poate fi vorba, în primul rând, despre următoarele:

1. Temelia relațiilor Uniunii Sovietice cu celelalte state, inclusiv, se înțelege, cu aliații noștri, o constituie recunoașterea dreptului suveran al fiecărui popor de a-și alege calea propriei sale dezvoltări. O asemenea recunoaștere trebuie să fie reciprocă, întrucât fără aceasta nu este posibilă o dezvoltare internațională constructivă.

2. Interdependența crescândă a statelor, deosebit de vizibilă pe continentul european necesită să se pună capăt rămășițelor „războiului rece”,

¹ Victor Sebestyen, 1989 – *Prăbușirea Imperiului sovietic*, București, Editura Litera, 2009, *passim*; Ioan Scurtu, *The Romanian Revolution of December 1989 in International Context*, București, Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, 2009, *passim*.

² Sergio Romano, *50 de ani de istorie mondială. Pacea și războaiele de la Yalta până în zilele noastre*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 194 și urm.

politicii și psihologiei născute, sau generate de confruntările dintre blocuri. Ce transformări sunt necesare în legătură cu aceasta, în ce direcție și în ce ritmuri vor avea loc transformările, se poate hotărî numai în contextul și ca urmare a unui dialog general-european constructiv, și în această privință noi nu trebuie să pornim de la zero. Există un fundament bun – Actul de la Helsinki, se desfășoară cu succes procesul general-european, în cadrul căruia S.U.A. și Canada participă pe baze de egalitate.

Uniunea Sovietică și aliații săi sunt gata – și au confirmat aceasta prin acțiuni practice – să reducă până la minimul rezonabil forțele armate și armamentele, să treacă de la confruntare la colaborare, practic în toate domeniile. Noi suntem gata – și în această privință există dovezi serioase – să respectăm drepturile omului, să lucrăm mână în mână cu fiecare dintre cei care tind spre dezvoltarea tradițiilor umaniste europene, spre îmbogățirea culturii europene, a gândirii tehnologice, spre căutarea unor căi sigure din punct de vedere ecologic, de dezvoltare a civilizației.

3. Cele mai curajoase schimbări de pe continentul nostru pot fi însă încununate de succes și pot fi reciproc avantajoase numai în condițiile menținerii și întăririi bazelor stabilității europene. Acestea nu trebuie să afecteze realitățile teritorial politice statornice, să renască pretenții teritoriale vechi, sau să dea naștere altora noi, să afecteze granițele existente ale statelor europene. Tocmai aici se ascund cauzele primului și celui de-al doilea război mondial. Pacea în Europa va rămâne trainică atâta timp cât va fi închisă această „cutie a Pandorei”.

4. Pașii cunoscuți întreprinși în ultima vreme de R. D. Germană au dat naștere multor zvonuri privind „problema germană”, perspectivele unirii Germaniei. Noi nu intenționăm să intrăm într-o dezbatere detaliată a acestei probleme, dar considerăm în mod ferm că existența și dezvoltarea R. D. G. în toți acești ani a fost și va rămâne garanția cea mai importantă a echilibrului european, a păcii și stabilității internaționale. R. D. G., stat suveran, membru al Tratatului de la Varșovia a fost și va rămâne aliatul nostru strategic din Europa. Din câte înțelegem noi, politicienii cu simț de răspundere din Occident înțeleg bine această realitate. Nu pot fi însă subapreciate pericolele provocate de pasiunile și stările de spirit revanșiste, care se înviorază. Încingerea acestora este capabilă să submineze încrederea ce se formează și chiar să dea înapoi toate realizările de importanță istorică în dezvoltarea raporturilor dintre Est și Vest. O trăsătură esențială a noii gândiri politice o constituie dezideologizarea raporturilor interstatuale. Aceasta contribuie la avansarea dinamică pe calea conlucrării constructive practice, a întăririi încrederii.

În legătură cu aceasta, sunt inconsistente și mioape încercările de a înfățișa restructurarea din Uniunea Sovietică, reformele dintr-o serie de țări socialiste, drept o mărturie, chipurile, a „eșecului socialismului”. În realitate, este vorba despre un proces de reînnoire a societății socialiste. Este necesar să se renunțe la stereotipurile „războiului rece”, la calculele mizând pe folosirea

dificultăților temporare ale celeilalte părți în scopul realizării propriilor scopuri.

5. Trecerea la perioada pașnică a istoriei europene necesită garanții reciproce, sigure, de securitate. În această direcție se desfășoară lucrările de la Viena. Aici se pune, inevitabil, și problema noului rol al Organizației Tratatului de la Varșovia și al NATO. În ce privește viitorul apropiat, noi ne pronunțăm pentru transformarea lor în organizații politico-defensive, pentru stabilirea între ele nu pur și simplu a unor contacte episodice, ci a unor relații permanente reciproc utile, pentru instituționalizarea unei colaborări inter-blocuri. Aceasta poate constitui o nouă contribuție esențială la întărirea securității în Europa, la crearea unui asemenea grad de înțelegere reciprocă, care în final va permite apropierea momentului dizolvării ambelor alianțe.

Acestea sunt considerentele în problemele europene pe care noi intenționăm să le abordăm în cadrul convorbirilor cu președintele S. U. A.

Imediat după întâlnirea de la Malta suntem gata să informăm despre rezultatele acesteia pe conducătorii statelor aliate. În acest scop, la 4 decembrie 1989, s-ar putea organiza o întâlnire corespunzătoare la Moscova. Conducătorii statelor aliate ar putea să sosească la Moscova la 4 decembrie, în prima jumătate a zilei, în așa fel încât lucrările să înceapă la orele 15,30. Se are în vedere ca din partea sovietică la întâlnire să participe tovarășii M. S. Gorbaciov, N. I. Rîjkov, E. A. Șevarnadze, A. N. Iakovlev. Vă rugăm să ne comunicați componența participanților la întâlnire din partea Dv.”³.

Răspunsul lui N. Ceaușescu, concentrându-se aproape exclusiv pe tema proiectatei întrevederi Gorbaciov – Bush Senior de la Malta, nu putea să întârzie în condițiile date, el survenind la 27 noiembrie 1989:

„Stimate tovarășe Mihail Gorbaciov,

Am primit mesajul Dumneavoastră în legătură cu întâlnirea pe care urmează să o aveți, la începutul lunii decembrie, cu președintele S. U. A., G. Bush. După cum rezultă din mesaj, la întâlnire, una din temele centrale ale discuției va privi procesele care au loc în Europa răsăriteană și aspectele internaționale ale acestora.

Considerăm că la întâlnirea dintre conducătorii U. R. S. S. și S. U. A. nu se poate discuta, sub nici o formă, situația din țările socialiste. Despre problemele care au apărut în unele țări socialiste se poate discuta numai în cadrul unei întâlniri între conducătorii țărilor socialiste. De altfel, Partidul Comunist Român a insistat de mai multe ori să se organizeze o asemenea întâlnire a țărilor socialiste, însă până în prezent ea nu a avut loc. Dacă în cadrul întâlnirii bilaterale sovieto-americane va avea loc o asemenea discuție, aceasta va fi considerată de toate popoarele ca un amestec în treburile interne ale țărilor socialiste”⁴.

³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 66/1989.

⁴ Ibidem.

Este deosebit de semnificativ că, la 1 decembrie 1989, deci chiar în ajunul întâlnirii de la Malta, general-colonel Iulian Vlad, șeful Direcției Securității Statului, i-a prezentat lui N. Ceaușescu Raportul olograf nr. 0075/989 cuprinzând o analiză extrem de lucidă, exactă și completă pe marginea evenimentului în perspectivă⁵:

dar pentru o perioadă temporizată spre a fi încadrate în „procesul de integrare europeană”.

— Ambele părți vor pronunța pentru accelerarea negocierilor bilaterale de reducere a armamentelor și cheltuielilor militare, U.R.S.S. fiind interesată să aloce mai multe fonduri pentru săvârșirea unor necesități interne, iar S.U.A. să diminueze deficitul mare al balanței de plăți.

Este posibil ca, în timpul întâlnirii, Bush să facă publică intenția de a reduce efectivele americane staționate în Europa, ca un răspuns la măsurile similare adoptate unilateral de U.R.S.S.

— Pe planul relațiilor bilaterale, președintele S.U.A. va manifesta disponibilitate pentru apropierea economică a U.R.S.S., condiționată de extinderea reformelor sovietice prin surrea, în considerare în și mai mare măsură

lor cu România și va solicita ca și U.R.S.S. să procedeze în mod similar, mai ales prin reducerea livrărilor sovietice de țeări, gaze, metan și minereu de fier.

2) În cadrul consultanților din ultimele zile cu Administrația de la Washington, guvernele Angliei, Franței, R.F.Germania și Italiei au insistat pentru:

— evitarea adopției de către S.U.A. și U.R.S.S. a unor hotărâri definitive referitoare la modificarea echilibrului militar din Europa fără consultarea prealabilă și consensul întregilor țări europene;

— realizarea treptată a reducerii armamentelor și efectivelor dislocate în Europa, urmând ca problema unor diminuări semnificative să fie analizată numai după ce vor exista garanții certe U.R.S.S. este dispusă să renunțe la forța

a mecanismelor economiei de piață.

Pe lângă solicitarea expresă de ajutoare financiare, Gorbaciov va insista pentru obținerea de către U.R.S.S. a clauzei națiunii celei mai favorizate din partea S.U.A., precum și pentru reducerea restricțiilor pe linia transferului de tehnologie.

NOTA

— Din datele de care dispunem, rezultă că la întâlnirea dintre Bush și Gorbaciov ar urma să se discute și problema exercitării de noi presiuni coordonate asupra acestor țări socialiste care nu au trecut încă de către reformele reale, fiind avute în vedere, deosebit, R.P.Chineză, Cuba și România.

— Cu privire la țara noastră, Bush va releva că statele membre ale NATO vor continua aplicarea de restricții în relațiile

sa militară ofensivă.

— respectarea de către S.U.A. a înțelegerilor convenite anterior cu statele vest-europene ca fiecare dintre acestea să aibă un rol sporit în influențarea situației din Europa de est, astfel încât să-și asigure promovarea propriilor interese pe termen lung în această zonă.

Franța și Anglia au solicitat, totodată, ca în perspectiva constituirii unei confederații a celor două state germane să se prevină depășirea centrului de putere din Europa către Germania unificată, precum și un pol polarizat pe plan economic și chiar militar între aceasta și U.R.S.S. de genul celei existente înaintea celui de al doilea război mondial.

Să treacă în arhivă Președinte!

⁵ Documentul a fost valorificat de Cristian Troncotă, *Duplicatarii*, București, 2005, p. 207-208; Ioan Scurtu, *The Romanian Revolution of December 1989 in International Context*, p. 144-146; „Jurnalul Național”, București, 1.XII.2009; Victor Roncea, în „Curentul”, București, 19.XII.2009; „Vitalii”, București, nr. 1/decembrie 2009, p. 53-54.

Într-un alt Raport strict-secret, întocmit de asemenea în exemplar unic, de către serviciile de informații ale Bucureștilor, Nicolae Ceaușescu era înștiințat în privința ultimelor evoluții europene, dar, îndeosebi, asupra inițiativelor sovieto-americane după Malta⁶, informațiile fiind prezentate – culmea! – ca provenind din ... „sursă argentiniană”:

20 decembrie 1989

STRICT SECRET
Exemplar unic

REZUMAT

1. Informații mai deosebite din telegramă

R.S.România

1) În acțiunea "ORIENT '89", autoritățile române acordă o atenție prioritară finalizării lucrărilor preparative pentru vizita înaltului demnitar rus.

- Președintele român a avut la 17 decembrie a.e. o ședință de lucru cu principalii factori implicați în pregătirea acțiunii, care l-au informat cu privire la stadiul negocierilor asupra documentelor ce vor fi semnate și măsurile luate pentru asigurarea desfășurării vizitei în bune condiții, precum și care a dat indicații cu privire la asigurarea pe ansamblu a vizitei președintelui României și de desfășurare programului și de rezultate deosebite.

- Nu se ridică probleme deosebite, existând garanții că vizita se va desfășura în condiții de securitate deplină, autoritățile controlând pe deplin situația.

- Au fost puse la punct aspectele privind constituirea comitetului oficial, măsurile de gardă și intervenție, siguranța transportului, a rezidenței și a locurilor unde se vor desfășura activitățile prevăzute în program.

- Se așteaptă ca la reuniunile oficiale și la celelalte să se participe în vizită, iar în fața ambasadelor să se afle un număr mare, precum și cadrele de civil ale poliției și securității.

- La reuniunile cu fostii arborati purtătorii înverșunării Comunistă vor fi prezentați și de la rezidența la ambasada țării noastre.

- Activitățile culturale la reuniunile se vor efectua.

- Activitățile culturale a fost definitivă.

- La Comitetul comun, purtătorii înverșunării se vor prezenta la poziția proprie în problema disputată, susținând posibilitatea de a se pune pe seama țării noastre.

- La 18 decembrie a.e., ora 10.00, înverșunarea (cu 1.000) a fost solicitată să aibă o întâlnire cu ministrul Interioarei al țării.

- La 18 decembrie a.e., ora 10.00, înverșunarea (cu 1.000) a fost solicitată să aibă o întâlnire cu ministrul Interioarei al țării.

- La 18 decembrie a.e., ora 10.00, înverșunarea (cu 1.000) a fost solicitată să aibă o întâlnire cu ministrul Interioarei al țării.

- La 18 decembrie a.e., ora 10.00, înverșunarea (cu 1.000) a fost solicitată să aibă o întâlnire cu ministrul Interioarei al țării.

- La 18 decembrie a.e., ora 10.00, înverșunarea (cu 1.000) a fost solicitată să aibă o întâlnire cu ministrul Interioarei al țării.

manifestații au fost făcute și mulți dintre ei au fost arestați.

- Dintr-o dată, România s-a fi închis granița cu Ungaria prin punctul de trecere a frontierei la Rădăuș, iar zona în care se află orașele Timișoara și Arad s-a fi fost închisă de forțele de securitate.

- Dintr-o dată, în fața Ambasadelor R.S.România din Budapesta a avut loc o demonstrație anti-comunistă de masă, care a avut loc la care au participat circa 150 persoane, membri ai Forumului Democratice Ungar care au purtat în fața ambasadelor și care a durat 30 de minute, la încheierea manifestării, fără incidente, s-a încheiat cu o procesiune și la care s-a luat seara la orele 21.30, ora locală.

- Gyozo Medvai, secretar al "Mișcării Internaționale Tokes Laczlo" a anunțat că gruparea se va organiza la 19 decembrie a.e. în orașul Hetvan "prima demonstrație națională" în favoarea mișcării maghiare în care vor participa Matyas Szarvas, președintele interior al Ungariei, Kálmán Kulcsár, ministrul Justiției, István Felföldi, ministrul Culturii și al Turismului și altele și Ernő Rákos, istoric, deputat în Parlament.

- János Sándor, președintele "CSOVAR" (organizație oficială a maghiarilor emigrației), într-un interviu acordat cotidianului ungar "Magyar Hírlap" și-a exprimat "protestul împotriva politicii naționale a României", adăugând că organizația pe care o conduce "își ridică glasul în favoarea lui Tokes Laczlo și Gábor Árkai" (deputați Budapesta).

- 30 de minute de radio "R.S.R." relatează că la Brașov a avut loc o demonstrație, la 18 decembrie, de 30 de minute în

fața ambasadelor "Tokes Laczlo" la care au participat 30-50 persoane care au avut în față "libertate și libertate". Demonstrația a fost dispersată de siliște.

4) Factori de decizie argentiniani prezentați:

- În perioada următoare guvernul român va fi pus la presiuni psihologice în scopul îndosăririi lui cu alții în care P.S.R. să nu se afle sub controlul conducătorilor.

- S.R.S.S. și Ungaria prin intermediul radiofrecvenței vor înceta acțiunile transilvane la revolta împotriva guvernului de la București.

- S.R.S.S. va acționa pentru a obține sprijin în România la direcția "reactivării" unor comituri care au studiat în România și altele și altele în direcția politică din această țară.

- S.R.S.S., S.U.A. și altele țări vest-europene vor acționa pentru lichidarea schimbărilor economice cu țara noastră.

- S.U.A. acționează să încerce să îl pună în fața țării noastre.

- S.R.S.S. și S.U.A. fac presiuni asupra unor state membre, inclusiv Argentina, pentru ca acestea să nu se alăture legăturii economice cu România "într-o acțiune țară cu se demoralizează".

- Direcțiunile stărilor argentiniane au primit indicații pentru a se alăture articolelor favorabile din România și înverșunarea comună (telegramă Buenos Aires).

⁶ Despre întâlnirea de la Malta din perspectiva intereselor României, cf. Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 135-149.

În contextul precizat, reuniunea de la Moscova din 4 decembrie a liderilor statelor semnatare ale Tratatului de la Varșovia, care a marcat și decesul Alianței, s-a dovedit de o importanță deosebită, dar nu numai pentru că a marcat decesul Alianței politico-militare patronată de mai multe decenii de Kremlin (1955-1989)⁷, dar, totdeodată, ea a parafat destinul lui Nicolae Ceaușescu și, implicit, al sistemului comunist în România. Poate de aici rezultă și interesul remarcabil acordat de istorici⁸. De vreme ce anexăm textul integral al stenogramei din 4 decembrie 1989⁹, nu vom intra, se înțelege, în detalii, mulțumindu-ne ca, din amintirile general-colonelului Constantin Olteanu să reținem acest scurt paragraf final:

„Întâlnirea dintre Gorbaciov și Ceaușescu a durat 80 de minute. Apoi am plecat, iar în avion s-a comentat. Mai obișnuia Ceaușescu să ne mai cheme pe la el dacă era lungă călătoria. Mai juca șah. Și zice: <<Uite, putea să vină numai Stoian>>, mi-a spus el mie. Stoian era ministru de Externe. Dăscălescu l-a comentat negativ pe Gorbaciov, că e un om rău, trebuie să fim atenți în relațiile cu el. Și cam aici s-au oprit discuțiile. Pe la 11 noaptea am ajuns la Otopeni, am cinat împreună și asta a fost toată treaba. Și se știe ce a urmat după aceea, că nu a mai fost mult”.

ANEXĂ

STENOGRAMA ÎNTÂLNIRII N. CEAUȘESCU – M. GORBACIOV (Moscova, 4 decembrie 1989)

La întâlnire au participat Constantin Dăscălescu, prim-ministru al Republicii Socialist România și N. I. Rîjkov, președintele Consiliului de Miniștri al U. R. S. S.

M. S. Gorbaciov: Tovarășe Ceaușescu,. În primul rând aș dori să vă felicit în numele conducerii noastre pentru încheierea cu succes a Congresului dumneavoastră. Eu cred că dumneavoastră sunteți satisfăcut de rezultatele Congresului. În societatea dumneavoastră, în rândul comuniștilor români, după câte mi-au povestit tovarășii noștri, reacția este bună la hotărârile Congresului. În numele meu și al conducerii sovietice, vă adresez dumneavoastră și întregii conduceri de partid un salut cordial și cele mai bune urări de succes în înfăptuirea hotărârilor Congresului.

⁷ Cf. Constantin Olteanu, *România – O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia. Memorii, 1980-1985*, București, Editura Aldo, 1999, *passim*.

⁸ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 149-155.

⁹ Nu am reținut în anexă textul „Procesului” din 25 decembrie 1989, atât de bine cunoscut și de intens mediatizat prin reviste și cărți, pe Internet etc.

Nicolae Ceaușescu: Eu aș dori să vă mulțumesc pentru salutul adresat și, la rândul meu, aș dori să vă adresez și eu, în numele conducerii noastre de partid, al meu personal, dumneavoastră și conducerii sovietice un salut călduros. Desigur, sunt bucuros că am convenit să avem o întâlnire scurtă, deși este nevoie de o întâlnire mai lungă.

M. G.: Vom căuta timp și pentru aceasta.

N. C.: Sunt foarte multe probleme de discutat. Vă mulțumesc pentru felicitările adresate în legătură cu încheierea Congresului. Într-adevăr, a fost un Congres bun și s-a încheiat cu rezultate bune. Acum trebuie să lucrăm pentru a realiza în practică cele hotărâte de Congres.

M. G.: Întotdeauna, după un mare eveniment de acest fel, mai ales după Congres, avem în față sarcini foarte mari. Totdeauna este așa. La noi situația necesită o atenție foarte mare. Noi așa o și abordăm. Preocuparea noastră principală este să ne descotorosim de elementele care au îngreunat dezvoltarea noastră. Desigur, noi suntem atașați opțiunii noastre și nu putem fi de acord cu încercările care se fac de a aprecia drumul pe care noi l-am parcurs până acum ca un drum de greșeli și speranțe neîmplinite. Este un proces complex și o astfel de cotitură în lume, cum este revoluția noastră, nu se poate aprecia numai prin „alb și negru”, chiar dacă judecăm după criterii mari, istorice, și fără să exagerăm. Eu nu cred că putem să admitem, din punctul de vedere al adevărului și moralei, să se subaprecieze ceea ce au făcut generațiile premergătoare. Ei au trăit, și-au sacrificat sănătatea, viața însăși și s-au bucurat, cu toate că au fost și drame. De aceea, noi dorim, prin perestroika noastră, să acumulăm tot ceea ce este bun și să deschidem perspectivele pentru reînnoirea și perfecționarea societății. Bineînțeles că procesul acesta este complex, dar noi sperăm totuși la un succes și știm că nu va fi un succes rapid.

N. C.: La Congresul nostru, noi am avut – nu mult, dar am avut – un pasaj special despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, și despre marile realizări ale popoarelor sovietice. Totuși, ceea ce au realizat popoarele sovietice în istorie nu poate fi șters și nu poate fi uitat.

M. G.: Acesta ar fi un altfel de adevăr, încă și mai prost decât cele care se spun.

N. C.: Sigur că într-o asemenea activitate grandioasă au fost și lipsuri, și greșeli și abuzuri, dar istoria nu reține niciodată decât ceea ce asigură mersul înainte. Eu salut ceea ce ați spus dumneavoastră, tovarășe Gorbaciov, cu privire la necesitatea de a pune într-adevăr, cu putere în evidență, ceea ce s-a realizat în construcția socialismului, pentru că în acest fel popoarele sovietice vor fi și mai mobilizate în realizarea noilor obiective. Sigur, trebuie să perfecționăm continuu organizarea societății, metodele economice, tot ceea ce trebuie să asigure construcția mai bună a socialismului.

M. G.: Eu cred că aceasta este o remarcă foarte consistentă, pentru că noi deseori am întârziat în rezolvarea multor probleme care erau coapte.

N. C.: Însă, să știți că ceea ce se face acum, peste 10 ani tot va fi învechit, dacă nu vom avea permanent în vedere ceea ce este nou.

M. G.: Categorie.

N. C.: Esențial este să realizăm socialismul ca să asigure o viață mai bună oamenilor, și material, și spiritual.

M. G.: Îl rog pe tovarășul Stoica să vă traducă ultimul articol pe care l-am scris în legătură cu ideile socialismului și perestroika. Acolo sunt expuse toate aceste lucruri.

N. C.: M-am uitat pe el și am o traducere scurtă.

M. G.: Dar din extrase nu iese totul foarte clar.

N. C.: Mă gândesc să vă și răspund.

M. G.: Foarte bine.

N. C.: Însă putem face așa: două delegații ale partidelor noastre – dacă vom găsi și pe alții ar fi bine, dar acum este greu să elaboreze un material mai general despre socialism și perspectivele lui.

M. G.: Nu sunt împotrivă.

N. C.: Să știți că multe partide cer și așteaptă acest lucru și, sigur, ar saluta dacă Uniunea Sovietică ar lua parte activă la această activitate.

M. G.: Foarte bine.

N. C.: Sigur, nu formele vechi – noi le-am criticat, știți bine – dar, totuși, toată lumea acordă importanță Uniunii Sovietice. Mă refer la mișcarea comunistă și la forțele progresiste.

M. G.: Bine. Să dăm această sarcină secțiilor ideologice și internaționale și să înceapă să lucreze – probabil mai întâi la nivel științific și pe urmă la nivel politic.

N. C.: Pe urmă, îl vedem împreună. Pentru că suntem la problemele acestea, hai să începem cu problema unei întâlniri a partidelor comuniste și muncitorești. Desigur, nu vreau acum să luăm o hotărâre. Însă să știți că foarte

multe partide au ridicat această problemă. De aceea, noi am și înscris în hotărârea noastră că vom acționa în această direcție. Am putea face un grup de inițiativă.

M. G.: Eu am gândit puțin altfel.

N. C.: Să înceapă să lucreze.

M. G.: Eu sunt mai mult pentru ideea pe care ați propus-o în scrisoare. Totuși, ar trebui ca noi în cadrul țărilor socialiste să avem o dezbatere pe această tematică. Cum putem să ieșim la o întâlnire mai largă fără să precizăm poziția în problemele noastre?

N. C.: Aceasta necesită un timp mai lung de pregătire. Însăși crearea acestui grup ar avea o influență mare și pentru țările socialiste, să știți, și nimeni nu este pentru o conferință unde să se spună așa sau așa. Deci ar fi foarte bine, totuși, ca un grup de inițiativă să fie format și să înceapă să lucreze. Aceasta ar fi un ajutor pentru țările socialiste.

București, 21 decembrie 1989 – Ultimul discurs

M. G.: Noi înțelegem astfel: Comitetul Central al Partidului Comunist Român să facă un sondaj de opinie, pentru că acum nu este prea prielnic momentul. A fost cândva o asemenea atitudine prielnică, un asemenea spirit favorabil unei consfătuiri, dar pe urmă a început un proces de regândire a locului și rolului partidelor și acum există o altfel de dorință – fiecare dorește să-și facă ordine în casa proprie.

N. C.: Vreau să vă spun deschis: a fost un timp când noi am fost împotriva unor asemenea conferințe.

M. G.: Acum alții sunt împotriva.

N. C.: Dar nouă ni s-au adresat mai multe partide și tocmai pentru că este o situație foarte grea în mișcarea comunistă, avem răspunderea să facem ceva, chiar dacă vor veni un număr nu prea mare de partide. Știți ce a spus Lenin în 1903?

M. G.: Nu știu!

N. C.: Oricât de puțini am fi, tot trebuie să ridicăm steagul. Oamenii au nevoie să vadă că se acționează în direcția creșterii influenței socialismului și întăririi mișcării revoluționare.

M. G.: Eu am gândit că ceea ce facem noi în direcția reînnoirii socialismului, crește gradul de interes pentru dezvoltarea socialismului.

N. C.: Nu este timp acum să discutăm problema aceasta. Sunt lucruri bune, sunt și lucruri care nu sunt prea bune și dacă ar trebui să ne așezăm acum să discutăm această problemă ne-ar trebui un timp lung. Sunt însă și lucruri bune.

M. G.: Avem într-adevăr puțin timp. Dar să ne gândim la această problemă.

N. C.: Eu nu aș dori să realizăm un grup de inițiativă fără Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.

M. G.: Chiar invers ar fi mai bine.

N. C.: Cred că nu ar fi mai bine.

M. G.: Chiar egalitatea în drepturi pune în evidență acest lucru.

N. C.: Este adevărat, dar, totuși eu consider că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice nu trebuie să rămână în afara unei asemenea acțiuni. Însă, așa cum am spus, nu cred că trebuie să hotărâm acum asupra acestei probleme. Eu vă rog însă să reflectați asupra ei.

M. G.: Ne gândim și vă dăm un răspuns.

N. C.: Este o problemă care se pune și trebuie să-i dăm un răspuns. Se pun astăzi multe probleme și oamenii simt nevoia unor răspunsuri. În fond, lumea gândește așa: de ce se pot întâlni social-democrații, liberalii, democrat-creștinii ...

M. G.: Conservatorii ...

N. C.: Da, și conservatorii. Și atunci partidele comuniste de ce nu se pot întâlni?

M. G.: Pentru că tovarășul Ceaușescu și Berlinguer au fost împotriva cândva.

N. C.: În anumită formă da, și istoria a demonstrat că am avut dreptate.

M. G.: Și eu am fost întotdeauna contra, dar de mine nu a depins mare lucru atunci.

N. C.: Deci să începem să lucrăm un material comun și dacă vor fi și alte partide de acord cu el, foarte bine. Am înțeles că aici ați fost de acord.

M. G.: Să ne gândim și vă dăm un răspuns.

N. C.: Bine. Și acum trecem la problemele bilaterale? Sau hai să terminăm cu cele mai generale. Noi suntem foarte preocupați de ce se întâmplă în câteva țări socialiste din Europa. Înțelegem perfecționarea, înnoirea, însă nu de aceasta vreau să vorbesc acum, dar forma în care se acționează pune foarte serios în pericol nu numai socialismul, ci și existența partidelor comuniste din țările respective. Dacă se lasă să se continue acest curs, se va ajunge la o situație foarte gravă. Oricum, nu se poate spune că, în aceste țări, socialismul nu a rezolvat nimic. Cred că Uniunea Sovietică, mă refer la Partidul Comunist al

Uniunii Sovietice, poate să aibă în această privință un anumit rol – nu pe cale militară – pentru a ajuta la o mai bună orientare, așa cum ați început astăzi să vorbiți de o orientare mai bună a acestor țări și partide. Sigur, o întâlnire care va avea loc între țările socialiste și partidele noastre va ajuta, dar cred că în orice caz trebuie reflectat foarte serios la felul în care se acționează în unele țări.

M. G.: Aici este întrebarea cum să se acționeze, și una mai importantă – cum să acționeze. Cine a împiedicat Cehoslovacia și Republica Democrată Germană – țări care aveau un nivel de dezvoltare economică și socială destul de ridicat, care aveau condiții de viață așa de bune – să înceapă la timp procesele lor de modernizare, în cursul cărora să țină seama de momentele noi care au apărut în dezvoltarea societății? Dacă ar fi făcut acest lucru la timpul respectiv s-ar fi desfășurat cu totul altfel evenimentele de astăzi. S-a vorbit mult la vremea aceea, în plenare și congrese, despre revoluția tehnico-științifică și despre dezvoltarea țării noastre și până la urmă totul a fost lăsat la o parte. Și acum stă un raport pentru Comitetul Central privind revoluția tehnico-științifică din 1973 și iată că acum, după 15 ani, începem să realizăm ceea ce trebuia să facem atunci. Cred că noi am pierdut mult din prestigiul nostru datorită faptului că nu am acționat la timp.

N. C.: Și aceasta este adevărat.

M. G.: Indiferent dacă ne plac sau nu ne plac metodele tovarășului Ceaușescu, noi știm că în România s-au făcut multe și în mod obiectiv fiecare își alege metodele sale pe calea progresului și a construcției socialismului. Deci,

cam aceasta este. Iată situația prietenului nostru comun, tovarășul Honecker. Noi avem o simpatie reciprocă, dar în ultimul timp nici dânsul nu a vrut să mai vorbească cu mine, nici eu nu am mai vorbit cu dânsul. Și, totuși, eu i-am spus: tovarășe Honecker este treaba ta să iei hotărâri, noi nu hotărâm nimic în locul tău, nici nu propunem să iei măsurile noastre, nici altceva. De altfel, știu că m-ați criticat împreună ...

N. C.: Nu, nu v-am criticat. Dimpotrivă, am discutat că ar fi bine să ne întâlnim mai iute să discutăm cum să lucrăm mai bine.

M. G.: Sincer vorbind, pentru tovarășul Honecker eu am mari emoții.

N. C.: Și îmi pare foarte rău și cred că ar trebui – de aceea am spus-o și public – să se facă ceva pentru că nu se poate admite așa ceva. Inclusiv față de tovarășul Jivkov.

M. G.: În ce-l privește pe tovarășul Jivkov, probabil că totul va fi mai normal. Nu știu care este situația acolo. Desigur, pe parcursul anilor, s-au mai acumulat unele lucruri. Dacă acolo nu sunt niște abuzuri grave, frapante, atunci se va rezolva mai bine. Nu se poate face, totuși, așa în politică.

Noi încercăm la nivelul conducerii politice să ne ocupăm de probleme politice, nu să intrăm și să vedem cine a făcut și ce a făcut. Dumneavoastră știți că există în societate forțe care ridică mereu această problemă și care răscolesc tot timpul societatea. Ce să facem? Dumneavoastră spuneți că vă preocupă aceste probleme, dar ce să facem?

N. C.: Să discutăm cum să soluționăm problemele.

M. G.: În R. D. Germană au discutat și deja i-au exclus din partid.

N. C.: Am văzut, dar deja acolo lucrează de acum influențele din afară, din Republica Federală Germania.

M. G.: Milos Jakes este prietenul meu mai vechi. I-am spus: dumneavoastră aveți o țară bună, un popor calificat, bine organizat, bine educat, trebuie să faceți schimbări mai repede, altfel veți fi învinși și veți ajunge într-o situație ca la noi, să rezolvați problemele sub tropăitul picioarelor. Jakes m-a ascultat și apoi a spus: atunci mai bine să aștept eu până vin ceilalți la putere în Uniunea Sovietică. A așteptat și iată ce s-a întâmplat. Acestea sunt două țări cu o situație prosperă, cele mai bogate, în afară de noi, bineînțeles, pentru că noi suntem cei mai bogați.

N. C.: Începând din 1968 noi am spus: hai să ne apucăm să dezvoltăm economia, pentru că altfel n-o să ne ajute nimeni. Și am lucrat în această direcție.

M. G.: Ați făcut mult.

N. C.: Până în 1984 nu am primit un litru de petrol din Uniunea Sovietică.

M. G.: Pentru ce aveți nevoie? Aveți petrolul dumneavoastră. Aceasta este o problemă clară, deja.

N. C.: Eu am vrut numai să reamintesc.

M. G.: Totuși, ați făcut multe.

N. C.: Am lucrat și am adus îmbunătățiri în dezvoltarea societății și a economiei. Ceea ce faceți dumneavoastră acum am încercat și noi la un moment dat. Am creat așa-ziii mandatar, și după un an de zile am văzut că se îmbogățesc și am lichidat complet această situație.

M. G.: Așa o perspectivă ne prevedeți și nouă?

N. C.: În orice caz, ca să se îmbogățească unii prin speculă, aceasta nu este o perspectivă, știți și dumneavoastră acest lucru destul de bine. Am introdus și autoconducerea, și noul mecanism economic, și consiliile de conducere.

M. G.: Când vă ascult mă gândesc că dumneavoastră într-un an aveți timp să vizitați fiecare județ.

N. C.: Chiar fiecare județ, nu.

M. G.: Dar spuneți, într-o țară așa mare ca a noastră, cum putem noi să conducem în același fel ca dumneavoastră? Noi trebuie să ne gândim la alte metode.

N. C.: Și noi avem autonomie, însă una este autonomia în republici și chiar în regiuni și județe, și alta este autonomia întreprinderilor. Oricum, o orientare generală și un control general este obligatoriu chiar pentru Uniunea Sovietică.

M. G.: Tovarășe Ceaușescu, noi suntem pentru un centru puternic, însă îl gândim puțin altfel.

N. C.: Trebuie neapărat. Însă republicile trebuie să aibă mai multă autonomie și județele la fel. Noi mergem până în comune, acum. Sigur, suntem o țară mică.

M. G.: Nu este mică, este mijlocie.

N. C.: Dar, în orice caz, nu se poate ca întreprinderile, chiar la nivel republican, să nu fie sub o îndrumare unitară, sigur, cu multă autonomie, cu multe drepturi. Cu vreo 20 de ani în urmă le-am dat și noi drepturi foarte multe și primul lucru pe care l-au făcut a fost să ia credite și să facă tot felul de investiții neeconomice. Atunci noi le-am restrâns drepturile și am gândit că trebuie să ținem în mână anumite lucruri, deoarece pentru România 11 miliarde de dolari datorie, în 1980, constituia o situație foarte grea. De altfel, trebuie să vă spun că în discuțiile pe care le-am avut atunci cu Brejnev, el mi-a spus de câteva ori: nu te duce să faci datorii. De câteva ori mi-a atras atenția asupra acestui lucru, însă am greșit că am dat multe drepturi întreprinderilor și toți s-au apucat și au spus că dacă avem drepturi, atunci să luăm credite din străinătate.

M. G.: Guvernul este de vină!

N. C.: Tovarășul Dăscălescu nu era atunci prim ministru.

C. Dăscălescu: Eu am venit la plată!

N. C.: Însă după aceea am luat măsuri și am oprit această situație reușind să plătim datoria.

M. G.: Desigur, noi nu vrem să fie rău, noi vrem să fie bine.

N. C.: Sigur, toată lumea vrea acest lucru, însă Uniunea Sovietică are multe posibilități și poate depăși ușor greutățile pe care le are. Ea poate să fie o putere economică socialistă model.

M. G.: Tocmai aceasta vrem să facem. Probabil sunt ambiții prea mari, dar dorim să facem acest lucru. Probabil că în generația noastră nu vom reuși să facem totul, dar putem și noi să facem multe. Principalul este ca acum să punem bazele, să determinăm direcțiile în mod corect.

N. C.: În câțiva ani, Uniunea Sovietică poate să depășească greutățile pe care le are, în primul rând, pentru că are, totuși, o forță economică puternică.

M. G.: Așa este.

N. C.: Dumneavoastră criticați știința, dar aveți o știință puternică.

M. G.: Categorie.

N. C.: Greșeala a fost că s-a pus un prea mare accent pe latura militară și s-au neglijat celelalte domenii.

M. G.: Corect.

N. C.: Sigur, a fost și situația internațională de așa natură. Dar aveți o știință puternică, foarte puternică, și poate ușor să soluționeze orice problemă. Pe urmă, totuși, și celelalte țări socialiste sunt ele mai mici, dar pot să conlucreze în acest domeniu.

M. G.: În general, dacă luăm țările socialiste din Europa, cu toate problemele pe care le au, sunt țări moderne, totuși.

N. C.: S-au produs aceste schimbări. Să fie oprite și să se meargă înainte.

M. G.: Ne gândim și noi. Probabil că aplicăm puțin alte metode, dar aceasta este metoda fiecăruia. Important este să întărim socialismul și în rest este treaba fiecăruia. Sunt ritmuri diferite, sunt forme diferite. Desigur, noi trebuie să ținem seama de mărimea populației, de diferențele dintre republici, de nivelul lor de dezvoltare. Ați menționat complexul militar industrial mare care există la noi. Acum trebuie să ducem o astfel de politică structurală care să ne permită să întoarcem acest complex mai mult spre nevoile omului. Aceasta este ceea ce facem în prezent. Complexul de apărare lucrează acum mai bine în direcția aceasta. Înainte a opus rezistență, dar acum lucrează în direcția aceasta, și sunt chiar interesați să o facă.

N. C.: Însă trebuie păstrat, sigur, îmbunătățit.

M. G.: Nu numai păstrat, tovarășe Ceaușescu!

N. C.: Când am spus că trebuie păstrat am înțeles că tot ceea ce este necesar trebuie păstrat.

M. G.: Categorie. Care sunt problemele bilaterale pe care doriți să le abordați?

N. C.: În primul rând cele economice. Sigur, primi-miniștrii nu au avut timp să se întâlnească.

M. G.: Atunci să se întâlnească.

N. I. Rîjkov: Pe 9 ianuarie 1990 ne întâlnim.

C. Dăscălescu: Aceasta este o întâlnire din cadrul C.A.E.R., dar noi dorim o întâlnire bilaterală.

M. G.: Veți mai trăi până la 9 ianuarie! Totuși, ce problemă vă preocupă, ce vă îngrijorează?

N. C.: Mi se pare că noi am discutat multe probleme din acestea, dar ar trebui ca primi-miniștri să se întâlnească și să pună la punct problemele discutate. Trebuie deja să ne gândim la cincinalul viitor.

M. G.: Mi se pare că deja s-au preocupat de aceste probleme.

C. Dăscălescu: Numai pentru anul 1990.

N. C.: Sigur, unele discuții. Noi considerăm că putem realmente să realizăm o colaborare mai bună. Aceasta ar fi prima problemă. Sigur, nu am de gând acum să încep să intru în amănunte, pentru că ne-ar trebui prea mult timp. Nu putem discuta mai mult acum, însă dacă am conveni ca să se întâlnească totuși primi-miniștrii, ar fi un lucru foarte bun. În România, timpul este bun acum.

C. Dăscălescu: Am trimis și scrisori în sensul acesta – este a patra scrisoare de invitație. Tot anul am scris tovarășului Rîjkov.

N. I. Rîjkov: A fost un climat complicat.

N. C.: Este adevărat, dar s-ar putea găsi timp pentru o întâlnire. În acest cadru se poate discuta problema cooperării în producție, a specializării, inclusiv participarea la realizarea unor obiective. De ce pun aceste probleme? Mai cu seamă cu țările din C.A.E.R. acum sunt multe discuții și bilateral putem soluționa mai repede problemele. Unii își pun multe speranțe că vor veni americanii cu miliardele lor să-i investească la ei. Sigur, vor trage concluzii singuri. Este treaba fiecăruia, dar oricum până când clarificăm multe lucruri putem să soluționăm bilateral destule probleme. Nu intru acum în amănunte, doar le-am reamintit.

M. G.: Poate că guvernul român ar putea expune propunerile sale, preocupările sale pentru perspectiva imediată, adică ce așteaptă de la Uniunea Sovietică. Tovarășul Dăscălescu să scrie numai resursele și atât.

C. Dăscălescu: Tovarășe Ceaușescu, este bine ceea ce spune tovarășul Gorbaciov.

N. C.: Să știți că nu avem intenția să soluționăm problema materiilor prime numai cu Uniunea Sovietică. Noi lucrăm mult cu țările în curs de dezvoltare și vrem să accentuăm această tendință. Avem posibilitatea să le acordăm chiar și ceva credite. De altfel, acum avem de încasat 2,7 miliarde dolari de la aceste țări.

M. G.: Într-un an?

N. C.: Nu, acestea sunt credite acordate de România mai multor țări în curs de dezvoltare.

C. Dăscălescu: Anul acesta au ajuns la scadență aproape o jumătate de miliard de dolari.

N. C.: Vrem să participăm mai activ la dezvoltarea acestor țări și în cadrul acesta ne asigurăm și unele materii prime.

M. G.: Atunci să ne gândim care ar trebui să fie problemele noastre.

N. C.: Din Uniunea Sovietică importăm 5 milioane de tone petrol, începând din 1984, iar din alte țări importăm 15 milioane, așa că nu avem de gând acum să rezolvăm problema numai cu Uniunea Sovietică.

M. G.: Și cât extrageți dumneavoastră din România?

N. C.: Numai 10 milioane de tone, pentru că nu mai avem rezerve.

M. G.: Dar cândva extrăgeați vreo 22 milioane de tone?

N. C.: Nu, am avut vreo 15 milioane, dar pentru o perioadă scurtă și mai demult. Nu mai găsim rezerve. Vrem să mergem acum la 10 mii de metri adâncime.

M. G.: Și la noi scade extracția.

N. C.: Sunt multe domenii în care putem colabora. De exemplu, putem colabora în domeniul energetic, pe bază de tehnologii noi.

M. G.: Eu aș fi interesat, cred că și tovarășul Rîjkov, să ne gândim asupra concepției de colaborare, să nu mai facem numai comerț pur și simplu.

N. C.: Noi, de exemplu, din Uniunea Sovietică, luăm vreo 7 milioane tone minereu de fier. Din alte părți luăm 12 milioane tone, așa că nu ne-am gândit și nici nu ne gândim să mergem numai la materii prime cu Uniunea Sovietică. Noi importăm cărbune cocsificabil din Statele Unite ale Americii, iar cu câțiva ani în urmă am și investit 100 milioane acolo – suntem deci proprietari.

M. G.: Acolo sunt mai mult proprietăți japoneze.

N. C.: Japonezii merg așa, pe scară largă. Deci, noi vrem să avem o discuție, pentru că suntem interesați să participăm. De exemplu, am fost informați zilele acestea că aveți în vedere să deschideți două bazine de cărbune cocsificabil la Lvov și Harkov. Vrem să mergem în Mongolia, împreună – de altfel se discută de mult problema aceasta, pentru că și Uniunea Sovietică vrea să participe. Am investit în China în cărbune cocsificabil. Așa că nu dorim nimic să cerem, ca să spun așa, ca ajutor din partea Uniunii Sovietice, noi vrem să conlucrăm.

M. G.: Nu poate fi vorba de ajutor. Dumneavoastră trebuie să ne ajutați pe noi.

N. C.: Vrem să conlucrăm pe principii economice – aceasta este intenția noastră.

M. G.: Să se gândească tovarășul Dăscălescu la propunerile de care am vorbit.

C. Dăscălescu: Îl aștept pe tovarășul Rîjkov în România.

N. I. Rîjkov: Îmi cer scuze tovarășe Gorbaciov. Cu tovarășul Dăscălescu mă voi întâlni și vom discuta ce probleme avem în relațiile noastre bilaterale, inclusiv pentru cincinalul viitor. Nu sunt împotrivă și probabil că va trebui să discutăm specializarea, cooperarea în producție și toate celelalte, dar vreau să vă spun că – și aceasta nu se referă numai la România, ci în general – pe data de 15 decembrie, noi vom prezenta un raport în Sovietul Suprem asupra programului guvernamental de însănătoșire a economiei, asupra mersului în continuare al reformei economice. Noi am pregătit documentele respective, dumneavoastră cunoașteți, noi le-am predat tuturor deputaților, pentru dezbateri. Când am pregătit toate aceste lucruri am pornit de la ideea că avem nevoie ca începând cu 1991 să trecem la relații economice pe cu totul altă bază, adică să trecem la comerț și nu la schimburi de mărfuri. De aceea, pe 9 ianuarie, când va avea loc întâlnirea șefilor de guvern, noi vom pune această problemă și știu că multe țări susțin acest lucru, ca începând cu 1991 să trecem la prețurile mondiale și la decontările în valută convertibilă. Noi înțelegem că peste noapte nu se poate face acest lucru. Probabil că va mai trebui să treacă 1-2 ani. Aceasta înseamnă că nu vom avea acorduri de lungă durată, acorduri privind unele mărfuri, dar altă soluție nu avem. Nici la noi, nici în alte țări, reforma nu este compatibilă cu sistemul de comerț existent între țările noastre. De aceea trebuie să vă gândiți și dumneavoastră la acest lucru.

N. C.: Eu înțeleg ce spuneți dumneavoastră. În fond, noi facem schimb tot în devize convertibile. Am ales rubla convertibilă ca monedă de schimb, dar noi nu facem schimb de mărfuri. Sigur, urmărim să realizăm un echilibru al balanțelor, dar aceasta se întâmplă în toată lumea. Noi și cu Statele Unite ale Americii, spre exemplu, socotim în dolari, dar importăm direct mărfuri.

M. G.: Dacă ne gândim să ne încadrăm în mod organic în economia mondială, atunci trebuie să folosim metodele corespunzătoare acestor situații. Multe țări, Cehoslovacia, Polonia și chiar Bulgaria au pus problema de a se trece la prețurile mondiale, adică la prețuri în devize convertibile.

N. C.: Foarte bine. Și acum schimburile se fac, în bună parte, la prețuri mondiale. Noi considerăm că problema aceasta trebuie să o discutăm foarte serios. Noi cu chinezii, de exemplu, facem schimburi în franci elvețieni.

N. I. Rîjkov: Și noi la fel.

N. C.: Însă asigurăm pe baza aceasta, totuși, echilibrul balanței – numai calculul este pe monedă străină. Cred că pentru Uniunea Sovietică ne este chiar așa de convenabil să mergă la dolar în loc de rublă – dar, sigur, este o problemă a Uniunii Sovietice.

M. G.: Noi dorim ca în acest context să intre și procesul de însănătoșire a finanțelor și reforma prețurilor, să ajungem mai iute la convertibilitatea rublei.

Principalul este să intrăm în relații economice mondiale, altfel nu avem bază de comparație.

N. C.: Este o problemă de discutat, care trebuie discutată mult.

M. G.: Deci, noi ieșim cu o asemenea propunere și vă rugăm și pe dumneavoastră să vă gândiți până la 9 ianuarie și să vă spuneți punctul de vedere.

N. C.: Noi nu considerăm că este cel mai bine să se treacă acum la aceasta.

M. G.: De ce?

N. I. Rîjkov: Anul 1990 se va desfășura ca și până acum, dar ne gândim să trecem la aceasta din 1991.

N. C.: Nu este vorba de 1990. Mă gândesc la activitatea cincinalului viitor.

M. G.: De ce?

N. C.: Pentru că aceasta nu va întări deloc economia țărilor socialiste și a Uniunii Sovietice.

M. G.: De ce?

N. C.: Să știți că pentru noi nu este o problemă prea mare, pentru că și acum, cu China și cu alte țări, avem deja 60% din schimburi calculate pe devize convertibile.

M. G.: Eu vă spun așa: aici nu este vorba de un calcul îngust. Pur și simplu trebuie să facem ordine și probabil că vom fi datori, dar trebuie să trecem la acest sistem. Trebuie să dăm posibilitatea ramurii energetice să câștige valută și să facă investiții. Aceasta este acum ramura cea mai înapoiată, dar nu este vorba numai de ramura energetică, ci, în general, întreprinderile noastre trebuie să se compare cu sistemul mondial și atunci vor simți situația reală și vor înțelege că trebuie să se descurce. Cât putem noi să le mai împingem înainte, cât putem să le împingem de la spate cu bastonul?

N. C.: Nu cu bastonul, ci trebuie așezată activitatea pe principii economice.

M. G.: Tovarășe Ceaușescu, noi vorbim acum așa, dar peste un an, doi sau trei – tovarășul Rîjkov precizează că este nevoie de doi ani – s-ar putea folosi și credite pentru reechilibrare în momente de tranziție. Dar trebuie să începem neapărat.

N. I. Rîjkov: Noi considerăm că trebuie să adunăm economiștii noștri cu economiștii români, să stea împreună, să facă calculele și să vadă care este bilanțul, dacă trecem la acest sistem. În orice caz este ceva complicat.

M. G.: Avem ce să discutăm și în ce privește abordările, dar și în ce privește problemele concrete.

C. Dăscălescu: Concret este că îl aștept pe tovarășul Rîjkov să vină în România. La Sofia nu putem discuta bilateral.

N. I. Rîjkov: Nu pot veni decât după întâlnirea de la Sofia. În primul trimestru al anului viitor, de exemplu, pot să vin.

C. Dăscălescu: Atunci rămâne luna februarie?

N. C.: Urmează să vedeți împreună.

M. G.: Deci, tovarășe Ceaușescu, să continuăm să menținem legăturile noastre. Eu prețuiesc foarte mult că noi avem un schimb de opinii în ce privește colaborarea noastră. Sincer vorbind, prețuim cum se cuvine acest lucru.

C. Dăscălescu: Am o rugămintă pentru tovarășul Rîjkov, în legătură cu gazele naturale.

N. C.: Problema gazelor nu este una de perspectivă, ci este legată de situația de acum.

C. Dăscălescu: În cadrul livrărilor curente s-a întâmplat ceva la dumneavoastră, pentru că, de câteva zile primim cu 7 milioane m³ pe zi mai puțin și ni s-a spus că este vorba de câteva zile. Vă rog să analizați această problemă.

M. G.: La fel se întâmplă în fiecare an, mereu este câte ceva în plus.

C. Dăscălescu: Nu este în plus, ci în minus.

N. C.: Noi ce știre dăm despre întâlnirea noastră bilaterală?

M. G.: Dați și dumneavoastră o știre și dăm și noi una. Este aici un text scurt. (Se citește textul știrii).

N. C.: Poate că partea aceasta bilaterală ar trebui s-o dezvoltăm mai mult. Să spunem că a avut loc un schimb de păreri privind dezvoltarea colaborării între țările noastre. Trebuie să facem un aliniat separat în legătură cu partea bilaterală.

M. G.: Foarte bine. Să vorbim despre situația actuală a relațiilor și despre perspectivele lor.

N. C.: De acord.

(„România Liberă” din 19 februarie 1994).

Soții Ceaușescu în cursul „Procesului”

Completul de judecată

Generalul Gică Popa citește sentința

Sentința a fost executată

După revoluție sau lovitura de stat, ninsoare ..., ... dileme ..., și nu numai! ...

VI

BIBLIOGRAFIE

Colectia

ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ (1986-2010)

1¹. *Românii în istoria universală*, coordonatori I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1986, XLVIII – 728 p.

Introducere: *Românii în istoria universală. Câteva considerații*, de Gh. Buzatu, p. VII-XLVIII (volum apărut cu sprijinul colegilor Stela Cheptea, Valeriu Florin Dobrinescu și I. Saizu).

2. *Românii în istoria universală*, coordonatori I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1987, XII – 818 p.

Volum apărut cu sprijinul istoricilor Stela Cheptea, Vasile Chirica, Ștefan S. Gorovei, Ștefan Lemny, Lucian Nastasă și I. Saizu, cu un Cuvânt înainte de Gh. Buzatu (p. XI-XII).

3. *Românii în scrieri și documente străine*, coordonare și colaborare Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Valeriu Florin Dobrinescu, Ștefan Lemny, Ion Pătroiu, Sorin Pârvu, I. Saizu, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1987, VIII – 295 p. – *Argument* de Gh. Buzatu, p. IX-X.

4. *Românii în istoria universală*, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, X – 1 012 p. (Studii și documente). (*Cuvânt înainte* de Gh. Buzatu, p. IX-X).

5. Ștefan Lemny, *Românii în secolul XVIII. O bibliografie*, I, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, XL – 328 p. – *Argument* de Gh. Buzatu, p. IX.

6. Ștefan S. Gorovei, *Izvoare străine pentru istoria românilor, Românii în istoria universală*, volum îngrijit de ..., Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, XV+ 456 p.

7. Gh. Buzatu, Ștefan Lemny, I. Saizu, eds., *Eminescu: Sens, timp și devenire istorică*, I, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, XII – 1 076 p. (*Argument*, de Gh. Buzatu, p. V-VII).

¹ Pentru bibliografia colecției vezi Horia Dumitrescu, coordonator, **Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu**, Focșani, Editura Empo, 1999, 951 p.; Sorin Ifțimi, Corneliu Ciucanu, B. Apăvăloaei, *Centrul de Istorie și Civilizație Europeană – 15 ani de activitate (1992-2007)*. Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007; Sorin Liviu Damean, Marusia Cîrstea, coordonatori, **Politică, diplomatie și război: Profesorul Gheorghe Buzatu la 70 de ani**, Craiova, Editura Universitaria, 2009, 655 p.

8. Al. Zub, ed., *La Révolution française et les Roumains. Impact, images, interprétations. Études à l'occasion du Bicentenaire*, publiées par ..., Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1989, 454 p.

9. Gh. Buzatu, Ștefan Lemny, I. Saizu, eds., *Eminescu: Sens, timp și devenire istorică*, II, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1989, XI – 508 p., cu un Argument de Gh. Buzatu, p. IX-XI.

10. Vasile Diacon, *Vechi așezări pe Suha Bucovineană. Pagini monografice*, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1989, VIII – 313 p., cu un Argument de Gh. Buzatu, p. IX-X.

11. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Valeriu Florin Dobrinescu, I. Saizu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iași, Editura B. A. I., 1990, XLVI – 504 p.

În loc de Cuvânt înainte: Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu sau un om așa cum a fost*, p. VII-XV; *Cronologie*, p. XVII-XXXI.

12. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Valeriu Florin Dobrinescu, I. Saizu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, II, Iași, Editura B. A. I., 1990, 528 p.

13. Gh. Buzatu, ed., *În amintirea lui Nicolae Iorga*, Iași, 1990, 46 p. (Ediția originală – București, 1942).

14. Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu. Documente, studii, relatări și comentarii*, ediția I, Editura Moldova Iași, 1991, 389 p.; ediția a II-a, Iași, Editura Moldova, 1998, 389 p.

15. Kurt W. Treptow, ed., *Dracula. Essays on the Life and Times of Vlad Țepeș*, Iași, 1991, 336 p.

16. Prințul Nicolae de Hohenzollern, *În umbra coroanei României, Documente, amintiri și comentarii*, editori Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Sorin Pârvu, Iași, Editura Moldova, 1991, 206 p.

17. *Poems of Mihai Eminescu. A Bilingual Edition*, editor Kurt W. Treptow, Iași, 1992, 141 p.

18. I. Saizu, *Modernizarea României contemporane. (Perioada interbelică). Pas și impas*, București, Editura Academiei Române, 1991, 287 p.

19. Valeriu Florin Dobrinescu, *Diplomația României. Titulescu și Marea Britanie*, Iași, Editura Moldova, 1991, VII – 219 p.

20. Mihai I al României, *Cuvinte pentru români*, proclamații, interviuri, declarații, selectate, comentate și editate de Gh. Buzatu, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1992, XVII – 134 p.

21. Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, I, ediția I, texte selectate și comentarii, studiu note de Gh. Buzatu, cu un studiu special de Barbu B. Berceanu, Iași, Editura Moldova, 1992, 324 p.; ediția a II-a, Iași, 1998, 317 p.

22. Gh. Buzatu, ed., *Românii în arhivele Americii*, vol. I, *Comunismul trece Nistrul (1944-1947). Studii, documente, comentarii*, Iași, Editura Moldova,

1992, XVIII – 182 p. (Cu un studiu special de Ion Constantin: *Comunismul și Basarabia*).

23. Mihail Manoilescu, *Tragica predestinare a geniului moldovenesc*, ediție îngrijită, note, postfață și indice de Valeriu Dinu, Iași, Editura Moldova, 1993, 171 p.

24. *Nicolae Iorga. Omul și opera*, vol. II, editori Gh. Buzatu, C. Gh. Marinescu, Iași, Centrul de Istorie și Civilizației Europene/ Bacău, Editura Plumb, 1994, 294 p.

25. „*Procesul*” lui Corneliu Zelea Codreanu. (Mai, 1938), editori Gh. Buzatu, Kurt W. Treptow, Iași, 1994, LXII – 253 p. (cu un *Studiu introductiv privind istoriografia română și străină a Mișcării Legionare* de Gh. Buzatu, p. V-LI).

26. Nelu Zugravu, *Istoria romanității nord-dunărene (secolele II-VIII). Contribuții la etnogeneza românilor*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1994, XV-253 p.

27. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, 476 p.

28. Brândușa Viola Popescu, *Catastrofă și imaginație. (Eseu despre romanul primului război mondial în literaturile engleză, americană și română)*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1994, 170 p.

29. Al. Gh. Savu, Vasile Lupu. *Restituire*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, 85 p. (extras din „Europa XXI”, III-IV, 1994-1995, p. 1-85).

30. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, 478 p.

Vol. I, apărut în anul 1988, nu a fost cuprins în colecție.

31. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, 393 p.

32. Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei românești (1927-1941)*, București, Editura FFPress, 1996, 426 p.

33. Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, vol. I, text stabilit și îngrijit, adnotat și comentat de Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, 357 p.

34. Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, vol. II, text stabilit și îngrijit, adnotat și comentat de Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, 406 p.

35. Faust Brădescu, *Scurtă analiză spectrală a Mișcării Legionare*, editor Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1996, 152 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 9-16).

36. Faust Brădescu, *Viziunea integrală a revoluției legionare*, editor Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1997, 326 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 7-11).

37. Iulian Chifu, *Calea dreaptă. Pledoarie pentru o doctrină a Adevărului*, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1996, 239 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. 5).

38. Vasile Marin, *Fascismul. Organizarea constituțională a statului corporativ italian. Teză pentru doctorat în științele politice și economice*, editor Radu-Dan Vlad, Cuvânt înainte de Ioan Scurtu, București, Editura Majadahonda, 1997, 142 p.

39. Faust Brădescu, *Guvernul de la Viena. Continuarea statului român național legionar. 1944-1945*, ediție definitivă de Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1997, 237 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 7-9).

40. Gh. Buzatu, *Așa a început holocaustul împotriva poporului român*, București, Editura Majadahonda, 1995, 60 p.

41. Horia Sima, *Mișcarea Legionară și Monarhia*, ediție îngrijită de Gh. Buzatu, Iași, Editura Agora, 1997, 93 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. 5-14).

42. George Popescu, *Sub sabia Cavalerilor Apocalipsului*, București, Editura Majadahonda, 1997, 117 p.

43. Vasile Pârvan, Horia Sima, *Datoria vieții noastre/ Pentru ce am pierdut războiul din Răsărit și am căzut în robia comunistă*, București, Editura Majadahonda, 1997, 66 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 5-7).

44. Ioan Muntean, *La pas, prin „reeducările” de la Pitești, Gherla și Aiud sau Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*, București, Editura Majadahonda, 1997, 304 p.

45. Iulian Chifu, *Război diplomatic în umbra Kremlinului (Lupta politică din culise dintre CSI și Consiliul Europei pentru controlul strategic în Republica Moldova)*, Iași, Editura Loreley, 1997, LIV – 310 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. XVII-XVIII).

46. Faust Brădescu, *Mișcarea Legionară în studii și articole*, vol. I, editor Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1997, 246 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 9-12).

47. Faust Brădescu, *Mișcarea Legionară în studii și articole*, vol. II, editor Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1997, 204 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 9-12).

48. Cătălin Ropală, *Periprava. Memorial din gulagul românesc*, București, Editura Majadahonda, 1997, 166 p.

49. Faust Brădescu, *Un deceniu de luptă în exil în slujba neamului și a Legiunii (1978-1987)*, I-II, editor Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 1997, 208 p. – 183 p.

50. Dulciu Morărescu, *Personalități din alte țări despre România. Dicționar*, București, Editura Paideia, 1997, 245 p.
51. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. I, Studii și documente, București, Editura Paideia, 1998, 250 p.
52. Paul Mihail, *Jurnal (1940-1944)*, vol. I, ediție îngrijită de Eugenia Mihail și Zamfira Mihail, București, Editura Paideia, 1999, 380 p. (Argument de Gh. Buzatu, p. 5-7).
53. Paul Guiraud, *Codreanu și Garda de Fier*, ediția III, îngrijită de Radu-Dan Vlad, prefată de Ioan Scurtu, traducere de Bogdan Basarab, București, Editura Majadahonda, 1998, 80 p.
54. Cristian Sandache, *Doctrina național-creștină în România*, București, Editura Paideia, 1997, 150 p. (Argument de Gh. Buzatu, p. 5-7).
55. Iulian Chifu, *Război diplomatic în Basarabia (O istorie ultracontemporană)*, București, Editura Paideia, 1997, 427 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. 5).
56. Cristian Sandache, *Viața publică și intimă a lui Carol al II-lea*, București, Editura Paideia, 1998, 147 p. (Argument de Gh. Buzatu, p. 7-8).
57. *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, vol. I, ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad (documente selectate de Vitalie Văratec, Gh. Buzatu, Cezar Ardeleanu, Dana Beldiman și Radu-Dan Vlad), București, Editura Majadahonda, 1998, 176 p. (Studiu introductiv de Gh. Buzatu, p. 5-24).
58. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. II, Studii și documente, București, Editura Paideia, 1998, 193 p.
59. C. Gh. Marinescu, *Din lupta pentru independența și unitatea de stat a românilor*. Studii, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1998, VIII – 441 p.
60. C. Gh. Marinescu, *Diplomația României și Tratatul de la Trianon*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1998, 361 p.
61. Gh. Buzatu, Petre Mălcome, eds., *Nicolae Iorga. Omul și opera*, vol. III, Iași, Editura Fundației Gh. Zane, 1999, 442 p.
62. Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998, 572 p.
63. *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, vol. II, ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad (documente selectate de Cezar Ardeleanu, Dana Beldiman, Cornel Beldiman, Iulian P. Lică, Gheorghe Neacșu și Radu-Dan Vlad), București, Editura Majadahonda, 1999, 250 p. (Studiu introductiv de Gh. Buzatu, p. 5-14).
64. Lucian Roșu, *Cu C. S. Nicolăescu-Plopșor prin veac*, vol. I, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1998, 80 p.

65. Sorin Damean, *Carol I al României, I, 1866-1881*, București, Editura Paideia, 1999, 276 p.
66. Jipa Rotaru, Iulian P. Lică, *Grănicerii Marii Uniri. Basarabia și Bucovina*, București, Editura Majadahonda, 1998, 200 p. (Prefață de Gh. Buzatu, p. 7-8).
67. *Crimele lui Stalin. Raportul secret al lui Hrușciiov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S.*, ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad, Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, studiu introductiv și glosar de Vladimir Zodian și Gheorghe Neacșu, București, Editura Majadahonda, 1998, 108 p.
68. Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, Craiova, Editura Mica Valahie, 2004, 511 p.
69. Gh. Buzatu, *Faust Brădescu. Viața și opera*, București, Editura Majadahonda, 1999, 205 p. Cu o bibliografie a Donației Dr. Faust Brădescu întocmită de Sorin Damean, Silviu B. Moldovan și Cristian Sandache (p. 113-204).
70. Ioan I. Mogâldea, *Un aviator român pe Frontul de Est*, București, Editura Majadahonda, 1999, 140 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. 5-6).
71. Faust Brădescu, *Doctrine politice*, vol. I, *Drept și politică internațională*, ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad, studiu introductiv de Georgiana-Margareta Scurtu, traducere de Faust Brădescu, București, Editura Majadahonda, 1999, 234 p.
72. Faust Brădescu, *Doctrine politice*, vol. II, *Filozofie politică și socială*, ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad, studiu introductiv de Georgiana-Margareta Scurtu, traducere de Faust Brădescu, București, Editura Majadahonda, 1999, 240 p.
73. Mareșal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, vol. II, ediție de Gh. Buzatu, Ștefan Corcău, Horia Dumitrescu și Iulian Lică, București, Editura Majadahonda, 1999, 226 p.
74. *Proceseale lui C. Z. Codreanu*, vol. I, ediție îngrijită și prefațată de Dan-Radu Vlad, documente de arhivă selectate de Cezar Ardeleanu, București, Editura Majadahonda, 1999, 254 p.
75. *Proceseale lui C. Z. Codreanu*, vol. II, ediție îngrijită și prefață de Dan-Radu Vlad, București, Editura Majadahonda, 2000, 199 p.
76. Stela Cheptea, ed., *Horia Sima în fața istoriei. Studii și documente*, București, Editura Dosoftei, 1999, 276 p.
77. Nelu Zugravu, *Erezii și schisme la Dunărea Mijlocie și de Jos în mileniul I*, Iași, Editura Presa Bună, 1999, 161 p.
78. Dana Beldiman, Gh. Buzatu, eds., *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, 343 p.
79. Faust Brădescu, *Europa Unită*, București, Editura Majadahonda, 2000, 95 p.

80. Stela Cheptea, *Un oraș medieval – Hârlău*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 2000, 290 p.
81. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, 333 p.
82. Faust Brădescu, *Mișcarea legionară în studii și articole*, vol. III, cuvânt înainte de Gh. Buzatu (p. 5-6), ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad, București, Editura Majadahonda, 2000, 227 p.
83. Faust Brădescu, Traian Popescu, Rev. Silvan, *Sufletul poporului român/Transilvania Română/Demagogia revizionistă maghiară*, București, Editura Majadahonda, 2001, p. 84 p.
84. Elvira Grigoraș, *Gheorghe Zane. L'homme. L'oeuvre*, Iași, Editura Context, 2000, 322 p.
85. Marian Cojoc, *Istoria Dobrogei în secolul XX*, I, *Canalul Dunăre-Marea Neagră (1949-1953)*, București, Editura Mica Valahie, 2001, 200 p.
86. Paul Mihail, *Correspondență*, vol. II, ediție îngrijită de Eugenia Mihail și Zamfira Mihail, București, Editura Paideia, 2001, 443 p.
87. Gh. Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *România și Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*, Focșani, Editura Empo, 1999, p. 361.
88. Gh. Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *România și al doilea război mondial*, Focșani, Editura DMPress, 2000, 526 p.
89. Gh. Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *Diplomație și diplomați români*, vol. I-II, Focșani, Editura DM Press/Editura Pallas, 2001-2002, 451 p. – 562 p.
90. Gh. Crișan, *Piramida puterii (Oameni politici și de stat, generali și ierarhi din România, 23 august 1944 – 22 decembrie 1989)*, București, Editura Pro Historia, 2001, 318 p. (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2004, vol. II, 388 p. – 435 p.).
91. Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Doru Liciu, coordonatori, *Istorie și societate. În memoria Profesorului Valeriu Florin Dobrinescu*, I, *Cuvânt înainte* de Gh. Buzatu, București, Editura Mica Valahie, 2004, 583 p.
92. Vlad Hoge, *Naționalistul*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 2001, 150 p.
93. Marian Cojoc, *Dobrogea. De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Constanța, 2000, Editurile Muntenia & Leda, 277 p.
94. Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu, coordonatori, *Istorie și societate. În memoria Profesorului Valeriu Florin Dobrinescu*, II, *Cuvânt înainte* de Gh. Buzatu, București, Editura Mica Valahie, 2005, 608 p.

95. Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, vol I, Studii și documente publicate în colaborare cu Mihai Lupoi, Gh. Mițărel, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Cezar Măță, Alin Spânu, București, Editura Mica Valahie, 2005, 386 p.

96. Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei. Contribuții, mărturii, documente*, București, Editura Mica Valahie, 2003, 463 p.²

97. Radu Toma, *Reforma până la capăt*, București, Editura Globus, 2001, 325 p. (Argument de Gh. Buzatu, p. 9-10).

98. Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, vol. II, Studii și documente publicate în colaborare cu Mihai Lupoi, Gh. Mițărel, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Cezar Măță, Alin Spânu, București, Editura Mica Valahie, 2005, 540 p.

99. L. Roșu, William H. Peck, *Ancient Roots of Romanian History*, edited by Carson Leftwich and Florin Curta, Iași, 2001, 137 p.

100. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, Eftimie Ardeleanu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Craiova, Editura Helios, 2002, 380 p.

101. Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, 637 p.

102. Mariana Cojoc, Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939). Documente*, vol. I, București, Editura Universității, 2003, 343 p.

103. Lucian Roșu, *With C.S. Nicolăescu-Plopșor through Ages*, translated by Dana Roșu with Deborah Ann Percy and Arnold Johnson, București, Editura Mica Valahie, 2004, 140 p.

104. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, eds., *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, editori Gh. Buzatu, Dana Beldiman, București, Editura Mica Valahie, 2003, 382 p.

105. Marusia Cîrstea, *Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939)*, București, Editura Mica Valahie, 2004, 375 p. (Cuvânt înainte de Gh. Buzatu, p. VII-XI).

106. Mihai-Aurelian Cărunțu, *Bucovina în al doilea război mondial*, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași, Editura Junimea, 2004, 485 p. (Argument de Gh. Buzatu, p. 7-9).

107. Gh. Buzatu, ed., *Discursuri și dezbateri parlamentare (1866-2004)*, în colaborare cu Dana Beldiman, Gh. Prisăcaru și Const. Sava, București, Editura Mica Valahie, 2004, 940 p.³

108. Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil*, vol. I, translated by Laura Chistruga-Schneider, Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2004, 615 p.

² Vezi ediția a II-a revăzută și adăugită – București, 2006 (nr. 117).

³ Vezi ediția a II-a – București, 2006 (nr. 119).

109. Daniel Hrenciuc, *România și Polonia (1932-1939). Relații politice și diplomatice*, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană Iași, Editura Universității Suceava, 2005, 268 p.

110. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2005, 586 p.⁴

111. Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil*, vol. II, translated by Laura Chistruga-Schneider, Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2006, 614 p.

112. M. Chirițoiu, *Între David și Goliat – România și Iugoslavia în balanța războiului rece*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2005, 485 p.

113. Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, ediția a X-a de Gh. Buzatu, București, Editura Majadahonda, 2001, 406 p. + ilustrații.

114. Mariana Cojoc, *Constanța – port internațional. Comerțul exterior al României prin portul Constanța. 1878-1939*, București, Editura Cartea Universitară, 2006, 614 p. – 17 planșe.

115. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, coordonatori, *Istorie și societate. În memoria Profesorului Valeriu Florin Dobrinescu*, III, București, Editura Mica Valahie, 2006, 635 p.

116. Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, G. Rotaru, coordonatori, *Istorie și societate. În memoria Profesorului Valeriu Florin Dobrinescu*, IV, Râmnicu Vâlcea, Editura Rottarymond, 2006, 658 p.

117. Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, 638 p.⁵

118. Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, Râmnicu Vâlcea, Rottarymond & Rotarexim S. A., 2007, 568 p.⁶

119. Gh. Buzatu, ed., *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, ediția a II-a, București, Editura Mica Valahie, 2006, 840 p. (în colaborare)⁷.

120. Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului. Studii și documente*, București, Editura RAO, 2007, 700 p.

121. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, *Pace și război (1940-1944). Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu (Comentarii, anexe, cronologie)*, I, *Preludii. Explozia. Revanșa (4.IX.1940 – 31.XII.1941)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, 554 p. + ilustrații.

122. Sorin Iftimi, Corneliu Ciucanu, *Centrul de Istorie și Civilizație Europeană. 1992-2007*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 2007, 157 p. + ilustrații.

⁴ Vezi, la nr. **118**, vol. II al trilogiei *Antonescu*.

⁵ Vezi ediția I – Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, 2002 (nr. **96**).

⁶ Vezi, la nr. **110**, vol. I al trilogiei *Antonescu*.

⁷ Ediția I – București, 2004 (nr. **107**).

123. Gh. Buzatu, coordonator, *Românii între ruși și sovietici*⁸, Iași, Academia Română, CICE, 2005, 407 p.
124. Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, eds., *Mărăști – Mărășești – Oituz. Ținut al jertfei și al biruinței*, Focșani, Editura Pallas, 2007, 426 p.
125. Gh. Buzatu, Stela Acatrinei, Gh. Acatrinei, eds., *Românii din arhive. Studii și documente*, București, Editura Mica Valahie, 2008, 525 p.
126. Gh. Buzatu, N. Nacu, eds., *Încoronarea. 1922 – 2007*, Iași, Ed. Pym, 2007, XLVII + ilustrații.
127. Iulian Lică, *Sacrificiu pentru Reîntregire*, București, Editura Mica Valahie, 2007, 360 p.
128. Alexandru Moraru, Anatol Petrencu, eds., *Mareșalul Ion Antonescu și Basarabia, 1941-1944. Culegere de documente*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, 350 + ilustrații.
129. Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor, 1919-1939*, București, Editura Mica Valahie, 2007, 600 p.
130. Vasile Diacon, *Istoria berei din România*, Iași, Editura Moldova, 2009 [sub tipar].
131. Idem, *Unirea Bucovinei*, ediția a II-a, Iași, Editura Moldova, 2009 [sub tipar].
132. Gh. Buzatu, *Antonescu, Hitler, Stalin – Un raport nefinal*⁹, III, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, 562 p.
- 133-134. Gh. Buzatu, Stela Acatrinei, Daniel Onișor, Corneliu Ciucanu, eds., *România în ecuația războiului și păcii (1939-1947)*, I-II, Iași, Editura Moldova, 2009 [sub tipar].
- 135-136. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Românii din arhive*, I-II, Iași, Editura Moldova, 2009 [sub tipar].
137. Gh. Buzatu, Ioana Panagoreț, Dan Botez, *Procesul și execuția Mareșalului Ion Antonescu*, Alexandria, 2008, 321 p.
138. Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, eds., *Marea Unirea a tuturor Românilor din 1918*, Focșani, Editura Pallas, 2008, 615 p.
139. Marusia Cîrstea, *Atașați militari români în Marea Britanie (1919-1939)*, Craiova, Editura Universitaria, 400 p.
140. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Corneliu M. Lungu, *Pace și război (1940-1944). Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu (Comentarii, anexe, cronologie)*, II, *Succese și eșecuri (1.I.1942 – 30.VI.1943)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2019, 626 p.

⁸ Număr special al revistei „Europa XXI”, tom. XIII – XIV/2004-2005.

⁹ Vezi *supra* nr. 110 și 118 (volumele I și II ale trilogiei *Antonescu*).

141. Stela Cheptea, coord., *Paradigmele istoriei – Discurs. Metodă. Permanențe: Omagiu Profesorului Gh. Buzatu*, I, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, LVI – 530 p.
142. Stela Cheptea, coord., *Paradigmele istoriei – Discurs. Metodă. Permanențe: Omagiu Profesorului Gh. Buzatu*, II, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, VIII – 566 p.
143. Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, Tipo Moldova, 2009, 487 p.
144. Gh. Buzatu, *Execuția Mareșalului Ion Antonescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, 479 p.
145. Alexandru Moraru, ed., *Basarabia antisovietică. Documente privind rezistența națională, blestemul deportărilor și al „justiției” staliniste*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, 267 p.
146. Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, eds., *România Mare în ecuația păcii și războiului (1919-1947). Aspecte și controverse*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, 552 p.
147. Gh. Buzatu, ed., *România în ecuația războiului și păcii (1939-1947). Aspecte și controverse*, ed. a II-a, București, Editura Mica Valahie, 2009, 340 p.
148. Sorin Liviu Damean, Marusia Cîrstea, eds., *Politică, diplomatie și război: Profesorul Gh. Buzatu la 70 de ani*, Craiova, Editura Universitaria, 2009, 655 p.
149. Horia Dumitrescu, ed., *Viața politică în Vrancea între anii 1880 și 1948*, Focșani, Editura Pallas, 2009, 490 p.
150. Stela Cheptea, Gh. Buzatu, eds., *Convergențe istorice și geopolitice: Omagiu Profesorului Horia Dumitrescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, 598 p.
151. Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, 665 p.
152. Idem, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, ediția a II-a, Iași, Tipo Moldova, 2009, 390 p. (Seria „Opera Omnia”).
153. Idem, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, ediția a II-a, Iași, Tipo Moldova, 2009, 478 p. (Seria „Opera Omnia”).
154. Idem, *România în războiul mondial din 1939-1945*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 476 p. (Seria „Opera Omnia”).
155. Idem, *O istorie a prezentului*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 511 p. (Seria „Opera Omnia”).
156. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XLVI – 502 p. (Seria „Opera Omnia”).

157. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 523 p. (Seria „Opera Omnia”).

158. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 380 p. (Seria „Opera Omnia”).

159. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 393 p. (Seria „Opera Omnia”).

160. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Eminescu: Sens, timp și devenire istorică*, I/1-2, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XIII – 1 067 p. (Seria „Opera Omnia”).

161. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Eminescu: Sens, timp și devenire istorică*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XI – 508 p. (Seria „Opera Omnia”).

162. Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor*, I, 1919-1939, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 600 p. (Seria „Opera Omnia”).

163. Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *România și al doilea război mondial*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 526 p. (Seria „Opera Omnia”).

164. Kurt W. Treptow, Gh. Buzatu, „Procesul” lui C. Z. Codreanu, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, LXII – 252 p. (Seria „Opera Omnia”).

165. Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 637 p. (Seria „Opera Omnia”).

166. Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *Diplomație și diplomați români*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 451 p. (Seria „Opera Omnia”).

167. Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *Diplomație și diplomați români*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 562 p. (Seria „Opera Omnia”).

168. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1944: România și proba bumerangului*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 382 p. (Seria „Opera Omnia”).

169. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Stalin cenzurat/necenzurat*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XXXI – 333 p. (Seria „Opera Omnia”).

170. Gh. Buzatu, *Mareșalul Ion Antonescu. Biobibliografie*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, 126 p.

171. Idem, ed., *Titulescu și strategia păcii*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 502 p. (Seria „Opera Omnia”).

172. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România: O bibliografie*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XL + 214 p. + anexa (Seria „Opera Omnia”).

173. Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei românești (1927-1941)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 423 p. + anexa (Seria „Opera Omnia”).

174. Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, ediția a III-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 638 p. (Seria „Opera Omnia”).

175. Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 685 p. (Seria „Opera Omnia”).

176. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 250 p. (Seria „Opera Omnia”).

177. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 193 p. (Seria „Opera Omnia”).

178. Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 390 p. (Seria „Opera Omnia”).

179. Idem, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, XX – 271 p. (Seria „Opera Omnia”).

180. Gh. Buzatu, A. Karețchi, D. Vitcu, eds., *Aspecte ale luptei pentru unitate națională. Iași: 1600 – 1859 – 1918*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 410 p. (Seria „Opera Omnia”).

181. Gh. Buzatu și colaboratori, *Procesul și execuția Mareșalului Ion Antonescu*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 321 p. (Seria „Opera Omnia”).

182. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 579 p. (Seria „Opera Omnia”).

183. Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, ediția a II-a anastatică, Tipo Moldova, 2010, 568 p. (Seria „Opera Omnia”).

185. Gh. Buzatu, *Antonescu, Hitler, Stalin*, III, *Un Raport nefinal*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 562 p. (Seria „Opera Omnia”).

185. Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, coordonatori, *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 386 p. (Seria „Opera Omnia”).

186. Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, coordonatori, *Arhive secrete, secretele arhivelor*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 540 p. (Seria „Opera Omnia”).

187. Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939-1945)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 263 p. (Seria „Opera Omnia”).

188. V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu și Războiul de Reîntregire a Neamului*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 260 p. (Seria „Opera Omnia”).

189. Mareșal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 268 p.

190. Mareșal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 226 p.

191. Gh. Buzatu, coordonator, *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 616 p. (Seria „Opera Omnia”).

192. Gh. Buzatu, *Istorie interzisă*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 184 p. (Seria „Opera omnia”).

193. Ioan Scurtu, coordonator, *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*, I, ediție anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 325 p. (Seria „Opera Omnia”).

194. Idem, coordonator, *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*, II, *România*, ediție anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 325 p. (Seria „Opera Omnia”).

195. Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor (1939-1989)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 325 p. + anexă (Seria „Opera Omnia”).

196. Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *Marea Unire a tuturor Românilor din 1918*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 615 p.

197. Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor*, II, 1939-1945, Iași, Tipo Moldova, 2010 (Seria „Opera Omnia”).

198. Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor*, III, *România și proba labirintului (1939-1989)*, Iași, Tipo Moldova, 2010 (Seria „Opera Omnia”).

199. Gh. Buzatu, editor, *Românii în arhivele Americii*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, (Seria „Opera Omnia”).

200. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, 12 vols., ediție anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010 (Seria „Opera Omnia”)¹⁰.

¹⁰ Ediția, coordonată de Gh. Buzatu, s-a realizat după cea apărută în 1889-1893, Iași, Tipo-Litografia H. Goldner, al cărei prim volum a fost premiat de Academia Română.

201. Gh. Buzatu și colaboratori, *România în ecuația războiului și păcii (1939-1947)*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 513 p. (Seria „Opera Omnia”).

202. Gh. Buzatu și colaboratori, *România în ecuația războiului și păcii (1939-1947)*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 268 p. (Seria „Opera Omnia”).

203. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, *Românii în arhivele străine. Studii și documente*, I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 364 p. (Seria „Opera Omnia”).

204. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, *Românii în arhivele străine. Studii și documente*, II, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 489 p. (Seria „Opera Omnia”).

205. Ioan Scurtu, coord., *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 604 p. (Seria „Opera Omnia”).

206. Anatol Petrencu, *Basarabia în timpul celui de-al doilea război mondial (1939-1945)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 222 p. (Seria „Opera Omnia”).

207. Ioan Scurtu, coordonator, *România – Retragera trupelor sovietice (1958)*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 411 p. (Seria „Opera Omnia”).

208. Stela Cheptea, *Un oraș medieval – Hârlău*, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010, 291 p. (Seria „Opera Omnia”).

209. Gh. Buzatu, Stela Acatrinei, Gheorghe Acatrinei, editori, *Românii din arhive. Studii și documente*, ediția a II-a anastatică, Tipo Moldova, 2010, 525 p. (Seria „Opera Omnia”).

210. Alin Spânu, *Istoria Serviciilor de Informații/Contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, 791 p.

211. Cezar Măță, *Serviciile Secrete ale României în Războiul Mondial (1939-1945)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, 374 p.

